ALBERT MALTZ

CRUCEA ȘI SĂGEATA

ALBERT MALTZ

CRUCEA ȘI SĂGEATA

În romînește de
NADIA ȘERBAN

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Coperta de *Ed. Marcovici*

THE CROSS AND THE ARROW

by

Albert Maltz

Book Find Club
New York, 1944

Doctorului Bernard Robbins

Multe greşeli s-au făcut pe lume, greşeli pe care astăzi nici măcar un copil nu le-ar mai face. Pe cîte poteci întortocheate, înguste, fără ieşire, îndepărtate de drumul mare n-a păşit omenirea în strădania ei de a găsi adevărul veşnic!... Şi de cîte ori nu s-a întîmplat ca oamenii, chiar atunci cînd erau călăuziţi de înţelegerea pe care le-o dăruise cerul, să şovăie, să apuce pe căi greşite, să se rătăcească ziua în amiaza mare în jungla deasă şi să se orbească unii pe alţii. Amăgiţi de focurile spiriduşilor, au reuşit să ajungă la marginea prăpastiei numai pentru a-şi pune, îngroziţi, întrebarea: „Unde e calea de ieşire? Care-i drumul cel bun?"

N. V. GOGOL

Cînd rătăceam prin univers cugetînd,
am văzut puţinul Bine ce se află-n lume.
cum creşte iute, către nemurire.
Şi maldărul de Rău cum se topeşte
şi repede coboară către moarte.[1]

WALT WHITMAN

[1] Walt Whitman, Opere alese, ESPLA, 1956 — în traducerea lui Mihnea Gheorghiu.

Prolog

Intr-o noapte de august din anul 1942, cerul se boltea, întunecat, deasupra unui sătuleţ din Germania. Era o noapte fără lună, şi un vînt uscat şi fierbinte stîrnea ierburile cîmpului. Deşi ora era înaintată, iar peisajul senin şi paşnic, mare parte din locuitorii satului erau treji. Bărbaţi, femei şi copii stăteau culcaţi în paturile lor, cei mai mulţi dintre ei fără grijă, dar unii în aşteptare, pîndind cu o nervozitate nestăpînită. Sunase tocmai semnalul strident şi metalic al alarmei, ca aproape în fiecare noapte pe meleagurile acelea. Cei fără somn ştiau că liniştea binefăcătoare a nopţii va fi în curînd tulburată de obişnuitul bîzîit de bondar al bombardierelor britanice care treceau repede şi la mare înălţime, care treceau sălbatice şi cu o groaznică menire.

Tocmai în clipa aceea se produse, pe un cîmp aşezat la cîţiva kilometri de sat, o catastrofă care avu doar puţini martori : o săgeată de fîn aprins îşi înălţă vîlvătaia spre cer. Nu arse prea multă vreme. Izbucnirea flăcării fu însoţită de ţipetele ascuţite ale unei femei, urmate de strigăte răguşite şi apoi de împuşcături... dar după trecerea avioanelor, tăcerea fierbinte a nopţii de august se aşternu din nou atotstăpînitoare, iar greierii şi gîngăniile nopţii domniră iarăşi, ca de obicei.

Intîmplarea aceasta nu avu o importanţă covîrşitoare. O mică dîră în istoria unui popor. Cu toate acestea, aşa neobservată cum a fost, ea a împletit soarta unui număr de bărbaţi şi de femei cu amara soartă a lumii timp de ani în şir...

CARTEA I-a

ANCHETA

O noapte de august din anul 1942, de la ora 11 seara pînă la ora 6 dimineața.

Capitolul I

Ora 11 seara.

Iată satul pe care l-am putea numi satul X, şi iată şi gospodăriile din vecinătatea lui, aşa cum fusese totul de cînd îşi aminteau oamenii. In această comună germană idilică, apăru ca peste noapte o fabrică. La cîţiva kilometri de sat, se întindeau multe hectare de pădure. După cum o gospodină goleşte găina de măruntaie, i le înlocuieşte cu o umplutură şi reuşeşte totuşi s-o servească la masă fără ca aspectul exterior al păsării să trădeze prin ceva schimbarea petrecută înăuntrul ei, tot astfel o armată de muncitori reuşise într-un răstimp de două luni să golească pădurea de lăstăriş şi să umple locul rămas liber cu două duzini de corpuri de fabrică şi cu peste o sută de bărăci — păstrîndu-i totuşi înfăţişarea de pădure. Şoimii britanici, care zburau regulat deasupra ei, o priveau fără nici o bănuială. Ministerul de război german fotografiase pădurea înainte de începerea lucrărilor de transformare; iar după terminarea lor — cînd un şir nesfîrşit de tancuri pornea din desişul ei liniştit, huruind de-a lungul unei şosele camuflate pînă la gara aşezată la vreo patruzeci şi cinci de kilometri depărtare — pădurea văzută dintr-un bombardier apărea neschimbată.

La început prezenţa fabricii îi speriase pe localnici, căci o dată cu sosirea lucrătorilor se descoperise şi

taina ei: fabrica fusese înainte la Düsseldorf. Fabricile nu sînt ca bolovanii pe care îi rostogolești cum îți place: oricine știe că ele se ridică acolo unde le-au clădit oamenii. Fabrica aceasta se mutase fiindcă Düsseldorf încetase de a mai fi un oraș industrial și devenise o linie de front, o tranșee în plină bătaie a focului. Așa stînd lucrurile, sătenii se întrebau îngrijorați cît timp va trece pînă ce mica lor comună va fi și ea sfîrticată de blestematele Stirling-uri.

Întrebau, dar bineînțeles numai în șoaptă și numai între ei. Era o întrebare cu totul de prisos, deoarece cu sau fără voia lor, fabrica era acolo. Numai englezii puteau sili această fabrică germană să se mute pentru a doua oară.

Englezii n-o siliră să se mute însă. În cele șase luni de cînd uzina începuse să lucreze, localnicii, țăranii și muncitorii din complexul întreprinderii constataseră cu mulțumire că erau într-adevăr la adăpost. Singurul lucru supărător era camuflajul sever din timpul nopții. De cîteva ori pe săptămînă, în funcție de vreme și de planurile de nepătruns ale Londrei, auzeau sirena de alarmă și se trezeau pentru o clipă din somn; dar înainte ca bîzîitul ultimului bombardier să fi dispărut, sforăiau din nou liniștiți. Așa că, fabrica ajunsese să nu mai fie privită cu ochi răi, ci mai curînd cu ochi buni. Pentru fiecare mamă cu vederi înapoiate care se plîngea că pîntecele fetei ei se umflase datorită atențiilor vreunui soldat din S.S., se găseau doi negustori sau țărani care se aleseseră cu ceva de lucru sau cu un oarecare cîștig de pe urma prezenței străinilor. Ceea ce reprezenta un procentaj avantajos pentru toată lumea.

Dar în această noapte de august, plana deasupra tuturor un dezastru imprevizibil. La ora 11 seara s-au auzit avioanele. Cu treizeci de secunde mai înainte Willi Wegler, muncitorul care mînuia ciocanul pneumatic, cetățean german din părinți germani, aprinse cu un chibrit niște fîn așezat în formă de săgeată avînd vîrful îndreptat spre fabrică.

2

Ora, 1 dimineața.

În spitalul fabricii apăru, în dosul geamurilor de la ușa ce ducea spre sala de operații, o umbră nedeslușită. Julius Baumer, *Arbeitsfrontführer*-ul fabricii [1], tuși ușor ca să-și slăbească încordarea din gîtlej și aruncă mucul de țigară jos. Ușa se deschise, lăsînd să treacă o masă de operație rulantă. Timp de o clipă masa se îndreptă spre el de parcă ar fi fost împinsă de stafii, ca într-un tablou suprarealist. Fascinat, dar plin de negre presimțiri, Baumer își fixă privirea asupra trupului inert de pe masă. Apăru și sora. Încet și sigur, împinse masa de operație spre ușa de brad nelustruit din celălalt capăt al coridorului.

Deși cea mai apropiată clădire se găsea la cîteva sute de metri, afară se auzeau bubuitul și ciocănitul, pocnetul și zăngănitul fabricii în plină activitate. Dar înăuntru liniștea de spital era atît de intensă, încît Baumer călca în vîrful picioarelor.

Cu toate că era împotriva felului ei de educație, sora — o femeie între două vîrste — se opri automat, din respect pentru importanța lui. Baumer se uită la mumia înfășată de pe masă, căutîndu-i obrazul. Nu se vedeau decît ochii închiși, nasul mare și cărnos. O picătură de sudoare spînzura ridicol de vîrful nasului, dar respirația nu se auzea de loc.

— Trăiește? întrebă el cu o voce răgușită.

Infirmiera, sora Wollweber, dădu afirmativ din cap.

— Cît va dura pînă ce...?

Îl întrerupse politicoasă:

— Vorbiți, vă rog, cu doctorul. Trebuie să...

Și în chip de explicație făcu semn cu capul spre camera de gardă, iar în același timp începu să împingă masa de operație din nou.

---

[1] *Arbeitsfrontführer*, Conducător al Frontului muncii.

Baumer porni liniştit de-a lungul coridorului spre uşa deschisă a sălii de operaţie. Strigă încetişor:

— Zoder!

— Cine-i?

— Baumer.

— Intră, intră! — Un rîs încet, absurd. — Afacerea asta mă intrigă.

Baumer intră, zîmbind şters. Frazele lui Zoder se încheiau, invariabil, printr-un chicotit absurd, ca şi cum ar fi fost o formă de punctuaţie.

— Unde eşti, doctore? Dar se opri brusc... I se întorcea stomacul pe dos. Odaia duhnea îngrozitor a eter, sînge şi fecale.

— Aici, înăuntru. Uşa a doua din stînga dumitale. Vestiarul. Doctorul începu să rîdă din nou, fără nici un rost. Spune-mi, cum l-au împuşcat pe ăsta?

Slab şi păros, Zoder stătea aplecat asupra unei chiuvete şi-şi freca pieptul cu o mănuşă de baie. N-avea pe el decît o pereche de izmene cîrpite. Faţa lui urîtă, brăzdată de cicatrice, îl salută pe Baumer cu un rînjet prostesc, ca de obicei.

— Scuză-mi *deshabillé*-ul. Cu o smucitură din cap, arătă spre halatul de operaţie care spînzura ca o zdreanţă boţită într-un cui din perete. Cînd un măcelar lucrează, asudă. Cînd asudă, pute. Iar cînd pute, nu-l vor fetele nici pentru o jumătate de kilogram de cafea de contrabandă. Sau ai mai auzit bancul ăsta cu barbă?... Dar ce-ai păţit? Te-a nimerit şi pe tine vreun glonţ?

Baumer închise uşa.

— Putoarea asta afurisită de aici. Îşi astupă nasul cu batista.

Zoder izbucni într-un hohot de rîs.

— Păi bine Baumer — dragul meu Baumer — stimate domn — eşti gingaş ca o floare. Recunosc că, în conformitate cu cele mai stricte reguli de igienă, podeaua ar fi trebuit frecată de mult. În timpul războiului facem, bineînţeles, sacrificii. Dar să ştii că mă uimeşti, ţi-o spun ca unui prieten, ca unui frate de

sînge. Nu-ţi place mirosul ăsta — această savuroasă mireasmă a intestinului gros? Ar trebui să-ţi vîri nasul într-un cancer avansat al sînului. Asta te-ar...

— Gura! spuse Baumer vădit enervat. Ţine-ţi gura!

Inchise uşa trîntind-o cu piciorul. Rînjetul dispăru de pe faţa lui Zoder.

— N-am vrut...

— E în regulă. Dar lasă flecăreala astă-seară. Sînt foarte obosit şi n-am timp de pierdut.

— Desigur. Scuză-mă, spuse Zoder. Rîse uşor, fără rost. Baumer îşi băgă batista în buzunar şi scoase o ţigară. Faţa îi era tot severă, dar în sinea lui îi venea să rîdă. Ţinea la Zoder. Zoder era un original, un excentric, cu capul plin de sticleţi. Dar în inima lui, Baumer îl preţuia foarte mult. In timpul acela, cînd cei mai mulţi chirurgi se aflau pe front, era o adevărată binecuvîntare să ai pe cineva care să trateze cu competenţă cazurile zilnice de boală şi accidentele de muncă. Chiar dacă acel cineva era un zănatic.

— Ei bine, doctore, începu el, am de pus cîteva întrebări... Nu, îmbracă-te mai departe. Vreau să ies din mirosul ăsta.

— Te înţeleg. La Heidelberg... la prima mea disecţie...

— Wegler... îl întrerupse Baumer. *Ce-i cu Wegler?*

— Am de ce să fiu mîndru. Cu toată modestia, am fost la înălţime. O rană abdominală profundă. Glonţul a străpuns o parte din colon — la vreo opt centimetri de apendice, ca să precizăm. Peritoneul rupt — colonul perforat, după cum spunem noi, cei din breasla măcelarilor. Vrei cumva glonţul? Ţi l-am păstrat. Poţi să ţi-l agăţi la lanţul de la ceas. De altminteri, cum de s-a ales cu el?

— Peste cît timp voi putea să-i vorbesc?

— Să stai de vorbă cu el? Dragul meu Baumer! Stai să-ţi explic. Ştii care-i importanţa peritoneului?

— Nu.

— Pe scurt, e un sac care ţine stomacul, intestinele şi alte trufandale. A găuri peritoneul înseamnă, în orice caz, a lovi natura în punctul ei cel mai sensibil. Pacientul e un bărbat voinic, bine dezvoltat fiziceşte, musculos şi aşa mai departe. Dar a fost totuşi nevoie de o transfuzie pentru a-l putea opera. S-ar putea să fie nevoie de încă una. Am şi dat ordin să i se facă o perfuzie cu glu...

— Cînd voi putea sta de vorbă cu el?

— Habar n-am.

— Cînd se va trezi din narcoză?

— Peste două sau trei ore.

— Am să mă întorc atunci.

— Imposibil.

— De ce? Nu înţelegi? Trebuie să stau de vorbă cu el. Trebuie! Lasă cămaşa, pune-ţi haina pe tine şi hai să ieşim!

Zoder dădu din cap şi timp de o clipă îl privi ţintă pe şeful organizaţiei partidului naţional-socialist din întreprindere. Doctorul avea ochi foarte ciudaţi. Erau de un cenuşiu spălăcit şi nu se potriveau cu faţa lui veşnic rînjită, cu sporovăiala şi cu rîsul lui. Îşi luă haina.

— Recunosc, exclamă deodată într-o explozie de veselie în timp ce străbăteau coridorul; nu încape nici o îndoială, igienica mea sală de operaţie este categoric îmbibată cu miros de vărsătură de pisică. Închise uşa în urma lor.

Baumer trase adînc aerul în piept.

— De ce nu pot sta de vorbă cu el?

— În asemenea cazuri durează cel puţin două, trei zile pînă cînd medicul îşi poate da seama dacă pacientul va scăpa cu viaţă. Există o serioasă primejdie de infecţie. I-am pus un tub de drenaj. Chiar în cel mai bun caz, Wegler nu poate vorbi cu nimeni timp de o săptămînă. Nici măcar cu tine.

Baumer zîmbi. Era un bărbat frumos, blond, cu pielea albă şi cu trăsăturile netede, precise, ca sculptate cu dalta. Se ţinea foarte drept în costumul lui

bine croit, din stofă albastru-închis. Era subţire şi bine făcut. În mod obişnuit n-ai fi ghicit că are aproape patruzeci de ani. Dar zîmbetul îi trăda vîrsta. Brusc, zîmbetul acela slab şi nefericit îl transforma dintr-un bărbat tînăr şi frumos într-un om obosit şi hărţuit — în activistul nazist ce era, cu cute amare săpate în jurul buzelor, un bărbat cu o gură dură şi cu nişte ochi şi mai duri.

— Nu mă înţelegi, exclamă el cu o voce scăzută şi furioasă. Îţi închipui cumva că-mi pasă dacă pacientul ăsta al tău — scuipă cuvîntul de parcă ar fi fost o flegmă infectă — se vindecă?

— Nu?

— Îl aşteaptă tribunalul poporului. Blestemata lui de căpăţînă va fi cu siguranţă despărţită de trupul lui afurisit. Şi sper că treaba asta să fie făcută cu un cuţit ruginit de măcelar ca să dureze cît mai mult.

De uimire, faţa urîtă a doctorului se prefăcu într-o mască comică. Se holba la Baumer cu gura căscată.

Baumer începu să rîdă, dar fără veselie.

— Da, spuse el, exact aşa cum ai auzit. Apoi, fără nici o legătură: Pe cuvîntul meu, Zoder, de şase luni mă tot întreb unde te-am mai văzut. Acuma ştiu. Pe vremea cînd eram student, într-o gravură în lemn din Evul mediu. Bufonul nu ştiu cărui rege. Ai aceeaşi mutră urîtă, ştii asta?

— Dar de ce? întrebă Zoder. Ce-a făcut Wegler? Păi bine, omule, abia eri... El e cel căruia i-ai dat o...

— Da, îl întrerupse Baumer cu amărăciune, o Cruce de război! Tocmai el a trebuit să fie acela! Sînt activist în frontul muncii din 1933, dar niciodată n-am făcut asemenea gafă. Acest Wegler, acest „muncitor german model“, dacă-mi amintesc bine propriile mele cuvinte, a aprins astă noapte un foc.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Şi a reuşit destul de bine, dacă vrei să ştii. Pe cîmpul de peste drum de turnătorie. Ca un muncitor german model ce este, a potrivit cu grijă o săgeată

enormă din fîn, apoi a stropit-o cu gaz. Cînd bandiţii britanici au zburat deasupra, i-a dat foc. Cum îţi place? Cu vîrful, bineînţeles, îndreptat spre fabrică.

Zoder nu răspunse. Se holba mut.

— De ce vreau să stau de vorbă cu el? Acum ştii.

— Aşa! exclamă doctorul încetişor. S-a terminat cu luna de miere! Acum încep bombardamentele.

— Poate că nu, răspunse Baumer. Am ajuns la foc înainte ca flăcările să fi atins înălţimea maximă. Poate că englezii nu l-au văzut.

— El! spuse Zoder. De ce tocmai *el?* Ce soi de om e?

— Păi tocmai asta e! Lucrează pentru Intelligence Service? Sau cu careva din lepădăturile roşii din fabrică? Ce este? Înţelegi?

— Înţeleg, spuse Zoder cu rîsul lui prostesc. Acum se pune întrebarea: *Cine este Wegler? Ce este el?*

— Ce poţi face ca să-l readuci în simţiri? Îţi dai seama cît de mult depinde asta de tine, Zoder? Dacă face parte dintr-un grup organizat din fabrică, cine ştie ce vor mai pune la cale după asta? Îţi spun sincer: în calculele Ministerului de Război, securitatea permanentă a unor fabrici ca a noastră... Fir-ar al dracului să fie, ştii doar că au început să bombardeze Ruhr-ul şi regiunea Rinului! De acum încolo, jumătate din producţia noastră naţională ar putea depinde numai de aceste fabrici camuflate. Nu mai avem vreme să clădim subteran. Asta e un lux, posibil numai în timpuri de pace.

— Te rog însă să nu mă faci pe mine răspunzător de securitatea fabricii, spuse Zoder. Totul depinde de starea pacientului.

— Nu-i poţi da vreun medicament care să-l trezească? Un stimulent?

— Trebuie aşteptat pînă ce trece efectul eterului. Pînă atunci nu-ţi pot spune nimic.

— Bun... Acum ascultă: e ora unu trecut. Dacă britanicii au văzut focul, paguba s-a şi produs. Fie

că vor face o recunoaştere şi ne vor bombarda după aceea, fie că se vor întoarce chiar mîine seară pentru un atac rapid. Dacă n-au văzut focul, atunci altcineva — din grupul lui Wegler — poate încerca să semnalizeze din nou. Şi tocmai asta vreau să împiedic. Şi aici începe rolul tău. Mai dispunem de vreo douăzeci de ore pînă mîine seară. Pînă atunci trebuie să fim stăpîni pe situaţie.

— Am înţeles. N-am să mă mişc de lîngă patul lui Wegler. De îndată ce-şi recapătă cunoştinţa, te chem.

Baumer întoarse capul cînd un soldat din S.S., în uniforma neagră cu cap de mort a Gărzii de elită, intră în cameră. Era o brută de flăcău cu un maxilar şi nişte fălci de taur de cea mai bună rasă englezească.

— Ce-i? întrebă Baumer repezit.

— A sosit *Gestapokommissar*-ul[1] Kehr. E în biroul dumneavoastră.

— Încolo nimeni? Vrei să spui că au trimis un singur om?

— Atît.

Baumer se încruntă.

— Pare măcar inteligent?

S.S.-istul mormăi ceva, apoi tăcu. Întrebarea presupunea să-şi judece superiorii şi cu aşa ceva nu era obişnuit. Era şi speriat. Căci şi într-un caz şi în altul, asemenea judecăţi aduc numai neplăceri.

— Nu-i nimic, spuse Baumer cu un uşor dispreţ. Apoi către Zoder: Şi ţine minte... deschide-ţi foarte bine ochii şi închide-ţi gura. Dacă pînă mîine seară se ivesc complicaţii, totul s-a sfîrşit. Dacă nu...

— Moralul muncitorilor... pricep, spuse Zoder, dînd cu putere din cap.

Aşteptă pînă ce Baumer şi adjunctul său plecară. Apoi începu să alerge de-a lungul coridorului, spre camera de gardă.

---

[1] *Gestapokommissar*, Comisar al poliţiei secrete de stat.

3

Pe cînd mergea pe poteca gloduroasă care ducea de la spital la clădirea administraţiei, Baumer făcu un lucru cu totul neobişnuit. Se opri atît de brusc în mijlocul drumului, încît S.S.-istul Latzelburger fu nevoit să sară într-o parte ca să nu se izbească de el. În aceeaşi clipă Baumer exclamă cu jumătate de gură, pe un ton adînc mirat: „Sînt un om sleit!"

— Poftim?!

Baumer tăcu. Latzelburger, convins că nu auzise bine şi neştiind nici dacă Baumer i se adresase lui sau nu, se frămîntă o clipă, apoi întrebă din nou:

— Aţi spus ceva, domnule Baumer?

— Du-te la comisar. Spune-i că vin şi eu numaidecît.

— Da, domnule Baumer.

Baumer privi după uniforma neagră pînă ce dispăru: apoi scoase o batistă şi-şi şterse fruntea. Exclamaţia lui involuntară îl uimise tot atît de mult ca şi pe Latzelburger. Mai mult chiar, îl cam speriase. Era adevărat: în clipa aceea era un om complet extenuat, care dorea să se ascundă oriunde, chiar şi într-o gaură, numai să fie lăsat în pace.

Stătu o clipă pe loc, cugetînd. În cele din urmă, de parcă ar fi luat o hotărîre impersonală, de ordin organizatoric, îşi spuse: „Julius, aşază-te liniştit o clipă şi gîndeşte-te bine; Kehr poate să mai aştepte!" Se scotoci în căutarea unui chibrit. Ţinîndu-l cu grijă în căuşul palmei, zări un butuc la o depărtare de vreun metru. Apoi îşi aprinse o ţigară şi se aşeză. „Ce dracu s-a întîmplat cu tine, omule?" se întrebă el singur, tăios. „Priveşte lucrurile în faţă. Nu te codi!" Ceea ce-l îngrijora pe Baumer era convingerea că istovirea lui nu era fizică. Cu o săptămînă înainte nu se simţise tocmai bine şi fusese la Zoder pentru un control general. Cu obişnuitul lui rînjet prostesc, Zoder debită

veşnica lui glumă stupidă, declarînd că pacientul e într-o formă minunată — o formă atît de bună, de parcă s-ar hrăni cu lucruri cumpărate la negru. Zoder era un zmintit, dar ca medic te puteai bizui pe el. Iar dacă din punct de vedere fizic Baumer era sănătos, atunci ce se întîmplase cu el ? Zoder presupunea că oboseala i-ar putea fi provocată de griji : „Istovire psihică pricinuită de nelinişte." Baumer respinsese însă sugestia. Dar acum, pe cînd cugeta asupra *cazului* Wegler, nu mai era atît de convins.

De ce îl tulburase oare într-atît sabotajul lui Wegler? Prea ar fi fost simplă explicaţia că Wegler era ultimul om din fabrică pe care l-ar fi putut socoti capabil de trădare. Aceasta l-ar fi putut surprinde, dar de ce-l făcuse să-şi piardă cumpătul ? Cînd se aplecase asupra lui Wegler şi-l privise cum îşi sfîşia salopeta îmbibată de sînge şi cum se tăvălea pe jos, îl cuprinsese o dorinţă puternică, îngrozitoare, de a-l călca în picioare cu cizmele, de a-i strivi creierii. Nevoia de a ucide cu brutalitate fusese copleşitoare aproape. Şi totuşi — fusese mai normală decît ceea ce a urmat. De ce făcuse aceasta ? Avioanele britanice zburau la o înălţime de peste patru mii de metri. Insă el a ridicat pumnii deasupra capului şi a zbierat cît l-a ţinut gura : „Scîrnăviilor ! Dacă credeţi că vă puteţi bizui pe trădători, atunci vă înşelaţi. Pentru fiecare bombă, vă vom înapoia o mie. Cînd o fi să încheiem socotelile cu voi, o să blestemaţi şi ziua în care v-aţi născut !" Strigase într-un acces de furie, care fusese de altfel cu totul absurd. Dar de ce făcuse lucrul acesta ?

Baumer zvîrli enervat ţigara. Pe măsură ce-şi dădea seama de motivele adevărate ale stării sale, necazul împotriva lui însuşi creştea. (Zmintitul de Zoder o nimerise de data aceasta.) Nu strigase la avioanele britanice în iluzia că ar putea fi auzit ; n-o făcuse nici de dragul S.S.-iștilor. Era limpede că zbierase în beznă întocmai ca un băieţaş înspăimîntat care vrea să-şi alunge frica. Actul de sabotaj fusese punctul culminant al unei serii de evenimente îngrijorătoare,

iar acum, cînd privea chestiunea în față, le înțelegea pe toate. Era un om hărțuit și în ultimele luni starea aceasta se accentuase din ce în ce mai mult. Iată care era miezul problemei.

Baumer scuipă și scoase altă țigară. Era îngîndurat și furios pe el însuși. Ori e potrivit din punct de vedere psihic pentru funcția lui, ori nu e. Iar dacă nu e bun de nimic, măcar să fie cinstit. Partidul național-socialist are și așa destui paraziți. Dacă ar face cumva vreo greșeală, s-ar trezi pe front cu o pușcă în mînă.

Alt ghimpe în inimă — gîndul frontului. Rezistența rușilor a fost primul eveniment care l-a zdruncinat. Campaniile anterioare aduseseră victorii rapide și speranțe de pace. Dar blestematul de război din Rusia fusese de la început ca o lingoare : lună după lună vedeai cum stoarce vlaga din trupul țării. Pentru prima oară în doi ani de război se micșoraseră rațiile, iar moralul — cheia situației — începuse să scadă vădit. Simțise lucrul acesta cu toate fibrele corpului : o răceală, o indiferență printre muncitori, pe care nici o victorie nu reușea s-o împrăștie.

Iar acum, ca încheiere, sabotajul lui Wegler. De la mutarea fabricii din Düsseldorf se iviseră mici incidente — creșterea deșeurilor în producție, unelte care se stricau, o țeavă înfundată — mici semne pe care nu le puteai lămuri. Își păstrase părerile pentru el, dar își amintea că la Düsseldorf nu se întîmplaseră asemenea lucruri. Acum cazul Wegler arătase limpede că printre muncitori se găseau dușmani activi.

„Istovire cauzată de neliniște..." Sigur că e neliniștit. Cine n-ar fi ? Nu făcea parte din acei fanatici naivi pe care îi recruta în timpurile acelea partidul național-socialist dintre tineri. Evenimentele au logica lor și nici un guvern nu se poate menține dacă nu-și mulțumește poporul. E bine să ceri sacrificii — dar există o limită. Pînă și el se săturase de sacrificii. Unde era idealismul lui din 1929 ? Unde era făgăduiala care-i umplea inima pe cînd intrase în partidul național-socialist ca tînăr arhitect ?

Baumer se sculă brusc de pe buturugă. Lovi înciudat pămîntul cu vîrful pantofului. „Bine, băiete!, își spuse supărat, destul cu aiureala asta! Ai îndoieli, ai de rezolvat probleme, te simți obosit. Între timp poate că britanicii plănuiesc pe mîine seară vreo excursie, iar ticălosul ăsta de Wegler poate că face parte dintr-o întreagă organizație subversivă despre care tu nu știi nimic. Baumer, ești o rablă, o mică javră miorlăită! Scutură-te, lasă bocetele și vezi-ți de treabă!"
Se îndreptă cu pași repezi spre potecă.

4

Ora 1,40 dimineața.

Fata frumușică și somnoroasă de la centrala telefonică își îndreptă ținuta cînd Baumer intră în birou. Un S.S.-ist, într-o mașină a partidului național-socialist, venise în oraș și o sculase din pat.

— Pînă acum nici o știre de la comandantul districtului, domnule Baumer.

Baumer dădu din cap fără să se oprească.

— Cheamă din nou peste cinci minute. De data asta întreabă de maiorul Deterle.

Intră repede în camera a doua. Birourile Frontului muncii și ale partidului național-socialist ocupau o aripă lungă, cu un singur etaj, în clădirea administrației. Ele oglindeau nivelul primitiv la care erau siliți să trăiască toți cei ce aveau vreo legătură cu fabrica. Clădirea fusese construită la repezeală, iar mobilierul adunat de ici de colo. Baumer, care ținea la o oarecare estetică a lucrurilor din jurul lui, tresărea ori de cîte ori intra în birou. O masă de lucru, salvată din bombardamentul de la Düsseldorf, o altă masă de lemn de la școala din sat, cîteva dosare, o fotografie a lui Hitler — ce diferență față de instalațiile dinainte de război! În multe privințe lucrurile acestea îi aminteau

de primele zile ale mişcării şi asta nu era plăcut. Cînd un partid politic e pe cale să-şi croiască un drum, e normal şi chiar interesant să trăieşti de azi pe mîine. Dar aceeaşi situaţie după zece ani, şi asta după o perioadă de îmbelşugare, e de-a dreptul îngrijorător.

Gestapokommissar-ul Kehr, care şedea în singurul fotoliu din cameră, sări în picioare zîmbind şi cu mîna întinsă. Craniul lui, cu partea de sus mai îngustă decît fălcile puternice şi roşii, îi făcu lui Baumer impresia unei şunci din vitrina unei măcelării. Iar mustăcioara *à la Hitler*, care data în mod vădit din vestita recoltă 1933, era şi mai deprimantă. Baumer tresări iritat, căci cunoştea la perfecţie speţa Kehr. Sperase să vină cel puţin doi oameni de primul rang de la Gestapo şi în schimb i-au expediat un singur cal de corvadă, care putea să aibă cel mult şiretenia specifică genului.

— *Kommissar* Kehr?

— *Heil Hitler!*

— Sînt Julius Baumer, conducătorul Frontului muncii şi şeful organizaţiei partidului naţional-socialist din întreprindere. Cu un zîmbet obosit, adăugă: Puteţi alege.

Işi strînseră mîinile. „Nu, nu e nici măcar inteligent", hotărî Baumer. Se aşeză oftînd tare şi privi resemnat faţa porcină şi bine dispusă a comisarului. Kehr avea vreo cincizeci de ani. Era un bărbat îndesat, cu părul negru despărţit printr-o cărare dreaptă şi ochi frumoşi, căprui. Purta un costum de stofă, mototolit şi pungit la genunchi şi care data, în mod vădit, dinainte de război. „Ce mult trebuie să-şi dorească o uniformă", gîndi Baumer cu dispreţ. „Este exact genul."

Dacă Kehr nu-i făcuse lui Baumer o impresie prea bună, apoi nici Kehr nu se arătă deosebit de încîntat de şeful organizaţiei de partid. „Aha... un fanatic de partid", îl judecase imediat Kehr. „Pe ăştia îi simţi după miros. Unul din idealiştii aceia cu plete lungi pe care trebuie să-i ungi cu untul lozincilor. Foarte bine; nu-i mare lucru să ungi cu unt."

— Sînt oarecum mirat că vă văd singur, spuse Baumer calm, cu cel mai amabil ton pe care şi-l putea impune. Avem de-a face cu o chestiune serioasă. Am cerut cel puţin doi oameni.

Kehr îşi desfăcu degetele cu un surîs uşor.

— Ştii dumneata cum arată birourile Gestapo-ului în zilele astea? Ca un balamuc. Sîntem bombardaţi cu mii de telefoane pe zi, jumătate din ele fără nici un temei. S-ar zice că suspiciunea e la mare preţ. Afară de asta ducem lipsă de mînă de lucru. Unde înaintează armata, trebuie să urmeze Gestapo-ul.

— Da, ştiu, răspunse Baumer. Adică... cumnatul meu e în statul major al lui Himmler.

— Aşa, spuse Kehr încet. Clipi puţin, dar faţa îşi păstră expresia blajină.

— Comandantul S.S. Raabe, preciză Baumer. Îl cunoaşteţi?

Kehr făcu un semn negativ din cap.

— De fapt, nu sînt decît de două luni în Gestapo. Inainte am fost comisar-şef de poliţie.

— Inţeleg, spuse Baumer politicos. Imi permiteţi să vă întreb de cînd sînteţi în partidul naţional-socialist?

— Din mai 1933, răspunse Kehr înţepat.

Baumer înclină capul.

— Luaţi loc, vă rog. Faceţi-vă comod. Avem mult de lucru.

Kehr îşi reluă locul în fotoliu, întinse picioarele şi-şi deschise servieta. Faţa îi era tot amabilă, dar de fapt era furios. Ştia exact ce urmărise Baumer: întrebarea cu privire la data la care intrase în partidul naţional-socialist fusese pusă ca să afle dacă era sau nu un vechi luptător. In mod automat, răspunsul lui îl aşeza într-o categorie inferioară — aceea a funcţionarului de stat care a obţinut permisiunea specială de a intra în partid după venirea la putere a naţional-socialiştilor... Iar informaţia cu privire la cumnatul lui Baumer — era doar o lăudăroşenie de cea mai ieftină speţă, me-

nită să-i arate lui Kehr care din ei doi avea legături mai sus-puse.

Bine, hotărî el, dacă Baumer are un cumnat în statul major al lui Himmler, atunci e cazul s-o iau mai încet. Îşi putea permite să privească lucrurile din punct de vedere filozofic. Oamenii de felul lui Baumer vin şi pleacă — dar cei de speţa lui Kehr supravieţuiesc. În treizeci de ani de activitate poliţienească avusese mai mulţi şefi decît îşi putea aminti; văzuse capete de înalţi funcţionari rostogolindu-se în furtuni politice, în timp ce propriul lui cap rămăsese aşezat frumuşel pe gîtu-i îndesat. Îi venea să rîdă gîndindu-se la asta. Adevărul era că dînsul — Adolf Kehr — era statul. Statul nu era Kaiser-ul — căci Kaiser-ul zburase. Noske [1] nu era statul şi nici Ebert [1] sau Rathenau[1]. Oricine le cunoaşte numele, pe cînd de Kehr n-a auzit nimeni. Dar unde sînt toţi aceştia astăzi ? O simplă întrebare, dar care pusă astfel, lămurea totul. Da... Putea permite unui nazist fanatic să-l privească de sus. Fanaticii îşi aveau vremea lor, apoi dispăreau în mod invariabil. Dar oamenii de soiul lui Kehr erau cei care mergeau înainte, formînd coloana vertebrală a statului.

Cu astfel de gînduri bine ascunse înapoia unei expresii placide, Kehr îşi descheie haina şi se puse pe lucru. Scoase un stilou din buzunarul hainei şi un bloc-notes mare şi negru din servietă. În cele din urmă muşcă vîrful unei ţigări de foi de provenienţă italiană. Apoi spuse, chicotind :

— Un singur lucru mă îngrozeşte şi mai mult decît aceste buruieni italieneşti... acela de a nu mai fuma de loc. Le fumez cu gîtlejul iritat şi inima îndurerată. Într-o zi va trebui să anexăm şi Cuba. Se opri din rîs, deveni serios şi-şi încrucişă mîinile peste pîntecu-i rotunjor. Ei, Baumer, despre ce e vorba ? Am auzit ceva despre un sabotaj ! ?

---

[1] Noske, Ebert, Rathenau — conducători politici burghezi în timpul Republicii de la Weimar.

Baumer dădu din cap. Se strîmbă puţin, în felul nervos şi fără rost al omului obosit, apoi răspunse :

— Un muncitor de aici a încercat să semnalizeze englezilor.

— Să semnalizeze ? Cum ? Vocea lui Kehr era fermă, netulburată. Parcă ar fi fost un comerciant care se informa de o încărcătură de măsline. Impresia nu era accidentală, deoarece îşi însuşise această siguranţă în decursul anilor. Socotea că meseria lui este legea şi ordinea, iar teatrul e deplasat în orice meserie.

— Daţi-mi voie să vă explic totul, spuse Baumer obosit.

— Bine.

— Aici fabricăm tancuri de mărime mijlocie şi recondiţionăm motoare. Le scoatem ca pîinea caldă. De fapt eram la Düsseldorf, dar se înteţiseră bombardamentele. Ne-am mutat aici acum şapte luni.

— La ce dată anume ? îl întrerupse Kehr.

Baumer dădu din umeri.

— Ce importanţă are ?

— Vă rog, spuse Kehr politicos, dar cu o nuanţă de pedanterie profesională. Trebuie să cunosc toate amănuntele : asta e metoda mea.

— Am pornit producţia în ultimele zile ale lunii decembrie.

— Decembrie, 41, repetă Kehr, notînd.

— După cum veţi vedea mîine, sîntem aşezaţi în mijlocul unei păduri. De jur împrejur sînt gospodării ţărăneşti. Oamenii noştri însărcinaţi cu camuflajul au făcut o treabă admirabilă. In cele opt luni avioanele britanice au zburat pe aici cam o dată sau de două ori pe săptămînă, în ultima vreme chiar mai des, dar urmărind întotdeauna alt obiectiv. Camuflăm în fiecare noapte şi dormim ca la mama acasă.

Kehr oftă cu invidie :

— La noi e iadul pe pămînt.

Vocea lui Baumer se aspri, ca întotdeauna cînd se înfuria :

— Iar aseară, un muncitor a încercat să facă semnale avioanelor.

— Cum ?

— Dragul meu comisar Kehr, nu intenţionez să fac din asta un secret faţă de dumneata. E neapărat necesar să mă întrerupi ?

— Iartă-mă. Puterea obişnuinţei. Kehr se înroşi puţin. Îşi dădea seama că Baumer îi plătea poliţa pentru aerul lui de superioritate dinainte. (Într-un colţ al creierului se întrebă : „De ce simt nevoia să-l înfrunt în actuala situaţie ? În fond sîntem amîndoi germani.")... Ştii, obiceiuri de poliţist.

Baumer dădu din cap. N-avea de gînd să-l scoată pe comisar din sărite ; dar, pe de altă parte, nervii lui încordaţi nu puteau accepta sîcîiala asta de belfer.

— Spre partea de răsărit a fabricii se află o gospodărie. Proprietăreasa e o văduvă, Berthe Lingg. Fînul ei a fost de curînd cosit — de aceea mai era încă pe cîmp, fir-ar al naibii să fie. Sabotorul, pe nume Wegler, a aşezat fînul în forma unei săgeţi lungi de vreo cincisprezece metri, cu vîrful îndreptat spre fabrică. Cînd avioanele au ajuns deasupra, i-a dat foc.

Kehr îşi ţuguie buzele ca şi cum s-ar fi pregătit să fluiere ; ochii lui frumoşi se mişcară puţin, gînditori, apoi spuse :

— Fînul proaspăt cosit nu arde singur.

— Exact. L-a stropit cu puţin gaz şi apoi l-a ajutat şi vîntul. Se opri, încruntat. Kehr aştepta, liniştit.

— Din întîmplare, oamenii noştri din S.S. patrulau prin apropiere. Noaptea trecută am avut şi alt semn de activitate subversivă şi de aceea... Femeia, Berthe Lingg, a început să ţipe. Am ajuns tocmai la timp ca să înăbuşim focul înainte de-a fi ars prea mult. Ei, cam asta e. Acum aştept întrebările.

Kehr tăcu o clipă.

— Presupun...

Telefonul ţîrîi strident. Baumer sări în sus.

— Allo ! Da. Cine e ? Vorbea tare şi apăsat. Domnule maior Deterle, ştiţi ce s-a întîmplat ? Pînă mîine

seară trebuie să avem antiaeriana instalată aici. Şi avioane de protecţie. Cel mai mare număr de care dispuneţi. Ascultă o clipă în tăcere. Dacă spuneţi că e de ajuns, fie şi aşa. Dar nu uitaţi ce avem aici. De ce nu putem primi acelaşi număr de tunuri ca înainte?

Tăcu din nou, muşcîndu-şi nervos buza de jos.

— Bine. Le veţi trimite repede?... Bine.

Agăţă receptorul cu o înjurătură. Se întoarse spre Kehr şi spuse cu o voce pierdută:

— Ai să vezi, va trebui să ne mutăm din nou. Timp de o clipă avu aerul unui adolescent deznădăjduit care nu mai are decît o dorinţă: aceea de a se destăinui unui om mai în vîrstă. Dar de cîte ori ne putem muta? Şi apoi, unde? În curînd nu va mai fi nici un loc la care ei să nu poată ajunge. Şi timpul pierdut — producţia! Cînd am început să lucrăm aici, aveam mai multe tunuri decît puteai număra. După două luni, cînd s-a văzut că sîntem bine ascunşi, tunurile au fost duse în altă parte — toate în afară de o singură baterie, de mare folos şi asta! Iar acum, cînd avem din nou nevoie de ele, Deterle spune că nu putem primi decît o treime.

— Te înţeleg perfect, spuse Kehr, dar după cum ai spus chiar dumneata, erau necesare în altă parte. Am călătorit multişor. Crede-mă, necesitatea e reală.

Baumer îşi aprinse ţigara. Mîna îi tremura puţin, de oboseală şi de necaz.

— Kehr, dumneata nu ştii ce-am băgat eu în fabrica asta ca să ţin moralul ridicat în ultimele şase luni. Propriul meu sînge, crede-mă!

Kehr dădu din cap. Se miră el însuşi de stropul de simpatie pe care i-l inspiră deodată Baumer. Aprecia seriozitatea la un bărbat, devotamentul faţă de datorie. Prea mulţi dintre conducătorii aceştia ai partidului naţional-socialist erau doar nişte guralivi şmecheri. În clipa aceea cel puţin, germanul din Baumer avea precădere asupra propagandistului doctrinar. Spuse cu glas tărăgănat:

— Crezi că avioanele britanice au zărit focul?

— Nu ştiu. Trebuie să punem la socoteală şi această posibilitate. Şi, bineînţeles, vom lua toate măsurile de protecţie. Dar pînă una alta, chiar dacă nu l-au zărit, există primejdia ca lepădăturile care lucrează cu Wegler să încerce din nou. De aceea te-am chemat. Poate descoperi ceva şi previi o repetare a incidentului. Apoi, obosit, spuse către sine însuşi : Sper !

— Ştii precis că sabotorul face parte dintr-o grupare ?

— Nu. Presupun doar.

— Aseară mai era cineva cu el ?

— Nu ştiu nimic.

— L-ai interogat ?

— E la spital cu un glonte în burtă, răspunse Baumer cu amărăciune. Unul din cei mai buni S.S.-işti ai noştri — ţintaş excelent, foarte devotat patriei — doar uşor handicapat de creierul lui de cimpanzeu. Nu l-a tăiat capul să-l împuşte în picior. Pe Wegler l-au operat chiar acum. Cine ştie dacă vom mai putea vorbi vreodată cu el !

— Asta-i prost, spuse Kehr. Ei, voi avea nevoie de dosarul lui Wegler şi de dosarele tuturor prietenilor lui din fabrică. Şi în primul rînd vreau, desigur, să văd femeia. De altfel — cîţi martori au fost interogaţi pînă acum ?

— Nici unul. Avem, bineînţeles, şi noi o organizaţie de prevenire a sabotajului, dar le-am spus să nu se amestece. N-am vrut să tulbur apele sau să pun oamenii în gardă înaintea venirii dumitale.

— Foarte bine, mulţumesc, spuse Kehr plăcut impresionat. Cînd un caz cere o atenţie specială, se întîmplă adesea...

Baumer îl întrerupse oarecum brusc :

— Dosarul lui Wegler e chiar aici, pe birou. L-am studiat şi eu — nici nu ştiu la ce bun. Voi pune la dispoziţia dumitale pe *S.S.-Unterführer*-ul[1] Zimmel. Poate face să vorbească pe oricine s-ar lăsa greu. Te

[1] *Unterführer*. Subofiţer în S.S.

poţi folosi de aceste birouri. Şeful unităţii de partid din baraca lui Wegler e Fritz Keller. Cheamă-l dacă ai nevoie de el. Şi te rog să-mi telefonezi la orice oră. Fata de la centrală va şti unde mă aflu.

— Bine, spuse Kehr, scriind de zor. Îmi poţi da vreo indicaţie în privinţa lui Wegler ? Oricare ar fi ?

Faţa lui Baumer se făcu stacojie.

— În fond, poţi să rîzi de pe acum. Abia ieri dimineaţă, pe baza recomandaţiei mele, a fost acordată unuia dintre muncitorii fabricii o Cruce de război pentru merit. Pentru devotament exemplar !

— Sper că nu lui Wegler ?

— Ba da.

Kehr oftă.

— În cazul acesta nu va fi uşor, asta-i limpede. Stai să vedem, ai mai constatat şi alte acte de sabotaj ?

— Avem patru mii şi ceva de polonezi în vesela noastră societate. Prizonieri de război, sosiţi de curînd. Unii au fost desemnaţi pentru muncile agricole, ceilalţi învaţă să lucreze în fabrică. Ştii, în ultima vreme am avut multe mobilizări. Toţi bărbaţii oarecum valizi dintre treizeci şi şapte şi patruzeci şi şase de ani — înafară de cei cu calificări speciale.

— Şi ?

Vocea lui Baumer deveni tăioasă, plină de dispreţ.

— Oarecare activitate subversivă — mîzgăleală de lozinci. Cunoşti genul : „Muncitori germani, dacă robiţi pe alţii, veţi fi voi înşivă robiţi !“ Aiureli dintr-astea.

Kehr se gîndi puţin şi zîmbi.

— Marxişti, nu-i aşa ?

— Hotărît.

— Ce rapoarte aveţi despre foştii internaţi în lagărele de concentrare ?

— Complete, bineînţeles. Avem patru la sută. Personalul se ridică la cincisprezece mii.

— Cîţi comunişti „reeducaţi“ ?

— Nici unul. Tocmai asta e ! Am avut grijă să

dau cîteva telefoane la timp pentru ca nici unul din banda asta să nu intre aici.

— Şi ceilalţi ?

— De toate soiurile — sindicalişti, catolici, opoziţionişti, social-democraţi, nemulţumiţi, inactivi, din cei care ascultă posturile de radio străine, traficanţi de bursă neagră... Cunoşti genul. Sînt reeducaţi cu toţii, dacă ar fi să dăm crezare dosarelor.

— Au fost supravegheaţi ?

— Cu multă grijă. Îţi pot explica : barăcile noastre cuprind şaptezeci şi cinci pînă la o sută de oameni. Dar din motive psihologice — şi în parte şi pentru a uşura supravegherea — le-am făcut înăuntru cîteva despărţituri. Înţelegi, asta îi face să se simtă mai puţin încazarmaţi. Aşa că avem opt sau zece oameni în fiecare boxă — şi cel puţin un membru de încredere al partidului naţional-socialist ca şef. Toţi şefii îmi raportează regulat, şi în fiecare boxă se găseşte cel mult un om cu cazier.

Kehr cugetă o clipă. Cu degetul mare pipăia insigna Gestapo-ului prinsă sub reverul hainei.

— Ţin să adaug, spuse Baumer, că oamenii lucrează în schimburi de douăsprezece ore. Iar ca să poţi părăsi terenul fabricii, trebuie să ai un bilet de voie de la birou. Cei din schimbul de dimineaţă sînt obligaţi să fie în dormitoare la ora unsprezece seara — afară de sîmbătă.

— Ai fost darnic cu biletele de voie ?

— Da. Caut să le fac viaţa cît mai plăcută cu putinţă. Regulamentul reprezintă doar măsurile minime pentru a o putea scoate la capăt cu cincisprezece mii de muncitori într-o comunitate creată artificial.

— Înţeleg... Au fost şi alte semne de activitate subversivă în ultima vreme ?

— Nu. În orice caz nimic precis.

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Vreau să spun că nici inginerii noştri nu-şi pot da întotdeauna seama dacă o maşină s-a defectat fiindcă e uzată sau fiindcă... Baumer se întrerupse.

Fața lui căpătă aceeași expresie pe care o observase Zoder cu o jumătate de oră mai înainte. Trăsăturile părură dintr-o dată mult îmbătrînite, privirea dură, hărțuită. — Fir-ar al naibii să fie, deși dacă m-ai întreba pe mine, ți-aș spune că aici fierbe ceva, dar nu știu de ce. Știi ce cred eu? Cred că jumătate din javrele astea de muncitori sînt bruni pe dinafară dar plini de dinamită în inimile lor. Dacă îi cercetezi însă pe hîrtie, sînt cu toții membri ai partidului național-socialist, candidați sau elemente de încredere.

— Ca Wegler, nu-i așa? spuse Kehr zîmbind.

Baumer își mușcă buzele. Apoi izbucni, cu o voce răgușită:

— Spune-mi, Kehr, de ce? Am întregit Germania ori ba? Nu sîntem puternici? Ce vor? Vor iarăși Republica aceea împuțită și coruptă, șomajul și inflația? Cum să nu ți se rupă inima? Își recăpătă stăpînirea de sine și zîmbi acru. Iartă-mă. Aici e punctul meu vulnerabil. Am intrat în partidul național-socialist fiindcă eram șomer. N-am uitat timpurile acelea. Îmi amintesc groaza de a trăi la marginea vieții, cum am trăit eu și... dă-o dracului, s-ar crede că orice german trebuie să-și amintească zilele acelea. Uneori, cînd mă lupt cu noile probleme care ne stau în față... ca de pildă aceea de a conduce o industrie cu prizonieri străini... atunci simt că nu mai rezist. Aș vrea să mă pot bizui măcar pe frații mei de sînge. Cînd nu izbutesc, resimt asta ca pe o înfrîngere personală. Mă înțelegi, Kehr?

Kehr zîmbi ușor. Și încă cum îl înțelegea! Acesta era idealistul pătimaș național-socialist pe care reușise să-l cunoască perfect. Nici un echilibru... de la o extremă la alta.

— Ești un om surmenat, camarade Baumer, dă-mi voie să ți-o spun. Duci o sarcină grea pe umeri. Desigur că un caz ca ăsta te doboară. Dar dacă-mi permiți, am să subliniez un amănunt: muncitorii și fiii de muncitori formează o mare parte din armata noastră. Și cum stau lucrurile în armată? O undă de

mîndrie străbătu vocea lui Kehr. E oare trădătoare? Are moralul scăzut? Ia întreabă-i pe polonezi sau pe francezi. Priveşte unde am ajuns în Rusia — la porţile Stalingradului! Noua recrutare de care vorbeai are ca scop, desigur, să înlocuiască pierderile din timpul verii. Asta înseamnă că vine rîndul celor din seria veche, grosul foştilor sindicalişti! Te îndoieşti oare că nu vor merge înainte cu acelaşi elan?

— Da, ştiu. Îmi spun şi eu lucrurile astea. Dar aş vrea să se sfîrşească războiul, crede-mă. N-aş dori să se mai întindă. Pierderile noastre trebuie să fie foarte grele acum. Iau şi bărbaţi de patruzeci şi şase de ani... Orice, numai să nu ţină mult.

— L-ai auzit doar pe Führer. Rusia e lichidată. Iar cînd Rusia se va prăbuşi, ce poate face Anglia?

— Cu America... Baumer se întrerupse. Dă-o dracului de palavrăgeală. Omule, pierdem o mulţime de timp! E ora două fără un sfert.

— Mai am o întrebare. Ţăranca aceea...

— Uitasem. Altă încurcătură. Urma să se mărite cu Wegler. Aşa se explică de ce se afla Wegler pe pămîntul ei.

— Femeia care l-a trădat?

— Da.

— Hm!... Şi motivul?

— N-am vorbit cu ea. Am fost prea ocupat cu alte chestiuni. Şi înafară de asta avea o criză de nervi. Cred însă că acuma poate fi interogată. Wegler a avut zi liberă ieri, dar nu ştiu dacă şi-a petrecut-o cu ea.

— Înţeleg.

— Dacă mai e ceva, telefonează-mi, te rog.

— Bine. Caută să dormi.

— Să dorm? Trebuie să vorbesc cu toţi maiştrii din fabrică, să mă întîlnesc cu directorul... Să dorm — eu! Abia mîine seară o să vedem cine va putea dormi... şi cînd.

Kehr zîmbi. Aşteptase prilejul acesta din clipa în care Baumer îi vorbise despre cumnatul lui. Acum sosise momentul prielnic.

— Baumer... sîntem grăbiţi, dar dă-mi voie să mai pierd un minut. Cu ani în urmă am învăţat şi eu ceva. Ştii cine m-a învăţat? Horst Wessel[1]. L-ai întîlnit vreodată?

Reacţia lui Baumer trăda emoţia la care se aşteptase Kehr.

— L-ai cunoscut într-adevăr?

— Timp de vreo zece ani. Obişnuiam să bem adesea împreună.

Spusese toate astea cu modestie, dînd uşor din umeri, de parcă ar fi vrut să arate că fuseseră fraţi de cruce.

— Cum era? Vreau să spun, ca om. Era...

— Un om uimitor... dar cred că va trebui să-mi amîn povestirea. În orice caz, Horst veni într-o zi la mine. Era într-o încurcătură serioasă de tot, ceva personal. Nu pot vorbi despre asta nici chiar acum. Dar pot să-ţi spun un lucru: orice om obişnuit s-ar fi gîndit la sinucidere. Pe cînd Horst? Era preocupat şi el, desigur. Dar descurajat? Nicidecum. Ba a şi rîs. „Omule", i-am spus, „de unde atîta curaj pentru a înfrunta viaţa?" Ştii ce mi-a răspuns? „Cred în Führer. Atîta vreme cît ne conduce el, patriei noastre nu i se poate întîmpla nimic. Iar dacă patria e înafară de orice pericol, necazurile mele personale sînt doar o pişcătură de purice..." Baumer, iată sfatul pe care ţi-l dau şi eu acum: Ai încredere în Führer!

Baumer se aşeză. Era adînc mişcat. Întrebă încet:

— Asta a spus-o Horst Wessel?

Cu un surîs pe buze, Kehr îşi mîngîia tăcut bărbia solidă şi grăsuţă.

— E foarte adevărat, şopti Baumer. Ciudat... eu nu m-aş fi exprimat în felul acesta — dar uneori în trecut, cînd eram necăjit — cînd mi se părea că lucrurile merg prost, lucruri importante de altfel — mi-am spus singur: „Führer-ul... gîndeşte-te la el.

---

[1] Horst Wessel — conducător hitlerist, ucis în timpul unui scandal într-o cîrciumă şi transformat apoi de hitlerişti în erou naţional.

Alții pot greși, și pot fi corupți chiar — dar Führer-ul niciodată !"

Kehr aprobă.

— O atitudine sănătoasă în timpuri grele.

Baumer se uită la el zîmbind ușor. Își dădu seama că cel puțin într-o privință îl judecase greșit pe comisar. Un cal de corvadă ? Da. Dar un om care a fost atît de aproape de Horst Wessel nu era un simplu oportunist ; puteai fi sigur că-și va face datoria cum trebuie.

— Ei, îți mulțumesc, spuse el liniștit. Am să ți-l trimit pe Zimmel. Poți începe. Se ridică drept în picioare : *Heil Hitler !*

— *Heil Hitler !*

Kehr îl urmări cu privirea pînă ce ieși. Zîmbetul i se lărgi pe buze. Nu-și mai putea aminti cînd îi trecuse pentru prima oară prin cap să invente povestea asta cu Horst Wessel, dar fusese o idee strașnică. *Herr* Wessel era mort și nu-i mai putea dăuna cu nimic. Dacă te gîndeai bine, era o născocire de fericită inspirație, care-i netezise drumul în multe ocazii mărunte. N-o povestea cinicilor din partid. Dar național-socialiștii idealiști o savurau întocmai ca un catolic care primește împărtășania — și chiar în fața ochilor lui Kehr se făceau una cu trupul Domnului. Era înduioșător. Uneori, Kehr dorea să-l fi cunoscut pe Horst Wessel cu adevărat. Relațiile lor fuseseră atît de scurte ! Însoțit de încă un detectiv, se dusese să-l caute pe Horst Wessel acuzat de încălcarea moravurilor. S-a bucurat întotdeauna că nu fusese el ofițerul însărcinat cu arestarea. Celuilalt — sergentul Scheuermann oare ? — i se tăiase capul la o lună după venirea la putere a național-socialiștilor. Cine putea bănui că un asemenea pezevenghi avea să ajungă erou ?

Scărpinîndu-și bărbia, Kehr se așeză comod la birou și deschise dosarul cu numele „WEGLER, WILLI".

Capitolul II

Ora 2 dimineaţa.

Doctorul Zoder şedea aplecat înainte lîngă patul lui Wegler. Işi proptise coatele ascuţite de genunchii osoşi, iar mîinile prelungi îi sprijineau obrazul îngust, lung şi negricios. Dacă l-ar fi zărit Baumer, ar fi izbucnit în rîs : în poziţia aceasta doctorul arăta într-adevăr ca un bufon ; fiecare trăsătură a feţei lui urîte părea desenată de un caricaturist. Însă sora Wollweber, care-l îndemnase de două ori pînă atunci să se ducă la culcare, privea această veghere a pacientului lor din alt punct de vedere. Pentru inima ei maternă, acesta era cel mai mişcător exemplu de omenie şi solicitudine din partea unui bun medic. Deşi Zoder îi destăinuise în oarecare măsură situaţia, ea ştia că nici ordinele lui Baumer şi nici patriotismul nu-i cereau să meargă aşa de departe. Mai erau cel puţin cîteva ore pînă ce pacientul îşi va reveni din narcoză. Iar pînă atunci nici un doctor din lume nu prea avea ce face lîngă patul lui.

Adevărul este că doctorul Zoder nu stătea de veghe din motive medicale şi nici patriotice. Hermann Zoder, omul, nu avea nimic comun cu aceea ce credeau Baumer sau infirmiera despre el. E drept că Zoder ducea, într-o mai mare măsură decît toţi ceilalţi oameni, o dublă existenţă — una laolaltă cu semenii săi şi alta veşnic singur. Aşa încît reuşea să pară un german

patriot, un medic plin de abnegaţie şi un bufon amuzant — fără a fi nici unul din aceştia. Persoana lui fizică se purta ca un robot bine pus la punct; mînca, rîdea, pălăvrăgea şi muncea de-a valma cu cei din jurul lui. Dar înăuntrul învelişului era un suflet secătuit, o inimă incapabilă să mai simtă, o pustietate amară în care dragostea, mila sau vanitatea nu mai erau decît nişte moviliţe de gunoi rămase dintr-o viaţă trecută şi uitată. Omul acesta cunoştea un singur sentiment: ura. Şi numai tăria ei îl făcea să simtă că trăieşte.

Doctorul Zoller — robotul — era un medic cu experienţă. Pentru a oferi pacientului său cele mai bune condiţii de vindecare, hotărîse să-l pună la adăpost de gălăgia şi agitaţia salonului comun. Dăduse ordin să se golească una din camerele de consultaţie, să se instaleze un pat, iar pe uşă să se atîrne o pancartă cu cuvintele: *Intrarea oprită.* Înainte de operaţie i se făcuse pacientului o transfuzie de sînge, iar acum i se picura în vînă un amestec de sare şi glucoză pentru a menţine masa lichidului din corp. Temîndu-se de vreo infecţie, vigilentul robot arunca adesea cîte o privire asupra bandajelor pentru a vedea dacă nu le străbătuse sîngele şi tot din acelaşi motiv palpa uşor abdomenul, mult mai des decît ar fi cerut-o regulile medicale. În virtutea unei obişnuinţe şi experienţe de treizeci de ani, robotul cerceta mereu foaia de observaţie, ca un deţinut care-şi cercetează viitorul pe un petic de text de lege.

	PULS	TEMPERATURĂ	RESPIRAŢIE
11,25 p.m. *(pre-operatoriu)*:	40	35,6	30

Mintea doctorului adăugă mecanic: *Aspectul feţei:* cenuşiu, sudoare rece... şoc puternic

	PULS	TEMPERATURĂ	RESPIRAŢIE
1,10 a.m. *(post-operatoriu)*:	96	37,5	30

Pînă aici, totul era în regulă. Cu treizeci de ani în urmă scrisese într-un bloc-notes, cu stiloul subţire de aur primit în dar de la maică-sa: *Aveţi grijă ca tem-*

peratura să rămînă constantă, domnilor, și pulsul moderat; atunci Dumnezeu și doctorul vor fi stăpîni pe situație. Dacă temperatura se ridică la 40° și pulsul la 160, veți ști că septicemia lucrează, domnilor, și nici Dumnezeu și nici doctorul n-au aflat încă cum să vie de hac acestui diavol. Și nu uitați, vă rog, tubul de drenaj.

Robotul nu uitase. Celălalt, căruia îi putem da numele de Hermann Zoder, nu participa cu nimic la toate acestea. Mintea lui era concentrată asupra unei singure întrebări. I-o pusese cu glas tare lui Baumer cu o jumătate de oră mai înainte și de atunci îl obseda: „Cine e acest Wegler? Ce este?" Fascinat ca o pasăre hipnotizată de privirea șarpelui, Zoder ședea cu ochii ațintiți pe chipul pacientului. *Cine era Wegler, ce era?*

Wegler lucra la turnătorie; Zoder nu mai știa nimic altceva despre el. Deși cu o zi înainte îl văzuse pe Wegler timp de cîteva clipe în biroul lui Baumer, nu-i dăduse nici o atenție. Iar acum, din păcate, nu putea judeca decît după aspectul omului — care nu-i spunea însă mare lucru. Pacientul părea să aibă vreo patruzeci și ceva de ani. Avea peste un metru optzeci înălțime, un trup puternic cu mușchii bine desvoltați la brațe și umeri, și totuși cu ciudat de puțină carne pe el. Zoder aflase că mînuia ciocanul pneumatic. Știa ce înseamnă asta. Ciocanul pneumatic era bestia de fier a turnătoriei, pe care puțini lucrători țineau s-o înfrunte. Părea că pe obrazul omului era întipărit ceva din mașină, căci fața lui Wegler — ca și cea a mașinii — era împietrită, lipsită de expresie. O față care nu era nici frumoasă, nici urîtă, care nu era nici deosebită, nici comună; obișnuita față a unui muncitor obișnuit. Trăsăturile erau mari, structura oaselor greoaie — tipul teutonului blond; ochii erau adînciți în orbite, maxilarul robust, bărbia lată. Era un obraz puternic, chiar în slăbiciunea lui mortală, dar numai atît. In cutele înguste din jurul gurii largi, în liniile dese și subțiri de pe frunte, erau scriși doar anii de

muncă istovitoare la o maşină. Nu aveau nici o gingăşie, nici un fior de sensibilitate nu le străbătea, nici o cugetare sau urmă de poezie. Să fi întîlnit omul acesta timp de treizeci de ani pe stradă, iar acum zilnic în complexul fabricii, nu i-ai fi dat nici o atenţie. In afară de faptul că era mult mai înalt decît majoritatea oamenilor, nu era cu nimic mai altfel decît milioanele de tovarăşi anonimi ai lui.

Cine era Wegler, ce era? Intrebarea ciocănea creierii lui Zoder.

Dinspre pat se auzi un murmur. Sudoarea acoperea fruntea lui Wegler ca o pojghiţă de unsoare; faţa îi era încinsă. Lîngă pat se afla un trepied de metal cu o pungă de cauciuc. Un tub pornea din pungă spre pat şi de aci spre braţul omului unde se termina într-un ac lung. Acul dispărea sub un bandaj care-l fixa pe loc. Picătură cu picătură, lichidul se scurgea în sînge, atîtea şi atîtea picături pe oră. Aşa cerea ştiinţa, dar nici ştiinţa nu cunoştea tainele ultime ale biologiii şi nu ştia ce va indica foaia de temperatură la amiază. Iar Zoder ştia că s-ar putea întîmpla ca aceşti ochi închişi să nu se mai deschidă niciodată, şi nici gura să mai răspundă întrebării lui.

Capul greoi se mişcă puţin pe perna jilavă. Căzu într-o parte şi rămase aşa, formînd un unghi nefiresc cu trupul. Gîtul musculos, încordat, atîrna acum moale, ca o trestie prea plăpîndă pentru a susţine o povară atît de grea. Murmurul se prefăcu într-un oftat prelung, adînc, apoi se stinse.

Zoder gîndi, cinic: „Omul ăsta are o individualitate proprie. Dar cît de lipsită de sens devine individualitatea lui în chinurile bolii. Efectul eterului va dispare, aşa cum se întîmplă întotdeauna. Apoi natura îi va aţîţa focul din intestine. Pentru el va fi acelaşi foc ca şi pentru un nazist sau un evreu, ca şi pentru un soldat sau un arhitect. I se va face sete. Iar eu voi spune: «N-ai voie să bei apă.» Setea îl va frige, îl va înnebuni şi timp de patruzeci de ore eu îi voi

spune: «N-ai voie să bei apă!»; iar științei și naturii puțin le va păsa ce este el."

Doctorul ședea nemișcat. Era un bărbat de cincizeci și cinci de ani, urît, cu o față care fusese odată blajină și sensibilă, dar pe care tainica lui amărăciune o transformase de parcă vărsatul negru și-ar fi lăsat urmele pe ea. Ședea ațintindu-și ochii săi lipsiți de strălucire pe chipul de nepătruns dintre perne. Și întrebarea îi ciocănea din nou creierii: „Cine e Wegler? Trebuie să știu..."

Gertrude, soția lui Zoder, gîndea întotdeauna despre dînsul: „Nu-i un bărbat prea arătos, dar e atît de minunat!" Prin aceasta nu voia să spună că Zoder ar fi unul din oamenii aceia iubiți de toată lumea. Era doar reflecția personală a unei soții sentimentale. Amîndoi făceau parte din mica burghezie, din familii onorabile și duseseră împreună o viață îndestulată și lipsită de griji. Zoder se specializase în medicină internă, ca diagnostician și chirurg. Îi mergea bine. In decada de după războiul mondial își cumpărase o locuință într-o suburbie a orașului Stuttgart și o căsuță modestă lîngă un lac din Pădurea Neagră. Iar dacă Gertrude îl socotea pe soțul ei minunat, aceasta nu se datora perfecțiunii acțiunilor sau sufletului său, ci faptului că se potriveau amîndoi atît de bine. Aveau amîndoi firi liniștite, erau mulțumiți unul cu altul și cu fiica lor care creștea, și nu simțeau nevoia să-și consacre energia prefacerii lumii. În consecință, — deși aveau vederi sociale largi — își mărgineau activitatea politică la votul acordat Republicii în timpul alegerilor și la afirmația ocazională că societatea se găsește, fără îndoială, pe calea progresului.

Dar între anii 1925 și 1930, mișcarea hitleristă în dezvoltare începu să se facă simțită și în viața lor tihnită. Zoder citea manifestele pe care poșta i le aducea regulat; și tot atît de regulat aprindea cu ele focul în sobă. Nu-i plăcea violența crezului nazist, disprețuia absurditatea rasismului și era convins că

nici un om inteligent n-ar adera pentru un timp mai îndelungat la o mişcare atît de stupidă. Nici chiar mai tîrziu, cînd puterea naziştilor crescu, Zoder nu se sperie. Chiar dacă Hitler ar deveni vreodată cancelar, îi spuse el soţiei lui, Germania ar continua să păşească pe calea democraţiei. Nimeni nu putea răsturna o societate cu capul în jos. Una ca asta nu era de conceput.

Aşa judecase Zoder. Mai tîrziu, realitatea îi răsturnă raţionamentele şi îi dărîmă temelia gîndirii — lăsîndu-l fără cîrmă şi complet năucit. În perioada de după încendierea Reichstag-ului, cînd naziştii trecură în mod efectiv la realizarea programului lor social, încrederea lui Zoder în camarazii săi germani se transformă în dispreţ. Cînd văzu ceea ce se petrecea şi felul în care poporul accepta totul, Zoder se refugie într-o atitudine de adînc cinism — singurul refugiu cu putinţă pentru un om dezamăgit, pentru un om de genul lui. Din spirit de autoconservare striga *Heil* atunci cînd strigau şi ceilalţi, şi nu protestă nici cînd lovitura aşteptată sosi. Cînd propriul lui spital fu epurat de medicii evrei şi progresişti, nu protestă pentru că ştia că nimeni nu-l va sprijini şi ştia că va fi zadarnic — dar în sinea lui se consideră un ticălos. Ca mulţi alţi germani cinstiţi, se transformă într-o fiinţă laşă, înspăimîntată, care ridica braţul şi tăcea şi care, o dată cu trecerea anilor, devenea din ce în ce mai prins, din ce în ce mai înfricoşat, din ce în ce mai cinic.

În cursul acestui lung şi amar coşmar, cînd se părea că toţi uitaseră pînă şi cele mai elementare legi ale cinstei, Zoder se sprijini tot mai mult pe familie, unicul mijloc de a-şi menţine sufletul în viaţă. Acasă, unde viaţa se scurgea mai mult sau mai puţin ca de obicei, se simţea în siguranţă. Ceea ce i se părea insuportabil, era ziua de lucru; nu fiindcă lumea exterioară s-ar fi schimbat atît de mult, ci tocmai pentru că această lume rămăsese atît de uluitor de neschimbată. Doctorii evrei fuseseră daţi afară — dar spitalul continua să funcţioneze. Conţinutul tuturor ziarelor fu-

sese schimbat — dar ziarele continuau să apară. Fuseseră arestați oameni — nimeni nu știe cîți anume — dar străzile erau tot aglomerate. Vechile pietre erau de aceeași imaculată curățenie, orașul Stuttgart era tot atît de frumos ca și înainte, oamenii rîdeau, sădeau flori în ghivecele de pe pervazurile ferestrelor, iubeau, se îmbolnăveau, mureau, la fel ca și pînă atunci. Pentru spectatorul superficial, Germania era tot Germania. Ori tocmai lucrul acesta rănea nervii sensibili ai lui Zoder, vîra mereu groaza în adîncul inimii lui calde, îl tulbura și îl uluia. Chinul tainic al lui Zoder, pe care nu-l mărturisi niciodată nimănui în întregime, devenea și mai îngrozitor prin faptul că el însuși continua să se ducă la spital și să-și consulte pacienții, să asiste la concertele de vineri seara, să rîdă, să-și răsfețe fiica și să îmbrățișeze cu căldură trupul frumoasei lui soții.

Mai tîrziu însă, cu un an înaintea celui de al doilea război mondial, nebunia care cuprinsese noua Germanie lovi și căminul lui. Elli, fiica lor, avea nouăsprezece ani cînd născu primul copil. Era o femeie tînără și frumoasă, cu chipul atrăgător, trupul zvelt și părul castaniu, iar caracterul ei avea același farmec calm ca și al Gertrudei. Părinții o iubeau din tot sufletul și se bucurară nespus cînd ea se îndrăgosti de fiul bătrînului lor prieten, Wolfgang Beck. Se temuseră ca nu cumva legile biologice să le aducă în casă pe vreunul din fanaticii aceia naziști. Norbert Beck fusese supus, ca și Elli, propagandei intense cu care era copleșit întregul tineret german. (Elli petrecuse chiar șase luni într-o tabără de muncă.) Dar deși ambii tineri se conformau, exterior, noilor reguli de purtare, își păstraseră amîndoi judecata sănătoasă. Elli, datorită probabil influenței de acasă, iar Norbert din pricină că avea aproape douăzeci și cinci de ani. E adevărat că uneori dădeau la iveală un sistem de gîndire care-l supăra pe Zoder. Elli, mai ales, tindea spre convenționala idealizare a lui Hitler, cu a cărui curățenie sufletească fuseseră împuiate urechile tuturor germanilor.

Ori de cîte ori fiica lui făcea asemenea reflecţii, Zoder asculta şi suferea în tăcere. Era prea inteligent pentru a nu-şi da seama că prin simplă osmoză orice tînăr era nevoit să absoarbă măcar o parte din uriaşa propagandă nazistă. Dar atîta vreme cît rămîneau fiinţe omeneşti care erau în stare să spună *bună dimineaţa* în loc de *Heil Hitler* (tînăra pereche se mutase la dînşii), atît timp cît Norbert putea să ofteze dînd peste un exemplar din Heine în podul casei lor de la ţară şi să-l citească înainte de a-l arunca în sobă, Zoder era relativ mulţumit.

Catastrofa se produse în împrejurări pe care nimeni nu le-ar fi putut prevedea. Gertrude fusese întotdeauna membră a bisericii confesionaliste, o sectă mică şi mîndră din cadrul bisericii luterane. Evlavia ei potolită, ca aproape toate manifestările ei, era mai curînd o chestiune de temperament decît produsul vreunei filozofii oarecare. Încă din copilărie, Elli îşi însuşise aceeaşi atitudine firească faţă de credinţa mamei ei şi faţă de Dumnezeu. Se cununase la biserică şi băiatul ei era botezat la biserică, căci aşa trebuia să fie. Unii dintre prietenii ei o luaseră în zeflemea, dar Elli nici nu simţise nevoia să le răspundă. Dumnezeul *ei* era mai presus de argumente şi de trufie. El trebuie să fi sălăşluit adînc în inima ei, căci la 1 ianuarie ea născu un copil, dar patru luni mai tîrziu îl omorî şi-şi luă viaţa pentru credinţa ei.

Evenimentele care au dus la această tragedie şi-au avut obîrşia — ca de altfel toate celelalte evenimente din lumea lor — în conducerea partidului naţional-socialist. După ce sindicatele şi partidele de opoziţie fuseseră nimicite, naziştii porniră la distrugerea singurei forme de organizaţie populară care mai rămăsese — bisericile. Cei care erau credincioşi şi în acelaşi timp patrioţi, ca Elli, nu-şi dădură îndată seama de prăpastia care se lărgea din ce în ce mai mult între stat şi biserică. Erau convinşi că lucrul acesta nu e decît rezultatul unei serii de greşeli şi că nu va putea continua. Arestarea pastorului Niemöller, conducăto-

rul bisericii confesionaliste, fu primul semn limpede de despărțire categorică. Dar pînă la proces nimeni nu știa care avea să fie atitudinea definitivă a statului.

În luna martie a anului următor avu loc procesul pastorului Niemöller. Deși era acum ocupată cu băiețașul ei, Elli nu vorbea decît despre asta. Cu întreaga naivitate a celor cu inima curată, care își închipuie că adevărul e cel care îndrumă pașii societății, Elli expunea cazul oricui voia s-o asculte. Pastorul Niemöller, explica ea, era ultimul om din Germania pe care să-l poți acuza în mod cinstit de trădare. Era un erou al primului război mondial și-i sprijinise pe național-socialiști de la început — de fapt, un membru al partidului național-socialist. Ca pastor al celei mai alese congregații religioase din Germania, Niemöller predicase din amvon că mișcarea lui Hitler era o unealtă încuviințată de Dumnezeu pentru reînvierea sufletului german. Existau însă — aci indignarea lui Elli atingea culmea — fanatici de partid și atei care încercau să controleze acum libera organizație a bisericii. La aceasta pastorul se opunea sprijinindu-se pe străvechiul argument că Cezarul și Dumnezeu sînt deosebiți și că trebuie să rămînă deosebiți. Care protestant german, întreba ea, născut și crescut în credința luterană, ar putea tăgădui dreptatea poziției lui Niemöller ? Dar procesul !... procesul va face să învingă cauza Domnului. De asta era sigură.

La toate acestea Norbert răspundea doar, „Vom vedea". Nu voia să se certe cu tînăra lui soție pe care o iubea mult ; dar nu avea nici pe departe tăria sufletească de a ține piept unui conflict cu fanaticii partidului.

Sentința, în cazul lui Niemöller, a fost anunțată într-o după-amiază în care Elli, împreună cu alte cîteva femei, se afla la gară pentru a întîmpina un nou pastor. În mod obișnuit, mama ei era cea care ar fi trebuit să îndeplinească această misiune. Dar cu o lună înainte, Gertrude Zoder fusese lovită de un atac subit

de artritism care-o țintuise la pat, așa că îi luase locul Elli.

Nu se îndreptară spre gara centrală a orașului, ci spre cea din propria lor suburbie, o gară mică, avînd un singur peron. Semn prost — găsiră acolo un comitet de primire, din partea partidului național-socialist — un grup tăcut de bărbați care veniseră să-l cerceteze pe pastor din cu totul alte motive. Ambele grupuri aflară știrea o dată cu intrarea trenului în gară. Tribunalul îl condamnase pe Niemöller la o pedeapsă care n-o depășea pe cea executată — o victorie pentru biserică ; dar el fusese arestat din nou de Gestapo și dus în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, în „prevenție". Și după cum anunțau ziarele, aceasta se făcuse în urma ordinului personal al Führer-ului.

Lui Elli nici nu-i venea să creadă. Știa că unii membri din conducerea partidului național-socialist erau păgîni declarați, dar fusese întotdeauna convinsă că Hitler nutrea o credință sinceră în Ființa Supremă. Împreună cu celelalte femei, ceru sfatul noului pastor. Constatară însă că dînsul era și mai înmărmurit ca ele. Începu să se bîlbîie, spunînd că trebuie să mai cugete — că ar fi bine să aștepte cu toții desfășurarea evenimentelor. Femeile se întoarseră la casele lor, tulburate și speriate. Acum erau silite să aleagă între biserică și patrie, între Dumnezeu și Führer. Cum puteau alege ?

În noaptea aceea îl cuprinse teama și pe Zoder. Era ceva neobișnuit în indignarea lui Elli, ceva care îl avertiza că incidentul nu avea să se sfîrșească printr-o simplă conversație. Cînd Norbert le spuse, în duminica următoare, că are de lucru la birou (lucra în contenciosul unei mari întreprinderi), Zoder se oferi s-o însoțească el pe Elli la biserică. Chiar și atunci se miră de ce lucrările lui Norbert nu puteau fi amînate cu două ore, cît ținea slujba. Mai tîrziu avea să înțeleagă, spre marea lui durere, că și Norbert presimțise furtuna care se apropia.

De luni de zile biserica nu mai adăpostise atîţia credincioşi ca în duminica aceea. Spre dezamăgirea enoriaşilor încordaţi, pastorul Frisch se dovedi a fi un tînăr de douăzeci şi nouă de ani, blond, mic şi firav, şters, cu o voce piţigăiată şi ochi speriaţi. După ce-l văzuseră în gară, oamenii partidului nu se mai aşteptau la nici un incident. Delegaseră însă, din obişnuinţă, cîţiva reprezentanţi ca să-i asculte predica.

Tînărul pastor se poticni de mai multe ori în timpul slujbei, dar cu toate acestea cîştigă bunăvoinţa credincioşilor. Avea un fel de a fi simplu şi grav şi era, de bună seamă, un om adînc evlavios. Cînd sosi momentul predicii, pastorul se urcă în amvon, deschise Biblia enormă care stătea pe locul acela de un secol şi citi din psalmul douăzeci şi trei. Vocea începu acum să-i tremure, iar obrazul îi era alb ca varul :

„Domnul este păstorul meu ; nu voi duce lipsă de nimic. El mă paşte în păşuni verzi şi mă duce la ape de odihnă... El îmi înviorează sufletul...

Pastorul se opri şi înghiţi. Apoi se întoarse încet, cu intenţie vădită spre grupul de S.A.-işti[1], aţintindu-şi privirea asupra lor, şi cu ochii strălucind ca de friguri, continuă pe de rost :

„...şi mă povăţuieşte pe cărări drepte, din pricina Numelui Său.
Chiar dacă ar fi să umblu prin valea umbrei morţii, nu mă tem de nici un rău, căci Tu eşti cu mine.
Toiagul şi nuiaua ta mă mîngîie..."

Un freamăt străbătu adunarea. Îşi dădea fiecare seama că pastorul e pe cale de-a lua o atitudine ostilă partidului naţional-socialist. Feţele se încordară, privirile dezvăluiau teamă — sau ciudă — sau o bucurie tăcută. Într-o bancă de lîngă amvon, Zoder se simţea

[1] S.A. trupe de asalt (cămăşile brune).

de parcă ar fi fost aruncat într-un cuptor încins. Dintr-o dată limba i se uscă, cămașa i se lipi de spinare, iar fruntea începu să-i ardă. Această neașteptată demonstrație de curaj din partea unei ființe atît de șterse îl exalta — dar îl și înspăimînta.

„Tu îmi întinzi masa în fața potrivnicilor mei; îmi ungi capul cu untdelemn, și paharul meu este plin de dă peste el.

Da, fericirea și îndurarea mă vor însoți în toate zilele vieții mele; și voi locui în Casa Domnului pînă la sfîrșitul zilelor mele."

Cu ochii țintă spre membrii trupelor de asalt, pastorul începu să vorbească. Arăta îngrozitor, aproape ca un cadavru. Știa foarte bine ce soartă îl așteaptă pe un obscur preot care critică guvernul. Dar această clipă de teroare era de fapt triumful vieții sale. Era clipa pe care și-o imaginase de mii de ori în tăcerea nopții, pe cînd era student la teologie: drumul spre Golgota, cînd dintr-o pricină sau alta ar fi fost nevoit să aleagă între Dumnezeu și orice altceva. Nu știuse dinainte dacă va avea curajul să aleagă așa cum îi dicta conștiința. Nu știuse nici la gară, și nici în zilele îngrozitoare care se scurseseră de atunci, cînd — ca și patriarhii din Biblie — se luptase, în felul lui umil, cu propriul său suflet. Ar fi fost așa de ușor să predice nestingherit — și să-și liniștească apoi conștiința sprijinindu-se pe Sfînta Scriptură. Mai toți ceilalți făcuseră astfel și aveau s-o mai și facă. Nici măcar în acea dimineață de duminică nu era încă hotărît în privința căii pe care urma să apuce. Conducătorii partidului național-socialist nu aveau să afle asta niciodată, dar de fapt ei erau cei care hotărîseră pentru dînsul. Șirul de cămăși brune rînjind în Casa Domnului, asta umpluse paharul. Acolo unde iubirea de Dumnezeu nu fusese destul de puternică, ura împotriva păgînilor îi călise inima.

Își începu predica vorbind cu o voce ascuțită și tremurătoare. Deseori în istorie, spuse el enoriașilor, cei drepți au avut de suferit persecuțiile celor răi. Așa era și în Germania de azi. Doctrine noi și păgîne, care sileau pe cetățeni să aleagă între Dumnezeu și Führer, erau răspîndite prin radio de către oameni de pretinsă răspundere.

Un murmur amenințător trecu prin rîndul cămășilor brune. Fără a-l băga în seamă, pastorul se adresă tuturor credincioșilor cu întrebarea : „Ce datorează un cetățean german statului său?" Răspunse apoi cu glas tare, aproape oratoric : „Ascultare absolută, căci conducătorul este uns de Dumnezeu!" Murmurul încetă. Pastorul Frisch se întoarse spre membrii trupelor de asalt fixîndu-i cu privirea lui înfrigurată. „Dar ce trebuie să spună un creștin despre aceasta?" întrebă el și cită dintr-un discurs al doctorului Ley — șef al Frontului muncii din Germania — menționîndu-i și numele :

Partidul cere întregul suflet al poporului german. Nu poate să admită și nici nu va admite ca alt partid sau altă doctrină să domnească în Germania. Credem că poporul german nu poate trece în veșnicie decît prin național-socialism și de aceea avem nevoie de toți germanii, pînă la ultimul, fie protestanți sau catolici.

Atingînd culmea emoției sale, Frisch întinse, simplu, mîinile peste Biblia veche și groasă.

„La aceasta există un singur răspuns : este o erezie păgînă care va duce la distrugerea Germaniei. Veșnicia vine de la Dumnezeu și nu de la vreun partid al oamenilor. Spun și eu ca pastorul Niemöller : «Ca cetățean îmi voi sluji statul pînă la moarte. Dar în calitatea mea de creștin mă voi opune amestecului statului în biserică, chiar pînă la aceeași moarte.»"

Cămășile brune se ridicară de pe locurile lor. Fețele le erau încinse și umflate de furie. Abia se stăpîneau să nu-l huiduiască. Conform ordinelor anterioare ale partidului național-socialist, ieșiră din bise-

rică în flanc cîte unul, pocnind cu tocurile cizmelor. Dar pastorul şi toţi ceilalţi ştiau că nu e vorba de o simplă demonstraţie; zăriseră afară poliţia.

„Numai în Domnul Isus Hristos este mîntuirea noastră“, spuse pastorul cu vocea tremurătoare către credincioşi. „Ştim acest lucru ca creştini, îl credem ca germani. Dumnezeu să vă binecuvînteze.“

Cîteva minute mai tîrziu, după terminarea slujbei, credincioşii ieşiră. Frisch stătea în faţa bisericii. Naţional-socialiştii convinşi — şi erau destul de mulţi — trecură repede şi furioşi pe lîngă dînsul. Alţii, speriaţi de copoii partidului care se adunaseră afară, întorceau capul şi se grăbeau şi mai tare să iasă. Dar unii se opriră să-i strîngă mîna în tăcere. Iar dintre aceştia, doar cîţiva oameni rămăseseră pe loc cînd tînărul pastor se întoarse, palid, în biserica goală. Observară un locotenent de poliţie, încălţat cu cizme, care intră în urma lui şi închise uşa. Apoi, la ordinul altui ofiţer, se întoarseră acasă cu inimile frînte. Elli şi Zoder erau printre aceştia.

În tot cursul zilei Elli tună şi fulgeră. Chema vecinii la telefon (cei mai mulţi refuzară să discute chestiunea), anunţa că se va duce la Gestapo, iar în clipa următoare hotăra să apeleze direct la Führer, adică să plece la Berlin. Din oră în oră spaima soţului ei creştea pînă cînd, spre seară, se transformă aproape în isterie. Cel mai mic semn de protest din partea lui Elli, striga Norbert scos din minţi, ar însemna lagărul de concentrare pentru ea, ba poate chiar pentru toată familia. El şi-ar pierde cu siguranţă slujba şi şi-ar compromite viitorul.

Cu naivitatea celor care s-au simţit întotdeauna în siguranţă, Elli nici nu voi să-l asculte. Era o germană patriotă. Doar nu era evreică, papistaşă sau instigatoare. Oricine cunoştea familiile Zoder şi Beck. Să privească oare liniştită cum cîţiva atei în cămăşi brune îşi fac de cap? Tot restul vieţii i-ar fi ruşine de ea însăşi, ca şi lui de altfel. Aşa că speră să găsească în soţul ei un sprijin pentru orice ar fi de făcut.

Zoder, care şedea în camera vecină la căpătîiul soţiei sale bolnave, gemu auzindu-i, îşi muşcă pumnii, dar tăcu. Ştia că Elli are dreptate — şi ştia că şi Norbert are dreptate. Dacă timp de o clipă tînjea să-şi unească protestele cu cele ale fiicei lui, în cea următoare îl copleşea spaima şi deznădejdea din adîncul sufletului său care-i spuneau că nu va fi de nici un folos real. Ştia că nu era vorba de o acţiune lipsită de răspundere a cîtorva indivizi din S.A., ci că arestarea pastorului fusese poruncită de sus.

Pe înserat, telefonă o vecină fără să-şi spună numele. Îi comunică lui Elli că pastorul era dus chiar în clipa aceea spre gară de către cămăşile brune. Elli se repezi numaidecît afară, în timp ce soţul şi tatăl ei se tîrau jalnic în urma ei. Lui Norbert îi era ruşine de ceea ce făcea — dar nu-i păsa. Era hotărît să nu se lase compromis de Elli. Zoder simţea o ruşine şi mai mare. Aceşti cinci ani îl prefăcuseră, dintr-o fiinţă omenească, într-o vietate înfricoşată şi lipsită de onoare — iar acum o recunoştea.

Şi totuşi mintea lui se zbătea încă, încercînd să înăbuşe ruşinea, spunîndu-i că soţia lui ar muri dacă ar fi smuls de lîngă dînsa, că nu trebuie să-şi trădeze soţia pentru o cauză pierdută.

Pastorul stătea pe peronul gării. Îl puseseră sub un felinar, aşa ca să poată fi văzut de toţi. În prima clipă, pentru nervii sfîşiaţi ai lui Zoder, totul fu de un comic fantastic. Simţi nevoia sinceră de a rîde. Ca un om să facă pe cîinele... să umble în patru labe şi să latre ca un cîine... era monstruos de comic. Dar apoi îşi spuse: „Acesta este pastorul Frisch... este un om", şi fu cît p-aci să leşine.

Îi răseseră capul. Îi spărseseră ochelarii, astfel încît nici demnitatea ultimului său drum în public să nu-i fie lăsată, ci să se împleticească întocmai ca un beţiv sub huiduielile lor. Iar în jurul gîtului îi atîrnaseră semnul dispreţului lor: *Sînt o slugă a jidanilor.*

Aşa l-au dus pînă la gară. Acolo, cămăşile brune formară un cerc în jurul lui. Îl siliră să se aşeze în

patru labe. Dacă încerca să se ridice, îl trînteau din nou cu cizmele la pămînt pînă cînd, în clipa în care se strînsese lumea, era gata să le facă voia. Nu era un bărbat voinic tînărul pastor. Nu era nici măcar un bărbat curajos, creat pentru rolul pe care şi-l însuşise. In dimineaţa acelei zile, sufletul lui crescuse pînă la înălţimea misiunii sale; timp de o clipă îşi închinase întreaga tărie Dumnezeului său, iar acum era ca un sac golit.

Astfel îl văzu mulţimea, prea doborît pentru a putea plînge măcar, stăpînit doar de spaimă, în timp ce se învîrtea în cerc, în patru labe, cu şezutul lui osos zvîrlit ridicol în aer — şi lătrînd ca un cîine.

Erau vreo treizeci de cămăşi brune în jurul lui şi peste o sută de cetăţeni care priveau. Cei mai mulţi tăceau, dar unii huiduiau şi rîdeau. Deodată Elli strigă cu o voce răguşită şi înecată: „Ruşine! Ruşine!" strigă ea. Cîţiva o urmară strigînd şi ei „Ruşine!" Şeful trupelor de asalt ordonă oamenilor săi să intre în mulţime, să oprească strigătele şi să noteze numele celor care vor mai îndrăzni să scoată vreun cuvînt. Nici nu apucase bine să termine ordinul, cînd strigătul răguşit al lui Elli izbucni din nou: „Ruşine! Ruşine!" Dar vocea ei amuţi înainte de-a fi identificată. Norbert îi astupase gura cu mîna. O ţinea strîns, deşi ea se smucea şi-l muşca. Apoi o luă în braţe şi fugi cu dînsa la adăpostul întunericului.

Fuseseră căsătoriţi doi ani, băiatul şi fata aceasta. Se iubiseră mult, îşi contopiseră trupurile, se bucuraseră laolaltă de rodul dragostei lor. Cine va ridica piatra s-o zvîrle în Norbert — cine va nega că sufletul omenesc poate fi bun dar slab, corect dar uşor de intimidat, cinstit dar supus terorii? Aşa era Norbert: bun, corect, cinstit — şi slab, uşor de intimidat, plin de teamă în faţa necunoscutului, pentru soţia lui şi pentru el însuşi. Nu se poate cere întregii omeniri să aibă plămadă de martir. Nici în istorie nu scrie astfel, nici în viaţă n-a fost vreodată aşa. Intr-o societate mai fericită, Norbert şi Elli Beck şi-ar fi trăit viaţa în

mulțumire și încredere reciprocă. Dar cu o săptămînă mai tîrziu, Norbert, care se simțea el însuși trădat și înnebunit de groază, își trădă soția.

După întîmplarea de la gară, Norbert se înapoie în casa tatălui său. Avusese loc o ceartă îngrozitoare și în disprețul ei, Elli se repezi la el ca un diavol. Și nimic, nimic din tot ceea ce încercase el să folosească drept argument, nu reușise s-o convingă. După cum dînsul pierduse orice urmă de rușine, tot așa și purtarea ei trecuse de orice limită a rațiunii. În cele din urmă, deznădăjduit, Norbert părăsise casa.

Nu dădu nici un semn de viață pînă în vinerea următoare, cînd apăru deodată în prag. Era limpede de tot că așteptase să se înnopteze. Arăta ca un om beat de o săptămînă — dar nu băuse nimic. Fața lui blajină și frumoasă era puhavă și pătată, privirea rătăcită. Elli ședea la masă și cîrpea o cămașă de noapte a copilașului lor. Zoder, în celălalt capăt al odăii, se prefăcea că citește. Pentru el, săptămîna se scursese într-un haos de neliniște și confuzie. După scena din gară, Elli se învăluise într-o tăcere plină de încăpățînare. Ori de cîte ori încerca să-i vorbească ea îl oprea, nevoind să audă nici măcar despre ce este vorba. Acum, la intrarea soțului ei, fața i se albi ca varul, dar nu se ridică, ci continuă să coasă liniștită. Fără să spună „bună seara", Norbert se îndreptă spre ea. Cu vocea scăzută, descompusă de desperare, o întrebă dacă ceea ce auzise e adevărat : că Elli și alte femei aveau de gînd să organizeze o demonstrație pentru duminică.

O bună bucată de timp, Elli tăcu. Apoi spuse încet, punînd cît mai multă cruzime în glas :

— Faci parte dintre agenții informatori, acum ?

Norbert nu mai putea fi rănit prin vorbe. Șopti doar, nenorocit :

— Atunci e adevărat ! Un prieten sus pus din partid m-a avertizat. După cum vezi, ei sînt la curent. Am sperat să nu fie adevărat.

Elli nu răspunse.

— Draga mea, murmură el jalnic, nu-ţi dai seama ? Copilul nostru... eu... Dispreţul din privirea ei îi opri cuvintele în gît. Se retrase spre uşă, de parcă s-ar fi temut de dînsa. Cu ochii obosiţi şi faţa bolnavă, cu o voce pe care abea reuşea s-o facă auzită — o mînă-i zvîcnea lovindu-se cu putere de piept — spuse mecanic :

— Atunci — pentru propria mea protecţie — trebuie să cer divorţ. Te previn... îl voi cere pe considerente politice. Este... necesar.

Elli îl privi doar. Iar el plecă.

A doua zi pe la amiază, poliţia bătu la uşă. Zoder era plecat la spital, Gertrude dormea. Locotenentul de serviciu avea un mandat. Conform acestuia, Elli Beck era pusă sub stare de arest. Era acuzată de Ernst Walters, conducător politic, de Norbert Beck, soţul ei şi de Wolfgang Beck, socrul ei, de a nu fi aptă din punct de vedere politic să-şi crească băiatul. Pînă la proces şi pînă la pronunţarea sentinţei, ordinul prevedea trimiterea copilului într-o instituţie de stat.

Elli citi ordinul, apoi îl citi încă o dată, în tăcere. Se poate presupune că abia în clipa aceea îşi dădu cu adevărat seama în ce lume trăieşte şi ce e în stare să facă acea lume fiinţelor omeneşti.

— Mă duc să pregătesc copilul, spuse ea.

Pînă şi în momentul acela trebuie să fi rămas în inima ei loc şi pentru un grăunte de şiretenie, căci adăugă :

— Luaţi loc, vă rog !

Apoi se duse în camera copilului şi închise uşa. Zece minute mai tîrziu locotenentul deveni nerăbdător, se duse la uşă şi bătu. O dîră de sînge se prelinsese sub prag şi îmbiba covorul de la picioarele lui...

Acum, în vara anului 1942, Zoder îşi dădea seama că în tot timpul celor doi ani care trecuseră de la sinuciderea fiicei lui şi pînă în clipa în care serviciul medical militar îl detaşă la o instituţie din Polonia el fusese, mai mult sau mai puţin, un dezechilibrat. So-

ţia lui îşi urmase fiica în mormînt. Dacă ar fi murit cu zece ani mai devreme, Zoder ar fi suferit aşa cum suferă orice bărbat — poate chiar mai mult, deoarece fuseseră foarte potriviţi. Dar acum nu suferea. Sufletul lui bolnav şi buimăcit nu mai putea suferi pentru altul. La fiecare pas din drumul care dusese la moartea fiicei sale, îşi spusese că grija pentru soţie e singura lui îndatorire. Era adevărat; era de asemenea adevărat că soţia lui avea să moară şi asta o ştiau amîndoi. In ultimele zile, deşi nu se depărtase de loc de lîngă dînsa, nu îndrăznise s-o privească niciodată în ochi.

Trupul lui Zoder continua să trăiască şi după moartea soţiei sale. Mîinile lui experimentate făcură nenumărate operaţii. Cînd colegii lui observară că începe să dea unele semne de ciudăţenie, semne pe care nu le puteau numi decît „nebunii", le puseră pe seama durerii şi-l lăsară în pace.

In luna septembrie a anului următor, Zoder fu mobilizat şi trimis în Polonia. Victoria fusese rapidă, aşa că intervenţiile chirurgicale se terminară pînă la venirea iernii. In ziua de Crăciun a anului 1939, fu numit inspector medical la cîteva cluburi ostăşeşti din Varşovia — o treabă uşoară. Trei zile mai tîrziu, adjutantul care venise să-l trezească îl găsi paralizat de la şolduri în jos. Colegii lui îşi dădură curînd seama că paralizia nu era de origine fizică. Aşa că scriseseră pe fişa respectivă: „Depresiune nervoasă".

Cînd un om bun, care a crezut în bunătatea altor oameni, întîlneşte şi recunoaşte adînca depravare şi cruzime, stricăciune şi bestialitate de care sînt capabili oamenii corupţi, reacţia lui e catastrofală. Cluburile ostăşeşti se dovediră a fi bordeluri, iar atribuţia lui Zoder era să controleze sănătatea fetelor. Acestea nu erau prostituate însă; erau femei poloneze cinstite, ţinute acolo cu forţa — fete de la ţară smulse din căminurile lor, de lîngă părinţi şi soţi, încuiate într-o odaie şi silite să servească două duzini de bărbaţi pe zi. Erau femei cu ochii înnebuniţi, femei care păreau

niște bucăți neînsuflețite de carne într-o stare de depresiune maniacă, fete care izbucneau în hohote de rîs cînd intra Zoder în cameră. Și zilnic se înregistrau sinucideri. Le îngriji timp de două zile. Dacă nu l-ar fi lovit paralizia, și-ar fi luat viața.

Zoder îi urîse pe naziști, dar povara propriei sale vini în moartea fiicei lui îi întunecase mintea. După Polonia, această vină personală fu înecată într-o ură nemărginită, pustiitoare, împotriva tuturor germanilor. În timpul celor doi ani petrecuți într-un sanatoriu, numai ura aceasta reușise să țină lipite între ele bucățile sfărîmate ale ființei lui. Deveni din nou un om capabil să-și continuie munca medicală și să-și reia locul în societate. Felul lui zănatic de a fi și rîsul prostesc îi rămaseră, dar acum erau doar rezultatul unui calcul; făcea pe nebunul atît pentru a-i dezarma pe ceilalți, cît și pentru a-și putea exprima ura pe care nu reușea să și-o stăpînească în întregime. Iar dacă se întreba de ce continua să trăiască, să calculeze și să acționeze în mijlocul acestor oameni pe care-i ura, răspunsul lui era la îndemînă. În lunile de convalescență avusese mereu același vis. Visul acesta era răspunsul lui — și iată-l: avea să vie o molimă. Și în răstimpul unei singure zile, molima aceasta avea să-i nimicească pe toți germanii care mai rămăseseră în viață. Iar el, Zoder, trebuia să umble pe străzile și prin orașele și satele în care vor fi îngrămădite leșurile. Trebuia să facă aceasta fiindcă primise o misiune din partea Domnului: să numere pînă la ultimul cadavru, pînă va fi sigur c-a murit și cel din urmă german. Iar apoi va muri și el, căci și el era german.

Începuse ca un vis, dar acum devenise o fantezie în stare de veghe. Îi trecea de zece ori pe zi prin mintea-i înfierbîntată lucrul acesta, uneori ca o imagine fugitivă, alteori în toate amănuntele. Și pentru clipa aceasta trăia...

Dar acum, omul acesta de pe pat amenința crezul lui Zoder. Wegler se despărțise de ceilalți germani.

Aprinsese un foc şi focul era îndreptat spre fabrică. Prin asta el primejduia principiile existenţei lui Zoder şi Zoder o recunoştea. Sufletul lui tulburat simţea că nu-l poate urî pe omul acesta aşa cum îi ura pe ceilalţi germani. Dar mintea lui, mai pătrunzătoare decît sufletul, îl avertiza spunîndu-i că şi-ar distruge singurul ţel al vieţii dacă ar veni în ajutorul unui german.

Zoder fusese un om bun, cu o inimă bună; pentru el viaţa însemnase muncă, rîsul copilului său, farmecul muzicii; acum şedea năucit şi învins de o lume pe care n-o mai înţelegea, frîngîndu-şi mîinile într-o dezgustătoare neputinţă. Mintea lui se învîrtea ca un disc plesnit de patefon în jurul pivotului urii sale, şi nu putea lua nici o hotărîre. Acest Wegler îl provoca, iar el nu putea suporta provocarea. Chipul mut, pe jumătate mort, zăcea implorîndu-l: „Priveşte-mă! Sînt un german pe care s-ar putea să nu-l urăşti."

Zoder gemu. De el depindea ca Wegler să poată fi silit să vorbească. Putea împiedica aceasta. Iar de n-o va face, Baumer va sosi cu cuţitul şi cu bîta în mînă, şi Baumer va fi necruţător. Dar de ce e nevoie să se amestece şi dînsul în toate acestea? Wegler era german. Ce drept avea un german să-i spună lui Hermann Zoder: „Fii omenos cu mine!"

Însă omul acela continua să-l implore. Gura lui mută spunea multe. „Am făcut ceva... ştii bine ce... ajută-mă, căci în mine te poţi încrede."

Nu, Zoder nu se putea încrede în nimeni. Odinioară crezuse în bunătatea oamenilor. Dar acum nu. Şi cel mai puţin se putea încrede într-un german.

Pacientul începu să se mişte. Capul lui mare se rostogoli pe pernă şi de pe buze îi scăpă un geamăt. Zoder se pomeni deodată gîndindu-se: „Ce m-ar sfătui oare pastorul Frisch să fac? Ar vrea să-l ajut pe Wegler. Dumnezeule, pe cine trebuie să ajut? Nu trebuie să-l ajut pe Baumer. El e duşmanul meu. Dar Wegler e german. Am văzut eu ce fac aceşti germani

cînd au puterea în mînă. *Toți,* fără nici o excepție. De ce trebuie să-l ajut pe Wegler? Sau pe oricare altul?"

În ciuda voinței lui, gîndurile lui Zoder se întoarseră spre pastorul Frisch. Cu șase luni înainte, cînd fabrica începuse să lucreze, pastorul apăruse ca o stafie din cenușa unei vieți asemănătoare morții. Pastorul Frisch fusese doi ani într-un lagăr de concentrare iar apoi, timp de un an, într-un detașament de muncă. Astfel că într-o bună zi Zoder dăduse peste el, pe cînd pastorul ședea liniștit în sala de așteptare a clinicii.

Frisch nu-l recunoscuse pe Zoder. Singurul lor contact fusese o scurtă strîngere de mînă într-un moment în care pastorul era prea speriat pentru a mai remarca pe cineva. Dar Zoder, pus atît de brusc față în față cu omulețul miop pe care nu-l uitase, exclamase: „Pastor Frisch...!" Apoi îi spusese povestea fiicei sale.

După aceea pastorul căutase să se apropie de Zoder, dar acesta îl respinse în mod grosolan și violent. Se înșelase deci cînd crezuse că Zoder se alăturase mișcării căruia el îi spunea „de eliberare a poporului german". Zoder îi spuse, în trei cuvinte, să se ducă dracului. „Salvarea" poporului german nu-l interesa cîtuși de puțin. Destul suferise omenirea de pe urma lui. Potrivit cărei etici, întrebase el, trebuia fi salvată o rasă înfierată, un popor destinat să-și ucidă întotdeauna semenii? Făcuseră aceasta, era credința lor și o vor face de-a pururi. El dorea să fie exterminați toți germanii... toți... făcuți una cu pămîntul și apoi uitați.

Dar acum, în nesiguranța lui, Zoder se gîndea din nou la pastorul Frisch. Nu se văzuseră de luni de zile. După cîte știa, pastorul și Wegler lucrau împreună într-o celulă ilegală. Voia să-l uite pe pastor, voia să fugă din cameră și să-l uite și pe Wegler... dar nu putea face nici una nici alta. Stătea, în schimb, pe loc și gîndurile lui tulburi oscilau ca un pendul de la o hotărîre la alta... și nu hotărau nimic. „Am să vorbesc cu pastorul Frisch", gîndi el. „Lucrează în schimbul

de noapte. Îl pot vedea la ora șase dimineața. *(Dar de ce vreau să-l văd?)*... Da, la șase dimineața, Wegler o să fie cu siguranță conștient. Asta înseamnă că va fi în mîinile lui Baumer... dacă nu-l împiedic. Eu sînt medicul de serviciu. Nimeni nu poate pune la îndoială vorbele mele. *(Vreau oare să împiedic întîlnirea?)* Da, pot să-l amîn pe Baumer pînă ce voi fi vorbit cu pastorul. *(Dar de ce? Ce am eu cu Wegler? Sau cu pastorul?)*"

Își șterse sudoarea de pe frunte cu mîna tremurîndă. Scoase termometrul, îl scutură și-l așeză la subsuoara pacientului.

Afară, fabrica era în plină activitate. Putea auzi uruitul îndepărtat al unui tanc care părăsea banda rulantă. Putea auzi și alte zgomote... sunetele multiple ale frontului intern, cazanul vrăjitoarei care clocotea scuipînd metalul docil și ucigaș. Un german încercase să distrugă lucrul acesta. Un german!

Mintea lui Zoder cîntărea din nou, neobosită: „Ce trebuie să fac?"

Ședea nemișcat, cu ochii ațintiți pe chipul lui Wegler.

Capitolul III

Ora 2,25 dimineaţa.

Gestapokommissar-ul Kehr mormăi ceva şi-şi ridică privirea de pe dosarul din faţa lui. Scoase dintre dinţi un muc umed de ţigară, de vreun centimetru, şi strigă :

— Zimmel !

Din biroul alăturat se auzi imediat mişcare. Uşa se deschise brusc şi *S.S.-Unterführer*-ul Zimmel apăru. Era un tînăr de douăzeci şi şapte de ani, mic, extrem de lat în umeri, în uniforma neagră a gărzii de elită.

— Domnule comisar ?

— Te rog, Zimmel. Kehr socotea nimerit să întrebuinţeze un ton politicos faţă de subalterni. Acest „te rog" era rezultatul unei experienţe îndelungate. Bine folosit, suna politicos, dar era un ordin. Acum o pot primi pe femeia aceea, Berthe Lingg.

— Peste două minute, domnule comisar. Se odihneşte. Zimmel avea un fel ciudat de a vorbi, ca şi cum ar fi avut gura pe jumătate plină. I-am dat un pat de campanie, dar e cam departe de aici.

Kehr dădu din cap şi băgă iar mucul de ţigară în gură. După o clipă îl scoase din nou.

— Unde te-am mai văzut eu oare, Zimmel ?

Zimmel se întoarse din prag. Faţa lui pătrată şi blajină se întinse într-un zîmbet. Ar fi fost o faţă atrăgătoare dacă nasul n-ar fi fost aproape complect

turtit. Zimmel aşteptase întrebarea aceasta din partea comisarului şi se temuse chiar că nu i-o va pune.

— Poate la turul ciclist de şase zile? Făceam puţin ciclism pe vremuri. Şi se uită la comisar plin de nădejde.

Kehr îl examină.

— Păi sigur că da! — Otto Zimmel. „Zimmel Fulgerul". Am pariat de multe ori pe dumneata. Nu te-am recunoscut în prima clipă.

Zimmel dădu din cap, încîntat.

— Nasul. De aceea m-am şi lăsat.

— Ai avut vreun accident?

Zimmel se apropie de birou şi spuse cu însufleţire:

— La o demonstraţie sportivă... în timp ce pedalam în urma unei motociclete. Roata din faţă s-a rupt la nouăzeci de kilometri pe oră.

Kehr fluieră.

— Ambele braţe rupte, idem toate coastele, maxilarul şi toţi dinţii din gură.

Kehr scutură din cap.

— Iată, spuse Zimmel: căscă gura şi cu o mişcare rapidă îşi scoase dintr-o dată toţi dinţii de sus şi de jos. Vedeţi? Şi începu să clămpănească din proteze. Dantura complectă. Le împinse înapoi în gură cu dibăcie şi muşcă. M-a costat o mie două sute de mărci.

— Păcat, spuse Kehr. Ce sprint grozav mai aveai!

— Şase luni în spital. Infirmieră de zi şi de noapte. Doi specialişti.

— Aşa, aşa, şi acum eşti în S.S., spuse Kehr care începuse să se plictisească.

— S-au dus timpurile bune, cu cîntece şi chiote, cum se spune. Acum sînt doar una din mutrele S.S.-ului. Deşi este un privilegiu, adăugă el repede. Vreau să spun... să-l slujeşti pe Führer.

— Spune-mi, te rog, un om ca dumneata, obişnuit să-şi vadă fotografia în ziare, obişnuit cu spectatorii... Trebuie să-ţi lipsească, nu?

— Să vă spun drept: aşa şi aşa. De fapt, şi Zimmel zîmbi cu voie bună, sînt un om leneş. Nu mi-a plăcut niciodată antrenamentul. Un serviciu ca ăsta...

Kehr începu să rîdă.

— Da, da... Iar acum adu, te rog, pe femeia aceea.

— Da, domnule comisar. Zimmel luă poziţia de drepţi, apoi ieşi din cameră cu obrajii învăpăiaţi. Kehr surîse în urma lui.

„Zimmel Fulgerul“, gîndi el. „Ebert şi Stresemann[1], Hess[2] şi Zimmel... „Unde erau aceştia acum? Numai oamenii şterşi şi perseverenţi rezistau pînă la urmă. Cu cinci ani în urmă Kehr îl aplaudase pe Zimmel de la galerie. Iar acum Zimmel primea ordine din partea comisarului Kehr. Cît de jos cad cei puternici!

Kehr rîgîi puţin, apoi reluă dosarul lui Wegler, mozolind mucul de ţigară. Parcurse pagina dintr-o privire şi se încruntă. Judecînd după cum se prezenta cazul, nu întîlnise nici cînd ceva mai încurcat.

Numele: WEGLER, WILLI.
Data naşterii: 7 iulie, 1900.
Locul naşterii: Berlin.
Domiciliul: Colonia, 1920—1934; Düsseldorf, 1934—1941 Evacuat la X, după bombardamentele de la Düsseldorf, în decembrie 1941.
Caracteristici rasiale: Arian; nordic.
Părinţii: Decedaţi.
Soţia: Käthe (Rentschler). Ucisă în bombardament, decembrie 1941.

Aici era prima contradicţie: ar fi fost de la sine înţeles ca un german a cărui soţie fusese ucisă într-un bombardament britanic, să-i urască pe englezi. Ori Wegler le semnalizase.

---

[1] Stresemann, ministru de Externe în timpul Republicii de la Weimar.
[2] Rudolf Hess, conducător politic nazist, locţiitorul lui Hitler.

Copii: Fiul, Richard, născut la 12 ianuarie 1919, caporal în *Waffen-S.S.*[1] Căzut la Narvik, 1940. Decorat post-mortem cu Crucea de fier clasa II-a.

Aici era a doua contradicţie. Ca fiul să fi făcut parte din S.S., însemna că tatăl fusese cercetat de Gestapo. Deşi partidul naţional-socialist vorbea mereu despre neştirbita sa admiraţie faţă de clasa muncitoare (pe Kehr afirmaţia aceasta îl făcea întotdeauna să rîdă), el acţiona cu totul altfel atunci cînd era vorba să aleagă oameni pentru S.S. Oricine putea intra în rîndul cămăşilor brune — şi de aceea organizaţia coborîse la nivelul formaţiunii „Ajutorul de iarnă". Dar pentru corpul de încredere al luptătorilor săi pe viaţă şi pe moarte, partidul naţional-socialist socotise întotdeauna că fiii de ţărani, de funcţionari de bancă şi alţii de acelaşi gen erau de preferat progeniturii celor care ar fi putut face odinioară parte din vreun partid de stînga. Ca Richard Wegler, fiu de muncitor, să fie primit în garda de elită, asta era nu numai o recomandaţie pentru fiu, dar şi o garanţie pentru trecutul tatălui. Afară doar dacă nu se făcuse pe undeva vreo greşeală! Şi asta va trebui să cerceteze el, Kehr.

Religia: Luteran. Nu frecventează biserica.

Obiceiuri: Liniştit. Nu citeşte nici ziare şi nici cărţi.

Comportament: De la sosirea la X pare să fi intrat în legătură cu Berthe Lingg, văduva unui gospodar. Lingg mai poate avea copii. Ar fi cazul să i se vorbească.

Cel puţin de la femeia asta va putea afla ceva. Wegler îi făcuse curte, se culcase probabil cu dînsa. Femeia trebuie să ştie ceva despre el, afară doar dacă nu e vreo vacă de la ţară. (Şi asta era cu putinţă. Mereu i se întîmplau lui Kehr astfel de lucruri.)

---

[1] *Waffen-S.S.*, Trupe S.S. ataşate armatei în timpul războiului.

Ocupația (calificare): Instalator; ocazional, zidar. Din 1939 lucrător la turnătorie. In momentul de față mînuiește ciocanul pneumatic la turnătorie.

Evoluția politică: *(legături).* Apartenență la partide marxiste: nu figurează la dosar.
La loji masonice: nu figurează. Legături cu evrei: nu. Legături cu catolici: ocazionale. Sindicate: membru al Sindicatului de construcții pînă în 1933, fără sarcini. Activitate antipartinică: nu. Păreri antipartinice: nu.

Kehr se opri o clipă. Wegler fusese membru într-un sindicat. In timpul Republicii, toți muncitorii fuseseră, bineînțeles, înscriși în sindicate. Așa că asta ar putea să însemne ceva, după cum putea să nu însemne nimic. Privi în josul paginii.

Observații generale: Inactiv politic atît înainte cît și în timpul celui de al treilea Reich. Nu a răspuns eforturilor depuse de partid pentru a-l antrena în mișcare. *Blockleiter*-ul[1] ca și fiul lui Wegler, Richard, garantează pentru atitudinea lui de simpatizant. Purtare excelentă în primul război mondial (vezi foaia atașată).

Observații curente: Poate fi, în mod categoric, considerat ca simpatizant. Șeful lui de boxă îl socotește drept un german cinstit și patriot.

Kehr își mozoli mucul de țigară și închise dosarul oftînd. Nu s-ar fi putut spune că fișa lui Wegler îl lămurise cu ceva. Dar aveau să se lămurească ei. Trecuseră numai cîteva ore din cele douăzeci și patru.

---

[1] *Blockleiter,* responsabil politic al unui grup de case

Uşa se deschise. Zimmel îşi vîrî capul înăuntru, cu sprîncenile ridicate în semn de întrebare. Kehr înclină capul. Cînd intră femeia, Zimmel hîrîi pe un ton oficial:

— Frau Lingg.

Luă apoi poziţie de drepţi, ieşi şi închise uşa.

Ca toţi detectivii, Kehr îşi avea propriul său sistem de anchetă. În cazuri speciale îşi schimba tactica pentru a o adapta unor caractere mai puţin obişnuite, cu toate că în general metoda lui se bizuia pe ceea ce numea el „maniera părintească". Era calm, înţelegător şi împăciuitor. Incerca să procedeze în felul acesta pînă şi cu criminalii înrăiţi. Chiar dacă cel interogat descoperea metoda, ea tot nu-şi pierdea eficacitatea. Executa, desigur, uşoare variaţiuni pe micul lui flaut — după cum se exprima însuşi Kehr. De pildă atunci cînd era minţit, „tatăl" se indigna, iar mînia lui era groaznică la vedere. Sau cînd constata c-a fost tras pe sfoară, se uita îndelung la fiinţa nerecunoscătoare din faţa lui, scutura din cap, ofta şi prelungea tăcerea pînă cînd nenorocitul era gata să-şi dea duhul de spaimă. Şi aşa mai departe. In cazul Berthei Lingg va face tot posibilul ca maniera „părintească" nici să nu semene a interogatoriu. Cînd situaţia permitea acest lucru, se puteau întotdeauna obţine cele mai bune rezultate.

Spre plăcuta lui surprindere, Frau Lingg nu era o femeie urîtă, deşi în momentul acela obrazu-i murdar şi mînjit de lacrimi dăuna înfăţişării ei. Cu snobismul orăşeanului, Kehr se aşteptase să vadă o purcică lată în şolduri, cu picioare groase şi cu ghetele pline de bălegar. Nu era nici o îndoială că Frau Lingg arăta ca o ţărancă, de la basma şi pînă la mîinile ei scurte şi crăpate, dar era una din acele ţărănci bine făcute, înalte, cu trupul zvelt, pe care munca grea le fereşte de îngrăşare. Nu-i rău de loc, gîndi Kehr. Avea o inimă care se topea în apropierea oricărei femei atrăgătoare. Acasă avea o nevastă ca fusul, care la douăzeci de ani îl cîştigase cu dră-

gălăşenia ei plăpîndă şi căreia, la treizeci de ani, i se uscase pielea pe os. Era singurul lui ghinion într-o viaţă de altminteri plăcută — ghinion deosebit de mare, spunea el mereu, pentru un bărbat cu o inimă atît de caldă. Deşi nu amesteca absolut niciodată treburile personale cu cele profesionale, era întotdeauna în căutarea unei trufandale.

— Frau Lingg, începu el, ocolind biroul pentru a-i veni în întîmpinare, te admir din tot sufletul. Ceea ce ai făcut astă-noapte, merită recunoştinţa oricărui german.

Femeia oftă de parcă şi-ar fi ţinut respiraţia. Nu răspunse. Ochii ei ocoleau privirea lui Kehr.

— Ia loc, te rog. Numele meu este, de altfel, *Kommissar* Kehr. Nu! şi îi atinse uşor braţul. Mi-a venit o idee mai bună. Arătă spre o chiuvetă din colţul camerei. Dă-ţi cu puţină apă pe faţă. Te rog! O să te înviorezе.

Ascultătoare, femeia se îndreptă spre chiuvetă. Kehr deschise robinetul. Apoi se retrase cu cîţiva paşi, în timp ce ea se spăla pe obraz. Încordarea femeii îl supăra. Se uita la ea gînditor. Ea se ridică ţinînd ochii închişi, cu apa picurîndu-i de pe faţă.

— Poftim batista mea. O scoase chiar atunci din buzunar. Nu-i nici un prosop pe-aici. E curată de tot.

— Nu, şopti ea.

— Te rog. Şi începu să-i şteargă faţa. Atunci femeia primi numaidecît batista. Zîmbind, el se dădu cîţiva paşi înapoi. Nu e de loc amabilă femeia asta, constată Kehr. Genul care nu te prea impresionează la prima vedere, dar a cărui feminitate te cuprinde cu vremea. „Nu sînt fragi cu frişcă“, obişnuia el să spună despre astfel de femei, „ci o bună porţie de friptură la tavă“. Acum cînd urmele murdare ale lacrimilor dispăruseră, socotea că trebuie să aibă vreo treizeci şi cinci de ani. Avea o faţă plăcută. Nu era un obraz frumos — nasul scurt şi bont, gura prea largă — dar era rotund, cu pielea albă şi cu un aer

cam obraznic. Cînd își scoase șalul, dădu la iveală niște sîni minunați, bine desenați sub puloverul ei de culoarea vinului de Burgundia. Kehr începu să se înfierbînte.

— Ei, dragă... Nu vrei să te așezi ?

Își luă batista înapoi, dînd din cap la bolboroselile ei de mulțumire. Femeia se așeză pe scaunul cu spetează dreaptă din fața biroului pe care i-l oferise. Privind-o mereu, Kehr spuse, prietenos :

— Imi dai voie... ai un pulover foarte frumos.

Spre surprinderea lui, obrazul ei se înroși la auzul acestor cuvinte. Puloverul acesta îl intriga. Șalul, fusta și pantofii îi erau jerpelite și cîrpite, dar puloverul era nou și vădit costisitor, un scampolo modern din lînă fină. Era puțin prea vîrstnică pentru a mai roși la auzul unui compliment în legătură cu un pulover, sau chiar de faptul că ochii lui se îndreptau spre sînii ei. O femeie care poartă un pulover așa de strîmt, vrea să fie apreciată de bărbați.

— Este... este din Franța, domnule comisar, spuse ea cu o voce joasă și încordată. Fiul meu, Rudi, e în armată — el mi l-a adus.

Kehr dădu din cap. Apoi spuse :

— Nu-i nevoie să-mi spui „domnule comisar". Vom sta doar puțin de vorbă, prietenește, nu-i așa ? E ușor să ai de-a face cu mine, ai să vezi. Se duse în spatele biroului și se așeză, întinzîndu-și comod picioarele. Ei, dragă doamnă, ai trecut printr-o încercare îngrozitoare. Fără somn... Te voi lăsa să te duci acasă cît mai repede cu putință. Dar securitatea fabricii... înțelegi... trebuie să stăm puțin de vorbă.

Femeia dădu nervoasă din cap.

Liniștit, cu un zîmbet prietenos, Kehr îi explică rolul important pe care l-ar putea avea, datoria ei față de stat. Nu trebuie să tăinuiască nimic, ci să furnizeze toate indicațiile posibile.

— Așadar, te rog, Frau Lingg — de la început — ce s-a întîmplat azi-noapte ?

Pentru prima oară îl privi drept în ochi, de parcă ar fi încercat să-şi dea seama dacă-i era prieten (sau, gîndea el, pentru a vedea poate cît de uşor s-ar lăsa minţit). Ochii ei îl stînjeneau. Dovedeau blîndeţe şi în acelaşi timp o vădită viclenie. Kehr aprecia ochii blînzi la o femeie, îi socotea atrăgători. Dar viclenia îl supăra pe detectivul din el, aşa după cum îl neliniştiseră încordarea ei, precum şi faptul că se înroşise. Femeia aceasta făcuse o acţiune patriotică, acţiune care părea totuşi s-o îngrijoreze mai mult decît s-o bucure. Ce ascundea oare?

— Puteţi să-mi spuneţi... Avea o voce foarte scăzută. Ce s-a întîmplat cu omul... cu Wegler?

— E aici, în spital.

— Ii merge bine?

— L-au operat. Nu ştim încă.

— Dacă... Ce se va întîmpla dacă se va însănătoşi?

In mod premeditat, uitîndu-se la ea ţintă, Kehr răspunse:

— Va fi executat pentru trădare.

Faţa ei se făcu albă ca varul.

— Aşa?... Bine. Foarte bine.

— Trebuie să-ţi vină greu, totuşi.

— Mie? De ce mi-ar păsa mie de asta? Vocea îi devenise stridentă.

— Aveaţi de gînd să vă căsătoriţi, nu-i aşa?

— Eu? Nici gînd. Sînteţi complect greşit, domnule comisar. Să mă căsătoresc cu el? Ce prostie!

— Credeam...

— Nu, e curată prostie. Abia îl cunoşteam. Nu vreau să am de-a face cu el, domnule comisar!

— Inţeleg, iartă-mă. Atunci, eraţi doar prieteni?

— Nici măcar.

— Nu-l cunoşteai?

— Il cunoşteam... dar nu ca prieten. Apăsa pe fiecare cuvînt. Obrajii îşi recăpătaseră culoarea, iar ochii expresia lor de şiretenie.

Nu prea știe să se prefacă, gîndi Kehr. Oamenii simpli nu știu să facă așa ceva niciodată; aproape că nimic nu le vine atît de greu ca minciuna.

— Înțeleg. O simplă cunoștință. Bine, spune-mi atunci ce s-a întîmplat azi-noapte.

— Azi-noapte?

— Știi doar, draga mea, focul de pe ogorul dumitale.

Femeia își umezi buzele-i uscate.

— Eram în pat. Ceva m-a trezit, nu știu bine ce. Poate sirena de alarmă. Da, sirena era. Apoi l-am văzut pe fereastră cum aleargă peste cîmp. Se opri și se uită la Kehr. Comisarul dădu încurajator din cap. Am strigat la el. Fereastra era deschisă. Dar nu s-a oprit. Vedeam că face ceva cu fînul, dar nu-mi dădeam seama ce. Am alergat afară. N-a vrut să stea de vorbă cu mine. Cînd am încercat să-l opresc, pentru că-mi desfăcea căpițele de fîn, el... m-a trîntit la pămînt. Se opri din nou.

— Continuă, te rog.

— După aceea, cînd a început să toarne gazul peste fîn, am înțeles ce vrea să facă... vreau să spun... am văzut cum era așezat fînul. Așa că m-am gîndit: „Poate c-o să mă și omoare, dar e datoria mea patriotică." Am alergat pînă la gardul de sîrmă și am strigat cît am putut. Și pentru prima oară, vocea ei monotonă deveni mînioasă. A fugit după mine c-o furcă. Avea de gînd să mă omoare. Dar tot atît de brusc, mînia îi pieri. Se prăbuși pe scaun. Asta-i tot!

Kehr își mîngîia bărbia în tăcere, privind-o.

— Asta-i tot, repetă ea. Nu mai știu nimic altceva.

Kehr dădu din cap, fără să spună un cuvînt.

— Vă rog, mă pot duce acasă?

— Nu-ți mai amintești nimic în afară de asta? N-a spus niciodată ceva care să ne dea vreo indicație?

— Nu.

Kehr continua să-și mîngîie bărbia. Frau Lingg se ridică, strîngîndu-și șalul în jurul ei. Își aranjă cozile groase. Ochii ei negri și frumoși erau tulburi.

— Mai stai puţin, spuse el prietenos. Ia loc.

— Dar...

— Te rog, draga mea...

Femeia se aşeză. Kehr se uită la ea şi oftă puţin. Ar fi vrut ca lucrurile să meargă uşor cu dînsa. Poate că i-ar fi făcut o vizită înainte de plecare. O ţărancă ar fi fost impresionată de un comisar de Gestapo. Acum însă va avea necaz pe el din pricina propriilor ei minciuni. Oamenii aveau întotdeauna necaz pe poliţişti, mai ales după ce erau prinşi cu minciuna.

— Iartă-mă puţin.

Străbătu camera şi se duse în celălalt birou, închizînd uşa în urma lui. Zimmel sări în sus, încheindu-şi tunica repede. Kehr ridică receptorul.

— Aici *Gestapokommissar* Kehr... Vreau să vorbesc cu *Arbeitsfrontführer*-ul Baumer. Vedeţi, vă rog, unde se află.

— E în sala de montaj, domnule comisar, la un miting, răspunse telefonista. Se va înapoia...

— Nu mă interesează cînd se va înapoia, o întrerupse Kehr. N-a lăsat nici un fel de instrucţiuni ? Urma să fie chemat imediat ce aş avea nevoie de el. Căutaţi-l în fabrică şi aduceţi-l la telefon.

— Da, domnule comisar.

Kehr se întoarse spre Zimmel :

— Ce ştii despre femeia asta şi Wegler ?

— Nimic, domnule comisar.

— Ai scos lucrurile lui Wegler din baracă ?

— Iată-le ! Şi arătă spre o legăturică pusă într-un colţ.

— Ceva acte ?

— Nici măcar o scrisoare.

— Fotografii ?

— Nici una.

— Există în fabrică vreun dulap în care ar putea avea ceva ?

— Da.

— Trimite pe cineva să-l golească.
— Da, domnule comisar. Chiar acum?
— De fapt, lucrul acesta trebuia făcut mai înainte. Şi chiar *dumneata* ar fi trebuit să te fi gîndit la asta, Fulgere Zimmel. Să dai impresia că eşti din nou pe pistă, băiete. Gîndeşte-te bine. Dumneata eşti cel care cunoaşte uzina asta, nu eu. Mă poţi ajuta. N-avem mult timp ca să rezolvăm cazul ăsta.
— Da, domnule comisar. Zimmel se repezi afară.
Kehr zîmbi. Cît de jos cad cei mari!
— *Herr Kommissar? Era* telefonista.
— Da.
— Aveţi legătura.
— Baumer?
— Da.
Kehr coborî vocea.
— Femeia asta, Lingg, susţine că Wegler era doar o simplă cunoştinţă. Dumneata spuneai...
— Minte, tîrfa, îl întrerupse Baumer furios. Chiar alaltăseară a fost la mine *Ortsbauernführer*-ul [1] Rosenhart şi mi-a spus că vor să se căsătorească. Ii ceruseră o transferare de serviciu — Wegler voia să rămînă la gospodăria ei şi să muncească acolo.
— Ai aprobat transferarea?
— Nu. Wegler fusese desemnat pentru front.
— Inţeleg. Crezi că există vreo legătură între refuzul dumitale şi actul lui de sabotaj?
— Nu ştiu. Nici nu m-am gîndit la asta pînă acum. Poate c-ai dat de vreo urmă...
— Ei... să vedem ce-o să spună femeia. Presupun că m-a minţit în privinţa legăturilor ei cu Wegler din motive lesne de înţeles — se teme să nu fie băgată în aceeaşi ciorbă...
— N-are de ce să se teamă. Ce dracu o fi avînd vaca asta? Trebuie să-i dăm înainte, Kehr. N-avem timp de pierdut.
— Ştiu.

---

[1] *Ortsbauernführer*, Şeful organizaţiei ţărăneşti locale.

— Dacă e nevoie, omul meu — Zimmel — o să-i scoată puţin deşteptăciunea din cap.

— Nu te necăji, spuse Kehr, n-o să fie nevoie. Te chem mai tîrziu.

Agăţă receptorul la loc şi se întoarse în biroul alăturat. Femeia şedea pe scaun, cu mîinile în poală şi cu ochii în jos. Nu-şi ridică privirea. Kehr se sprijini de marginea mesei, numai la cîţiva paşi de ea.

— Frau Lingg, spuse el cu glasul trist, n-ai fost sinceră cu mine. Cred că ştiu de ce. Unei femei simple şi cinstite ca dumneata, un *Gestapokommissar* i se pare un om îngrozitor. Te sperie pînă şi numele. Dar, crede-mă, dacă am bea împreună o ceaşcă de cafea sau am şedea într-o berărie, ai socoti că sînt un om vesel şi blajin, după cum de altfel şi sînt. Cine ştie, poate c-o s-o facem şi pe asta într-o zi. Dar nici acum, cînd mă aflu în calitatea mea oficială, nu trebuie să-ţi fie frică de mine.

— Eu sînt...

— O clipă. Nu trebuie să te temi nici de legi. Vă cunosc eu pe voi, ţăranii. Cuvîntul lege vă îngrozeşte. Nu eşti bănuită de nimic, Frau Lingg. Eu, *Gestapokommissar*-ul mă bizui pe *dumneata* ca să mă ajuţi. Pe cuvîntul meu. Fără ajutorul dumitale nici nu mă pot mişca măcar. Il cunoşti pe Wegler şi-mi poţi vorbi despre el. Voiai să te măriţi cu el...

— Nu, îl întrerupse ea. V-am mai spus...

— Te rog...

— Era numai o cunoştinţă, domnule comisar.

Kehr se îndreptă din şale. Faţa lui porcină se înroşi, trupul îndesat păru să i se umfle.

— Foarte bine, strigă el. Vrei să te socotesc complice cu trădătorul acela ? Foarte bine. Aşa să şi fie. Dintr-un motiv oarecare negi ceea ce ştie toată lumea : că-l cunoşteai pe Wegler, că trăiai cu el, că aveaţi de gînd să vă căsătoriţi.

— E o minciună !

Kehr o plesni peste gură. Femeia dădu să vorbească, dar Kehr nu-i lăsă răgaz.

— Să-ţi fie ruşine! Chiar alaltăseară a venit *Ortsbauernführer*-ul la fabrică pentru dumneata. Crezi că nu ştiu asta? Sfîrşeşte o dată cu minciunile! Te porţi ca un copil. Am să-ţi dau cîteva la spate dacă nu-ţi bagi minţile-n cap! Se apleacă spre ea. Am să te pun pe genunchii mei, Frau Lingg, şi am să-ţi trag o bătaie ca pe vremea cînd erai copil.

Femeia izbucni în plîns. Kehr stătea în picioare şi o privea amuzat, deşi faţa îi era mînioasă.

— Hai, hai... acum ascultă: nu vrei să recunoşti adevărul de teamă să nu cred că ai vreun amestec în afacerea Wegler. Dar eu nu cred asta. Nu eşti trădătoare. Pentru numele lui Dumnezeu, femeie, doar dumneata ai chemat santinela şi ai salvat fabrica, este? O apucă de braţ. Sau ascunzi ceva grav? Poate că eşti cu adevărat amestecată în afacerea asta, hai? Poate că te-a făcut să-l denunţi numai o simplă ceartă de îndrăgostiţi?

— O, nu, domnule comisar, protestă ea vehement.

Nemilos, comisarul continuă:

— Poate că securea va avea doi clienţi. Ştii, securea nu-i mofturoasă. Puţin îi pasă dacă are de-a face cu un bărbat sau cu o femeie. Capul tot în coş se rostogoleşte.

Berthe Lingg se dădu bătută. Ştiuse ea că pînă la sfîrşit va fi silită să se dea bătută. Învăţase încă din fragedă copilărie că pînă la urmă o femeie rămîne lipsită de apărare în lumea aceea condusă de bărbaţi. Uneori te ajută puţin şiretenia sau un zîmbet, dar pînă la urmă se întîmplă întotdeauna la fel: femeia face ceea ce vor ei. Timp de o clipă plînse amarnic. Şi asta nu pentru că Kehr era bărbat şi nu se putea încrede în el, nu numai de frica lui şi a minţii lui de bărbat care o putea socoti vinovată... dar pentru că în clipa aceea simţea nevrednicia întregii ei vieţi şi îşi dădea seama că era oarecum împletită şi cu groaznica trădare a omului pe care îl iubea. Chiar şi acum, cînd era învinsă, mintea ei se silea să recurgă la şiretenie — căci şi pe asta o învăţase tot

din copilărie. Avea de gînd să-i spună lui Kehr numai atît cît trebuia, însă nici un cuvînt mai mult; să cedeze din moment ce era silită să cedeze, dar să cedeze cu viclenie. Işi înălţă capul.

— Mi-era aşa de frică! Nu ştiam ce-ar putea să mi se întîmple!

— Nu ţi se va întîmpla nimic, absolut nimic!

— Voiam să mă mărit cu el.

Kehr dădu înţelegător din cap.

— A fost aseară la mine. Apoi a plecat. Am crezut că se duce acasă, la barăci. Am intrat în odaia mea, m-am dezbrăcat şi m-am culcat. Apoi l-am văzut, aşa cum v-am mai spus... Celelalte s-au petrecut întocmai după cum v-am povestit. Zău!

— De ce a făcut aşa ceva? Asta vreau să ştiu.

Fruntea femeii se încreţi. Kehr observă din nou căutătura aceea vicleană din ochii ei şi de data asta se înfurie cu adevărat.

— Nu ştiu.

Kehr lovi cu putere în masă:

— Ascultă...

— Vă rog, domnule comisar, tocmai voiam să vă spun. Nu ştiu de ce, dar...

— Ei? N-am să-mi pierd toată noaptea aici, femeie!

— El... (Va îndrăzni oare să-i spună? Il va convinge pe comisar prin asta de sinceritatea ei sau o va băga şi mai rău în încurcătură?) Mi-a spus că are de gînd să facă ceva.

— Să dea foc fînului?

— N-a pomenit nimic de fîn. A spus că va face ceva important. L-am întrebat ce, dar n-a vrut să-mi răspundă. Mi-a cerut să-i promit dinainte că-l voi ajuta.

— La ce să-l ajuţi?

— La înfăptuire, a spus el.

— Ce fel de înfăptuire?

— Păi tocmai asta încerc să vă povestesc, domnule comisar. A spus că sîntem vinovaţi amîndoi din pricina polonezului.

— Vinovaţi ? Cum adică ?
— Aşa a spus. Mi s-a părut curată nebunie. Nici acum nu ştiu ce-a vrut să spună.
— Cine e polonezul ?
— Un prizonier... din gospodăria mea. Munceşte pentru mine. L-am cumpărat.
Obrazul lui Kehr se lumină de mulţumire.
— Wegler avea de-a face cu polonezul, nu ?
— Nu.
— Nu ? Atunci nu mai înţeleg nimic. Şi de unde ştii că n-avea ?
— Polonezul e la mine numai de două zile. N-a avut timp.
— Eşti sigură ?
— Foarte sigură, domnule comisar. Willi nici nu-l cunoştea.
— Atunci de ce a spus că e vinovat ?
— Tocmai asta nu pricep nici eu. M-am gîndit toată noaptea. Cred că era nebun.
— De ce crezi asta ?
— Să facă el asemenea lucru... doar n-avea nici un motiv.
— De unde ştii că n-avea nici un motiv ?
— A fost întotdeauna un bun patriot. Fiul lui...
— *A fost* oare întotdeauna un bun patriot ?
— Întotdeauna !
— Nu bănuiai nimic ? Nu i-a scăpat niciodată nimic ?
— Eu ? Inima începu să-i bată cu putere. Credeţi că n-aş fi raportat cel mai mic lucru ? Drept cine mă luaţi, *Herr Kommissar ?* La urma urmei, eu...
In sinea lui, Kehr îşi spuse : „Eşti femeie şi Dumnezeu ştie ce se petrece în capul tău.“ Se rezemă de masă, încruntat :
— Trebuie să se fi gîndit el la ceva cînd a spus că se simte vinovat.
— L-am întrebat. A spus doar atît : „sînt vinovat.“ Vorbea aiurea, domnule comisar. Iar cînd am

început să-l sîcîi ca să-mi explice şi mie, n-a mai scos o vorbă.

Kehr încreţi fruntea. Judecînd după dosarul lui Wegler, n-ar fi fost exclus ca nebunia să fi determinat actul lui de sabotaj. Insuşi Kehr se gîndise la această vagă posibilitate după ce-i studiase dosarul. Iar mărturia femeii venea acum în sprijinul teoriii lui. Atîta doar, că asemenea nebunii sînt suspecte. Cînd un om îşi pierde minţile — şi le pierde şi gata. Nu aşază fînul în chip de săgeată.

— Wegler are prieteni ?

— Prieteni ? Poate în fabrică. Dar cu mine nu vorbea niciodată de ei.

— Atunci despre ce vorbea ?

— Că am putea înjgheba împreună o gospodărie... că am putea avea un copil. Nu era prea vorbăreţ.

— Despre război vorbea ?

— O... puţin. Simţi o greutate în piept şi se suci puţin pe scaun, de parcă ar fi vrut să se aşeze mai bine.

— Şi ce spunea despre război ?

— O... nimic deosebit. Cînd... cînd vor lua ostaşii noştri Stalingradul... lucruri de astea. Adăugă cu oarecare grabă : Noi ţăranii vorbim mai mult despre lucruri mărunte, despre cartofi bunăoară, sau despre copiii noştri.

— A criticat vreodată Wegler pe conducătorii partidului ?

Răspunse cu ochii plecaţi, dar cu vocea hotărîtă :

— Nu, domnule comisar.

— Vrei să spui că nu l-a criticat nici măcar pe *Arbeitsfrontführer*-ul Baumer ? Wegler dorea să muncească în gospodăria dumitale, nu-i aşa ? Ce-a zis cînd i s-a respins cererea ?

Femeia dădu din umeri.

— Nici n-a prea vorbit de asta. Mi-a spus doar că l-au chemat la armată.

— N-avea chef să plece la armată, nu-i aşa ? Nu mai e atît de tinerel.

Ea se frămîntă din nou pe scaun.

— Abia aseară mi-a povestit lucrul ăsta. Nu ştiu ce gîndea. Vorbea mereu aiurea, cum v-am mai spus. Despre polonez.

Kehr tăcu, gîndindu-se la răspunsurile ei. „Cam puţin, pînă acum", socoti el. Apoi întrebă :

— Ce fel de polonez ai dumneata ?

Femeia oftă.

— Ei, un polonez. Unul leneş. Nu-i bun de nimic. M-au păcălit.

— Ai vorbit cu el ?

— Îi spun ce are de făcut, bineînţeles. E de pe la graniţă... vorbeşte nemţeşte. Eu sînt singură în gospodărie.

— De ce se spune că ai legături intime cu el ?

— Ce ? Sări ca arsă de pe scaun. Cine îndrăzneşte ? Cu un polonez ?

— Ştii că unei femei germane îi e interzis să...

— Eu ? Cu un polonez ? Scuipă vulgar.

— Oare de aceea vorbea Wegler despre vinovăţie ?

— Dar asta e nebunie, curată nebunie, strigă ea furioasă. Nici măcar dumneavoastră nu vă dau voie să spuneţi aşa ceva.

Kehr zîmbi.

— Bine, bine, dragă, stai jos şi linişteşte-te. Un poliţist trebuie să întrebe orice... chiar ceea ce nu crede nici el. Ştia că împunsătura era neîntemeiată. Ei, ce-i cu dumneata şi cu Wegler ? V-aţi certat aseară ?

Ea scutură din cap. Obrazul îi era încă roşu.

— Atît că vorbea aiurea şi că i-am spus-o.

— V-aţi certat vreodată ?

— Nu, domnule comisar.

— Cît timp a stat ieri Wegler cu dumneata ?

— O... poate o jumătate de oră, nu mai mult.

— Noaptea ?

— Da. Chiar înainte să... să facă ceea ce a făcut.

— N-a fost cu dumneata toată ziua ? Avea bilet de voie de la fabrică.

— Nu, domnule comisar. A venit abia seara. Tîrziu. Mă şi culcasem.
— Eşti sigură, Frau Lingg?
— Pot s-o şi dovedesc. Am fost pe cîmp toată ziua. A fost şi polonezul.
Kehr oftă. Işi consultă caietul de notiţe.
— De unde a avut Wegler gazul cu care a aprins fînul?
Frau Lingg îl privi în ochi.
— Era al meu. Raţia pe luna asta. Mi-a luat şi lampa. Ba a mai şi spart-o. N-am să mai am lumină toată luna.
— De ce l-ai lăsat s-o ia?
Vocea ei deveni din nou ascuţită.
— L-am lăsat? Nici n-am ştiut. Eram în camera de culcare. Am băgat de seamă abia mai tîrziu.
Kehr tăcu. Apoi închise bloc-notesul cu un pocnet furios. Cu informaţiile obţinute pînă atunci, nu s-ar fi săturat nici un ţînţar.
— Dumneata... hm... îl iubeai mult pe Wegler... Frau Lingg... nu-i aşa?
Nici un răspuns.
— De fapt, îl mai iubeşti şi-acuma.
— Nici gînd. Auzi idee! exclamă ea mînioasă. Să iubesc un trădător?
— S-a mai văzut... inima femeii...
— Că mult mai ştiu bărbaţii despre inima unei femei. Să facă un lucru ca ăsta... păi, englezii puteau să mă omoare şi pe *mine!* Işi trase şalul, supărată. Curată nebunie, asta a fost.
— Şi acum îl urăşti?
— Cred şi eu. Să semnalizeze englezilor! Eu sînt germană.
— Atunci îţi pare bine c-ai scăpat de el, nu?
— Cred şi eu.
— Dacă vrei, draga mea... pot să aranjez... ca să fii de faţă şi dumneata cînd i se va tăia capul.
Femeia simţi că-i vine să verse. Se încovoie şi-şi cuprinse pîntecele cu amîndouă mîinile, ca şi cum

ar fi primit o lovitură. Era aşa de palidă, încît Kehr credea c-o să leşine.

— Nu ţi-ar face plăcere? De ce?

Ea nu răspunse, dar în ochii ei se citea toată sila pe care i-o inspira această cruzime masculină.

— Iartă-mă, spuse el, dar un poliţist trebuie să întrebe orice. Privi apoi ţintă dosarul închis care conţinea fişa lui Wegler. Îi venea să creadă că femeia nu-i ascundea nimic important — totuşi i se părea curios că nu avea mai multe de spus. Cu siguranţă că Wegler s-a dat de gol şi înainte, prin cine ştie ce semn de duşmănie faţă de guvern.

— Frau Lingg, uneori un om spune anumite lucruri pe care nici nu le luăm în seamă. Apoi, mai tîrziu, ni le reamintim şi vedem că unele din ele aveau un anumit înţeles. Iţi aminteşti cumva vreun lucru spus de el, care...

— Nimic, *Herr Kommissar,* credeţi-mă. De cînd s-a întîmplat lucrul acela, m-am gîndit în fel şi chip. Absolut nimic. Judecaţi şi dumneavoastră: fabrica i-a dat pînă şi Crucea de război.

Kehr oftă. Oamenilor simpli le venea greu să mintă — dar tot atît de greu să şi gîndească. Dacă Wegler făcea parte dintr-o grupare comunistă şi era un sabotor cu adevărat abil (singura ipoteză logică), atunci unei ţărănci proaste ca asta puteau să-i scape zeci de indicii. Afară doar dacă nu era într-adevăr vorba de nebunie, după cum spunea ea.

— Ei, draga mea, cred că acuma te poţi duce la culcare. Probabil că peste cîteva ore voi avea din nou nevoie de dumneata.

— Vă mulţumesc, *Herr Kommissar.*

— Dacă am spus ceva care să te jignească, te rog să mă ierţi. Sînt un om cumsecade, zău aşa. Dacă m-ai cunoaşte mai bine...

— Desigur, *Herr Kommissar.* Se sculă în picioare.

Kehr ocoli masa de lucru, chicotind.

— Poliţiştii nu plac nimănui. Asta-i tare rău pentru un holtei ca mine. Ochii lor se întîlniră o frîn-

tură de secundă şi el observă, amuzat, că orice femeie — simplă sau nu — înţelege lucrul acesta.

Deschise uşa.

— Zimmel!

— Domnule comisar? Zimmel sări în sus.

— Trimite un om s-o conducă pe Frau Lingg.

— Nu-i nevoie, spuse ea, stau doar la...

— Te rog... e tîrziu. Zimmel, ai pe cineva?

— Da, domnule comisar.

— Spune-i ca la înapoiere să-l aducă încoace pe polonez... Noapte bună, Frau Lingg.

— Imi luaţi polonezul? strigă ea speriată. Dacă plouă, o să putrezească tot fînul. N-a avut cine să-l bage în şură pînă acum. Trebuie clădit din nou... vă rog.

— Numai pentru cîteva întrebări. Dacă pînă mîine dimineaţă nu-i pot da drumul, îţi promit că vei primi alt om în loc. Fînul dumitale nu va putrezi.

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc, *Herr Kommissar*. Dumneavoastră nu ştiţi ce înseamnă asta. Cota mea...

— Polonezul a stat încuiat toată noaptea în şură, nu-i aşa?

— Da.

— Nu putea să iasă?

— Nu, domnule comisar. Cheia e la mine.

— Bine... Du-te de te odihneşte puţin, Frau Lingg.

— Vă mulţumesc, *Herr Kommissar*.

O privi pe cînd ieşea, urmărind cu plăcere mersul ei apăsat şi legănatul şoldurilor. După ce închise uşa, îşi scoase ultima ţigară, înjură în gînd raţiile de război şi aprinse un chibrit. Deşi în situaţia lui avea posibilitatea să cumpere cîte ceva la negru, ducea mare lipsă de tutun. Era singurul lui mare necaz. Se uită oftînd la ceasul de mînă. Îi plăcuse întotdeauna să conducă o anchetă în ritm potolit, lăsîndu-şi timp pentru gîndire, pentru odihnă, pentru adunarea metodică a dovezilor. Ce se putea face în condiţiile de acum? Incordarea provocată de în-

ceperea unui caz nou şi de o călătorie de două ore cu un avion special îi pierise.

Ii era pur şi simplu somn.

Se îndreptă spre colţul camerei şi ridică legăturica cu lucrurile lui Wegler. Le duse în biroul lui şi împrăştie obiectele pe masă. Nu erau prea multe: un costum uzat de stofă albastră, o cămaşă albă cam ruptă sub braţe, o salopetă spălăcită, patru perechi de ciorapi cîrpiţi, un rînd de rufe murdare, un prosop şi o cojiţă de săpun. Scoase dintr-un buzunar al servietei sale un brici şi începu să desfacă, plin de grijă, căptuşeala costumului. Auzind paşii lui Zimmel, îl strigă.

— Da, domnule comisar?

— Adu-mi-l pe şeful boxei lui Wegler. Ca şi pe ceilalţi oameni din baraca lui.

— Da, domnule comisar.

— Ai găsit ceva în dulapul din fabrică?

— Numai mănuşile de lucru şi o cîrpă.

— E în regulă. Mişcă, Fulgere!

Cu un aer încîntat, Zimmel se repezi la telefon.

— Ţi-ai încercat vreodată norocul cu femeia asta, Zimmel?

— Cu Frau Lingg?

— Da.

— Sigur că da. Toţi S.S.-iştii de pe aici au încercat. Nimic de făcut.

— V-a tăiat Wegler?

— Nici înainte nu se uita la noi. Vrea să se mărite, căţeaua!

— De ce nu te-nsori cu ea, Zimmel? Nu-i de lepădat.

— Şi să muncesc după aceea la cîmp? rîse Zimmel. Nu face de mine. Mie-mi place prea mult viaţa aşa cum este.

— Zimmel Fulgerul, spuse Kehr. Da... ce mai sprint aveai!

Capitolul IV

Ora 2,30 dimineața.

Călcînd ordinele, ca de obicei, sora Wollweber deschise încetișor ușa spre camera lui Wegler. Se uită de jur împrejur clipind din ochii ei miopi. Deodată fața ei grasă se încreți într-o strîmbătură. Închise mînioasă ușa, apoi păși în cameră, plescăind tare din limbă în semn de dezaprobare categorică.

Zoder spunea întotdeauna că, spre norocul lui, infirmierele germane — catolice sau nu — sînt numite „soră". Altfel, această Wollweber ar fi insistat ca el să-i spună „mamă" și ar fi fost în stare să-l sărute și dimineața și seara, dintr-un exces de spirit matern. Sora Wollweber avea aproape șaizeci de ani. Era lată în umeri, lată în șolduri, iar sînii ei, ca două perne de puf, hrăniseră vreo opt copii. Fața cărnoasă cu nasul mare era în același timp naivă și arogantă, exprimînd pricepere și totodată imensa ei ignoranță. Era ca un cal de voinică și în stare să mute singură un bolnav dintr-un pat în altul. Putea fi blîndă ca un înger în cel mai greu dintre cazuri și curăța o ploscă de parcă ar fi aranjat un vas cu trandafiri. Doctorul Zoder se bizuia pe ea ca ciobanul pe dulăul lui, îi era îndatorat, recunoscător, într-o continuă admirație — și hotăra, de două ori pe zi, s-o strîngă de gît. Sora Wollweber învățase meseria cu vreo patruzeci de ani în urmă. Dar după

cîţiva ani de lucru în spital, se măritase cu portarul unui hotel şi renunţase la slujbă de dragul unei fericite cariere de *Kinder, Kirche, Küche*[1] Acum văduva, avînd cei doi fii pe front şi cele şase fete ocupate cu creşterea propriilor lor copii, intrase ca infirmieră voluntară în acest moment de criză prin care trecea patria. Nu uitase nimic din ceea ce învăţase cu patruzeci de ani în urmă ; dar nimic din tot ce învăţase de atunci încoace nu găsise completa ei aprobare. Culmea era că Zoder trebuia să lupte într-una pentru dreptul de a se încheia singur la pantaloni. Sora Wollweber era, de pildă, în schimbul de zi. Singura infirmieră care mai fusese repartizată fabricii, sora Scheithauer era, temporar, inaptă pentru lucru din pricina unei blenoragii. (Logodnicul ei, ofiţer de aviaţie, fusese în permisie cu cîteva săptămîni în urmă.) Aşadar, Zoder era silit s-o folosească pe sora Wollweber pentru operaţia lui Wegler. După operaţie îi dăduse ordin să nu se ocupe, în timpul nopţii, de nici un alt pacient, orice s-ar fi întîmplat. Starea lui Wegler avea să ceară o îngrijire specială a doua zi şi dacă ea nu se va odihni, nu va fi bună de nimic. Sora Wollweber răspunsese plină de supunere : „Da, domnule doctor“, după cum făcea întotdeauna, apoi — timp de o oră şi jumătate cît trecuse de atunci — supraveghease salonul, spălase o cămaşă de noapte pentru sora Scheithauer şi scrisese cîte o scrisorică celor doi feciori de pe front. Acum, în timp ce-l privea plină de mustrare pe doctorul Zoder, se felicita singură pentru faptul că nu-i ascultase ordinul. Zoder şedea aplecat peste patul lui Wegler cu capul sprijinit în palme, cu gura căscată. Sforăia liniştit. Sora Wollweber plescăi pentru a doua oară din limbă, parte pentru a-şi exprima sentimentele şi parte pentru a-l trezi. Zoder încetă să mai sforăie, dar continuă să doarmă.

[1] *Kinder, Kirche, Küche* — (cei trei K) — Copii, Biserică. Bucătărie, principiu reacţionar conform căruia acestea erau singura menire a femeii.

— Domnule doctor! strigă ea cu glas tare. Zoder sări drept în picioare, gîfîind, cu ochii speriaţi. Sora nu avusese intenţia să strige aşa de tare, dar îi venea foarte greu să spună ceva în şoaptă. Din foalele mari ale pieptului ei, vocea ieşea întotdeauna de parcă ar fi fost ceva de sine stătător. O expresie de necaz şi de plictiseală se aşternu pe faţa lui Zoder cînd o văzu, iar privirea îi redeveni stinsă, ca de obicei. Ştiind ce-o aşteaptă, sora Wollweber porni la atac. Zoder îl botezase atacul cu blindate.

— Ei, asta-mi place! Frumos! V-am spus doar că operaţia v-a istovit. Priviţi-vă. Parc-aţi fi o zdreanţă udă. Dacă pacientul face o infecţie, mîine n-o să fiţi bun de nimic. Este? Acum duceţi-vă la culcare. Neapărat!

Pregătită să primească obişnuitul şi sarcasticul lui contraatac, sora Wollweber fu adînc mirată văzîndu-l pe Zoder că-i zîmbeşte obosit şi prietenos.

— Vă rog, domnule doctor, continuă ea cu vioiciune, un om ca dumneavoastră trebuie să lucreze tot timpul cu mintea. Asta vă oboseşte. Priviţi-vă. Eu văd ce se petrece în capul dumneavoastră. Creierul e adormit şi nici n-o ştiţi. Acum duceţi-vă la culcare, domnule doctor. Eu pot moţăi oriunde. Am să stau pe un scaun şi mîine am să fiu mai vioaie ca dumneavoastră.

— Nu mai mîrîi atîta, femeie. M-ai năucit. Ia-i pulsul.

Strălucind de bucurie în urma triumfului, sora Wollweber se supuse imediat. Ţinea mîna lui Wegler şi se uita cu afecţiune la doctor care se freca la ochi.

— Pînă acum cîteva clipe m-am ţinut bine, spuse el cu jumătate de glas.

Se întoarse, căci pacientul se mişca şi mormăia. Capul lui mare se răsucea pe pernă. Faţa lui Wegler era încă roşie de la operaţie, fruntea acoperită de sudoare, iar părul blond umed şi încîlcit.

— Nouăzeci şi nouă, spuse infirmiera.

— Hm! S-a urcat puţin.

— Domnule doctor, dacă pulsul urcă la nouăzeci şi nouă, asta nu înseamnă nimic. Chiar şi dumneavoastră ar trebui să ştiţi asta.

— Chiar şi eu. Ia-i pulsul la fiecare jumătate de oră.

— Ca şi cum la fiecare oră n-ar fi de ajuns!

— Ascultă, femeie, ai de gînd să faci ce-ţi spun?

— Da, domnule doctor. N-am nimic împotrivă, dar nu-mi place să văd că vă pierdeţi cumpătul. Un medic trebuie să fie întotdeauna calm. Ce se întîmplă cu pacientul dacă medicul nu-i calm?

— Moare, răspunse Zoder, moare. Moare, îl îngroapă şi-atunci nu mai au parte de el decît viermii. In curînd ţi se va întîmpla asta şi dumitale, soră.

— Nu înainte de a-mi sosi timpul, răspunse ea politicoasă. Şi acum, domnule doctor, la culcare!

— Ţine minte, la fiecare jumătate de oră. Vreau să mă chemi neapărat dacă pulsul urcă mai sus de o sută unu.

— Da, domnule doctor.

— Neapărat, repetă el. Perfuzia continuă picătură cu picătură. Ii poţi pune un tifon umed pe buze.

— Da, domnule doctor.

— Iar dacă mîine ai să fii prea obosită ca să mai poţi face ceva, am să...

— Daţi-i, daţi-i înainte, domnule doctor.

— Soră, spuse el deodată, Wegler ăsta... ştii ceva despre el?

— Numai ce mi-aţi spus dumneavoastră. Trebuie să fie o bestie.

— De ce?

— Păi, să facă ceea ce a făcut? L-aş sugruma cu mîinile astea ale mele. Spuse lucrul acesta cu sinceră indignare. Cel mai josnic lucru din lume e un bărbat care-şi trădează patria. Aşa spunea întotdeauna tatăl meu şi dînsul era grefier.

— Ştiu că tatăl dumitale era grefier, ştiu!

— Un om cinstit sprijină guvernul, spuse ea cu seriozitate. Numai aşa se poate trăi. Guvernul face tot ce poate, nu-i aşa?

— Noapte bună, spuse Zoder. Şi noapte bună şi tatălui dumitale, grefierul. Cred că viermii îl găsesc plin de înţelepciune.

— Probabil, răspunse ea calmă. Nu uitaţi să vă dezbrăcaţi complet. Puneţi-vă şi pijamaua. Am cîrpit-o.

Zoder se opri cu mîna pe clanţa uşii.

— Soră, să ştii că e un lucru pe care nu ţi l-aş ierta niciodată: dacă vine Baumer pe aici trebuie să mă chemi neapărat.

Sora dădu din cap.

— Am să vă chem, domnule doctor.

— Baumer ţine atît de mult să stea de vorbă cu omul acesta, încît ar fi în stare s-o facă chiar cu riscul de a-l ucide. Am hotărît în mod categoric să-l ţin pe Wegler liniştit pînă mîine dimineaţă. Cel puţin pînă la ora opt sau nouă. Dacă Wegler dă semne că se trezeşte, mă chemi. Am să-i fac o injecţie...

— Dar, domnule...

— Soră, o întrerupse el furios, n-am de gînd să mă cert cu nimeni în privinţa asta. Eu mă pricep la medicină, iar Baumer nu. Wegler n-are să aibă capul limpede nici mîine dimineaţă. Dacă Baumer încearcă *înainte,* nu va reuşi să scoată de la el decît fleacuri. E de datoria noastră să ne apărăm patria. Eşti patriotă, soră, sau nu?

— Da, domnule doctor, sînt.

— Atunci fă cum îţi spun. Dacă Wegler îşi revine, cheamă-mă numaidecît.

— Da, domnule doctor.

— Dacă şi în cazul ăsta ai să procedezi cu încăpăţînarea dumitale obişnuită, voi avea grijă să fii acuzată de relaţii imorale cu pacienţii. Noapte bună!

— Noapte bună, spuse ea. Şi nu uitaţi să vă scoateţi pantofii şi rufăria. După ce doctorul închise uşa, adăugă cu glas tare: Sînt femeie cinstită, ca să ştiţi.

Mă supără chiar şi gluma! Apoi începu să chicotească deodată ca o fetişcană, se înroşi şi se aşeză pe scaun. Se uită la Wegler şi plescăi din limbă. Ce bestie!, spuse ea tare. Aşteaptă numai! Ai să vezi tu!

2

Ora 2,40 dimineaţa.

Maşina la care lucra Jakob Frisch, o presă mică de ştanţare, era în aşa fel aşezată, încît el putea vedea pe oricine intra sau ieşea din încăperea alăturată, unde era vestiarul lucrătorilor. Cu o oră înainte zărise cîţiva S.S.-işti cotrobăind prin dulapuri. Din clipa aceea fu sigur că-l trădase cineva.

Deşi nu veniseră de-a dreptul după el, Frisch credea că ştie ce motiv îi adusese acolo. Cei puternici n-au nici un interes să se grăbească. Cu destoinicia lor metodică, scormoneau prin toate părţile ca să adune cît mai multe dovezi. (Erau întotdeauna atît de desăvîrşiţi–aceşti supraoameni!). Iar cînd va fi gata totul, aveau să vină şi la el. Şi aveau să vină aşa cum şi-i închipuise în acel colţ întunecat din mintea lui în care se cuibărise spaima — zîmbind, cu un uşor zîmbet de triumf, fără doar şi poate, pe buzele lor.

Frisch ştia că sosise sfîrşitul, încă din după-amiaza în care îi vorbise Wegler. Ştia lucrul acesta aşa cum unii bătrîni care au trăit mult mai mult decît ceilalţi ghicesc cu preciziune absolută apropierea morţii. Nu era bătrîn, dar era ca şi unul din aceştia, trăise fiecare clipă din ultimele şase luni furînd-o morţii. Şi de-a lungul fiecărei zile simţise sub pojghiţa vieţii lui gustul şi prezenţa vie a tristeţii care-l cuprindea acum.

Cît de incurabil de naivă era inima omenească! Se agăţa de speranţă, fără sens şi fără motiv. Dacă se gîndea la procedeul lui Wegler, era limpede că omul nu fusese nici măcar priceput în făţărnicia lui... un agent provocator neîndemînatic, încercînd să-l prindă în cursă, să-l facă să se trădeze. Şi existase totuşi o clipă în care fusese aproape înclinat să i se destăinuiască.

Ştia ce avea să se întîmple acum. Va fi condus în faţa unui conducător din S.S. într-o cameră fără ferestre din clădirea administraţiei. Destul de prietenos, omul va spune: „Aha, aşadar dumneata eşti ploşniţa care-a scris lozincile acelea subversive pe pereţi?" Iar el va răspunde: „Nu, domnule, trebuie să fie o greşeală!" Iar apoi S.S.-istul va zbiera: „Zău, greşeală? Blumel, ia cheamă-l pe Wegler înăuntru!" Iar Wegler îi va da lovitura de graţie. „Da, l-am văzut noaptea trecută în pădure. L-am pîndit. Avea o sticluţă cu vopsea la el. Am văzut totul." Şi singurul grăunte de mîngîiere pe care-l va avea înainte ca dînşii să-l zdrobească, va fi gîndul la ultimele sale şase luni de singurătate; gîndul că nu fusese niciodată în stare să facă legătura cu vreun grup din fabrică — şi de aceea nu va trebui să se teamă c-ar putea trăda pe vreun tovarăş.

Wegler, Willi Wegler. Ii plăcuse Wegler. Un om liniştit, care părea corect faţă de ceilalţi. Ar fi înţeles să fie trădat de unul ca Keller sau Hoiseler. Erau oamenii partidului şi aveau creierele descompuse sub straturile de bălegar nazist. Dar nu Wegler. Trădarea venită de la el nu avea nici măcar demnitatea unei convingeri pervertite. Poate că se aşteaptă să-i îndoiască raţia de tutun — şi atîta tot.

Cît de adîncă era cloaca aceasta de corupţie în care fuseseră afundaţi atîţia semeni de-ai lui! Cît de adîncă, groaznică şi de necrezut! Nu exista minte care s-o cuprindă, limbă care s-o tălmăcească — şi era cea mai tristă pagină din hrisovul omenirii.

Stătea liniştit în ciuda spaimei lui lăuntrice. Prea se pregătise de multă vreme pentru clipa aceasta. Continua să alimenteze maşina; cu dreapta arunca mici cilindri de alamă între ghiarele ei îmbucate, iar cu stînga îi scotea — gata fasonaţi pentru război. Doisprezece pe minut. De jur împrejurul lui bărbaţi şi femei alimentau maşini care ştanţau, ciocăneau, tăiau, şlefuiau, revărsînd piesele de metal care aveau să se transforme după aceea într-un tanc. In timp ce-i privea, un val de milă neîmpărtăşită se revărsă din inima lui Frisch, fiindcă el ştia că oamenii aceia nu doresc să facă ceea ce făceau. Nici măcar cei pe care îi otrăvise răutatea, cei definitiv osîndiţi, fără scăpare, nici ei nu doreau cu adevărat lucrul acesta. Şi în clipa în care văzu deschizîndu-se uşa şi pe *S.S.-Unterführer*-ul Zimmel intrînd în vestiar, Frisch începu să-i blesteme pe toţi cei din jurul lui, să-i binecuvînteze şi să-i plîngă — iar inima îi sîngera pentru ţara lui şi pentru el însuşi.

Se uită la el cu coada ochiului. Zimmel se apropie de contramaistrul Bednarick. Şuşotiră o clipă împreună. Apoi Bednarick porni singur şi grăbit de-a lungul coridorului, spre colţul în care Frisch continua să lucreze. Se uită liniştit la contramaistru.

— Eşti chemat la biroul de partid, strigă Bednarick. Gura i se sucea şi i se strîmba în efortul de a articula cuvintele cu precizie, efort comun oamenilor care lucrează într-un atelier zgomotos. Opreşte-ţi maşina!

Cu mîna stîngă automat întinsă, Frisch aşteptă sfîrşitul operaţiei; apucă apoi cilindrul de alamă, îl aruncă în cutia de lîngă el şi opri curentul. Făcu un semn cu capul contramaistrului şi-şi şterse sudoarea de pe frunte cu o batistă murdară.

— Iar ai violat vreo minoră, pastore? întrebă Bednarick cu veselie. Era un bavarez de aproape şaptezeci de ani, pe care bătrîneţea îl făcea să aprecieze obscenităţile. Las-că vă ştiu eu pe voi preoţii, pe voi

cei neprihăniţi. Ei, hai, băiete! Să sperăm c-ai să scapi c-o simplă amendă, orice ai fi făcut!

Frisch îl urmă de-a lungul coridorului. Fără a întoarce capul, ştia că toţi lucrătorii din atelier îi urmăresc fiecare pas — bărbaţii care fuseseră aduşi de prin toate oraşele, femeile din satele dimprejur. Ori de cîte ori venea vreun soldat din S.S. să ia pe vreunul din ei, ceilalţi se prefăceau indiferenţi, dar sub chipurile lor de nepătruns pîndeau. Ştia, de asemenea, că unii îşi vor spune: „Ce s-a întîmplat cu pastorul?“ căci se răspîndise ştirea că pe vremuri fusese pastor; iar alţii se vor închide în ei înşişi şi vor murmura: „Pastorul are neplăceri... Dumnezeu să-i ajute pastorului!“ Dar o parte din ei se vor strîmba şi-l vor condamna dinainte, spunînd: „Aşa, pastorul a făcut-o deci boacănă? N-are decît să plătească!“ Numai prizonierii polonezi care învăţau să lucreze la cîte o maşină din trei nu-l vor urmări cu privirea. În cele două zile de cînd începuseră să lucreze în fabrică, se văzuse limpede de tot că nimic din ceea ce se întîmplă nemţilor nu-i interesează.

Un bărbat de treizeci şi trei de ani, mic, blond şi şters — Frisch — se îndreptă spre *S.S.-Unterführer*-ul Zimmel şi-l privi drept în faţă. Umărul drept îi era puţin lăsat în jos, capul aplecat într-o parte. Arăta mai mult sau mai puţin ca în ziua în care doctorul Zoder îl văzuse, pe un peron de gară, cu patru ani în urmă. Atîta doar că faţa îi era acum mai îngustă şi mai dură, iar spaima din ochi îi pierise: dimpotrivă, ei erau limpezi înapoia ochelarilor, senini şi frumoşi ca ai unei fete. Frisch îşi spuse cu amărăciune: „Cel puţin într-o privinţă tot m-am înşelat. Îi lipseşte zîmbetul de pe mutră.“

Îl urmă pe Zimmel şi ieşi din clădire, trecînd pe lîngă cele două santinele din S.S. înarmate cu carabine şi bice care, de la sosirea polonezilor, alcătuiau figurile decorative ale atelierului, apoi pe lîngă celelalte două santinele de la poartă şi pătrunse în întunericul blîndei nopţi de august.

3

Ora 3,10 dimineața.

Anna Mahnke, pe vremuri învățătoare și în momentul acela conducătoarea organizației național-socialiste de ocrotire socială din sat și împrejurimi, suferea de dureri de burtă cu totul demodate. In Germania republicană crampele erau doar crampe: dar în zilele acelea crampele erau o chestiune politică, mai ales pentru un membru de partid serios ca Anna. In primul rînd se cerea mai multă răspundere față de lipsa de medicamente și apoi trebuia să ai o atitudine spartană în viață, așa cum recomandau medicii partidului național-socialist. Anna nu se îmbăia, de pildă, decît în apă rece ca gheața; refuza medicamentele destinate bolilor obișnuite și făcea cu religiozitate exerciții de gimnastică, pe care nu le putuse suferi niciodată. Dar în noaptea aceea, atît principiile cît și mîndria ei fuseseră adînc zdruncinate. Se trezise, pe la miezul nopții, descompusă (bucata aceea de pește stricat pe care i-o servise *Ortsbauernführer*-ul Rosenhart la cină)... și se zvîrcolise în pat mai bine de o oră. Apoi — principial sau neprincipial — hotărîse că nu mai poate suporta asemenea dureri. Era limpede că aceste dureri de burtă nu puteau fi o boală obișnuită și că citirea unui capitol din *Mein Kampf* — tratament pe care-l încercase de altfel — nu le va face să dispară. Ca urmare, bătu în perete pînă ce-l trezi pe fiul ei Otto, în vîrstă de treisprezece ani, și-l trimise jos să-l scoale pe farmacist.

Era trecut de ora trei dimineața. Deși se simțea ceva mai bine, Anna continua să rîgîie pe cîteva voci, căci nu reușise încă să adoarmă. Cu atît mai mult o enerva deci uruitul unei mașini care, venind pe ulița satului, se opri în fața casei. Robert Latzelburger, nepotul ei, care era membru în Garda de

elită, o trezise destul de des cu zgomotoasele lui întoarceri acasă. Printre altele, vlăjganul acesta de nouăsprezece ani avea și o voce adîncă de bas; iar rîsul lui bubuitor ar fi putut face să se cutremure și un perete. Îmbinîndu-și patriotismul cu ideile ei moderne, Anna era de acord ca un tînăr care avea, pe de o parte, anumite îndatoriri iar pe de alta o activitate masculină normală, să vină tîrziu acasă. Nu era însă de acord cu gălăgia care însoțea toate aceste sosiri la domiciliu. În clipa aceea chiar, judecînd după hohotele lor de rîs, Robert și prietenul lui își istoriseau cine știe ce istorioare piperate. Lăsaseră motorul să funcționeze (cum rămîne cu raționalizarea benzinei, camarazi?) și se purtau amîndoi de parcă ar fi fost ziuă în amiaza mare și timp de pace. Tot ascultîndu-i, Anna își ieși din fire. Sări din pat și se duse la fereastră, cu cozile-i negre fluturîndu-i furioase pe spate. Era o femeie înaltă, de treizeci și trei de ani, slabă dar bine făcută, cu trăsături urîte, fața aducîndu-i oarecum cu aceea a unui cal. Deschise fereastra dintr-o smucitură. Vocea ei străpunse aerul nopții ca hîrîitul strident al unui fierăstrău:

— Care va să zică ăsta e politicosul tineret german din ziua de azi! Porcilor, o să treziți toți vecinii!

Speriați, cei doi tineri priviră în sus. Nu vedeau decît o cămașă albă de noapte și umbra nedeslușită a unui obraz, dar știau cine este. Cu un rînjet bleg, Robert sări repede din mașină.

— Tu, exclamă Anna cu mustrare în glas, cel puțin *tu* ar trebui să ai mai multă minte, Robert. Dar parcă mai ai timp să te gîndești și la rudele tale? Nici gînd. Cred că ești și beat, pe deasupra!

— Cine-i beat? întrebă obraznic tînărul de la volan. Poate dumneata, nu noi. Dumneata faci toată gălăgia asta.

— Aha, Peter Blumel? strigă Anna. Pe cuvîntul meu, Blumel, dacă nu te raportez!

— N-ai decît! strigă el. Şi, în mod intenţionat, deschise eşapamentul maşinii. Raportează şi asta, mătuşică! Dechise încă o dată eşapamentul, apoi porni razna de-a lungul şoselei.

Furioasă, cu capul plesnind de durere, Anna trase perdelele de camuflaj şi aprinse lumina. Se vîrî iar în pat, aşteptînd ca nepotul ei să urce scara. Neruşinarea lui Blumel o enervase la culme. Dacă îşi închipuia cumva că n-o să-l raporteze, se înşela. Oamenii aveau cel puţin dreptul la somn. În timpurile acelea purtarea lui era un adevărat sabotaj politic conştient, nici mai mult nici mai puţin.

— Robert! Îl auzise pe cînd încerca să treacă neobservat prin faţa uşii ei.

— Da?

— Vino înăuntru!

— Numaidecît! O privi bănuitor, cu un rînjet tîmp pe faţa lui de cîine buldog. Credeai că n-am să vin?

— Nu încerca să faci pe deşteptul, Robert. Închide uşa. Otto doarme. Ca şi cum nu te-aş fi auzit umblînd pe sală în vîrful picioarelor. Eşti un băiat bun, Robert, dar te rog să nu mai încerci să faci pe deşteptul cu mine. Ascultă, vreau să se sfîrşească povestea asta, o dată pentru totdeuna. N-am dormit mai de loc pînă acuma, sînt bolnavă ca un cîine...

— Eşti bolnavă? Îmi pare rău, mătuşă Anna, o întrerupse sincer îngrijorat tînărul.

— Lasă-mă să termin... N-am de gînd să mai înghit, Robert. Îţi poţi petrece nopţile cum îţi place. Dar povestea asta trebuie să se sfîrşească...

După cum spusese şi Anna, Robert era destul de prost. Cu toate acestea simţea slăbiciunile mătuşii sale în mod instinctiv. Ca să evite lecţia de morală despre care ştia că avea să urmeze în mod inevitabil, ţinînd o jumătate de oră, se hotărî să-i spună numaidecît noutatea rezervată de fapt pentru a doua zi dimineaţa.

— Iartă-mă, Anna, dar să vezi... am fost de serviciu azi-noapte...

— Aşteaptă pînă termin !
— Am o noutate, Anna !
— Poate aştepta. Robert, o dată pentru totdeauna...
— Anna... un sabotaj la fabrică !
Anna se ridică în capul oaselor, cu ochii căscaţi.
— Ei, spune o dată ! Ce mai aştepţi ?
Zîmbind puţin, Robert se aşeză la picioarele patului şi-i povesti tot ce ştia despre Wegler. În timp ce povestea, faţa osoasă şi mobilă a Annei zugrăvea o succesiune de sentimente — îngrijorare, furie, indignare. Dar cînd Robert ajunse cu povestirea la Berthe Lingg, ea scoase un strigăt şi sări brusc din pat.
— Ce s-a întîmplat ? întrebă el, privind-o oarecum încurcat.
— Berthe Lingg ?... Cu asta ce facem ? mormăi Anna.
— Ştii ceva despre ea ? O privi pe furiş, înroşindu-se.
— Ce ?
— Dacă ştii ceva despre femeia aceea, mătuşico ?
— Ehei ! Cred şi eu că ştiu ! exclamă ea cu aprindere. Îi era cam frig în odaia în care pătrunsese răcoarea nopţii şi se duse să-şi ia halatul de baie, ros, de pe un scaun. În trecere, îl bătu pe umăr.
— Îţi sînt foarte recunoscătoare, Robert. Asta poate evita o încurcătură serioasă chiar şi pentru mine.
— Anna, spuse el nerăbdător, dacă tu mi-ai povesti ceva despre ea şi eu m-aş duce la *Gestapokommissar* sau la Baumer, ştii ce ar putea însemna asta ? Gîndul îl făcu să clipească din ochii lui albaştri. Dacă îmi poţi spune ceva interesant despre femeia asta...
— E vorba de altceva.
— Păi, parcă spuneai...
— Fleacuri, tu nu înţelegi nimic din astea, băiete !
— Dar despre ce-i vorba ?
— E secretul meu, răspunse Anna triumfătoare. Se aplecă spre el, rîzînd. Nu face nimic, Robert ! Eşti un băiat bun. Dac-aş putea, ţi-aş spune, dar nici vorbă nu

poate fi de asta. Îl bătu pe umăr cu obişnuitul ei aer protector şi binevoitor. E în legătură cu munca mea, nu cu cea a comisarilor de Gestapo.

— Atunci e în regulă.

Robert simţea că apropierea ei îl face să roşească. Îi era mătuşă, ce-i drept, dar n-o prea văzuse pînă a nu fi fost mutat în raionul respectiv. Anna avea numai treizeci şi trei de ani. Şi se plimba prin faţa lui numai în cămaşă de noapte.. Cum să nu-i vină gînduri de felul acesta ? Intrebarea cea mare, pe care şi-o pusese mereu şi mereu, era dacă dînsa îl socotea într-adevăr copil, aşa cum pretindea. Ca membru în S.S., era greu să fie privit de vreo femeie drept copil. Iar camarazii lui erau ferm convinşi că se culcă cu Anna... bărbatul ei fiind pe front, şi altele de felul acesta. Bineînţeles că Robert nu dezminţea nimic ; avea şi el mîndria lui. Dar cum să facă primul pas ? Iată ce-l încurca. Dacă ieşea prost... doar era nevasta unchiului... Gîndul acesta îl speria.

— Ei, atunci e în regulă, repetă el. Fă cum crezi, Anna !

— Ascultă, Robert ! Spuse cuvintele acestea cu o voce ciudată, cam tare şi neliniştită. Uită-te la mine ! Privind-o, văzu cu mirare că-şi dusese degetul la buze. Anna se întoarse spre uşă. Ascultă acum, Robert ! Se îndreptă tiptil spre uşă. Asta nu-i o chestiune care... Cu o mişcare bruscă, deschise uşa. Robert se ridicase şi privea peste umărul ei, spre coridorul cufundat în întuneric.

— Ce s-a întîmplat ?

Anna nu răspunse ci ieşi pe coridor, privind în jurul ei. Se întoarse şi închise încetişor uşa.

— Aş putea jura c-am auzit scîrţîind podeaua. Şi Otto ăsta ! Nu ştiu ce să mă fac cu el. De data asta a fost închipuirea mea, dar nu ştiu dac-ai să mă crezi cînd ţi-oi spune c-a început să mă spioneze ?

Robert rînji.

— Oricum, nu-i amuzant de loc. L-am prins mai deunăzi pe cînd citea o scrisoare de-a mea. L-am cîrpit de m-a durut mîna.

— Un puşti, spuse Robert.

— Asta nu-i o scuză.

— Poate că în organizaţia lui de tineret fac acum exerciţii de spionaj.

— Atunci să nu facă practică pe spinarea propriei lui mame, dacă nu vrea s-o păţească... în sfîrşit, ascultă Robert.. ţi-ai pus cauciucul la bicicletă ?

— Da.

— Împrumută-mi-o.

— Cînd ?

— Chiar acum. Trebuie să mă duc la Berthe Lingg. E acasă ?

— Am dus-o adineauri.

— Bine.

— Cînd te întorci, Anna ?

— Cînd mă întorc ? De unde să ştiu ? Poate peste cîteva ore, poate mai tîrziu. E o chestiune importantă.

— Dar eu trebuie să mă prezint la şapte. E agitaţie mare în fabrică din pricina poveştii cu sabotajul.

— Ce mai cavaler ! Vrei să umblu pe jos în halul în care sînt.. şi un flăcău voinic ca tine să meargă pe bicicletă ! Îl îmbrînci în glumă. Să-ţi fie ruşine, Robert !

Robert îi apucă mîna de parcă ar fi vrut să se prindă şi el în jocul ei.

— Dacă-ţi fac hatîrul ăsta, îmi faci şi tu unul ?

— Sigur, ce vrei ?

Robert se sperie deodată şi-i dădu drumul.

— Bine, ia-ţi bicicleta. Îşi trecu nervos mîna prin părul tuns scurt.

Anna se aşeză pe pat.

— Cît e ceasul ?

— Trei şi patruzeci şi trei de minute.

— Stai să mă gîndesc o clipă. Nu-mi mai spune nimic.

Privind-o cum stă lîngă dînsul îmbrăcată atît de sumar, Robert nu ştia ce să creadă. Deşi femeia îl copleşea cu o solicitudine maternă de care mama lui nu dăduse niciodată dovadă... totuşi... dacă lui nu-i pasă că-i era mătuşă... poate că şi dînsa simţea la fel. La adică, nu erau rude de sînge ; într-un fel, nu erau rude de loc.

Robert avea nouăsprezece ani. Abia ieşise dintr-o adolescenţă în care faţa lui urîtă de buldog şi mintea lui greoaie făcuseră dintr-însul ţinta batjocurii camarazilor. De aceea, în ciuda trupului voinic, era nesigur de el, mai ales în faţa femeilor. Avusese şi el experienţele lui cu prostituatele, în timpul vizitelor în oraş, dar numai atît. De la sosirea lui în sat, toate femeile respinseseră încercările lui stîngace de-a se apropia de ele. (Calitatea lui de membru în S.S. nu săvîrşise minunile la care se aşteptase). Era un sat cu puţini locuitori, în care fabrica adusese un număr neobişnuit de mare de bărbaţi. Fetele care aveau chef să se plimbe noaptea îşi puteau permite să facă nazuri. Drept care, Robert tînjea după orice fustă şi ardea zi şi noapte de o dorinţă aprinsă, specifică adolescenţilor. Pe deasupra, mediul pe care-l frecventa nu era făcut să-i potolească poftele nesatisfăcute. Camarazii lui din S.S. se întreceau povestindu-şi felurite isprăvi (adevărate sau închipuite) în căpiţele de fîn, pe pajişte şi în şuri. Mai ales unul din el, Schmidt, care făcuse prima parte a campaniei din Rusia, iar acum era în concediu de convalescenţă, era un povestitor de frunte. Istorioarele lui despre neînfrînata sa activitate masculină — pe care n-o stăvilea nici o lege, nici un sentiment de vinovăţie sau scrupule morale („tîrfele astea sînt fericite cînd un bărbat german le dă poalele peste cap") — hrăneau în mod deosebit închipuirea lui Robert în legătură cu Anna. Opreliştile pe care de altfel le-ar fi simţit faţă de o rudă, piereau îndată ce vedea viaţa ameţitoare pe care o duceau bărbaţii din jurul lui. În momentele acelea Anna ceda întotdeauna forţei — în cuceririle lui imaginare.

Dar acum, pe cînd se uita la ea cu coada ochiului, nu mai găsea ușurința cu care rezolva orice problemă în închipuirea lui. Fiori de dorință și de frică îi străbăteau trupul, și mintea îi tremura la gîndul diferitelor posibilități. Ea ședea atît de aproape, încît ar fi putut întinde brațul s-o înlănțuie. Dar dacă ea s-ar simți jignită, atunci ar da de bucluc. La urma urmei, Anna deținea un post politic în sat. Ce s-ar face el, dacă l-ar da afară din casă ? Ar fi nevoit să locuiască în barăci, unde nu poți fi niciodată singur și unde mîncarea e proastă... Poate că s-ar mai găsi totuși o cale... ca să nu se dea de gol ? Ar putea s-o întrebe dacă nu i-e frig... și să-i pună o pătură pe umeri. Iar dacă-l va lăsa să i-o pună... Sau poate c-ar fi mai bine să spună ceva inteligent... să încerce să-i cîștige bunăvoința...

Dar poate că nici n-ar fi nevoie de toate astea. Camarazii lui se lăudau întotdeauna că înșfacă fetele fără nici un fel de vorbărie. Spuneau că femeilor le place asta. Le plac bărbații agresivi și la urma urmei de ce șade lîngă dînsul așa ? Nu era oare provocare directă ?

Anna stătea aplecată înainte și-și ciupea gînditoare buza de jos. În poziția aceea, sînii ei mici și tari se desenau sub halatul subțire. Cu ochii înfrigurați și cu o senzație de sufocare în gîtlej, Robert spuse deodată :

— Anna !

Ea se întoarse îndată spre el.

— S-a făcut ! strigă ea cu un zîmbet triumfător. Eram îngrijorată din pricina unui lucru, dar acum știu exact ce am de făcut. Foarte bine ! Plec numaidecît.

— Anna, repetă el cu glas răgușit.

— Ce e ?

Voia să-i spună : „Ești foarte drăguță, Anna“, deși era o minciună, sau orice altceva care să-i netezească drumul. Dar limba îi era ferecată.

Ea se uită la el, zîmbind glumeț :

— Vrei să-mi ceri hatîrul acela ?

În clipa aceea lui Robert i se păru că ea înțelege totul, că nu poate simți decît ceea ce simte și el și că întrebarea ei era menită să-l îndemne la acțiune. O îm-

brăţişă cu brutalitate, trecîndu-i braţul în jurul umerilor şi punîndu-i cealaltă mînă pe sîn.

— Anna, Anna!

Anna începu să gîfîie, încercînd să se ridice.

— Ce faci?

Lui Robert îi năvăli sîngele în cap. Vocea întretăiată, rătăcită a Annei, îi arăta că o judecase greşit, că ea nu simţea nimic din ceea ce sperase el. Urmările posibile îl îngroziră. Auzi vocea ei venind ca din depărtare, străbătînd ameţeala lui subită şi ciocănitul din urechi.

— Ai înnebunit! Ce-ţi trece prin cap? Dă-mi drumul!

Se lupta să scape din îmbrăţişarea lui, trăgîndu-l de mîini. Robert fu cuprins de turbare, de o furie împletită cu rănirea mîndriii lui de bărbat. O trînti cu putere pe pat şi o prinse sub trupul lui greoi. Cu o voce sugrumată, dînsa strigă:

— Robert! Doamne, Dumnezeule, Robert, opreşte-te! El nu răspunse. Cu o neîndemînare de beţiv îi zmulgea halatul. Ai să-l trezeşi pe Otto, strigă ea fără nici un rost. Robert, ai să-l trezeşti pe Otto. Încercă s-o sărute, nu atît din dorinţă, cît din imperioasa nevoie de-a o face să tacă. Deodată, unghiile Annei i se înfipseră în obraz. Ii rupseră pielea de la tîmplă pînă la falcă, lăsîndu-i cîteva urme însîngerate. Durerea fu puternică şi Robert se dădu brusc înapoi. Cu o mişcare rapidă a trupului ei puternic, Anna se dădu la o parte. El se rostogoli şi în clipa următoare — deşi încercă s-o apuce din nou — Anna era în picioare. Cu asta, Robert era sfîrşit. Era învins şi-şi revenise în simţire. Privi o clipă ţintă spre chipul ei furios şi apoi, cu un suspin de groază, îşi îngropă capul în palme.

— O! explodă Anna, cu o voce sugrumată de mînie. O, porcule! Cu propria ta mătuşă! Trebuie să fii nebun! Spurcăciune ce eşti! Ar trebui să te bage întrun lagăr de concentrare, acolo ţi-e locul.

— N-aveam de gînd, strigă Robert prosteşte. Zău, Anna, nu ştiu ce m-a apucat.

— Să vedem ce-o să spună maică-ta cînd am să-i scriu, continuă nemiloasă Anna. Halal membru în S.S.! Mîine zbori de-aici, ai înţeles? Ce animal! Scuipă jos, la picioarele lui: *Pfui*, scîrbosule!

În deznădejdea sa, Robert făcu cel mai inteligent lucru pe care putea să-l facă. Renunţă să mai găsească scuze şi-i mărturisi adevărul:

— Crede-mă, Anna... nu s-ar fi întîmplat... dar n-am putut. Erai în cămaşă de noapte. Ştiu că nu se cade, dar tu nu ştii cît eşti de atrăgătoare. Iar eu sînt atît de singur, Anna!

— Înţeleg, strigă Anna batjocoritoare. Acum dai vina pe mine!? Porcule, de unde era să ştiu eu că un copil ca tine, o rudă, umblă cu asemenea gînduri murdare? O femeie cinstită nici nu se gîndeşte la aşa ceva.

Anna minţea. În cîteva rînduri îi trecuse prin cap să se ducă noaptea la patul lui Robert. Soţul ei fusese mobilizat chiar din prima zi de război, iar acum era lihnită după îmbrăţişarea unui bărbat. În jurul ei vedea numeroase femei cedînd acestei nevoi — o foame care era departe de a fi pur trupească. Mame virtuoase pe care le cunoştea de ani de zile trăiau pe ascuns cu străini din fabrică sau cu tineri din S.S. Era ca o boală ce infectase toată lumea şi se putea vedea pretutindeni cum se prăbuşeşte morala rigidă şi cum nimănui nu-i mai păsa de nimic. Lumea şoptea, zîmbind, că există un singur lucru pe care cei de sus nu-l pot raţionaliza. Şi trăind sub acelaşi acoperiş cu un flăcău ca Robert, se putea aranja totul în aşa fel încît soţul să nu afle nimic. Dar pînă atunci Anna rezistase ispitei. În ciuda obligaţiilor ei de partid, care prevedeau controlul naşterilor nelegitime din sat, ideea de a-şi lua un amant — pe deasupra şi rudă cu ea — i se părea cu totul respingătoare. Cu toate acestea n-ar fi reacţionat cu atîta dezgust la încercările lui Robert dacă nu s-ar fi simţit vinovată în gîndurile ei.

Auzindu-i însă scuzele, fu mişcată de mărturisirea lui că e atît de singur şi, în acelaşi timp, foarte încîn-

tată de afirmația lui că ea ar fi atît de atrăgătoare. Știa că nu-l poate lăsa să plece fără o serioasă săpuneală, totuși inima i se mai muiase.

— Ei aș! spuse ea, cu cît mă gîndesc mai mult la jignirea pe care mi-ai adus-o, cu atît sînt mai scîrbită. Dacă vrei să violezi... pleacă la război. Violează o poloneză sau o ruscă... pentru ele tot nu contează. Dar nu poți trata în felul ăsta o femeie germană!

— Știu, știu c-am greșit, scînci Robert. Îmi vine să mor de rușine. Dar nu știi cît erai de atrăgătoare! Acum căuta s-o încînte în mod premeditat. Fața mobilă a Annei, care reușea foarte rar să-i ascundă sentimentele, o trădase. N-am putut să mă mai rețin, Anna!

— Presupun că în noaptea asta va trebui să dormi tot în casa asta, spuse ea, dar mîine te cari la barăci. Nici o altă noapte în casa mea!

— Te rog, Anna! Căuta, deznădăjduit, un argument. Te rog să nu...

— E ultimul meu cuvînt.

— Anna, strigă el deodată, tu nu-ți dai seama ce mi s-a întîmplat mie în noaptea asta... înainte. Am împușcat un om! Tremuram din cap pînă-n picioare cînd am ajuns aici!

Se uită la el bănuitoare:

— Minți. Ai împușcat pe cineva? Pe cine?

— Eu sînt cel care l-a împușcat pe Wegler!

— Tu? Tonul ei se schimbă. Adevărat? *Tu* ai salvat fabrica?

— Da.

Anna întrevăzu imediat urmările acestei minunate știri.

— Robert, dar asta-i strașnic! O să fii avansat. Tîlharule, de ce nu mi-ai spus înainte?

— Eu... să vezi... nici n-aveam de gînd să-ți spun!

— Să nu spui mătușii tale o veste ca asta?

Robert stătea încurcat, cu mîna la falca însîngerată, neștiind cum să iasă din această nouă complicație. Era adevărat că-l împușcase pe Wegler — de fapt, o împușcătură admirabilă de la vreo cincizeci de metri cu

ţinta luminată numai de un foc de artificii. Era, de asemenea, adevărat că Baumer voise să-i spargă capul în clipa următoare cu propria-i armă, pentru că nu ţintise în piciorul lui Wegler. Dacă Anna se apuca să răspîndească ştirea că el e un erou, îl punea într-o groaznică încurcătură faţă de camarazii lui din S.S. care cunoşteau exact situaţia.

— Ascultă, Anna, nu trebuie să povesteşti asta nici-unui străin, înţelegi? Vorbea cu multă energie.

— De ce? Propriul meu nepot...

— E un secret!

— De ce?

— Nu ştiu de ce... dar Baumer m-a pus să jur. Nimeni nu trebuie să ştie că eu sînt cel care l-a împuşcat pe Wegler. Poate mai tîrziu. Mă bagi în bucluc dacă spui ceva, Anna. Şi pe tine de asemenea.

— N-am să spun nimănui, spuse ea oftînd. Il privi drăgăstos şi acru în acelaşi timp. Aşa! Nepotu-meu e un erou... dar totodată şi un porc. Ce mai poveste!

— Imi pare rău, Anna!

— Hai, acuma şterge-o! Am şi alte treburi decît să te ascult spunînd că-ţi pare rău. Data viitoare te rog să-ţi pară rău înainte. Acuma pleacă. Trebuie să-mi văd de treburi!

Cu un aer bleg, Robert ieşi din odaie. Auzi lacătul uşii pocnind şi începu să rînjească. Nu ieşise chiar aşa de prost. Anna avea să-şi ţină gura. Probabil că-l va lăsa să şi rămînă în casă. Nu fusese chiar atît de supărată încît el să nu-şi poată da seama cît o bucurase afirmaţia lui că ar fi drăguţă. Ii mersese drept la inimă. Ba te pomeneşti că în seara aceea s-a spart şi gheaţa dintre ei. De acum încolo Anna se va gîndi altfel la el.

Mulţumit de el însuşi, Robert intră ţanţoş în odaia de baie şi începu să se spele pe faţă.

Stînd în faţa oglinzii, cu cămaşa de noapte în mînă, Anna îşi privi trupul gol. Acum cînd totul trecuse şi Robert ieşise din odaie, Anna îl dorea. Era un bădăran prost, avea o mutră urîtă cum rar întîlneşti la un băr-

bat, însă forța lui brutală, virilă, o atrăgea în mod instinctiv. Dar era un păcat... un adevărat păcat să se gîndească la el în felul acesta. Un băiat de nouăsprezece ani... o rubedenie...

Se întrebă ce va face mîine dimineața. Să-l dea afară ? Nu prea avea chef. La pregătirea meselor a treia cartelă de alimente juca un rol important. Iar uneori Robert mai aducea acasă și ceva specialități de la cooperativa fabricii.

Se hotărî să-l lase. Cel mai bine era să-l ierte... după încă o săpuneală, bineînțeles. Orice altă atitudine ar lovi-o în primul rînd pe dînsa, mai ales acum cînd era pe cale să fie avansat, porcul. Își trecu ușor mîna peste pîntecele plat și neted. Închise o clipă ochii. Era într-adevăr măgulitor să fii atît de dorită de un flăcău de nouăsprezece ani. Și, de fapt, nu era ca și cum ar fi fost rude de sînge.

Izbucni deodată în rîs și începu să se îmbrace.

4

Ora 3,30 dimineața.

Încet, șovăielnic, Willi Wegler își recăpătă cunoștința. De cîtva timp pîcla din vinele lui se risipea făcînd loc valului de viață care-și cerea iar drepturile.

Wegler nu avea nici un motiv întemeiat să se întoarcă la viață. Era osîndit. Pînă și în prăpastia inconștienței sale sufletul lui trebuie să fi simțit lucrul acesta. Nu mai exista scăpare pentru el, nici o minune nu era cu putință, nici o ieșire pe care omul sau Dumnezeu să i-o poată deschide. O națiune, un fel de viață, o armată, un cod de legi... și poliție și temnicieri și judecători... totul, totul exista numai pentru a-l osîndi pe el... și adevărul este că era osîndit de pe acum.

Nu s-ar putea spune de ce nu căzuse îndată victimă glonţului pe care Robert Latzelburger i-l trăsese în adîncul trupului. Nu avea nici un motiv să mai trăiască, nici o speranţă şi nici un viitor. Şi toate aceste lucruri cîntăresc greu în felul de-a funcţiona al organismului, după cum poate confirma orice medic. Poate că lucrul acesta se datora unicei forţe vitale care mai rămăsese în el : curiozitatea. Wegler lăsase un lucru neterminat şi sufletul lui era curios. In clipa în care căzuse pe ţărîna fierbinte, cu lumea întreagă învîrtindu-se înnebunitor înaintea ochilor, mintea lui strigase: „Ce va fi...?" In acel moment mecanismul creierului se oprise brusc, dar firul pe jumătate tors rămăsese spînzurat în aer căutîndu-şi întregirea. Iar acum, cînd valul întunecat părăsea trupul şi membrele, cînd o durere surdă indica întoarcerea la viaţă după un armistiţiu în cursul căruia durerea, gîndirea, furia şi dorinţa amuţiseră toate, mintea lui — ca un talaz din ce în ce mai înalt — vorbi din nou : „Ce va fi... ?"

Acum visa, retrăind în delir ultimul şi freneticul moment al vieţii lui conştiente — dar slab şi monoton: Totul era desprins de el însuşi şi necrezut de departe, într-o negură deasă : strigătele, vîlvătaia focului, ţipetele ascuţite ale Berthei Lingg, bîzîitul Stirling-urilor care acoperea totul. Şi astfel zăcea, de parcă ar fi fost la capătul unui uriaş horn de întunecime, iar durerea şi amintirea, chinul şi curiozitatea, se întorceau încet-încet, printr-un spaţiu nesfîrşit, pentru a-i reda viaţa şi conştiinţa.

Se zvîrcoli în pat, gemînd. Sora Wollweber, culcată cît era de lungă pe o pătură întinsă pe duşumea, deschise o clipă ochii, apoi aţipi din nou.

Cam în acelaşi timp, Stirling-urile aterizau pe pămîntul Angliei. Membrii echipajului se pregăteau să dea raportul.

Capitolul V

Ora 3,35 dimineața.

Situația era atît de încîlcită, încît pastorul Frisch nu mai înțelegea aproape nimic. Cu o oră înainte părăsise sala de mașini alături de *S.S.-Unterführer*-ul Zimmel. (Simțea în nări mirosul lagărului de concentrare și fiori reci îi străbăteau șira spinării.) Mersese în tăcere, resemnat, neînduplecat și calm, gîndindu-se doar că un om încolțit de pretutindeni nu mai are decît un singur lucru : dreptul de a scuipa înainte de moarte.

Găsi o situație cu totul diferită de cea la care se aștептase. Zimmel îl dusese într-un birou din clădirea administrației. Acolo, cîțiva din camarazii lui de baracă moțăiau în voie. Și tot acolo îl lăsă Zimmel și pe el. Frisch înțelese numaidecît că, dintr-un motiv necunoscut, i se mai dăduse un pic de răgaz ; sentimentul de ușurare fu atît de violent, încît îi străpunse pieptul. Dar chiar în timp ce inima îi bătea cu putere și o sudoare fierbinte îi acoperea palmele, mintea lui rămase limpede.

Conspiratorul ilegal care luptă pentru libertate are o biologie specială : e un om și jumătate și în același timp o jumătate de om — e un erou și totodată o nevăstuică speriată. Lacom de orice știre care i-ar fi putut fi de folos, mintea lui Frisch începu să studieze problema, dar cu grijă și șiretenie. Se așeză, făcînd semn cu capul către ceilalți, și zîmbi cu zîmbetul lui slab și

strîmb care i se ivea atît de des pe buze în zilele acelea. Ceilalţi răspunseră, bucuroşi de prezenţa lui. Işi răsuci o ţigară şi începu să fumeze.

Frisch era iubit de camarazii lui de baracă. Le plăcea vorba lui domoală, omenia lui sinceră şi faptul că nu le făcea morală. Se ştia că pe vremuri fusese pastor. La început, ideea de a avea în baraca lor un popă îi supărase pe unii din ei. N-aveau nici un chef să-şi restrîngă discuţiile sau să li se dezaprobe — fie chiar şi în tăcere — purtările. Dar văzură în curînd că Frisch nu era „băiat rău", după cum spunea şi Hoiseler. Nu se îmbăta sîmbătă seara ca unii din ei, nu vorbea despre femei chiar aşa ca dînşii, dar îi puteai povesti o glumă deochiată, după cum puteai auzi alta în schimb. Frisch era fiu de muncitor şi fusese el însuşi muncitor înainte de a deveni pastor. Ştia cum să umble cu oamenii de felul lor. Cu toate acestea nu se ştia că Frisch fusese într-un lagăr de concentrare. In baraca lor numai şeful boxei, Fritz Keller, era la curent. Cei de sus făcuseră asta intenţionat. Cei de felul lui Keller, a căror principală funcţiune era să raporteze asupra purtării muncitorilor, trebuiau, bineînţeles, să cunoască biografia fiecărui muncitor din baraca lor. Dar în afară de aceştia, se socotea că e mai bine să se păstreze discreţie cu privire la trecutul unui om de felul lui Frisch. Necesităţile războiului îi sileau să folosească orice mînă aptă de lucru, dar nu avea rost să lase să circule printre muncitori elemente subversive, dîndu-le, în felul acesta, posibilitatea de-a intra în legătură şi cu alţii ca ei. Oamenii de felul lui Frisch care, prin şederea lor într-un lagăr de concentrare erau socotiţi „reeducaţi", se găseau sub o supraveghere îndoită, dar încolo nu erau cu nimic deosebiţi de alţii.

Trăgînd din ţigară cu micul lui zîmbet strîmb pe buze, Frisch încerca să cîntărească situaţia. Un lucru era vădit: nu fuseseră chemaţi decît cei din propria lui baracă. Dar dincolo de asta, un şir întreg de probabilităţi contradictorii.

În orice caz, chestiunea trebuie să fie extrem de importantă, asta o ştia. I-o dovedeau două lucruri : faptul că Eggert, Weiner şi el însuşi, care erau cu toţii în schimbul de noapte, fuseseră luaţi de la lucru în acelaşi timp, iar ceilalţi — care erau în schimbul de zi — fuseseră scoşi din pat în miez de noapte. Dacă ar fi fost vorba de o anchetă întîmplătoare, ar fi lăsat echipa de noapte la lucru în loc să se piardă din timpul de producţie. Cum, pe de altă parte, cei din conducere ştiau că orele de muncă şi hrana proastă îi făcea pe muncitori să pice seara istoviţi în culcuşurile lor, ca nişte vite de povară, nu le-ar fi răpit celor din echipa de zi somnul de care aveau nevoie. Ceea ce însemna că ancheta în curs era, desigur, importantă şi nu putea suferi amînare. Aceasta era prima concluzie însemnată.

Sprijinindu-şi capul de perete, Frisch îşi observă tovarăşii pe sub pleoapele-i întredeschise. Erau cinci : Hoiseler, Eggert, Pelz, Rufke şi Weiner. Frisch se gîndi deodată că puteai înţelege multe despre Germania în care trăiau, judecînd doar după vîrsta acestor bărbaţi. Hoiseler, Eggert şi Weiner aveau între patruzeci — patruzeci şi cinci de ani. Pentru moment, ei reprezentau tipul muncitorului de sex masculin din Germania războiului. Bărbaţii tineri dispăruseră din fabrici de parcă i-ar fi măturat cine ştie ce molimă. (Şi nu fusese oare aşa ?) În afară de flăcăii de felul lui Pelz. Pelz era un fenomen nou, foarte interesant de asemenea. Un băiat de numai douăzeci şi unu de ani, înalt şi drept ca un mesteacăn, frumos — cu un braţ lipsă din umăr şi cu o privire rătăcită. Da, Pelz îl interesa foarte mult pe Frisch. Zece ani de educaţie nazistă — de pe cînd avea unsprezece ani — un băiat de la ţară căruia i se băgase în cap mai mult bălegar decît i se repartizase vreodată pentru îngrăşarea ogorului, dar schilodit la douăzeci şi unu de ani în campania din Franţa şi care se întreba, se întreba mereu unde s-o fi dus gloria. Da, Pelz cel cu un singur braţ şi cu căutătura îndurerată şi mirată din ochi, Pelz avea un trecut... dar mai avea şi un viitor. Era un ţă-

ran a cărui recoltă fusese nimicită pe neaşteptate de mălură... Era nemulţumit, era mînios şi amărît, nu ştia pe cine să dea vina. Sub straturile de bălegar zăcea mînia, întrebarea fără răspuns. Aşa gîndea Frisch.

Apoi mai era Rufke, unul din bărbierii fabricii. Rufke era un boţ de om, voinic, care arăta de cincizeci şi cinci de ani şi avea aproape şaptezeci. Şi asta era interesant, fiindcă la izbucnirea războiului Rufke era de cinci ani pensionar. Dacă începeau să folosească oameni de vîrsta lui, însemna şi asta ceva.

Da, gîndi acum Frisch, în vremurile astea puteai afla multe după vîrsta unui bărbat. Dar ce se petrecea în inima acelui bărbat... asta era altă poveste. Nimeni nu poate cunoaşte vreodată pe de-a întregul sufletului altuia. Intotdeauna fusese aşa, şi tot aşa va fi şi mai departe. Dar pe cînd în trecut puteai face o oarecare presupunere în privinţa sufletului cuiva, în Germania de azi nu mai puteai ghici ce se petrece înăuntrul altui om. Şi aceasta era cea mai importantă constatare.

Pelz bunăoară... îl puteai dibui pînă la un anumit punct ; jignit, buimăcit, furios. Şi despre Hoiseler puteai ghici ceva. Hoiseler era un bărbat ursuz, întunecat la faţă, în vîrstă de vreo patruzeci şi cinci de ani. Fusese reprezentantul unei firme de fierărie şi noua lui stare socială de proletar îl dezgusta. Hoiseler era nazist din convingere sufletească. Undeva în existenţa lipsită de scrupule a carierei lui de vînzător, undeva între nevinovăţia primei lui zile de viaţă şi satisfacţia de adult lacom cu care citea scrisorile fratelui său în permisie la Atena... undeva în drumul acesta, el devenise o fiinţă pentru care Adolf Hitler era un purtător de cuvînt şi nu un corupător. Naziştii n-au avut nevoie să perverteascā şi să constrîngă indivizi de teapa lui Hoiseler, aşa cum au făcut cu alţii. A fost de ajuns să le facă rost de o filozofie pe măsura lor. Hoiseler era un caz destul de limpede : unde se găseşte gunoi se găsesc şi muşte — şi oameni ca Hoiseler.

Dar Eggert şi Weiner (Da, şi Wegler, căci acum ştia că Wegler nu-l trădase... de altminteri unde era

Wegler?)... erau oameni care-ţi dădeau mult de gîndit. Eggert şi Weiner care nu semănau de loc, care veneau din oraşe diferite, cu educaţii religioase diferite şi caractere cu totul opuse, erau totuşi ca doi gemeni. Erau bărbaţi tăcuţi, bărbaţi care în locul obrazului purtau o mască dură şi care dovedeau o totală lipsă de interes în discuţii. Munceau, mîncau, dormeau, se îmbătau ca porcii aproape în fiecare duminică seara... şi tăceau. Şi prin aceasta reprezentau, în mod ciudat, tipul comun unui mare număr dintre muncitorii fabricii în vîrstă de patruzeci — patruzeci şi cinci de ani: bărbaţi aspri, tăcuţi, care mîncau, dormeau şi se îmbătau duminică seara, dacă aveau cu ce. Şi despre nici unul din ei nu puteai şti cu siguranţă ce taine ascunde în inima lui. Puteai doar să presupui şi să socoteşti, după cum făcea mereu şi Frisch care cerceta, ori de cîte ori avea posibilitatea, ca o nevăstuică ce roade şi caută — fără să dea înapoi cînd o chinuie foamea.

Dar iată, în sfîrşit, şi cea de a treia concluzie importantă. Oamenii din baraca lui fuseseră chemaţi, dar Wegler şi Fritz Keller lipseau. De ce? Poate că asta ar fi un punct de plecare pentru cercetările lui.

Frisch stinse mucul de ţigară (punînd chiştocul în buzunar pentru ca mai tîrziu să-l desfacă şi să-l folosească încă o dată) şi privi în jur. Încăperea era mică. Şedeau pe băncile puse de-a lungul pereţilor: bătrînul Rufke şi tînărul Pelz pe banca pe care era şi el, iar Weiner, Eggert şi Hoiseler lăfăindu-se pe cealaltă. În afară de Eggert, care-şi curăţa răbdător pipa stinsă cu un firicel de pai (furat pe ascuns dintr-una din măturile fabricii), ceilalţi stăteau cu ochii închişi. Dar Frisch ştia că nici unul nu doarme cu adevărat.

— Vă urez tuturor o dimineaţă bună şi plăcută, spuse Frisch încet, cu ironie blajină. Păsărelele ciripesc, Stirling-urile s-au dus acasă, iar recolta de sfeclă va fi excepţional de bogată anul acesta. Aşteptă o clipă. Unul cîte unul, oamenii îşi ridicară pleoapele grele şi-l priviră obosiţi, dar zîmbind slab, în aştep-

tare parcă. Frisch avea un autentic talent de imitaţie, care îi amuza pe toţi şi de care se folosea cu oarecare şiretenie ori de cîte ori avea prilejul. — Socotesc că ne-am adunat aici fiindcă urmează să plecăm spre... căscă deodată ochii într-un gest teatral... Grecia. Aşa-i?

Deşi erau obosiţi, ceilalţi zîmbiră. Fusese o aluzie la Hoiseler şi la scrisorile fratelui său din Grecia, pe care le citea tuturor celorlalţi.

— In afară de fecioarele cu ochii negri, continuă Frisch clipind, ce s-a mai întîmplat?

— Nu ni s-a spus nimic, răspunse Pelz, deşi trebuie să fie ceva important. Arătă cu degetul spre biroul alăturat. Keller e acolo înăuntru cu cine ştie ce grangur. Şi au scos toate lucrurile lui Willi din dulapul pe care-l are în baracă.

— Aşa? întrebă Frisch pe un ton oarecare. Dar unde-i Willi? Dacă afacerea asta priveşte baraca noastră, el cum de-a scăpat? Se bucură de favoruri speciale, nu?

— Favoruri e bine zis, răspunse Hoiseler. Dar tu unde crezi că e? Plescăi din buze încercînd să imite, în mod vulgar, o sărutare. La femeia aceea a lui... unde să fie? Azi-noapte n-a dormit aici... răsplată specială pentru Crucea de război. Hoiseler suspină. Aşa muieruşcă mai zic şi eu. Inchipuie-ţi, s-o poţi giugiuli în fiecare noapte!

— Iar duminica de două ori, îl întrerupse vesel bătrînul Rufke.

— Măi, să ştii că-l invidiez pe Willi, oftă Hoiseler. Pînă să se termine războiul, eu înnebunesc. Bătrîna mea e pusă la păstrare în Ţara Sudeţilor şi eu sînt pus la păstrare aici... dar să mă ia naiba dacă n-aş prefera să fiu iar la Stettin şi să dorm în pivniţă. In pivniţa noastră mai puteai face cîte ceva. Cum dracu de-a reuşit Willi să pună mîna şi aici pe-o femeie, iar eu nu?

Bătrînul Rufke, frizerul, începu să chicotească. Frisch ştiu imediat la ce fel de comentariu trebuia să se aştepte din partea lui. Rufke era cel mai bun prieten al lui Bednarick, contramaistrul din atelierul lui.

Nu aveau nimic comun între ei în afară de apucăturile libidinoase caracteristice multor bătrîni. Vorbeau despre erotică întocmai ca nişte adolescenţi înfriguraţi şi pretindeau, şi unul şi altul, că la pat sînt ca leii. Rufke, ca şi Hoiseler, era un om pe care Frisch îl dispreţuia adînc. Era prototipul patriotului rigid şi plin de trufie naţională, care vorbea de superioritatea germanilor asupra tuturor celorlalte rase de parcă ar fi fost vorba de una din cele zece porunci. Ca un om care luptase în primul război mondial şi avea un fiu aviator în cel de al doilea, Rufke şi împărţise lumea, spre propria lui mulţumire. Era, de asemenea, strategul barăcii lor împodobite cu hărţi colorate şi cu ultimele buletine de radio, triumfînd la fiecare victorie şi găsind scuze oricărei înfrîngeri. Acum Rufke spuse, chicotind:

— Hoiseler, diferenţa dintre tine şi Willi îţi sare în ochi la prima vedere cînd sînteţi amîndoi în pielea goală. Căci Willi e făcut ca orice bărbat normal. Pe cînd tu... drept să-şi spun... uneori am impresia că-i vorba de două bomboane de mentă... alte ori nu văd chiar nimic. Rufke se tăvălea de rîs şi dinţii falşi îi clănţăneau în gură. Apoi scoase, cu un gest teatral, un pieptene şi începu să-şi pieptene păru-i alb şi frumos.

Ca de obicei, Hoiseler nici nu-l băgă în seamă pe Rufke, deşi faţa lui negricioasă deveni şi mai posacă. Nu-i plăceau glumele îndreptate împotriva lui. Numai Frisch, cu satira lui blîndă, era în stare să-l facă să accepte o glumă cu voie bună.

Frisch, dornic să îndrepte din nou discuţia pe cale mai rodnică, întrebă:

— Credeţi că Willi a păţit ceva? Era îngrozitor de agitat în urma frînturii de ştiri pe care o aflase: că cei din S.S. ar fi scos lucrurile lui Willi din baracă. Faptul acesta, adăugat absenţei prelungite a lui Willi, îi punea o întrebare căreia nu avea curajul să-i răspundă: dacă încercarea de apropiere a lui Willi din

după-amiaza acelei zile fusese sinceră?... Dacă el, Frisch, respinsese un om cinstit, lăsîndu-l să-şi urmeze singur drumul?...

Eggert, trăgînd din pipa stinsă, privi spre Frisch şi întrebă cu un are nepăsător:

— Să fi păţit Willi ceva? Ce vrei să spui cu asta?

Frisch stătu o clipă înainte de a răspunde. Ochii lui cercetau faţa celuilalt. Eggert îl privea şi el la rîndu-i, fără nici o expresie. Era un bărbat cu buze groase, nas cîrn şi ochi reci, albaştri.

— Vreau să spun că poate-i bolnav... sau c-a avut vreun accident.

Eggert mormăi ceva şi întoarse capul.

„Grohăie", îşi spuse Frisch în sinea lui cu amărăciune şi oboseală, „grohăie şi iar grohăie de parc-ar fi un porc ce se tăvăleşte în noroi. Numai că nu-i porc. In capul ăsta se află un creier, iar înapoia chipului ăsta împietrit aleargă felurite gînduri. Şi tu, Weiner, şi tu eşti unul care grohăie. Eggert îşi suge pipa ca un sugaci biberonul, iar tu îţi ciupeşti urechile tale mari ca şi cum ai fi idiotul satului. Atîta doar că Eggert nu-i sugaci şi nici un idiot n-ar putea face munca pe care o faci tu. In cîte seri de duminică n-am încercat să vă fac să vorbiţi! Vă îmbătaţi uneori, dar nu scăpaţi niciodată vreo vorbă despre cartele, despre pierderile de război sau despre alte lucruri de astea, nu-i aşa? Războiul merge strună, lumea e minunată, totul vă place! Numai că eu nu vă cred, dragii mei! Lumea voastră nu e minunată şi asta o ştiţi şi voi. M-am săturat de grohăitul vostru. E timpul ca porcii să iasă din mocirlă!"

— Ascultă, Jakob, spuse Hoiseler cu o scînteie de interes în ochii lui obosiţi, tu n-ai auzit: am primit aseară o scrisoare de la fratele meu. Băiatul trăieşte ca un bei. Vrei s-asculţi?

Frisch dădu afirmativ din cap, deşi ştia că cele ce aveau să urmeze nu-l vor interesa cîtuşi de puţin.

Gura lăbărţată a lui Hoiseler se întinse într-un rînjet:

— L-au avansat. E caporal acum şi l-au mutat la Pireu. Hai, ascult-o şi pe asta : în prima noapte cînd au ajuns, a fost încartiruit într-o casă particulară — o casă nobilă, la un avocat. Oameni cu şcoală, zice el, care vorbesc chiar şi germana. Ei, şi ce crezi ? În casă o fată tînără. Are cincisprezece ani, nici o zi mai mult, şi-i coaptă ca o prună, spune frate-meu. El jură că fata are sînii ca dovlecii tineri de parc-ar avea douăzeci şi cinci de ani şi doi copii. Cum îţi spun, se uită o dată la ea şi se gîndeşte : „Mîine pornesc un mic război fulger pe cont propriu. Iată o bucăţică bună pe care vreau s-o am sub pătura mea !"

— Sub el, îl întrerupse bătrînul Rufke voios. Ce rost are o muiere sub o pătură ?

— Aşadar se bagă în pat, continuă Hoiseler încruntîndu-se şi neluîndu-l în seamă pe Rufke ; şi ce credeţi ? Două minute mai tîrziu aude ciocănind la uşă. „Cine e ?" strigă el. Uşa se deschide şi apare fata. Şi cine credeţi c-o ţinea de mînă ? Maică-sa ! „Ce doreşti ?" întreabă frate-meu. „O pîine", zice mama. „Dacă-mi dai o pîine, fiica mea va rămîne aici ca să-ţi mulţumească..." Chiar aşa cum îţi spun, fără ocolişuri. Atunci frate-meu sare bineînţeles din pat, şi se îndreaptă spre raniţă. „Nu mai am pîine, ci numai două cutii de conserve !" „Ce-i în ele ?" întreabă mama, de parc-ar fi tîrguit la băcănie. „Peşte, în amîndouă", zice frate-meu. „Foarte bine. Dar mîine poţi aduce şi pîine ?" „Depinde", zice frate-meu, care nu-i prost de loc. „Desigur", zice mama. „Fiica mea îţi va mulţumi de fiecare dată. Dacă nu va avea motiv să-ţi mulţumească, atunci nu-ţi va mulţumi". „O să aibă de ce", zice frate-meu. „Noapte bună !" zice mama. „Cristiana — ăsta-i numele mînzoaicei — mulţumeşte soldatului german aşa cum trebuie. Căci atunci o s-avem ce mînca în fiecare zi. Auzi, Cristiana ?" „Da", zice fata. Ei, întocmai aşa a fost. Mama iese şi fratele meu, căruia trebuie să-i fi menit noroc la naştere şase ursitoare, aruncă fata pe pat fără să mai spună un cuvînt. De atunci o călăreşte în fiecare noapte şi jură c-a fost fe-

cioară... Ei, aşa călătorie în străinătate ştiu şi eu că-ţi face plăcere, nu-i aşa, Jakob?

— Da, răspunse Frisch încet, da, într-adevăr. Nu-i vor uita pe germani în ţările astea!

— Ha! Ha! strigă Hoiseler izbucnind în rîs, de data asta ai nimerit-o, pastore. De acum încolo grecii or să aibă plozi bălani. Imbunătăţirea rasei prin vechea metodă.

Ingrozit, Frisch gîndea: „Cincisprezece ani... o fată născută pentru a fi mamă. Sărmană Cristiana! Sărmană mică grecoaică flămîndă! Acum ştii şi tu ce înseamnă un război dus de supraoameni!“

— Un singur lucru nu se potriveşte în povestea asta, spuse Rufke. E o minciună!

Faţa lungă şi îngustă a lui Hoiseler se învineţi de furie.

— Ce este? Minciună? Scîrbosule! Idiot bătrîn! Fratele meu e bărbat distins. A fost funcţionar de bancă. Are educaţie. N-a minţit în viaţa lui! Iţi închipui că-i un bărbier slinos? Măsoară-ţi cuvintele dacă nu vrei să-ţi dau nădragii jos şi să-ţi cotonogesc curul osos...

„Iar a început“, gîndi Frisch plictisit. Era sătul şi de data asta pînă peste cap. Bărbaţii vorbeau despre femei, se înfuriau din pricina vreunei prostii şi apoi se certau, ajungînd uneori şi la bătaie, ca animalele. Duminica seara alcoolul din ei accelera procesul, dar beţi sau trezi, furia părea să clocotească aproape în fiecare din ei — furie împotriva nimănui, doar o furie în căutare de supapă. Şi o dată cearta sfîrşită, vorbeau din nou despre femei... Aşa ajunseseră lucrurile în ţara lor şi deocamdată bestialitatea era singurul polen în aerul de primăvară.

— Pot dovedi că-i minciună, spuse bătrînul Rufke serios, cu o răutate calmă în voce. A spus că era fecioară, nu-i aşa?

— Aşa a spus şi aşa şi era!

— Am să-ţi citez un fapt medical cunoscut de oricine, răspunse bătrînul. In nici o ţară latină nu există

fată care să mai fie fecioară la doisprezece ani. Abia acum am citit asta într-o revistă medicală. Asta include şi Italia, aliata noastră. Iar grecii... păi femeile lor sînt curve din clipa în care se nasc. Oricine ştie asta. Bogate sau sărace — dacă le plăteşti se lasă numaidecît pe spate. Aşa că fratele tău a minţit în privinţa fetei. Aşa că toată povestea e o minciună !

În afară de Hoiseler, care lua totul în serios, toţi ceilalţi ştiau că Rufke inventase povestea asta pe loc. Nu te puteai bizui pe nici un cuvînt ieşit din gura lui şi pînă la urmă credea şi el propriile-i poveşti. De aceea, atenţia lui Frisch fu atrasă de faptul că Weiner se ridicase brusc de la locul lui şi se îndreptase spre Rufke. Cu ceafa lui groasă şi trupul ca un butoi, Weiner se înfipse în faţa lui Rufke ca şi cînd ar fi avut gînduri necurate. Urechile lui mari, roşii şi depărtate de cap erau tare urîte şi-i dădeau o înfăţişare oarecum comică.

— Ascultă, spuse el pe un ton calm şi ameninţător, vorbeşti cam prea mult, flecar bătrîn. Eu sînt catolic, înţelegi ? Şi cînd vorbeşti despre Italia, înseamnă că vorbeşti despre ţările catolice. De acum încolo sfîrşeşte cu minciunile astea despre femeile catolice !

— Am citit asta întro carte, răspunse bătrînul pus pe ceartă. Pot să ţi-o şi arăt.

— Arat-o dracului ! spuse Weiner. Dacă te mai aud o dată, e de rău. Şi brusc, de parcă ar fi erupt un vulcan undeva în adîncul său, întinse mîna lui grea şi-l apucă pe Rufke de gîtu-i zbîrcit. Am să ţi-l sucesc ! strigă el. Se potoli însă tot atît de brusc şi se întoarse la locul lui. Mînios, îşi ciupea ba o ureche ba pe cealaltă.

— L-aţi văzut ? strigă Rufke, înecîndu-se de furie. A încercat să mă omoare. M-a ameninţat. Am să-l raportez, pe cuvîntul meu !

— Of, mai ţine-ţi gura, spuse Pelz. Am fost cu toţii aici : nu ţi-a spus nimic. Raportează-l şi-o să vedem noi cine dă de bucluc.

Liniştea cuprinse iar încăperea. Frisch se uită pe ascuns la Weiner, mirat şi agitat. În toate lunile de cînd erau împreună, Weiner nu scosese nicicînd atîtea vorbe deodată. Dar dacă ţinea atît de multe lucruri ferecate în sufletul lui, dacă nu era numai un bolovan ci un om capabil de mînie... atunci avea şi alte posibilităţi.

— Am să vă spun o poveste nostimă, spuse deodată Pelz. Era un tînăr simţitor şi singurul dintre toţi care părea să urască cearta. Incerca, în mod vădit, să schimbe atmosfera din cameră. Tot auzindu-vă vorbind despre un om norocos, mi-am amintit de unul care avea atîtea ghinioane, încît era grozav de caraghios. Acum doi ani pe vremea asta eram în Franţa. Unitatea noastră de tancuri trecea printr-un sat în drum spre front. Şeful unităţii, pe nume Schmitke, era un trăsnit. Din senin, Schmitke începu să zbiere la noi prin radio: „Tăiaţi drumul, băieţi! Treceţi pe şoseaua cealaltă, de-a dreptul prin şura din stînga voastră!" Am început să rîdem. Il ştiam pe Schmitke. Ori unde vedea un hambar, trebuia neapărat să treacă prin el. Aşa că el porni înainte, iar noi după el. Ei bine, tancul lui Schmitke făcu o gaură în şură, strivi cîţiva pui, sperie doi cai de se scăpară pe ei şi ieşi drept prin peretele opus. Numai că... de partea cealaltă nu era drum cum crezusem noi, ci un rîu. Nu-l văzusem din pricina unui gard. Aşa că tancul lui Schmitke trece prin perete şi trece prin gard şi pică în apă unde se întoarce cu faţa-n sus. Să fiu al dracului dacă nu era să se înece toată unitatea împreună cu Schmitke. Şi cum vă spuneam, am mai rîs încă două zile după aceea.

— Pelz, spuse Frisch încet, vreau să te întreb ceva în legătură cu asta. Sînt curios!

— Ce?

— Îmi spuneai deunăzi că nu-ţi place munca în fabrică şi c-ai vrea să te poţi duce acasă, la ţară.

Faţa sensibilă a lui Pelz se lumină numai la gîndul acesta.

— Te cred. Numai dac-aş avea iar amîndouă brațele. Poți deservi o maşină cu o singură mînă, dar la țară un ciung e ca şi un băț. Şi cum aş mai vrea să mă întorc cu toate astea! Voi orăşenii nici nu ştiți ce-i aceea viață!

Frisch îşi scoase ochelarii şi începu să-i şteargă încet. Privi spre Pelz cu ochii lui mari, blînzi şi miopi.

— Oare... ei bine, nu te-a durut puțin cînd ai trecut prin şură... ca să omori puii şi alte vietăți...?

Pelz dădu din umeri ca şi cum nu s-ar fi gîndit niciodată la asta. Apoi spuse:

— Acum îmi amintesc că l-a început nu-mi prea plăcea, dar în război nu-ți pasă. Nu-ți pasă de nimic, înțelegi, Jakob! Ce fac ceilalți, faci şi tu. Te gîndeşti: „Dă-o dracului, poate că mîine mă curăț!" Cauți să petreci atîta timp cît se mai poate. La urma urmei... nu e ca şi cum ar fi şura ta. E şura unui francez. „De ce mi-ar păsa de el?" te gîndeşti. „Viața e aşa de scurtă!"

— Înțeleg, spuse Frisch. Îşi puse ochelarii din nou. Da, înțeleg. Totuşi uneori mă întreb... dacă francezii, să zicem, sau ruşii ar avea vreodată prilejul să ne-o plătească — îşi alegea cu grijă fiecare cuvînt — ar fi tare rău de noi, nu-i aşa? Ei n-ar uita lucrurile astea.

Pelz părea cam stingherit.

— Şi eu cred tot aşa. Fir-ar al naibii să fie, cred c-am face tare bine să cîştigăm!

— Ce prostie, se amestecă Rufke. Să cîştigăm! Ştii că-mi placi! Păi, n-am cîştigat încă? Stăm aşezați pe Europa ca o cloşcă pe oul ei personal.

— Aşa-i, aşa-i, spuse Frisch. Îmi puneam doar întrebarea.

— Măi oameni buni, voi nu vă uitați niciodată pe hartă? continuă Rufke cu glas uimit. De ce nu vă uitați unde am ajuns în Rusia? Peste o săptămînă punem mîna şi pe Stalingrad şi pe regiunea petroli-

feră. Dă-o încolo, industria lor e distrusă, au pînă acum douăsprezece milioane de morţi şi totul se va termina pînă...

— E în regulă, e în regulă, îl întrerupse Hoiseler, nu te mai porni, Feldmarschall Rufke!

— Nu fac decît să...

— Gura, spus Hoiseler. N-are chef să te asculte nimeni. Ştim şi noi să citim ziarele.

— Ducă-se dracului! exclamă Pelz fără nici o legătură. M-am săturat să tot aştept aici. Ce rost are, de fapt? Poate c-au uitat de noi. Poate c-ar trebui să intrăm şi să le spunem să grăbească puţin lucrurile, ori care ar fi ele. Am fost soldat. Nu înţeleg să fiu tratat în felul ăsta. Am nevoie de somn.

— Nu, spuse Frisch.

— De ce nu? Tînărul se sculă. Eu intru. De ce nu?

— Cred că ţi s-a spus să aştepţi, răspunse Frisch blînd. Ar fi mai bine. Ştiţi cine cred eu că e acolo înăuntru cu Keller? Coborî vocea: Gestapo-ul!

— Crezi? spuse Pelz aşezîndu-se. Hm! exclamă el rîzînd nervos. Hm! Poate c-ar fi mai bine să aşteptăm!

2

În biroul alăturat, Fritz Keller şi *Gestapokommissar*-ul Kehr erau pe cale de-a ajunge la o concluzie neplăcută. După o jumătate de oră de cercetări, de întrebări şi de răspunsuri, era limpede că Fritz Keller nu putea da nici o lămurire în cazul sabotajului lui Wegler. Ceea ce îl dezamăgea în mod deosebit pe Kehr, căci timp de şase luni de zile Keller trăise în aceeaşi încăpere cu Wegler şi-l ţinuse sub observaţie. *Gestapokommissar*-ul aşteptase informaţii sigure de la Berthe Lingg şi fusese decepţionat; iar acum, în căutarea vreunui indiciu asupra caracterului lui Wegler, suferise o nouă înfrîngere. Kehr era plictisit, somnoros şi în afară de asta începea să-şi simtă nervii

încordaţi — semn prost pentru un detectiv. Cel mai de seamă duşman al lui era timpul. Nu se îndoia că ar putea da de vreo urmă dacă i s-ar acorda oarecare răgaz. Dar era ameninţat de posibilitatea ca bombardierele britanice să revină în seara următoare şi el să nu fi făcut nimic pînă atunci. S-ar putea chiar să nu fie în stare să preîntîmpine un nou semnal dat de cine ştie ce complice al lui Wegler.

Rezumîndu-şi constatările, Kehr spuse glumeţ:

— Dragul meu, am ajuns la punctul la care aş prefera să fiu femeie şi nu detectiv. Le cunoşti sistemul? Dac-aş fi şi eu femeie, aş putea pretinde că m-am îmbolnăvit subit de vreuna din afecţiunile acelea inexprimabile specifice sexului slab şi aş abandona cazul cu o scuză potrivită. Ca bărbat însă, poate cel mult să mi se reverse fierea — şi să-i dau înainte. Îţi spun sincer, nu-mi eşti de nici un ajutor.

Keller, un bărbat îndesat şi vesel de vreo cincizeci de ani, îşi strîmbă obrazul cărnos în ceea ce presupunea el a fi o expresie de compătimire şi tăcu. De fapt, unica şi adevărata lui dorinţă era să scape de Kehr şi să se vadă ieşit din cameră. Deşi dorea în mod sincer să-l ajute pe comisar şi-şi storsese creierii în încercarea de a-şi aminti vreun lucru care să-i poată fi de folos, nu se simţea de loc în apele lui. Fără doar şi poate, întreaga situaţie se răsfrîngea asupra lui. Putea auzi de pe acum reflecţiile şoptite ale camarazilor de partid: „Trebuie să se fi observat ceva în atitudinea lui Wegler“ ; sau : „Cred că Keller e un om devotat, dar trebuie să fi fost orb...“ şi aşa mai departe. Deşi putea răspunde întotdeauna : „Nu eu i-am dat lui Wegler Crucea de război“, ştia că asta nu i-ar fi de mare folos. In asemenea situaţie cineva tot trebuie să fie ţapul ispăşitor. Se şi obişnuise cu gîndul de a fi scos din funcţia de şef de boxă.

De fapt, posibilitatea acestei demiteri nu-l îngrijora. Nu căutase postul, ci îi fusese acordat avîndu-se în vedere calitatea lui de vechi membru al partidului naţional-socialist. In tot cursul vieţii, Keller fugise de

răspundere şi unul din lucrurile care-l supărau la naţional-socialişti, dar pe care nu-l putea mărturisi, era faptul că nu scăpai niciodată de sarcini. În vechea Germanie fusese maşinist calificat (după cum era şi acum), un om care avea un salariu bunicel. Era membru al unui sindicat şi al partidului social-democrat, dar numai fiindcă asta era ceva de la sine înţeles. Tot de la sine înţeles era să treacă şi de partea naţional-socialiştilor atunci cînd aceştia deveniseră puternici şi cînd Keller simţi dincotro bate vîntul. Ar fi făcut acelaşi lucru şi cu comuniştii sau cu oricare alt partid. Îl interesa doar să-şi cîştige existenţa şi să se bucure puţin de viaţă. Chiar acum, după ce fusese şef de boxă timp de şase luni, era atît de sătul de cuvîntul „misiune", încît pînă şi obligaţia de a face un raport săptămînal îi provoca o enervare mult mai mare decît efortul depus pentru a-l scrie. Ar fi fost încîntat să scape de răspundere.

Pe de altă parte însă, perspectiva oricărei neplăceri îl speria grozav. Scoaterea din funcţia aceasta de partid i-ar face viaţa grea, ori asta nu voia în nici un caz. De aceea fusese nevoit să depună în mod favorabil pentru Wegler. Din moment ce nu-l putea prezenta drept un om care să-i fi dat motive de bănuială, singura lui apărare era să îmbunătăţească reputaţia sabotorului. Dar pentru că şi această soluţie avea dezavantajele ei, neliniştea lui Keller era de două ori justificată. Istovit, hărţuit şi îngrijorat, singurul lucru pentru care nu mai avea nici un interes era întrebarea dacă „complotul" Wegler va fi lămurit sau nu. Nu dorea decît să scape o dată de Kehr şi să se poată vîrî din nou în liniştea şi uitarea patului său.

— Ascultă, Keller, spuse deodată comisarul, trebuie să fi trecut ceva cu vederea. La urma urmei nu există decît cîteva posibilităţi, dintre care una trebuie să i se potrivească şi lui Wegler.

Se sculă de pe scaun mîngîindu-şi bărbia şi îl fixă pe Keller cu ochii lui frumoşi, căprui.

— Iată, îţi indic prima posibilitate: Wegler e un element distructiv din fire. Prin asta înţeleg un anarhist, un comunist sau ceva de soiul ăsta. M-am convins că oamenii ăştia se nasc aşa. Efectiv, ei nu se pot stăpîni. Îi găsim în toate epocile istorice, la toate popoarele. Karl Marx, de pildă, era german, Lenin rus şi Robespierre francez. După cum o pisică se naşte uneori fără coadă, tot aşa şi lepădăturile astea se nasc fără simţ moral. Pricepi, Keller? Acum judec lucrurile din punct de vedere ştiinţific şi filozofic. Un element distructiv din fire nu are capacitatea de a respecta legea şi ordinea. Dimpotrivă, găseşte întotdeauna motive să se revolte. Nici n-ai ce le face, să-i nimiceşti doar... Acum... ştiu că discut problema cam filozofic, dar cu cît îmbătrînesc mai mult, cu atît îmi dau seama că explicaţia individualităţii se găseşte numai în filozofie. Inţelege-mă, Keller, n-aş spune asta oricui. Dar dumneata eşti un om inteligent... cred că pricepi.

— Inţeleg domnule comisar, înţeleg, spuse Keller. Şi aţi pus bine problema, pe cuvîntul meu. Dar pot să jur că Wegler nu face parte din categoria asta. Cunosc eu aceste „elemente distructive din fire“, cum prea bine le-aţi numit. Ştiţi, pe vremuri erau întotdeauna cîţiva comunişti în fabrică. Îi miroseam de la o poştă şi pot să vă spun că Wegler nu are nimic comun cu ei. Ba aş spune chiar şi mai mult: dintre toţi oamenii din baracă, Wegler e cel mai supus legii şi ordinei. Ştiţi, eu supraveghez lucrurile astea. Iţi dai seama de asta cînd se îmbată. Alţii se cherchelesc şi încep să se bată. Dar Wegler nu. El stă liniştit. Şi puteţi fi sigur că n-o face din laşitate. E destul de voinic ca să spargă capul oricui de pe aici. L-am văzut o dată cum a despărţit doi bărbaţi, ţinîndu-i doar pe fiecare cu cîte o mînă. „Germanii nu trebuie să se bată ca fiarele“, mi-a spus după aceea. „Doar nu sînt fiare, nu-i aşa?“... Vă repet, un asemenea om nu face parte din „distrugătorii“ aceia. De asta sînt sigur.

— Foarte bine, spuse Kehr. Excludem atunci prima categorie. A doua posibilitate: Wegler avea ciudă pe

careva de aici... pe vreun şef, ca Baumer de pildă, sau pe vreun contramaistru. După cîte ştiu, Baumer nu i-a dat voie să lucreze în gospodăria iubitei lui. N-o fi asta ?

Keller scutură din cap.

— Nu cred, domnule comisar. Wegler mi-a povestit asta abia ieri, adică ultima dată cînd l-am văzut, doar o singură clipă, în baracă.

— Nu era supărat ?

— Chiar dacă era, nu se vedea. De fapt Wegler era prieten cu toţi. Toţi lucrătorii de pe aici ţineau la el. Era întotdeauna liniştit, nu vorbea mult, dar simţeai că e om cumsecade. Şi îl respecta toată lumea fiindcă lucra la ciocanul pneumatic. Păi, asta-i o muncă pentru un flăcău de douăzeci de ani, cu muşchi de oţel, nu pentru unul care a trecut de patruzeci. Dar Wegler îl mînuia totuşi şi nu se plîngea niciodată de asta. La adică, dacă m-aţi întreba ce fel de om era Wegler, aş spune : un muncitor german tipic.

— Un muncitor german tipic nu comite acte de sabotaj, îl întrerupse Kehr. Dă-o dracului, Keller, e ceva putred aici şi trebuie să smulgem răul din rădăcină. Singurul lucru ce nu se poate spune despre Wegler e că ar fi un muncitor german tipic.

— Scuzaţi-mă, domnule comisar, răspunse Keller înţepat, dar dacă-i veţi întreba şi pe ceilalţi, cred c-o să primiţi acelaşi răspuns. În fond, de ce i s-a dat lui Wegler Crucea de război ? Fiindcă...

— Ştiu, ştiu ! Ştiu totul despre afurisita aia de Cruce, îl întrerupse Kehr din nou. Wegler era un muncitor german model, ştiu toate astea. Atîta doar că a comis un act de sabotaj... aşadar nu era ceea ce părea, este ?

Keller dădu neputincios din umeri.

— E o enigmă, domnule comisar. Sînt cel mai uimit din toţi.

— Bun. Atunci vom proceda ştiinţific şi nu ne vom da bătuţi cu una cu două. Cea de a treia posibilitate :

Wegler era agent britanic... La asta pot răspunde singur : n-avem nici o dovadă. Aşa-i ?

— Mă tem că-i aşa, domnule comisar.

— A patra posibilitate. Fii atent : dacă pronunţ cuvîntul „vinovat", îţi spune oare ceva ? Avea Wegler vreun motiv să se simtă vinovat ?

— Nu-mi spune nimic, domnule comisar.

— Da... n-are nici un sens, asta-i drept, mormăi Kehr. Stai să vedem acum. Am exclus posibilitatea biologică. Am exclus banii, care ar fi fost unicul motiv de a deveni agent britanic. Am exclus orice ură personală. Şi nu avem nici o dovadă c-ar fi avut vreo legătură ilegală... ia stai puţin... Frisch, ăla din baracă, fostul pastor. Ce-i cu el ?

— L-am pîndit ca un uliu, domnule comisar. N-am auzit o singură dată vreun cuvînt nelalocul-lui, nici o idee greşită.

— Asta nu dovedeşte nimic. E normal să se ferească de dumneata.

— Dar am urmărit şi ceea ce vorbea cu ceilalţi. După cîte îmi pot da eu seama, menţiunea făcută de Gestapo pe dosarul lui — cum că poate fi considerat reeducat — e perfect îndreptăţită. Keller nu se folosea fără motiv de părerea Gestapo-ului. Aceasta, ca şi Crucea de război erau, în cazul Wegler, punctele lui de sprijin.

— Dar care erau legăturile dintre Wegler şi Frisch ? Erau deseori împreună ? Erau prieteni buni ?

— Nicidecum, domnule comisar.

— Eşti sigur ?

— Cît se poate de sigur... fiindcă lucrau în schimburi diferite. Cînd Wegler ieşea, intra Frisch. Singura zi în care ar fi putut fi împreună era duminica. Ori în ultimele luni Wegler îşi petrecea tot timpul liber la iubita lui.

Kehr oftă.

— Atunci nu-i nimic de făcut. Îl privi pe Keller încruntîndu-se. Gîndeşte-te la ultimele şapte luni... nu

există nici un lucru care să-ţi trezească vreo bănuială în privinţa lui Wegler ?

Keller chibzui cu fruntea încreţită.

— Mă tem că nu, domnule comisar.

— N-a criticat niciodată pe vreunul din conducătorii partidului ?

— Aş fi raportat numaidecît.

— Şi nici n-a povestit vreuna din glumele care circulă ?

— Nu, domnule comisar. Credeţi-mă : urmăresc pînă şi glumele astea.

— Ia aminteşte-ţi... n-a spus niciodată ceva despre prietena lui, ceva care să arunce vreo bănuială asupra ei ?

— Nu. De fapt, nici nu prea vorbea de ea.

Kehr se opri.

— Ai spus adineauri că vorbea puţin. Crezi că avea secrete ?

— Nu, domnule comisar, nu. Era un om tăcut. Adăugă repede : adevărul este că eu supraveghez şi asta. Vreau să spun că... aş raporta pe oricine spune ce nu trebuie dar şi pe cel care nu spune ce trebuie la momentul potrivit... bunăoară *Sieg Heil* [1] la sfîrşitul unui miting sau cuvintele de aprobare la aflarea unei ştiri transmise prin radio despre o victorie. Mă înţelegeţi, nu-i aşa ?

Kehr dădu din cap.

— Atunci, nici aici nu-i nimic de găsit ?

— Nu. A avut întotdeauna o atitudine patriotică.

— Înţeleg... spuneai că v-aţi văzut ieri ?

— Numai un minut. A trebuit să-mi iau ceva din baracă pe la ora prînzului. Wegler se culcase. Spunea că nu se simte bine.

— Altceva n-a spus nimic ?

— Nu. L-am felicitat pentru decoraţie, apoi a trebuit să plec. L-am întrebat, desigur, de ce nu lucrează.

---

[1] *Sieg Heil,* salut hitlerist.

Mi-a spus că Baumer... iertaţi-mă, vreau să spun *Arbeitsfrontführer*-ul Baumer... l-a învoit.

— Atunci nu ştii cum şi-a petrecut timpul liber în restul zilei ?

— Nu, domnule comisar.

Kehr se opri şi-şi scărpină mustaţa.

— Aşadar, iată şi ultima posibilitate de care dispun. Gîndeşte-te bine... Ce motiv am avea să credem că Wegler a înnebunit subit ? Il privi pe Keller încruntat.

Acesta se gîndea în tăcere. In clipa în care Kehr pomenise cuvîntul „înnebunit", inima începuse să-i bată uşurată. Dacă se accepta ipoteza că acţiunea lui Wegler se datora nebuniei, şeful celulei nu mai putea fi suspectat de nimic.

— Nu ştiu, domnule comisar, răspunse el prudent. Dacă m-aţi întreba : „A dat Wegler vreodată semne de nebunie ?" aş răspunde „Nu !" Dar dacă ne gîndim c-ar fi putut avea o tumoare la creier sau altceva de felul ăsta — ca un lucrător pe care l-am cunoscut o dată şi care a căpiat chiar în atelier şi a început să sfarme maşinile cu ciocanul — atunci... poate că asta ar fi o posibilitate. Vă spun sincer, domnule comisar : e mai logic ca Wegler să fi sabotat într-un acces de nebunie decît din oricare alt motiv dintre cele asupra cărora am discutat.

Kehr îşi muşca buza de sus : „Ce porcărie", gîndea el. „Führer-ul ne-a făcut o Germanie în care un detectiv nu mai poate lucra prin logică..."

— Bine, Keller, îţi mulţumesc. Dacă va mai fi nevoie, am să te chem mai tîrziu. Ţine-ţi, bineînţeles, gura în chestia asta.

— Da, domnule comisar. Credeţi că mă pot duce la culcare ?

Kehr dădu afirmativ din cap.

— Trimite-l, te rog, înăuntru pe Hoiseler,

— Da, domnule comisar. *Heil ! Hitler !* In timp ce se îndrepta cu paşi repezi spre uşă, Keller avea ciudata senzaţie că e o gînganie care abia a scăpat din calea unui tăvălug.

3

Toate privirile se întoarseră spre Keller cînd acesta pătrunse în sala de așteptare urît mirositoare.

— In sfîrșit, exclamă Pelz. Ei, ce se petrece acolo, Fritz ?

Fără să-i răspundă lui Pelz, Keller îi spuse lui Hoiseler :

— Te așteaptă ! Apoi scoase o batistă murdară și începu să-și șteargă fața și ceafa.

Pelz așteptă pînă ce se închise ușa în urma lui Hoiseler.

— Ce se petrece, Fritz ? Cine e „el" ! Ce dracu se întîmplă ?

— Știi că-mi placi ! izbucni Keller cu indignare neprefăcută. Vrei să trădez secrete de partid ? Eu știu ce știu eu ! Ce trebuie să știi tu, o să ți se spună. Încolo nu-ți băga nasul.

Uimit de această izbucnire la un om de obicei atît de calm, Pelz răspunse :

— Ce purice te-a pișcat, Fritz ? Dacă n-ai voie să-mi spui, nu-mi spune. Dar de unde era să știu ? Ce-mi sari în cap pentru o simplă întrebare?

— Iartă-mă, mormăi îndată Keller. Umerii i se lăsaseră în jos. Cad din picioare, spuse el. Și cum stătea așa, bărbatul acesta de cincizeci de ani, cu umerii căzuți și burta mare, își dădea seama că el — care iubise întotdeauna oamenii — începe acum să-i urască. Oamenii îl îngrozeau, căci îi cereau lucruri pe care nu era în stare să le facă. Pe cînd părăsea biroul, teama de viață îi era întipărită cu litere mari pe fața asudată. Știa că odinioară fusese un bărbat capabil să se bucure de o viață simplă și voioasă. Dar unde era acum capacitatea aceasta ? Ce-l făcea pe un om să mai țină astăzi la viață ?

Cînd ușa se închise, Pelz se întoarse zîmbind către Frisch și clipi.

— L-a frecat pe bătrînul, nu glumă... parc-ar fi fost la baia de aburi. Pariez zece la unu că e Gestapo-ul.

Frisch dădu din cap. Însăşi obligaţia de a aştepta îl îngrijora acum din nou. Mai mult ca să-şi ocupe mintea, spuse către ceilalţi :

— V-am arătat vreodată cum cumpără o babă mere ? Se ridică, îşi cocoşă spatele şi-şi împinse ochelarii pe vîrful nasului. Şi tocmai cînd se pregătea să înceapă, se deschise uşa. S.S.-istul Blumel, care abia îl condusese pe Robert Latzelburger acasă, intră şi închise uşa în urma lui. Era un tînăr de vreo douăzeci şi ceva de ani, frumuşel şi fanfaron.

— E ocupat ? întrebă el, arătînd cu degetul spre biroul interior.

— Despre cine vorbeşti ? întrebă Frisch. Noi nu ştim cine-i înăuntru.

— Păi, *Gestapokommissar*-ul, cine să fie ? răspunse Blumel. La ce credeţi că v-a chemat ? La o cafeluţă cu cozonac ?

— Da, e ocupat, răspunse Pelz. Cu un zîmbet aproape imperceptibil, îl felicită pe Frisch pentru manevra lui. E la el Hoiseler.

Blumel şovăi.

— Atunci... Deschise brusc uşa de afară. Vino înăuntru, ordonă el cu voce tare, arătînd cu degetul.

Omul care intră era polonezul de la gospodăria Berthei Lingg. După litera *P* cusută mare cu galben pe pieptul lui, se putea vedea limpede că e polonez. Dar şi fără asta, ar fi ştiut-o orice german.

Nu există făptură pe pămînt care să aibă o atît de jalnică înfăţişare ca un bărbat cu desăvîrşire înfrînt. Încovoiat de parcă ar fi aşteptat o lovitură, murdar, cu privirea ştearsă, polonezul rămase în pragul uşii. Era înalt şi foarte slab, cu capul ras pînă la piele şi obrajii scofîlciţi. Părea de vreo cincizeci de ani şi avea de fapt treizeci şi trei. Arăta ca un sclav polonez din Germania şi aceşti muncitori germani ştiură îndată ce era, căci mai văzuseră şi alţi oameni învinşi ca dînsul.

Blumel îi făcu semn să intre. Polonezul se supuse, tăcut, şi Blumel închise uşa în urma lui. Pentru a-i face loc pe banca lor, Frisch — care mai tîrziu avea să-şi dea seama că gestul acesta fusese o serioasă greşeală de tactică — se trase mai lîngă Rufke.

— De ce mă împingi? întrebă îndată Rufke, pe un ton certăreţ. Şi arătînd spre Blumel, zise: dînsul poate sta pe locul lui Hoiseler.

— Dar el? întrebă Frisch.

— Despre cine vorbeşti? replică Rufke indignat. Vrei să stau lîngă un polonez? Ai înnebunit?

— Un polonez? spuse repede Frisch. Nu mi-am dat seama. Ştii că eu nu văd bine. Iartă-mă.

— Asta-i bună! mormăi Rufke, simţindu-se încă jignit.

S.S.-istul Blumel se aşeză pe banca cealaltă şi-şi întinse alene picioarele.

— Cînd mă uit la un specimen ca ăsta, începu el să filozofeze căscînd, mă mir de ce cucerirea Varşoviei a durat mai mult de o zi. Cred că au fost greutăţi de transport. Spuneţi cinstit, aţi mai văzut în viaţa voastră asemenea soi de popor? Priviţi-l numai cum stă!

— Poate că are blenoragie, sugeră bătrînul Rufke rîzînd cu poftă. Pelz, Blumel şi Rufke se prăpădeau de rîs. Frisch zîmbi. Eggert şi Weiner, care închiseseră din nou ochii după venirea polonezului, continuau să moţăie în linişte.

Cu inima frîntă, Frisch gîndea în tăcere: „Mă rog lui Dumnezeu, polonezule, să nu înţelegi germana. Mă rog lui Dumnezeu ca la judecata din urmă, noi germanii să nu fim judecaţi numai de polonezi ca tine. Mă rog lui Dumnezeu să fie acolo judecători care să mă cheme măcar şi pe mine ca martor, după cum te vor chema şi pe tine, căci şi spatele meu poartă urmele biciului german..."

Polonezul stătea sprijinit de perete, cu umerii încovoiaţi, cu ochii aţintiţi în podea. Dacă Blumel s-ar fi obosit să ia informaţii înainte, le-ar fi putut spune

că prizonierul înțelegea foarte bine germana. Era farmacist și o învățase la școală. Venea apoi dintr-un județ de la graniță, unde toți țăranii vorbeau nemțește. Totuși, se nimerise să nu audă gluma lui Rufke. După un an petrecut în Germania, nu mai asculta nimic din ceea ce spuneau germanii... decît doar ordinele.

Privind spre prizonier și dorind să existe vreo cale, vreo limbă fără cuvinte, vreo minune a muzicii sau a inimii prin care să poată ajunge la sufletul acestui om și să poată comunica cu el, Frisch gîndea: „Și asta trebuie s-o știi, polonezule. Nu-i o chestiune simplă. Înainte ca germanii să vă înjosească pe voi, ei au ucis și au înjosit alți germani. Mă auzi? Ascultă ce-ți spun: cel care judecă numai în urma suferinței, judecă greșit. Te previn, polonezule! Vei judeca greșit și tu. Vei semăna sămînța suferințelor viitoare. Și cu toată durerea ta oarbă, vei fi și tu vinovat. Mă auzi, polonezule?“

Așteptau în tăcere să fie chemați de *Gestapokommissar.*

4

Ora 3,55 dimineața.

— A telefonat doctorul Zoder? întrebă Baumer intrînd în biroul organizației partidului național-socialist.

Frieda, telefonista, avea părul de culoarea cînepii, era frumușică și-și lua munca în serios.

— Nu, domnule Baumer, răspunse ea. Baumer observă că fata reușește numai cu greu să-și țină ochii deschiși.

— Cheamă-l dumneata. E la spital. Baumer se așeză obosit și-și desfăcu gulerul cămășii. În timp ce făcea legătura, fata spuse:

— A telefonat domnul maior Deterle.
Baumer răspunse tăios:
— De ce nu m-ai anunţat?
— Nu mi-a dat voie el. Voia să vă lase doar o înştiinţare.
— Ce anume?
— Că vor sosi la prînz trei baterii antiaeriene. Şi alte patru pe la ora şase seara.
— A spus baterii, nu tunuri?
— Da, domnule Baumer, baterii.

Baumer dădu din cap. Era şi asta ceva, gîndi el uşurat. Nu ceea ce le-ar fi trebuit lor — adică vreo sută de tunuri — dar dacă vor veni englezii, i-ar putea totuşi sili să rămînă la mare altitudine. În ultimele ore mintea îi fusese chinuită de o imagine îngrozitoare: avioane Wellington care coborau pînă la o sută cincizeci de metri şi-şi aruncau ouăle peste ei. Acum s-o mai facă dacă pot... cu treizeci şi două de tunuri gata să le azvîrle plumb în burtă.
— Nu-l poţi prinde pe Zoder?
— Nu răspunde, domnule Baumer.
— Mai sună totuşi. Se gîndi, enervat, că va fi probabil silit să se ducă pînă la spital. În starea în care se găsea distanţa de cinci sute de metri dus şi întors i se părea tot atît de obositoare ca şi un marş de cincisprezece kilometri. Ce se petrecea cu dînsul? Timp de cîteva ore se descurcase binişor. Alergase de la o clădire la alta, vorbise cu activiştii de partid care deţineau funcţii importante în fabrică, ceruse rapoarte grabnice pentru orice atitudine ieşită din comun şi le explicase tuturor situaţia avertizîndu-i că orice zvon trebuie împiedicat. Un timp de, senzaţia de istovire îl părăsise... dar acum îi intrase din nou în oase, ca o umezeală rece.
— Tot nu răspunde, domnule Baumer.

Poate că mi-am pierdut din nou cumpătul din pricina lui Kehr, gîndi el. Venea tocmai de la Kehr. Nu numai că acest comisar nu reuşise să dibuie nici măcar o urmă de informaţie folositoare, dar singura lui

teorie de pînă acum era că Wegler ar putea fi nebun. Iată-l în fața unui act politic gîndit la rece, bine calculat, bine executat... și un așa-zis *Gestapokommissar* e gata să-l explice printr-o febră cerebrală. Dacă multiplicai aceste cazuri de febră cerebrală, te trezeai cu o răscoală comunistă și nimic mai puțin. Ce prostie! Prima lui impresie despre Kehr fusese justă: o mîrțoagă bătrînă! Gestapo-ul știa doar că nu se cîștigă războiul cu mîrțoage...

— Allo, spuse fata în microfon. *Arbeitsfrontführer*-ul Baumer vrea să vorbească cu doctorul Zoder. Chemați-l, vă rog, la telefon. — O clipă de tăcere. — N-ați înțeles, spuse fata. Aici vorbește conducătorul Frontului muncii. Vă rog să-l chemați imediat pe doctorul Zoder. — Mai așteptă o clipă. — Dar asta e ridicol! Cine-i acolo? Ce-i cu dumneata?

Baumer se sculă, bătu fata pe umăr și-i făcu semn să-i dea receptorul. Tocmai se apleca spre microfon, cînd auzi o voce de femeie care insista cu încăpățînare:

— ...Wollweber și încerc să vă explic că doctorul a avut o noapte foarte grea. Are neapărată nevoie de cîteva ore de somn.

— Soră Wollweber, spuse Baumer sec, dacă în șaizeci de secunde doctorul Zoder nu-i la telefon, voi avea grijă să fii trimisă într-un lagăr de concentrare.

Auzi o exclamație la celălalt capăt al firului, apoi un:

— Da, domnule Baumer! abia șoptit. Zîmbind, Baumer îi făcu Friedei semn cu capul. Fata îi răspunse și ea printr-un zîmbet.

Frieda era o național-socialistă convinsă, cu o purtare serioasă în timpul orelor de lucru. Dar zîmbetul ei neașteptat, fermecător și pornit din inimă, o făcea să devină pentru o clipă numai femeie, o femeie blîndă și minunat de frumoasă. Zărindu-i zîmbetul, Baumer tresări. Știa că dincolo de chipul acesta frumos se află o minte care-l îngrozea. Friedele cu zece-cincisprezece ani mai tinere ca dînsul erau croite exact după calapodul S.S.-iștilor de aceeași vîrstă cu ele... dar nu după al lui. Acești tineri nu mai cugetau asupra vieții cum

făcuse el la vîrsta lor, ci se mulţumeau să repete ceea ce auzeau la radio. Şi din tot ce se întîmplase în Germania în ultimii zece ani, lucrul acesta îl întrista pe Baumer cel mai mult. Căci dacă îndrăznea să-i examineze semnificaţia, era nevoit să tragă concluzia fie că el, Baumer, nu mai era în pas cu viaţa — fie că noul sistem de educaţie de sub directa conducere a şefilor pe care îi venera producea o generaţie de imbecili frumoşi cu care el nu avea nimic comun, în afară de cîteva lozinci. Speranţele comune, idealismul, suferinţa amară din anii aceia grei care dăduseră naştere lozincilor folosite acum de dînşii dispăruseră... În gura lor cuvintele erau goale şi căpătaseră alt înţeles. Iar el nu ştia nici ce să creadă despre asta şi nici ce să facă... în afară de faptul de a spune, acum ca şi în atîtea alte rînduri: „Am încredere în Führer; ce face dînsul nu poate fi greşit !"

Auzi paşi prin receptor.

— Allo, spuse doctorul Zoder, tu eşti, Baumer?

— Da. Wegler şi-a revenit?

— Nu.

— Vreau să-l trezeşti!

— Regret, dar...

— La naiba, Zoder, văd că nu vrei să mă ajuţi. Peste o oră am întîlnire cu directorul Kohlberg. Trebuie să vorbesc cu Wegler înainte. De ce nu încerci cu săruri de amoniac sau cu vreun alt medicament? Ce fel de doctor eşti?

Se auzi chicotitul scurt şi fără rost al lui Zoder.

— Uite cum stau lucrurile, Baumer. Aş putea să-i fac lui Wegler o injecţie cu stricnină.

— Şi-ar recăpăta cunoştinţa?

— S-ar putea, dar...

— Fă-i-o!

— Te rog să mă asculţi o clipă. Îţi promit că voi face tot ce-mi spui... dar trebuie să cunoşti întîi situaţia.

— Te ascult.

— E drept că s-ar putea ca stricnina să-l readucă în simţiri. Dar s-ar putea să-l şi omoare.

— Iau riscul asupra mea. Tot n-am ce face cu el aşa cum e.

— Stai o clipă. E încă sub narcotic. Chiar dacă stricnina l-ar trezi, starea de şoc ar continua. Şi habar n-ar avea ce vorbeşte. Trebuie să înţelegi, Baumer, unui om în şoc nu-i mai funcţionează creierul normal. Scoţi de la el numai nerozii.

— Şi atunci, cînd se va termina şocul ?

— Asta nu ştiu încă. Sper că tratamentul pe care i-l aplic va da rezultate pînă mîine dimineaţă.

— Mîine dimineaţă... la ce oră adică ?

Zoder socoti repede. Sporovăiala lui medicală era înşelăciune curată. Nu numai că stricnina era unul din medicamentele tipice împotriva şocului, dar Wegler nici nu mai era în şoc. Din clipă în clipă, Zoder se aştepta ca Wegler să-şi revină. Avînd însă în vedere că Baumer era dispus să-i accepte absurdităţile, Zoder îşi dădu seama că ar putea alege chiar o oră mai tîrzie decît cea pe care o plănuise. Era mai hotărît ca oricînd să vorbească şi cu pastorul Frisch înainte de a-i da voie lui Baumer să-l vadă pe Wegler.

— Pe la ora nouă sau zece. Dacă o fi să-şi mai revină vreodată, atunci la zece, precis.

Baumer înjură.

— De mare ajutor îmi mai eşti şi tu, Zoder, n-am ce spune ! Nu pot aştepta aşa de mult.

Zoder chicoti vesel :

— De acum încolo, dragul meu, trimite-i pe ţintaşii tăi să mă consulte şi pe mine înainte de-a vîrî oţel în peritoneul unui om. Dacă toţi doctorii din Germania ar fi aici, nici unul n-ar avea ce face în asemena caz.

— Ne întîlnim la ora opt fix, comandă Baumer. Cu Kohlberg am să aranjez eu într-un fel sau altul. Dar la unsprezece se adună toată fabrica. Pînă la ora aceea trebuie să aflu ce se ascunde în dosul cazului Wegler,

chiar dac-ar fi să-i smulg informaţiile cu cleştele din burtă, m-ai înţeles?

— Voi face tot ce-mi stă în putinţă, spuse Zoder rîzînd. Ora opt, însemna izbîndă completă. Să sperăm că n-o să facă vreo septicemie. În cazul acesta...

— S-o ia dracu de septicemie şi să te ia dracu şi pe tine, spuse Baumer. Incerci cu stricnină la ora opt, nici un minut mai tîrziu.

Agăţă receptorul şi-şi privi ceasul de mînă. Era patru şi trei minute.

— Frieda... mă duc să mă întind puţin în biroul meu. Dacă adorm, trezeşte-mă neapărat la patru şi cincizeci de minute.

— Da, domnule Baumer!

— La patru patruzeci şi cinci îl chemi pe Herr Kohlberg. Spune-i să bea o cafea neagră şi să se pregătească pentru întîlnirea de la ora cinci. Am să mă duc eu la el.

— Da, domnule Baumer.

Baumer se duse în birou. Işi scoase haina şi încălţămintea, apoi trase un pat pliant de campanie din dosul unui maldăr de dosare. Tocmai cînd se întindea, auzi o bătaie în uşă. La răspunsul lui, intră Frieda cu o pungă de hîrtie în mînă.

— Iertaţi-mă, domnule Baumer. Dar m-am gîndit că vi s-o fi făcut foame. Am aici un sandviş. Zîmbea, cu zîmbetul ei neaşteptat, asemenea unui fulger.

— E micul dumitale dejun, nu-i aşa?

— Vă rog să-l luaţi. Eu plec imediat ce vine Martha. Dar cunosc planul dumneavoastră de lucru. Dacă nu îmbucaţi ceva acum, o să umblaţi nemîncat toată ziua.

— Iţi mulţumesc, Frieda, eşti foarte atentă. Şi luă sandvişul oferit.

— Nu aveţi pentru ce, domnule Baumer. Fata şovăi. Pot să vă spun ceva?

— Sigur că poţi.

— Voiam numai să vă spun... ştiţi, v-am observat... şi voiam să vă spun că povestesc întotdeauna despre dumneavoastră, domnule Baumer, şi că ne sînteţi tuturor o pildă vie. Sîntem mîndri să vă avem ca şef.

— Da ? E plăcut s-auzi așa ceva, răspunse el obosit, dar plin de recunoștință. Îți mulțumesc că mi-ai spus-o.

— Da, domnule Baumer. Așteptă o clipă, apoi văzînd că Baumer tace, ieși din cameră închizînd ușa încet.

„Așa, gîndi Baumer. Sînt o pildă... numai că eu nu mă simt astfel. Mă simt ca o zdreanță. Vechiul luptător național-socialist a început să bolească și să aibă dureri, iar după cît se pare... vinul scînteietor și-a cam pierdut tăria..."

Stătea liniștit, mestecînd sandvișul lipsit de orice gust. Pîinea era de proastă calitate și veche, iar felia de carne de porc aducea cu o foaie subțire de cauciuc. Îi vîjîia capul. Se gîndi la discuția avută cu Kehr și se înfurie din nou. În timp ce respingea teoria lui Kehr cu privire la nebunia lui Wegler, se temea de altă posibilitate și anume de faptul ca Wegler să nu fi lucrat singur. Sabotajul e primejdios, dar atunci cînd e comis de un grup organizat o poți totuși scoate la capăt. Oricine știa că mai existau elemente îndărătnice și dușmănoase în Germania. Dar dacă Wegler nu făcea parte dintre acestea — dacă era într-adevăr așa cum îl arăta dosarul, adică un german patriot pînă în clipa aceea — atunci semnificația faptei lui era cu atît mai gravă. Dacă oameni pe care te puteai bizui începeau să se întoarcă împotriva național-socialiștilor, atunci... atunci lucrurile se vor petrece iar ca în 1918.

Baumer oftă și-și alungă temerile. Kehr n-avea decît să ajungă la concluzii absurde, dar el n-o va face. Avea prea multe misiuni pentru a se putea lăsa copleșit de asemenea teorii.

Se întoarse pe o parte apăsîndu-și obrazul pe pînza aspră a patului. Se gîndi la Frieda, la frumusețea ei dulce și tinerească... apoi se gîndi la soția lui. Trecuseră săptămîni întregi de cînd nu mai avea știri de la ea. Era pe undeva prin Finlanda și îngrijea bărbați străini. „Oare îi lipsesc și eu tot așa de mult cît îmi lipsește ea mie ?" se întreba el.

Îi veni în minte chipul fin şi inteligent al soţiei lui. Erau aproape de aceeaşi vîrstă, şi ca şi el, intrase în partidul naţional-socialist din idealism şi nu datorită unei obişnuite osmoze. Ea ar înţelege că există probleme, că s-ar putea ca Germania să fie înfrîntă. Cu soţia lui putea vorbi despre astfel de lucruri... dar nu mai avea încredere în nici un alt om. Fie că prietenii lui erau atît de trufaşi şi siguri de victorie încît ar raporta Gestapo-ului îndoielile lui, fie că l-ar socoti un dezechilibrat. Bine... dar el de ce se temea, dacă ei nu se temeau ? Oare din pricina dualităţii din el, din pricina faptului că în sinea lui rămăsese un arhitect, un idealist şi nu un om practic ? Să fie oare asta diferenţa ?

Gîndurile i se întoarseră spre o noapte de vară petrecută cu aproape un an în urmă. Era în ajunul plecării soţiei sale la cursul de infirmiere. Cît de altfel erau lucrurile pe atunci ! Nu începuseră bombardamentele şi armatele germane pătrundeau în Rusia fără a întîmpina vreo rezistenţă serioasă ; fabrica era încă la Düsseldorf şi funcţiona perfect. Cînd îşi ţinea soţia în braţe, nu se simţea numai ca un bărbat care se bucură de îmbrăţişarea iubitei, ci ca un zeu care-şi cuprinde zeiţa. Erau *germani* — şi întregul univers părea să se desfăşoare ca un covor pufos sub picioarele lor. Cît de îmbătătoare fusese clipa aceea ! În primele zile ale începutului, visase doar un vis modest : acel al unei Germanii în care oamenii de felul lui să-şi poată avea asigurată o viaţă liniştită, într-o adevărată frăţie, fără paraziţi sau profitori care să-i strîngă de gît. Dar apoi, în prima perioadă de război, închipuirea lui se aprinsese văzînd succesul de necrezut al armatei germane. Viaţa deveni o beţie, o orgie de victorii fără şir, iar imaginea unui trai liniştit păli în faţa covîrşitoarei legende a lui Wotan pe cale de a deveni realitate. Începuse să vadă în Germania stăpîna întregii omeniri, să privească oamenii de o seamă cu el drept stăpînii statelor şi ai popoarelor...

Acum, viața de vis pierise și traiul liniștit de asemenea. Nu avea nici ceea ce dorise la început, iar visul rămăsese neîmplinit și el. Incă o dată, viața fusese amînată... temporar.

In dimineața acelei ultime zile, tocmai cînd soția lui trebuia să se îmbrace, Baumer o rugase să mai stea o clipă. Dăduse pătura la o parte și o privise în toată goliciunea ei. Simțise neapărat nevoia să-și fixeze în minte imaginea trupului ei... Iar acum pînă și această imagine era rece și tulbure.

„Am să-l rup pe Wegler în bucăți“, gîndi el deodată. Il cuprinse furia. „Nici n-o să ajungă vreodată la secure. Pe cuvîntul meu, am să iau un cuțit și am să-l jupoi de viu, bucățică cu bucățică. Am să-l învăț eu ce înseamnă ca un german să comită acte de sabotaj !“

Se întinse din nou, privind țintă tavanul. Simțea istovirea pătrunzîndu-i în oase...

In 1929, Baumer avea douăzeci și cinci de ani. Absolvise universitatea luîndu-și diploma de arhitect. Dacă își făcea bilanțul, activul cuprindea priceperea lui, temeinica lui educație burgheză, tinerețea. Dar pasivul era mult mai încărcat : nici de lucru, nici bani, nici perspective și nici speranțe. E groaznică lumea care produce bărbați învinși la vîrsta de douăzeci și cinci de ani ; dar în 1929 erau mulți ca dînsul în Germania, prea mulți pentru a-l învinui pe fiecare în parte. Cuvîntul „revoluționar“ ar părea prea blajin pentru ceea ce era Baumer pe atunci ; în amărăciunea lui, era pregătit pentru orice. Colindase toate străzile din Leipzig, Bremen și Hamburg gata să spele closetele pentru un salariu, dar văzuse că pînă și aceste munci aveau căutare. De două ori, pe vremea cînd dormea prin parcuri, se apropiase de malul unei ape cu gîndul de a se îneca și nu știu niciodată de ce nu-și dusese gîndul pînă la capăt. Apoi, într-o bună zi, își întîlni soarta : o

bucătărie populară înfiinţată de partidul naţional-socialist. În afară de farfuria zilnică de supă, găsi aici şi posibilitatea de a cîştiga cîţiva gologani împărţind manifeste. După cîtva timp află că există şi locuinţe în care tinerii nazişti — cu condiţia de a fi activişti — pot găsi adăpost gratuit. O lună mai tîrziu, intră în partid.

Era foarte natural ca Baumer să fi devenit naţional-socialist, cu toate că hotărîrea lui nu dovedea cîtuşi de puţin vreun interes pentru politică. Lumea trebuia cîrpită şi mulţi bărbaţi intrau într-un partid sau în altul. Baumer îi observase şi pe comunişti, dar deşi luase parte la cîteva din demonstraţiile lor împotriva şomajului, îi găsea dezgustători. Nu avea nici un chef să cînte în tovărăşia unor zdrenţăroşi despre o lume nouă clădită de muncitori. El era arhitect, nu muncitor, şi nici nu avea de gînd să devină muncitor. Ca şi bolşevicii, cămăşile brune promiteau o lume nouă şi fericită ; dar lumea lor avea să fi o lume *germană* şi asta era ceea ce îl interesa pe el. Nu-i păsa de clasa muncitoare mondială care-i preocupa aşa de mult pe marxişti. După cîte ştia, muncitorii francezi îi răpiseră tatăl, iar muncitorii englezi profitau de pe urma prăzii de la Versailles. Cînd naziştii vorbeau despre ridicarea unei *Germanii* puternice, despre o viaţă bună pentru toţi cei de *sînge german*... asta reprezenta într-adevăr, o realitate.

Cu naziştii, Baumer îşi recăpătă încrederea în sine — şi în acelaşi timp se ivi şi nădejdea. Partidul naţional-socialist îi descoperi aptitudini de orator şi organizator. Trei luni mai tîrziu fu angajat funcţionar cu un mic salariu. Cînd organizaţia locală avea nevoie de cineva care să agite pe cei deposedaţi sau nedreptăţiţi, îl chema pe Baumer. Şi Baumer îi recruta cu grămada, fiindcă transmitea şi celorlalţi speranţa pe care i-o insuflase lui partidul naţional-socialist.

Anii dintre 1929-1933 au fost ani duri... şi l-au făcut şi pe Baumer dur. În primele două luni, după intrarea în partidul naţional-socialist, participă la şase lupte de stradă, rezultînd toate din atacuri date împotriva unor întruniri marxiste. Fusese o perioadă sîngeroasă, de luptă pe viaţă şi pe moarte; în tot ceea ce făcuse şi în tot ceea ce avea să devină, urmase un drum care nu putea fi ocolit. Arhitectul deprinsese apucături de ucigaş, învăţase să se folosească la nevoie de cuţit sau de revolver.

Dar în cele din urmă, cînd naziştii veniră la putere, Baumer socoti că activitatea lui politică se terminase. Nu încetase niciodată să se considere arhitect, căci el nu văzuse în munca lui politică decît o necesitate imediată. Spre desperarea lui, partidul naţional-socialist nu-i dădu voie să părăsească postul de activist. Consolidarea puterii era abia la început. „Mai tîrziu", spuneau ei. „Aşteaptă pînă ce vom fi stăpîni pe situaţie." Aşa că mai rămase funcţionar încă trei ani, detaşat pe lîngă Frontul muncii. După aceea însă, îşi atinse scopul. Fu eliberat din funcţie şi primi o bursă cu care să-şi poată împrospăta cunoştinţele la universitate. Apoi i se dădu, în schimbul serviciilor aduse, un post la o firmă care lucra cu statul.

Cea mai mare ironie din viaţa lui Baumer fu dezamăgirea anilor care urmară. Nu era îngrijorat de propria lui carieră, ci de soarta Germaniei. Lună după lună, aşteptase ca întregul program al partidului naţional-socialist să devină realitate. Şi cum lucrul acesta nu se întîmpla, Baumer începu să se simtă din ce în ce mai prost. Nu dormea noaptea şi se lupta cu el însuşi : pe de o parte Germania se reînarma şi se întărea. Cu asta era de acord. Promisiunea de a se lichida şomajul fusese îndeplinită ; unitatea de vederi a poporului, politica externă, erau conduse în mod strălucit. Dar, pe de altă parte, unde era făgăduiala partidului naţional-socialist de a limita toate salariile la o mie de mărci pe lună ? Ce

era cu lichidarea profitorilor şi cu apărarea micilor comercianţi? Ani de zile îşi dăduse sîngele pentru un program care să fie şi naţional şi socialist. De ce, se întreba el, se execută acum numai jumătate din acest program? Nu găsea răspuns şi fiecare lună aducea o nouă întrebare, o nouă amărăciune. Cînd izbucni războiul, Baumer era un om nefericit şi decepţionat.

Războiul îi cuprinse însă întreaga fiinţă. Patriotismul lui, împletit cu anii de zbucium, zvîcni deodată la gîndul primejdiei în care se găsea patria. Înţelegea acum că lozinca „tunuri în loc de unt" fusese necesară şi se certa singur pentru nemulţumirea lui prostească.

Într-un elan de entuziasm se duse la partid şi ceru să intre în armată. Superiorul lui zîmbi, îl bătu pe umăr şi-i spuse că victoria va fi cîştigată de băieţi de douăzeci şi doi de ani, nu de bărbaţi de treizeci şi cinci. Între timp, mai erau şi altele de făcut. În războiul acesta, moralul clasei muncitoare va juca un rol hotărîtor. Oamenii ca Baumer trebuiau să aibă grijă ca frontul intern să nu repete actul din 1918 şi să înfigă pumnalul pe la spate.

În mai puţin de o săptămînă, Baumer era din nou activist. Scurt timp înaintea căderii Franţei, fu avansat la rangul de *Arbeitsfrontführer* într-o fabrică de tancuri din Düsseldorf, o muncă de mare răspundere. Cînd privea acum în urmă, spre primii ani de război, i se părea că perioada aceea trecuse pentru el într-o stare de încîntare deplină. Existaseră probleme, dar în faţa triumfului Germaniei noi, trezite la viaţă, acestea păleau.

Acum încîntarea pierise şi problemele se profilau în zare ca un şir nesfîrşit de munţi. Te căţărai, oboseai, dar nu vedeai niciodată sfîrşitul. Te opreai într-o clipă de grea cumpănă pentru a privi lucrurile în faţă — şi descopereai că faţa aceasta e hîdă, că ţinta se pierdea într-un văl cenuşiu, de nepătruns.

Visul era tot neîmplinit... Promisiunea fusese amînată... temporar...

Baumer oftă. Îşi trecu mîna peste faţă şi începu să tremure uşor, cu tot aerul blînd al nopţii. Apoi adormi.

5

Ora 4 dimineaţa.

Wegler îşi reveni încet în simţiri, ca un scafandru care se ridică doar treptat-treptat din adîncul mării la suprafaţă. Şi tot ca un scafandru care bîjbîie întîi prin întunericul acela de mormînt şi apoi prin straturile de obscuritate... care suferă presiuni diferite şi percepe slab formele schimbătoare de viaţă din jurul lui... tot astfel înota şi Wegler, doar treptat-treptat, în sus, spre lumină şi aer, spre lumea cunoscută de la suprafaţă. Undeva, în ascensiunea lui oarbă, ajunse la un punct la care mintea începu să funcţioneze din nou... dar obosită, cu moleşeala aceea greoaie a unei fiinţe abia ieşite din mormînt. Desigur că el nu-şi dădea seama de asta. Nu există minune mai mare ca cea a corpului omenesc sau ca firul acela subţire şi încordat pe care îl numim gîndire omenească. Dar pentru ochiul minţii lui, întunericul nu mai era pe de-a întregul întunecat, ci devenise roşu. Ca prin nişte ochelari de un roşu foarte închis, Wegler vedea figuri tulburi care se mişcau şi limbi îndepărtate de foc. Apoi începu procesul gîndirii.

„Ce se va întîmpla ?" Era prima întrebare care-i chinuia creierul. Nu avea nici un înţeles pentru el, dar mintea lui o repeta monoton : „Ce se va întîm-

pla ?" Şi apoi : „Mă trezesc. Am dormit... nu, am fost bolnav. Sigur că sînt bolnav, fiindcă în somn... Ce s-a întîmplat cu mine ? Dumnezeule, ce s-a întîmplat ?"

Puţin înainte de a deschide pentru întîia oară ochii, avu o senzaţie pe care Zoder ar fi putut-o preciza, deoarece era tipică rănii lui. Simţi deodată o zvîcnitură dureroasă în abdomen, în locul unde i se vîrîse tubul de cauciuc. Dar Zoder nu avea de unde şti că vreme destul de îndelungată, durerea aceasta îi dăduse lui Wegler iluzia că e în fabrică şi că zvîcniturile din burtă se datorau loviturilor uriaşului ciocan pneumatic la care lucra. Aşa se întîmpla timp de douăsprezece ore pe zi în uzină ; cînd cele trei mii de kilograme se prăvăleau cu furie pe bucata de fontă pe care o ţinea el, însăşi podeaua părea să se ridice cu un geamăt căruia îi răspundea o zvîcnitură în adîncul pîntecelui său.

Deschise ochii sticloşi. Desluşi, ca printr-o ceaţă, pereţii nezugrăviţi, din lemn de brad, şi capătul patului în care zăcea. Nu era nimeni în odaie şi nici odaia nu avea vreun sens pentru el.

Işi umezi buzele uscate şi crăpate. Simţi mirosul dulceag şi greţos de eter care-l învăluia. Mintea lui înregistră greşit senzaţia... Innegurată, spuse „gaz". Şi numaidecît, memoria simţurilor îi trezi o imagine neplăcută. Cu mulţi ani în urmă făcuse ceva de care se ruşina adînc, un lucru fără putinţă de îndreptare. Avea treizeci de ani pe atunci şi locuia la Colonia. O cursă neobişnuită îl dusese într-un cartier de bogătaşi. In timp ce se odihnea puţin într-un parc, auzi două guvernante vorbind cu aprindere. După accent, una din ele era englezoaică. Fiind despărţit de ele doar printr-un gard viu, Wegler le putea asculta conversaţia fără să fie văzut. Inţelese că nici uneia nu-i place ocupaţia respectivă şi că le era silă să aibă grijă de copii. Asculta alene, amuzat, pînă cînd o auzi deodată pe englezoaică, Emily, sfătuindu-şi prietena :

— Cînd al meu ţipă, spuse ea, fac ceva care-i închide întotdeauna gura. Desigur, nu pot face asta cînd e doamna acasă, dar din fericire iese aproape în fiecare după-amiază. Bucătăreasa ştie şi ea, dar puţin îi pasă. Dau drumul gazului din cuptor, înţelegi, Marlene? Apoi împing plodul înăuntru pentru o clipă. Crede-mă, nu mai scoate un ţipăt toată după-amiaza. Gazul îl face să doarmă ca o pisicuţă.

— Dar nu-i primejdios? întrebă cealaltă, pe un ton nervos şi îngrijorat.

— De loc. Nu-i doare. Bineînţeles, cînd trec de un an nu mai merge, fiindcă dau prea tare din picioare. Dar oricum, eu nu mă angajez la copii mai mari... e prea multă bătaie de cap.

— Doamne, Dumnezeule... dacă m-aş fi gîndit... Dar dacă moare?

— Nu fi proastă, Marlene! Ce idee! Sigur, nu trebuie să-i ţii prea mult înăuntru. Apoi şi pentru ei e mai bine să doarmă decît să zbiere toată ziua, nu-i aşa?

— Nu ştiu. Mi-e frică.

— O, eşti o proastă! Singurul lucru pe care nu-l pot suporta, e un sugaci care zbiară. Dar n-ai decît să faci cum îţi place.

— Păi... am să văd. E totuşi o idee.

Cele două fete plecară, lăsîndu-l pe Wegler buimăcit. Pentru el, care iubea copiii, care-şi idolatriza propriu-l băieţel, conversaţia părea monstruoasă, aproape ireală. Ar fi dorit să creadă că nu fusese decît o glumă, dar neliniştea din suflet îi spunea că nu e aşa. Fata fusese prea încîntată de ea însăşi, tonul prea vesel în vulgaritatea lui.

Cum şedea aşa, cele două fete ocoliră gardul şi trecură prin faţa lui, împingînd cărucioarele. Îşi dădu imediat seama care era Emily. Era cea mai voinică dintre ele, o fată înaltă şi cărnoasă de vreo douăzeci de ani, cu un obraz ca luna plină. Vorbea acum despre o pereche de pantofi. Ar fi fost uşor s-o urmărească şi să identifice casa în care îşi făcea ser-

viciul. Era spre sfîrşitul după-amiezii şi probabil că mama copilului sau altcineva din familie era acasă. Ar suna la uşă şi ar spune: „Iertaţi-mă, n-aş vrea să vă deranjez, dar trebuie să ştiţi un lucru... Şi eu am un copil..." Dar cînd închipuirea lui ajungea la punctul acesta, apăreau o mulţime de temeri care îl zăpăceau. Cu ani mai tîrziu, amintindu-şi fiecare amănunt şi fiecare gînd, fu el însuşi mirat de timiditatea lui. Datoria pe care o avea faţă de această familie necunoscută era limpede — o simplă datorie omenească. Căci dacă un om nu avea măcar atîta consideraţie pentru alţii, dacă un om şi semenii lui erau atît de despărţiţi încît nici unul să nu se gîndească la binele celuilalt — atunci ce înţeles mai avea viaţa? Aşa de mult decăzuse spiritul omenesc?

Dar aceste gînduri nu-i veniră decît mai tîrziu. Căci atunci rămase mai departe pe bancă, paralizat de nehotărîre. Încurcate, gîndurile îi şopteau: dacă mama copilului nu-l va crede? Nu era decît un muncitor, pe cînd dînsa, cu guvernantă, bucătăreasă şi altele, era desigur o aristocrată bogată... Dacă fata tăgăduia şi cerea să-l aresteze pentru calomnie? Ar putea el dovedi acuzarea? Nu. Ba mai exista şi un martor împotriva lui: fata cealaltă care ar ţine, desigur, cu prietena ei. Doamne, ar putea fi amendat sau chiar băgat la închisoare. Sau — chiar dacă mama copilului îl credea şi îi era recunoscătoare — probabil că dînsa ar cere ca fata să fie arestată şi atunci el ar trebui, de asemenea, să apară în faţa tribunalului. Într-o vreme în care erau atîţia şomeri şi-ar pierde cu siguranţă slujba. Un bărbat trebuie să aibă în primul rînd grijă de familia lui, nu-i aşa?

Şedea pe bancă, hărţuit, asudat de parcă avea friguri. Dar nu făcea nici o mişcare. Cele două fete coteau tocmai după colţul potecii. Wegler ştia că ar trebui să sară de pe bancă şi să se repeadă după ele, ca să nu fie prea tîrziu. Dar continuă să şadă ca o momîie sau ca un nesimţit — deşi nu era nici una

nici alta. Cînd, în cele din urmă, se sculă, fetele nu se mai zăreau.

Wegler nu ştia pe atunci şi n-avea să înţeleagă nici mai tîrziu că era victima unei legi fundamentale a epocii noastre: codul nescris după care în societatea noastră un om trebuie să-şi drămuiască cinstea cu grijă şi cu şiretenie pentru a nu fi trădat. Nu cunoştea tristul adevăr că lumea noastră minunată e în aşa fel construită încît plămădeşte oamenii altfel decît ar vrea ei să fie, că-i face în acelaşi timp mai fricoşi şi mai egoişti decît e nevoie. Ştia doar că era adînc ruşinat de a nu fi urmat pornirea inimii, oricare ar fi fost consecinţele.

In liniştea nopţii sau în timp ce-şi privea, plin de dragoste, băieţelul, îşi amintea banca, vocea vulgară şi mulţumită, faţa plină ca luna. Cu trecerea vremii amintirea îl chinui mai rar, dar nu pieri cu totul niciodată. Şi acum se întorsese din nou, ca o imagine ceţoasă şi supărătoare ca şi cum eterul pe care îl mirosea ar fi fost gazul dinăuntrul unui cuptor, ca şi cum braţele cărnoase şi obrazul rotund s-ar fi aplecat peste patul lui pentru a-i aminti, în chip necruţător, păcatul...

Treptat-treptat, mintea i se limpezi. Zvîcniturile din burtă deveniră mai dureroase. Acum îşi dădea seama că nu era la lucru şi că nu era vorba de loviturile ciocanului pneumatic, ci de altceva. Şi deodată, memoria îi reveni întreagă... chiar şi a ultimei clipe, atunci cînd fusese împuşcat. In clipa aceea văzuse un S.S.-ist îngenunchiat şi răsfrîngerea lunii pe patul unei puşti. Deşi trupul îi înţepenise de spaimă, rămăsese pe loc ca să mai aprindă un chibrit pentru a-l arunca pe săgeata de fîn. Işi dădu seama că trebuie să se afle în clinica fabricii şi că S.S.-istul îl împuşcase.

Şi se apucă, liniştit, să examineze starea în care se afla. Era, în primul rînd, durerea din abdomen; probabil că acolo fusese rănit. Incercînd să întindă mîna pentru a-şi pipăi bandajul, constată că nu pu-

tea mişca braţul stîng. Întoarse capul, săltîndu-se puţin. Văzu tubul de cauciuc care ducea la ac şi braţul legat de pat. Slăbit, cu tendoanele gîtului tremurînd, căzu din nou pe perna fierbinte. Nu înţelegea rostul aparatului. Fusese oare împuşcat şi în braţ ? Mişcă mîna dreaptă pe sub pătură şi constată că de la brîu în jos era gol, în timp ce trunchiul îi era acoperit cu o cămaşă de noapte grosolană. Apoi dădu de un bandaj masiv de plasture.

Aşadar... fusese împuşcat în pîntece! Luptase doi ani în primul război mondial şi ştia ce înseamnă ca un glonţ de oţel să străpungă intestinele unui om. Pe cîmpul de luptă erai de obicei pierdut în asemenea caz. Poate însă că acum există metode noi datorită cărora poţi fi salvat. Sau poate c-a avut noroc.

Gîndul acesta fugar — că avusese noroc — îi străfulgeră deodată prin minte. Pentru prima oară de cînd îşi recăpătase conştiinţa, înţelese pe deplin situaţia în care se găsea. Mort, ar fi fost salvat. Rănit, era prins în cursă, atît de prins cum n-ar trebui să fie nici măcar un şobolan dacă ar exista milă pe lume. După ceea ce făcuse (simţi deodată cum îi îngheaţă inima), nu va rămîne tortură cu care să nu-l chinuiască. Acum, în clipa aceasta, el, Willi Wegler, era în mîinile *lor* şi singurul drum care se întindea înaintea lui ducea spre un mormînt astupat cu var.

Bolnav de spaimă, Wegler încercă să-şi facă singur curaj. Ce era de făcut ? Ştia ce înseamnă rana, era conştient de moleşeala şi slăbiciunea trupului său. Nu putea decît să zacă aici, pregătindu-se să îndure chinuri neomeneşti. Vedea limpede orele care aveau să urmeze : de îndată ce-şi vor da seama că e conştient, vor începe. Va veni Baumer. Va întreba care-i sînt complicii. Ce putea răspunde ? Şi apoi Baumer va avea chef să afle de ce a făcut semnale englezilor. Nu fusese în stare să-i explice lucrul acesta nici Berthei, dar mi-te lui Baumer ! Cum să vorbească despre un lucru pe care nu-l înţelegea prea bine nici el ?... Totuşi, îl readuseseră la viaţă şi-l

zvîrliseră pe acest pat de spital numai în scopul de a-l face să vorbească. Ştia ce-l aşteaptă dacă va îndrăzni să nu le răspundă.

Ii trecu prin cap soluţia cea mai bună şi se agăţă de ea cu un zel plin de amărăciune. Fără doar şi poate, trebuie să se omoare — şi încă repede! Ştia destul despre rană pentru a fi sigur că e de ajuns să smulgă bandajul de pe burtă. Moartea ar veni repede şi tot atît de sigură ca şi afurisita lor de secure.

Ajunsese aici deci? Aşa se părea. El nu putea avea credinţa aceea în vindecare caracteristică omului bolnav, nici nesiguranţa omului bătrîn în ceea ce privea ceasul morţii, nici măcar speranţa condamnatului într-o amînare. Era complet şi irevocabil osîndit, şi acum, chiar în clipa *asta,* trebuia să se salveze.

Stătea nemişcat, umezindu-şi buzele cu limba. Adevărul este că scăpase de prea puţin timp de la moarte pentru a se mai teme biologic de ea. Forţa vitală inconştientă e cea care-l face pe omul sănătos să se teamă de nefiinţă. Pentru cei grav bolnavi, cei foarte bătrîni sau cu o rană mortală, moartea e un fenomen tot atît de natural ca şi somnul pentru un om obosit. Iar Wegler era toate acestea la un loc şi poate chiar mai mult — era bolnav, rănit şi bătrîn de o sută de ani.

Totuşi amîna mereu ceea ce ştia că are de făcut. Forţa care îl readusese în simţiri îl îmbărbăta mereu. Era... curios. Dăduse foc unei săgeţi de fîn într-un acces de furie, într-o explozie emotivă care pusese deodată stăpînire pe el. Dar dincolo de această explozie de furie exista şi un scop conştient. Acum, fiecare fibră din fiinţa lui cerea răspunsul. Văzuseră oare piloţii britanici săgeata de foc? Se vor întoarce?

Incerca să cerceteze problema în linişte. Presupunînd că semnalul lui fusese văzut — ce se va întîmpla? Chiar şi aşa, exista posibilitatea de a nu şti cînd se vor întoarce. După cum aflase din ziare, un atac

aerian era lucru complicat. Poate că va trebui să fotografieze locul mai întîi, sau să facă un zbor de recunoaştere. În cazul acesta ar dura zile şi săptămîni întregi pînă să vină să bombardeze. Dar Baumer şi călăul lui nu vor aştepta săptămîni şi nici măcar zile.

Era oare zadarnic să creadă că englezii s-ar putea întoarce chiar în noaptea următoare? Nu erau proşti, englezii ăştia. Puteau trage concluzia că o uzină camuflată e insuficient apărată şi să rişte, aşadar, un raid rapid în speranţa unui succes. În ceea ce priveşte fotografiile... din moment ce ţinta era în mod vădit ascunsă într-o pădure, asta însemna că chiar pădurea respectivă limita ţinta. Bombele incendiare ar putea înlocui fotografiile. Iar dacă se putea gîndi el la toate aceste lucruri, de ce nu s-ar putea gîndi şi englezii? Nu era chiar aşa de absurd, nu-i aşa?

Wegler începu să tremure deodată şi se întrebă dacă va îndrăzni să ia hotărîrea spre care îl îndemna inima. *Voia să ştie!* Voia să rămînă în viaţă pînă în noaptea următoare. Dacă avioanele nu vor veni, atunci totul va fi sfîrşit pentru dînsul... şi va muri tot atît de prosteşte după cum, îşi dădea abia acum seama, şi trăise. Dar dacă vor veni...

Işi linse buzele. Gura şi gîtlejul îi erau fierbinţi. Mîine noapte! Nădejdea lui era oare zadarnică? De unde ştia, de pildă, că nu trecuseră săptămîni sau cel puţin cîteva nopţi de cînd aprinsese săgeata de fîn? Cuprins din nou de îngrijorare îşi muşcă limba, se gîndi o clipă, apoi îşi vîrî mîna sub cămaşă. Cu două zile în urmă, un strop de ulei fierbinte îl arsese în timpul lucrului. Işi pipăi cu degetele coastele din stînga şi găsi locul. Rana era încă crudă.

Atunci, dacă aprinsese săgeata de fîn în noaptea aceea, ce oră să fi fost acum? Era zi sau noapte? Şi cît mai avea de aşteptat pînă la venirea avioanelor?

Treceau, de obicei, pe la unsprezece noaptea. Asta înseamnă că a fost rănit scurt timp după aceea. Avînd un glonţ în burtă, a trebuit, desigur, să fie operat de

urgență. (Doctorul Zoder, cel care-l examinase ieri în biroul lui Baumer, pentru a vedea dacă e apt pentru armată...) Cît durează o astfel de operație? O oră... două? Nu putea decît să ghicească. Dar trebuie să fi zăcut, inconştient, cel puțin cîteva ore.

Răspunsul veni brusc. Era vădit: perdelele de camuflaj acopereau fereastra şi o lămpiță de noapte ardea pe o masă de lîngă patul lui. La ora şase treizeci dimineața, cînd îşi lua micul dejun, afară era lumină. Deci acum era între miezul nopții şi ora şase dimineața. Socotind şi perioada de inconştiență, ar trebui să fie ora trei sau patru dimineața. În cazul acesta, mai avea vreo douăzeci de ore de viață înainte de a-şi rupe bandajul.

Gemu tare cînd durerea îi străpunse partea de jos a pîntecului. O durere sălbatică pe care n-o anunțase nimic mai înainte. Îşi linse buzele iar. Cît de uscat şi ars îi era gîtlejul!

Cu o spaimă subită, Wegler îşi aminti din nou de zilele de pe front şi înțelese de ce era atît de însetat. În tranşee, cînd un soldat era rănit în burtă, cerea întotdeauna apă, dar apa era singurul lucru pe care nu aveau voie să i-l dea. Heinz, bunăoară, băiatul acela din compania lui...

Imaginea lui Heinz, aşa cum îl văzuse la spital, îi apăru limpede în fața ochilor şi-l umplu de groază. Înainte de a intra în infirmerie, sora îi spusese că lui Heinz îi merge bine, dar adăugase că numai primele două zile erau grele. Dacă Wegler voia să stea puțin cu Heinz, ea îi va da o farfurioară cu apă şi o bucăţică de tifon. E bine să umezească buzele rănitului, să-l lase chiar să şi sugă tifonul umed, dar ar fi o adevărată nenorocire dacă i-ar da lui Heinz măcar o singură înghițitură de apă, oricît de stăruitor i-ar cere-o.

Cînd intră înăuntru, tînărul din fața lui nu mai avea nimic comun cu sergentul voinic pe care îl cu-

noştea atît de bine. Omul acesta avea un obraz cenuşiu, ochii adînciţi în orbite şi sticloşi. Dar faţa lui cadaverică se lumină de bucurie cînd îl văzu pe Wegler. Îi făcu imediat semn să se apropie.

— Apă, Willi; dă-mi puţină apă! şopti el.

Era îngrozitor. Ochii băiatului, de obicei atît de calzi şi de inteligenţi, sclipeau acum cu o viclenie pe care n-o puteai numi decît animalică.

— Apă, ceru el. Willi, vreau să-mi dai puţină apă.

— Heinz, începu Wegler, infirmiera...

Nu avu răgaz să-şi termine fraza. De îndată ce Heinz auzi că infirmiera vorbise cu Wegler, îl socoti şi pe el ca făcînd parte dintre duşmanii lui. Căzu pe pernă cu un geamăt de deznădejde şi de ură, iar din clipa aceea nici nu se mai sinchisi de musafirul său. Şi după cum observase Wegler, Heinz nu delira, ci era treaz şi absolut conştient. Dar acest Heinz nu mai avea nici un interes pentru un tovarăş din propria lui companie şi nici nu-l asculta măcar pe Wegler care-i spunea cît de norocos e să se învîrtească de un concediu. Heinz ardea ca pe jeratic — gîtlejul, stomacul, pieptul — şi înafară de apă nimic din viaţă nu mai prezenta pentru el vreun interes, nu mai avea nici o dorinţă.

Amintirea îl sperie pe Wegler. Socotise că mai are de aşteptat vreo douăzeci de ore. Dar peste cîteva ore va fi oare ca Heinz... o fiinţă care cerşeşte apă fără să-i mai pese de nimic altceva? Dacă Baumer îi ducea un pahar cu apă la buze? Şi Heinz fusese bărbat înainte de a fi rănit. Exista, desigur, un punct la care voinţa şi mîndria oricărui om se topeau. Şi cu cît va refuza să-i dea lui Baumer informaţii, cu atît va deveni acesta mai violent, ştia prea bine lucrul acesta.

Exista, într-adevăr, un lucru mărunt pe care i l-ar fi putut destăinui: ceea ce ştia despre pastorul Frisch. Dar Dumnezeu să-l binecuvînteze pe pastor şi focul iadului să ardă pe oricine l-ar trăda!

Ce trebuie să facă? Căci în curînd vor sosi.

Încet, tulburarea lui Wegler se potoli. Un zîmbet îi apăru pe buze. Şi după aceea, cînd prinse înţelesul deplin al propriei lui puteri, îl năpădi un rar sentiment de triumf. Nu-i mai pasă dacă Baumer îi va cere ceva sau dacă un medic va veni să-l spioneze. El, şi nu dînşii, era singurul judecător al timpului care-i mai rămînea de trăit. Nici o putere din lume nu-l putea sili să cedeze, dacă nu voia. Avea o singură misiune — să simuleze starea de inconştienţă pînă la căderea nopţii. Atîta timp cît va părea inconştient, îl vor lăsa în pace. Nu trebuie să răspundă întrebărilor, ci să stea liniştit, să lupte cît va putea împotriva setei. Iar dacă la un moment dat nu va mai putea îndura insistenţele lor sau propria lui suferinţă, curmarea lor tot în mîna lui va fi. În clipa aceea va fi deajuns să-şi smulgă bandajul.

Stătu o clipă nemişcat, cu creierul şi trupul istovite de încordarea gîndirii. Dar se simţea exaltat şi adînc împăcat. Acesta era într-adevăr un plan! O prefăcătorie de douăzeci de ore — şi apoi, cu ajutorul lui Dumnezeu, va auzi bombele căzînd asupra fabricii. Merita cîteva ore de chin şi de sete... căci mort va fi apoi multă, foarte multă vreme...

Işi umezi din nou buzele. Rămase liniştit, cu ochii închişi. Faţa lui pătrată, cu trăsături mari, se înroşise, dar sudoarea de pe frunte dispăruse. Prin noapte, zgomotul înfundat al unei maşini grele ajungea pînă la dînsul, înăbuşit şi îndepărtat, venind ca de pe altă lume. Gîndul că ar putea fi propriul lui ciocan pneumatic îl supără.

Un alt geamăt îi scăpă de pe buze. Simţise pentru a doua oară în abdomen o durere ascuţită, tăioasă, alta decît zvîcnitura continuă de acolo. Işi spuse, cu oarecare tristeţe, că nu avea nici o importanţă. Cu sau fără dureri, trebuia să ţină neapărat dinţii strînşi. În următoarele douăzeci de ore avea de cîştigat o cursă: într-o echipă era el (Willi Wegler, nebunul), în cealaltă era Baumer... iar la potou călăul. Va trebui

să-şi înfrîngă durerea, să uite de sete şi să lase timpul să treacă.

Incă un gînd nou. Ce putea face un biet nenorocit cu o gaură în burtă ca să-şi treacă vremea? Să se gîndească poate la lucrurile bune pe care i le dăruise viaţa, la Käthe — soţia lui care murise — şi la frumoasele zile din trecut... Va îndrăzni poate să cugete şi asupra anilor săi tulburi, încercînd să le găsească vreun înţeles. Avea patruzeci şi doi de ani şi era pe cale să moară. Nu fusese niciodată mincinos, escroc sau necinstit; dăduse ascultare legilor, acceptase fiecare guvern şi muncise ca un cîine. Şi totuşi se terminase totul printr-un eşec, iar el nu-şi dădea seama de ce. Ştia doar că undeva, în vreun fel, nu fusese la înălţime.

Trupul lui Wegler se încordă puţin, înainte chiar ca creierul lui obosit să-l fi înştiinţat că se deschide uşa. Inima începu să-i bată cu putere. Numai cu mare greutate reuşi să-şi înfrîngă pornirea de a deschide ochii.

Doctorul Zoder intră rîzînd cu sora Wollweber.

— Dar ţin neapărat, spunea ea. Cît aţi dormit pînă acum? Numai cinci minute! Arătaţi ca o otreapă, domnule doctor. N-o să rezistaţi pînă mîine seară.

— In cazul acesta vei avea cinstea să-mi pui doi bănuţi pe ochi. Iar acum lasă-mă în pace. Patrioticul meu pacient are nevoie de mine.

— Nici gînd. Priviţi-l numai, domnule doctor! De cînd am ieşit de aici, nici nu s-a mişcat!

— Şi nici nu se va mişca pînă la ora opt dimineaţa, răspunse Zoder. Dacă Baumer vine numai cu o clipă mai devreme, îşi pierde timpul degeaba.

Sora Wollweber îşi încrucişă braţele grase şi începu să sforăie cu zgomot.

— Presupun că-i veţi da morfină, nu? Era, din principiu, împotriva injecţiilor.

Zoder căuta pulsul la încheietura mîinii lui Wegler.

— Deşteaptă femeie... dar acum ţine-ţi gura!

La atingerea doctorului, Wegler căută să-şi ţină trupul destins, dar în sinea lui era foarte agitat. Orice narcotic i-ar fi duşman în clipa aceea. Trebuia să rămînă treaz dacă se va întîmpla ceva şi să audă tot ceea ce se vorbea în faţa lui. În clipa aceea nu avea decît o singură armă: creierul. Iar dacă acesta va fi scos din funcţiune, va pierde partida în mod sigur.

— Pulsul: o sută cinci.

Sora Wollweber notă pe foaia de observaţii.

— Vedeţi, exclamă ea triumfătoare. Nici urmă de septicemie.

Zoder se strîmbă în timp ce scutura un termometru.

— Îmi poţi garanta că nu va fi o sută douăzeci peste o oră?

— Garantez! Am intuiţia lucrurilor acestea!

— Aha, intuiţia dumitale ariană! Puse termometrul la subsuoara lui Wegler şi gîndi: „Doamne, Dumnezeule, cît e de uşor să fii nebun! De ce o las să mă tîrască în asemenea discuţii? Mă coboară la nivelul ei şi eu mă port de parcă aş fi tot aşa de idiot ca şi dînsa!"

— Fac o convenţie cu dumneavoastră, domnule doctor.

— Ce fel de convenţie?

— In privinţa injecţiei.

— Asta nu-i treaba dumitale.

Sora adăugă, calm:

— Desigur, domnule doctor. Dar după ce i-o faceţi, o să mergeţi la culcare ca să dormiţi pînă dimineaţa? Am să-l veghez eu.

Zoder nu răspunse. Se aplecă asupra lui Wegler, pipăindu-i palmele şi examinîndu-i unghiile. Nu era nici o îndoială că omul acesta ieşise din şoc; era mai greu să-ţi dai seama de ce era încă inconştient. Efectul eterului trebuie să se fi risipit, cu siguranţă.

— Ei, domnule doctor?

Continuînd să tacă, Zoder pipăi uşor, cercetător, craniul lui Wegler.

— O leziune craniană? întrebă infirmiera.

Zoder dădu din umeri.

— Nu văd nici un semn. Dar nu prea înţeleg starea aceasta prelungită de inconştienţă. Luă termometrul. Ce temperatură a avut după operaţie?

— Treizeci şi şapte şi cinci, domnule doctor.

— Acum are treizeci şi opt. Îl privi gînditor pe Wegler. Temperatura, pulsul, respiraţia, normale. Nu înţeleg de ce nu-şi revine. Uită-te la el! Zace ca un butuc. Nici nu se mişcă.

— Vă duceţi la culcare, domnule doctor? Nu mi-aţi răspuns încă.

— Soră, vreau să te uiţi la el la fiecare sfert de oră.

— Am să mă uit. Vă promit.

— Şi mă vei chema imediat ce-şi revine.

— Sigur, domnule doctor, pe cuvîntul meu.

— Atunci am să mai amîn injecţia.

— Vă duceţi la culcare, domnule doctor? Să dormiţi cu adevărat?

— Of, femeie, femeie, exclamă el tăios. Am cincizeci de ani. Lasă-mă, te rog, să hotărăsc eu singur ce am de făcut. Nu mai pot suporta palavrageala dumitale.

— Iertaţi-mă, murmură ea şi izbucni pe neaşteptate în plîns. Am avut cele mai bune intenţii.

Din pricina plînsului, faţa ei căpătă o înfăţişare jalnică, dar Zoder nu simţi nici un fel de milă pentru dînsa. Dimpotrivă, inima i se umplu deodată de venin. „Plîngi, scîrnăvie!" gîndi el. „Nu sînt destule lacrimi în Germania ca să spele această biată lume însîngerată. Plîngi pînă ce vei orbi, plîngi pînă-ţi va ţîşni sîngele din măruntaiele tale afurisite. Cei de teapa ta au făcut întreaga omenire să plîngă!"

Se întoarse, uitîndu-se la omul de pe pat. „Şi tu!" gîndi. el. „M-am simţit bine pînă ce mi-ai ieşit tu în cale. Acuma sînt tot atît de năuc ca şi un prunc. Singurul lucru pe care-l pot face e să aştept dimineaţa, ca să alerg la pastor. Fii blestemat şi tu!"

. . .

— Ei, acuma tacă-ţi gura! spuse el tare către sora Wollweber. Nu te purta ca o capră bătrînă şi proastă! Şi ieşi furios din cameră.

Smiorcăind, infirmiera îşi şterse lacrimile. De cîte ori o repezise Zoder aşa — ceea ce se întîmpla foarte des — se simţea îngrozitor de jignită. La vîrsta ei nu era obligată să slugărească într-un spital. Mînia lui Zoder era o ruşinoasă răsplată pentru patriotismul ei... da, şi pentru jertfa ei continuă, pentru devotamentul ei.

Cu cît compătimirea pentru ea însăşi creştea, cu atît creştea şi furia sorei Wollweber împotriva lui Wegler. Wegler îi ţinuse pe amîndoi treji toată noaptea, Wegler era de fapt pricina certei lor. Şi totuşi îl cocoloşeau de parcă ar fi fost vorba de o fiinţă omenească cinstită şi nu de un nemernic care încercase să-i ucidă pe ei toţi.

Cu furie crescîndă, privi la omul de pe pat. Faţa ei grăsună şi solemnă se făcu stacojie de atîta mînie. Execuţia era o pedeapsă prea uşoară pentru o reptilă ca asta, îşi spuse ea. Ar trebui sfîşiat în bucăţi, făcut să sufere, monstrul!

— O, tu! exclamă ea cu glas tare, plină de o indignare morală pe care nu şi-o mai putea stăpîni. Bestie ce eşti! Cum ai putut face asemenea lucru? Se apropie de pat şi se uită la el ţintă, mormăind. Chipul lui Wegler o privea şi el, nemişcat. Trăsăturile lui o supărau grozav. Dacă nu l-ar fi văzut cu ochii ei, dacă cineva i-ar fi adus la cunoştinţă trădarea lui, şi-ar fi închipuit că e o fiinţă hidoasă, cu negi pe obraz, un bolşevic sîngeros, un evreu scîrbos cu nasul coroiat sau un nebun cu chipul rătăcit. Căci care altul şi-ar fi putut trăda propria patrie — o crimă care, după cum ştie orice german încă din copilărie, este mai josnică chiar decît trădarea părinţilor, a iubitului sau a familiei? Şi totuşi, omul acesta blond cu chip teuton, aproape frumos — ba chiar frumos — comisese asemenea crimă. Era o ruşine

pentru care nici nu găseai cuvinte. Ori era nebun de-a binelea (şi nici măcar asta nu ar fi o scuză), ori exista vreo pată ascunsă, undeva, în sîngele lui.

— O, ticălosule! exclamă din nou cu glas tare, dînd frîu liber sentimentelor ei. Ce fel de diavol eşti? Stai numai, ai să vezi tu ce te aşteaptă! Şi înainte de a-şi da bine seama de ce face, îl scuipă în obraz.

Se opri o clipă, gîfîind, şi începu să vorbească singură. O cuprinsese dintr-o dată un dor cumplit, o nevoie dureroasă ca războiul să se termine, ca feciorii ei să se întoarcă teferi acasă şi ca viaţa să fie din nou voioasă şi paşnică.

Părăsi camera oftînd, gîndindu-se c-o aşteaptă o zi grea, pentru că biata soră Scheithauer nu poate încă lucra.

Deşi ştia că plecaseră amîndoi, Wegler privi pe sub pleoape prin toată odaia înainte de a-şi şterge faţa. Era prea desprins sufleteşte de lucrurile acestea pentru a fi supărat pe infirmieră. De fapt, gestul ei îl pusese în gardă. De acum încolo, orice s-ar întîmpla, nu se mai putea aştepta la milă femeiască din partea ei şi nici la altceva decît trădare din partea medicului.

Îşi dădu seama, de asemenea, că vizita lor îi furnizase o informaţie extrem de preţioasă. Desigur că în cazuri ca al lui exista posibilitatea unei leziuni craniene. Era de ajuns să zacă, după cum spusese doctorul, „ca un butuc" şi să aibă grijă să nu-i scape de pe buze nici un geamăt de durere. Şi astfel, întîlnirea de la ora opt dintre el şi Baumer, pusă la cale de Zoder, putea fi mereu amînată. Mulţumită doctorului cîştigase, în orice caz, prima etapă a cursei, căci acum nu avea să-l mai supere nimeni pînă dimineaţa. Cu un dram de noroc, va avea după aceea prilejul să-i îndepărteze de el pînă seara.

Stătea liniştit. În cele zece minute în care Zoder şi infirmiera fuseseră în cameră, nu mai simţise zvîcniturile din pîntece. Dar acum îi reveniră cu intensi-

tate sporită. Strînse dinții și înghiți cu greu. Fără îndoială că va fi o zi de grea încercare...

Ei bine, gîndi el, acum va începe să-și ocupe mintea. Erau multe lucruri la care puteai cugeta. Da, desigur. Putea, de asemenea, să fredoneze în gînd și cîntece, diversele melodii pe care le cîntase la acordeon. Da, planul nu era rău de loc. Ii va fi cu siguranță ușor să-și umple cele douăzeci de ore.

Dintr-o dată, veselia lui Wegler pieri. „Voi muri la noapte“, gîndi el și fu cuprins de tristețe. Simți amara nimicnicie și pustietate a vieții lui. Se gîndi la Berthe Lingg, care-i fusese logodnică. Era trist — trist și foarte dureros că dînsa îl trădase. Dacă n-ar fi fost ea, săgeata de fîn aprins și-ar fi înălțat, nestingherită, vîlvătaia.

Dar nici măcar acum Wegler n-o putea urî pe Berthe din toată inima pentru ceea ce făcuse. Chiar și în înfrigurarea lui, observase că femeia era înnebunită de spaimă. Dacă ar fi avut mai multă încredere în ea sau ar fi încercat să-i explice mai limpede ceea ce era în inima lui, ea l-ar fi ajutat în loc să-l trădeze. Dar fusese și el prea buimăcit, cu mintea și sufletul prea chinuite pentru a mai avea grijă și considerație pentru ea. Din punctul acesta de vedere el era mai de condamnat decît ea. Berthe era o femeie bună și îl iubea. El a stricat viața amîndurora.

Se gîndea cu groază și la viitorul Berthei. Avea treizeci și șase de ani, era nemăritată și purta copilul lui în pîntece — un copil care va fi înfierat ca odrasla unui trădător. Ce se va întîmpla acum cu Berthe cea duioasă și fricoasă, care nu dorea decît să fie fericită ?

Wegler oftă. O plîngea pe Berthe din toată inima. Acum, visul lor se spulberase. Fusese așa de plăcut să-ți închipui visul acesta : o gospodărie, o femeie cinstită, cu trupul cald, ca tovarășă de viață, un copil care ar fi crescut ca o dovadă a faptului că-și găsiseră amîndoi o nouă existență. Visul acesta îl îm-

bătase, de parcă n-ar fi trăit cu toţii în ţara nazismului.

O, Doamne, ce fel de om era el? De ce trăise astfel, de ce făcuse acum ceea ce făcuse?

De ce o idee străbătea deodată mintea unui om, punea stăpînire pe el şi-l silea să facă ceea ce făcuse el? Avea patruzeci şi doi de ani, dar de fapt nu ştia mai nimic despre el însuşi. Şi nu mai avea decît douăzeci de ore pentru a afla de ce alesese să moară în felul acesta: ca un trădător, ca un om înafara legii, ca un bărbat care merită să fie scuipat de semenii lui.

Durerea aceea ascuţită îl înjunghie din nou în şale. Scrîşni din dinţi şi se rugă pentru întîia oară după ani de zile.

— Doamne, murmură el, fă să vină avioanele britanice. Te rog! Şi ajută-mă să mă pot gîndi la ceva. Nu trebuie să mă las înfrînt de durere.

Din ţesătura întortochiată a anilor lui, mintea cercetătoare şi nefericită a lui Wegler trase un fir, apoi altul. Îşi aminti o expresie: „Willi Fluieraş". Karl, prietenul lui, îi spusese întotdeauna aşa, cu un binevoitor dispreţ. Şi pentru prima oară în viaţă, Wegler se întreba acum deschis: „Avusese oare Karl dreptate în privinţa mea? Spunea că sînt un bou mare şi nătîng. Cum poate şti un om dacă şi-a orînduit viaţa bine sau rău?"

Karl îi dăduse pentru prima dată porecla aceasta în anul 1918, în tranşee.

— Fluieri, veşnic fluieri, exclamă el într-o zi, scos din fire. Doamne, cînd ai să începi să iei şi tu viaţa în serios?

— In serios? răspunsese Wegler rîzînd. Măi omule, eu sînt grozav de serios. Altfel n-aş fluiera. Numai că tu şi cu mine nu luăm în serios aceleaşi lucruri, asta-i tot.

Căci era adevărat că în clipa aceea Willi fluiera doar dintr-o prefăcută îndrăzneală — se pregăteau tocmai de atac — dar era de asemenea adevărat că Willi învăţase încă de pe atunci să treacă prin viaţă

fluierînd. Karl, care avea o fire mai închisă, avea o vorbă: „Războiul ăsta nu miroase a bine. Nu serveşte decît la îmbogăţirea fabricanţilor de muniţii."

La care Willi răspundea în mod invariabil:

— Sigur că nu miroase a bine, dar după cum spunea taică-meu: „Un om înţelept alege părţile bune din orice". Na, mormăitule, trage o duşcă de rachiu şi ţine-ţi gura. Sîntem încă în viaţă, nu-i aşa? Eu ştiu că acasă o am pe Käthe cea cu ochii albaştri şi un pui mic pe drum. Omule, la asta am să mă întorc dacă voi putea. Vreau să am ceva din viaţă.

— Un om înţelept alege părţile bune din orice, spunea Willi, fluierînd cîteva note în timp ce-şi scutura noroiul de pe bocanci.

— Ştii ce mai spunea taică-meu, îl întrebă el o dată pe Karl. „Viaţa e ca un fagure", spunea mereu tata, „trebuie să înveţi unde să pui gura să sugi, ce să înghiţi şi ce să scuipi." Să ştii, Karl, astea-s gînduri înţelepte. Le-a spus doar un om care se pricepea. Ce naiba, dacă te uiţi numai la partea neagră a vieţii, sigur că ţi se pare scîrboasă! Crezi cumva că bătrînul meu a avut o viaţă uşoară? Pe dracu! A muncit ca un cîine şi a suferit de colici — ca toţi zugravii — timp de zece ani, pînă s-a curăţat. Dar alegea părţile bune, înţelegi, şi avea întotdeauna zîmbetul pe buze. Să trecem acum la mine — am muncit şi am întreţinut-o pe mama de la vîrsta de cincisprezece ani. La o săptămînă după mobilizarea mea a murit de pneumonie. Şi atunci? După părerea mea eu cred că nu-ţi poţi închipui viaţa dinainte în vreun fel sau altul, nu poţi face nici măcar planuri. Alege părţile bune, iată filozofia mea. Distrează-te puţin, nu te necăji prea mult şi ia viaţa aşa cum este.

— Du-te-ncolo cu filozofia ta, răspundea Karl cu voie bună. „Ce să înghiţi şi ce să scuipi!" Dacă te nimereşte un glonţ în mutra ta urîtă, presupun c-ai să iei hotărîrea să-l scuipi, nu?

— Asta-i altceva.

— Pe dracu, altceva! Pace ori război, dacă eşti muncitor tot gloanţe primeşti.

La asemenea argumente, Willi răspundea întotdeauna cu batjocură blajină.

— Trăiască Karl Marx, răspundea el, deoarece prietenul lui era fiul unui socialist înflăcărat şi fusese botezat după Marx. N-ai decît să te întorci acasă şi să faci revoluţii, Karl. Eu mă simt bine şi aşa.

— Şi unde vei fi tu, cînd am să fac eu revoluţia?

— Cine ştie? răspundea Willi şi începea să fluiere. Fluiera şi în timp ce scria zilnica scrisoare acasă. Soţia lui, care abia împlinise şaptesprezece ani, era fiica unui vecin. De cînd îşi aducea Willi aminte, nici unul din ei nu se sinchisise de existenţa celuilalt. Apoi, în timpul celor zece zile de permisie pe care le primise după perioada de instrucţie, se îndrăgostiseră deodată orbeşte unul de celălalt. Fără a ţine socoteala de sfaturile părinţilor ei, care erau convinşi că fata le va rămîne pe cap ca văduvă de război, se căsătoriră înainte de sfîrşitul permisiei. Käthe preferase chiar să-şi părăsească căminul decît s-o audă pe maică-sa, o femeie îndărătnică şi acrită, criticîndu-l pe Willi. Acum trăia singură, destul de sărăcăcios, din puţinul ajutor acordat de guvern soţiilor de ostaşi. Willi ştia toate astea, dar despre îngrozitoarea ei singurătate nu auzi niciodată niciun cuvînt. După cum aveau să-şi mărturisească mai tîrziu, scrisorile lor fuseseră ţesute din dragoste şi din minciună.

„Draga mea Käthe“, scria Willi, „îmi merge bine şi te iubesc mai mult ca oricînd. Aici unde mă aflu, totul e liniştit, nu se aude decît glasul păsărelelor. Nici n-ai spune că-i război.“ (Aceasta era una din minciunile lui permanente.) „Marele Stat Major a hotărît ca Willi Wegler să fie redat cu orice chip soţiei sale sănătos şi întreg. Fotografia pe care mi-ai trimis-o valorează zece mii de mărci în ochii mei. Unde s-a mai văzut un soţ fără fotografia soţiei?

Pari cam slăbuță, draga mea, dar nu te necăji. După război, am să te îngraş eu. Ți-am povestit oare că am învățat să cînt la acordeon? Am avut o gripă şi am stat la spital." (Altă minciună: avusese o schijă în cap.) „Acolo am învățat să cînt. A fost o adevărată distracție. Cînd am să vin acasă, am să-ți cînt în fiecare noapte... printre sărutări..."

Willi Fluieraş... Fluiera şi rîdea, dar cînd Karl fu rănit cu prilejul celei din urmă retrageri, Willi îl cără în spate şase kilometri.

— Să nu-ți închipui că am făcut asta fiindcă țin la tine, îi spuse el lui Karl cînd fură înafara primejdiei. Am făcut-o pentru că taică-tău era membru în Sindicatul construcțiilor sau cum i-o mai fi zis drăciei aceleia, iar tatăl meu e membru în Sindicatul brutarilor... iar fiii de sindicalişti trebuie să se sprijine unul pe altul. Asta se numeşte solidaritate de clasă, nu-i aşa?

In ciuda durerii pe care o simțea în piciorul străpuns de glonț, Karl izbucni în rîs. Willi fluiera, dar cînd soldații din compania lui se răsculară, refuzînd să pornească spre front, el ținu cu dînşii, deşi nu înțelegea rostul acelei acțiuni. Şi el era obosit de război, dar Karl nu reuşea să-l convingă că răscoala ar fi o soluție sau că împuşcarea căpitanului nu ar fi un lucru condamnabil. Iar atunci cînd fură încercuiți şi dezarmați de o divizie credincioasă împăratului — cînd se dădu ordin ca unul din zece să fie împuşcat — Willi stătu împreună cu ceilalți la numărătoare, fără a-i părăsi, dar spunîndu-şi: „Ce caut eu aici? N-am vrut să mă revolt. Vreau doar să mă întorc teafăr la Käthe, dacă voi putea."

In cele din urmă, coşmarul războiului luă sfîrşit. Veni armistițiul şi Willi se întoarse acasă. Urcă cele patru etaje pînă la odaia goală şi rece în care şedea Käthe, cu trupul umflat de sarcină, cu obrazul tras şi ochii obosiți. O cuprinse în brațe. Era acum un flăcău uriaş de nouăsprezece ani, înalt, blond, cu bărbia pătrată şi cu nările încă pline de izul morții. „Draga

mea", spuse el încet şi simţi nevoia să plîngă sau să facă ceva... drept care începu să fluiere fără nici un rost cît îl ţinea gura.

Dar acum Käthe a lui era moartă şi Karl era mort şi el, iar dînsul, Willi, zăcea pe un pat de spital şi o ducea mai rău decît ei amîndoi. Nu moartea îl supăra, ci faptul că era încă nelămurit. Cîndva, fluieratul lui îl făcuse să se rătăcească. Acum îşi dădea seama de asta. Dar cînd şi în ce chip?

Gîndurile i se întoarseră din nou spre Karl, spre tînărul îndesat şi voinic pe care-l iubise atît de mult în timpul camaraderiei pline de spaimă din tranşee... apoi spre omul în care se transformase Karl.

Din pricină că locuiau în oraşe diferite, Willi şi Karl nu se văzură după război cîţiva ani de-a rîndul. Deşi încercaseră să ducă o corespondenţă, Willi socoti că scrisul e o afacere prea complicată şi scrisorile lor se răriră. Dar în 1928 Karl şi soţia lui îşi făcură deodată apariţia la Colonia. Willi fu încîntat să-i vadă. Ştirea că prietenul lui era acum un mic activist în partidul comunist şi că-şi închina toată energia partidului îl lăsă nepăsător. În ceea ce-l privea, Willi spera că frumoasa prietenie dintre el şi Karl va continua de la punctul la care se întrerupsese.

Regăsirea fu, la început, mai mult decît prietenoasă. Karl şi soţia lui nu aveau copii şi de aceea contactul cu viaţa aşezată, de familie, îi bucură în mod vădit. Propria lor odaie mobilată, cu tapete castanii, cu mirosul stătut de peşte, contrasta cu acest luminos apartament de două camere, cu perdele înflorite cusute de Käthe, cu mobila trainică, frumos vopsită de Willi şi cu un copil de zece ani care înveselea masa de seară cu vorbăria lui vioaie. Karl şi soţia lui nu se jucaseră niciodată de-a „Zboară, zboară, cine zboară?" sau „Numeşte-mi un animal din grădina zoologică, un animal mare, cu pielea vărgată, care n-are blană şi nu-i

fioros ?" — sau oricare altul din jocurile prin care adulții întrețin relațiile cu copiii. Willi citea pe fața lui Karl dorința de a avea și el o asemenea comoară pe care alții o posedau, dar el nu. In sinea lui, hotărî ca atîta timp cît va avea în mod permanent de lucru, să-l poftească pe Karl și pe soția lui la cină o dată pe săptămînă.

Dar mai tîrziu, după ce-l culcară pe Richard (dormea în bucătărie), iar cei mari se duseră în dormitor pentru a-și continua conversația, Karl îndreptă discuția spre politică. Din momentul acela atmosfera de prietenie începu să se întunece.

— Willi, întrebă Karl, cu ce-ți umpli tu timpul în ultima vreme ?

— Timpul ? Ce vrei să spui cu asta ? Muncesc. Am o familie. Asta e o ocupație care umple tocmai bine ziua unui moliu ca mine.

— Nici un fel de activitate sindicală ?

— Intr-un fel, da. Fac parte din clubul sportiv al sindicatului. Duminică seara facem gimnastică. Willi începu să rîdă. Mă cunoști doar : sînt baza piramidei de patru — o bucată solidă de beton. De altfel, ne prezentăm destul de bine. Anul trecut am cîștigat întrecerea intersindicală.

— Frumos, răspunse Karl încruntîndu-se ușor. Dar gimnastica... La urma urmei gimnastica n-o să-i înfrîngă pe naționaliști la viitoarele alegeri... și nici n-o să dea de lucru șomerilor.

— Am să-ți spun ceva, Karl, zise Willi. Cred că ai dreptate. Dar vezi, mie-mi place să trăiesc liniștit. Cunosc bărbați care joacă, toată duminica, cărți la berărie. Și mai există unii atît de pătimași în ceea ce privește politica, încît nu-i găsești acasă în nici o seară. Sînt plecați la adunări de partid ori alte lucruri din astea. Dar cred că eu am altă fire : sînt un bărbat căruia îi place viața de familie. Cînd vine duminica iau tramvaiul, cu Käthe și cu băiatul, și trecem dincolo de pod. Ieșim pe cîmp... înalț vreun zmeu cu copilul...

apoi mîncăm pe iarbă verde. Asta-i viaţa care-mi place mie, înţelegi? Asta-i berea şi politica mea.

Karl zîmbi.

— Acelaşi Willi de totdeauna, aşa-i? Fluieri mereu.

Willi pufni în rîs şi fluieră o frîntură dintr-un cîntec.

— Şi tu acelaşi Karl de totdeauna. Mereu vrea să schimbe lucrurile. Apoi adăugă, întorcîndu-se spre Irma, soţia lui Karl: Şi cu dumneata se ceartă tot timpul? În tranşee nici nu reuşeam s-aud gloanţele de gura lui.

— Ce mincinos! spuse Karl cu prietenie. Irma, mărunţica soţie a lui Karl, le zîmbi amîndurora, apoi se întoarse spre Käthe:

— Dar dumneata ai vreo activitate politică? întrebă ea.

Întrebarea o înmărmuri pe Käthe. Ridică uimită privirea de pe lucrul pe care-l cîrpea şi scutură din cap.

— Nu, răspunse ea mirată, ce are să se amestece o femeie ca mine în politică?

— Cu toate acestea, Käthe votează, spuse Willi. Cînd vin alegerile, votează şi ea.

— Şi cu cine votezi? stărui Irma.

— O... cu cine votează şi Willi, răspunse Käthe liniştită.

Tonul ei îl făcu să zîmbească şi pe Willi.

— Ştii cine a fost Lenin? întrebă Irma.

Käthe dădu afirmativ din cap, dar cu oarecare îndoială.

— Lenin spunea: „Orice bucătăreasă trebuie să fie la curent cu politica." Ce spui de asta, Käthe?

Käthe dădu din umeri, apoi începu să rîdă încet:

— Poate că Lenin nu ştia să gătească.

Karl izbucni într-un hohot de rîs.

— Ei, să te văd acum ce-ai să răspunzi la asta, îi spuse el soţiei lui.

— Sigur că-i voi răspunde, replică Irma serioasă. Dar de ce rîzi cu atîta poftă?

— Fiindcă a fost un răspuns nostim.

— Înţelegi, stărui Irma întorcîndu-se către Käthe. Lenin voia să spună că nici o societate nu este bine organizată atîta timp cît fiecare individ nu ia parte la viaţa politică. Pentru dumneata, guvernul şi legile pe care le avem sînt tot atît de importante ca şi pentru un bancher.

Käthe aprobă din cap şi continuă să cîrpească ciorapii lui Willi.

— Cînd ne vom vedea data viitoare, am să-ţi aduc o broşură în legătură cu problema femeilor, scrisă de Lenin. Desigur, numai dacă vrei s-o citeşti.

Käthe acceptă, politicoasă.

— Cu plăcere, Irma.

Willi zîmbi şi se duse la bucătărie, în vîrful picioarelor, să-şi ia acordeonul. Socotea că e fermecător s-o auzi vorbind pe soţia lui Karl, dar nu tocmai pentru ceea ce spunea. Irma era o femeie mititică, avea obrazul şi trupul delicat, iar ochii mari, negri şi aprinşi. Nu părea să aibă mai mult de şaisprezece ani, în ciuda celor treizeci pe care îi avea, iar Willi era încîntat s-o audă, pe această femeie cu înfăţişare de adolescentă, vorbind cu vocea şi siguranţa unui om matur.

Se întoarse în dormitor şi se aşeză cu acordeonul pe genunchi.

— Ce-ai zice de un cîntec vechi, soldăţesc ? îl întrebă el pe Karl.

— Minunat. Dar aş vrea să te întreb mai întîi ceva serios.

Willi mormăi ceva, cu o sclipire de veselie în ochi.

— Se pare că activitatea ta politică se rezumă la vot... dar cum votezi ? Cu ce partid ?

— Cu ce partid ? O... n-am preferinţe. O dată cu unii, o dată cu alţii. Dar de obicei cu social-democraţii.

Pentru prima dată în seara aceea, Karl îşi pierdu obişnuita lui voie bună.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Willi, strigă el, ar fi cazul să te pricepi ceva mai bine.

Ca orice muncitor german, fie chiar apolitic, Willi cunoştea adînca ruptură care exista între social-democraţi şi comunişti. Răspunse zîmbind:

— De ce? Ce erai tu cînd te-am văzut ultima oară? Cum poate un om simplu ca mine să se ţină de tumbele tale?

— Ascultă-mă, spuse Karl care-şi cunoştea destul de bine prietenul pentru a-şi da seama că acesta rîdea de el. Şi nu mă duce pe mine cu de-alde astea. Am fost social-democrat pînă în clipa în care Noske[1] s-a coalizat cu blestemaţii de Junkeri[2]. Nu face pe prostul cu mine, vulpoi bătrîn ce eşti. Ştii tot atît de bine ca şi mine rolul social-democraţilor — sau măcar ar trebui să-l ştii.

— Ei, răspunse Willi, poate că-l ştiu şi poate că nu. In orice caz, Karl, îi aud pe băieţii din partidul social-democrat acuzîndu-vă şi pe voi, comuniştii. Ori atît cît înţeleg eu, au şi ei oarecare motive. Oricum ar fi, ce-ai zice acum de un cîntec?

— Zgîrie un social-democrat şi-ai să dai de un fascist, îl întrerupse Irma cu amărăciune. Ai s-o mai vezi şi pe asta, Willi. Au vîndut muncitorul german în 1918 şi o vor mai face. Sînt tot atît de şovini ca orice vechi general prusac de teapa lui Hindenburg.

Willi dădu din umeri, pentru a le arăta cît de nelămurit era în privinţa acestor argumente şi contra-argumente.

— Dă-o naibii, Willi, spuse Karl, ai datoria să hotărăşti şi tu cine are dreptate şi cine nu. Adevărul este adevăr, faptele sînt fapte. Ca muncitor, trebuie să-ţi găseşti şi tu drumul.

— Am să-ţi spun ceva, Karl, răspunse prietenos Willi. Dacă aş avea două vieţi, m-aş ocupa de politică în cea de-a doua. Dar am o singură viaţă. Spune şi tu: eu muncesc. Dacă firma la care lucrez trage obloa-

---

[1] Noske, conducător social-democrat de dreapta.

[2] Junkerii formau un partid reacţionar al marilor proprietari de pămînt.

nele, caut altă slujbă. Asta îmi umple ziua. Seara şi la sfîrşit de săptămînă sînt de asemenea ocupat. O familie îţi cere timp. Apoi mai şi lucrez cîte ceva. De pildă, masa de scris de colo... i-am întocmit schiţa, am făcut-o şi apoi am vopsit-o. Mai economisesc ceva bani şi apoi îmi face şi plăcere. Pe cînd întrunirile şi politica... îţi răpesc timp şi te şi costă. Dacă o fi să strîng vreodată bani, aş prefera să-mi cumpăr o casă la ţară decît să plătesc cotizaţii la partid. Întotdeauna mi-a plăcut să trăiesc la ţară.

— Da, spuse Karl, îmi amintesc. Dar bine, omule, în întreaga Germanie ţăranii sînt siliţi să-şi părăsească gospodăriile. Nu ştiai asta ?

— Atunci poate că nici noi n-o să avem vreodată vreuna, răspunse Willi cam stingherit, căci de fapt pierduse speranţa să-şi mai cumpere casă. Dar un om trebuie să trăiască aşa cum vrea.

— Ştii, Willi, spuse Irma calmă, oamenii ca dumneata mă uimesc întotdeauna. Ştii de ce?

— De ce ?

— Fiindcă îţi iubeşti familia şi totuşi nu te gîndeşti să-i asiguri viitorul.

Willi începu să rîdă.

— Ştiu. Acum ai să te apuci să mă întrebi de ce nu încerc şi eu să clădesc o Germanie mai bună, intrînd în partidul vostru. Aşa-i ?

— Păi, nu-i aşa ? întrebă foarte serios Irma. Bancherilor nu le pasă nici cît negru sub unghie de ce li se întîmplă unor oameni ca Wegler. I-ai văzut pe şomeri trăind în cocioabe la marginea oraşului. Se mută acolo din ce în ce mai mulţi oameni şi vieţuiesc aproape ca animalele. Ce ţi se va întîmpla dacă-ţi vei pierde slujba ? Acelaşi lucru. Este ?

Willi zîmbi.

— Pînă acum, de cîte ori mi-am pierdut slujba, am găsit alta. Ne vom descurca noi.

În ciuda dorinţei ei de a fi prietenoasă, Irma izbucni cu un amestec de enervare şi uimire :

— Dar, pentru Dumnezeu — atîta timp cît te descurci nu-ţi mai pasă de ceea ce se întîmplă şi altora? Nu pot înţelege o atitudine atît de egoistă.

În timp ce Willi s-ar fi mulţumit să dea din umeri la asemenea reflecţie, trecînd peste ea, Käthe se repezi să-l apere. Se zbîrli toată la auzul criticii aduse iubitului ei Willi şi exclamă cu aprindere:

— Cum îndrăzneşti? Ce ştii dumneata despre Willi? Abia luna trecută a evacuat-o din casă pe Frau Baumeister, de jos. E văduvă de război şi are şi un copil bolnav. Ştii ce-a făcut Willi? În clipa în care s-a întors de la lucru le-a cărat toată mobila înapoi în casă. Şi cînd a venit poliţia, le-a ţinut calea. „Copilul ăsta e bolnav", le-a spus el. „Celui dintîi care încearcă să dea femeia afară din casă, îi sparg capul!" Mi-a fost aşa de frică să nu-l aresteze, încît era să mor. Iar cînd sindicatul declară grevă, crezi că Willi refuză să ia şi el parte? Anul trecut a stat în grevă două luni şi s-a învîrtit toată vremea prin casă. Dar pesemne că asta nu ţi-e de ajuns? Noi sîntem oameni cinstiţi şi paşnici. Nu credem în instigaţie. Poate că dumneata crezi că revoluţionarii sînt singurii oameni cumsecade... dar noi nu sîntem de aceiaşi părere.

— Hai, hai... să nu ne necăjim, spuse Karl, pe care îl supărase foarte mult această izbucnire. Nu trebuia să spui ce ai spus, Irma. Îl cunosc bine pe Willi, e cel mai bun om din lume. Dar vezi, Willi, tocmai ăsta e motivul...

Willi îl întrerupse, scoţînd un sunet discordant din acordeon.

— Acuma, Karl, e ora de muzică. E aproape zece şi-i timpul să mergem la culcare.

— Aşa-i, spuse Karl, cedînd cu bunăvoinţă. Tu cînţi şi eu fluier. Merge?

— Un singur lucru vreau să-ţi spun, zise Willi în treacăt. În privinţa viitorului... Voi doi sînteţi din speţa celor care vor să facă o lume mai bună. Foarte frumos! Şi poate că munca voastră grea va da roade. Credeţi-mă, dacă veţi face revoluţia voastră, eu n-am

să vă stau în drum. Dar noi sîntem altfel de oameni. Nu pot să mă usuc muncind pentru o lume pe care n-o voi vedea niciodată. Pe vremuri aveam un Kaiser — acum avem o Republică. Nu văd c-ar fi mai bine. Nu, Karl, eu sînt doar o gînganie mică şi vreau să-mi trăiesc viaţa mea modestă în propriul meu cuibuşor. Aşadar, băiete, de acum încolo veniţi pe la noi ca să stăm de vorbă de vremurile de demult şi să cîntăm un cîntec, două... dar nu vă risipiţi vorbele de pomană cu noi. Noi lăsăm politica politicienilor.

Cu asta discuţia luă sfîrşit, iar în anii care urmară vizítele lui Karl scăzură la două pe an. Dar în seara aceea, în timp ce se pregăteau să se culce, Willi îi spuse lui Käthe ceva care-l făcuse să rîdă în sinea lui tot timpul convorbirii lor.

— Käthe, spuse el, pariez că aici mai e vorba şi de altceva.

Şedea pe marginea patului şi apucînd-o în braţe, o trase în faţa lui.

— Ai văzut-o pe Irma. Sînt sigur că e iute ca un ardei. Dar ştii tu, şi începu să rîdă în hohote, Irma n-are părul ca al tău. Şi-şi trecu mîna cu duioşie prin părul mătăsos, de culoarea grîului copt, al lui Käthe. Şi faţa Irmei e cam slăbuţă. N-are cea mai frumoasă guriţă din lume ca tine. Ştii ce frumoasă e gura ta, Käthe ? E cel mai frumos lucru pe care-l ai !

— Crezi ? întrebă Käthe, înroşindu-se de plăcere.

— Nu ţi-am spus asta niciodată ? Ce mai soţ sînt şi eu !

— Ba mi-ai spus, dar nu te-am crezut. Sînt bucuroasă că mă găseşti drăguţă. Nimeni altul nu mai e de aceeaşi părere, sînt sigură de asta. Uite ce grasă m-am făcut !

Rîzînd, Willi o trase spre el şi o sărută apăsat şi îndelung.

— Aşa să fie oare ? Nimeni altul nu te socoteşte frumoasă ? Ei, poate că e mai bine aşa. O lovi uşor peste fesele grăsune. Şi ca să ştii, continuă el, Irma

mi s-a părut ca o scîndură de calitatea întîia, netedă şi dreaptă. Nu are aşa ceva care să-i strice frumuseţea. Cuprinse sînii plini ai lui Käthe în mîinile lui mari şi se aplecă să-i sărute prin cămaşa de noapte. Iar din spate, Irma arată de parcă ar fi să pun mîna pe şmirghel. Şi de aceea cred că bietul meu prieten îşi trece atîta timp cu politica, fiindcă nu are altceva mai bun de făcut. Tu ce crezi ?

— Cred că eşti orb, spuse Käthe. Eu atîta pot spune despre Irma : e frumoasă ca o cadră. Aş vrea eu să am talia ei ! Şi nişte ochi ca dînsa !

— Frumoasă ? M-aş simţi ca şi cum aş călca legea : parcă-ar avea doisprezece ani.

— Dar nu tuturor bărbaţilor le plac femeile grase, aşa cum îţi plac ţie !

— Grasă ! Tu eşti grasă ? Slavă Domnului că am pe ce pune mîna.

— În orice caz, Karl o iubeşte, căci altfel nu s-ar fi însurat cu ea. Nu cred că e un om prea rece.

— Eşti nebună. Karl s-a însurat cu ea pentru că e atît de vîrît în politică, încît nu mai are timp şi pentru o femeie. Crezi că dacă s-ar culca în seara asta cu tine s-ar mai gîndi la politică ?

— De ce nu ?

— Crezi tu asta ?

— De ce nu ?

— Crezi asta cu adevărat, tu...?

— Willi, nu mă strînge aşa tare, chicoti ea. Nu, nici eu nu cred...

Durerea ascuţită străpunse din nou trupul lui Willi. Îşi muşcă buzele. „Willi Fluieraş", îşi spuse el... Da, acum e uşor să-mi amintesc şi să spun : „Poate că avea dreptate Karl... poate că luam lucrurile prea uşor." Dar adevărul este că nici acum nu ştiu dacă avea sau nu dreptate. Doamne Isuse Hristoase, nu am nici un motiv să mă mint singur. Un om e aşa cum este. Cum poate oare să se schimbe ? Politica nu m-a interesat niciodată. N-am nici un motiv să

cred acum că, dac-ar fi să-mi mai trăiesc o dată viața, aș trăi-o altfel. Numai... numai că poate n-aș mai fluiera atîta. Acum fluieratul mi se pare searbăd. S-a pierdut în gol...

Își umezi buzele și apoi începu să rîdă înfundat, cu durere. „O, Doamne!" gîndi el, „ce mai încurcătură! Cine știe oare ce este bine și ce este rău? Mergi pe un drum întunecos, te rătăcești și nu-ți dai seama de asta decît la capătul lui... cînd cazi în șanț ca un bețiv. Dar cînd se întîmplă asta, cum poți privi înapoi și spune: «Ar fi trebuit să merg pe drumul acesta sau pe celălalt?» Tot ce știi e că ai ajuns în capătul cel rău... Dar, Doamne Dumnezeule, n-am vrut niciodată să merg pe drumul ăsta. Nu. N-am vrut!"

Liniștit, cu buzele strîns lipite, Willi începu să plîngă. Se gîndi la Käthe, la viața lor simplă și frumoasă, la fiul lor, și lacrimile sărate îi înțepară ochii. Și șopti, pentru a doua oară: „Dumnezeule bun, fă să vină avioanele britanice. Te implor..."

Capitolul VI

Ora 4 dimineața.

Raportul verbal pe care S.S.-istul Blumel i-l dădu *Gestapokommissar*-ului Kehr, conținea următoarele indicații: cu privire la prizonierul de război pe care Berthe Lingg îl cumpărase de curînd în piața orașului cu șaptesprezece mărci, Blumel constatase că atît înainte cît și după actul de sabotaj al lui Wegler, fusese încuiat în șopron în mod sigur. Singura cheie a lacătului se găsea la Berthe Lingg, care jura că o ținea tot timpul asupra ei sau prin apropiere. Plin de mîndrie, Blumel raportă comisarului Kehr că examinase cu grijă pereții șurii, terenul înconjurător și ferestrele pentru a fi sigur că polonezul nu avea nici o posibilitate de ieșire. Așa stînd lucrurile, Kehr trase concluzia că polonezul era înafară de orice bănuială. Cu toate acestea ceru ca polonezul să fie adus în fața lui, pentru a-și putea dovedi propria-i scrupulozitate față de superiorii care aveau să-i citească în curînd raportul.

Aici Kehr comise unica greșeală a întregii lui anchete. Greșeala era inevitabilă. Ca majoritatea germanilor, comisarul învățase încă din copilărie că polonezii — oarecum printr-un decret dat de însuși Dumnezeu — erau inferiorii lui. Mai tîrziu, în viață, acest decret al Domnului fusese susținut, îmbogățit și transformat într-un sistem de guvernare de către un anumit Adolf Hitler. Acum, la maturitate, Kehr nu

se mulţumea să dea doar crezare acestor învăţături primite în copilărie, în felul uşuratic în care cele mai multe popoare de pe glob socotesc cel puţin o altă rasă ca fiindu-le inferioară, dar era sincer convins că aceste învăţături au o bază ştiinţifică. Aşa că, la vîrsta de zece ani acceptase legile pe care avea să le propovăduiască cu deplină sinceritate la cincizeci, şi anume că un polonez e mai murdar decît un german din pricina unei lenevii rasiale şi a unei tendinţe mai pronunţate de secreţie a glandelor sudoripare, că un polonez iubeşte banii cu o dragoste abjectă, hrăpăreaţă ; şi că un polonez cîştigă întotdeauna de pe urma tîrgului cu un german, dat fiind că el e lipsit de scrupule, pe cînd germanul nu. Deoarece nu cugetase niciodată asupra problemei, Kehr nu se sinchisea de faptul că avea exact aceeaşi părere despre evrei... sau că turcii, printr-o ciudată coincidenţă, făceau afirmaţii identice despre armeni, englezii despre irlandezi, americanii despre negri. Ca atîţia alţii pe lume, Kehr era doar victima unei prejudecăţi, a unui basm pe care generaţiile precedente şi-l trecuseră din tată în fiu. Faptul că afirmaţia aceasta nu avea nici un temei ştiinţific nu-l făcea să-i pară mai puţin vrednică de crezare şi nici stupiditatea legendei n-o împiedica să fie adînc înrădăcinată în mintea lui ageră ; după cum — în ciuda neomeniei ei — îşi găsea locul pînă şi în cutele sincer binevoitoare ale inimii lui. Şi din pricina aceasta comise o greşeală în legătură cu singurul martor care i-ar fi putut aduce o dovadă concretă în privinţa sabotajului lui Wegler.

Faptul că toţi polonezii ar fi mincinoşi din născare, era unul din lucrurile de care Kehr era ferm convins. De aceea, cînd veni vremea să ia interogatoriul prizonierului de război, Kehr fu sigur că polonezul va răspunde pe ocolite sau cu viclenie la orice întrebare care ar fi fost în dezavantajul lui.

Incepu, ca de obicei :

— Te cheamă Bironski? I se adresă în germană, dat fiind că Berthe Lingg îi spusese că prizonierul vorbea limba lor.

— Da, domnule. Ștefan Bironski.

În clipa aceea S.S.-istul Blumel se înroși de furie și strînse, înciudat, buzele. Puțin îi păsa lui Blumel că polonezul înțelesese toate cuvintele disprețuitoare care se spuseseră despre el în sala de așteptare; dar era o obrăznicie din partea polonezului să asculte toată conversația lor fără a le aduce la cunoștință că știe nemțește.

— Farmacist, așa-i? întrebă Kehr, ridicînd ochii de pe fișa prizonierului.

— Da, domnule.

— Nu arăți a farmacist, constată comisarul. Tonul lui trăda disprețul înnăscut pe care-l simțea pentru aspectul fizic al omului. Nu-i cumva vreo greșeală?

— Nu, domnule.

— Ai într-adevăr o licență în farmacie?

— Da, domnule.

— De la ce universitate?

— Cra... Cracovia, spuse prizonierul bîlbîindu-se puțin.

— Ei, *pan* Bironski, învățatul meu polonez, ce ai zice să te duci acasă... adică în Polonia... să te întorci la propriul dumitale cămin din Polonia?

La aceste cuvinte prizonierul își înălță capul, dar fața lui nu exprima emoția la care se așteptase Kehr. Obrazul lui scofîlcit și murdar rămase la fel de împietrit; iar ochii, negri, erau lipsiți de orice urmă de viață...

— Ți-ar *plăcea* să te duci acasă, nu-i așa? Ai desigur familie, nu?

— Da, domnule. (Soția și cei doi copii îi fuseseră sfîrticați de același obuz rătăcit, în cea de a doua zi a războiului.)

— Și dacă ți-aș spune că există un mijloc sigur de-a te întoarce acasă, m-ai crede?

— Da... da, domnule.

— Ei, o să vedem atunci. Kehr se opri o clipă să rîgîie. Ascultă, *pan* Bironski, s-a întîmplat ceva astă-noapte în afara şopronului în care dormi?

Din clipa în care venise să-l ia Blumel, Bironski se pregătise pentru această întrebare. Şi dacă exista vreun om care să aibă vreun motiv să mintă, apoi acela era el — căci ştia că Wegler îi fusese prieten. Dar nu minţi, căci a spune neadevărul unui *Gestapo-kommissar* presupune demnitate şi îndrăzneală, ori Bironski nu avea nici una nici alta. Desigur că existase un timp în care şi el fusese ceea ce se cheamă o fiinţă omenească. Trăise liniştit cu soţia şi cu cele două fetiţe, lucrase cu sîrguinţă în farmacia lui. Dar omul care stătea în faţa comisarului Kehr petrecuse şase luni într-un lagăr de concentrare, apoi timp de doi ani făcuse parte dintr-un detaşament de muncă forţată, la construcţia drumurilor. Un examen medical ar fi arătat că suferea de rinichi şi de anemie, şi că după alte patru luni de asemenea trai va cădea mort cu siguranţa cu care se desprinde de copac o frunză tomnatică. O cercetare a sufletului său, făcută de un preot sau de un psihiatru priceput, ar fi dezvăluit şi mai multe. Fără îndoială că alţi polonezi — sau ruşi, sau francezi — care sufereau de pe urma aceleeaşi captivităţi, aveau în clipa aceea inimile călite ca oţelul. Prin vinele lor curgea ura şi o sete de răzbunare de care asupritorii lor aveau cunoştinţă şi de care se temeau. Dar robia nu întăreşte pe toţi robii: unii se prefăcuseră într-o rasă mizeră şi deznădăjduită... iar Bironski făcea parte dintre aceştia. Cu dînsul, stăpînii Europei înregistraseră un succes deplin. Era creatura lor, cu trupul vlăguit şi sufletul bolnav pînă în ziua cînd avea să cadă mort pe cîmp. De aceea el nu mai avea acum nici o forţă şi nici un ideal şi nici dorinţa sau tăria de a minţi în privinţa lui Wegler. Îi povesti comisarului exact ceea ce se întîmplase.

Cu o noapte înainte, alarma aeriană îl trezise din somn. Se sculase scăldat în sudoare, ca la toate ce-

lelalte alarme. In ciuda istovirii lui fizice, trecea întotdeauna aproape o oră pînă să adoarmă din nou. Asta era pricina pentru care era încă treaz cînd se auzi gălăgie afară. In zid, deasupra rogojinii pe care dormea, se afla o gaură pentru aerisire. Se cățărase pe o ladă și putuse vedea aproape tot ceea ce se petrecuse, din clipa în care Berthe Lingg ieșise pe cîmp și pînă cînd Wegler căzuse împușcat la pămînt. Descrierea lui se potrivea întocmai cu cea făcută cu puțin timp înainte de către Berthe Lingg.

— Ei, *pan* Bironski, întrebă Kehr, nu cunoști cumva motivele actului lui Wegler? Nu avea cumva complici? Nu-i cunoști? Ai mai văzut pe cineva cu el?... Dacă ne poți lămuri cu ceva, dragul meu *pan* Bironski, te asigur în mod categoric că vei fi redat familiei dumitale. Se opri o clipă, apoi adăugă cu părintească severitate: dar nu uita că va fi rău de dumneata dacă minți.

— Da, domnule, bolborosi prizonierul. E interzis să spui minciuni. Știu, domnule.

— Ei, ai ceva de spus?

— Da... da, domnule.

Fruntea prizonierului se încreți sub efortul concentrării. Ceea ce avea de spus avusese loc numai cu două nopți înainte, dar el, care învățase pe vremuri numele latinești ale nenumăratelor leacuri, își amintea acum cu mare greutate lucrurile petrecute numai cu cîteva ore în urmă. Dar întîmplarea aceea fusese atît de uluitoare, încît n-o putuse uita cu totul.

— Germanul, domnule... i-am uitat numele...

— Wegler?

— Da. A venit la șură și mi-a vorbit.

Kehr sări în sus și căscă ochii.

— Ți-a vorbit? Cînd? Inainte de a fi aprins focul... aseară?

— Nu, domnule... înainte de asta.

— Cînd anume?

— A fost... noaptea, domnule... înainte, domnule.

— Eşti aici numai de două nopţi. În care noapte a fost ?
— Numai de două nopţi ? Atunci a fost în prima noapte.
— Eşti sigur ?
— Aşa... aşa cred, domnule. Iertaţi-mă... mi-e greu... îmi vine greu să-mi aduc aminte. Începu deodată să plîngă. Sînt bolnav, domnule... bolnav... am nevoie de un doctor.
— Gura ! porunci Kehr scurt. Stai drept !
— Da, domnule.
— Hai să spunem că era în prima noapte. Ce s-a petrecut ?
— Voia să evadez, domnule, dar eu n-am vrut.
— Minţi !
— Nu, domnule... Jur, domnule.
— Nu încerca să născoceşti cine ştie ce, în nădejdea că te voi trimite acasă. Nu-s atît de prost.
— Nu, domnule. E interzis să spui minciuni. Ştiu asta, domnule.
— Tot mai susţii că voia să evadezi ?
— E sfîntul adevăr, domnule. A venit la mine la şopron.
— Continuă !
— Eu... ăă... Se opri şi-şi încreţi chinuit fruntea, încercînd să-şi aducă aminte. Deodată încruntarea pieri şi un zîmbet de triumf îi apăru pe faţă. Zîmbetul acela era îngrozitor pe obrazu-i neras, de culoarea noroiului ; parcă ar fi zîmbit un cadavru. Acum mi-aduc aminte, domnule. Totul. Mi-a vorbit prin ferestruică. Întîi mi-a dat o ţigară. Dar eu... i-am spus că n-am voie să fumez în şură. Spuse cuvintele acestea plin de zel, cu un aer de mîndrie. N-am vrut să fumez, domnule. Eu ascult toate ordinele.
— Mai departe, spuse Kehr şi-şi strînse pleoapele. Începea să fie neîncrezător.
— Apoi dînsul... a spus că va scrie o scrisoare în numele meu celor de acasă... dar eu am spus că e interzis, domnule.

— Treci la evadare!
— Da, domnule. Apoi el... el a spus că va sparge uşa şopronului în orice noapte, pentru mine. A spus că-mi aduce haine... şi bani... şi ceva de mîncare... şi... şi propria lui legitimaţie, domnule...
Blumel se uită la Kehr şi Kehr se uită la Blumel. Tăceau amîndoi.
— Şi... şi asta-i tot, domnule.
— Atunci de ce n-ai evadat — cu bani, haine şi legitimaţie? Vorbeşti germana... de ce n-ai evadat?
— E interzis să evadezi, domnule.
— Inţeleg, spuse sarcastic Kehr. Şi nu ţi-a spus de ce voia să-ţi facă toate aceste servicii?
— Nu, domnule. A spus doar că vrea să mă ajute.
— Il mai întîlniseşi vreodată în altă parte?
— Nu, domnule.
— Atunci, de ce să fi vrut să te ajute... de dragul ochilor dumitale frumoşi?
— Nu ştiu, domnule. Am crezut...
— Ce?
— Am crezut... că vrea să mă încerce numai... sau să mă bage în cine ştie ce încurcătură. Dar ştiam că e interzis să evadezi, domnule.
Kehr, al cărui interes fusese stîrnit timp de o clipă, socoti toată povestea aceea drept minciună sfruntată. Căci era sigur că singurul lucru pe care nu l-ar fi făcut nici în ruptul capului Wegler, ar fi fost acela de a-i oferi lui Bironski propria lui legitimaţie. Nici în schimbul unei comori nu i-ar fi oferit Wegler aşa ceva. Unde se putea duce un polonez fără a fi prins mai devreme sau mai tîrziu şi ce s-ar fi ales de Wegler dacă i s-ar fi găsit actele asupra unui prizonier evadat? Nu... toată povestea era absurdă. Şi era sigur că polonezul o născocise chiar atunci.
— Domnule comisar, spuse Blumel în şoaptă aplecîndu-se spre el, dacă există vreun grăunte de adevăr în toată bazaconia asta, îl descopăr în două minute. Daţi-l pe mîna mea.
— Ştiu, ştiu, îl întrerupse Kehr, ai să-l baţi. O

zdreanţă ca asta va spune tot ce-i vei cere să spună. Te rog... prea sînt de mulţi ani detectiv ca să mai am nevoie de asemenea metode.

Cu faţa roşie ca focul, Blumel se depărtă de lîngă masa de scris. Se uită furios la polonez — pricina dojenii primite — şi tăcu.

Un singur gînd îl făcea pe Kehr să şovăie. Situaţia îl silea pe polonez — ca pe toţi cei de teapa lui — să mintă, dar povestea asta caraghioasă ar avea totuşi un înţeles dacă Wegler ar fi fost nebun. Orice german capabil să facă unui polonez asemenea propunere, nu poate fi decît nebun... altă explicaţie nu există. Dar el, Kehr, ar ajunge bătaia de joc a Gestapo-ului dacă şi-ar sprijini ipoteza nebuniei lui Wegler pe mărturia unui prizonier polonez. Din punct de vedere tactic ar fi mai înţelept să prezinte raportul pe baza unor considerente de ordin general şi nici să nu menţioneze măcar declaraţiile polonezului. La urma urmei, nici el nu-l credea pe polonez. De ce l-ar crede altcineva?

— Du-l înapoi, spuse el deodată către Blumel. Am pierdut destul timp şi aşa.

— Domnule... eu... mi-aţi promis... — se tînguia slab polonezul.

Kehr scutură enervat din cap. Cînd Blumel îl îmbrînci spre uşă, polonezul izbucni din nou în plîns. Ieşiră din cameră.

Kehr luă tocul şi începu să-şi scrie notele cu privire la interogatoriul fără rezultat luat fostului farmacist Ştefan Bironski.

2

În timp ce se petreceau toate astea, Jakob Frisch şi tînărul Pelz îşi aşteptau rîndul afară. După scurte anchetări înapoia uşii închise, tovarăşii lor de baracă plecară. Niciunul din ei nu deschisese gura la ieşire

şi nu se făcuse nici o aluzie la natura anchetei. În cele din urmă, după ce fură chemaţi Blumel şi polonezul, Frisch îşi îndreptă atenţia spre Pelz. („Mă cheamă Frisch şi meseria mea e curiozitatea: acest tînăr mă interesează.") Deşi Pelz era în baraca lui de peste şapte luni, nu se cunoşteau prea bine, căci lucrau în schimburi diferite.

Ca întotdeauna cînd încerca să se apropie de cineva, Frisch începu prin a-l întreba pe Pelz despre căminul lui. Rareori găseai vreun muncitor care — oricît ar fi fost de tăcut în alte privinţe — să nu se destăinuiască unui ascultător atent în privinţa vieţii lui de odinioară de la Essen, Colonia sau Düsseldorf... („Oare casa o mai fi întreagă?)... Pelz, care dorea din toată inima să trăiască la ţară, se înviora numaidecît şi începu să ciripească întocmai ca un canar. Frisch asculta, punea din cînd în cînd cîte c întrebare, zîmbea şi căuta să descopere ori unde era cu putinţă vreo reflecţie politică. Spre surprinderea lui, Pelz se opri deodată în mijlocul unei fraze şi-l privi drept în ochi. Nu spuse nimic, dar obrazul lui îngust şi palid deveni trandafiriu. Il privi pe Frisch stăruitor, întoarse capul, apoi îl privi din nou. În cele din urmă murmură stîngaci, poticnindu-se:

— Eu... ştii, Jakob... sînt cîteva săptămîni de cînd vreau să te întreb ceva.

— Ce anume, Ernst?

— Toată lumea îţi spune „pastorul"! Ai *fost* pe vremuri pastor, nu-i aşa? Nu-i numai o poreclă?

— Da, am fost pastor... hirotonisit şi cu parohie.

— Înţeleg.

— Asta ai vrut să mă întrebi?

— Nu, n-am ajuns încă acolo. Ştii, am simţit eu că eşti un pastor adevărat.

— Da? De ce oare?

— Fiindcă... fiindcă am observat că dumneata nu jigneşti oamenii, explică Pelz simplu. Buzele îi tresăriră uşor. Dumneata nu eşti dintre aceia care

strigă: „Ei, ciungule!" A, știu că nici ceilalți n-o fac din răutate. Înțeleg doar că mi-am pierdut brațul în război, dar așa sînt oamenii. Cred că și eu eram așa înainte de a mi se întîmpla și mie asta. Dar tu nu, Jakob. Am observat asta numaidecît.

Frisch dădu din cap. Ochii îi erau limpezi și calzi în dosul ochelarilor groși, iar Pelz, căruia acest om mic și șters îi plăcuse întotdeauna din pricina seriozității lui, se simți în siguranță. Știa că Frisch nu va abuza de încrederea lui.

— Mi-am dat seama că ești singurul om căruia i-aș putea cere un sfat, pastore.

— Am să te ajut cît voi putea, Ernst.

— Pot să te întreb înainte de asta și altceva?

Frisch dădu afirmativ din cap: se întreba unde vrea Pelz să ajungă.

— De ce ți-ai pierdut parohia?

— Nu prea știu cum să-ți spun, Ernst. Poate fiindcă am crezut că trebuie să-mi mai cercetez o dată sufletul în liniște înainte de a predica altora. După război sper să am iarăși o parohie.

Aceasta era formula de care se folosea de cînd intrase în fabrică. Nu cuprindea întregul adevăr, dar nici minciună nu era.

— Înțeleg, spuse Pelz. Părea mulțumit, deși răspunsul fusese atît de general. Pastore... uite despre ce e vorba... am abia douăzeci și unu de ani, împlinesc douăzeci și doi luna viitoare. Bănuiesc c-am să lucrez într-o fabrică pînă la sfîrșitul zilelor mele — e singura muncă posibilă pentru un schilod ca mine — să deservesc o mașină simplă sau să lucrez la magazie, așa ca acuma. In sfîrșit, ceva care să-mi asigure cît de cît existența. Dar... (Chinul i se citea acum limpede în privire) mai există în viață și altceva în afară de slujbă.

Frisch aprobă.

— M-am gîndit întotdeauna să mă însor și să am o gospodărie la țară. Acum trebuie să-mi iasă din cap așa ceva. Un țăran chiabur cu un singur braț își

poate tocmi oameni la lucru. Dar un om ca mine n-o scoate la capăt dacă nu izbuteşte să-şi lucreze cele zece pogoane numai cu ajutorul nevestei. Înţelegi, pastore? Dacă aş fi avut norocul să-mi mai rămînă o parte din braţ, aş fi căpătat o mînă artificială. Dar aşa cum e, tăiat din umăr, nu pot avea nici asta măcar.

— Da, Ernst.

— Ei... m-am resemnat. Am să mă descurc eu. Bine că n-am căzut pe front. Trebuie să fiu recunoscător pentru asta.

— Şi apoi, poţi fi întotdeauna mîndru că ţi-ai făcut datoria, adăugă dinadins Frisch. Ţi-ai dat braţul pentru Germania, pentru Führer. Voia să vadă dacă flăcăul îşi va însuşi părerea lui sau dacă — ceea ce ar fi fost şi mai semnificativ — o va lăsa să treacă doar ca pe o figură de stil.

— Da, desigur, răspunse Pelz. Să nu crezi că uit vreodată lucrul acesta, pastore. Există oameni care-şi pierd un braţ sau un picior într-un accident de automobil. Cred că ăştia înnebunesc cînd îşi dau seama ce ghinion au avut. Nu le mai rămîne nici o mîngîiere, nu-i aşa? Dar eu nu uit că am ajutat ca Germania să fie salvată... şi cînd sînt tare amărît din pricina braţului... uneori, în toiul nopţii... atunci mă gîndesc numaidecît la asta; pentru mine reprezintă mai mult decît îţi poţi dumneata închipui.

— Desigur, aprobă Frisch, oftînd în sinea lui. Apoi îşi spuse singur, cu tristeţe: „Ia un om, unge-l cu o lozincă mieroasă şi va fi gata să accepte orice josnicie. Păianjenul, racul, lupul nu se lasă înşelaţi cu atîta uşurinţă ca omul. Ei nu au suflet; nu tind spre nimic, dar nici nu pot fi înşelaţi."

— Totuşi, spuse el cu glas tare, un om nu-şi poate clădi viaţa pe baza unei datorii împlinite odinioară, nu-i aşa, Ernst?

— Sigur că da, Jakob, şi tocmai aici am vrut să ajung. Pelz roşi uşor. Un bărbat... un bărbat are nevoie de o femeie. Ştii ce vreau să spun, pastore?

— Bineînţeles.

— Pe vremuri plăceam fetelor. Spusese lucrul acesta simplu, fără lăudăroşenie.

— Şi acum nu, Ernst? Eşti tînăr şi frumos. Asta n-a putut-o schimba războiul.

— A schimbat mai mult decît crezi, răspunse Pelz abătut. Uite, Jakob, am cunoscut o fată scurt timp după ce am sosit aici. Gospodăria lor e la celălalt capăt al satului. Noi... în sfîrşit, ne-am plăcut şi fata nu m-a respins. Şi ea îmi plăcea mie, îmi plăcea cu adevărat. Aşa că m-am gîndit: „De ce să mai aştept? Probabil că nu voi mai găsi alta care să-mi placă mai mult...“ şi i-am spus să ne logodim.

— Şi?

— Mi-a răspuns „Nu!“, pastore, pe şleau. Spunea că-i plac, dar nu pentru căsătorie. Tînărul se opri o clipă şi răsuflă adînc. „Una e să faci dragoste în trifoi“, mi-a spus ea, „dar căsătoria înseamnă să ai copii, să ai ceva mai mult decît un bordei în care să trăieşti...“ Şi mi-a spus deschis, de la obraz, că un ciung o să fie întotdeauna la capătul de jos al scării, silit să primească toate slujbele acelea nenorocite pe care le refuză alţii. Peltz înghiţi. Apoi continuă cu încăpăţînare, în ciuda chinului lăuntric: Avea dreptate, înţelegi? Recunosc şi eu că e aşa.

— Nu sînt sigur de asta. Cine poate spune de ce e în stare un bărbat cînd îl ajută şi îl încurajează o femeie?

Pelz tăcu o clipă. Apoi spuse, puţin enervat:

— Pastore, nu-i nevoie să-mi dai curaj. Ştiu eu ce ştiu... Să vorbim deschis. La urma urmei, care e viaţa unui om de rînd? Trebuie să muncească întocmai ca un cîine ca să-şi ducă zilele. Nici eu nu sînt cine ştie ce. Sînt şi eu un om de rînd. Acum, cu o parte din mine lipsă, sînt chiar mai puţin decît atîta. Vreau să-ţi cer un sfat, dar nu vreau să mă baţi binevoitor pe umăr. De data aceasta trebuie să judec limpede.

— Continuă, spuse Frisch. În fața acestui acces de sinceritate se simți ca și cum l-ar fi dojenit cineva și-i fu rușine de generalitățile superficiale pe care i le spusese mai înainte.

— Acum trei luni am citit într-un ziar că Führer-ul însuși a organizat o agenție matrimonială... pentru a mijloci căsătoriile invalizilor de război, înțelegi? Așa că eu... Roși din nou. Am scris la agenție... numai din curiozitate. Tăcu o clipă, apoi se corectă singur, îndîrjit: Nu, nu din curiozitate, fir-ar al naibii să fie, ci plin de speranță... Îmi dădeam seama că cele mai multe fete trebuie să fie ca aceea care m-a respins — dar o fată care vrea să se mărite prin mijlocirea agenției are, desigur, altă atitudine, nu-i așa?

— Și?

— Ei, au urmat scrisori, apoi formulare de completat și fotografii trimise dintr-o parte și din alta, și așa mai departe... pe scurt, săptămîna viitoare urmează să ne căsătorim. Totul s-a aranjat prin telefon — înțelegi, pastore?

— Cine e fata?

— O cheamă Elsa Seiffert. E instructoare într-o tabără de copii din Prusia Orientală.

— N-o cunoști, nu-i așa?

— Din scrisori doar și dintr-o fotografie. Scoase, stîngaci, un plic din buzunar și trase afară fotografia unei fete tinere înconjurate de vreo șase copii de grădiniță. Copiii erau goi, iar fata purta un costum de baie foarte sumar.

— E tare drăguță, Ernst. Era, într-adevăr, deosebit de drăguță. O fată de cel mult optsprezece ani, cu o față vioaie și frumoasă și un corp atletic. Mi se pare că ai noroc, băiete!

— Nu știu, răspunse el posac. Uite, pastore, chiar în prima scrisoare mi-a spus că s-a îndrăgostit de mine pe loc, că sînt idealul vieții ei și așa mai departe.

— Ei, și ce-i rău în asta?

— E un spanac, asta e. Pot să mă uit la fotografia asta şi să-mi spun: „Iată o fată cu care m-aş culca bucuros!" Poate că şi ea gîndeşte tot aşa văzîndu-mi fotografia, dacă fetele gîndesc şi ele asemenea lucruri — ceea ce habar n-am. Dar să jure că mă iubeşte şi mai ştiu eu ce... astea-s fleacuri. E îndrăgostită de ideea de a face fericit un erou de război... vrea să-şi îndeplinească datoria faţă de Führer şi atîta tot.

Frisch tăcea.

— Iar acum, cînd a sosit vremea să iau o hotărîre, mă ia cu friguri. Sigur că există o parte din mine care vrea să se însoare cu ea, care vrea să încerce s-ajungă la un liman. Cînd mă gîndesc să rămîn singur toată viaţa, să trăiesc singur şi să mă duc, ca un cîine, în fiecare săptămînă la altă curvă, îmi vine să-mi trag un glonţ în cap. Stau şi mă întreb: „Cînd ai să găseşti o ocazie mai bună ca asta?" Sigur că vreau să mă însor cu ea. Înghiţi cu greu. Dar cealaltă parte din mine priveşte situaţia cu mintea limpede. Cu ce se deosebeşte ea de fata care m-a respins? Aceea mă cunoştea, mi se dăduse şi voia să şi continue chiar, fiindcă spunea că eu... în felul acela îi plăceam, spunea ea. Iată cu ce se deosebeşte Elsa de ea, pastore: Elsa are optsprezece ani, pe cînd cealaltă douăzeci şi trei. E deosebirea dintre un cap plin de vise şi altul cu simţ practic. În clipa de faţă Elsa se socoteşte patriotă. Dar cînd se va sfîrşi războiul şi va uita că i-a apărut poza în ziare fiindcă s-a măritat cu un invalid de război... cînd va avea douăzeci şi cinci, treizeci de ani... ce se va întîmpla atunci? Ascultă... Ochii lui albaştri se întunecară. Prefer să trăiesc singur decît să-mi arunce nevasta în obraz peste zece ani că şi-a stricat viaţa măritîndu-se cu un schilod. Şi ştiu că va veni ziua în care nu va mai putea suporta situaţia. O să vadă alţi bărbaţi care-şi croiesc drum în viaţă, iar soţul ei nu; sau va trebui să muncească singură pentru că eu n-am să fiu în stare s-o întreţin cum tre-

buie... Dă-o dracului, în ziua în care-mi va spune că-i pare rău că m-a luat, o omor! Ura din ochi îi pieri. Acum părea un om adînc nefericit. Dar vezi că, chiar şi după ce-o voi ucide, tot ea va avea dreptate. Orice fată ar face o greşeală măritîndu-se cu mine. Surîse amar. Afară poate doar de fetele bătrîne de treizeci şi cinci de ani care nu mai pot pune mîna pe altul. Făcu un gest cu mîna. Ei, cam asta e, pastore. Nu ştiu dece-mi închipui că-mi poţi da un sfat, dar simţeam nevoia să mă destăinuiesc cuiva. Pelz se aplecă înainte, cu capul sprijinit în palmă, ascunzîndu-şi faţa de privirea lui Frisch. Un lucru pot să-ţi spun: sînt tare încurcat cu povestea asta!

— Insoară-te cu ea, spuse Frisch liniştit.

Tînărul îl privi.

— Vorbeşti serios?

— Da.

— Cum rămîne cu...

— Nu ai destulă încredere în fată, iată părerea mea. De unde ştii că nu s-a gîndit şi ea la toate lucrurile astea? Fata de aici din sat nu te-a vrut. Elsa te vrea. Asta e deosebirea dintre ele şi nu că una are simţ practic, iar cealaltă n-are.

— Dacă aş putea fi sigur, mormăi Pelz abătut.

— Ascultă, băiete, nimeni nu poate fi sigur în privinţa nici unei căsătorii. Ai devenit atît de simţitor din pricina braţului care-ţi lipseşte, încît nu te încumeţi să-ţi încerci norocul. Vrei dinainte garanţii pe care nu le poate avea nimeni. Şi uneori, cînd un bărbat porneşte în viaţă cu o infirmitate... ca de pildă Goebbels... ajunge departe tocmai din pricina ei, cum s-ar spune. Acelaşi lucru se poate întîmpla şi în căsnicie.

— Da, poate că ai dreptate, recunoscu Pelz. Ah, fir-ar să fie, exclamă el brusc, de ce-a trebuit să mi se întîmple asta tocmai mie? De ce, pastore?

Frisch tăcu.

— Pastore... eşti un om învăţat. Pentru ce sîntem aici?

— Nu înțeleg, băiete.

— Vreau să spun, noi oamenii. De ce ne naștem? De ce trăim? De ce unul ca mine cu o singură viață, una singură, trebuie să fie schilodit?

— Erai dator să-ți aperi patria, răspunse Frisch încet.

— Dar de ce?

— Fiindcă Germania a fost atacată. Numai cu greu putu să-și stăpînească ironia amară din glas.

— Nu asta voiam să spun, pastore. Pelz se lupta să găsească cele mai potrivite cuvinte. Vreau să spun... de ce a fost atacată de fapt Germania? Adică, de ce există de fapt războaie? Vreau să spun că un om nu se naște ca să fie schilodit, nu-i așa? Dacă n-ar exista jidani, n-ar fi nici războaie, nu-i așa? Atunci de ce a mai făcut Dumnezeu pe blestemații ăștia de jidani?

„Dumnezeule mare", gîndi Frisch. „De unde să încep — și cum? Cu o oră înainte îmi spuneam că s-ar putea sta de vorbă cu băiatul ăsta. Biata lui viață pașnică a fost nimicită... Dar pe ce cale pot ajunge la durerea lui? Cu ce rețetă poți face ca mulțimea de oameni de felul lui să verse poșirca pe care au bătut-o? „Frisch se uita țintă în dușumea, învins, bolnav de deznădejde. Nu, nu găsea cuvintele menite să scoată prostia din capul acestui tînăr. Și totuși... mai era poate o oarecare speranță. Vorbele ar putea fi de prisos cu flăcăul acesta și cei de teapa lui, dar după cum un bețivan trebuie să cadă mai întîi în șanț pentru a-și da seama că e beat, după cum un orb trebuie să se rostogolească într-o rîpă pentru a afla că e orb, tot așa s-ar putea întîmpla ca tînărul acesta — ca și toată mulțimea de tineri germani — să înțeleagă, în cele din urmă, prin propria lui suferință, datorită catastrofei...

— Nu știu, spuse el încet. Nu pot răspunde întrebărilor tale, Ernst. Poate că o va face viitorul.

— Poate că o va face răzoiul, mumură Pelz.

Cînd vom răspîndi cultura germană în lumea întreagă, poate că se va instaura o pace veşnică.

— Spune-mi, zise Frisch cu glas tărăgănat, eşti sigur că vom cîştiga războiul?

— Tu nu? întrebă Pelz mirat.

— Ba da... dar te întreb pe tine fiindcă ai fost soldat şi eşti la curent cu problemele militare.

— Ce se poate pune în calea armatei noastre? Nimic. Sîntem de neînvins.

— Desigur. Imi face bine să te aud spunînd lucrul ăsta.

— In orice caz, eşti de părere că ar trebui să mă însor cu ea, nu-i aşa, pastore?

— Da. Insoară-te cu ea şi faceţi feciori mulţi, băiete. Germania ta va avea nevoie de ei.

Intoarseră amîndoi capul, căci se deschisese uşa dinspre birou. Polonezul ieşi urmat de Blumel. Prizonierul plîngea, smiorcăindu-se neputincios şi cu zgomot. In timp ce se îndreptau spre uşa exterioară, Blumel le făcu semn cu ochiul, arătă cu degetul spre prizonier şi izbucni în rîs. După ce ieşiră, Pelz spuse încet.

— Priveşte la nenorocitul ăsta, pastore. Mi-e milă de el!

— Intr-adevăr?

— Vreau să spun, de ce a mai făcut Dumnezeu pe polonezi? De ce n-a făcut pe toţi oamenii germani? Ce scop are viaţa unui polonez?

— Nu ştiu, băiete.

— N-am pus niciodată atîtea întrebări, pastore. Nu mă gîndeam niciodată la astfel de lucruri.

— Serios?

— Acum mi-e capul plin de întrebări. De ce oare?

— Nu ştiu, băiete.

— Oricum, îţi mulţumesc pentru sfat, pastore. Cred.... că-mi voi încerca norocul... să mă însor adică.

Uşa se deschise.

— Ernst Pelz! spuse Kehr tăios, privind spre el. Pelz sări în picioare şi-şi aruncă braţul în sus pentru salut.

— *Heil Hitler!*

Intră înăuntru băţos, cu mîneca goală fluturînd la fiecare pas.

Frisch îşi sprijini capul de perete şi închise ochii.

3

Ora 4,15 dimineaţa.

După interogatoriul luat de comisarul Kehr, Berthe Lingg fusese condusă acasă de S.S.-iştii Blumel şi Latzelburger. Pentru prima oară de cînd văzuse împuşcarea lui Wegler, se afla singură. Nemaiavînd nevoie să se prefacă, se dusese de-a dreptul în dormitor unde se prăbuşise dintr-o dată.

Complet îmbrăcată, dar incapabilă să se mişte din pricina istovirii care pusese stăpînire pe dînsa, zăcea acum întinsă pe pat vărsînd lacrimi amare pentru omul pe care-l iubea.

Nu din calcul îl trădase Berthe Lingg pe Wegler. Fusese în prada unei crize de nervi, stăpînită de groază: groaza de ceea ce i s-ar putea întîmpla din pricina actului de sabotaj comis de el — teama de avioanele britanice care zburau pe sus — spaima de necunoscut. Acum, cînd era singură, cînd între sufletul ei chinuit şi oglinda necruţătoare a conştiinţei ei nu se mai putea ridica paravanul patriotismului (santinelele o felicitaseră cu entuziasm, ca pe o femeie demnă şi curajoasă, o adevărată germană), mintea ei repeta aceste figuri de stil fără nici un folos. Nici o logică din lume nu putea mîngîia inima ei îndurerată, nici o manifestare de patriotism nu-i uşura sentimentul de vinovăţie. O privelişte groaznică i se înfăţişa

mereu înaintea ochilor: capul unui om viu, zăcînd pe butuc, în timp ce o secure sclipitoare se ridica şi-apoi cădea cu o mişcare continuă şi ritmică, despărţind tigva de trunchi iar sîngele, de-un roşu aprins, ţîşnind cu putere în sus... capul iubitului ei... capul acela atît de deosebit, cu ochii albaştri, cu gura aceea largă pe care o sărutase cu patimă... capul care se odihnise pe perna ei.

Mintea ei se lupta neîncetat pentru a-şi găsi linişte şi justificare, reluînd argumente de mult uitate, dibuind altele noi. Creierul întreba inima: „Ce altceva puteam face?" Dar nici inima Berthei nu era lămurită, căci o parte din ea îl ura pe Wegler cu înverşunare. De fapt dînsa era cea trădată. Wegler era cel care călcase jurămîntul făcut viitorului lor — luase în mîinile lui vieţile lor îngemănate şi le smulsese una de lîngă alta. Actul lui de sabotaj nu avea nici un înţeles pentru ea. „De ce... de ce a făcut aşa ceva?" se întreba ea mereu, neputînd găsi nici un răspuns. Fusese o pornire de o sălbăticie pe care n-avea să i-o ierte niciodată.

Mereu îşi repeta lucrurile acestea. Dar, îngropat adînc sub gîndurile acestea ale ei, zăcea un adevăr mut şi dureros care-i sfredelea creierul ca un burghiu. Dincolo de orice, ajunsese să-şi dea seama de un singur lucru în ceea ce îl privea pe Wegler: că era un om bun. Un bărbat întruchipează multe însuşiri, iar Berthe — care nu mai era o fetişcană — îl cîntărise pe Wegler cu simţ practic. Ştia că poate fi tovarăşul de muncă de care avea nevoie în gospodărie, îl socotea un soţ liniştit şi uşor de mulţumit şi îi era recunoscătoare pentru bărbăţia lui puternică — pentru trupul lui vînjos de care se lipea arzătoare şi extaziată în clipele lor de dragoste. Şi apoi era un noroc nemaipomenit pentru o femeie de la ţară, în vîrstă de treizeci şi şase de ani să găsească, în a doua căsătorie, un asemenea bărbat. Dar în afară de toate astea, ea văzuse din prima clipă că, pe lîngă alţi bărbaţi, Wegler era deosebit de corect, de cinstit, o fiinţă dreaptă

şi demnă — un om bun. Dar de ce ar face un om bun ceea ce făcuse el? De ce să comită acea îngrozitoare crimă de sabotaj? Iar dacă un om bun ca el comisese totuşi asemenea lucru, atunci ce era dînsa, care îl trădase?

Nu găsea răspuns întrebării. Cînd se gîndea la ea, toate celelalte argumente se topeau. În asemenea momente ura împotriva lui Wegler şi teama pentru propria ei situaţie piereau în faţa unei singure dorinţe, împinsă pînă la nebunie: aceea de a se tîrî, umilă, la marginea patului lui de spital, de a-i săruta mîna şi de a-i cere iertare.

În felul acesta se tînguia Berthe, fără ca mintea sau inima ei să-şi găsească liniştea în acel noian de durere şi neînţelegere.

Scurt timp după ora patru şi treizeci, Anna Mahnke sosi la gospodăria Berthei pe bicicleta lui Latzelburger. Berthe nu auzi scîrţîitul porţii şi nici bătăile puternice din uşă; abia cînd Anna intră în bucătărie şi începu s-o strige cu glas tare, Berthe sări speriată în sus. Inima i se strînse de spaimă la gîndul că era iarăşi chemată în faţa lui Kehr. În dorinţa ei de a se pune la adăpost de orice neplăcere, ea nu-i povestise comisarului tot ceea ce se întîmplase în seara aceea şi nici măcar o parte din ceea ce îi spusese Wegler. Dar în cazul unui al doilea interogatoriu nu mai era sigură dacă se va mai putea apăra.

Apoi, auzind-o pe Anna care continua s-o strige, recunoscu vocea conducătoarei locale de ocrotire socială. Răspunse imediat printr-un şiretlic. Prefăcîndu-se somnoroasă, mormăi:

— Cine-i? şi în acelaşi timp făcu un lucru cu totul neobişnuit — îşi scoase repede frumosul pulover cu care era îmbrăcată şi-l vîrî sub pernă.

Berthe ţinea foarte mult la acest pulover, un dar din partea fiului ei. În luna decembrie a anului trecut, cînd se făcuse o colectă de haine călduroase pentru ostaşii din Rusia, Anna Mahnke stăruise aşa de mult pe lîngă ea, încît Berthe fusese nevoită să-şi dea uni-

cul pulover pe care-l avea. Acum se pregătea altă campanie de „strîngere a hainelor călduroase“, iar dacă Anna ar vedea puloverul ei cel nou, i-ar face vînt în sacul de colectare mai înainte ca Berthe s-apuce să-şi ia rămas bun de la el. Era hotărîtă să evite lucrul acesta pe cît îi va fi cu putinţă. Desigur că bieţii flăcăi care îndurau iarna îngrozitoare din Rusia aveau nevoie de haine calde (slavă Domnului, propriul ei fiu scăpase pînă atunci de chinul ăsta) — dar, la urma urmei, şi iernile din Germania erau grele. Ce să facă o ţărancă, cînd îşi petrece jumătate din timpul de muncă pe cîmp ? Şi cine se uită la tine pe lumea asta, dacă nu te îngrijeşti singură ?

— Trebuie să stau de vorbă cu tine, Berthe, strigă Anna tare. Scoală-te, te rog !

— Vin, vin numaidecît, răspunse Berthe, somnoroasă. Işi scoase fusta, dădu plapuma la o parte şi-şi ciufuli părul. Apoi îşi puse halatul de baie, cîrpit, şi deschise uşa. Anna trăsese perdelele de camuflaj şi-şi plimba lampa de buzunar prin odaie.

— Drept să-ţi spun, exclamă ea, ca o femeie care a trecut prin ce-ai trecut tu azi-noapte să doarmă atît de adînc, trebuie să fie tare calmă. Sărmana de tine, mare nenorocire te-a mai lovit !

Berthe ridică din umeri.

Anna stinse lampa de buzunar.

— Aprinde lumina, dragă. Avem ceva serios de vorbit.

Berthe şovăi. Ştia că are obrazul buhăit şi murdar de lacrimi şi nu voia ca Anna să bage de seamă.

— Mi s-a spart lampa... şi n-am nici lumînări. Dacă dăm perdelele la o parte, avem destulă lumină.

Anna dădu din umeri şi lumină podeaua în timp ce Berthe trăgea perdelele. In odaie pătrunse o lumină cenuşie — noaptea încă nu se sfîrşise, dar începuseră să se ivească zorile.

— Ce spui tu de chestia asta, Berthe ? exclamă Anna cu vioiciune. Inchipuie-ţi... logodnicul tău — un

sabotor! Nu-mi vine a crede că n-ai observat nimic înainte de asta!

— I-auzi! sări Berthe. Ce vrei să spui cu asta? Eu...

— Ei, ei... păcatele mele, o întrerupse repede cealaltă. Nu te înfuria. E numai un fel de a vorbi. Nu voiam să spun ceea ce crezi tu.

— Urît fel de a vorbi, stărui Berthe mînioasă. Am trecut prin destule şi nu mai am chef de înţepăturile nimănui. Nici şmecherii ăia din fabrică n-au observat nimic, dacă-ţi aminteşti. I-au dat Crucea de război.

— Desigur, desigur, răspunse Anna împăciuitoare. Hai să uităm tot ce-am spus. Iţi cer iertare. De fapt, tu ai salvat fabrica. Ştiu asta şi te felicit din toată inima.

Berthe se aşeză.

— Atunci... de ce ai venit aici în plină noapte? Dacă ai venit numai pentru că ai aflat noutatea şi ai chef de trăncăneală...

Pofta aceasta neîntemeiată de ceartă începu s-o irite pe Anna.

— Hai, Berthe, lasă prostiile. Ştii bine că nu era să vin aici, la ora patru dimineaţa, pentru asemenea lucruri!

— Atunci ce vrei? Te rog, spune-mi repede şi lasă-mă apoi să dorm puţin. Se face în curînd ziuă şi trebuie să dau mîncare la vaci!

— Şi cam pentru ce crezi tu că am venit? spuse ea rece. Să facem schimb de reţete de bucătărie? Sau ai uitat că porţi în pîntece copilul lui Wegler?

— O!

— O! o îngînă Anna batjocoritoare. Acum nu mai ai atîtea de spus, nu? Anna Mahnke nu mai e caraghioasă. N-a venit numai ca să trăncănească. Putem spune chiar că a făcut aproape cinci kilometri cu bicicleta, la ora patru dimineaţa, fiindcă are grijă de sănătatea doamnei Lingg. Se aşeză şi începu să rîdă fără nici un rost. Oricum... să lăsăm prostiile. Noi

două avem de luat o hotărîre importantă şi dacă sîntem supărate una pe alta n-o să ajungem la nici un rezultat.

— Ce fel de hotărîre?

Chiar şi în lumina aceea tulbure din odaie, Berthe desluşi uimirea de pe faţa Annei. Tresări în sinea ei, dîndu-şi seama că spusese un lucru nelalocul lui.

— Găseşti că nu e nici o hotărîre de luat? întrebă încet Anna. Tu eşti... nu ştiu cum să-ţi spun... eşti mulţumită că porţi în pîntece un copil înfierat? Şi că tot satul va şti de ruşinea ta? Se uită mirată la Berthe.

Berthe tăcu. Apoi, deşi ştia că se va compromite şi mai mult, spuse:

— Copilul va fi arian, nu? Şi ce rău vezi în asta?

— O nimic, nimic, răspunse Anna aspru. Numai că va fi şi odrasla unui trădător... nu?

Berthe nu spuse nimic.

— Berthe, continuă Anna pe un ton mai împăciuitor, ştiu că nu mă poţi suferi. De ce, n-aş putea spune. Dar asta n-are importanţă. Sînt aici în propriul tău interes. Îmi pare în mod sincer rău de tine, Berthe. Wegler ţi-a pricinuit şi aşa destulă mîhnire. De ce să arătăm întregului sat că porţi copilul unui trădător?

Berthe continuă să tacă.

— Aşadar... vrei să te ajut să tăinuim totul? Depinde de tine.

Berthe nu scoase nici acum vreun cuvînt.

— Ei... ai amuţit?

— Şi ce-ai vrea să fac? întrebă Berthe încet.

— În primul rînd... cîţi oameni ştiu că eşti însărcinată?

— Numai tu... şi Wegler, bineînţeles.

— Cum? Încolo n-ai spus nimănui?

— Nu!

— Doamne, ce noroc! exclamă Anna încîntată. Asta uşurează totul.

Berthe dădu din cap, țeapănă.

— Acum, problema cea mai de seamă: în a cîta lună ești? Dar exact, Berthe!

— Ce importanță are?

— Nu-ți dai seama? Mă gîndesc, bineînțeles, la aranjamentele necesare pentru o casă de nașteri. Trebuie să le scriu, răspunsul durează... lucrurile astea nu se pot face într-o singură zi. Și nu uita: va trebui să pleci de-aici mai înainte de-a începe să se cunoască sarcina. Apoi trebuie să avem grijă și de gospodăria ta, cît timp lipsești. Așa că trebuie să vorbim amîndouă cu *Ortsbauernführer*-ul Rosenhart. Dar să n-ai nici o grijă, îl silesc eu să ne dea o mînă de ajutor!

Berthe nu răspunse.

— Desigur, continuă Anna abia după nașterea copilului trebuie să te hotărăști cu adevărat... dacă e un copil sănătos, bineînțeles. Eu să fiu în locul tău l-aș lăsa în grija autorităților, mai cu seamă dacă e băiat. Dar asta depinde de tine... Pînă una alta, trebuie să mă apuc de treabă. Așadar... ce ai de spus?

Berthe nu răspunse nimic.

— N-ai să-mi spui că nu știi în ce lună ești?

— Nu voi avea nici un copil, o întrerupse Berthe. Vorbise cu glas tare, aproape aspru. Și nu va fi nevoie de nici un fel de aranjament.

— Ce? Anna era înmărmurită.

— Așa cum ai auzit. L-am... l-am pierdut.

— L-ai pierdut? Anna o privi pe Berthe cu dușmănie. Cînd l-ai pierdut?

Berthe șovăi.

— Imediat după ce ți-am spus că sînt însărcinată.

— Minți, spuse numaidecît Anna. Bine, Berthe, tu nu înțelegi că am venit la tine ca să te ajut?

— Nu mint!

Anna spuse, calmă:

— Mă crezi, desigur, o proastă. Te-am văzut abia acum două zile — în după-amiaza în care s-au vîndut polonezii. Nu te-am întrebat atunci cum o duci cu

sarcina? Ei, şi ce mi-ai răspuns? Dacă ai uitat, îţi amintesc eu.

Berthe îşi muşcă buzele. Uitase complet de întîlnirea aceea întîmplătoare. „Minunat", îi răspunsese ea atunci, „nici o oră de greaţă, slavă Domnului!" Creierul îi lucra acum cu înfrigurare, dar nu găsea nici o cale pentru a ieşi din încurcătură.

— Bun, s-o lăsăm deci baltă, exclamă Anna furioasă. Se sculă brusc de pe scaun. Scuză-mă că te-am deranjat, scuză-mă că am mers aproape cinci kilometri cu bicicleta în toiul nopţii numai ca să-ţi vin în ajutor! Mîine dimineaţă mă duc de-a dreptul la partid. Am să le spun: „Berthe Lingg e însărcinată. Are un copil de la trădătorul Wegler. Veţi decide dumneavoastră ce e de făcut!"

— Ei, atunci hai să-ţi spun adevărul-adevărat, răspunse Berthe încet, dîndu-se bătută. N-am fost însărcinată niciodată.

Pe faţa urîtă a Annei se aşternu o expresie atît de năucă, încît Berthe ar fi fost gata să izbucnească în rîs dacă i-ar mai fi rămas un dram de putere.

— Ai minţit cînd ai spus că eşti însărcinată?

— Da.

— Nici măcar n-ai avortat?

— Nu.

— De ce-ai minţit? În ce scop?

— Pe Willi l-am minţit ca să-l fac să se însoare cu mine, explică Berthe tristă. Ne-am certat. Simţeam că e un bărbat cinstit şi dacă ar afla că am rămas însărcinată, ar spune să ne căsătorim. Şi aşa a şi făcut. Răsuflă adînc şi apoi adăugă, abătută: Iar pe tine te-am minţit ca să nu mă mai cicăleşti. De cînd am început să vorbesc cu Willi, mă tocai la cap de două ori pe săptămînă: „Caută să ai un copil cu el." Şi de aceea te-am minţit. Mi-era silă şi lehamite de cicăleala ta.

— Dumnezeule, mormăi Anna buimăcită. N-am mai pomenit asemenea poveste trăsnită de cînd trăiesc.

Şi se uită ţintă la Berthe, în lumina tulbure din bucătărie. Nici nu mai ştiu ce să cred!

— N-ai decît să pui un medic să mă examineze, spuse Berthe cu acelaşi glas plictisit. Nu sînt însărcinată şi nici n-am fost. Aşa că n-ai nevoie să te duci la partid şi nici să faci aranjamente. Ai venit degeaba pînă aici, la ora patru dimineaţa. Acum, dacă n-ai nimic împotrivă, am să mă bag înapoi în pat.

— Frumos lucru, mormăi Anna, frumos lucru!

— Ce? întrebă Berthe cu glas batjocoritor. Nu te bucuri? Credeam că-ţi pare bine că nu port copilul unui trădător. Sau eşti dezamăgită că ai acum un nou-născut lipsă în socotelile tale?

— Bagă de seamă cum vorbeşti!

Berthe izbucni în rîs.

— Cel puţin un lucru reiese limpede din toată povestea asta, spuse cu răceală Anna, întrerupîndu-i rîsul. Nu eşti o germană în care se poate avea încredere. Tu, o *Erbhofbäuerin*[1]!

Berthe dădu din umeri şi întoarse capul.

— Iar dacă-ţi închipui cumva c-am să distrug fişa din dosarul tău, află că te înşeli. Tu n-ai decît să îndrugi orice minciuni pofteşti — dar Anna Mahnke nu. In raportul pe care-l voi face cu privire la lucrul acesta, va sta scris: „Dosarul închis, deoarece Frau Lingg a minţit conducerea ocrotirii sociale cu privire la sarcină".

— Bine, spuse Berthe plină de mînie. Am ştiut întotdeauna că eşti o intrigantă. Acum ai să încerci să pui mîna pe gospodăria mea.

— Eu... intrigantă? Fiindcă...

— Tu — da, tu! Iţi bagi mereu nasul unde nu-ţi fierbe oala!

— Ţine-ţi gura, că de nu, te raportez! Sarcina mea e ca să încurajez naşterile din sectorul acesta. Dacă ataci munca mea, îl ataci pe Führer!

---

[1] *Erbhofbäuerin*, Ţărancă făcînd parte dintr-o categorie aşa-zisă de elită care, sub regimul hitlerist, beneficia de anumite privilegii, fiind însă obligată să-şi lase tot pămîntul fiului celui mai mare.

— Ieşi afară! strigă Berthe. De furie, faţa i se făcuse roşie ca sfecla şi cuvintele i se rostogoleau din gură ca un şuvoi, bîlbîite şi deslînate. Priveşte-te! Pe vremea cînd nu erai decît învăţătoare, erai o femeie cumsecade. Şi-ţi purtam respect. Ha! Ha! Ştii ce eşti acuma? O scroafă! Da, n-am vrut să am copil înainte de căsătorie. Sînt de modă veche, recunosc! Tot nu-mi place cuvîntul „bastard". N-ai decît să faci tu bastarzi, patrioato, prefăcuto! Dacă n-ai cicăli oamenii într-una, nu te-ar minţi nici ei. N-ai decît să mă raportezi, hai, dă-i drumu'! Bagă-mă la apă, fă să mi se ia gospodăria, scroafă ce eşti!

Anna izbucni în lacrimi. Plîngea amarnic, acoperindu-şi gura cu mîna de parcă i-ar fi fost ruşine. Istovită de ieşirea ei, Berthe căsca ochii mirată, uitîndu-se la conducătoarea ocrotirii sociale. Niciodată n-o văzuse pe Anna — disciplinata naţional-socialistă Anna — pierzîndu-şi într-atîta cumpătul.

— Ce îngrozitor... ce urît, bîiguia Anna printre sughiţuri. Să se sfîrşească totul aşa de prost! Şi cîte jertfe n-am făcut, cîtă energie n-am cheltuit! Iar după aceea mi se aruncă în obraz că sînt o scroafă, fiindcă mi-am făcut datoria.

— Ei, lasă, spuse Berthe. Se sculă de pe scaun, nedumerită de lacrimile Annei. Nu voia să-i fie milă de Anna şi nici de altă fiinţă, în afară de ea însăşi. O ceartă s-ar fi potrivit mult mai bine cu starea ei de spirit. N-am vrut să spun... Sînt şi eu amărîtă.

Anna se opri deodată din plîns.

— Proastă mai sînt! Pentru o vorbă spusă de una ca tine să dau în mintea copiilor! Se sculă brusc de pe scaun, lungă şi slabă cum era, şi se uită dispreţuitoare în jos, spre Berthe. Bine, mucoaso, sînt o scroafă! Dar pentru germanii adevăraţi sînt o patriotă. Iar dacă trădătorul ăsta al tău ţi-a dat vreo boală, să nu vii fuga la mine. Nu se va găsi nici un doctor ca lumea să îngrijească o lepădătură ca tine. Cel puţin atîta timp cît voi fi eu la conducerea ocrotirilor sociale.

— Ha! Ha! Tu... spuse Berthe în urma Annei care se îndepărta. Ce bărbat s-ar gîndi să-ţi dea şi ţie aşa ceva? Tot atît de bine s-ar putea mulţumi şi cu o scîndură...

Anna să răsuci pe călcîie. Ii pierise tot sîngele din obraz de furie.

— Foarte bine! răspunse ea în şoaptă, cu vocea sugrumată. Crezi că nu te voi raporta? Foarte bine! Iţi vin eu de hac, n-avea grijă! Şi plecă în fugă.

Berthe rămase pe loc. Acum era înspăimîntată. Anna avea mulţi prieteni în partidul naţional-socialist. Nu puteai şti ce neplăceri poate să-ţi mai facă. Fusese o proastă că nu-şi pusese frîu gurii.

Apoi începu să se vaiete:

— O, Willi, Willi, spuse ea tare, cu glas pierdut. Căzu moale pe scaun. Vedea din nou capul lui mare pe butuc, apoi străfulgerarea tăişului care se prăbuşea... Incepu să scîncească înfundat şi jalnic, în timp ce sîngele viu ţîşnea în faţa ochilor ei, întunecîndu-i vederea cu pata lui veşnică.

4

Ora 4,30 dimineaţa.

— Ei... aşadar dumneata eşti pastorul? exclamă comisarul Kehr cu interes, cînd Jakob Frisch intră în birou. Ia loc, pastore!

— *Heil Hitler!* Vă mulţumesc, domnule. Simţindu-se întocmai ca şi cum s-ar fi vîrît într-o capcană gata să se închidă, Frisch se aşeză ţeapăn pe scaunul cu spătar drept care se afla în faţa mesei de lucru. Incepu să-şi şteargă imediat ochelarii.

Cînd Frisch era nervos, căuta să cîştige timp curăţindu-şi cu grijă ochelarii. Inainte de a continua conversaţia, oamenii aşteptau de obicei să termine, căci

fără ochelari, clipind din ochi cu un aer tîmp, pastorul nu părea numai orb, ci şi surd.

Comisarul Kehr nu aşteptă. Dimpotrivă, întrebă numaidecît, cu un surîs prietenos:

— De ce eşti nervos, pastore? Te apasă ceva?

— Domnule, răspunse Frisch după o clipă, v-aş spune, dar nu ştiu cine sînteţi. Este ceva care mă apasă, asta-i drept, dar mi s-a interzis să vorbesc despre asta.

— Adolf Kehr, *Gestapokommissar*.

— Da, domnule comisar, înţeleg. Işi puse ochelarii pe nasu-i scurt şi cărnos şi se uită timid spre omul îndesat din dosul mesei. Vă pot întreba oare dacă aveţi cumva cunoştinţă de dosarul meu?

Kehr dădu afirmativ din cap.

— In cazul acesta... Să vă spun sincer, domnule comisar, orice anchetă mă sperie. După cum ştiţi, am fost într-un lagăr de reeducare. De aceea sînt nervos. Asta-i tot.

Kehr dădu din cap. Işi îndreptă ochii lui şireţi şi frumoşi spre Frisch şi-l privi ţintă, fără să clipească. Şi aşteptă urmarea. Sistemul acesta de a-şi fixa interlocutorul cu privirea făcea parte din tehnica lui obişnuită; uneori dădea rezultate bune, alteori nu. Dat fiind că nu-l bănuia în mod special pe Frisch şi nici nu spera să scoată de la el cine ştie ce informaţii, fixarea — ca şi interogatoriul — erau o simplă chestiune de obişnuinţă. Nu în întregime totuşi. Frisch avea oarecare personalitate. Şi la ora patru şi treizeci dimineaţa, obosit, somnoros şi dezamăgit în urma cercetărilor făcute, Kehr era gata să caute o diversiune pe orice tărîm. In cazul de faţă era curios să cunoască psihologia unui pastor care fusese într-un lagăr de concentrare.

Sub privirea lui neîndurătoare, Frisch se zvîrcolea ca o gînganie prinsă într-un ac. In timpul îndelungatei aşteptări din anticameră fusese destul de liniştit, dar în clipa în care îi veni rîndul, îl cuprinsese din nou teama că Wegler l-a trădat. Spaima i se zbătea

în piept ca o pasăre de cîmp gata să-şi ia zborul din ascunzişul ei. Cu două nopţi înainte, Wegler îl văzuse în pădure şi ghicise că el era cel care scrisese lozincile acelea antifasciste — după cum şi era. Deşi după orice logică ancheta părea să fie îndreptată împotriva lui Wegler şi nu a lui (dat fiind că din baracă fuseseră scoase numai efectele lui Wegler) totuşi, ca la orice ființă omenească, panica şi logica nu erau decît rude de gradul al doilea. Sub privirea fixă şi brutală a lui Kehr, Frisch păli, coborî ochii fără să vrea şi-şi făcu mustrări singur pentru laşitatea lui.

'Intr-un colţ al minţii lui Frisch sălăşluia un gînd care-i mărea sentimentul de înjosire. In cursul ultimelor şase luni avuseseră loc în fabrică numeroase acte mărunte de sabotaj la diferite epoci. Odată fusese tăiat un cablu electric în propriul lui atelier; din discuţiile cu muncitorii aflase şi de alte asemenea cazuri. Dar de fiecare dată actul de sabotaj fusese atît de bine executat, încît dovedea munca coordonată a unui întreg grup de oameni. Frisch era sigur de asta; ore întregi examinase problema, dar nu fusese niciodată în stare să ducă la capăt vreunul din planurile pe care le construise. In consecinţă, căutase cu desperare să ia contact cu celula sau celulele ilegale de a căror existenţă era absolut sigur, căci inima îi sîngera de durere la gîndul că erau şi alţi antifascişti în fabrică, dar că nu putea intra în legătură cu ei. Acum însă îşi spunea că izolarea lui era o adevărată binecuvîntare. Cum să încredinţezi unui om atît de lipsit de curaj ca dînsul siguranţa altora? Işi răspundea singur, cu înverşunare, că acest lucru nu era cu putinţă. Era un laş... o ciosvîrtă de carne înspăimîntată care uita orice principiu moral la simpla amintire a lagărului de concentrare... Dar chiar şi acum, sub stăpînirea spaimei, inima îi plîngea de ruşine.

Comisarul se plictisi de joc. Faptul că Frisch părea nervos nu avea nici un fel de importanţă pentru el. Avea prea multă experienţă ca să nu ştie că un ce-

tăţean cinstit era adesea mai stînjenit în faţa unui poliţist decît un criminal. Ridică actele care alcătuiau dosarul lui *JAKOB FRISCH, PASTOR* şi spuse liniştit :

— Nu eşti bănuit de activitate subversivă, pastore. Calmează-te, deci ! Răsfoi dosarul şi începu să vorbească, politicos :

— In primul rînd cîteva întrebări în legătură cu antecedentele dumitale. Văd că eşti născut la Stettin ?

— Da, domnule comisar.

— Tatăl era muncitor electrician... a murit în 1917... A murit pe front ?

— Nu. Intr-un accident de muncă. A fost electrocutat.

— Da, da. Cam grea lovitură pentru un băiat de opt ani, nu-i aşa ?

— Da, domnule comisar.

— Aici nu scrie nimic despre situaţia materială a mamei dumitale în vremea aceea.

— Am primit ceva despăgubiri, şi timp de cîţiva ani un ajutor din partea sindicatului — Kehr înălţă uşor sprîncenile — ca şi o mică sumă de la asigurările sociale. Mama lucra şi flori... adică flori artificiale...

Kehr dădu din cap.

— Se descurca destul de bine, nu ?

— Nu prea, domnule comisar. Sumele fuseseră mici. De fapt, banii s-au terminat pe cînd aveam şaisprezece ani şi mama a rămas numai cu ceea ce cîştiga de pe urma florilor artificiale, destul de puţin adică.

— Da, spuse Kehr. Aici scrie că ai început să munceşti la şaisprezece ani ?

— Ca ucenic electrician în fabrica unde lucrase şi tatăl meu.

— Erai, desigur, în sindicat ?

— Da, domnule comisar.

— Şi dat fiind că sindicatul te ajutase cu bani erai, bineînţeles, simpatizant al ideii sindicaliste ?

— Nu mă gîndeam la asta, domnule comisar.

— Hai, hai, spuse Kehr, nu mă lua pe mine așa. Nu încerc să te acuz de nimic. Cunoaștem amîndoi funcția pe care o îndeplineau sindicatele în timpul Republicii. Bineînțeles că acum — vocea îi recăpătă deodată un ton oficial — muncitorul german e apărat împotriva exploatării prin mijloace mai eficace. Dar, dragă pastore, dacă începi prin a nega lucrurile vădite, nu vom ajunge nicăieri. Trebuie să mă conving că vei spune numai și numai adevărul.

— Credeți-mă, domnule comisar, e adevărul curat, spuse Frisch cu seriozitate. Să vă explic: mama era foarte evlavioasă și... vedeți, eu am fost crescut tot în felul acesta. Dînsa dorise întotdeauna să devin preot și de aceea am urmat cursurile serale și după ce am început să muncesc.

Kehr dădu din cap. Tăcu, își scărpină mustăcioara care începuse să-l mănînce fără nici un motiv, apoi întrebă:

— Dar ce legătură are asta cu atitudinea dumitale față de sindicate?

— Aceea că nu m-am gîndit niciodată la ele, domnule comisar. Mă preocupau cu totul alte probleme, studiile mele de pildă, ca și nădejdea de a părăsi într-o bună zi fabrica.

— Cu toate acestea, constată Kehr calm, arătînd o hîrtie pe care o ținea în mînă, văd că în 1926 ai devenit membru al partidului socialist.

— Nu, domnule comisar, răspunse Frisch timid. E o eroare.

— Așa scrie în fișa dumitale. Dar nu era adevărat. Kehr dibuia numai.

— Dar, domnule comisar, am fost crescut în idei potrivnice celor maxiste... din motive religioase. Tatăl meu era social-democrat, dar eu n-am asistat nici măcar o dată la un miting socialist. Nu mă interesa.

— Înțeleg, spuse Kehr. Îl supraveghie o clipă pe Frisch, ciupindu-și lobul cărnos al urechii. Voise să descopere în ce măsură opoziția pastorului față de stat

se datora influenţelor marxiste. Dar tonul şi înfăţişarea acestui omuleţ speriat, cu ochii lui de fată şi trăsăturile şterse, confirmau întru totul protestările lui. Îi făcea impresia unui om care s-ar îndrepta într-adevăr spre religie şi nu spre politică, în cazul cînd ar da de greu în viaţă.

— Oricum, văd că în anul 1935 ai reuşit să intri într-un seminar. Cîţi ani aveai pe atunci ?

— Douăzeci şi şase, domnule comisar. Mama mea a murit în anul acela. Deoarece nu mai eram nevoit s-o întreţin, m-am putut înscrie la cursurile cu frecvenţă.

— Şi care era atitudinea dumitale faţă de partidul naţional-socialist şi faţă de guvern pe vremea aceea ?

— Il sprijineam din toate punctele de vedere, domnule comisar, răspunse Frisch de bună-credinţă.

— Un om cu biografia dumitale ? Nu te cred, pastore.

— Daţi-mi voie să vă explic, domnule comisar... Credinţa mea era următoarea : un slujitor al Evangheliei trebuie să se ocupe numai de lucrurile spirituale. „Daţi Cezarului ce este al Cezarului !" Asta credeam atunci şi o mai cred şi astăzi. Era adevărat că crezuse odinioară lucrul acesta : dar că îl mai credea şi atunci, era o minciună.

— Dacă asta a fost într-adevăr credinţa dumitale, de ce ai ajuns într-un lagăr de concentrare ?

Dat fiind că Frisch îşi pregătise cu mult înainte răspunsul la această gingaşă întrebare, nu mai fu nevoit să-şi aleagă cuvintele.

— Să vedeţi, domnule comisar, răspunse el cu un aer stingherit, dar aparent sincer, eu eram confesionalist. Am făcut greşeala de a mă lăsa influenţat de pastorul Niemöller. Pe vremea aceea mi se părea că naţional-socialiştii se amestecă în organizarea bisericii, după cum spunea pastorul Niemöller — „în lucrurile care aparţineau lui Dumnezeu" adică. Acuma ştiu că m-am înşelat.

— De ce ? întrebă curios Kehr.

— Iată de ce, spuse Frisch. Orice organizaţie, chiar şi un consiliu bisericesc, are laturile sale lumeşti. Acum îmi dau seama că era inevitabil şi just ca partidul naţional-socialist să se ocupe şi de organizarea bisericii. Nu credea un cuvînt din toate acestea.

— Hm... înţeleg, spuse Kehr. Se gîndi o clipă, apoi trase concluzia că discuţia începuse să devie prea tehnică pentru a mai fi continuată la ora patru şi treizeci dimineaţa. In orice caz, vrei să spui că în clipa de faţă eşti absolut de acord cu politica naţional-socialiştilor ?

— Da, domnule comisar. „Conducătorul poporului este unsul Domnului !" Şi eu cred asta. (Altă minciună.) Nu ştiu dacă scrie în fişa mea, dar imediat după izbucnirea războiului m-am prezentat ca voluntar.

— Da, scrie. Destul de interesant, avînd în vedere că te aflai încă în lagărul de concentrare. De ce te-ai prezentat voluntar, pastore ?

— Patria mea mi-e tot atît de dragă ca oricărui alt german, domnule comisar... Şi, ca şi pastorul Niemöller, socotesc că orice german datorează supunere absolută guvernului său.

— Inţeleg, înţeleg, spuse Kehr. Işi scărpină mustaţa. Acest sistem eclesiastic de a tăia firul în patru începea să-l zăpăcească şi orice lucru care-l zăpăcea îl şi plictisea. In cazul acesta, pastore, n-ai putea avea de-a face cu un om care a comis un act de sabotaj pe frontul intern. Nu-i aşa ?

— Nu, domnule comisar. Un trădător ? L-aş împuşca cu mîna mea.

Kehr dădu din cap. Apoi, pîndindu-l cu grijă pe Frisch, îi povesti de încercarea de sabotaj a lui Wegler.

Uimirea neîncrezătoare care se zugrăvi pe faţa lui Frisch nu era simulată. In acelaşi timp, o dată cu mirarea, simţi o bucurie sălbatică ; o senzaţie de triumf îi străbătu vinele, ca un alcool tare.

— I-auzi ! exclamă el cu un aer blajin şi prefăcut, clătinînd din cap. E de necrezut... de necrezut. Nu

m-aş fi gîndit că Wegler e în stare să comită o crimă ca asta!

— Îmi poţi da vreo lămurire în privinţa asta?

Pleoapele lui Frisch se zbăteau. Îşi scoase ochelarii şi îi şterse din nou.

— Nu, domnule comisar... vedeţi, eu nu prea aveam de-a face cu Wegler. Lucram în schimburi diferite. Ochii lui clipeau prosteşte, privindu-l pe comisar.

— Ştiu, spuse Kehr. Spune-mi... ce înţeles are cuvîntul „vină" pentru un pastor?

— Vină? Un om se simte vinovat atunci cînd a păcătuit în vreun fel faţă de Dumnezeu sau faţă de un semen de al său.

— Îţi poţi da oare seama de ce o fi avut Wegler impresia c-a păcătuit?

Frisch îşi puse ochelarii din nou. Întrebă sfios:

— Pot să vă întreb dacă a spus cu adevărat ceva în acest sens, domnule comisar?

— Da, către iubita lui, Berthe Lingg. I-a spus că se simte vinovat „din pricina polonezului". Dar femeia jură că nici nu-l cunoştea pe polonezul acela care munceşte la ea. Iar ancheta noastră îi confirmă spusele.

Inima lui Frisch era atît de plină de emoţie, încît se temea ca nu cumva tulburarea să-l dea de gol. Răspunse încet:

— Nu ştiu, domnule comisar.

Ştia. Ar fi pariat pe loc, pe propria-i viaţă, că nu se înşela.

Dar nu avea de gînd să-i comunice şi lui Kehr ceea ce credea el.

— Nu, domnule comisar, nu ştiu, repetă el. Mi se pare cam încurcat... cam nefiresc. Fie că chestiunea mai are şi alte dedesubturi, fie că omul şi-a pierdut minţile. Nici un om normal nu se simte vinovat faţă de cineva pe care nu-l cunoaşte. Nu-i aşa?

— Exact! exclamă Kehr. Îşi notă fraza în minte, căci avea de gînd s-o folosească în raport. Ascultă, pastore, eşti, fără îndoială, un om inteligent. Eşti de

acord cu mine că oamenii acţionează din motive determinate şi datorită unor porniri bine stabilite?

— Da, domnule comisar, sînt de acord.

— Recunosc că există uneori motive complicate şi porniri complicate, continuă Kehr. Vocea îi devenise, ca întotdeauna, puţin emfatică, atunci cînd păşea pe un tărîm considerat de el filozofic. Dar sub coaja oricăror motive psihologice, dragă pastore, am găsit mereu un miez solid de interes, de lăcomie sau gelozie care determină acţiunile oamenilor. In orice caz, ceva egoist. Eşti de acord cu mine?

— Sînt, domnule comisar.

— Noi, detectivii, spunem: „Căutaţi femeia!" Sau: „Există vreun motiv material?" Iar dacă nu găsim nimic de genul acesta care să explice crima, atunci ştim precis că avem de-a face cu un rătăcit de un anumit fel.

Frisch dădu din cap cu o expresie de umilă admiraţie.

— Desigur, continuă Kehr, că nu trec cu vederea nici grupul rătăciţilor. Există, bunăoară, distrugătorii din fire, termen pe care îl folosim pentru comunişti, anarhişti şi alţi indivizi de soiul acesta. Apoi mai sînt şi alte categorii. Dar Wegler nu se încadrează în nici una. *Ergo,* am început să trag concluzia că trebuie să fie nebun.

— Foarte logic, domnule comisar, murmură Frisch pe un ton smerit. Cred că logica dumneavoastră e inatacabilă.

— Da, spuse Kehr. Apoi oftă. Nenorocirea e că nu ai de-a face numai cu oameni inteligenţi. S-ar putea ca alţii să nu vadă lucrurile tot atît de limpede.

Frisch dădu din cap, plin de înţelegere.

— Ei, oftă Kehr, cred că asta-i tot, pastore. Se sculă şi ocoli masa de lucru în timp ce Frisch se ridică şi el în picioare. Ştii, pastore, şopti el, trebuie să-ţi spun că-mi pare rău de cei doi ani pe care i-ai petrecut în lagăr. Ştiu că a fost greu. Privi în jos, spre Frisch, cu gradul de compătimire cerut de situaţie.

— Domnule comisar, răspunse Frisch, tot în şoaptă, poate că acum am ajuns la o cunoaştere mai adevărată a Domnului decît înainte. Dar greu a fost. Şi vă sînt recunoscător pentru înţelegerea dumneavoastră.

Kehr dădu din cap şi strînse braţul lui Frisch.

— Nu sînt dintre aceia care s-au întors cu spatele spre Dumnezeu, şopti el. Vreau să ştii acest lucru. Apoi îşi drese glasul şi-şi reluă vocea normală. De altfel, dacă auzi ceva care să-mi poată fi de folos, voi face tot posibilul să-ţi şterg pata neagră din dosar. În privinţa asta te poţi bizui pe mine. Eu joc cinstit.

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc, spuse Frisch umil. Am să-mi ciulesc urechile. Am să vin la dumneavoastră cu tot ceea ce voi auzi, domnule comisar. Dar în sinea lui, îşi spuse: „Ipocritul! Nu s-a mai gîndit la Dumnezeu de treizeci de ani!"

Kehr îi strînse braţul din nou, dînd din cap şi surîzînd, încîntat de mica lui şmecherie. Frisch ieşi. Şi în timp ce şira spinării statului, cum se considera Kehr cu deplină seriozitate, se întorcea la masa de lucru pentru a studia dosarele tuturor muncitorilor care fuseseră vreodată în vreun lagăr de concentrare — căci fiecare din ei urma să fie anchetat — fostul pastor se întorcea fără grabă în atelier. Fără s-o ştie, desigur, Kehr îi dăruise pastorului Frisch singura clipă de completă fericire pe care avea s-o trăiască în viaţă. Cu ani în urmă, în amvonul unei mici biserici, Frisch încercase o bucurie înălţătoare, dar amestecată cu teamă. Şi în ziua în care părăsise lagărul de concentrare fusese o clipă în care i se umpluse inima de mîndria izbînzii. Dar acum nu se bucura de propriul său curaj sau de propria-i izbîndă, ci de ceva mult mai important: de sufletul Omului. După ani îndelungaţi de căutare şi amărăciune, de lipsuri şi suferinţă simţea că, în cele din urmă — în fapta unui muncitor cu numele de Willi Wegler — găsise înţelesul existenţei omului pe pămînt. Iar acum, acum ştia că va găsi din nou Dumnezeul pe care îl pier-

duse. Căci atunci cînd pierduse înțelegea Omului, pierduse și fața Domnului. Și aceasta i se întîmplase într-o noapte posomorîtă de iarnă, cînd umblase în patru labe pe un peron de gară, sub lumina orbitoare a felinarelor... și cînd, la ordinul unui grup de făpturi ale Domnului, lătrase ca un cîine.

Capitolul VII

Ora 5 dimineața.

Cînd mașina de la comandamentul S.S. se opri cu zgomot în fața căsuței în care locuia Edmund Kohlberg, directorul fabricii, ușa se deschise și Kohlberg însuși apăru în prag. Peste pijamaua-i boțită purta un halat de baie și fața lui păroasă era nebărbierită. Îl salută cu un aer vădit iritat pe Baumer care tocmai cobora din mașină și se întoarse brusc în casă, lăsînd ușa deschisă în chip de așa-zisă invitație. Baumer pufni în rîs. Se întoarse spre comisarul Kehr, îl prinse de braț și șopti :

— Uite, Kehr ! Iată cu cine trebuie să se mulțumească partidul nostru. Toată șleahta de bandiți din industrie, de la bursă și din marea finanță ! Ăsta e unul din bandiții din industrie. O, îi recunosc meritele : e o capacitate în domeniul lui. Dar ce s-ar fi ales de oricare din ei fără ajutorul partidului național-socialist? S-ar înjunghia unul pe altul pentru cîteva firimituri, într-o Germanie de mîna a doua ! Le oferim întreaga Europă, din care pot suge mierea de parcă ar fi propriul lor fagure auriu, și ce crezi că se întîmplă ? Își închipuie că ei au realizat totul. Uită-te la ăsta — e furios fiindcă l-am trezit din somn cu două ore mai devreme. Știe doar că am venit într-o chestiune de partid. Însă politica nici nu-l interesează, banditul ! Sau își închipuie că se pricepe la politică mai bine de-

cît partidul! — Baumer scuipă şi scutură din cap cu un surîs amar. — Ei, hai să intrăm, spuse el. Se îndreptă spre uşa deschisă. Kehr îl urmă, zîmbind liniştit. Casa lui Kohlberg era mică, alcătuită numai din patru camere. Fusese construită cu aceeaşi grabă ca şi celelalte clădiri anexe ale fabricii. Dar pentru a compensa greutăţile războiului şi fiindcă un om cu situaţia lui era obişnuit să trăiască mult mai confortabil, căsuţa fusese clădită chiar la marginea terenului pe care se găsea fabrica. Era cuibărită idilic într-un crîng de ulmi, departe de zgomotul care însoţeşte fabricarea tancurilor. O gardă permanentă de S.S.-işti o apăra împotriva tîlharilor beţi.

— *Herr* Kohlberg, daţi-mi voie să vă prezint pe *Gestapokommissar*-ul Kehr, spuse Baumer cînd intrară în hol.

Kohlberg dădu din cap şi mormăi ursuz:

— *Heil Hitler*... Luaţi loc, domnilor. Vă rog să-mi daţi voie să-mi termin cafeaua.

Oricum ar fi părut casa pe dinafară, pe dinăuntru era elegant mobilată. Kehr îşi spuse, pe drept cuvînt, că doamna Kohlberg trebuie să fi rechiziţionat multe camioane de ale fabricii pentru a-şi transporta lucrurile din Düsseldorf. Se gîndi fără amărăciune, dar cu oarecare invidie, că bogătaşii se descurcau bine, în ciuda războiului şi a impozitelor. După aroma cafelei lui Kohlberg, îţi puteai da seama că era cafea veritabilă — după înfăţişare, frişca pe care o punea în ceaşcă era frişcă adevărată, iar mirosul parfumat al ţigării, trăda un tutun autentic. În asemenea condiţii — cine ar mai avea ceva de spus împotriva războiului?

— Ei, spuse Kohlberg de-a dreptul către Baumer, ce s-a întîmplat? Ridică ochii din ceaşcă şi se uită la el cu o privire în care enervarea se împletea cu curiozitatea. Era un bărbat de aproape cincizeci de ani, scurt, îndesat, poreclit de muncitori „Bărbosul". Temeiul poreclei era vădit: directorul era silit să se bărbierească începînd de la umerii obrajilor la gulerul cămăşii. Kehr nu văzuse în viaţa lui un bărbat cu un obraz mai

păros — dar cu toate astea un bărbat frumos. Atît obrazul cît şi trupul musculos respirau forţa, iar ochii erau ca două mărgele negre, strălucitori şi în acelaşi timp de nepătruns.

— Iată care e chestiunea, spuse Baumer. Deşi numai calm nu era şi nici de zîmbit nu-i ardea, Baumer îi povesti lui Kohlberg, calm şi surîzător, despre actul de sabotaj al lui Wegler. Liniştea lui prefăcută era menită să-l scoată pe Kohlberg din sărite. În ceea ce îl privea pe Baumer, discuţia se încadra în îndelungata lor duşmănie, în cursul căreia fiecare încercase să-l prindă pe celălalt cu vreo mică greşeală, cu o afirmaţie absurdă, sau o izbucnire nelalocul ei. Duşmănia lor se datora faptului că cei doi bărbaţi priveau problemele legate de fabrică din puncte de vedere diferite. Kohlberg, om de afaceri, judeca toate problemele prin prisma cîştigului, a pierderii şi a bilanţului anual al fabricii. Era un german patriot, dar nu uita niciodată că fabrica aparţine trustului oţelului din Reich şi nu statului ; iar salariul gras pe care-l primea, precum şi dividendele (dacă totul mergea bine), îi reveneau numai în calitate de reprezentant al industriei particulare. Baumer, pe de altă parte, ca reprezentant politic al guvernului şi al partidului naţional-socialist, ţinea ca uzina să servească oricînd intereselor naţiunii. Aceste atitudini diferite nu dădeau naştere la conflicte atunci cînd era vorba de politică înaltă, cum ar fi cîştigarea războiului sau înlocuirea a patru mii de germani cu patru mii de prizonieri polonezi. Dar în unele chestiuni mărunte, aproape fleacuri — dacă producţia, de pildă, poate fi întreruptă timp de un sfert de oră pentru ca Baumer să ţină o cuvîntare — Kohlberg privea sfertul de oră ca o pierdere de timp, pe cînd Baumer socotea că face neapărat parte din campania de susţinere a moralului. În astfel de chestiuni se găseau adeseori pe poziţii complet opuse. De aceea, Baumer avea acum interes să-i aducă lui Kohlberg la cunoştinţă sabotajul de parcă ar fi fost vorba de o soţie povestind soţului o întîmplare petrecută la piaţă.

Cînd sfîrşi, Baumer se rezemă de spătarul scaunului cu un zîmbet liniştit şi enervant, privindu-l pe Kohlberg care pălise, sărise apoi în picioare şi măsura acum camera în lung şi în lat ca un marinar beat. Fabrica nu reprezenta numai răspundere pentru Kohlberg; era, în acelaşi timp, mîndria lui, dragostea lui, trecutul şi viitorul lui. Dar în cele din urmă se potoli şi după ce discutară rezultatele cercetărilor lui Kehr — care erau inexistente — Baumer spuse:

— Ei, ai vreo propunere de făcut?

— Propunere? exclamă Kohlberg furios. Sigur că da! Propun să-ţi aminteşti că ai pe aici o armată de S.S.-işti care primesc casă şi masă gratuit numai ca să prevină sabotajele. Propun, de asemenea, să menţionezi în raport că eu am fost acela care a spus că decoraţia trebuie dată unui membru al partidului şi tu cel care a insistat să fie decorat unul ca Wegler. Acum e în regulă! Tu erai plin de teorii grozave despre cimentarea unirii dintre muncitorii naţional-socialişti şi ceilalţi, unire care s-ar realiza prin acordarea Crucii de război lui Wegler — aşa că acum n-ai decît să propui! Propune ceea ce ai de gînd să spui conducerii, dacă britanicii vor arunca fabrica în aer... Ei? N-aud nimic? Sau ai amuţit cumva subit, tinere atotştiutor?

Cunoscîndu-l pe Kohlberg, Baumer se aşteptase la o explozie. Dar în faţa unui atac atît de neîntemeiat, îi venea greu să se stăpînească. Nu fusese obligat să-l consulte pe Kohlberg în privinţa decoraţiei. Era o chestiune care nu interesa decît Frontul muncii şi cu care fusese însărcinat din partea Ministerului Înarmărilor; o discutase cu Kohlberg numai din politeţe. Şi să vadă cum directorul îl ataca acum pe la spate, în chip de răsplată — asta era prea mult pentru dînsul. Cu toate acestea se mulţumi să-şi noteze în minte incidentul. În clipa de faţă avea o îndatorire urgentă care trecea înaintea tuturor celorlalte: alcătuirea planului de protecţie a fabricii. Avea

să-l îndeplinească în ciuda lui Kohlberg, a lui Kehr sau a oricărei alte piedici.

— Edmund, răspunse el acru, te-ai descărcat sau îţi mai trebuie ceva timp înainte de-a ne putea pune pe treabă? Eu unul, am foarte mult de lucru în dimineaţa asta.

— Dă-i înainte, dă-i înainte, mîrîi Kohlberg. Se aşeză greoi, dădu peste cap, în neştire, ceaşca de cafea şi-şi turnă alta din cana mare de argint. Misiunea mea e să menţin nivelul producţiei. Am s-o fac pînă ce avioanele britanice, cu ajutorul prietenului tău Wegler, vor preface uzina într-un morman de fiare vechi. Dar asta e tot ce voi face. Restul te priveşte pe tine.

— Desigur, spuse Baumer, mă priveşte pe mine. Dar voi avea nevoie de ajutorul tău.

Kohlberg bău zgomotos a doua ceaşcă de cafea şi tăcu. In sinea lui, nu fierbea numai din pricina ştirii primite, ci era şi înspăimîntat. Amintirea îngrozitoarelor bombardamente din Düsseldorf îi îngheţa sîngele în vine. Cel puţin acolo putuse fugi în pivniţa casei lui, special amenajată ca adăpost antiaerian. Dar aici n-aveai nimic. Se gîndi la soţia lui, care dormea în odaia alăturată. Hotărî s-o trimeată numaidecît în vreun sat în afara razei fabricii. Dar abia apucase să se gîndească la asta, cînd îi veni să ofteze de propria-i milă. Ştia, din experienţă, cît de pierdut se simţea fără iubita lui Maria. Pînă să fie din nou împreună, va avea de suferit de pe urma proastei dispoziţii şi a constipaţiei. Dar ştia că n-o putea ruga să rămînă acolo. Orice neplăcere ar avea el e un fleac în comparaţie cu primejdia care ar ameninţa-o pe ea dacă ar rămîne pe loc. Afară doar... Desigur, dacă s-ar putea aranja să plece şi el cu ea. Îi tresări inima la gîndul acesta. De ce nu? se întrebă el. De ce n-ar putea să-şi petreacă nopţile la treizeci de kilometri distanţă şi totuşi să conducă fabrica în timpul zilei?... Nădejdea i se topi însă. Ştia că Baumer va raporta asta, cu siguranţă. Atît îi trebuie lui Baumer — o

mică informație către partid cum că *Herr Direktor* nu e în fabrică douăzeci și patru de ore pe zi. Ceafa lui de taur se umflase și fața-i păroasă căpătase o urîtă culoare roșie în timp ce asculta, în tăcere, propunerile lui Baumer.

— Primul lucru, spuse Baumer, e mitingul pe care l-am programat noi pentru astăzi, la ora unsprezece dimineața.

— Pe care l-ai programat tu, nu eu, îl întrerupse Kohlberg.

— Da, eu, admise Baumer calm. Se întoarse spre Kehr. Mitingul va avea drept scop să transforme ordinul de mobilizare într-o demonstrație patriotică. Înțelegi? Intenționam să-l pun pe Wegler să se prezinte voluntar. I-ar fi urmat exemplul și alții. Reportajul și fotografiile aveau să apară în jurnale.

Kohlberg izbucni în rîs. Timp de o clipă, o roșeață se așternu peste fața frumoasă a lui Baumer; apoi roșeața se retrase lăsînd o dîră albă în jurul buzelor.

— Dat fiind că ordinul de mobilizare se menține, continuă el calm, nu văd nici un motiv de a schimba planul. De fapt va fi o singură modificare: în locul lui Wegler, voi ruga pe unul sau doi din muncitorii membri ai partidului să ia cuvîntul. Au primit, oricum, instrucțiuni să se prezinte voluntar. Așadar, asta e stabilit. E în regulă?

— În afară de cazul cînd nici unul dintre muncitorii tăi fără instrucțiuni nu se prezintă voluntar, observă Kohlberg. Dă-o dracului, Baumer, sînt și eu membru în partidul național-socialist, și încă unul bun. Dar pentru mine un ordin de mobilizare e un ordin. De ce trebuie să faci o întreagă comedie în jurul lui? O să pierdem o oră din timpul de producție.

— Credeam că am lămurit problema asta săptămîna trecută, spuse Baumer plictisit. Îți închipui cumva că oamenii aceștia sînt băieți înflăcărați din Tineretul hitlerist? Pe dracu! Sînt niște bărbați obosiți, de vîrstă mijlocie. Au fost bombardați și evacuați din orașele lor, familiile le sînt pe undeva prin

Țara Sudeților, nici nu știu măcar dacă vor mai avea cămine la care să se întoarcă. Dacă nu poți înțelege de ce e nevoie de un îndemn patriotic cînd e vorba de astfel de oameni în clipa în care-i trimiți pe front, atunci ești mai puțin inteligent decît credeam, Edmund... De altfel, aici e vorba și de efectul pe care-l va avea asupra frontului intern, nu-i așa ?

— Bine, bine, mormăi Kohlberg. S-a făcut.

— De fapt, adăugă Baumer, nici nu știu cum se va putea lucra astăzi. Va trebui să închidem fabrica.

Kohlberg își ridică privirea-i ascuțită :

— Cum adică ?

— Trebuie să săpăm adăposturi, Edmund. Și repede, căci nu-i de glumit ! Pînă acum, ne-am bizuit pe camuflaj. Dacă britanicii au văzut semnalul lui Wegler, la ce ne mai folosește camuflajul ? Trebuie să asigurăm protecția muncitorilor.

— Da, gemu Kohlberg. Fir-ar al dracului să fie ! Știi pe cine așteptăm azi după-amiază ? Pe *Herr* von Bildering ! Inspectează toate fabricile noastre din Europa. Voiam să-i arăt că asta de aici merge strună. Afurisită treabă !

— Poate îl poți amîna ?

— Nu. E pe drum. Vine cu mașina — mi-a telefonat aseară.

— N-am ce face, spuse Baumer. Și mie îmi pare rău... Oricum, iată planul meu : lăsăm echipa de noapte să doarmă — în afară de polonezi, desigur. Toți oamenii din echipa de zi și toți polonezii urmează să înceapă săparea tranșeelor, de îndată ce se termină mitingul. Trebuie să facem rost de orice fel de unealtă pentru săpat, de la lopeți pînă la linguri. Căpitanul Schnitter, de la apărarea antiaeriană, e pe cale să deseneze planurile adăposturilor, adică unde să fie săpate, cît de adînci și așa mai departe.

— Dumnezeule ! îl întrerupse deodată Kohlberg agitat (uitînd că era împotriva obiceiului membrilor partidului să pomenești numele lui Dumnezeu). Alta, acum ! Avem nevoie și de apărare antiaeriană... de

avioane de protecţie! Faţa lui roşie îşi pierduse orice culoare.

— De asta am avut eu grijă, îi spuse Baumer. Bineînţeles că avioanele vor opera în felul indicat de Comandamentul forţelor aeriene. In privinţa tunurilor, vom avea şaisprezece instalate pînă la amiază, în total treizeci şi două pînă seara. Iar la sfîrşitul săptămînii, sper să avem încă o dată pe atît.

Kohlberg dădu nervos din cap.

— Ţin să-ţi atrag atenţia, spuse Baumer, că nu mă aştept la un bombardament. Sînt sigur că am stins focul destul de repede pentru a nu fi văzut de englezi. Fac totul doar ca măsură de precauţie.

Posomorît, Kohlberg dădu din umeri. Düsseldorf avea un arsenal întreg de tunuri şi nu le-au folosit la nimic. Nici aici nu vor folosi la nimic, dacă vin avioanele.

Kehr îşi drese glasul.

— Iertaţi-mă domnilor, spuse el politicos, n-aş vrea să mă amestec, dar ce explicaţie veţi da lucrătorilor în legătură cu grabnica săpare a tranşeelor?

— Adevărul, spuse Baumer, ca de la sine înţeles, ce altceva? Le voi povesti totul despre sabotaj şi sper că nu va da rezultate proaste. Dat fiind că sabotajul îi pune şi pe ei în primejdie, vor fi indignaţi. Producţia va creşte — veţi vedea.

— Poate... poate, murmură Kohlberg. Poate că vor fi indignaţi şi poate că nu. Le poveşteşti că un muncitor german care abia primise Crucea de război pentru devotamentul lui faţă de patrie... păi, bine, omule, nu e mai probabil să-i pună pe unii din ei pe gînduri? Dacă tu ai încredere în muncitorii noştri, eu n-am. Nouăzeci la sută din ei sînt tot atît de trădători ca şi Wegler. Fiecare din ei ne duşmăneşte în sinea lui.

Atît Kohlberg cît şi Kehr îl priveau întrebător pe Baumer. Drept răspuns, acesta zîmbi.

— Poate că da, poate că nu, spuse el. In orice caz, nu vom risca să-i punem pe gînduri, cum spuneai tu.

— Adică?

— Sabotajul n-a fost comis de Wegler, explică Baumer blajin. Wegler are pneumonie, s-a îmbolnăvit subit. Mîine sau poimîine va fi mutat într-un spital din oraş, ca să se poată bucura de tratamentul care i se cuvine unui patriot ca dînsul. Iar la un moment dat, se va răspîndi ştirea că bietul Wegler a murit. Cine ştie, poate că vom înscena şi o ceremonie comemorativă pentru blestematul acela!

— Atunci, cine a comis sabotajul?

— Păi, un polonez, bineînţeles. Un anumit polonez. Cel care munceşte chiar în gospodăria unde a avut loc actul de sabotaj. E simplu, e logic, e verosimil. Şi, în plus, va împiedica orice pornire de prietenie faţă de polonezii de aici din partea muncitorilor noştri germani.

Ceilalţi doi cugetară o clipă în tăcere. Apoi Kohlberg spuse scurt:

— Asta e bine gîndit, Baumer. Îşi turnă a treia ceaşcă de cafea.

Kehr tăcea.

— Totuşi, continuă Baumer, în cazul în care Kehr reuşeşte să obţină vreo informaţie pe care s-o putem folosi mai bine... sau dacă izbutesc să scot ceva de la Wegler în dimineaţa asta... atunci poate că mai modificăm puţin planul.

— Orice ai spune, zise Kohlberg, eu socotesc că soluţia cu polonezul e ideală. Dacă ar trebui să hotărăsc eu, l-aş spînzura în piaţa satului şi aş aduna pe toţi polonezii să-l vadă. Mi-e teamă de ei. Trebuie să-i ţii pe porcii ăştia în frîu, Baumer. Fiecare din ei poartă trădarea în suflet. Ai să vezi! La prima ocazie vom avea armate de partizani înăuntrul propriilor noastre graniţe.

— Ştiţi, observă Kehr stînjenit, există o problemă în legătură cu polonezul acesta. Eu...

Baumer îl întrerupse:

— Vrei să spui că sînt cîţiva oameni care ştiu că Wegler e autorul?

Kehr dădu afirmativ din cap.

— Şase sau chiar mai mulţi dintre S.S.-iştii mei sînt la curent. Pot fi siliţi să tacă. Doctorul Zoder şi femeia aceea, Berthe Lingg, ştiu şi ei.

— Cu dînsa pot sta eu de vorbă, spuse Kehr. Oricum, tot trebuie s-o mai văd. Dar mai sînt şi oamenii din baraca lui Wegler. Deşi i-am avertizat să-şi ţină gura, ar fi bine să vorbim cu ei din nou.

— În regulă! Îi aduni imediat ce ne înapoiem, spuse Baumer. Iar eu voi avea grijă de ceilalţi. Ce alt motiv de nelinişte ar mai fi ?

— Cred că nici unul, admise Kehr. Sînt de acord cu dumneavoastră. Este un plan bun şi vă felicit.

Kehr minţea. Nu-i plăcea planul. Nu din pricina eficacităţii lui, căci din punctul acesta de vedere îl socotea şi el ca fiind foarte abil. În realitate avea însă de făcut unele obiecţiuni din punct de vedere moral. În decursul unei întregi vieţi de muncă depusă în slujba poliţiei, Kehr fusese martor sau luase chiar parte la multe acţiuni neplăcute. Dar să iei şperţ, să condamni un răufăcător la o pedeapsă mai mare decît merită, sau să te foloseşti de faptul că eşti poliţist pentru a te culca cu o femeie — acestea erau încălcări mărunte ale legii. Pe cînd spînzurarea unui nevinovat, fie el chiar polonez, era un lucru care izbea în însăşi morala fundamentală, morala mic-burgheză pe care Kehr o socotea ca fiind temelia unui stat. Era unul din actele tipice ale tîlhăriei lipsite de scrupule ale naţional-socialiştilor, act care îl neliniştise, în taină, întotdeauna. „Tot ceea ce este necesar, este just“, spuneau indivizii de teapa lui Baumer şi socoteau asta drept idealism. Poate că şi era... Dar vezi că, într-o vizuină de lupi, nu puteai şti cui îi vine rîndul să fie sfîşiat.

— Aşadar, ne mai rămîne de făcut un singur lucru, spuse Baumer. Un exerciţiu de apărare antiaeriană, căci am cam ruginit. Sînt de părere să-l facem la ora 5 după-amiază, ca să poată participa şi lucrătorii din echipa de noapte, înainte de a intra în schimb.

Kohlberg dădu din cap. Se întreba din nou cum ar putea face să lipsească noaptea de pe meleagurile acelea.

Baumer se ridică.

— Ei, Edmund, spuse el cu un zîmbet slab și silit, cînd vom cîștiga războiul acesta, vom fi meritat într-adevăr pacea, nu-i așa? Pare să se fi dus zilele începutului, cînd înhățam cîte o țară în două-trei săptămîni, cu fabrici noi și drăguțe pe care le incorpora trustul oțelului, trustul tău!

— Da, mormăi Kohlberg, așa-i. Nu îndrăzni să adauge propria-i părere, după care, Führer-ul făcuse o greșeală uriașă atacînd Rusia. După Dunkerque, Anglia era ca un măr putred. Hitler și-ar fi putut întări poziția pe continent fără aceste bombardamente, lăsînd Rusia pentru mai tîrziu. Acum sîngerau prin toți porii.

Baumer zîmbi. Știa că perspectiva unui atac aerian îl speria pe Kohlberg și asta îi făcea plăcere. Nu doar că dînsul s-ar fi bucurat de un bombardament, dar l-ar fi îndurat bărbătește.

— Capul sus, Edmund. Rîse scurt. Ne descurcăm noi. La toamnă se va schimba totul. Îi nimicim pe bolșevici în vara asta și apoi îndreptăm întreaga noastră aviație împotriva Angliei. O să învețe ei ce înseamnă să bombardezi femei și copii!

— Da, da, spuse Kohlberg. Abia aștept ziua aceea.

Îi petrecu pînă la ieșire și-l salută pe Kehr cu gîndul aiurea. Închise ușa în urma lor. Rămase o clipă pe loc, trecîndu-și mîna peste obrazu-i păros. Apoi străbătu încet odaia, se îndreptă spre altă ușă și intră.

Soția lui mai dormea. Se întinse lîngă ea pe patul cald și se întoarse în așa fel încît să-i poată vedea fața. Era o femeie blondă și grăsuță, cu zece ani mai tînără ca el, o femeie care găsise mulțumirea întregii ei vieți în adorarea acestui soț capabil și plin de succes. Îl alinta, îl cocoloșea, îndeplinea față de el rolul de mamă, de gazdă mondenă sau de amantă, după

cum o cereau toanele lui ciudate. Scîrțîitul patului o trezi. Deschise ochii cu un surîs somnoros.

— Ce este, întrebă ea numaidecît, simțindu-l necăjit.

— Iubita mea, murmură Kohlberg. Trase de nasturii cămășii ei de noapte, dînd la o parte mătasea și dezgolindu-i sînii grei. Apoi se aplecă, le cuprinse carnea caldă în palme și-și lipi ochii închiși de ei. Brațele ei îl înconjurară, mîngîietoare.

— Iubita mea, murmură el din nou. Cînd se va sfîrși oare războiul ?

2

Ora 5,30 dimineața.

Era o vreme cînd Richard recita :

„Ciuș, ciuș, ciuș,
Am un șlep mititel.
Trag vapoare mari cu el,
Ciuș, ciuș, ciuș."

Wegler își amintea că băiatul avea pe atunci cinci ani și jumătate. Și tot pe vremea aceea îi spusese o dată, agitat la culme : „Tăticule, ascultă ce-am văzut noi : mămica și cu mine am văzut azi un curcubeu și era *coloros* de tot." Ori epoca în care învățase să-și perie singur părul — și o făcea cu toată seriozitatea. Într-o dimineață pe cînd Wegler se bărbierea, omulețul se cățără pe un scaun ca să se poată privi în oglindă. Se apucă să-și perie cu furie un cîrlionț neastîmpărat din creștetul capului, spunînd cu glas tare : „Acuși pun eu mîna pe ăla mare de colo" (cîntînd fericit) „acuși pun mîna pe el. Și pe ăilalți mari de la spate... pun eu mîna și pe ei."

Un băieţaş! Un băieţaş învăţînd să facă ceea ce făceau oamenii mari: să-şi perie cu furie, cu neîndemînare, cu încîntare... propriul lui păr...
Se năşteau goi şi nevinovaţi. Inima unui părinte abia putea cuprinde bucuria de a urmări creşterea minunată a acestui ghemotoc de carne. Erau doar cîteva zile de cînd se gîndise să mai aibă un copil cu Berthe. Vestea că sămînţa lui se trezise la viaţă în trupul ei, îl legase de dînsa. Nici un alt lucru nu aprinsese într-însul nădejdea de a-şi clădi o viaţă nouă. Acum ea va trebui să nască un bastard — Dumnezeu s-o ocrotească — sau va fi nevoită să-i răpească viaţa cu cruzime. Ar fi vrut să-i poată cere iertare pentru asta...
Wegler începu să se zvîrcolească. Oftă, îşi umezi buzele şi înghiţi cu greu.
Işi aminti ceva din prima săptămînă de viaţă a lui Richard. Stătea aplecat asupra leagănului, cînd copilul, deodată, strănută. Fără să se gîndească prea mult, emoţionat şi fericit, îi spuse lui Käthe: „Ai văzut? E aproape ca şi un om." Iar în faţa hohotului ei de rîs începu să se bîlbîie, încercînd să-i explice ce voise să spună... Şi poate că totuşi voise să spună chiar asta... chipul în care copilul se adapta existenţei... cum capătă o formă şi facultăţi... boţul acela de carne, neputincios şi miorlăit, care începea să vadă, să simtă sfîrcul care se apropia de el... La şase luni, lovea vesel în sticla din care sugea cu plăcere; la un an învăţase s-o apuce cu cele două mînuţe a căror putere era de necrezut şi să anunţe mîndru prin gunguritul lui: „Asta e a mea. Îmi aparţine. E dreptul meu. Înţeleg această primă lege a proprietăţii..."
Dar apoi copilul deveni puternic, un bărbat... iar bărbatul, după cum îţi dădeai imediat seama, era croit pentru o soartă anume. Căci murise cucerind ţara altui popor — un popor care fugise din calea lui, purtîndu-şi cu tristeţe copiii goi şi nevinovaţi pe drumurile înzăpezite ale unei ierni aprige... Iar cînd a murit, tu, Willi Wegler, tatăl lui, te-ai întrebat încet:

„Pentru ce toate astea? De ce? Ai iubit, l-ai adus pe lume, l-ai hrănit, l-ai crescut — pentru ce — cu ce scop — de ce?" Şi n-ai găsit nici un răspuns...

Wegler înghiţi şi-şi umezi buzele. Se gîndi necăjit: „Mi-e perna fierbinte. De ce e atît de fierbinte? De ce nu vine Käthe să mi-o schimbe?" Gemu, căci clipa de amorţire trecuse şi acum auzea zgomotul îndepărtat al fabricii. Käthe a lui nu mai era în viaţă; Richard al lui, care-şi peria părul mătăsos, nu mai trăia... nu mai exista decît zvîcnitura din burtă, junghiul ascuţit din pîntece, gîtlejul uscat şi dureros.

Se gîndi: *„Cînd a început totul? Da, acum îi urăsc pe nazişti. Dar de ce nu mi-am dat seama înainte, acum un an sau acum cinci ani? Cum poate trăi un om în toată firea, ca un somnambul?"*

Dar apoi se gîndi cu şi mai multă tristeţe: „Ei! Să presupunem că mi-aş fi dat seama mai devreme, ce aş fi făcut? Doamne, cît e de stupid să priveşti înapoi şi să spui «dacă». Nu-i atît de mult de atunci. De ce să mint? Îmi amintesc ce simţeam. Mergeam înainte, fluierînd mereu ca prostul, pînă... cred că pînă în clipa în care mi l-au luat pe Richard. Dar atunci era prea tîrziu. Pe atunci cred că eram năucit. Năucit... şi speriat. Da, Isuse Hristoase, de ce să mint? Spuneam că nu e nimic de făcut. Ce putea face un singur om?"

Cînd sosi anul 1933 şi Hitler deveni cancelar al Germaniei, Willi nu crezuse că lucrurile se vor schimba. Erau cîte unii, ca prietenul lui, Karl, care susţineau cu tărie că naţional-socialiştii erau duşmanii muncitorilor de seama lui.

— S-ar putea să fie cum spui tu, răspunsese Willi, şi să nu crezi că am votat pentru ei. Dar acum cînd e cancelar, Hitler va trebui să respecte legile, nu-i aşa?

Orice ar fi spus Karl sau alţii în timpul primelor săptămîni ale noului regim, Wegler era convins că legea e lege. De altfel, un guvern trebuie respectat. De cînd îşi aducea Willi aminte, toţi oamenii înţelepţi

— învăţătorii lui, instructorii militari, redactorii de ziare — îl învăţaseră crezul acesta. Multe lucruri mergeau prost în Germania şi chiar dacă politica nu-i interesa, oamenii de felul lui Willi observau asta. Iar Hitler striga sus şi tare că are o soluţie pentru dînşii.

— Ei, spunea Willi, n-aş crede, dar timpul ne va arăta.

Un om ca Willi dorea să aibă de lucru, o familie şi o locuinţă modestă cu apă curentă... o mică lume a lui. Cînd Republica i-a dat-o, fusese destul de mulţumit, iar dacă naţional-socialiştii i-o vor da şi ei, va fi mulţumit şi cu dînşii.

— Stai să vedem, spuneau cei ca Willi. Vom avea timp destul să votăm împotriva lui.

Aşadar, Willi aşteptă. Dar apoi lucrurile începură să se schimbe. Ziarele luară obiceiul să folosească o limbă nouă — cuvinte ca *neam* şi *arian* şi *puritate rasială,* cu care nimeni nu-şi mai bătuse capul pînă atunci. Şi puţin mai tîrziu, nu numai membrii partidului nazist, ci din ce în ce mai multă lume folosea acest limbaj de gazetă. Dar deocamdată nu erau decît vorbe şi vorbele sînt mai puţin importante decît proviziile din coşul de piaţă.

Apărură şi decretele-legi, în special după incendierea Reichstag-ului. În Germania se declară stare de asediu şi se publicară legi împotriva evreilor şi a comuniştilor, care conspirau împotriva statului — căci aşa spuneau ziarele. Se întîmpla ca Willi să audă că proprietarul unui magazin din care îşi cumpărase o dată un costum fusese arestat pentru că era jidan speculant. Sau un muncitor comunist, Ernst, nu venea într-o zi la lucru, şi atunci ceilalţi îşi şopteau că fusese arestat pentru activitate ilegală. Aceste lucruri erau ciudate şi îngrijorătoare, mai ales fiindcă Willi ştia că Ernst luptase pe front ca şi dînsul şi că — indiferent de părerile sale — era un băiat cumsecade; sau că negustorul evreu cîştiga atît de puţin de pe urma dughenii lui prăpădite, încît nu fusese niciodată în stare să-şi ia un ajutor. Dar toate acestea nu i se

întîmplaseră lui Willi sau familiei lui. Şi deşi se şoptea că foarte mulţi oameni fuseseră arestaţi, străzile erau tot atît de aglomerate ca de obicei şi Willi nu văzuse cu ochii lui nici o arestare. O dată, chiar la început, încercase să dea de Karl. Dorea să ştie ce avea de spus vechiul lui prieten despre ceea ce se întîmplă. Însă Karl se mutase din camera lui mobilată, iar proprietăreasa îi trînti lui Willi uşa în nas, la auzul numelui lui Karl.

Dsigur că desfiinţarea sindicatelor nu-i plăcu lui Willi. Orice muncitor german ştia că sindicatele te ajutau la fixarea salariilor. Dar în acelaşi timp, se anunţă în mod oficial că naţional-socialiştii erau pe cale de a înfiinţa alte sindicate. Poate că vor face treabă bună şi ăştia, se gîndi Willi. Era cam neîncrezător, dar... vom trăi şi vom vedea. Cine ţinea neapărat să se expună sau să dea de bucluc? Apoi, oricum, ce putea face unul singur?

Şi astfel, fără ca Willi să-şi dea seama cum şi de ce, luă şi el obiceiul să întrerupă orice conversaţie atunci cînd auzea pe cineva plîngîndu-se. Se deprinse să nu-şi spună gîndurile cu glas tare atunci cînd erau, cît de cît critice la adresa regimului. „Vei avea neplăceri", şoptea lumea. Se părea că e mai înţelept să-ţi ţii gura. Înainte puteai şti cu exactitate ce înseamnă cuvîntul „neplăceri". Neplăcerile veneau atunci cînd călcai un anumit paragraf dintr-un anumit regulament. Dar acum, neplăcerile veneau din toate părţile, ca o ceaţă care învăluie un oraş adormit. Aşa că, atunci cînd Willi auzi că fostul preşedinte al sindicatului său fusese arestat, nu-i plăcu, dar încercă să uite incidentul. Da, într-adevăr, nu voia să aibă neplăceri. Şi apoi era sincer încurcat. Căci de la postul de radio şi din ziare, de la coloanele de oameni care mărşăluiau precum şi la locul lui de muncă, auzea zilnic că lucrurile care i se păreau nedrepte erau drepte, că ceea ce trebuie făcut avea să fie făcut şi că Germania în care trăia era pe cale să renască... şi nu mai înţelegea nimic şi era încurcat, groaznic de încurcat.

După un timp, fără să-şi dea seama, Willi începu şi el să-şi schimbe puţin ideile. Tratatul de la Versailles era o piatră de moară legată de gîtul Germaniei, asta aşa era. Chiar şi social-democraţii spuseseră lucrul acesta. Iar germanii din ţările învecinate erau persecutaţi fără milă. Willi nu ştiuse asta înainte şi se mira... dar toată lumea o spunea şi ziarele publicau fotografii arătînd atrocităţile de acolo... şi nu era bine să fie aşa. Dacă Hitler voia să îndrepte lucrurile acestea, nu era cazul să i te împotriveşti. De altfel, pe măsură ce anii treceau, şi alte naţiuni, ca Franţa şi Anglia de pildă, găseau şi ele drepte cererile Germaniei. Dacă n-ar fi fost justă cauza Germaniei ar fi existat o oarecare opoziţie măcar din partea celorlalte ţări. Cel puţin aşa spunea fiecare.

Şi după un timp, Willi auzi vorbindu-se atîta despre evrei şi despre felul în care otrăviseră viaţa Germaniei, încît nici nu mai ştia ce să creadă. Nu cunoştea mulţi evrei, aşa că n-avea cum să judece singur. „De unde nu-i foc, nu iese fum", îi auzea el pe oameni spunînd. Oricum ar fi... el nu era evreu. Guvernul spunea că treburile vor merge mai bine cînd ţara va fi curăţată de evrei. Cine putea spune dacă va fi sau nu aşa ? Willi nu ştia.

Insă toate acestea se petrecuseră înainte ca marea schimbare să fi avut loc în Germania. La început, Willi nu observă nimic. Işi dădu seama de schimbare abia atunci cînd fiul lui părăsi patria veche, Germania, pentru cea nouă, care era ţara lui Hitler.

Richard avea aproape cincisprezece ani cînd deveni Hitler cancelar. La şaisprezece ani purta uniforma Tineretului Hitlerist. Şi deodată, Willi îşi dădu seama că într-o zi, pe cînd dînsul visa, lumea se învîrtise şi trecuse dincolo de dînsul.

— Tată, spuse Richard într-o zi, vreau să vorbesc ceva cu tine între patru ochi. Abia se întorsese acasă, după terminarea anului de serviciu în detaşamentele

de muncă, şi spusese lucrul acesta foarte liniştit, cu aerul solemn al unui tînăr de optsprezece ani care se poate lăuda că ia viaţa în serios.

— Vorbeşte, răspunse Willi, cu un zîmbet drăgostos. Se plimbau pe o pajişte din împrejurimile oraşului. Fuseseră de nenumărate ori pe acolo pe vremea cînd Willi îl ducea pe Richard în cîrcă jucîndu-se de-a *mielul gras*. Dar acum el era tot atît de înalt ca şi taică-său şi aproape tot atît de lat în umeri, cu acelaşi obraz bălan, cu bărbia pătrată. Willi era foarte mîndru de el.

— Tată, ştii că te respect foarte mult, începu tînărul.

— Îmi pare bine.

— Dar acum e ceva... care mă îngrijorează, spuse Richard, roşind puţin. Ar fi dorit să găsească un cuvînt mai potrivit. Nu era fraza care îi fusese sugerată cu o zi înainte de către comitetul local al partidului naţional-socialist.

— Tată... acum cînd sînt mai mare şi văd lucrurile cu alţi ochi nu mai pot să... cred despre tine ceea ce credeam înainte.

— Aşa ? Şi de ce nu ?

— Pentru că am ajuns la concluzia că eşti... ei bine, că eşti egoist. („Prezintă-i problema din punct de vedere etic" i se spusese.)

— Egoist ?

— Trăieşti numai pentru tine.

— Eu ? Pentru mine ? Apoi, blajin : Şi pentru tine şi pentru mama ta — nu ?

— Nu înţelegi că asta e acelaşi lucru ? explică Richard triumfător. Generaţia mea învaţă să trăiască pentru *toţi* — pentru popor, pentru stat. Vocea îi vibra liric. A trăi altminteri, tată, înseamnă a fi egoist.

Willi se simţi uşurat.

— Mă speriasem. Credeam că am făcut vreo grozăvie, că am prădat o bancă, sau ceva asemănător.

— Nu rîde de asta, te rog. Aş vrea să fiu mîndru de tine, dar cum pot fi dacă nu iei parte activă la

efortul comun? Ar trebui să devii candidat al partidului național-socialist.

— Uite, băiete, cum stă chestiunea: întrunirile și politica nu au fost niciodată slăbiciunea mea.

— Asta nu-i un motiv ca să nu te schimbi.

— Nu, dar gîndește-te puțin: mie-mi place să cînt la acordeon. Am încercat să te învăț și pe tine, dar nu ți-a plăcut. Spune-mi, te rog, ți-am spus eu vreodată că trebuie să cînți?

Richard răspunse bosumflat:

— Nu.

— Și de ce? Fiindcă știu că fiecare om își are părerile lui. Oamenii gîndesc diferit, au preferință pentru lucruri diferite.

— Dar aici nu-i vorba despre cîntat la acordeon, obiectă tînărul. E vorba despre lucruri mai serioase, despre datorie și idealism. Nu înțelegi că s-a terminat cu toate prostiile democratice care afirmau că unii oameni au îndatoriri și alții nu? De acum încolo, orice german trebuie să aibă o singură datorie, un singur gînd și o singură voință.

Willi tăcea. Îl durea cuvîntul *prostii*.

— Tată, n-ai fi un bun german dacă m-ai lăsa să am idei dăunătoare statului, nu-i așa? Iar eu n-aș fi un fiu bun dacă...

— Oamenii diferiți au idei diferite, îl întrerupse cu încăpățînare Willi. Așa e și firesc.

— Nu, nu e așa! strigă fiul lui indignat. Nu e firesc de loc! Să mă ierți, tată, dar e un principiu pe care îl cunosc mai bine decît dumneata. Am ascultat douăsprezece conferințe cu subiectul acesta, în tabără. Ceea ce spui dumneata este esența gîndirii iudeo-democratice. Iată cum ți-au otrăvit mintea. Nu, tată... ești dator să înțelegi că de acum încolo, orice german trebuie să aibă un singur gînd... pe cel al Führer-ului nostru.

Willi se întoarse să-și privească fiul, ochii mînioși și înflăcărați ai acestuia, fața-i aprinsă. Și pen-

tru întîia oară în viața lor comună, cunoscu cel mai mare chin al unui părinte: căci Richard, deși înrudit cu el prin sînge, îi devenise îngrozitor de străin sufletește. Constatarea îl făcu să tremure.

— Băiatule, spuse el deznădăjduit, apucînd brațul tînărului, sînt gata să încerc toate metodele noi, să țin pasul cu generația voastră. Știi că nu sînt împotriva național-socialiștilor.

— Asta e tot ce-ți cer, îl întrerupse Richard încîntat. Încearcă măcar.

— Dar vreau să-ți cer și eu ceva.

— Cere-mi orice. Am să-ți aduc cărțile pe care trebuie să le citești, am să te iau la întrunirile noastre...

— Altceva. Glasul lui Willi era răgușit, rugător. Locul ăsta unde ne plimbăm acum, îmi aduce aminte de o altă zi. Erai pe atunci un țînc de vreo trei ani și abia învățai să vorbești așa ca să te poată înțelege un om. Eram într-o excursie de duminică, tu, maică-ta și cu mine. Ațipisem pe iarbă, chiar acolo sub pomul acela, dacă nu mă înșel. Deodată, te-ai trezit. Un fluture îți atinsese obrazul în zbor. Ai sărit în picioare și ai fugit după el, ca orice copil. Și strigai mereu: „Uite... tuflulele zboală... uite-l cum zboală!"

Richard începu să rîdă:

— Chiar așa am spus?

Willi nu-i împărtăși veselia. Dimpotrivă, cu o privire umilă și rugătoare, continuă să vorbească, bîlbîindu-se puțin:

— Ascultă, băiete... nu vei ști niciodată înainte de a avea tu însuți un fiu, cît de însemnat e un lucru ca ăsta... cum fiul devine parte din inima unui tată. Cînd mă uit acum la tine, nu-l văd numai pe tînărul frumos de astăzi, ci te văd așa cum erai atunci. Și... și te văd așa cum erai la patru ani, Richard, încercînd să înalți un zmeu. Erai puțin prea mic pentru asta, dar nu știu de ce, îți închipuiai că totul e să alergi cît mai repede ca să-l faci să zboare. Alergai ca scos din minți, cu obrăjorul din ce în ce mai roșu, pînă ce cădeai jos, leoarcă de sudoare. Te odihneai o clipă,

apoi săreai în picioare şi o luai de la început. Şi te văd în prima ta zi de şcoală, plîngînd speriat. Şi mai văd atîtea şi atîtea lucruri! Toate astea şi încă multe altele, care alcătuiesc simţirea mea de tată... acest... acest cufăr plin de amintiri, ca să spunem aşa. Iar dacă acum nu pot privi politica chiar în felul tău, nu te îndepărta de mine din pricina asta. Mai sînt atîtea alte lucruri pe lume în afară de politică. Te iubesc, băiete, şi am să te iubesc întotdeauna, orice politică vei face!

— Desigur, tată, spuse Richard cu sinceritate. Şi desigur că te iubesc şi eu.

Şi cu aceste cuvinte discuţia luă sfîrşit. Dar ştiau că Willi ocolise subiectul, învăluindu-l în ceaţa amintirilor. Intre ei se săpase o prăpastie care avea să dăinuiască veşnic. Dragostea lor formală nu avea să arunce niciodată o punte peste ea.

In anii următori, Willi se gîndi deseori la discuţia avută cu fiul lui. Era mai ales o frază care-l zgîndărea: „Să mă ierţi, tată, dar principiul ăsta îl cunosc mai bine decît tine."

Era adevărat. Fiul lui avea principii. Fiul lui trăia, se purta şi judeca toate evenimentele după anumite principii. Iar cînd fiul lui se căsători cu Marianne — o fată frumoasă cu ochi galeşi, pe care o cunoscuse în detaşamentul de muncă — se putu vedea că şi dînsa era plină de principii. Nu era prea deşteaptă fata aceasta cu părul negru, fiică de funcţionar poştal, dar avea capul îmbîcsit cu principii. Iar Willi, care era cu douăzeci de ani mai în vîrstă decît dînsa, se întrebă într-o bună zi: „Ce principii am eu care să le înfrunte pe ale lor? Ce principiu mi-a călăuzit mie viaţa?" Nu găsi nici un răspuns. Îşi cercetă inima, dar era din ce în ce mai încurcat.

— Doamne Dumnezeule, Käthe, izbucni el într-o noapte, ce se întîmplă cu Germania? Ştii pe cine am întîlnit azi? Pe Arthur Schauer... ţi-l aminteşti? A venit o dată la noi cu Karl, cînd eram la Colonia. In timpul războiului am fost în aceeaşi companie.

— Schauer ? răspunse Käthe în şoaptă, deşi erau în propria lor bucătărie. Era şi dînsul comunist, nu-i aşa ?

— Da, aşa cred. S-a apropiat de mine pe cînd aşteptam tramvaiul şi s-a oprit. „Nu eşti Willi Wegler?" m-a întrebat el. Nu l-am recunoscut. Arată ca un om de şaizeci de ani, auzi... încovoiat de parcă ar fi fost cocoşat, cu părul aproape alb... „Eu sînt Arthur Schauer" mi-a spus el. Käthe, nu m-am putut stăpîni şi l-am întrebat de-a dreptul : „Ce-i cu tine ? Ai fost bolnav ? N-arăţi prea bine !" Ştii ce mi-a răspuns ? S-a uitat de jur împrejur ca să vadă dacă nu trece nimeni prin apropiere, apoi mi-a şoptit : „Am avut pneumonie. Am fost într-un lagăr de concentrare pentru politici, pînă acum cîteva luni. Nu m-am vindecat încă." „Pneumonie", am repetat eu, ca o momîie. „Dar..." „Lagărul e bun", mi-a spus el. „Dar clima e cam nesănătoasă. Se îmbolnăvesc toţi de pneumonie. Îl ţii minte pe Karl ?" „Ce-i cu Karl ?" l-am întrebat. „Nu l-am mai văzut de cînd..." „Karl a murit" a spus el. „A murit ? „Da. Era şi el cu mine acolo. S-a îmbolnăvit de pneumonie în prima săptămînă."

Willi îşi privi nevasta ţintă şi obrazul lui mare se crispase de furie.

— Nu înţelegi ? o întrebă el. L-au omorît pe Karl, asta au făcut ! Nu-mi pasă ce politică făcea Karl. Era un om cinstit, un fost luptător în război. Să faci asemenea lucruri... este... este o crimă. Nu poate ieşi nimic bun din asta.

— Willi, Willi, vorbeşte mai încet, îl rugă Käthe speriată.

— Iată, încă un lucru, şopti el mînios, iată că în propria noastră locuinţă trebuie să vorbim în şoaptă. Nu-i bine, Käthe. Ştii ce am început să cred ? Mi se pare că naţional-socialiştii spun una şi fac alta. Aşa mi se pare mie.

— Dar uite, spuse Käthe, acum nu mai sînt şomeri. În privinţa asta şi-au ţinut cuvîntul. Dacă ai uitat

cumva că ai fost şomer tot anul 1932, eu n-am uitat. Şi au pus capăt ciocnirilor acelea groaznice de stradă. Au adus linişte şi ordine, nu-i aşa ?

— Ştiu, dar ce fel de ordine este să omori un om cum era Karl ?

— Aşa a spus Schauer. De unde ştii că n-a minţit ?

— Dar am auzit şi pe alţii vorbind de lagărele astea. Ai auzit şi tu, Käthe !

— Da, dar ce putem face ? Se poate face ceva, Willi ?

Nu găsi răspuns la întrebarea ei, după cum i se întîmpla şi ori de cîte ori şi-o punea singur.

— Priveşte apoi cum au fost nevoiţi Chamberlain şi toţi ceilalţi să vină la noi ca să încheie un tratat, continuă Käthe. Dacă Führer-ul n-ar avea dreptate, ar fi venit ei oare ?

— Cred că nu, mormăi Willi, cred că nu. E greu să-ţi dai seama ce se petrece.

— Cu banii ne descurcăm, Willi, nu-i aşa ? E greu cu toate reţinerile astea, dar ai de lucru tot timpul.

— Da.

— Trebuie să aşteptăm şi să vedem. Ce altceva putem face ?

— Aşa cred şi eu.

...Şi astfel, în anii dinaintea izbucnirii războiului, Willi Wegler rămase un cetăţean de încredere al ţării în care trăia. Cînd apăreau regulamentele sîcîitoare la serviciu sau impozitele speciale... reţineri pentru un automobil pe care nici nu-l voia, sau o mărire a orelor de muncă... Willi era nemulţumit. Dar viaţa era încă suportabilă. Şi Willi continua să-şi spună : „Poate că lucrurile or să se îndrepte. Poate că totul merge cum trebuie, aşa cum spun ei." Intre timp avea munca lui şi pe Käthe a lui. Intre timp erau permisiile băiatului, care-şi făcea armata. Intre timp era şirul firesc de nopţi care urmau zilelor şi de zile care urmau nopţilor, aşa cum fusese întotdeauna. Jur împrejurul lui Willi erau şi alţii, oameni cărora nu le putea privi în suflet, care păreau aşezaţi, liniştiţi şi mulţumiţi.

Poate că nu erau, dar nu îndrăznea să-i întrebe. Şi astfel Willi rămase liniştit şi blînd şi nelămurit — un cetăţean de încredere.

Deşi Willi n-o ştia, acesta era principiul lui de viaţă: să-şi accepte soarta, după cum majoritatea oamenilor şi-au acceptat-o pe a lor de cînd e lumea, mişcîndu-se doar puţin de tot pentru a o schimba; să accepte ceea ce-i fusese ursit prin naştere, să accepte legea fiinţelor puternice şi necunoscute ale universului, să rămînă blajin şi liniştit pînă cînd viaţa de toate zilele devenea imposibilă, insuportabilă; acesta era principiul lui Willi, după cum era principiul care a călăuzit întotdeauna cea mai mare parte din omenire. Niciodată Willi nu se gîndise la toate acestea. Li se supunea — aşa cum făceau atîţia din semenii lui, căci era legea de fier pe care cei nevinovaţi şi goi o învăţaseră în necruţătoarea lor viaţă.

Cînd sosi războiul, Wegler îl acceptă ca şi cum ar fi fost vorba de o boală. Nu-i plăcu, dar nu putea face nimic pentru a schimba lucrurile. Războiul din 1914 îl umpluse de o groază pe care n-o putea şterge nici un fel de propagandă. Cînd armatele germane cuceriră repede Polonia, fu mulţumit — nu pentru izbîndă — ci pentru că spera că după aceea va veni pacea. Iar cînd îşi dădu seama că pacea nu va sosi, moralul îi scăzu şi mult timp îi învinui pe englezi şi pe francezi de a nu voi sfîrşitul războiului. Ziarele spuneau că Führer-ul e gata să încheie pace, dar că duşmanii Germaniei refuză.

După Polonia urmă Norvegia şi cu Norvegia, războiul atinse şi căminul lui. Richard era paraşutist şi căzu în primele zile de luptă. Cînd ştirea ajunse, în cele din urmă, în casa familiei Wegler, nu era vorba numai de o simplă înştiinţare de deces. După cum se părea, Richard murise ca un erou. O decoraţie postumă urma să fie înmînată văduvei lui.

Käthe era năucită de moartea fiului ei. Willi se duse singur în sătuleţul de lîngă Düsseldorf, unde locuia

Marianne împreună cu părinţii ei. Ea luase cu dînsa şi copilaşul, pentru toată durata războiului.

Pe treptele primăriei avu loc o ceremonie publică. Un colonel din unitatea paraşutiştilor înmînă Crucea de război Mariannei Wegler. Se ţinură discursuri şi se cîntă muzica cerută de împrejurări şi totul fu cît se poate de înălţător, după cum spunea lumea. În tot cursul ceremoniei, Willi stătu ţeapăn: un bărbat voinic şi blond cu faţa pustiită de orice expresie, cu umerii grei încovoiaţi. Din cînd în cînd îşi freca mîinile de parcă i-ar fi fost frig, cu mişcări încete şi stîngace. Creierul lui îi spunea: „Richard e mort", dar inima nu voia să înţeleagă. În inima lui, Richard alerga de-a lungul străzii, cu părul blond şi cîrlionţat în vînt... în inima lui, Richard spunea: „Ciuş, Ciuş,... Ciuş" şi într-o zi, pe cînd aveau musafiri la masă, izbucnea poznaş:

„Pui, pui, pui,
Udă patul cînd se culcă.
Cu turtă dulce îl usucă.
Pui, pui, pui."

În inima lui, Richard trăia cu atîta intensitate, încît colonelul nu putea avea dreptate — nu putea! Totuşi avea şi Wegler ştia lucrul acesta.

Seara, Willi o privi pe Marianne în timp ce-i culca nepoţelul. În nici o clipă din cursul acelei zile, Marianne nu arătase vreun semn de durere, nici măcar cînd îi puseseră decoraţia în mînă. Ţinuse capul sus, mîndră şi demnă, iar Willi auzise multe voci care îi lăudau patriotismul. Dar acum, în timp ce încheia pijamaua băieţaşului ei întrebîndu-l dacă vrea să asculte o poveste, Willi îşi dădu seama că va izbucni în lacrimi de îndată ce va fi singură în odaie. Abia în seara aceea află el înţelesul cuvîntului „principiu", aşa cum nu-l pricepuse niciodată pînă atunci.

— Spune-mi povestea cu vrabia, zise copilul.

Marianne zîmbi maşinal către Willi.

— E povestea pe care vrea s-o audă în fiecare seară, îl lămuri ea. Se lipi strîns de copil, astfel încît obrazul ei îl atingea pe al lui. Faţa ei drăguţă era ca o mască, iar ochii frumoşi erau întunecaţi de durere.

— Păianjenul omoară musca, începu ea. Apoi vrabia omoară păianjenul — şi uliul omoară vrabia — apoi vulpea omoară uliul — şi cîinele omoară vulpea — şi lupul omoară cîinele — şi apoi ce mai e? îşi întrebă ea fiul.

— Ce mai e? îngînă copilul.

— Ei, ştii tu... cine omoară lupul?

— Tu spui, spuse puştiul în vorbirea lui nedeslușită de copil.

— Păi omul! îi răspunse maică-sa. Şi aşa este viaţa, băieţaşule. Cei puternici cîştigă întotdeauna şi-şi omoară duşmanii. Vrei să fii puternic cînd ai să fii mare?

— Ihî...

— Vrei să fii cel mai puternic om din lume şi să omori pe toţi duşmanii ţării tale?

— Ihî...

— Şi ce vrei să fii tu, cînd ai să creşti mare? întrebă ea, întorcîndu-se pe jumătate către Wegler, cu un surîs de mîndrie.

— Soltat, răspunse copilul.

— Aşa-i. Soldat, repetă Marianne.

— Un elou, continuă copilul.

— Da, un erou ca tăticul tău, spuse Marianne.

— Şi să lupt pentlu Führer-ul meu, spuse copilul aruncînd mînuţa în sus în chip de salut.

— Da, spuse Marianne şi deşi gura începu deodată să-i tremure iar faţa îi păli... ochii nu i se umbriră de lacrimi nici măcar în clipa aceea.

Iar Willi? O privea ţintă pe Marianne, fără să poată scoate o vorbă. Mai tîrziu îşi dădu seama că

fața lui trebuie să fi exprimat toată oroarea pe care o resimțea. Căci sub privirea lui îndurerată, Marianne roși.

— Ei, ce este? exclamă ea mînioasă. Nu-ți place poate? Willi nu răspunse. Nu-i plăcuse de loc. Dacă izbucneau războaie, n-aveai ce face. Dar ce fel de lume e aceea în care mamele își pregătesc copiii pentru moarte?

— N-are decît să nu-ți placă! spuse Marianne furioasă. Dar copilul meu va fi crescut așa cum trebuie. Va învăța principiile bărbăției germane, după cum l-ar fi învățat și tatăl lui!

Și poate că abia atunci înțelese el în întregime în ce măsură se prefăcuse Germania într-o țară național-socialistă. Căci în Germania zilelor lui, tineretul primea asigurări de viață din partea celor vîrstnici. Pe cînd acum, un adult ca dînsul era nesigur, se simțea ca o buturugă aruncată din val în val de către o mare zbuciumată, în timp ce tinerii, chiar și copilașii cei mici, străbăteau lumea cu deplină siguranță. Aveau răspuns la toate întrebările, aveau o listă precisă a tot ceea ce este bun sau rău și la vîrsta de cinci ani știau că au să ucidă la optsprezece.

Și asta se numea principiu. Și ce principiu le putea opune dînsul?

Willi deschise ochii înroșiți. Privi pereții camerei de spital fără să-i vadă. Mintea lui obosită gîndea: *Nu, Willi, n-ai avut niciodată vreun principiu. Și nici acum n-ai vreunul. Nu i-ai înțeles niciodată pe naziști, n-ai știut cine sînt și nu-i înțelegi nici acum. Știi doar că de la dînșii a venit putreziciunea.*

Stătea nemișcat, umezindu-și buzele uscate. Ca și cum mintea și inima i-ar fi fost înfipte în vîrful ascuțit al acestei concepții noi, se gîndi încă o dată: *Nu, Willi, n-ai avut principii înainte și nu le ai nici acum. Dar de ce se leapădă oare un om fără principii*

de propria-i viață? Răspunde la asta Willi! Nu ești în stare să răspunzi nici măcar acestei întrebări?

Willi văzu o flacără ce se înălța de-a lungul scîndurilor de brad din tavanul camerei de spital. Închise ochii, cu inima îndurerată. Dar înăuntrul pleoapelor lui fierbinți, se zugrăvea un cer aprins.

„Acolo a început", îi șopti o voce lăuntrică. „În focul care a mistuit orașul Düsseldorf. Întîi a venit mînia, apoi rușinea. Acum știi, Willi. Căci ai și tu acum un principiu, un mic principiu al tău... unul care a fost zămislit în mînie și rușine..."

Ochii îi rămaseră închiși. Inima îi bătea cu putere.

CARTEA A DOUA

MÎNIA LUI JEHOVA

Decembrie 1941 — august 1942

Capitolul VIII

Cînd avioanele britanice atacară orașul Düsseldorf, Willi era la lucru. Ieși din adăpostul fabricii și în amurgul aprins găsi clădirea cu cinci etaje în care locuia, pe jumătate dărîmată. Împreună cu nenumărate alte persoane, Käthe fusese și ea în pivniță. Willi ajută la dezgroparea cadavrelor. Ca vechi soldat, știa destule despre moarte ca să-și poată da seama că ea nu suferise. Dar și pentru un vechi soldat, e îngrozitor să privească trupul soției sale fără brațe și cu intestinele ieșite afară.

În ziua aceea îi blestemă pe englezi. Stînd pe un maldăr de moloz și de sticlă sfărîmată, ridică amenințător pumnii spre cer. Cînd sfîrși de blestemat tîlharii străini, Wegler amuți. Rămase pe loc, fără lacrimi, împietrit ca o bucată de marmură. Orice trecător l-ar fi socotit drept întruchiparea durerii. Dar nu era așâ. Era ceva dincolo de durere. O năucire, un nou fel de a fi, starea unui om al cărui suflet a adormit.

Și cu cîteva săptămîni mai tîrziu stătea tăcut, într-un șir de oameni tăcuți, pe peronul pustiu al unei gări de țară. Era într-o duminică, ora șapte dimineața, în timp de război.

La orizont, la marginea înnegurată a unor ogoare întinse răsărea, trist, un soare rece, pentru a-i saluta în noua lor patrie. Amărîți, istoviți, oamenii își țineau

bagajele — un geamantan, o traistă, o cutie de carton. Pentru mulți dintre ei, ca și pentru Willi, cutia cuprindea întreaga lor gospodărie după patruzeci de ani de muncă și trudă. Ceilalți, chiar dacă fuseseră mai norocoși în ultimele bombardamente, nu aveau să rămînă, în cele din urmă, cu mult mai mult. Soțiile și copiii lor fuseseră trimiși spre destinații necunoscute în Răsărit; locuințele le fuseseră încuiate. Nutreau doar o slabă nădejde de a-și mai găsi avutul neatins la sfîrșitul războiului. Intr-un fel sau altul, lucrurile aveau să iasă prost — de asta erau siguri în mohorîrea lor.

Stăteau tăcuți, doar ici-colo cîte unul tușea înăbușit și sec. Tremurau și așteptau în rînduri regulate, căci așa li se ordonase să aștepte. Erau mulți din Düsseldorf, unii din Colonia, cîțiva din Duisburg și Essen. Fuseseră douăzeci și opt de ore pe drum, prea înghesuiți pentru a putea dormi. Și în timp ce stăteau pe peron, același gînd apăsător stăpînea toate mințile: războiul nu mai era o excursie! De acum încolo nu se mai puteau aștepta în fiece săptămînă la cîte o jumătate kilogram de unt galben din partea lui Gerhardt al lor din Danemarca sau de la Otto al lor din Norvegia. Nu mai soseau pachete cu slănină din Olanda, cu ciorapi de mătase și ace din Franța, cu pulovere și pantofi din Belgia. Prada se sfîrșise, sosul fusese lins, țările care dădeau lapte și miere erau secătuite. Acum nu mai veneau decît înștiințările acelea dureroase de la Ministerul de Război: *Vă aducem cu părere de rău la cunoștință că fiul dumneavoastră, Paul... fratele dumneavoastră, Heinz... tatăl dumneavoastră, Thomas... pe frontul de Răsărit... Purtarea doliului este o încălcare a îndatoririlor patriotice.* Acum războiul venise la ei acasă!

Așteptau, zgribuliți, în zorii cenușii. La sosirea cîtorva camioane, fură așezați în rînduri de cîte trei. Sub supravegherea unei cete de S.S.-iști — tineri atletici, sănătoși și bine hrăniți, care dormiseră destul

în noaptea trecută şi purtau îmbrăcăminte călduroasă — îşi aşezară avutul în camioane.

— Ţineţi minte numărul camionului, zbierară S.S-iştii. Motoarele uruiră, roţile se învîrtiră pe pămîntul îngheţat şi camioanele o luară la goană pe şoseaua satului. În coloane de cîte trei, tîrîndu-şi obosiţi picioarele, oamenii trecură, la comandă, de partea cealaltă a peronului. Începeau să sosească şi alte camioane. Se îngrămădiră în ele, în picioare, în timp ce vîntul le biciuia feţele.

Şi aşa, primul contingent de muncitori care urma să sosească în satul X, în număr de o mie, îşi făcu intrarea în noua lor viaţă.

2

Willi fu detaşat ca muncitor în atelierul de forjă... Poate că după război, meseria lui de o viaţă întreagă — aceea de instalator — va fi iarăşi folositoare. Dar în tancuri nu se instalau closete şi nici chiuvete. La Düsseldorf, fusese trimis cu cîteva luni înaintea războiului la o fabrică de armament. Aveau nevoie de oameni voinici ca el, pentru muncile grele. Acum, avea aici o muncă asemănătoare.

Chiar în prima după-amiază, Willi făcu un lucru care-i uimi pe ceilalţi muncitori mai mult decît pe el însuşi, dar pe care nici dînsul nu şi-l explică mai bine ca ei. Se oferi singur să lucreze la „uriaşul-ucigaş".

„Uriaşul-ucigaş" era un ciocan pneumatic — un ciocan mare, mecanic, care se prăvălea de două ori pe minut şi fasona metalul rece de parcă ar fi fost o bucată de lut în mîna unui om. După cum spuneau lucrătorii, cel care mînuia „uriaşul" se putea alege cu două boli profesionale: fie cu o hernie, dacă îi rezistau nervii, fie cu o depresiune nervoasă, dacă îi

rezistau intestinele. În orice caz mașina era aceea care, mai devreme sau mai tîrziu, învingea omul. Cînd ciocanul cădea cu presiunea lui de trei mii de kilograme, fiecare părticică din podeaua de beton se cutremura și fiecare muncitor din clădire își spunea în gînd : „Bine că nu sînt eu ăla !". De obicei, flăcăul care prelua mînuirea ciocanului avea vreo douăzeci și ceva de ani și o putere de taur. Și chiar și așa, după șase luni sau un an, părăsea ciocanul ori se prăbușea. Nu se auzise niciodată ca un bărbat de patruzeci și doi de ani să se prezinte de bună voie la postul acesta.

Lucrurile se petrecură astfel : omul care lucra la ciocan era Schenk, un tînăr îndesat de vreo douăzeci și patru de ani, cu umerii neobișnuiți de lați, care fusese amînat la recrutare deoarece nu auzea bine. La Düsseldorf lucrase la ciocan timp de cîteva luni, iar aici primise aceeași muncă. In cea de a doua după-amiază, fără să se fi plîns o singură dată înainte, se îndreptă spre contramaistrul Hartwig și îi spuse tulburat : „Domnule contramaistru, scuip sînge." Hartwig lucra de treizeci de ani în atelierul de forjă, la diferite munci. Nu mai avea nevoie să pună întrebări. Se mulțumi să ofteze, întrerupse curentul care punea în mișcare mașina aceea blestemată și spuse : „Du-te la spital !". Apoi, cu privirea în pămînt, urcă scara care ducea spre galerie și intră în biroul șefului de atelier.

Cu un sfert de oră mai tîrziu, lucrul din atelierul de forjă fu întrerupt pentru un miting. Muncitorii care erau oarecum noi, ca Willi Wegler de pildă, așteptau să vadă despre ce e vorba. Însă cei vechi se strîmbau batjocoritori. Ei știau exact ce avea să urmeze : li se va adresa un apel pentru ca unul dintr-înșii să se prezinte voluntar. Apelul se va sprijini în egală măsură pe îndemnuri patriotice și pe sublinierea lefii mari cu care se plătea această muncă. Așa se și întîmplă, dar nimeni nu se prezentă voluntar. Era fru-

mos să fii patriot, dar fără să ajungi să scuipi sînge. Chiar şi unii membri ai partidului îşi spuneau, cu încăpăţînare, în sinea lor: „N-au decît să aducă un paraşutist tînăr de pe front, sau un tanchist care suportă ciocănitul. Oamenii în vîrstă, ca noi, ar trebui să fie nebuni să se prezinte. Ne-am rupe măruntaiele degeaba."

Willi ridică mîna. Deşi se gîndi multă vreme după aceea la motivul care-l determinase să facă acest gest, nu şi-l putu explica niciodată. Ştia doar că simţise nevoia să-şi măsoare puterea cu furia rece a acestei mase de metal în mişcare.

Şeful de atelier, *Herr* Kuper, îl întrebă ce vîrstă are.

— Patruzeci şi doi de ani.

Herr Kuper îl privi pe Hartwig, Hartwig îl privi la rîndul lui pe *Herr* Kuper, şi amîndoi păreau să şovăie. Wegler era un bărbat voinic — fără doar şi poate mai puternic decît un om obişnuit. Dar la patruzeci şi doi de ani...! În cele din urmă, *Herr* Kuper aprobă din cap. La munca aceasta, principalul era ca lucrătorul să fie de acord. Nu le rămînea nimic de făcut, decît să-l lase pe Willi să încerce.

Lucrul în sine, era simplu. Hartwig îi explică lui Willi într-o jumătate de oră tot ce avea nevoie să ştie. Era o chestiune de ritm şi forţă, atîta tot. În seara aceea, la ora şase şi treizeci cînd se sfîrşi schimbul, Willi era pe jumătate mort, dar era noul mînuitor al ciocanului pneumatic.

3

Orele fiecărei zi de lucru treceau pe nesimţite; se prefăceau într-o dimineaţă, apoi într-o după-amiază, şi apoi în altă zi care se pierdea în amintire. Pentru Willi, săptămînile se scurgeau ca un fel de vis fan-

tastic. Iar nopţile îi erau lipsite de vise. Cina, se spăla şi apoi se prăbuşea în culcuşul lui unde dormea ca un mort pînă la fluieratul de dimineaţă. Ciocanul era cel care-i transforma zilele într-o nălucire bolnăvicioasă şi îi cufunda nopţile în uitare. Dar tocmai asta aşteptase el din partea ciocanului, fără să ştie cum şi de ce. Sufletul lui căutase ciocanul, simţind în mod instinctiv că în luptă cu el va găsi liniştea de care avea nevoie, că nu se va gîndi şi nu-şi va aminti de nimic. În primele luni după moartea lui Käthe, „uriaşul-ucigaş" fu mijlocul lui de supravieţuire.

Era prea bătrîn pentru ciocan, însă nu voia să se dea bătut. Nu fusese niciodată un bărbat cu trupul cărnos, dar ciocanul îl rosese aşa cum apa ce curge de-a lungul unei stînci roade fiece părticică de pămînt şi lasă doar piatra neînduplecată. După două săptămîni de muncă, nu mai rămăsese nici o bucăţică de carne pe trupul lui. Ci numai pielea întinsă pe muşchii de oţel, un obraz scofîlcit cu ochii înfundaţi în orbite, un corp ce părea el însuşi turnat dintr-un metal blond. Ciocanul era groaznic, dar şi omul care-l mînuia devenise groaznic. Ca nişte uriaşi cu puteri egale se luptau în tăcere, zi de zi. Şi lupta lor nu se schimba niciodată: Willi stătea în faţa ciocanului, cu picioarele îndepărtate şi bine înfipte în pămînt. După prima jumătate de oră, şiroaie murdare de sudoare îi curgeau pe obraz, iar părul lui rar şi blond era ciufulit. Ca de obicei, ciocanul din faţa lui îl aştepta. Aluneca în sus şi în jos la capătul axului său bine uns, înainte şi înapoi, fără zgomot, şaizeci de centimetri în jos, şaizeci de centimetri în sus, întotdeauna gata, întotdeauna în aşteptare. Willi se întorcea brusc spre stînga. Aceasta era prima mişcare, mereu aceeaşi, o răsucire din şolduri. Cu cleştele lung de oţel apuca o bucată grea de fier din grămada de pe podeaua de ciment. (Un lucrător cu o roabă avea grijă s-o reînnoiască tot timpul.) Se răsucea din nou, de data asta în sens invers, cu muşchii bratelor,

spatelui şi pulpelor încordaţi şi umflaţi din pricina sforţării. Lăsa bucata de fier să cadă pe nicovală, ţinînd-o pe loc numai cu gura de fier a cleştelui. Era momentul ciocnirii. Într-o secundă, cît ai clipi din ochi, ciocanul cobora. Cobora cu o bubuitură groaznică, cu trei mii de kilograme de furie concentrată. Lovea piesa, şi bucata de oţel era imediat presată în forma matriţei. În clipa lovirii, se auzea geamătul surd şi înfundat al omului : „Uhh !" Îl auzea şi Willi, pe cînd se sucea cu cleştele spre dreapta pentru a arunca piesa pe banda rulantă ; de fiecare dată îşi dădea seama, cu o uimire ciudată şi veşnic nouă, că el însuşi scosese geamătul, fără voie, ca un semn de protest smuls din adîncul trupului său doar de către forţa ciocanului. Îl auzea şi apoi se întorcea din nou, avîntînd cleştele. Grămada de piese era gata, ciocanul aştepta... Aici era minunea : oricît de dureros ar fi fost gîndul care-i trecea prin minte, el pierea în clipa în care se prăvălea ciocanul. Willi atît cerea. Iar dacă s-ar fi gîndit la asta, dacă ar fi privit lucrurile cinstit în faţă, şi-ar fi dat seama cît de ciudat era totul. Cu nici măcar trei ani în urmă, cînd intrase pentru prima oară în atelierul de forjă din Düsseldorf, Willi pălise la auzul zgomotului asurzitor al maşinilor. Nu i se părea cu putinţă ca un om care fusese obişnuit cu o muncă relativ liniştită, în lucrări de construcţie, să poată trăi într-o asemenea larmă. În fiece clipă era sigur că vuietul asurzitor trebuie să înceteze. Cînd nu încetă însă, cînd Willi înţelese că din pricina noilor regulamente ale războiului va trebui să lucreze acolo şaptezeci şi două de ore pe săptămînă, fiecare nerv din corp începu să-i tremure. Dar acum se schimbase totul. Acum fabrica era izvorul lui de viaţă, aşa cum era ea, cu zgomotul, cu ciocanul, cu toate. Acum mugetul atelierului de forjă îi era plăcut, întocmai ca bătaia valurilor atunci cînd stai întins noaptea pe ţărmul mării. Sau poate că nu era chiar ca bătaia valurilor, ci ca zvîcnirea plăcută a alcoolu-

lui în capul celui care bea fiindcă simte nevoia să se îmbete — cînd trupul i-e străbătut de un vîjîit, în timp ce stă întins pe pat, ştiind că după asta va veni uitarea; cînd e desprins de toate şi nu mai simte durere sau adîncă nelinişte — nici îngrijorare, şi nici ruşine — cînd zace ca sub efectul unui narcotic plăcut. Era o slujbă bună pentru Willi... o slujbă pentru un om care era ameţit... şi care voia să rămînă astfel.

4

Aşa se desfăşura viaţa lui Willi şase zile pe săptămînă. Dar şi duminica îşi avea rosturile ei. Deoarece dimineaţa sirena nu fluiera, oamenii dormeau pînă tîrziu. Pentru masă lucrul acesta nu avea importanţă, căci de ziua Domnului se dădeau, oricum, tot numai două mese; la ora douăsprezece şi la cinci. Willi stătea în pat pînă la masa de prînz. După aceea, timp de o oră, îşi spăla rufele: salopeta pe care o purtase toată săptămîna, cele trei perechi de ciorapi pe care le avea, garnitura cîrpită de flanelă groasă pe care o purta noaptea. La Käthe, spălatul acestor fleacuri n-ar fi durat nici măcar o oră, dar el îşi pierdea mult timp zăbovind cu ele. Apoi se întorcea în baracă unde se culca şi fuma una după alta ţigările serbede, pînă ce dădea gata raţia lui de tutun pe o săptămînă. Şi asta se repeta în fiecare duminică. Vorbea puţin şi atunci numai cînd îi punea cineva vreo întrebare. Totuşi, cei de teapa lui Hoiseler, Keller sau Rufke, care palavrageau mereu despre cîte ceva, nu-l priveau ca pe un om ursuz, ci doar tăcut. Cînd îi puneau vreo întrebare, răspundea destul de prietenos; cînd Frisch mima vreunul din personajele acelea comice, ca de pildă femeia bătrînă şi dambla-

gită care mulge vaca sau conducătorul de locomotivă miop sau — scena lor preferată — Emil Jannings jucînd rolul lui Oom Paul Krueger, conducătorul Burilor, atunci Willi zîmbea sau rîdea laolaltă cu ceilalţi. Le plăcea Willi, îl admirau pentru că era în stare să mînuiască ciocanul, dar ştiau tot atît de puţin despre ceea ce ascunde în sufletul lui, cît ştia şi el despre ce era într-al lor.

Ora fermecată a duminicii era ora cinci. Cu cîteva minute înainte se îmbrăcau cu hainele bune de sărbătoare, destul de ponosite şi acelea. Willi avea un costum de stofă albastru-închis, pe care-l cumpărase cu vreo nouă ani înainte. Era lucios, dar încolo în stare destul de bună, în afară de o cusătură destrămată de-a lungul spatelui. Mînuirea ciocanului îi dezvoltase muşchii umerilor şi spatelui, iar acum costumul îi era prea strîmt. De fapt, Willi ar fi fost mulţumit dacă aviatorii britanici i-ar fi lăsat altceva din bunurile lui decît acest costum — bunăoară perechea aceea de pantofi de piele adevărată pe care-i avusese, sau acordeonul, sau albumul de fotografii pe care-l înjghebase cu Käthe în mai bine de douăzeci de ani. Dar din moment ce regele Angliei hotărîse că lui Willi Wegler să-i fie acordat costumul de stofă albastră şi nimic altceva, el purta costumul duminica, după cum făcuse în fiecare zi a Domnului, de nouă ani încoace.

Se îmbrăcau şi se îndreptau apoi spre cantină.

— Azi n-avem sfeclă furajeră, băieţi, îşi spuneau unul altuia. Azi e duminică.

Masa aceasta de duminică, la ora cinci, era întotdeauna cea mai gustoasă din toată săptămîna. Nu se putea asemui cu cina de duminică pe care o mîncaseră odinioară în propriile lor bucătării, dar cu toate acestea era totuşi ca un strop de lumină în monotonia săptămînii. Pîine, supă, cartofi, o bucată de carne conservată de porc şi un măr. Sau un cîrnat cu cartofi prăjiţi, sau vreo mîncare de carne cu legume şi

aşa mai departe. Desigur că pe vremuri nici nu s-ar fi uitat la porţiile sărăcăcioase pe care le primeau acum. Dar în anii de pregătire ai războiului, în anii cînd trebuiseră să renunţe la unt din pricina tunurilor, aflaseră că trupurile lor pot munci o zi întreagă cu o raţie de hrană care nu ar fi ajuns înainte nici pentru o singură masă. Nu se bucurau niciodată prea mult de mesele lor şi se simţeau întotdeauna cam nemulţumiţi după aceea, cam flămînzi. Dar mergeau înainte... şi munceau.

Aceasta era masa de la ora cinci şi după aceea venea marele eveniment al săptămînii — plimbarea în sat. Partea cea mai frumoasă a plimbării era începutul, cînd mergeau prin pădure spre şosea. În timpul acela, fie că-şi dădeau seama sau nu, mai toţi bărbaţii aveau o singură dorinţă: să întîlnească vreo săteancă singuratică, cu soţul plecat pe front, şi să se culce cu ea. Dat fiind că toată săptămîna se gîndiseră mereu la asta, mintea lor era înfierbîntată chiar din clipa în care porneau la drum. De fapt, femeia nici nu mai avea importanţă. La început căutaseră un obraz drăgălaş sau un corp care să le placă. Dar după cîteva săptămîni, oricît şi-ar fi dorit în tainica lor închipuire o femeie pe gustul lor, le fugeau ochii după orice făptură cu fustă. Şi totul din pricină că erau hămesiţi.

De fapt, foamea lor nu era numai trupească. Deşi unul ca Hoiseler vorbea veşnic de cuceririle lui din trecut, deşi Keller tăia zeci de fotografii din revistele pornografice care invadaseră complexul fabricii, ceea ce doreau ei, în realitate, era să aibă din nou o viaţă aşezată, cu căminurile şi copiiii lor, să se sfîrşească războiul... iar atunci cînd vorbeau libidinos despre femei, tînjeau de fapt după toate acestea. Erau bărbaţi obosiţi, care munceau prea mult şi mîncau prea puţin. Dacă ar fi fost acasă, s-ar fi prăbuşit în pat şi ar fi adormit istoviţi, fără a-şi atinge măcar

nevestele. Dar în această existenţă de coşmar, se purtau ca nişte adolescenţi înfriguraţi.

Plimbarea prin pădure era clipa cea mai frumoasă, dar trecea repede. O dată ajunşi pe şosea, dădeau de lumea adevărată. Şoseaua ducea spre satul aşezat la mai puţin de cinci kilometri de barăcile lor, o plimbare de vreo oră. De îndată ce zăreau satul, îşi dădeau seama că toată ţesătura închipuirii lor nu avea nici un rost. Un tînăr frumuşel ca Pelz, în ciuda mînecii care flutura goală, putea întîlni vreo ţărăncuţă duminică seara şi se putea despărţi de ceilalţi. Dar fabrica mişuna de bărbaţi şi satul era mic. În goană după mănunchiul de femei, dintre care numai o mică parte era gata să-şi înşele bărbaţii, ce şanse avea un burtos de cincizeci de ani ca Keller, sau cu o mutră acră ca Hoiseler? Nici una. După două duminici petrecute în căutare, ştiau şi ei asta. Cu toate acestea porneau în fiecare săptămînă, ca de obicei, şi atît timp cît se îndreptau spre sat, erau voioşi şi plini de nădejde. După ce treceau de prima casă, încrederea începea să le scadă. Drăguţa Anna din visele lor nu-i întîmpina la marginea drumului, Maria lor cea grăsuţă nu-şi schimba bluza în dosul unei ferestre fără perdea, după cum făcuse toată după-amiaza în imaginaţia lor. Astfel, cînd ajungeau la crîşma lui Poppel, se trezeau la realitate. Hoiseler se întorcea spre Keller şi spunea:

— Ce-ai zice de-o duşcă?

Iar Keller îşi vîra mîna în buzunar, pipăindu-şi cei cîţiva bănuţi şi răspundea, dînd din umeri:

— De ce nu? Tot n-avem altceva de făcut.

Şi asta era duminica. Intrau la Poppel unde aerul era înăcrit de mirosul berei şi al tutunului prost, de mirosul bărbaţilor osteniţi, şi se îmbătau ca porcii, adică atît cît îi ţinea punga. Vorbeau tare, cîntau, iar mai devreme sau mai tîrziu, unii dintre ei ajungeau la bătaie. Şi după ce guralivii de soiul lui Rufke puseseră la cale ce avea să se întîmple cu Anglia şi

care părţi din Rusia vor fi lăsate Ruşilor; după ce tăcuţii de felul lui Weiner şezuseră înlemniţi în faţa paharelor pînă cînd li se terminaseră banii... atunci porneau cu toţii, împleticindu-se, spre casă, în beznă, cu mintea tulbure şi stomacul încărcat, şi se trînteau pe pat unde sforăiau pînă la fluieratul de dimineaţă.

Asta era duminica şi cu asta se încheia săptămîna. Şi tot aşa trăia şi Willi Wegler. Nu fusese niciodată un băutor, dar acum începuse şi el să bea. În primele săptămîni descoperise că o duminică petrecută singur în baracă sau într-o plimbare prin pădure era o duminică chinuitoare. În cele şase zile ale săptămînii era prea frînt ca să se gîndească. Dar cînd duminica rămînea singur, îi revenea în minte chipul lui Käthe — nu cel pe care îl ştiuse în toţi anii buni ai vieţii lor comune, ci întotdeauna aşa cum fusese la urmă: un cadavru fără braţe, cu trupul mutilat şi sfîşiat. Iar cînd încerca să se gîndească la Richard, chiar şi la timpul cînd spunea:

„Ciuş, ciuş, ciuş
Am un şlep mititel..."

— nici asta nu mai era cu putinţă, căci mintea lui refuza să mai stăruie asupra copilului de atunci. Îşi amintea de celălalt Richard, cel care se întorsese din detaşamentul de muncă, şi de băieţaşul lui care ridica mîndru mîna pentru salut şi spunea: „Un soltat... un elou... să lupte pentru Führer." Willi nu mai putea trăi cu amintirile acestea, simţea că îl sugrumă. Aşa că duminică seara se îndrepta ca şi ceilalţi spre crîşma lui Poppel, şedea tăcut în faţa paharului de bere ieftină şi de rachiu nedistilat, îşi amorţea şi mai mult amorţeala, şi-şi adormea gîndurile îmbătîndu-se ca un porc.

În felul acesta trăi la fabrică primele patru luni. Apoi o întîlni pe Berthe Lingg. După aceea viaţa lui se schimbă.

5

30 aprilie 1942.

Nu se poate spune dinainte prin ce joc al soartei un bărbat şi o femeie se vor îndrăgosti unul de altul. În cazul lui Willi Wegler şi al Berthei Lingg ironia soartei a vrut ca dînşii să se cunoască datorită unui act de sabotaj — un incident neînsemnat, pus la cale şi înfăptuit de cîţiva oameni ale căror nume nici nu aveau să le cunoască vreodată.

Iată ce se întîmplase: exact la ora nouă şi zece dimineaţa, într-o zi obişnuită de lucru, curentul electric din atelierul de forjă se opri brusc. În sala boltită ca o peşteră, de obicei sălbatic de vie, se aşternu într-o clipă o tăcere de mormînt. Ca şi alţi muncitori, Willi rămase neputincios în faţa maşinii lui, clipind din ochi mirat. Trupul lui, în care obişnuinţa întipărise cu lovituri de bici ritmul zilei de lucru, nu putea înţelege oprirea aceasta; îl dureau urechile sub greutatea tăcerii neaşteptate. „Cum? Ce? De ce?" întreba faţa lui prosteşte. „S-a întîmplat ceva?"

Privi spre banda rulantă. Roţile ei mici, care timp de douăzeci şi patru de ore pe zi scîrţîiau zgomotos pe şinele suspendate, încremeniseră deodată. Diferitele piese de metal pe care le căra, spînzurau neînsufleţite, ca nişte prizonieri care au fost executaţi. Willi privi în jurul lui. Chiar şi gălăgioasele aparate de sudură amuţiseră; stăteau nemişcate, ca muştele moarte. Tot atelierul de forjă cu înfăţişare de peşteră, se prefăcuse într-o catacombă.

În cele din urmă, Willi îşi spuse, ca şi toţi ceilalţi: „Un miting!". Şi simţi o destindere, căci găsise în sfîrşit explicaţia acestei neobişnuite întreruperi a muncii lui zilnice.

Dar nu se pregătea nici un miting. După cîtva timp, contramaistrul Hartwig fu chemat sus ca să vorbească cu *Herr* Kuper. Cînd se întoarse, le anunţă liniştit că

se defectase un generator în uzina electrică. Întreaga fabrică va trebui să-şi oprească activitatea pentru următoarele douăzeci şi patru de ore.

Desigur că, pe cale oficială, nu se pomeni nimic despre vreun act de sabotaj. Între membrii conducerii erau chiar divergenţe de opinii în privinţa cauzei care provocase defecţiunea. Directorul, *Herr* Kohlberg, discută cu inginerii lui, dar nu ajunse la nici o concluzie satisfăcătoare. Vorbind cu Baumer, sublinie faptul că în cele mai multe fabrici germane maşinile începeau să se uzeze într-un ritm rapid. Ar fi absurd, susţinea el, să te enervezi din pricina unei defecţiuni mecanice — neplăcută ce-i drept — totuşi inevitabilă. Dimpotrivă, ar trebui să se aştepte chiar la mai multe.

La toate acestea. Baumer răspundea sarcastic:

— Pe dracu! Defecţiune mecanică? Dar de ce tocmai în ajun de 1 Mai?

Kohlberg dădu din umeri.

— E o coincidenţă.

— Ar putea fi — dar nu este!

— Ce dovadă ai?

— Îmi spune nasul meu! Miros că e vorba de un sabotaj! Dă-o naibii, Kohlberg, judecă şi tu: 1 Mai e sărbătoarea marxiştilor. Pînă şi noi am declarat-o zi de repaus. De ce? Fiindcă era singura posibilitate de a ne asigura că jumătate din clasa muncitoare nu se va îmbolnăvi de 1 Mai. Şi ce s-a întîmplat? Anul acesta am decretat: „Datorită stării excepţionale în care se găseşte ţara, vineri 1 Mai se va lucra." Foarte bine... dar vezi că la 30 aprilie plesneşte un generator! Defecţiune mecanică? Nici gînd!

— Foarte logic, răspunse Kohlberg, dar pentru mine asta nu-i o dovadă... În orice caz, nu se lucrează pînă la schimbul de mîine seară.

— Am să întrunesc pe toţi şefii, spuse Baumer posomorît. Explicaţia oficială va fi o pană de electricitate. Orice zvonuri contrarii urmează a-mi fi raportate. Între timp voi încerca să folosesc lucrul acesta ca pe un factor moral: douăzeci şi patru de ore libere pentru

toţi muncitorii... nimeni nu e obligat să se prezinte pînă mîine seara. Cel mai bun lucru e să nu ne arătăm îngrijoraţi.

Bineînţeles că nimic din această activitate din dosul culiselor nu ajunse la urechile lui Willi Wegler. El ştia doar că douăzeci şi patru de ore va fi lipsit de activitatea brutală şi ucigaşă care-l împăca cu el însuşi. Nu era un gînd conştient din partea lui. Simţea doar o nelinişte sufletească, de parcă ar fi fost un deţinut scos deodată dinapoia gratiilor sigure. I se dăruise o zi liberă — şi nu ştia ce să facă cu ea.

Timp de o oră încercă să-şi închipuie că ar fi duminică. Dar nu era duminică şi Wegler îşi dădu seama că nu are rost să se mintă singur. Urmări jocul de cărţi al tovarăşilor lui şi încercă să-şi trezească interesul, ghicind cine va cîştiga bucata de săpun pe care o puseseră ca premiu. Dar era agitat şi nu avea astîmpăr. În cele din urmă, după ce sfîrşiră masa de prînz, luă deodată hotărîrea să se ducă la cîrciuma lui Poppel, şi să se ducă neînsoţit.

Nevoia de a se duce singur era pricinuită de un motiv bine întemeiat. Lui Willi i-ar fi plăcut mult mai mult să meargă cu vreun tovarăş ; cînd erau şi ceilalţi lîngă el, sporovăiala acestora îl împiedica să se gîndească. Dar ştia că era prea devreme ca tovarăşii lui de baracă să aibă bani. Economiile forţate şi nenumăratele scăderi din salariu făceau ca cei mai mulţi lucrători să umble cu buzunarele goale de duminică seara pînă sîmbăta următoare. Numai o mînă de muncitori cu calificări speciale îşi puteau permite să se îmbete de două ori pe săptămînă. Datorită „uriaşului", Willi făcea parte dintre aceşti privilegiaţi. Şi fiindcă în haina de lucru avea numai atîţia bani cît să-şi plătească propria-i ameţire, ceru de la biroul Frontului muncii un bilet de voie şi porni liniştit, după masa de prînz, fără a spune cuiva încotro se duce.

Ultima zi de aprilie era rece şi ceţoasă, şi cînd ajunse în sat, lui Willi îi şi pătrunsese frigul în oase. Fiind devreme după-amiază, cîrciuma era goală. Ca să nu

stea singur, se aşeză lîngă sobă alături de cîrciumarul bătrîn şi limbut. Poppel trăncănea şi umplea paharul lui Willi; Willi dădea din cap şi bea alcoolul lui Poppel. Îşi turna pe gît rachiul sau ceea ce purta numele de rachiu.

— Baiţ de tîmplărie, spunea Willi de fiecare dată.

— Ha, ha ! răspundea cîrciumarul.

— Baiţ de tîmplărie !

— Ha, ha. Fii mulţumit că-l capeţi şi pe ăsta, fiule. În curînd nu voi mai avea decît berea aceea împuţită pe care mi-o trimit. În vremurile astea, nu mai am pretenţii. Ha, ha... Iau ce pot — vînd ce iau.

— Încă unul, te rog, spunea Willi politicos. Şi de data asta am să beau şi un pahar din berea aceea minunată.

Pe înserat, cînd Wegler îşi reaminti, din obişnuinţă, că trebuie să se întoarcă la fabrică pentru cină, era complet ameţit. Îi ură politicos lui Poppel bună dimineaţa, îşi încreţi fruntea într-un efort de concentrare şi încercă să-şi ridice trupul masiv de pe scaun. Cu mişcările încete şi automate ale oamenilor beţi care se ruşinează de beţia lor, Willi îşi croi drum spre uşă. Îi ură din nou bună dimineaţa lui Poppel, pe un ton politicos, şi ieşi împleticindu-se.

Aerul rece al nopţii îl făcu aproape să cadă. Îşi sprijini capul de peretele de cărămidă şi zîmbi prosteşte. Ca şi cum i-ar fi străfulgerat un gînd grozav prin minte, îşi izbi capul de piatra tare. Lovitura fu puternică şi îl duru. Îşi duse mîna la frunte, gemu, şi apoi porni deodată de-a lungul drumului care părea să ducă spre fabrică.

Ceaţa care învăluise cîmpia în cursul zilei se prefăcuse în stropi grei de ploaie. Willi purta un pulover subţire şi salopeta. După puţin timp se umeziră amîndouă, dar el nici nu se sinchisi. Alcoolul dinăuntrul lui îi ţinea cald şi ploaia care-i cădea pe obraz îi plăcea. Începu să cînte, scotocind prin viaţa lui trecută în căutarea melodiilor populare pe care le cîntase odinioară la acordeon.

O dată sau de două ori se împiedică pe şoseaua întunecată de cîte un ciot şi căzu ca un buştean, dar asta nu-l supără de loc. Iar o dată o luă peste un cîmp de cartofi, întorcîndu-se în cerc, înapoi pe şosea — făcînd totul parcă intenţionat, ca un ţăran care se duce să-şi cerceteze ogorul.

Şi astfel, în acea minunată stare de mulţumire pe care alcoolul o poate dărui vremelnic unui om nefericit, se îndreptă spre fabrică.

Gardul de sîrmă ghimpată care-i împiedica pe nechemaţi să intre pe terenul fabricii, era în acelaşi timp şi împrejmuirea celor douăsprezece pogoane de pămînt ce aparţineau văduvei Berthe Lingg. Willi trecuse de nenumărate ori prin faţa casei ei, în drumurile lui spre sat şi înapoi, dar abia dacă-i aruncase vreo privire. Nu se poate şti de ce s-a oprit tocmai în noaptea aceea la poarta ei. Era copleşit de o singură dorinţă prostească, de beţiv : să zgîlţîie poarta de lemn ca să vadă dacă scîrţîie.

Poarta scîrţîi şi încă tare de tot. Willi stătea în ploaie, cu părul umed lipit de capul lui mare, cu un rînjet larg şi tîmp pe faţă şi bălăbănea, încîntat, poarta încolo şi încoace. Dar bucuria lui simplă fu de scurtă durată. Cu mîrîitul surd al cîinelui de pază rău, căţeaua Berthei Lingg ţîşni din întuneric. Era o corcitură, două treimi prepelicar negru şi o treime cîine ciobănesc roşcat, tot atît de urît la vedere pe cît îi era de prost şi soiul. Veni în goană şi mîrîitul se prefăcu, în cele din urmă, într-un urlet fioros.

Dacă animalul n-ar fi luat lucrurile în serios, s-ar fi redus totul la o simplă glumă. Gardul era înalt, iar căţeaua scurtă în labe şi grasă. Willi n-avea decît să ţină poarta închisă, ca să fie în siguranţă. Dimpotrivă, auzind mîrîitul, el deschise poarta, spre vădItul avantaj al cîinelui. Oricît ar fi fost de scurt în labe, cîinele moştenise, cu precădere, firea părintelui său ciobănesc. Cînd poarta se deschise, se repezi cu un mîrîit ucigaş drept la beregata lui Willi.

Impresia că totul nu-i decît o glumă creştea. Cîinele, cu toată săritura lui, nu putea atinge o ţintă atît de înaltă. Deşi îşi încleştase numaidecît fălcile, apucă doar un nasture de la puloverul lui Willi şi atîta tot. Sări imediat din nou, dar cu mai puţină putere. Willi îl lovi cu piciorul. Nu de frică, căci era prea beat ca să-şi dea seama de înverşunarea cîinelui sau de propria lui primejdie. Era în acea stare de beţie plăcută, în care un om ar merge nepăsător în faţa unui automobil sau s-ar culca într-o băltoacă să tragă un pui de somn. Lovitura era doar o reacţie instinctivă faţă de atacul cîinelui, şi o dăduse cu tot atîta stîngăcie şi prietenoasă aiureală ca tot ceea ce făcuse în seara aceea.

Comedia se sfîrşi brusc. Piciorul lui nimerise în coastele cîinelui, aruncîndu-l la o depărtare de vreo zece metri, dar fără să-l rănească. În aceeaşi clipă, Willi se împiedică şi căzu.

Căzătura îl trezi şi prin neguna beţiei îşi dădu deodată seama de situaţie. Dar fiind foarte beat, primejdia i se păru cu mult mai mare. Fu cuprins de o spaimă nefirească, ceea ce îl făcu să rămînă încremenit în patru labe, în timp ce cîinele se repezea din nou la el. Numai în ultima clipă îşi reveni îndeajuns în simţiri pentru a-şi feri faţa cu braţul.

Braţul acela îl salvă. Alt cîine l-ar fi muşcat la întîmplare, dar corcitura asta mîrîită era hotărîtă să-l apuce de beregată. Şi în timp ce sărea şi iar sărea, împiedicată de bariera braţului lui, Wegler îşi regăsi siguranţa mişcărilor. Avîntă pumnul orbeşte, ca pe un mai, şi lovi căţeaua în bot, zvîrlind-o cît colo. Se rostogoli urlînd, apoi îl atacă din nou. Şi Willi o lovi iarăşi cu pumnul lui uriaş, pocnind-o de data aceasta cu şi mai multă putere în ţeastă. Cîinele căzu şi rămase nemişcat. Labele îi zvîcniră puţin şi asta fu tot.

Probabil că animalul era mai curînd buimăcit decît mort, dar asta nu se putu dovedi niciodată. Berthe, care auzi urletul provocat de prima lovitură a lui Willi, alergase afară tocmai la timp pentru a vedea rezultatul celei de a doua. Strigă la Willi şi alergă spre gard.

Dar era prea tîrziu ca să mai salveze cîinele. Printr-o ciudată şi involuntară amintire a unei tehnici de ucidere pe care o învăţase ca recrut în armată, Willi se ridică şovăind în picioare. Cu genunchii strînşi, sări de la o mare înălţime deasupra cîinelui. Chiar şi din partea cealaltă a gardului, Berthe auzi coaştele cîinelui trosnind. Scoase un ţipăt de groază. Iar Willi, uimit de brusca ei apariţie şi speriat de strigătul ei, rămase buimac, uitîndu-se de la cîinele mort la femeia străină şi apoi din nou la cîine. I se învîrtea capul în urma efortului violent şi deodată i se făcu greaţă. Se simţea îngrozitor de vinovat de fapta lui.

Berthe alergă spre animalul nemişcat şi îngenunchie lîngă el. Îl strigă cu glas tare. Nu-i răspunse nici măcar un tremur. Îi săltă capul, care atîrna moale şi pipăi trupul îndesat al cîinelui. În cele din urmă îşi dădu seama, cu scîrbă şi groază, că era mort de-a binelea. Sărind în picioare, îşi vărsă focul printr-un şir de înjurături grosolane, din cele mai vulgare pe care le ştia. Apoi amuţi tot atît de brusc. Spre mirarea ei, asasinul dispăruse. Se uită de-a lungul drumului, dar nu-l văzu. Alergă cîţiva metri spre fabrică, deoarece îşi închipuise numaidecît că omul trebuie să fie unul din muncitorii de acolo, dar găsi doar beznă şi ceaţă. Furioasă, se întoarse lîngă cîine.

Nu din dragoste pentru cîinele mort era Berthe atît de supărată. Căţeaua fusese a soţului ei şi Berthe n-o iubise niciodată, din pricina firii ei rele. Dar într-o gospodărie ţărănească e nevoie de un cîine, mai ales atunci cînd se hrăneşte cu rozătoarele care cotropesc hambarul şi ogoarele. Chiar cu o săptămînă înainte, Friml, măcelarul satului, îi făcuse Berthei o propunere : să-i dea cîinele pentru măcelărie, drept care va primi patru mărci, cu condiţia să-şi ţină gura. Deşi îi respinsese oferta, îi promisese totuşi că va mai chibzui. Pe de o parte erau şobolanii ; pe de alta, timpurile erau grele şi patru mărci cîntăreau mult în palmă. Acum. bineînţeles, şobolanii se vor putea înmulţi în linişte şi bucurie, iar Friml nu va mai avea chef să ia cîinele în

halul în care se găsea. Sau dacă o va face, cugetă ea, era destul de zgîrcit ca să-i ciupească din preț. Dat fiind că era o tocmeală la negru, Berthe era la cheremul lui.

Amărîtă foc, Berthe se hotărî să care cîinele în pivniță și să-l lase acolo peste noapte. Dimineața va duce repede hoitul în sat și va vedea atunci ce poate face cu Friml.

Tîrînd corpul țeapăn și greu, ajunse în pragul ușii de la intrare pe care o lăsase deschisă cînd fugise afară. Apucă animalul de ceafă şi-l trase peste prag. Apoi se opri, aproape înnebunită de spaimă. Înăuntru, cu spatele întors spre ea, bînd liniştit un pahar cu apă la robinet, stătea bețivul, asasinul.

Dacă Berthe ar fi avut în mînă un ciomag şi l-ar fi întîlnit afară, i-ar fi crăpat capul lui Willi fără să se gîndească la urmări sau la propria ei primejdie. Dar acum, găsindu-l în bucătărie, se sperie. Nu avea de unde şti că Willi intrase în casă fără nici o intenție, la fel ca şi adineauri cînd o pornise peste cîmpul de cartofi. Sau că văzînd robinetul, îşi dăduse seama că-i e îngrozitor de sete şi se apucase să bea pahar după pahar. Acesta era al patrulea. Ea nu vedea într-însul decît un bărbat beat şi brutal, care tulburase liniştea casei ei şi care avea poate de gînd s-o omoare şi pe ea, după cum îi omorîse cîinele.

Tremurînd în tăcere, îl pîndi timp de o clipă. Văzu cum goleşte un pahar cu apă, apoi îşi umple altul. O trecu un fior, apoi îşi reveni în fire. Deschise repede uşa de la intrare, ca să aibă pe unde ieşi în cazul cînd ar avea de gînd s-o atace.

— Ei, strigă ea răstit, ce dracu' cauți aici ? Ieşi imediat afară !

Willi se întoarse încet, cu gura căscată ca un idiot, cu paharul pe jumătate plin în mînă. Nu avea o înfățişare prea atrăgătoare. Ochii injectați, părul ud şi încîlcit, hainele de lucru muiate de ploaie, pe care colții cîinelui le sfîșiaseră la mînecă și la piept, îl făceau să arate mai curînd a vagabond decît a muncitor. Dar mai

mult ca orice, o sperie pe Berthe înălţimea lui. Era obişnuită cu bărbaţi voinici, dar acesta — chiar şi în pleoşteala beţiei — avea un trup care te înspăimînta. Cu toate acestea, indignarea ei fu mai puternică decît teama.

— Nu înţelegi ? strigă ea. Ieşi afară din casa mea !

Willi se zgîia la ea. Nu prea ştia cine este. Abia cînd zări cîinele, făcu legătura. Mormăi stînjenit, cu glasul nesigur :

— Cîinele dumitale... n-am vrut...

— Ai de gînd să ieşi ? strigă ea ameninţătoare. Ridică glasul. Am un telefon aici. (Era o minciună.) Am să chem poliţia !

Willi porni imediat spre uşă, speriat.

— Pune paharul jos ! Vrei să-mi furi şi paharul ?

Willi înţepeni pe loc şi se holbă la pahar. Apoi îl aşeză repede pe marginea mesei. Paharul se răsturnă şi căzu jos, spărgîndu-se de podea.

— Doamne Dumnezeule ! strigă Berthe. Acum şi paharul !

— Iertaţi-mă, iertaţi-mă, mormăi Willi încurcat, cu limba greoaie. Se lăsă în patru labe ca să adune cioburile de sticlă. Apoi, înainte ca Berthe să fi avut timp să-i strige să le lase acolo şi să plece, Willi căzu cu faţa pe duşumea într-o poziţie stîngace, închise ochii şi adormi pe loc.

— Scoală-te ! zbieră ea. Scoală-te numaidecît !

Dinspre Willi se auzi un sforăit sonor.

— O ! strigă ea. Aleargă spre omul întins pe jos şi-l lovi în spate cu pantoful ei cu talpă de lemn. Răsplata fu un al doilea sforăit, tot atît de plăcut şi mulţumit ca şi primul. Alergă furioasă spre chiuvetă. Umplu o găleată cu apă, se întoarse şi-l răsuci pe Willi cu faţa în sus. Apoi îi aruncă apa în obraz. Willi răspunse cu tot atîta viaţă ca şi ciocanul lui în împrejurări asemănătoare. In cele din urmă, Berthe începu să-l lovească peste coaste cu cofa grea de lemn — pînă cînd izbucni şi ea într-un rîs desperat. Ajunsă aici, renunţă la aceste încercări zadarnice.

După cîtva timp, se aşeză să-şi termine cina rece. Apoi se duse să se culce. Împinse o ladă grea în faţa uşii şi puse cel mai mare cuţit de bucătărie pe care-l avea pe un scaun, lîngă perna ei. Începu din nou să rîdă, gîndindu-se la prostia întregii întîmplări, apoi se mai înfurie o dată. În cele din urmă adormi.

6

Cînd Berthe se trezi, soarele nu răsărise încă. Se îmbrăcă liniştită, crăpă puţin uşa dormitorului ca să se uite cu băgare de seamă afară, apoi se duse în bucătărie, în vîrful picioarelor. Willi era tot acolo unde-l lăsase, dormind fericit pe ţăndările paharului spart. Berthe şovăi, neştiind ce să facă mai întîi. Avea treburi care se cereau făcute, avea vacile şi găinile. Voia să meargă cu bicicleta în oraş ca să transporte cîinele şi să ajungă acolo cît mai devreme, pentru a nu întîlni vreun prieten binevoitor care s-o întrebe ce are în coş. Dar nu îndrăznea să se apuce de treabă atît timp cît omul se mai găsea în casă. Cine ştie ce ar putea să facă? Să dea foc casei, sau să fure ceva... .

Sperînd că de data aceasta va avea mai mult succes, umplu iarăşi cofa cu apă. Cînd o aruncă peste el, Willi se mişcă. Berthe mai aruncă una. După cea de a treia cofă, Willi deschise ochii şi se ridică, gemînd, în capul oaselor.

— Ei, spuse Berthe, retrăgîndu-se imediat lîngă masa pe care era cuţitul, te-ai trezit în sfîrşit? Acum ieşi din casa mea. Mişcă mai repede, altfel chem poliţia!

Neştiind cîtuşi de puţin ce caută în casa aceea, cu o femeie străină alături, Willi o privi năuc. Somnul îi ştersese aproape în întregime amintirea nopţii trecute.

Ultimul lucru pe care şi-l amintea limpede, era că şezuse în cîrciuma lui Poppel şi băuse rachiu.

— Ei? întrebă ea. O iei din loc?

Willi găsi o singură explicaţie. Făcuse, într-un fel oarecare, cunoştinţa acestei femei şi dînsa îl luase la ea acasă. O ţărancă, desigur. Dar totuşi... cînd un bărbat se duce la o femeie acasă nu se trezeşte pe podea. Şi nici muierea nu zbiară a doua zi la el ca o cotoroanţă. Ce se întîmplase? Sfîrşiseră oare prin a se bate? De ce? El era om paşnic, nu se bătea niciodată cu nimeni.

Gemînd din pricina durerii de cap şi cu toate coastele înţepenite, Willi dădu să se scoale.

Berthe se trase puţin înapoi, apucînd strîns cuţitul.

— Dacă nu vă supăraţi, spuse Willi stînjenit, cum am ajuns aici?

— Prin spargere. Ca un tîlhar! Aşa ai ajuns aici!

— Spargere? Era sigur că femeia minte.

— Te pomeneşti că nu-ţi mai aduci aminte? Cu o voce piţigăiată şi miorlăită, începu să-şi bată în mod grosolan joc de el.

— Nu aveam de gînd... eram beat... nu-mi amintesc nimic!

— Las' că vă ştiu eu pe voi, bărbaţii. Sînteţi nişte porci, toţi pînă la unul!

— Vă rog... spuse Willi abătut,... Îmi pare foarte rău. Plec numaidecît. Spuneţi-mi doar unde sînt.

— În casa mea, unde să fii! Bănuiesc că lucrezi la fabrică?

Willi dădu din cap, stingherit.

— Fabrica e la marginea şoselei. Păcat că n-ai ajuns acolo unde trebuia, în loc să vii aici şi să spargi toate, ca un nebun!

— Să sparg toate? întrebă el moale şi mirat. Ce am spart?

— Uite! Paharul ăsta.

— O... nu vă necăjiţi. Am să vi-l plătesc.

— Şi cîinele? Ai să plăteşti şi pentru el?

Willi se holbă la ea.

— Ce vreţi să spuneţi?

Berthe arătă cu degetul.

— Cîinele meu... pe care l-ai omorît azi-noapte.

Willi privi buimac spre animalul mort, care zăcea ţeapăn pe prag. Se întreba dacă femeia nu scoate cumva totul din capul ei. Cum să fi omorît el un cîine? Pentru ce? Şi, de altfel, de unde şi pînă unde ajunsese aici?

— L-am omorît? E adevărat? întrebă el.

— Ţi se pare cumva că trăieşte? Îl auzi poate lătrînd, brută ce eşti!

— Cum l-am omorît?

— Ai sărit peste el. Întîi l-ai lovit şi l-ai trîntit la pămînt, apoi ai sărit cu picioarele pe el. L-ai zdrobit, l-ai făcut bucăţi. Şi ce mai cîine! Un cîine pe care-l iubeam. Ei, ai de gînd să mi-l plăteşti şi pe el sau trebuie să mă duc la poliţie?

— Am să plătesc, bineînţeles că am să plătesc, o asigură el grăbit. Sînt un om cinstit. Dacă spuneţi că v-am omorît cîinele, am să vă despăgubesc. Dar cum se poate? De ce să fi vrut să omor un cîine?

Berthe ştia foarte bine că javra ei afurisită trebuie să-şi fi căutat singură sfîrşitul, atacîndu-l pe om, aşa cum făcuse şi cu alţii înainte. Şi dat fiind că apucăturile cîinelui erau bine cunoscute prin vecini, ameninţarea ei de a merge la poliţie era o vorbă în vînt. Dar faptul că Willi se grăbise să-i promită o despăgubire, o făcu să apuce prilejul cu amîndouă mîinile.

— Ascultă, spuse ea, ce s-a întîmplat, s-a întîmplat. Nu mă întreba pe mine de ce l-ai omorît. Atîta ştiu, că n-a făcut nimănui vreodată un rău în viaţă. Era blînd ca un mieluşel. Probabil a alergat spre dumneata ca să-l mîngîi, şi cînd colo, brută cum eşti, l-ai omorît cu sînge rece.

— Asta e groaznic, murmură Willi. Sărmanul căţel.

— N-am nevoie de mila dumitale făţarnică. Dacă vrei să-ţi repari crima în mod cinstit, n-ai decît să plăteşti.

— Am să plătesc. V-am spus doar c-am să plătesc!
— Era şi un cîine dresat, ca să ştii. Nu era un cîine ca toţi ceilalţi.
— Il plătesc. Spuneţi-mi numai cît costă.
— Cînd venea vremea să aduc vacile de la cîmp, nici nu era nevoie să merg eu. Spuneam doar cîinelui: „Adu vacile!“ — şi o lua îndată din loc.
— Îmi pare rău, îmi pare foarte rău, mormăi Willi trist. Pe cuvîntul meu că am să plătesc.
— Şi ce animal bun era! O adevărată pavăză pentru o văduvă care trăieşte singură. Unde am să mai găsesc eu asemenea cîine?
— Îmi pare rău, îmi pare rău, repetă Willi desperat. Dacă aş putea să-l fac să învie, aş face-o. Dar sînt un om cinstit, am să...
— Bine, dacă eşti atît de cinstit cum spui... optsprezece mărci şi în asta intră şi paharul.
Willi se bîlbîi:
— Optsprezece mărci?
— Aha! Eşti cinstit numai cu gura, după cum văd.
— Dar bine... optsprezece mărci... pentru un cîine? Păi, chiar şi un cîine de lux costă numai...
— Nu-mi vorbi mie despre cîini de lux! îl întrerupse Berthe tăioasă. Ce să facă o ţărancă de seama mea cu un cîine de lux? Mie îmi trebuie un animal muncitor, isteţ — nu un cîine de salon cu coada încîrligată. Şi afară de asta... cine-ţi spune că cer preţul pe care l-am dat eu pentru el acum patru ani? Nu! Intră la socoteală şi anii în care l-am crescut. Iţi cer despăgubiri pentru ceea ce însemna cîinele acesta pentru mine. Aşadar — plăteşti sau mă duc la poliţie! La poliţie o să fie mai scump, n-avea grijă. Ei n-au inima atît de bună ca mine. Acolo ai să ai de plătit şi o amendă!
— S-a făcut, s-a făcut! spuse Willi repede. Optsprezece mărci! Am să le plătesc! Băgă mîna în buzunar şi scoase doi pfenigi. O! murmură el.
— O! îngînă ea.

— Vă promit că veţi primi banii. Vi-i aduc chiar în seara asta.

Berthe rămase dezamăgită. Căci acum îi zbura pasărea din colivie. N-avea curaj să se ducă la poliţie.

— Poftim, spuse Willi, înţelegînd greşit expresia feţii ei, iată carnetul meu de identitate. Dacă nu vin cu banii, puteţi înştiinţa fabrica.

Berthe cercetă carnetul.

— Cînd ai să vii? Poţi veni deseară?

— Da.

— Bine, atunci deseară... altfel mă duc mîine dimineaţă direct la poliţie.

Willi dădu din cap. Şovăi o clipă, apoi mormăi încurcat un bună ziua şi plecă.

Berthe se îndreptă în vîrful picioarelor spre uşă. Privi în urma lui, în timp ce mergea spre poartă. Apoi îşi spuse, rîzînd în sinea ei: „Prost ca ăsta. n-am mai văzut!“ Se uită la trupul ţeapăn al cîinelui şi îl împinse cu vîrful pantofului. „Bine c-am scăpat de tine“, spuse ea tare, chicotind înfundat. „Să scap de tine şi să primesc pe deasupra şi optsprezece mărci!“

În felul acesta, oarecum neplăcut, s-au cunoscut un bărbat şi o femeie sortiţi să se iubească.

Capitolul IX

Willi se întoarse abia seara tîrziu, cînd Berthe se pregătea să se culce. Dormise toată ziua şi pierduse apoi cîteva ore ca să împrumute cele cinci mărci pe care le avea în buzunar acum. Se dusese, răbdător, de la un cunoscut la altul, primind cîte o para de ici, una de colo. Se mustrase singur toată seara pentru că-şi cheltuise ultimii bani la cîrciumă. Nu-i părea rău de bani; era mai mult un regret moral pentru faptul de a se fi purtat ca un porc. Căci deşi mîndria lui era mai slabă decît adînca nevoie care-l împingea spre rachiu, totuşi nu-l părăsise încă orice simţămînt de ruşine.

Ajunse la Berthe Lingg pe la ora nouă seara. Cînd văzu toate ferestrele întunecate, fără să fie trase perdelele de camuflaj, nu ştiu ce să facă. Să fi fost oare plecată? S-o aştepte? Ori poate că adormise şi atunci cum să îndrăznească s-o scoale? Ca muncitor de fabrică, locuind într-o baracă cu electricitate, Willi nu era la curent cu stricta raţionalizare a gazului. Dar pentru o săteancă ce trăia singură ca Berthe, nevoită să stea în întuneric aproape toată seara, raţia de gaz era una din amărăciunile războiului. În clipa aceea şedea în bucătărie, cu picioarele muiate într-un lighean cu apă. Noii ei pantofi cu tălpi de lemn, marca „Victoria", îi făcuseră bătături.

In ciuda nesiguranţei lui, Willi bătu încetişor la uşă. Tresări cînd auzi deodată o voce puternică :

— Cine-i acolo ?

— Eu sînt... Wegler... de la fabrică.

— Imediat, strigă Berthe, sărind agitată de pe scaun. Alergă cu picioarele goale spre fereastră, trase perdelele şi aprinse lampa. Apoi deschise repede uşa.

— Intră, intră, spuse ea primitoare, ascunzîndu-şi cu greu lăcomia. Eu... Amuţi şi rămase cu gura căscată. Nu-i venea să creadă că avea în faţa ei pe bărbatul din seara trecută. Cum era şi de aşteptat, se gîndise toată ziua la Wegler numai sub înfăţişarea pe care i-o cunoştea — aceea a unui răufăcător, uriaş şi zdrenţăros, cu o mutră tîmpită. Omul acela n-avea comun cu bărbatul care stătea acum în pragul uşii, decît statura. Willi se îmbrăcase îngrijit : costumul albastru de stofă, cămaşă albă şi curată, cravată, pantofii lustruiţi. Căutase dinadins să îndrepte impresia pe care ştia că o făcuse femeii. Nu se dichisise din interes pentru Berthe. De fapt, nu-şi reamintea de ea decît că avea o voce ţipătoare şi o limbă ascuţită. Dar printr-una din trăsăturile fundamentale ale firii lui, nu putea suferi ca cineva să aibă o părere proastă despre dînsul. Şi de aceea se pregătise în seara aceasta timp de o jumătate de oră pentru drumul de pocăinţă, gătindu-se ca pentru o petrecere.

Willi avu chiar mai mult succes decît avea să-i mărturisească vreodată Berthe. În locul unui tîlhar, ea văzu în faţa ei un bărbat corect, bine îmbrăcat — ba chiar arătos. Îi venea să roşească de propria ei înfăţişare, căci fugise la uşă cu picioarele goale, cu rochia jerpelită şi murdară, iar părul... fără să-şi dea seama, îşi duse repede mîna la cap să vadă dacă cozile îi sînt la locul lor. În cele din urmă îşi recăpătă glasul şi spuse :

— Ei, dar nu intri în casă ? Apoi adăugă, oarecum înţepată : Ai întîrziat. Tocmai mă pregăteam de culcare.

— Te rog să mă ierţi, spuse Willi. Intră sfios în bucătărie. Adică... bîigui el, a trebuit să mă împrumut, ştii... A cam durat.

— A, a trebuit să te împrumuţi, repetă Berthe stingherită. Friml îi şi plătise două mărci pentru cîine. Douăzeci de mărci cu totul... asta era aproape un păcat. Ca să-şi ascundă încurcătura, spuse tare:

— Poate că de acum încolo n-ai să mai umbli să omori cîini pe toate drumurile.

— Nu, nu... să nu crezi... nu sînt de alde ăştia.

— Atunci?

— Aşa că... De fapt, nu am la mine decît o parte din bani. Nu i-am putut împrumuta pe toţi.

— A!

— Dar mîine seara voi avea şi restul.

Berthe se încruntă.

— Ai spus că-i vei avea astă-seară.

— Am făcut tot ce am putut, crede-mă. Iată, am aici cinci mărci. Duminică voi avea cu siguranţă şi restul. Îi întinse banii.

— Ai spus că mîine. Mîine e sîmbătă, nu duminică.

— Da... sîmbătă, se corectă el, bîlbîindu-se. Mîine-seară, precis. Luăm salariul.

— Bine. Atunci pe mîine. Întinse palma şi el răsturnă banii din mîna lui într-a ei.

— Da, mîine, repetă el prosteşte. Atunci... Se muta de pe un picior pe celălalt. Fiind treaz, îşi dădea seama că femeia nu era urîtă de loc. Simţea că ar trebui să-i ceară încă o dată iertare.

— Ce este? întrebă Berthe cu un zîmbet uşor batjocoritor. Sfiala aceea exagerată a tîlharului ei începea s-o înveselească.

— Atunci, pe mîine. Noapte bună!

— Noapte bună!

Willi dădu să plece, dar se opri atît de brusc, încît Berthe se întrebă dacă nu-i cumva ţicnit. Ce fel de om era, la urma urmei namila asta? Omora un cîine cu pumnul, dar plătea optsprezece mărci pentru el.

Era beat ca un porc seara, iar a doua zi se purta ca un şcolar. Se oprea şi o pornea, spunea de patru ori noapte bună, ca un idiot... iar acum... ce mai voia?

Willi se uita ţintă spre un colţ al bucătăriei. Urmărindu-i privirea, Berthe se gîndi că-l atrăgea, de bună seamă, acordeonul.

— Ei ? spuse ea.

Willi tresări.

— Ai un acordeon ?

— Pian nu cred să fie.

— Un acordeon, spuse el încet, de parcă ar fi fost un cuvînt dulce, plăcut auzului.

— Şi ce-i cu asta ?

Willi se întoarse spre ea. Ochii lui albaştri erau atît de strălucitori, încît treziră curiozitatea Berthei.

— Am cîntat de cînd mă ştiu la acordeon, spuse el încet. Simţi un nod în gît şi un dor dulce-amărui. Îmi... îmi plăcea. Dar a fost sfărîmat la bombardament.

Berthe nu răspunse.

— Dumneata cînţi ?

— Soţul meu cînta.

— E pe front ?

— Sînt văduvă.

Willi dădu din cap.

— Ei... atunci, noapte bună. Nici nu făcuse un pas, cînd se opri din nou. *Frau...?*

— Lingg.

— *Frau* Lingg... ar fi... aş putea îndrăzni oare să te rog să mă laşi să cînt un minut ? La acordeon ?

— Acum ?

— Da, aşa credeam. Dar dacă...

Berthe dădu din umeri.

— Cîteva minute, poate că da.

— Mulţumesc. Se îndreptă grăbit spre cutia improvizată în care aşezase Berthe instrumentul şi îl ridică drăgăstos. Ochii îi scînteiau. Berthe îl observă din nou, mirată de căldura neobişnuită a pri-

virii lui. Nu-l înţelegea. După ce îşi respectase cuvîntul, venind să plătească după cum îi făgăduise, nu mai simţea nici o duşmănie faţă de el. Oricum ar fi fost la beţie, se vedea că la trezie nu era un om grosolan. De fapt... vagabondul asasin era chiar un bărbat atrăgător. Înălţimea lui o speriase în noaptea trecută, cînd nu ştia la ce se putea aştepta din partea lui, dar acum privea cu alţi ochi umerii lui largi şi trupul lui puternic. Totuşi Berthe găsea că Willi avea ceva ciudat: expresia încremenită a feţii. I se părea că nu văzuse în viaţa ei un om cu un obraz atît de împietrit — nu brutal sau egoist, cum îl aveau atîţi alţi bărbaţi — ci cu totul lipsit de viaţă.

Îl urmări cu atenţie. Willi se aşeză cu acordeonul pe genunchi. Îşi trecu uşor degetele peste clape, apoi le şterse de praf cu mîneca hainei. Stătu o clipă nemişcat, privind instrumentul cu un aer absent. Se părea că uitase de Berthe. Ea nu putea şti că pentru dînsul anii se rostogoleau înapoi şi nici că acordeonul rămăsese singurul lucru luminos din trecutul lui.

— Ei? spuse ea.

Willi tresări şi ridică ochii.

— Credeam că vrei să cînţi?

— Da, spuse el repede. Puse degetele pe clape, întinse picioarele şi începu să cînte. Era o melodie dulce şi tristă, pe care Berthe nu o auzise niciodată. Îşi spuse aproape imediat: „Cîntă mai bine ca Johann!" Se aşeză oftînd uşor şi-l privi. După un timp, întoarse capul şi închise ochii. Muzica i se părea foarte frumoasă, dar o şi întrista. Un bărbat care cîntă seara la acordeon... iată imaginea a tot ce pierduse ea cînd îi murise bărbatul. Se gîndea întotdeauna, cu amărăciune, că o femeie de la oraş putea trăi singură. Lucra poate într-o fabrică, unde avea cu cine vorbi; seara străzile erau pline de oameni, avea prieteni sau vreo vecină cu care putea sta la taifas, dacă avea chef. Dar la ţară, era îngrozitor. Lucrurile nu mergeau aşa de prost înainte ca băiatul să-i fi fost luat în armată şi nici chiar pe

vremea cînd mai avea un argat, oricît ar fi fost el de posac. Să fi avut măcar pe *cineva* prin apropiere cît era ziulica de lungă ! Pe cineva care să stea alături de ea la masa de dimineaţă şi la cea de prînz, iar în timpul serii să nu fie nevoită să rămînă singură în întuneric. Cît de groaznic era să fii singură noaptea, după o zi de singurătate... să te culci singură şi să ştii că te vei trezi singură. Acum, fiul ei era plecat de aproape un an, iar argatul de două luni ; iar prezenţa acestui bărbat care cînta la acordeon în bucătăria ei, o durea... era prea grea de suportat, pentru că asta făcea ca nopţile următoare să devină şi mai pustii decît îi erau acum.

— Ajunge, spuse ea deodată, pe un ton răstit. Vreau să mă culc.

Willi se opri în mijlocul unui acord. Apoi se ridică repede, încurcat. Nu înţelegea această bruscă schimbare de toane a femeii, şi i-o luă în nume de rău. Dar puse acordeonul la loc în cutie, fără să spună nici o vorbă.

— Iţi mulţumesc, *Frau* Lingg. Foarte bun instrument. A fost o adevărată plăcere să...

— Imi pare rău că te-am lăsat să cînţi, îl întrerupse Berthe, repezită. Pleacă acum, sînt obosită.

— Da, se bîlbîi el. Iartă-mă. Plecă grăbit şi complet zăpăcit.

— Ascultă, strigă Berthe, alergînd la uşă după dînsul, aduci sîmbătă restul de bani sau mă duc la poliţie. Inchise uşa furioasă. Inainte de a ajunge în dormitor, începu să plîngă. Se dezbrăcă, hohotind înfundat. Simţea o ură atît de puternică şi de neînţeles împotriva lui Willi, încît ar fi fost în stare să-l omoare. Nu putu să adoarmă timp de o oră. Ultimul lucru pe care şi-l reaminti fu sirena fabricii care suna alarma, anunţînd că avioane britanice se îndreptau spre ei. Işi spuse cu amărăciune : „Bărbaţii fac răz-

boaiele, nu noi. Bărbaţilor le place să facă politică şi să se omoare între ei. Cît de uşor le vine lor să moară şi să ne lase singure, porci ce sînt!"

Apoi adormi.

2

Inaintînd, în seara următoare, de-a lungul şoselei, Willi îşi înjghebă un plan şi anume: să se împrietenească cu *Frau* Lingg, ca s-o mai poată vizita şi în alte seri, chiar după ce-şi va fi plătit datoria. Ţinta era uşor de atins, dar motivele care-l îndemnau pe Willi la asta erau felurite şi nici el nu-şi dădea seama în mod conştient de toate. Singurul lucru pe care-l simţea limpede, era dorinţa de a retrăi cele zece minute petrecute în bucătăria ei. Muzica îl încîntase întotdeauna, iar cînd plecase în seara trecută din casa Berthei, sufletul îi era plin de amintiri dragi. Cel puţin cîteva ore, îşi simţise inima uşoară. Să poată din nou evada din pustietatea lui lăuntrică, să trăiască minunea unei bucătării liniştite şi curate în care şedea o femeie — chiar dacă era o femeie de neînţeles şi cu limba cam ascuţită — iată dorinţa lui simplă şi conştientă.

Dar dincolo de asta mai era ceva: printr-un şir de evenimente care îi depăşea înţelegerea, Willi fusese adus într-o stare de năucire. Îşi căutase liniştea în felul primitiv al unui animal care se vîră cît mai adînc în vizuina lui pentru a-şi linge rănile în tăcere. Dar după cum un animal trebuie să iasă, în cele din urmă, la lumină, la aer şi la hrană, dacă nu vrea să moară, tot astfel şi sufletul lui Willi avea nevoie să iasă din starea aceea de letargie. Iar muzica, bucătăria, femeia — lucirea unei tigăi, scîrţîitul porţii, mirosul unei case — reprezentau ceea ce se cheamă viaţă adevărată, ceva care stîrnea doru-

rile îngropate în sufletul lui. Nu era pregătit pentru moarte, iar stropul de viață firească pe care-l gustase, îl tulburase adînc.

In seara aceasta, pe cînd trecea prin poarta care scîrțîia, văzu o fîșie de lumină sub ușă. Și acum, fu și el la rîndul lui mirat de înfățișarea persoanei care-i ieși înainte. Berthe nu mai era zgripțoroaica ce-i apăruse în noaptea lui de beție și nici țăranca bănuitoare și neîngrijită din timpul celei de a doua vizite a lui. Acum zîmbea, fața îi era mai mult decît prietenoasă...și părea chiar frumușică.

Berthe se pregătise pentru vizita lui Willi cu grijă, speranță și socoteală. Părul ei negru și aspru era frumos împletit, se îmbăiase și purta cea mai arătoasă rochie din garderoba ei sărăcăcioasă : o rochiță neagră strîns lipită pe corp, de satin ieftin. In clipa aceea, ea deveni în ochii lui Willi o femeie, un obiect de dorință. Berthe observă lucrul acesta, cîntări urmările și fu mulțumită, căci acesta îi fusese și scopul.

— Bună seara, spuse ea liniștită. Vino înăuntru, domnule Wegler.

— Bună seara, răspunse el încet, continuînd s-o privească. Apoi adăugă sfios. In seara asta nu plouă.

Zîmbetul se lărgi pe buzele ei.

— Nu, e o seară frumoasă. Nu vrei să te așezi puțin ? Ii arătă un scaun.

— Mulțumesc. Se lăsă țeapăn și greoi, pe marginea lui. Ea se așeză alături, într-un scaun cu legănătoare. Un zîmbet tainic îi flutură ușor pe buzele pline.

— Am adus restul de bani, spuse Willi, oarecum încurcat... Ce femeie drăguță, se gîndea el. Cum de n-am observat data trecută ? Scotoci prin buzunare și puse banii pe masă.

— Vrei să-i numeri ?

Berthe dădu din umeri, zîmbind. Apoi răspunse încet :

— Presupun că e în regulă. Cred că atunci cînd eşti treaz numeri corect, *Herr* Wegler.

Willi roşi, ruşinat.

— Ştiu că banii nu pot înlocui cîinele. Te rog să mă crezi, *Frau* Lingg, îmi pare foarte rău că l-am omorît.

— Hai s-o facem uitată, spuse ea repede. Pocăinţa lui sinceră o rodea. Il înşelase cu neruşinare în privinţa cîinelui, iar simţămîntul ei de vină creştea auzindu-l că-şi cere mereu iertare. Sări în picioare, luă banii de pe masă şi se îndreptă cu ei spre un urcior din dulap.

— Acum s-a terminat, *Herr* Wegler. Ţi-ai răscumpărat greşeala. S-o uităm.

— Incă ceva, spuse el apăsat. Nu sînt... n-aş vrea să crezi că sînt un om care face lucruri de astea. Vreau să spun... care le face des.

Berthe dădu din umeri şi nu răspunse. Purtarea ei şi tăcerea care urmă, îl făcură pe Willi să se simtă caraghios. Ii plătise şi, bineînţeles, asta era tot ceea ce-o interesa. Se ridică plin de dezamăgire.

— N-ai vrea să mai cînţi iar la acordeon? întrebă ea calmă.

— Da... desigur, exclamă el încîntat. Nădăjduiam... dar data trecută te-am întristat.

— N-o să mă mai întristeze, zîmbi ea. Imi place.

— Mulţumesc. Speram... Se duse îndată la cutia din colţul bucătăriei. In timp ce mîinile lui atingeau instrumentul, ea zări din nou — ca şi întîia oară — duioşia aceea neaşteptată din ochii lui. O miră şi îi plăcu... dar îşi spuse cu tristeţe: „De ce are faţa atît de aspră? De ce e nevoie ca un bărbat ca el să se îmbete şi să se prefacă în animal? Şi femeile au necazuri, dar nu devin animale!“

Berthe nu ura nimic mai mult ca violenţa bărbaţilor şi — ca şi cea mai mare parte dintre femei — suferea aproape fără să-şi dea seama — suferea de pe urma legilor bărbăteşti care-i hotărau viaţa. Incă din copilărie fusese nevoită să lupte împotriva dis-

prețului față de femei — dispreț pe care-l întîlnea mereu în lumea ei — împotriva codurilor fixate cu mii de ani în urmă de către bărbați, dar care le atribuiau lui Dumnezeu, naturii sau statului. Iată ce o făcea să fie înduioșată de sfiala lui Willi. Era de ajuns să-l privească pentru a-și da seama că nu era un molîu; nici nu i-ar fi plăcut un bărbat molîu. Dar după cum violența lui de bețiv o revoltase la prima lor întîlnire, tot astfel o bucura acum gîndul că omul acesta nu ar disprețui o femeie. Îi ceruse iertare ca și cum s-ar fi simțit într-adevăr vinovat și nu ca și cum i-ar fi făcut un hatîr, iar treizeci și șase de ani trăiți într-o lume condusă de bărbați o ajutau să recunoască de îndată deosebirea.

Iubirea lor se înfiripă în clipa în care Willi se așeză cu acordeonul pe genunchi. O privi cu un zîmbet timid și recunoscător în timp ce începea să cînte și, deși nici unul nu știa, erau și unul și altul pe cale de-a se îndrăgosti.

Berthe asculta și-l privea pe ascuns. Corpul lui Willi se destinsese o dată cu cîntecul și un zîmbet pierdut îi îndulcea cuta aspră a gurii. Berthe vedea acum blîndețea de pe fața lui, căci trăsăturile își pierduseră încordarea. Iar după o clipă, simțind nevoia să-i audă glasul, îl întrebă:

— De unde ești, *Herr* Wegler?

Willi ridică privirea.

— Din Düsseldorf. Dar am trăit mulți ani la Colonia.

— A, Düsseldorf. Apoi, cu un aer puțin stingherit, adăugă: Ai desigur familie?

— Nu, spuse el. Încetă să mai cînte și un simțămînt dureros de descurajare îi umplu inima. Ochii lui albaștri priveau în gol și pe față i se așternu din nou expresia aceea lipsită de viață, pe care Berthe o mai văzuse. Cu un glas sec și nepăsător, de parcă ar fi recitat un lucru pe care-l repetase de nenumărate ori înainte, sau o poveste care nu-l mai interesa, Willi spuse:

— Am avut un fiu şi o soţie, *Frau* Lingg. Băiatul mi-a murit la atacul de la Narvik. Soţia a fost omorîtă într-un bombardament. Acum sînt singur. Tăcu, împietrit, supărat pe dînsa din pricina întrebării inevitabile, după cum se supărase pe toţi cei care i-o puseseră înaintea ei.

Berthe se simţea îngrozitor de prost. Ar fi vrut să-i spună un cuvînt de compătimire, dar ochii lui fără viaţă — care continuau totuşi s-o privească — păreau să-i interzică orice cuvînt banal. În cele din urmă, îndemnată de propria ei durere, spuse simplu :

— Şi eu urăsc războiul. Mi-a ucis soţul. Într-un chip atît de stupid... la fel de stupid şi de crud cum e şi războiul. Se dusese în oraş după treburi. Tocmai se făcuse un exerciţiu de apărare pasivă şi l-a călcat o maşină. O ambulanţă, închipuie-ţi ! Ce stupid !

Tăcură amîndoi o clipă.

— Au trecut de atunci doi ani, adăugă ea calmă. Şi e aproape un an de cînd mi-au luat şi băiatul. Cînd a început războiul din Rusia. Avea numai şaptesprezece ani !

— Da, spuse Willi. La şaptesprezece ani, luptam în primul război mondial.

— Slavă Domnului, fiul meu e în Franţa. Acolo nu sînt lupte. Mă rog lui Dumnezeu să nu fie trimis pe frontul din Rusia. E un băiat aşa de frumos, adăugă ea cu vădită mîndrie. Drept ca un mesteacăn şi cu o inimă atît de bună ! Aş muri dacă i s-ar întîmpla ceva.

Văzu degetele lui Willi care loveau clapele, uşor şi nervos.

— Cîntă, spuse ea încet, cîntă mai departe.

Acum ştia — nu era căsătorit. Simţise ea că aşa trebuie să fie. În seara în care venise atît de umil să-şi ceară iertare, cînd şezuse în bucătărie cu acordeonul pe genunchi, inima ei îi şoptise : „Iată, aşa ar trebui să fie... acesta e omul tău !“ Se temuse să recunoască lucrul acesta pînă acum, se temuse de ea

însăşi. Ştia că tînjeşte să aibă un bărbat alături de dînsa, că încercase să-şi găsească un soţ în anul care trecuse. Gospodăria se ducea de rîpă fără un bărbat şi îi lipsea chiar şi ei. Avea nevoie de binecuvîntarea dragostei unui bărbat, voia să-i spele hainele năduşite, să însămînţeze ogorul, sub razele fierbinţi ale soarelui, alături de soţul ei. Fără un bărbat, ea nu era altceva decît o bucată de carne neînsufleţită — şi ştia acest lucru. Aşa fusese întotdeauna.

Dar nu voise pe *Ortsbauernführer*-ul Rosenhart, deşi el avusese intenţii serioase. Nu era bărbatul care-i trebuia ei. Şi nu voise pe nici unul din S.S.-işti şi nici pe vreunul din cei care veniseră să vîneze femei — care voiau s-o ia ca pe-o tîrfă fără plată, după cum spusese ea o dată, furioasă, unuia dintre ei. Berthe începuse să piardă nădejdea, şi începuse să creadă că în lumea aceasta, cu bărbaţii plecaţi la război, era sortită să se usuce ca o plantă lipsită de hrană, căci avea să fie în curînd prea bătrînă pentru a mai place unui bărbat atrăgător. Şi apoi, în plină deznădejde, venise Willi şi cîntase la acordeon în bucătăria ei. Nu era bătrîior ca Rosenhart, ci voinic şi ar fi devenit un bun gospodar ; apoi era liber şi bine făcut. Venise din întunericul nopţii, de nicăieri şi nu era al nimănui, de parcă cineva anume i-ar fi călăuzit paşii de beţiv spre casa ei — de parcă şi dînsul ar fi fost în căutarea unui cămin şi al unui tovarăş de viaţă.

Deodată, cuprinsă de spaimă la gîndul celor ce tăinuiau bărbaţii despre ei înşişi, spuse cu glas tare şi tăios :

— Dar de ce trebuie să bei ca un porc ? De ce te îmbeţi şi te porţi ca un animal ?

Willi se opri din cîntat. Ridică încet degetele de pe clape. De ruşine, faţa lui mare, cu obrajii supţi, se acoperi de roşeaţă. Răspunse fără să se gîndească, cu primele cuvinte care îi veniră în minte, dar care îi spuseră femeii mai mult decît îşi dădea el seama.

— Înainte nu beam niciodată. Nici acum nu-mi place să mă îmbăt. E din pricina... da. Se opri, muşcîndu-şi buzele.

Berthe se simţi prost. Toţi bărbaţii beau, dar el, care-şi pierduse familia, avea într-adevăr motiv să bea. Şi totuşi nu fusese beat cînd venise la ea în vizită. De ce nu se mulţumise ea oare cu asta ?

— Iartă-mă, spuse ea ruşinată. Atîta doar că bărbaţii... nu-mi plac bărbaţii care beau. Soţul meu... era un bărbat bun, zău aşa. Dar uneori, cînd mergea cu alţii, îşi cam pierdea măsura. Şi atunci se schimba... nu mai era el însuşi... devenea brutal şi cu animalele şi cu mine.

Willi nu răspunse. Berthe se sculă brusc.

— Nu vrei să bei o ceaşcă de cafea, *Herr* Wegler ?

El dădu politicos din cap.

— Ai de ajuns ?

— Da.

Berthe îi zîmbi fericită şi se repezi spre maşina de gătit. O ceaşcă de cafea pentru el, însemna că în săptămîna aceea dînsa va rămîne o dimineaţă fără cafea. Dar nu-i păsa.

— Cîntă, te rog, stărui ea, întorcîndu-se. Îmi place foarte mult. Cînţi aşa de frumos !

Willi cînta şi în acelaşi timp o urmărea pe Berthe cu privirea şi se gîndea la ea. Cu cîteva ore înainte, pe cînd se îmbrăca special pentru această vizită, tovarăşii lui din baracă îl priviseră cu binevoitoare invidie şi făcuseră glume grosolane pe socoteala lui. Îi ascultase nepăsător. Acum îşi reamintea sugestiile lor. Doar nu era orb : *Frau* Lingg se gătise pentru dînsul. Nu-i spusese să plece după ce îi dăduse banii... îi oferise cafea... era văduvă. Şi dacă ea era de acord, de ce nu ? Îi va cere voie s-o mai viziteze şi după aceea vor vedea. Poate că viitorul îi va aduce mai mult decît un acordeon.

Willi nu se gîndea la căsătorie. A te gîndi la o femeie în legătură cu căsătoria, înseamnă să te gîn-

deşti la viitor. Dar Willi nu era în stare să privească nici cîtuşi de puţin viitorul în faţă. Trăia de pe o zi pe alta, avînd o singură ţintă conştientă : să scape cît mai mult cu putinţă de durere, de cugetări, de amintiri. Iar acum se îndrepta spre femeia aceasta, aşa cum se îndreptase înainte spre ciocanul pneumatic, căutînd doar o simplă potolire a simţurilor. După cum orice femeie, în orice bucătărie, i-ar fi trezit din nou în suflet gustul de viaţă, tot astfel orice femeie nu prea urîtă, îi putea mulţumi nevoile sexuale. Se gîndea la Berthe tocmai în chipul în care dînsa nu ar fi vrut ca el s-o facă ; iar ceea ce voia dînsul de la ea, era exact contrariul celor ce aştepta ea de la el.

O urmărea, chibzuind, şi îi măsura trupul cu privirea. O găsea foarte atrăgătoare — o faţă plăcută şi un trup plin şi puternic. Se întreba dacă făcea parte din femeile care s-ar culca cu un bărbat.

— Îmi place cîntecul acesta, spuse Berthe de lîngă maşina de gătit, întorcîndu-se spre el. Îl cînta şi soţul meu, dar nu atît de bine. Greşea mereu şi trebuia s-o ia de la capăt. Zîmbi fericită şi se întoarse din nou spre maşină. Willi dădu din cap şi continuă să cînte. Privea ţintă picioarele ei groase, şoldurile, ceafa caldă de deasupra gulerului rochiei. Se pierdu în închipuiri erotice, gîndindu-se ce bine ar fi dacă i s-ar da fără mofturi. „Greu mai e pînă ajungi acolo", îşi spuse el. „Îi ţii mîna, la despărţire, mai mult decît e nevoie şi acesta e primul pas ; apoi îi spui noapte bună şi o săruţi ; o sărutare mai prelungită la întîlnirea următoare ; Dumnezeu ştie cîtă vorbărie pînă ce te vezi în patul ei. Sau poate că lucrurile s-au schimbat acum ? E mult de cînd n-am mai avut de-a face cu aşa ceva. Dacă mi-ar întinde acum braţele şi ar spune : «Ştiu... şi cu mine se petrece acelaşi lucru»..."

Visarea încetă. Îi venise în minte o imagine îngrozitoare : soţia lui, Käthe, cu trupul gol, sfîşiat de la piept pînă în dreptul şalelor şi cu măruntaiele ieşite afară.

Imaginea îl urmări doar o clipă. În lunile trecute, constatase că există mijloace artificiale de uitare. Strînse dinții și-și mușcă buzele. Se aplecă deasupra acordeonului, ferindu-și fața de Berthe, și-și sili degetele să alerge de-a lungul clapelor. Și iată că mintea, obrazul, ochii i se goliră... căci durerea îl învățase să folosească tehnica aceasta. Asta era tot ceea ce știa astăzi.

— Cît de bine cînți, repetă Berthe, în timp ce punea cafeaua pe masă. Bărbatul meu n-a cîntat niciodată atît de bine.

— Am luat lecții cînd eram tînăr, explică Willi încet. În 1918, am stat cîtva timp în spital. M-a învățat un camarad. Și am continuat să cînt și mai tîrziu.

— Lasă acum acordeonul și bea-ți cafeaua cît e fierbinte. Închipuie-ți, n-am nimic să-ți ofer pe lîngă ea. Oftă, dar apoi începu să rîdă. Cafea de orz și nici o bucățică de cozonac. Halal viață!

— E foarte bună, *Frau* Lingg. Ea nici nu știa cît îi era de recunoscător pentru gestul acesta de ospitalitate.

— N-am mai fost în stare să coc un cozonac pentru cafea, Dumnezeu știe de cînd. Mi se pare că mîncăm acum ca deținuții. Gîndește-te, pînă și noi, țăranii! Totul e înregistrat. Îți jur că ei știu de fiecare picătură de lapte pe care o dau vacile mele, de fiecare ou care urmează să fie ouat, de fiecare cartof. Și ei le vor pe toate. Dacă aș încerca să-mi opresc o ceașcă de lapte peste ceea ce mi-e permis... m-ar băga la pușcărie. Rîse încet, clătinînd din cap. Un lucru n-am să înțeleg eu niciodată: laptele pe care-l predau eu, arată a lapte, dar cînd îl cumpără orășenii arată ca o apă albăstruie. Mă întreb ce fac oare cu el? Rîse din nou, și trupul îi tresăltă ușor, în disprețul specific al săteanului pentru tîrgoveți. Își închipuie cumva că hrănesc porcii cu el? Laptele smîntînit e bun pentru porci și pentru polonezi, așa spun țăranii.

Willi zîmbi, absent. Ochii lui priveau țintă spre fața ei rotundă și veselă. Îi plăcea fața ei. Avea pielea aspră, cu cîteva urme mărunte de vărsat de vînt pe frunte și pe una din laturile nasului cîrn. Dar era un obraz viu, cald, foarte femeiesc; gura ei largă, cu buzele cărnoase, ochii negri și strălucitori, îi excitau simțurile. Ar fi dorit să se aplece deodată peste masă și să sărute gura ei zîmbitoare. Dorea să-i mîngîie cozile negre și s-o țină lipită strîns de el, ca să-i simtă sînii înfiorați și calzi strivindu-i-se de piept. Se gîndi, înfierbîntat: „De ce nu? De ce să n-o fac? N-am ce pierde. Poate că și ea dorește același lucru. Iar dacă nu se prinde, ducă-se dracului." Dar apoi își spuse: „Nu fi nebun. Femeilor nu le place să fie socotite ușuratice. O să se înfurie. De ce să te pripești și să pierzi asemenea prilej?"

Berthe observase privirile lui Willi și le cunoștea înțelesul. Pînă și fața lui împietrită prindea viață atunci cînd o privea. Văzîndu-l, inima ei se umplea de nădejde și de fericire. Sporovăia veselă, vorbind de una și de alta și în timpul acesta ochii îi deveneau și mai strălucitori sub privirea lui aprinsă. Și dînsa era înfometată după îmbrățișarea unui om iubit, iar dacă n-ar fi avut și altceva în gînd, ar fi fost destul de îndrăzneață să-i facă pe plac. Nu mai era un copil și n-o chinuia simțămîntul de vină sau temerile fecioreInice. Dar dînsa spera să-l lege de ea pe vecie, iar dacă el nu știa asta încă, avea s-o descopere în curînd. „Pînă una alta", gîndi ea rîzînd în sinea ei, „nu strică dacă arde puțin. Și eu simt la fel, așa că vreau să mă ia în serios."

Își băură cafeaua și Berthe continuă să discute vioaie. Vorbea despre gospodărie, povestind cît îi venea de greu s-o conducă singură. Îi mobilizaseră argatul și-i luaseră și calul. Ogorul fusese prost arat de un detașament de școlari de la oraș, care n-aveau habar de munca cîmpului. Semințele îi fuseseră aduse tîrziu, era lipsă de îngrășăminte și totuși auzeai me-

reu că ţara are nevoie de mai multă hrană şi că ţăranii aveau datoria să mărească productivitatea.

— Cum? întrebă ea, rîzînd. Muncesc şi aşa din zori pînă-n noapte. Sînt o femeie singură. Dacă unul din deştepţii aceia mi-ar spune măcar cum să fac. E cumva vina mea dacă anul acesta n-a fost zăpadă în ianuarie şi mi-a degerat secara?

— Da, ai nevoie de un ajutor — îţi trebuie un bărbat în gospodărie, spuse Willi. Inima Berthei începu să salte de bucurie. Îl privi cu un zîmbet sfios. Dar el nu continuă, după cum sperase dînsa. Îi fugeau gîndurile înapoi, la vremea cînd visase şi el să aibă o casă la ţară.

— Închipuie-ţi, spuse ea după un scurt răstimp de tăcere, acum intrăm în vară. Totul depinde de lucrările făcute la cîmp în viitoarele cîteva luni. Cartofii trebuiesc prăşiţi, fînul trebuie cosit de două ori — nimic nu se face singur la ţară. Dacă m-ar ajuta un bărbat voinic, n-aş mai avea nici o grijă.

— Da, spuse Willi. Îşi terminase cafeaua şi simţea că buna-cuviinţă îi cerea să plece. Dar nu voia să plece. Spera mereu că dînsa va face vreun gest care să-i permită să fie îndrăzneţ cu ea... deşi nu-şi dădea prea bine seama ce se aştepta să facă. După atîţia ani de căsnicie, acum era nevoit să-şi bată bine capul asupra felului în care te apropii de o femeie...

— Asta este, spuse Berthe. O gospodărie ţărănească nu e o plăcere pentru o femeie singură.

— Nu. Willi îi surîse. Am să-ţi spun ceva, zise el deodată. Am trăit toată viaţa la oraş, dar cu ani în urmă îmi făcusem planul să strîng bani ca să-mi cumpăr pămînt şi o casă.

— Zău? Te pricepi cumva la agricultură?

Willi scutură din cap.

— Nu, dar am crezut întotdeauna că s-ar putea să-mi placă. Prima oară cînd mi-a venit gîndul acesta eram în Franţa, în războiul trecut.

— Trebuie să te pricepi, ca să fii ţăran. Nu e ca şi cum ai apăsa pe un buton la fabrică.

— Ştiu. Dar credeam că aş putea învăţa. Sînt îndemînatic.

— Atunci, de ce n-ai făcut-o... De ce nu ţi-ai cumpărat pămînt ?

— N-am putut strînge niciodată destui bani, spuse el cu părere de rău. Puneam cîte ceva deoparte şi apoi rămîneam fără lucru. Am răsădit ceapă într-o lădiţă lîngă geam — asta e singura mea experienţă în ceea ce priveşte agricultura.

— Grozav agricultor, rîse Berthe.

Willi îi surîse şi el.

— Erau cepe bune. Se sculă şovăind. Ei, *Frau* Lingg, acum e timpul să plec. Cred că am stat prea mult.

— Ba de loc. Nici să nu-ţi treacă prin gînd aşa ceva. Mi-a făcut plăcere.

— Îţi mulţumesc pentru cafea şi pentru... arătă către acordeon. Ştii, dacă ai vrea să mi-l vinzi, *Frau* Lingg...

— E o amintire, spuse ea. N-aş putea. Dar (ca şi cum i-ar fi trecut chiar atunci prin minte) de ce n-ai mai veni uneori pe aici să cînţi ?

— Nu te-ar supăra ?

— Mi-ar face plăcere.

— Minunat... Îţi mulţumesc.

Comedia dintre ei încetă în clipa în care Willi începu să rîdă cu o veselie pe care Berthe nici nu i-o bănuise.

— Sînt un mincinos, *Frau* Lingg. N-aveam de gînd să-l cumpăr. Voiam doar să mă inviţi, după cum ai şi făcut.

Berthe rîse o dată cu el. Dar în clipa următoare, văzîndu-i privirea, i se făcu milă de dînsul.

— Ştii... sînt atît de singur la fabrică, îi spuse el simplu. Eu... nici nu ştii cît de bine îmi face... să fiu aşa... într-o odaie ca asta cu dumneata.

— Da ? întrebă ea. Dar nici dînsa nu mai putea ascunde adevărul din sufletul ei. Faţa ei avea acum o expresie pierdută şi sinceră, ca cea a unui copil. Dar

nu poţi fi atît de singur la fabrică, *Herr* Wegler, cum sînt eu aici. De aceea te-am invitat.

Se priviră în tăcere.

— *Frau* Lingg, spus el blînd, pe un ton care Berthei i se păru afectuos, *Frau* Lingg. Gura ei începu să tremure, iar faţa îi trăda o supunere atît de adîncă şi deplină. încît Willi fu cuprins de o dorinţă sălbatică. *Frau* Lingg, murmură el din nou. Privirea îi era aprinsă şi dură. Dînsa stătea nemişcată, cu capul plecat, ferindu-şi ochii de el. Willi întinse mîna şi îi atinse părul. *Frau* Lingg, şopti el.

Berthe suspină adînc şi-l privi încă o dată, cu acea expresie involuntară de supunere. Nu avusese intenţia asta, nu voia să se întîmple încă nimic. Dar simpla mărturisire a singurătăţii ei îi dezlănţuise dorinţa, ca şi cum vorbele ar fi avut o putere magică. Mintea îi spunea să se ferească : „Nu încă. Va avea o părere proastă despre tine. Nu trebuie s-o faci." Dar era ameţită, simţea în piept şi în toate mădularele o toropeală atît de fierbinte, încît îi topise orice urmă de voinţă.

Cînd o sărută, i se muiară genunchii. Ar fi căzut jos, de n-ar fi fost braţele lui. Îi ţinea trupul strîns lipit de el, buzele lui îi striveau gura, iar mîna îi rătăcea îndrăzneaţă şi lacomă pe sînii ei. Stăteau înlănţuiţi, pradă unei dorinţi chinuitoare, care nu era aceeaşi pentru amîndoi. Gura lui nu se desprindea de a ei şi braţele care-i încolăceau trupul nu-şi slăbeau strînsoarea. Cînd o duse spre dormitor, mai mult purtînd-o în braţe, ea nu se împotrivi. Era beată de o dorinţă cu mult mai veche decît cea pe care el — sau oricare alt bărbat — o cunoscuse vreodată. Şi era mai năvalnică decît toate planurile ei, decît mîndria şi prejudecăţile ei.

Farmecul pieri tot atît de repede precum venise. În timp ce Willi o întindea pe pat, ea deschise ochii. Îi văzu faţa, jumătate în umbră, jumătate luminată de lampa din bucătărie. Devenise sălbatică ; privirea îi era brutală. Berthe îşi dădu seama cu durere, că du-

ioşia pe care o simţise într-însul nu fusese sinceră, după cum nu fusese sincer nici sentimentul de compătimire pe care credea că-l trezise în sufletul lui. Şi gîndindu-se la ceea ce avea să se întîmple, începu să strige, fără şir, şi să-l roage:

— Nu. Te rog, nu. Dă-mi drumul.

Willi îi dădu drumul — şi nu ştiu niciodată de ce. N-o făcuse din înţelegere pentru ea. Sufletul lui era prea bolnav pentru a putea fi înţelegător faţă de alţii. Şi nici din milă n-o făcuse, căci cruzimea pe care femeia i-o zărise pe faţă, fusese într-adevăr acolo. Willi nu avea de unde şti, dar în clipa aceea pe faţa lui stătea zugrăvit ceva groaznic: expresia pe care o avuseseră trăsăturile lui atunci cînd omorîse cîinele. Aşa cum se prefăcuse, deodată, dintr-un beţiv blajin şi buimac într-un om care sărea pe un cîine şi-l omora călcîndu-l în picioare, tot astfel, o dată cu izbucnirea poftei lui trupeşti, nu apăruse duioşia — pe care pînă şi un bărbat libidinos o poate simţi pentru obiectul dragostei lui de o clipă — ci o cruzime fioroasă. Timp de zece ani de zile, Willi fusese nespus de chinuit: iar acum, colcăind în ascunzişurile întunecate ale inimii lui, se adunase o ură tulbure şi de neînţeles. Nu ştia ce ura sau pe cine anume. Dar în dorinţa lui pentru Berthe, simţise mai ales nevoia s-o chinuiască.

Nu se poate spune ce l-a făcut să-şi retragă mîinile de pe trupul ei şi apoi să se ridice încet... să-şi întoarcă privirea de la dînsa şi să se uite absent pe fereastră. Nu avea s-o ştie nici el vreodată. Dar poate că nu era decît atît: în bestia aceea uriaşă, care se îmbătase cu rachiu şi strivise un cîine cu picioarele, mai sălăşluia încă omul care purtase odinioară un copil pe malul unui rîu, ducîndu-l în spinare şi jucîndu-se *de-a mielul gras*. Sufletul acestui om auzise ţipătul Berthei — şi se ruşinase. De aceea îi dăduse drumul.

Şi timp îndelungat, tăcură amîndoi. Berthe se sculă. Corpul şi membrele îi tremurau, dar ochii îi erau uscaţi. Îşi potrivi încet hainele. Îl observa pe Willi,

care stătea cu fața încremenită și ochii lipsiți de viață, privind lumina umbrită a lunii care acoperea cîmpia.

— Tu ! murmură ea, cu o voce joasă și răgușită de emoție. Ce fel de om ești ? Ți-am văzut fața... Te-ai uitat la mine de parcă nimic pe lume nu te-ar fi îngrozit mai mult... nici nu mă doreai. Nu știu ce voiai. Nu ești decît un porc ! Toți bărbații nu sînt în cele din urmă decît niște porci !

— Nu, se bîlbîi el, întorcîndu-se către ea ; eu nu... nu sînt... Tăcu, încurcat de zbuciumul dureros dintrînsul.

— Sînt o proastă, strigă ea. Știam că ai să mă iei drept o femeie ușuratică. Pleacă de aici. Ieși imediat. Să nu mai vii niciodată. Începu să plîngă și-și acoperi fața cu mîinile, hohotind umilită și înfrîntă.

— Nu plînge, spuse el. Orice, numai nu plînge. Ești o femeie cumsecade, zău. Numai... Se opri, apoi izbucni mînios : Ce dracu', încetează o dată cu plînsul ! Nu te purta ca și cum ți-aș fi făcut cine știe ce. Nu ți-am făcut nimic. Ți-am plătit cîinele, nu-i așa ? Și cine mi-a spus astă-seară să mai stau ? Dacă s-a întîmplat ceva, e din vina ta ! Eu n-am vrut. Eu nu vreau decît să fiu lăsat în pace.

— Din vina mea ? Sări în picioare cu un strigăt de furie. Ieși afară, porcule ! Ieși afară, că de nu, o pățești !

Willi se întoarse. Șovăi o clipă, apoi ieși din odaie. Ea rămase nemișcată, tremurînd, și ascultă scîrțîitul pantofilor lui pe podeaua bucătăriei. Lacrimi sărate i se rostogoleau pe obraji. Apoi își opri răsuflarea, căci îl auzise oprindu-se la ușă.

— *Frau* Lingg, spuse el din cealaltă cameră, îmi pare rău. Nu s-a întîmplat nimic din vina dumitale, nimic. Eu... Ea n-avea de unde să vadă că și el începuse să tremure, dar îi auzea gîngăvitul jalnic. Sînt bolnav, spuse el gemînd. Nu știu ce mă mînă să fac anumite lucruri.

Berthe se îndreptă repede spre ușa dormitorului. Niciodată nu urîse un bărbat așa cum îl urîse pe Willi

în momentul în care zărise răutatea dispreţuitoare cu care voia s-o aibă... Şi totuşi el îi dăduse drumul doar după o clipă. Între aceste două clipe zăceau contradicţiile din omul acesta... şi zbuciumul pe care trebuia să-l aline ea.

Începu să-i vorbească. Nu vorbea dintr-un calcul conştient, cu prefăcătorie, ci cu o sinceritate pornită din adîncul inimii. Vîrtejul de emoţii prin care trecea nu mai lăsa loc mîndriei sau ruşinii, strategiei sau mustrărilor meschine.

— Credeam că-ţi plac, spuse ea. Astă-seară ţi-am spus să rămîi, fiindcă îmi plăceai şi tu mie. Ştii la ce mă gîndeam ? Nu mi-e ruşine să-ţi spun. Mă simt singură. Ştiu că şi tu eşti singur. Speram ca după un timp, dacă totul ar fi mers bine între noi, să mă ceri în căsătorie. Crezi oare că m-aş fi lăsat sărutată de orice bărbat — de orice străin ? Nu. Dar îmi plăceai atît de mult, încît nu m-am mai putut stăpîni... iar acum ai stricat totul.

Tăcu. Toată fiinţa ei sîngera, nădăjduind fără nădejde că el va vindeca în vreun fel rănile pe care le făcuse amîndurora.

Willi se întoarse. Faţa îi era crispată.

— Ştiu, murmură el. Am băgat de seamă.

— Atunci, de ce ai... de ce a trebuit... ? Îşi căuta zadarnic cuvintele.

— Sînt bolnav, spuse el din nou, cu un geamăt. Îşi acoperi deodată faţa cu mîinile lui mari, de parcă s-ar fi temut de mărturisirea acestei slăbiciuni. N-a mai rămas în mine nimic. Nu sînt nimic... Acum nu mai sînt bun de nimic.

— De ce ? întrebă ea, apropiindu-se de el. Ce e cu tine ? Ce te face să fii aşa ?

Nu-i răspunse. În schimb spuse, privind-o de data aceasta drept în ochi :

— Da, şi eu sînt singur. Sînt atît de singur şi de bolnav pe dinăuntru, că-mi vine să mă omor.

— Fiindcă nu-ţi plac ? întrebă ea. Asta-i pricina ?

— Nu... eu... Începu să se bîlbîie. Îmi placi. Dar în dormitor, am... nu ştiu ce s-a întîmplat cu mine. M-ai făcut să... Am început să mă gîndesc la soţia mea. Un geamăt îi scăpă de pe buze. Nu pot îndura amintirea soţiei mele. O văd zăcînd pe jos, cu faţa sfîrticată, cu braţele smulse şi cu trupul arătînd ca şi cum şi-ar fi băgat un măcelar cuţitele în el. Şi asta mă face să vreau să omor pe cineva. Dacă ar fi murit măcar de vreo boală... Sau poate, dacă ar fi avut parte de o înmormîntare, dacă aş fi plîns aşa cum trebuie să plîngă un bărbat... Dar o îngrop de zece ori pe zi... şi dînsa e tot acolo, jos, tăiată în bucăţi.

Se îndreptă spre el, prea plină de o neaşteptată compătimire, pentru a-l mai putea urî. Iar cînd începu să vorbească, Willi simţi cum îl sfîşie durerea ascuţită din piept.

— Dar sîntem amîndoi atît de singuri, spuse ea. Oamenii ca noi trebuie să plîngă împreună.

— O, nu, spuse el cu vocea frîntă, nu! Acum ţi-am spus. Pot să plec. Îmi pare rău că am venit.

Poate că în viaţa unei femei ca Berthe se iveşte o dată o clipă de înţelegere atît de adîncă pentru altă fiinţă omenească, încît i-ar fi cu neputinţă să şovăie în privinţa celor ce ar trebui să facă, sau să greşească în ceea ce face. Îi luă mîna şi o apăsă pe pieptul ei.

— Rămîi cu mine, îi spuse ea cu dragoste. Se ridică în vîrful picioarelor şi-şi aruncă braţele în jurul gîtului lui. Îi sărută faţa cu milă, fără cuvinte, cu sărutări scurte, uşoare, pe obraji, pe gură, pe frunte.

— Rămîi cu mine, Willi, şopti ea. Sîntem străini, dar simţim nevoia să ne iubim. Eu te şi iubesc. Nu mi-e ruşine, Willi. Dacă mă părăseşti, nu ştiu ce am să fac.

El nu răspunse. Se lăsa îmbrăţişat, tremurînd din tot trupul.

— De ce ţi-e atît de greu să plîngi cu mine? Şi eu o pot plînge pe soţia ta. Uite, nici nu mă mai pot împiedica s-o plîng.

Şi în timp ce anii lui de tulburare şi de chin se topeau într-o jale adîncă, ea îl ţinu strîns lîngă dînsa şi îi mîngîie părul, pe cînd el plîngea şi plîngea ; iar lacrimile lui îi umezeau faţa, şi trupul lui uriaş, de oţel, se cutremura de durere. În clipa aceea, mila şi dragostea Berthei atinseră o culme pe care nu o cunoscuse niciodată şi nici nu avea s-o mai cunoască.

Willi zăcu toată noaptea în braţele ei. Îi vorbi despre viaţa lui, dezlînat şi fără şir, se lăsă în voia unor izbucniri de plîns neaşteptat, apoi vorbi din nou. În zori, adormiră istoviţi.

Capitolul X

Mai-iulie 1942.

Începînd din noaptea aceea furtunoasă, Willi o privi pe Berthe cu ochii orbiţi de o neţărmurită recunoştinţă. Între dînşii se desfăşura dragostea matură a unui bărbat şi a unei femei, singuri amîndoi, şi care se potriveau; dar dincolo de această dragoste, Willi era legat de Berthe ca un copil de mamă; o vedea în lumina strălucitoare a adoraţiei. Ea potolise amărăciunea care-i otrăvea sufletul şi ei i se cuvenea răsplata pentru a-l fi înapoiat vieţii, vindecîndu-l. Uneori Willi se străduia să exprime ceea ce simţea, dar cuvintele lui se sfîrşeau întotdeauna într-o bolborosire fără înţeles. Şi atunci se mulţumea s-o îmbrăţişeze cu patimă, încercînd să-i spună cu trupul ceea ce nu putea îmbrăca în cuvinte.

Tot aşa se petreceau lucrurile şi cu Berthe. O dată cu trecerea săptămînilor observă, plină de bucurie, că omul ciudat şi aspru de care se îndrăgostise, devenea din ce în ce mai puţin aspru şi mai puţin ciudat. Acum putea să rîdă, fluiera cînd intra seara pe poartă, era un tovarăş de viaţă bun şi liniştit, pe care te puteai bizui. Pe măsură ce Willi îşi deschidea inima, cinstea lui sufletească trezi la viaţă tot ceea ce era curat şi în propria ei fire. Iar uneori, în timp ce lucra la cîmp, se oprea, suspina de fericire şi-şi spunea: „Cum e cu putinţă ca o femeie de treizeci şi şase de

ani, cu un fecior mare, să mai poată găsi o nouă dragoste şi o nouă viaţă?"

Dintre toate zilele săptămînii, duminica fusese pe vremuri cea mai mohorîtă pentru amîndoi, dar acum devenise o zi plină de bucurii. În timpul săptămînii, Willi trebuia să se înapoieze la baracă la ora unsprezece noaptea. După cina luată la cantina fabricii, se ducea la Berthe, care se întorcea cam tot pe la ora aceea de la cîmp. Stătea pînă la nouă — rareori mai tîrziu, căci Berthe trebuia să se scoale şi mai devreme ca el — apoi se întorcea acasă. Dar seara de sîmbătă spre duminică şi-o petreceau împreună. Fiecare tînjea după aceste două zile, ca un prizonier care aşteaptă liberarea.

Cu o dîrzenie care o înveselea pe Berthe în fiece duminică, Willi se străduia să devină ţăran. Nu era muncă pe care să nu fi încercat s-o facă în locul ei, iar dacă ducea cumva lăturile în cocina porcilor, se lăuda în gura mare că e un ţăran desăvîrşit. Dimineaţa, în timp ce Berthe spăla rufele amîndurora şi ii vorbea prin fereastra deschisă, Willi, gol pînă la brîu, stătea în bătaia soarelui fierbinte şi tăia lemnele de foc pentru o săptămînă. O dată munca terminată, se ducea la fereastră şi fluiera.

— Ai ceva de lucru pentru argatul tău? întreba el. Apoi vîra mîinile înăuntru, o trăgea spre el şi-şi freca obrazul năduşit de gîtul ei cald, sărutînd-o într-una.

— A, striga el, eşti o zgripţoroaică, nu laşi argatul să facă nici o treabă în locul tău. Nu-i de mirare că Spindler al tău a plecat în armată.

— Aşa, răspundea ea, izbindu-l peste pieptu-i pietros. Aşa? Şi în timp ce dînsa il lovea, el rîdea, mîndru de puterea lui.

— Hai, femeie, ieşi afară, ii spunea. Vino să-ţi arăt cîteva figuri de gimnastică.

— Ha, ha! Gimnastică!... Oare cresc cartofii din asta?

— Ai nevoie de mişcare. Ai început să te îngraşi.

— Mişcare? Cînd s-a mai pomenit ca un țăran să aibă nevoie de mişcare? Îți închipui că stau toată săptămîna şi apăs pe butoane ca tine?

— Apăs pe butoane! spunea el. Auzi! Butoane!

Cînd sosea ora mulsului, se duceau amîndoi în grajd, iar Willi imita ciripitul tuturor păsărelelor de pe drum. În fiecare duminică, Berthe se scutura de rîs văzîndu-l cum trage, violent şi zadarnic, de ugerul unei vaci care se împotrivea.

— Măi, cap sec, îi striga ea în glumă, cum vrei să devii țăran? Trebuie să storci laptele şi să nu rupi ugerul în bucăți. Doar nu-i maşină, brută ce eşti!

Şi în fiecare duminică, Willi era cel care se băga în cotețul găinilor. Ieşea de acolo cu ouăle calde în mîinile lui mari şi cu un aer veşnic uimit, căci se gîndea la minunile naturii. Apoi stătea lîngă cocina porcilor, mut de mirarea orăşeanului în fața celor şase purceluşi ce-şi vîrau rîturile în burta scroafei... pînă cînd Berthe striga batjocoritoare:

— Aşa, aşa... ei, ai de gînd să vii, sau vrei să te culci şi tu acolo şi să sugi?

În orele lor libere, el cînta la acordeon, sau se plimbau pe cîmpul plin de miresme, iar uneori mergeau pînă în sat. Aici Berthe îl ținea pe Willi de braț, cu vădită mîndrie, şi se plimba de-a lungul drumului ca o regină.

Cele cîteva ore din noapte, înainte ca Willi să se întoarcă la fabrică, erau numai ale lor. Stăteau culcați, iar lumina lunii le învăluia trupurile extaziate într-o pînză rece şi albăstruie. Se doreau unul pe altul cu o foame nesățioasă, nepotolită, care-i uimea chiar şi pe dînşii. O dată, prea plin de fericirea pe care abia o putea cuprinde în inima lui recunoscătoare, Willi exclamă:

— Dar ce fel de femeie eşti tu? Mă faci să mă simt de parcă... de parcă aş avea nouăsprezece ani... ca şi cum viața mea ar începe abia acum.

Fu surprins de reacția Berthei. Îi răspunse brusc, întristată:

— Eşti un om prea bun pentru mine, Willi.

— Ce? întrebă el. I-auzi prostie.

— Zău că eşti prea bun. Ştiu eu ce spun, Willi; dacă fac vreodată ceva care nu-ţi place, caută s-o treci cu vederea. Aminteşte-ţi doar că te iubesc.

— Ce tot vorbeşti acolo? Şi ce fel de om crezi că sînt eu?

— Tu? Tu eşti desăvîrşit.

Willi pufni în rîs.

— Cum să nu!

— Ei, atunci spune-mi tu ce fel de om eşti.

— Eu? O, eu... Amuţi.

— Ai adormit? Il împunse în coaste.

— Cine poate şti ce fel de om sînt? răspunse el abătut.

Berthe se ridică, sprijinindu-se într-un cot şi-l privi.

— La ce te gîndeşti? îl întrebă ea serioasă.

— La nimic. La ce să mă gîndesc.

— Tocmai asta te întreb şi eu. Rîse. O voi, bărbaţii!

— O, voi femeile, răspunse el batjocoritor. Iată, am să-ţi spun: îmi place să cînt la acordeon, îmi place să fluier, îmi place să muncesc şi... o apucă şi o trase către el cu o mişcare de luptător... îmi place gimnastica.

— Asta ştiu, spuse ea rîzînd. Şi mai ce?

— Nimic.

— Iţi place să mergi la biserică? După ce vom fi căsătoriţi, aş vrea să merg uneori duminica. Ai să vii şi tu cu mine? Acolo ne adunăm noi, oamenii de la ţară.

— Desigur.

— Iţi place să te întîlneşti cu prietenii?

— Cum să nu!

— Aş vrea să cunoşti familia Guttman, apoi pe Irma Winz, vecina mea. E una din cele mai bune prietene ale mele.

— Irma! exclamă Willi.

— O cunoşti?

— Nu. Am cunoscut o dată altă Irma.

— Sînt geloasă. Era prietena ta?
— Nu. Era soţia unui prieten.
— Şi el cine era?
Willi nu răspunse numaidecît. Nu-i vorbise niciodată Berthei de Karl, iar acum îi venea greu s-o facă. Dar în cele din urmă îi povesti totul.
— O, spuse ea, dar... dacă a fost comunist... atîta pagubă.
Pentru prima oară de la începutul legăturii lor, Willi ridică mînios vocea. (În noaptea următoare, îi ceru apoi supus iertare.)
— Era un om bun, răspunse el aspru. De ce vorbeşti despre lucruri pe care nu le cunoşti? Era un om cinstit, dar din partea lor n-a fost cinstit să-l omoare.
Speriată, Berthe bolborosi:
— Dar... îmi pare rău... iartă-mă. Ai dreptate. Nu l-am cunoscut. Nu trebuia să vorbesc aşa. Apoi, fiindcă el tăcea:
— Tu eşti... tu nu vorbeşti niciodată despre partidul naţional-socialist sau despre guvernul nostru, Willi. Eşti oare unul din cei care... ?
— Nu vorbesc niciodată despre ei fiindcă nu mă gîndesc niciodată la ei, răspunse el tăios. Tot ce vreau, e să trăiesc liniştit.
Willi căuta să evite discuţia. În zilele acelea începuse să cugete mereu, în gîndurile lui tainice, asupra politicii, deşi nu dorea s-o facă şi încerca să-şi îndrepte gîndul aiurea ori de cîte ori îşi dădea seama de asta.
— Vreau să trăiesc liniştit, repeta el pe acelaşi ton aspru. Vreau să muncesc — să stau aici la fermă dacă se poate — şi să te am pe tine. O îmbrăţişă pătimaş. Nu-mi pasă de nimic altceva, nici măcar de ceea ce se întîmplă cu vecinul de alături. Dacă am putea trăi liniştiţi şi...
— Sigur că vom putea, spuse Berthe din toată inima. Ai să vezi ce nevastă bună am să fiu, Willi. Iar dacă am să fac lucruri care nu-ţi plac, atunci să mi le spui, dragul meu, ca să mă pot schimba.

Drept răspuns, Willi izbucni într-un hohot prelung de rîs. Îi mîngîie obrazul, privind-o cu dragoste.

— Nici nu ştii cîte te iubesc, Berthe, şopti el. Cu tine uit ceea ce nu doresc să-mi amintesc din trecut. Tu ești ca... nu ştiu ca ce anume. Dar fără tine, n-aș fi nimic.

Se înlănţuiră într-o îmbrăţişare aprinsă.

— Iubitul meu, murmură ea, uneori... cînd sîntem ca acum... te mai gîndeşti încă la... la prima ta soţie?

— Nu, spuse el încet, nu!

— Nici eu nu mă gîndesc niciodată la Johann. Niciodată, Willi.

Nici unul nu mărturisea tot adevărul, dar bine făceau, căci erau doi oameni care aveau nevoie să se iubească.

2

Viaţa devenise frumoasă pentru Berthe şi Willi — dar nu chiar în întregime. Asta din pricina cîtorva motive, dintre care cel mai important era Anna Mahnke. La cîteva săptămîni după ce Willi devenise un oaspete statornic în gospodăria Berthei, aceasta primi vizita oficială a conducătoarei ocrotirii sociale din localitate. Şi după ce Anna se interesă la repezeală de sănătatea Berthei, iar Berthe îi mulţumi întrebînd-o cum o mai duce cu vestita ei boală de ficat, Anna atacă problema direct:

— Aşadar, începu ea cu un surîs dulce, trebuie, în primul rînd, să te felicit, nu?

— Pentru ce?

Surîsul Annei se lărgi.

— Pentru *Herr* Wegler, bineînţeles.

Berthe rămase înmărmurită:

— De unde-ai aflat?

— Ce importanţă are? Am şi eu mijloacele mele.
Şi începu să rîdă plină de mîndrie.

— Dar aş vrea să ştiu, stărui Berthe. Nu întreba din curiozitate, ci de teamă. Oricît de mult l-ar fi iubit pe Willi, nu putea spune că ştie totul despre el. Unii bărbaţi se lăudau cu iubitele lor. Oare se fălise şi Willi cu ea în fabrică?

— Spune-mi, te rog, insista ea. Am motivele mele.

— Ei, nu-i nici o vrăjitorie la mijloc. Cînd unul din muncitorii fabricii începe să lipsească din baracă în fiece sîmbătă seară, autorităţile vor să ştie unde se duce. Asta-i tot.

— Vrei să spui că l-a urmărit cineva pe Willi?

— Şi ce-i cu asta? Sîntem în război. Trebuie să existe un control. De altfel, totul e în regulă. *Herr* Wegler îşi petrece nopţile de sîmbătă spre duminică cu *Frau* Lingg. Admirabil! Toată lumea e mulţumită. Desigur că informaţia e trimisă numaidecît la biroul meu. Şi, cu prima ocazie, am venit încoace. Aşadar iată-mă! Şi acum spune-mi: cum merg lucrurile?

— Foarte bine.

— Sînteţi hotărîţi să vă căsătoriţi?

— Da.

— Perfect. Sper că şi eşti însărcinată.

— Nu.

— De ce?

Tăcere.

— Luni dimineaţă, doctorul Zoder de la fabrică dă consultaţii în oraş. Vino şi tu să te examineze.

Berthe îşi scărpină semnele mărunte de vărsat de pe nas.

— Pentru ce să mă examineze? Sînt sănătoasă.

— Pentru ce? Ca să vadă de ce nu eşti însărcinată.

— Ştiu de ce nu sînt însărcinată. Fiindcă nu vreau să fiu. Cînd am să fiu căsătorită, am să fac un copil. Dar înainte nu.

— Care va să zică, asta-i ! Vocea Annei se răci. O femeie germană să vorbească în anul 1942 ca bunica ei !

— În anul 1942, un bastard e tot un bastard.

Reflecţia aceasta avu darul s-o înfurie la culme pe Anna.

— Nu folosi cuvîntul ăsta ! Nu mai există astfel de cuvinte. Un copil e un copil. Crezi că poţi murdări un copil german, nevinovat, printr-un cuvînt murdar ? Numai gîndul tău e murdar. Ar trebui să-ţi fie ruşine.

Berthe dădu din umeri. Stătea cu mîinile în şolduri şi cu picioarele ei puternice şi groase bine înfipte în pămînt, puţin depărtate unul de altul. Tăcerea se prelungi.

Anna hotărî să fie împăciuitoare şi încercă o nouă metodă.

— În legătură cu asta... tocmai voiam să te întreb : în fişa ta scrie că ai născut trei copii, dintre care numai unul trăieşte.

— Da. Rudy. E în armată.

— Rudy, îl ştiu. Un băiat minunat. Iar ceilalţi doi trebuie să fi murit mai înainte ca să mă fi mutat eu aici, nu ?

— Da.

— De vreo boală, nu-i aşa ? Asta ar trebui să scrie în fişa ta. E un scandal felul în care se făceau înainte fişele.

— Erau amîndoi mici cînd au murit, spuse Berthe liniştită. Două fete... cea mică a căzut în fîntînă pe cînd se juca — cel puţin aşa am crezut noi — şi cealaltă a încercat s-o scoată.

— Ce tragedie... e îngrozitor. Dar cel puţin bine că n-a fost la mijloc vreo boală.

Tăcere.

— Atunci, cînd aveţi de gînd să vă căsătoriţi ?

— Rudy vrea să-l cunoască şi el pe *Herr* Wegler. După aceea. Rudy vine în curînd în permisie.

— Aşadar, pe curînd, nu ?

— Peste vreo cîteva săptămîni, cred.

— Numai cîteva săptămîni? Atunci de ce să nu dai drumul copilului de pe acum?

Berthe zîmbi şireată.

— Dacă e vorba numai de cîteva săptămîni, de ce să nu dau drumul copilului abia atunci?

— Cine ştie ce se mai poate întîmpla pînă atunci?

— Tocmai: Cine ştie? De aceea aştept şi eu.

— Dar cum de te poţi gîndi numai la tine, Berthe? Doar nu eşti atît de egoistă. Hitler aşteaptă ca fiecare femeie rodnică să-şi dea contribuţia în războiul acesta. Asta înseamnă să facă copii.

Tăcere.

— Ei?

Tăcere.

— Berthe... trebuie să înţelegi că aceste probleme au încetat să mai fie personale. N-am venit aici numai ca să mă aflu în treabă. E o chestiune care priveşte tot poporul.

Tăcere...

— *Ach*... rîse Anna. Voi ţăranii! Cînd vă încăpăţînaţi voi, e ca şi cum ai vrea să împingi un zid de piatră... Bine... am să mai trec eu să te văd. La revedere, Berthe.

— La revedere.

Acesta fu începutul luptei dintre ele. După o săptămînă, Anna veni din nou. Mai primise Berthe veşti de la Rudy? O... permisia fusese amînată? Ce pierdere de timp! Luni întregi vor fi irosite din pricina asta. Ce rost are? Şi ce lipsă de patriotism!

Anna era neobosită în argumentele ei. Dar fiindcă Berthe nu putea rămîne însărcinată numai de pe urma încercărilor ei de-a o convinge, situaţia deveni oarecum comică. Toată povestea asta ar fi amuzat-o poate dacă n-ar fi fost vorba şi de purtarea lui Willi. Intr-un fel pe care Berthe nu-l putea desluşi, ea începuse să vadă la Willi, treptat, lucruri care o îngrijorau. Ca şi cum în urzeala delicată a relaţiilor dintre

ei s-ar fi strecurat un fir străin, un fir pe care nu izbutea să-l scoată afară, oricît s-ar fi străduit.

Necazul începu abia atunci cînd ajunse să discute amănuntele practice ale căsătoriei lor. Oricît de dornică ar fi fost Berthe să legalizeze legătura lor, era totuşi nevoită să pună problema aceasta şi fiului ei. Conform noilor decrete privitoare la proprietatea rurală, pămîntul îi aparţinea lui Rudy. Dacă Willi şi Berthe aveau de gînd să se stabilească în gospodăria ei, consimţămîntul lui Rudy era absolut necesar. Şi deşi Berthe îl dorea acum pe Willi mai mult decît orice pe lume, ea nu voia să piardă nici dragostea fiului ei, şi nici dreptul de a trăi în propria ei casă.

— Dar ce facem dacă spune nu ? întrebă Willi cînd fu pus prima oară la curent cu situaţia. Orişicum e caraghios ca doi oameni în toată firea să-i ceară voie unui băiat de optsprezece ani, să se căsătorească.

— N-o să spună nu. De fapt, nu-i cerem chiar voie.

— Atunci de ce nu ne căsătorim imediat ?

— Asta nu pot s-o fac, Willi. La urma urmei, e fiul meu... trebuie să-l înştiinţez şi pe el. Ţi-am explicat legea. Noi sîntem ţărani din moşi-strămoşi şi acum...

— Legea o înţeleg şi eu. Dar dacă fiul tău se opune ? Dacă socoteşte că ajunge un singur bărbat în gospodărie ?

— N-o să se opună. Îţi promit. Aici e nevoie de doi bărbaţi.

— Tu nu-mi răspunzi, Berthe, la întrebare. Eu zic să ne căsătorim. Dacă fiului tău nu i-o plăcea, atîta pagubă. Crezi că am nevoie de gospodăria asta ca să te întreţin ? N-am nevoie !

— Dar de ce să nu aştepţi, Willi ? Cît poate să dureze pînă vine răspunsul lui ?

— Eu vreau să ne căsătorim.

Iar în săptămînile care urmară, în timp ce aşteptau răspunsul lui Rudy, Willi o ţinea mereu într-un cîntec : „Berthe — de ce nu ne căsătorim ? Hai să ne căsătorim, Berthe !“ Nu striga şi nici nu cerşea. Dar

după o vreme, Berthe începu să observe că de cîte ori spunea „Hai să ne căsătorim", avea întotdeauna aceeaşi voce. Tonul o nedumirea şi încerca zadarnic să-l înţeleagă. Era înfiorat de dorinţă, dar avea în el şi ceva pierdut şi flămînd. Totul era atît de complicat, încît Berthe nu-şi putea da seama ce se ascunde dedesupt.

Nici Willi nu înţelegea. Ştia doar că simte o nevoie adîncă de a începe noua-i viaţă. Fabrica începuse să-l apese, căci îi reamintea Düsseldorf-ul. Voia să poată spune: *„Asta* e viaţa mea, *asta* şi nu alta. N-a fost niciodată alta."

Scurt timp după aceea, izbucni între dînşii alt conflict, din pricina problemei unui copil. Intr-o seară, pe cînd Berthe îi povestea despre greutăţile gospodăriei, Willi o întrerupse brusc:

— Berthe, vreau să te întreb ceva.

— Da? („Nici nu mă ascultai, dragule, nu-i aşa?")

— Spuneai... ai spus o dată că mai poţi avea copii. Adevărat?

— Cred că da. Nu poţi fi sigură niciodată, dar maică-mea a avut copii pînă la vîrsta de patruzeci şi trei de ani.

— Atunci... crezi cumva că eşti însărcinată? o întrebă el plin de curiozitate.

— Nu.

— De unde ştii?

— Ştiu.

— Ai fost bolnavă luna asta?

Berthe începu să rîdă:

— Se poate afla şi pe alte căi.

— Cum?

— Prostuţule... Folosesc ceva... încă nu vreau să rămîn însărcinată.

Willi tăcu. Răspunsul ei îl jignise.

— Nu vrei, Berthe?

— Nu înainte de-a fi căsătoriţi. Tu ce spui?

— Ai dreptate, dar atunci... de ce nu ne căsătorim, Berthe?

— Willi, Willi — am vorbit de zeci de ori despre asta. Doar ştii de ce.
— Ştiu dragă, ştiu. Ar fi mai bine să aşteptăm pînă după căsătorie, dar...
— Dar ce, Willi ?
— Dar eu... vreau un copil, Berthe. Dacă ar fi primejdios pentru tine, atunci nu. Însă...
— Ha ! Sînt sigură că pot avea şi o duzină, îl întrerupse ea mîndră. Sînt sănătoasă ca o purcică. Iar tu... se apleacă peste masă sărutîndu-l cu lăcomie — cred că tu ai putea să mă laşi însărcinată chiar dacă aş avea şaizeci de ani. După felul în care îmbrăţişezi tu o femeie...
— Atunci... dacă tot ne căsătorim...
— Nu ! îl întrerupse ea. Nu înainte de nuntă.
— Da... şi eu cred că e mai bine să aşteptăm. Glasul lui sună îngrijorat şi fruntea i se încreţise.
— Pentru Dumnezeu, Willi, dă-mi voie să te întreb ceva. De ce eşti atît de grăbit să te însori şi să faci un copil ? De ce nu mai poţi aştepta o lună sau două ?
— Eu... nu ştiu, Berthe. Rîse uşor. E o prostie nu-i aşa ?
— Ştii la ce m-am gîndit ? întrebă ea şireată. Cred că înapoia grabei tale, se ascunde ceva.
— Ce ?
— Ei, dacă aş şti, nu crezi că ţi-aş fi spus-o de mult ? Poate că nu-ţi mai place munca la fabrică şi te zoreşti să devii agricultor. Îţi închipui că munca pămîntului e mai uşoară. Asta e ?
— Hm !
— Hm ! îl îngînă ea. Ce e ?
— Nu ştiu. Mă gîndesc.
— Bine, iubitule ! Gîndeşte-te. Dar eu sînt ţărancă şi mă duc acum la culcare. Eu n-am maşini care să lucreze pentru mine. N-am nici un ciocănaş cu aburi care să plivească buruienile în locul meu. Aşadar... sus cu tine şi înapoi la baracă.

— „Ciocănaş cu aburi." Las' c-ai să-l vezi şi tu într-o zi, îi spuse el glumind. Ai să vezi şi tu ce mai bărbat sînt eu !

— A, ştiu, ştiu. Îşi aruncă braţele în jurul lui. Ştiu. Se apleca peste el, sărutîndu-i uşor faţa. Dragul meu, nu fi necăjit. Ne vom căsători. Şi o să avem un copil, ba chiar mai mulţi.

Willi îşi lipi obrazul de sînul ei.

— Da, spuse el. Da, o doresc atît de mult !

— Willi, poate... poate că o femeie ar trebui să-şi ascundă mai bine sentimentele, dar eu nu pot. Nu ştii cît de mult te iubesc, dragul meu. Începu să rîdă încet. Dacă mi-ai spune să fur, aş fura. Dacă mi-ai spune să... orice mi-ai spune să fac... aş face-o, Willi. Aş umbla pe stradă în patru labe, dacă mi-ai cere-o...

— Nu vreau decît să ne căsătorim, Berthe.

Ea pufni în rîs.

— O, tu... parcă ai fi o placă de patefon. Noapte bună, placa mea de patefon. Noapte bună, eu mă duc să mă culc. Şi ascultă — te duci şi tu imediat la culcare. Nu te apuca să-ţi frămînţi creierii din pricina grijilor tale prosteşti, oricare ar fi ele.

— Griji ? Cine e îngrijorat ? Eu nu-s niciodată.

— Ba eşti. N-are rost să mă minţi. Aş vrea să-ţi găseşti altă muncă. Pariez că e din cauza afurisitului ăluia de ciocan.

— Ştii, Berthe, am să-ţi spun ceva : am început să cred şi eu acelaşi lucru. Nu-mi mai place atît de mult ciocanul. Îmi vine mai greu acum. Dar ieri am vorbit cu contramaistrul, aşa pe de departe, şi nu vrea să-mi dea drumul.

— Nu face nimic, Willi. Ne vom căsători în curînd. Şi atunci ai să vii să stai aici.

— Aşa m-am gîndit şi eu. Cîtva timp o mai duc eu.

— Noapte bună, iubitule. Somn uşor.

— Noapte bună.

Dar somnul nu se apropia cu uşurinţă de Willi. Berthe îi liniştise sufletul, aşa că nu mai era nevoit să respingă viaţa. Accepta acum evenimentele din trecutul

lui, cu amărăciune, ce-i drept, dar ca pe-o tristeţe veche care putea fi suportată. Şi totuşi acest Willi care ieşea din mormînt nu era acelaşi om care intrase năucit, în el. Căci noul Willi simţea un neastîmpăr şi o nemulţumire faţă de viaţă, pe care n-o cunoscuse niciodată înainte... o nelinişte tulbure şi puternică pe care n-o putea înţelege nici înfrîna. Zăcea uneori treaz, cu trupul istovit dar cu mintea înfrigurată şi se întreba : „Ce-i cu mine ? De ce sînt necăjit ? Berthe nu poate fi pricina, asta-i sigur. O iubesc. Să fie biestematul acela de ciocan ? Ce soi de nebun mai sînt şi eu ? De ce nu adorm ?" Dar continua să rămînă treaz, înfierbîntîndu-se atît de tare, încît arunca deodată pătura şi gemea ca de o durere fizică.

Şi acest Willi era chinuit de nevoia arzătoare de a gîndi, de a-şi examina viaţa lui şi a altora, de a-şi înţelege trecutul, fiul şi pe prietenul lui, Karl. Încerca să găsească rostul anilor fără griji care se sfîrşiseră atît de rău. Iar din nelămurirea şi neliniştea aceasta se născuse rugămintea lui mereu repetată, plină de dor: „Hai să ne căsătorim, draga mea. Hai să facem un copil !" Căci i se părea că toate se vor îndrepta dacă noua lui viaţă va înflori.

Iată ce umbrea fericirea Berthei. Uneori îi vorbea lui Willi despre chestiuni extrem de importante, şi-şi dădea seama că el nici n-o ascultase măcar.

— Of, ce zi am avut azi ! îi spuse ea o dată. Ascultă, Willi, şi spune-mi ce să fac. Am fost astăzi la Rosenhart. E şeful organizaţiei ţărăneşti din raionul nostru. Ţi-am povestit vreodată că umbla să mă ia de nevastă?

— Nu, răspunse Willi. Era o seară caldă de iunie şi şedeau afară. Ce noapte minunată ! Simţi cum miroase, Berthe ?

— Ascultă-mă. Vreau să-ţi vorbesc despre Rosenhart.

— Ascult.

— Erich e un om important aici la noi. E şi un om cumsecade, un vechi prieten. Vrea să te cunoască. Ei, şi m-am dus la el. „Erich", i-am spus, „pentru numele

lui Dumnezeu, am nevoie de un ajutor în gospodărie. O femeie nu poate lucra singură douăsprezece pogoane de pămînt." „Ajutorul e pe drum, Berthe", mi-a răspuns el. „Ne-au promis cîteva detaşamente de muncă". „Aşa mi-ai spus şi acum cîteva săptămîni", am zis eu. „N-am ce-ţi face", a ţipat el. „Doar nu-i ţin la mine în bucătărie." „Dar vezi şi tu, Erich", am spus eu, „fii om de înţeles. Oficiul local mi-a dat vite din Danemarca. Nişte animale minunate. Dar şi vitele daneze trebuie să mănînce, nu-i aşa ? Bun. Am un hectar şi jumătate de fîn pentru nutreţul de iarnă. Vara aceasta trebuie cosit de două ori. Cine să cosească ? Am pus un hectar şi jumătate cu sfeclă de zahăr, aşa cum mi-aţi ordonat voi. Dar veţi da ordine porcilor să le recolteze, cînd va veni vremea ? Şi cartofii mei, fasolea mea soia ? Cum poate să răzbească o femeie singură cu atîtea ? Nici cînd aveam argatul nu puteam, dar mi-te acum cînd s-a dus..." Vezi ce i-am spus, Willi ? I-am spus-o de la obraz. Şi atunci l-au apucat furiile. E un om cumsecade, dar se înfurie întotdeauna... „Du-te acasă", mi-a zis. „Nu eşti singura ţărancă de pe-aici care are greutăţi. Poate nu ştii că sîntem în război ?" Crezi cumva că m-am dus acasă, Willi ? Ha, ha, nici gînd. Mă pricep bine la astea. Dacă fac gălăgie acum, voi primi ajutor de îndată ce va sosi. Asta-i singura cale. I-am spus, de parcă aş fi fost surdă : „Tot ce vreau să ştiu, *Ortsbauernführer* Rosenhart, este ce vor mînca porcii mei în ianuarie dacă nu vine nimeni să recolteze sfecla de zahăr ? Crezi că te voi lăsa să-mi iei ferma, atunci cînd voi fi nevoită să-mi tai porcii ?" „Dacă ai să tai porcii fără autorizaţie, ai să te trezeşti într-un lagăr de concentrare, cît ai clipi din ochi." Iată ce mi-a răspuns. Poţi să-ţi închipui aşa ceva ? „N-ai decît să-mi trimiţi un ajutor", am spus eu. „Fir-ar al dracului să fie ! Du-te acasă acum. Ai fi putut plivi un pogon întreg de cartofi de cînd tot pălăvrăgeşti. Cînd o să sosească ajutoarele, ai să primeşti şi tu !" Cînd Erich înjură, înseamnă că e cazul să pleci. N-avea

grijă, săptămîna viitoare mă duc la el din nou. Ştiu eu ce fac. Dar vezi cum e. Am atîta bătaie de cap, că-mi pot pierde minţile.

Şi după toate acestea, cînd Berthe se aştepta cel puţin la un cuvînt de mîngîiere, Willi spuse deodată :

— Gîndeşte-te, azi au fost zece mii de morţi. Iată ce înseamnă războiul.

Berthe rămase înmărmurită.

— Ce ?

— Gîndeşte-te numai. Uite ce înseamnă războiul acesta. Azi au murit pe lume zece mii de oameni. Poate chiar încă o dată pe atîta.

— Vrei să spui că nici nu m-ai ascultat, Willi ?

— Ba te-am ascultat. Sigur că te-am ascultat. Îşi trosnea, încurcat, încheieturile degetelor lui lungi.

— Atunci spune-mi ceva din cele ce ţi-am povestit. Şi nu mai face aşa. Nu pot să sufăr cînd îţi pocneşti degetele. Mă trec fiorii.

— Iartă-mă... Era vorba de Rosenhart.

— Şi ce-am spus ?

— Te-am auzit, Berthe. Dar am început să mă gîndesc : „Cîţi bărbaţi or fi murit azi, într-o singură zi ? Probabil că şi femei şi copii." Îmi amintesc cum era în tranşee, în 1918. Mă uit la lună şi îmi spun : „Aceeaşi lună luminează şi oraşele paşnice, adormite. Cum e cu putinţă ?" La asta mă gîndeam.

— Da, e îngrozitor, spuse şi Berthe, dînd din umeri. Dar la ce-ţi folosesc gîndurile astea ?

— De ce trebuia să se întîmple aşa ? Asta mă întreb mereu.

— Ce vrei să spui ? Sîntem în război. De ce nu faci ca mine, Willi ? Eu încerc să nu mă gîndesc la război. De cîte ori îmi trece prin cap gîndul că Rudy al meu ar putea fi trimis pe frontul din Rusia, mi-l gonesc imediat. Ce rost au asemenea gînduri ? Întotdeauna au fost turburări pe lume, cu sau fără război. Cred că mor mereu oameni, fără motiv, iar alţii umblă flămînzi. Dar ce-i de făcut ? Trebuie să te gîndeşti la tine şi atîta tot. Nu poţi avea grijă de toată lumea...

Dar de ce existau războaie? se întreba Willi. Cine era răspunzător? Era oare aceeaşi bandă ca şi în războiul trecut — fabricanţii de muniţii, cum spunea Karl întotdeauna? Şi cînd va veni pacea? Şi cum va arăta viaţa după aceea? Se vor întoarce vremurile vechi — Germania de odinioară? Sau aveau să rămînă naţional-socialiştii pe vecie?

Întrebările lui, şi mai ales tăcerea lui bruscă şi plină de îngrijorare, o speriau pe Berthe. Cugetă prea mult, îşi spuse ea. Dacă ar auzi şi alţii întrebările lui, ar putea avea neplăceri. Iar Willi, privind-o cu ochii lui albaştri şi absenţi, mormăia încet:

— Da, neplăceri. Şi ăsta-i un cuvînt care-ţi dă de gîndit. Neplăceri. N-am vrut niciodată să am neplăceri. Nu, n-am vrut.

— Dar cine vrea să le aibă, Willi? Ce tot vorbeşti? Ce vrei să spui cu asta?

— Nimic Berthe, nimic, răspundea el blînd. Mă gîndesc doar. Încerc să înţeleg.

— Ce încerci să înţelegi? Ce?

— Nu ştiu. Este ceva la mijloc.

— Vorbeşti ca un nebun. Sfîrşeşte o dată cu gînditul şi cîntă mai bine la acordeon.

— Da, da. Sînt un prostănac, spunea el deodată. De ce-mi bat eu capul cu lucrurile astea? Apoi se ducea în casă fluierînd, să ia acordeonul. Venea cu instrumentul, se apleca asupra lui, încovoiat de parcă i-ar fi acordat toată atenţia, dar Berthe îşi dădea seama că el continua să chibzuiască, să se întrebe. Şi în astfel de momente cînta mereu şi mereu acelaşi cîntec. Era o arie din „Messia" de Haendel, pe care a învăţase pe dinafară. Nu cunoştea numele compozitorului şi nici cuvintele: *„Era dispreţuit şi hulit de oameni, un om al tristeţii şi cunoscînd durerea."* Dar o cînta fără încetare, de parcă numai melodia asta şi nu alta putea alina ceea ce se petrecea în sufletul lui.

Şi toate acestea o supărau pe Berthe, formau o pată întunecată pe fericirea lor. Dar în asemenea clipe îşi

spunea şi ea că, o dată căsătoriţi şi cu Willi locuind la ea, totul se va îndrepta. Aşa trecură săptămînile din primăvară şi începutul verii.

In cele din urmă primiră veşti de la Rudy. Deşi scrisoarea lui nu spunea nimic precis, ea conţinea totuşi o făgăduială. Chiar şi Willi recunoştea că băiatul e corect. Rudy răspundea că o a doua căsătorie o priveşte numai pe maică-sa. Era încă tînără şi el înţelegea foarte bine dorinţa ei de a avea un alt bărbat. Pe de altă parte, deoarece vor trebui să trăiască cu toţii într-o singură gospodărie, o ruga să-şi amîne căsătoria pînă ce-l va cunoaşte şi el pe Willi. Şi asta se va întîmpla curînd, spunea el. Aştepta o permisie la sfîrşitul lunii iulie.

Seara aceea fu cea mai fericită seară pe care aveau s-o petreacă vreodată împreună Willi şi Berthe. Era într-o sîmbătă şi stăteau unul în braţele celuilalt, vorbind veseli despre anii ce aveau să vină, despre casă şi despre fericirea de a fi laolaltă. Şi pentru prima oară de cînd ieşise Willi din adăpostul antiaerian de la Düsseldorf, avea şi el credinţa într-un viitor în care îi era asigurat un loc.

In noaptea aceea, la ora unsprezece, cînd sirena fabricii îi avertiză că avioane britanice aveau să treacă în curînd deasupra lor, ei stăteau îmbrăţişaţi, ascultînd şi rîzînd liniştiţi. Războiul şi lumea erau doar la doi paşi — dar ei se eliberaseră de amîndouă. Pe peticul acesta de pămînt, îşi făcuseră o insulă. Şi pe el aveau să rămînă.

Capitolul XI

O sîmbătă de august, 1942.

Era spre sfîrşitul după-amiezii. Soarele cald se strecura prin perdelele de la fereastra bucătăriei şi desena înflorituri aurii pe podea. Berthe simţea că însuşi Domnul îi binecuvîntează căminul. Niciodată, de la izbucnirea războiului încoace, nu avusese casa ei o înfăţişare atît de sărbătorească. Flori de cîmp aşezate în zeci de locuri împodobeau odaia — în vase, împletite într-o cunună deasupra oglinzii, pe masă. Podeaua tocită strălucea de curăţenie, ca şi vasele de alamă, iar bucătăria era îmbibată de mirosul puternic şi plăcut al fripturii de porc şi al cartofilor noi.

Berthe umbla prin cameră în vîrful picioarelor. Aşternuse masa cu faţa de dantelă pe care o primise în dar la nuntă şi care nu fusese folosită în douăzeci de ani mai mult de zece ori. Aruncă o privire în cuptor, adulmecînd şi stropind din cînd în cînd carnea grasă care se frăgezea ca untul.

Masa era pusă pentru trei persoane. Plină de mîndrie, Berthe îşi şoptea mereu: „Cei doi bărbaţi ai mei, la aceeaşi masă." Şi de fiecare dată, se oprea să se uite în oglindă. De cîte ori se privea, zărea o faţă ce zîmbea strălucitoare, o faţă care nu-şi putea stăpîni fericirea din suflet. Se uita mereu la ceasornicul vechi, aşteptînd ca acul să arate ora cinci.

Fiul ei venise acasă. Cu ranița doldora aruncată peste umăr, cu un pachet mare atîrnat de umărul celălalt și cu cascheta pusă ștrengărește pe-o ureche, intrase în curte pe la amiază. Arăta atît de frumos în uniformă, încît Berthe era gata să moară de mîndrie cînd se repezi spre el. Cînd plecase la armată, Rudy era un băietan cu obrajii ca merele, un flăcău de la țară, a cărui față rotundă și blajină părea prea tînără pentru trupul lui zdravăn. Acum era cu un an și ceva mai în vîrstă și Berthe băgă numaidecît de seamă. Fața îi era mai îngustă și bărbia pătrată mai îndrăzneață. Trupul i se înălțase și i se subțiase. Anul acela îl maturizase. Berthe constată lucrul acesta cu oarecare tristețe.

— Ei, mamă, spuse el în timp ce se îmbrățișau, cum îți place acum țăranul tău?

— Ești atît de frumos, Rudy! Ești mai înalt, ți s-au lățit umerii... ce-o să zică Hedda Guttmann cînd te-o vedea! Îl sărută înfrigurată, căutînd cuvinte care să-i exprime dragostea, supărată că nu găsea de spus decît prostii, ca bunăoară aluzia la Hedda Guttmann. O, dragul meu, a trecut un an întreg și ce an lung și greu!

— Mamă, de ce simt femeile întotdeauna nevoia să plîngă? întrebă el plictisit.

— Nu face nimic. Dacă am chef să plîng puțin, apoi plîng. Ești sănătos? Ți-a mers bine?

— Sînt voinic ca un taur. Nu-și putu ascunde un zîmbet plin de îngîmfare. E drept că munca cîmpului cere mușchi tari. Dar să știi că abia armata te face bărbat! Acum să-mi vezi pieptul și picioarele!

— Tu și bărbat! N-ai nici nouăsprezece ani. Un puști.

Rîzînd, Rudy o ridică și o legănă pe brațe.

— Te arunc în cocină! De-acum încolo sînt *Herr* Lingg, stăpînul casei. Este?

Berthe îl îmbrățișă, plină de mîndrie.

— Este! De-acum încolo eşti *Herr* Lingg. Nici n-am să îndrăznesc să-ţi mai spun Rudy. Bărbăţia lui o mişcă. In mintea ei îl vedea atît de limpede pe cînd era un ţînc, cu părul negru şi stufos, cu obrajii bucălaţi şi cei doi dinţi strîmbi din faţă. Bărbatul din faţa ei avea aceiaşi dinţi strîmbi, dar acum Rudy era zvelt şi ars de soare şi avea vocea groasă. Părul lui stufos era tuns scurt ca peria şi ceafa-i puternică părea aproape umflată deasupra gulerului strîmt al tunicii militare.

— Ei, *Herr* Lingg, întrebă ea rîzînd, te simţi bine acasă?

— Acasă! spuse Rudy. Nici nu-ţi dai seama cît de bine! N-aş putea spune că nu mi-a plăcut la armată. Pînă acum a fost de fapt o excursie. Dar acasă e altceva! Incepu să rîdă, cu rîsul lui bun şi inimos de altădată. Cînd o trece războiul şi am să mă întorc, n-am să mă duc nici măcar pînă la cîrciuma lui Poppel. Hai, mamă, spuse el apucînd-o de braţ. Arată-mi gospodăria, vreau să văd tot.

Timp de o oră inspectară vitele şi ogorul. Rudy dădu din cap la vederea fînului; era uscat şi ar fi trebuit cosit de mult.

— Dacă mai aştepţi, o să înflorească şi n-o să mai fie bun de nimic. Ascultase cu întreaga atenţie a ţăranului, povestirea Berthei despre greutăţile ei şi despre neputinţa de a conduce singură gospodăria. Şi apoi ajunse, în mod inevitabil, la singurul subiect pe care nu-l atinseseră.

— Aşa, spuse el vesel, acum înţeleg de ce vrei să te măriţi. Iţi trebuie un fel de argat, nu?

— Nu numai atît. Roşi puţin. O femeie încă tînără ca mine mai are nevoie şi de un tovarăş.

— Sigur, spuse fiul ei prietenos. Se ridică şi o privi. Ştii... nu eşti o femeie urîtă.

— *Ach*... termină cu asta.

— Vorbesc serios. Inainte erai doar... mama mea. Acum, după ce am fost plecat, te pot vedea şi cu alţi ochi. Iar el, ce fel de om este?

Berthe îl descrise pe Willi în culori strălucitoare: era cinstit, vrednic, destul de voinic pentru a face orice și încă tînăr.

— Este membru al partidului?

Berthe șovăi.

— Nu cred.

— Păcat.

— Fiul lui a fost decorat cu Crucea de fier, spuse repede Berthe.

— Da?

— A căzut în Norvegia.

— Foarte bine... dar îmi pare rău că Willi nu e un vechi național-socialist.

— Cum se face că te interesezi acum atît de mult de politică, Rudy? Înainte nu-ți prea păsa.

Rudy dădu din umeri.

— În armată înveți multe. Avem mereu cursuri. Acum sînt un om cu școală. Nu mai sînt un țăran prost.

— Și cum rămîne cu Willi?

— Păi... n-am nimic împotriva lui... dar se înțelege, desigur, că gospodăria e a mea.

— Sigur că e a ta. Prin lege. Willi e de acord.

— Nu despre asta vorbesc. Cunosc și eu legea — gospodăria e a mea și a fiului meu cel mare. Vreau să spun că n-am chef de discuții. Cînd o fi să mă întorc, vreau să conduc gospodăria fără amestecul cuiva.

— Dar de ce să se amestece? Tu ești țăran și el nu.

— Cine știe? De aceea voiam să-l văd înainte. Ca să-l cîntăresc.

— E un om bun și liniștit, Rudy. Ai să vezi. Vine deseară.

— Foarte bine. Dacă ne înțelegem, e în regulă. Puteți să vă căsătoriți și mîine. Dacă nu — dădu din umeri — nu mai sînt un copil, mamă. Am chibzuit bine. Poți să te măriți, desigur, dar nu vreau să văd pe-aici pe cineva care să-mi stea împotrivă.

— O să-ți placă, Rudy. Sînt sigură de asta.

— Bine, o să vedem noi seara asta. Hai s-o lăsăm baltă acum. Mi-e somn. N-am dormit de două zile.

— Bietul meu copil! Serios?

— Am mai stat în picioare şi jumătate din noaptea trecută. Nici nu-ţi poţi închipui cum arată trenurile.

— Dar ce facem deseară? În scrisoarea pe care mi-ai trimis-o de la gară, mi-ai spus să poftesc lumea pentru seara asta. Chiar în prima ta zi de şedere acasă... n-am înţeles de ce.

— I-ai poftit?

— Da, dar acum eşti obosit.

— O după-amiză de somn şi am să fiu în formă. Ar trebui să ne vezi uneori cînd facem manevre: mărşăluim toată ziua, dormim patru ore şi pornim din nou. Sînt obişnuit. Şi cine vine deseară?

— Păi, ai spus să poftesc numai familia Guttmann. Încolo n-am chemat pe nimeni. Bineînţeles, şi pe Willi.

— Ce face Hedda?

— N-am mai văzut-o de cînd ai plecat. A lucrat la fabrică. Nici pe maică-sa n-am văzut-o. De cînd ne-au luat caii, îndată după arat, nimeni nu mai poate face vizite. I-ai scris Heddei?

— Nu.

— De ce te interesează atît de mult?

— Ei... zîmbi Rudy, mi-a plăcut întotdeauna. De cîte ori mă gîndeam la o permisie, mă gîndeam la Hedda. Cine ştie... poate că după război, am să vreau să mă însor.

— Atunci, marş de te culcă. Să nu te vadă Hedda mort de oboseală. Odaia ţi-e pregătită.

— Ai ceva de băut pentru musafirii de astă-seară?

— Nu... o jumătate de sticlă dintr-un vin de mure.

— Adică poşirca aceea pe care o aveam cînd am plecat?

— Da.

Rudy izbucni într-un hohot de rîs.

— Nici un copil nu s-ar putea ameţi cu ea. Nu... cred că e mai bine să dăm deseară şampanie.

— Şampanie? Cum să nu! Bineînţeles! Şi mai ce, *Herr* Lingg?

— Crezi că glumesc? Rupse marginea pachetului voluminos pe care-l adusese şi începu să scoată din el cîteva sticle învelite în paie. Şi, rîzînd, le aşeză pe masă la rînd. Erau şapte cu totul.

— *Voilà*... cum spun francezii. Astă-seară vom avea şampanie.

— Rudy... trebuie să fi costat o avere! Ce mai risipă.

Rudy rînji.

— În Franţa, un soldat german poate să cumpere orice, pe degeaba. Acum să trecem la altceva, mamă. Lasă-mă să te miros. O trase spre el şi îi mirosi demonstrativ gîtul. *Pfui,* miroşi ca o ţărancă. Deschise raniţa, scotoci prin ea şi scoase o cutie mică şi colorată. Ştii ce-i aia parfum? Sau eşti o ţărancă atît de neştiutoare încît nici n-ai auzit vreodată cuvîntul ăsta?

— Desigur că ştiu, răspunse Berthe agitată. L-ai cumpărat pentru mine?

— Doar nu pentru vaci. Ai mai avut vreodată parfum?

— O singură dată. Mi l-a adus taică-tău de la oraş. Dar nu era ca ăsta. După miros îmi dau seama cît e de scump, spuse ea emoţionată, în timp ce deschidea cutia. Am văzut în reclame. Închipuie-ţi, parfum franţuzesc adevărat! Am să miros ca zînele din poveşti. Îl duse la nas. Parc-ar fi flori, Rudy, parc-aş fi în rai.

— Iar acum, mamă, spuse el ridicîndu-se s-o privească, mi se pare că mi-ai scris iarna trecută că ai fost nevoită să-ţi dai puloverul la colectă.

— Nu cumva mi-ai adus şi un pulover, Rudy?

Rudy cotrobăi prin raniţă.

— Să-ţi spun drept, nu e chiar nou de tot. E un model dintr-un magazin. Dar e tot atît de bun ca şi unul nou. Îl scoase triumfător. Ştii cît ar costa un asemenea pulover în Germania?

Ochii Berthei străluceau. Era din lînă curată şi moale, de culoarea vinului.

— O, Rudy, dragul meu, nu-mi vine a crede. Nici n-ai putea cumpăra în Germania un asemenea lucru. Numai dac-ai fi milionar poate...

— Îţi place?

— Dacă-mi place? Ha... să încerce numai Anna Mahnke să mi-l ia şi pe ăsta. Aş omorî-o.

— Şi de astea ce ai de spus? Scoase două cămăşi de noapte roz. Erau din mătase fină, împodobite la gît cu dantelă.

Berthei îi pierise graiul. Ochii i se umplură de lacrimi. Il trase pe Rudy spre dînsa şi-l sărută.

— Doamne, ce înseamnă să ai un fiu care te iubeşte.

— Ei, mamă, iarăşi plîngi?

— Nu mă pot stăpîni. Începu să rîdă. Nici n-am să îndrăznesc să port asemenea lucruri. Am să arăt ca o artistă de cinema.

— Vrei să spui că nici n-ai să te îmbraci cu ele?

— Ba da, desigur că am să le port. Am să mă simt ca o regină. Dar cine s-ar fi gîndit? Doamne, bogaţi trebuie să mai fie francezii ăştia.

Rudy izbucni în rîs.

— Nu mai sînt aşa de bogaţi. Acum prăvăliile sînt goale, poţi să mă crezi. Soldaţii n-au mai lăsat în ele nimic!

— Dar ce mult trebuie să fi costat toate astea, Rudy?

— Ţi-am spus cum stau lucrurile, mamă. Schimbul se face în aşa fel, că iei orice pe nimica toată: douăzeci de franci francezi pentru o marcă. Intri într-un restaurant, comanzi o masă — cu vin, bere, carne, prăjituri — şi toată afacerea costă o marcă. Acum mă duc să mă culc. Ordin sever să fiu sculat la ora cinci. Vreau să mă bărbieresc, să fac baie...

— Am să încălzesc apă pe sobă. Dar şi ora şase ar fi destul de devreme. Willi nu vine de la fabrică înainte de şapte.

— Am zis cinci: Aşa e ordinul. Vreau să mai arunc o privire prin gospodărie.
— Da, soldatul mamii, spuse ea rîzînd. Ora cinci!
Rudy se duse să se culce. Iar Berthe, strălucind de fericire, se apucă să pregătească masa de seară. Uitîndu-se din nou spre ceas, văzu că arătătorul ajunsese, în sfîrşit, la cinci. Se opri în faţa oglinzii ca să arunce o ultimă privire asupra frumosului ei pulover. Apoi intră încet în camera lui Rudy.
Adormit, cu trăsăturile destinse, Rudy arăta atît de tînăr, încît Berthe tresări la gîndul că un băiat ca dînsul trebuie să înfrunte grozăviile războiului. Fiii altor femei puteau fi ucişi, dar ei nu i se va întîmpla una ca asta. Dumnezeu îl va cruţa, cu siguranţă. Se aplecă şi-l sărută uşor pe frunte. Cît de mult seamănă cu tatăl lui, gîndi ea. Avea ochii şi părul ei negru, dar încolo era leit taică-său: nasul gros, sprîncenele stufoase, bărbia pătrată. Nu arăta ca un actor de cinema, dar ca şi tatăl său, avea înfăţişarea unui bărbat —a unui ţăran german de obîrşie sănătoasă. De fapt, caracterul şi sîngele aveau importanţă, nu nasurile frumoase. Nu orice femeie se putea lăuda cu un fiu care să se gîndească atît de mult la mama lui, ca Rudy; îi scria regulat şi îi aducea daruri cînd venea în permisie. Tatăl fusese un om bun şi un bun agricultor, iar fiul va fi la fel.
— Rudy, îi spuse ea, scuturîndu-l uşor, e ora cinci.
O expresie de teamă şi de încordare se zugrăvi pe faţa lui Rudy, apoi ochii i se deschiseră brusc.
— Dumnezeule... ce s-a întîmplat? întrebă Berthe.
Rîzînd încet, Rudy se întinse.
— Închipuieşte-ţi, îi visam pe afurisiţii ăia de francezi. Scutură din cap şi începu să rîdă în hohote, dar cu o veselie prefăcută. Acum îmi amintesc. Un franţuz intrase în baraca mea. Ţinea în mînă un cuţit lung cît o baionetă. Se apleca tocmai peste mine, cînd m-am trezit. Porcii! În ultima vreme au cam băgat frica-n noi. Nici nu ştii ce soi de oameni sînt,

mamă. N-au nici un fel de cultură şi o fire îngrozitoare. Adevăraţi porci, crede-mă.

Berthe îi mîngîie fruntea.

— Sărmanul meu Rudy. Cît de îngrozitor e războiul.

Rudy căscă, arătîndu-şi dinţii puternici şi strîmbi, îngălbeniţi de tutun.

— Mi-e încă somn.

— Domnule general, ai ordonat locotenentului dumitale să te trezească la ora cinci. E ora cinci fix. Eu ascult ordinele, domnule general. Sînt disciplinată.

— Ce bine-ţi şade puloverul, mamă ! Jur că arăţi ca soţia unui bancher, a unui deputat din Reichstag !

— Nu-i prea strîmt ? întrebă ea îngrijorată. Mă tem că mi-e puţin cam strîmt.

Rudy privi spre pieptul ei bogat. Puloverul era cu un număr mai mic.

— Nu, minţi el. Îţi vine perfect. Să-l porţi sănătoasă ! În sinea lui se gîndea, înveselit : „Ai balconul cam mare, mamă. Franţuzoaica îl avea mai mic. Păi, ăştia-s adevăraţi bostani !" Avu imediat un simţămînt de vinovăţie. Era o murdărie să gîndeşti astfel despre propria ta mamă. Dar apoi începu să rîdă singur. „Ei şi ce-i cu asta ?" îşi spuse el. „Nici eu n-am căzut dintr-un copac. Tata s-a culcat cu mama şi au făcut ceea ce fac toţi oamenii. Cînd o vedea-o Willi pe mama cu puloverul ăsta, o să vrea s-o aibă pe loc. Nostim. Nici nu-ţi vine a crede că mama ta ar putea dori aşa ceva, dar asta e doar părerea unui copil. O crezi cînd ai doisprezece ani şi cînd auzi pentru prima oară lucrurile astea. Hm... nici franţuzoaica aia nu era mai tînără ca mama !"

— Ei, leneşule, spuse Berthe, te aşteaptă apa fierbinte. S-o torn în cadă ?

— Da. Ce miros simt venind din bucătărie ?

— Nici un fel de miros. Cina de azi n-o să fi prea grozavă.

— Mamă ! E friptură de porc !

Fața Berthei rîdea.
— Cu cartofi noi. Am să dau la toamnă cîțiva cartofi și un purcel mai puțin la colectări, dar Rudy al meu o să mănînce cîteva mese bune în timpul permisiei. Știi ce am făcut astă primăvară ? Cînd a venit Erich Rosenhart să numere purceii, am dosit unul.
— Să nu care cumva să fi făcut una ca asta. Dacă te-ar fi prins...
— N-avea nici o grijă. Erich mă place. Și nu mi-a fost frică. Dacă ar fi altcineva... Oricum, știi ce avem mîine ? Zări schimbarea de pe fața lui și palavrageala ei veselă încetă brusc.
— Mîine, mîine, spuse Rudy liniștit. Se strîmbă. Mamă, mă tem că n-o să mîncăm mîine împreună. Voiam să aștept și să-ți spun mai tîrziu, dar cred că nu are importanță dacă o fac acum.
— Nu rămîi zece zile ? întrebă ea, deși presimțea răspunsul.
Rudy scutură din cap.
— Numai o săptămînă ? Vocea suna desperată.
— Nu te apuca să plîngi, mamă. Plec la noapte.
Obrazul Berthei se albi ca varul. Gura începu să-i tremure.
— Nu noaptea asta. Nu se poate.
— Trebuie să iau trenul care trece la ora unu și treizeci dimineața.
— Dar nu-i drept. Ai fost plecat un an întreg, fără nici o singură permisie.
— E război, mamă.
— Dacă ai fi ofițer, ai căpăta permisii, spuse ea cu amărăciune.
— Mamă, nu vorbi așa ! Asta înseamnă lipsă de respect. Ofițerii sînt ofițeri.
— In ultima ta scrisoare — cea dinainte de sosire — spuneai că vei avea precis zece zile.
— Da. Dar știi unde aș fi acum dacă n-aș urma cursurile ? In Rusia. Divizia mea a plecat cu un tren, iar eu și alți cîțiva norocoși am venit acasă. Fii mulțumită, mamă ! O bătu ușurel pe mînă. Un aer șiret

şi ironic i se aşternu pe faţă, făcînd-o pe Berthe să se întrebe ce o fi însemnînd. Cunoştea expresia asta; fiul o moştenise de la tatăl lui.

— Aşa ? întrebă ea înţelegătoare. Ce-mi ascunzi ?

Rudy chicoti.

— Am să-ţi spun, mamă. M-am gîndit că o să fim trimişi în Rusia. Aşadar am făcut o cerere de admitere în S.S. O îmboldi cu degetul mare între coaste, rîzînd înfundat. Sînt tot atît de bun patriot ca oricare altul, dar de ce să mă duc în Rusia dacă pot să nu mă duc ? Ştii unde sînt staţionate majoritatea diviziilor din S.S. ?

— Unde ?

— Chiar aici, în ţară.

— Rudy !

Băiatul izbucni în rîs.

— Aşa că e posibil să păzesc prizonieri ruşi tot timpul cît va mai dura războiul. Ştii cum numesc camarazii mei Rusia, cînd vorbesc între ei ? „Maşina de tocat carne."

Berthe începu să rîdă şi ea. Îi strînse mîna şi ochii ei negri luceau.

— Sîntem şmecheri, noi cei din familia Lingg, nu-i aşa ? Ştiam eu că-mi ascunzi ceva !

— Ştiai ? De unde ?

— Am simţit eu. Eşti ca şi taică-tău. Îmi amintesc... Se scutură chicotind. Rudy, ţii minte povestea cu raţele... atunci cînd tatăl tău a vîndut nişte raţe ?

Rudy începu să rînjească.

— Erai doar un puşti pe atunci, dar...

— Le-a vîndut cu ocaua, nu-i aşa ? hohoti Rudy.

Amintirea o făcu pe Berthe să se tăvălească de rîs. Cu vreo cincisprezece ani în urmă, un grup de orăşeni, veniţi în excursie, se oprise în faţa casei lor. Aveau buzunarul plin de bani şi poftă de raţe fripte.

— Aveţi raţe ? întrebară ei plini de interes.

Tatăl lui Rudy dăduse din cap în tăcere, dar Berthe zărise în ochii lui aerul acela viclean care ascundea întotdeauna o şiretenie.

— Ne vinzi patru rațe? Vrem să le mîncăm la iarbă verde.

Omul dădu din nou, afirmativ, din cap.

— La ce preț?

— Cît plătiți la oraș? Vi le dau în același preț.

— La oraș, păsările sînt fără pene.

— Am să le jumulesc și eu.

— Dar ceea ce cumpărăm noi în oraș e mai scump decît ceea ce vindeți voi aici, spuse conducătorul grupului de excursioniști, isteț. Sînt și negustorii care caută să cîștige și ei ceva.

— Adevărat.

— Atunci, hai să facem o învoială. Noi avem să cumpărăm mai ieftin ca de obicei, iar dumneata ai să le vinzi mai bine. Îți plătim la kilogram. Și spuse o sumă.

— S-a făcut. Vreți rațe grase sau slabe?

— Grase, grase! Sînt mai bune la gust. Dar pregătește-le, te rog, gata de fript, cît mai repede. Mai avem de făcut șaizeci de kilometri.

— O să fie grase, spuse tatăl lui Rudy. Iar pe fața lui, Berthe văzuse aceeași expresie pe care o avusese Rudy cu cîteva minute mai înainte. Mai tîrziu, avea să-i înțeleagă rostul. Johann al ei folosise un vechi șiretlic țărănesc interzis de lege atunci cînd vindeai păsările în piață. Cu un ac gros, făcuse fiecărei rațe o gaură în vîna mare din piept. Apoi le umpluse vinele cu apă, cu ajutorul unui tub. Treaba se putea face într-un minut și pentru prima și ultima dată, părăsiseră în ziua aceea curtea rațe de un kilogram și jumătate, cîntărind două kilograme și jumătate. De douăzeci de ani încoace, povestea îi făcea mereu să rîdă. Devenise un fel de legendă în tot satul.

— Cum era tatăl, așa și fiul, spuse Berthe cu un zîmbet drăgăstos. Sîntem șmecheri în familia Lingg.

— În orice caz, bărbații sînt deștepți, strigă Rudy, împungînd-o din nou cu degetul.

— Slavă Domnului. Știu că unii bărbați trebuie să moară în război. Dar de ce să fii tu printre ei? De

cînd ai plecat, Rudy, îmi puneam în fiecare zi întrebarea asta: de ce să fii tocmai tu acela? Şi eu îmi iubesc patria. Dar las altor mame fericirea de a striga *Heil Hitler* cînd le mor băieţii.

— Tu vrei să strigi *Heil Hitler* cu fiul tău în viaţă, nu-i aşa?

Berthe îl îmbrăţişă, lipindu-şi obrazul de al lui.

— Mulţumesc lui Dumnezeu că eşti unul din cei care se descurcă singuri. În lumea asta...

— Ştiu, ştiu, o întrerupse el glumind. În lumea asta trebuie să ştii să te descurci singur. Stai să-mi amintesc: Nu cumva am mai auzit asta vreodată?

— Nu-i nimic. Trebuie să ţi-o repeţi mereu... Eşti sigur că n-ai să fii trimis pe front?

— Nu poţi fi sigur niciodată. Unele divizii S.S. au fost trimise. Dar cele mai multe sînt acasă, sau în teritoriile ocupate, înapoia frontului. Poate că mă vor trimite în Norvegia. N-ar fi rău, ştii. Am auzit că iernile sînt reci, dar fetele-s calde.

— Rudy!

Pufni în rîs.

— Dar ce-ţi închipui, că mai sînt tot copilaş?

— Lasă, spuse ea, schimbînd subiectul. Apa e gata. Să aduc cada încoace?

— Da, aici ar fi mai bine. Rudy se întinse alene. Ce păcat că nu mai pot sta aici. Vechea noastră casă e un rai... ei, mamă, fără lacrimi.

— Cine plînge?

— Tu erai cît p-aci. Îţi stătea scris pe faţă. Fii mulţumită că sînt aici şi nu la Stalingrad.

— Sînt mulţumită, foarte mulţumită. Tu ce crezi?

— Hai să încheiem un tîrg, vrei? Astă-seară o să facem ca şi cum ar urma să rămîn aici cîteva săptămîni. O să rîdem, o să ne îmbătăm, o să petrecem — iar dacă în timpul dansului o să mă vezi o dată sau de două ori ciupind-o pe Hedda de spate, să nu-mi spui: „Vai, Rudy!" S-a făcut?

— S-a făcut, spuse ea zîmbind.

— Acum adu apa, locotenente. Şi vezi să fie fierbinte.

2

Rudy își șterse gura cu dosul palmei și o privi pe maică-sa cu un aer încîntat.

— Ce mai friptură de porc! exclamă el pentru a zecea oară. E ca mierea. Nici nu-i nevoie s-o mesteci, nu-i așa, Willi? Se topește singură. Grozavă bucătăreasă ești, mamă! Willi, mai bea un pahar de șampanie.

Willi, care începea să simtă efectul celor patru pahare mari, o privi pe Berthe. Știa că ei nu i-ar place să-l vadă beat.

— Nu, lasă, răspunse el scuzîndu-se. Poate că ar fi mai bine să păstrezi ceva și pentru musafiri.

— Fii bărbat, Willi! Avem încă cinci sticle, spuse Rudy. Hai, dă-mi paharul!

— Bea, Willi, stărui și Berthe. De ce nu? Astă-seară facem chef. Îi surîse fiului ei, dornică să-i păstreze buna dispoziție. Cînd am mai băut vreodată șampanie? adăugă ea.

Rudy rîse și umplu paharele.

— Orice lucru are două fețe, chiar și războiul. *Heil Hitler.*

Willi duse vinul spumos la gură, cu un zîmbet mulțumit. Găsea că șampania e minunată; ar fi vrut să aibă în fiece seară cîte o sticlă la cină. Se uită la Berthe, dădu din cap și clipi din ochi zîmbind.

Willi se simțea bine. Cu toate că nu se hotărîse încă nimic în privința căsătoriei, el continua să fie încrezător. Lucrurile mergeau strună. Acum o oră cînd sosise, Berthe îl întîmpinase la poartă, emoționată.

— A venit, Willi, șoptise ea. Ai grijă să-i fi pe plac! Dacă îi placi, ne putem căsători numaidecît.

Foarte bine. Nu era greu să fii amabil, mai ales că băiatul se dovedi a fi un om cumsecade, vesel, prietenos și care părea să-și iubească mama. Un bă-

iat care se întorcea din armată cu braţele pline de daruri pentru maică-sa, dovedea un caracter şi inimă bună. Foarte bine.

E drept că în timpul primei jumătăţi de oră petrecute la masă, Willi fusese îngrijorat. Mîncaseră, băuseră şampanie şi vorbiseră despre orice pe lume — în afară de ceea ce îi preocupa cel mai mult. De cîte ori încerca el să aducă vorba, Rudy schimba subiectul. Intîi Willi fu neliniştit, dar apoi îşi dădu seama de ceea ce se petrecea. Băiatul se distra pe seama lor. Se uita la Willi cu un zîmbet şiret şi spunea :

— Care va să zică tu eşti Willi acela despre care-mi scria mama ? şi apoi vorbea imediat despre altceva. Sau striga deodată :

— Ei, Willi, ia spune tu, pe unde dă vaca lapte ?

Fie şi aşa. In locul lui Rudy, Willi s-ar fi purtat altfel. S-ar fi aşezat lîngă viitorul ginere, i-ar fi vorbit deschis şi apoi ar fi dat un răspuns limpede. Da sau ba. Dar dacă Rudy prefera să se poarte altfel, Willi era de acord. Băiatul avea nouăsprezece ani. Voia să-şi dea importanţă. Foarte bine. Willi nu dorea decît s-o ia pe femeia asta pe care o iubea atît de mult şi să trăiască alături de ea, în casa ei. Era gata să linguşească pe băietan, pentru a-şi atinge scopul. Flăcăul n-avea decît să facă pe grozavul. Incă vreo cîteva pahare, cîteva glume, şi va fi gata pentru o întrebare directă.

— Ei — altul la rînd ! spuse Willi, golindu-şi paharul. Cînd am mai pus eu gura pe aşa ceva ?

— Ha, ha, răspunse Rudy. Aşa bărbat mai zic şi eu.

— Incă un pahar şi încă unul, repetă Willi, rîzînd cu poftă. De ce nu ? Nu-i aşa, Berthe ? Cînd îţi vine feciorul acasă, trebuie să-l sărbătorim. Incă unul şi încă unul. Rudy, ai făcut vreodată gimnastică ?

— Puţin. In timpul instrucţiei, la paralele. Atîta tot.

— Eu mă antrenam la piramida în patru, spuse Willi. Eram omul de la bază.

— Nu mai spune... Poţi să te sprijini pe pămînt într-o singură mînă? întrebă Rudy cu interes.

— Acum nu. Asta cere exerciţiu. Dar după două ore de antrenament, aş putea. Willi se simţea prost fălindu-se, dar o făcea într-adins. Nu avea prea mult timp pentru a-l impresiona pe Rudy şi ştia că un tinerel ca dînsul, priveşte întotdeauna cu respect performanţele atletice.

— Ar trebui să-l vezi pe Willi făcînd exerciţiul cu batista, spuse Berthe mîndră, prinzînd firul.

— Ce mai e şi asta? întrebă fiul ei. Se scobi între cei doi dinţi din faţă şi scoase o bucăţică de zgîrci, apoi îl privi curios pe Willi.

— A, ăsta-i uşor, răspunse Willi. Pui o batistă pe jos. După aceea îndoi genunchii, rămîi în echilibru pe mîini şi ridici batista cu gura. Înţelegi? Poate să-l facă oricine.

— Arată-i-l, Willi, îl îndemnă Berthe. I-ar place şi lui să-l vadă.

— Sigur, spuse Rudy.

Willi începu să rîdă.

— Ştiţi ce s-ar întîmpla dacă l-aş face acum, cu trei porţii de friptură de porc în stomac? Mai bine s-o lăsăm. Poate mai tîrziu.

— Bine, spuse Rudy. Ai să-mi arăţi mai tîrziu. Aş vrea să-l învăţ şi eu dacă e uşor.

— Un băiat sprinten ca tine, îl învaţă în cinci minute, spuse Willi apăsat.

— E în regulă, zise Rudy. Numai să nu uităm... Mamă, de ce eşti atît de zgîrcită cu cartofii? Uite, farfuria mea e goală! Cum te porţi cu un apărător al patriei? Rîse cu poftă. Şi el se simţea bine. Alcoolul îi furnica plăcut prin vine şi i se părea că e un rege, aşa cum stătea în capul mesei, în locul pe care şezuse întotdeauna tatăl său. N-ar fi crezut că avea să ocupe locul lui de stăpîn al gospodăriei atît de timpuriu. Era trist să-ţi pierzi tatăl, mai ales că Rudy ţinuse, de fapt, la dînsul. Dar să fii proprietar la nouăsprezece ani — asta era minunat.

— Aşa, Willi, spuse el rînjind, întîi trebuie să hotărîm prima chestiune. Şi anume: „Cine vine înainte, găina sau oul?“ Izbucni într-un hohot de rîs. Crezi că ştie, mamă? Mai dă-mi, te rog, puţină friptură. De ce eşti aşa de zgîrcită?

— Şi tu, Willi? întrebă Berthe. Mai vrei puţină friptură? Şi ceapă?

Willi scutură din cap, oftînd.

— Simt că plesnesc, Berthe. N-am să fiu în stare să lucrez o săptămînă. Sînt zece ani de cînd n-am mai văzut o masă ca asta.

— *Voilà!* spuse Rudy, fără nici o legătură. *Voilà, voilà!* Mamă, mai destupă o sticlă de şampanie. Se întoarse către Willi. Fiul tău a căzut pe front, nu-i aşa?

Willi dădu afirmativ din cap.

— Mama spune că a primit Crucea de Fier.

— În Norvegia. Era paraşutist.

— Bravo! exclamă Rudy, plin de respect.

Willi dădu pe gît paharul de şampanie. Ar fi dorit ca Rudy să nu fi adus vorba despre decorarea fiului său. Cuvintele lui îi lăsaseră o durere în suflet. Îi reaminteau dimineaţa în care stătuse cu noră-sa în faţa unui colonel cu gesturi teatrale. Se simţea acum ca şi atunci: nu era mîndru, ci nenorocit... nenorocit şi supărat.

— Spune, mamă... Rudy se uită deodată împrejur. Unde e cîinele nostru?

Berthe roşi. Răspunse, bîlbîindu-se puţin:

— A trebuit să-l vînd, Rudy.

— De ce? Cine l-a cumpărat?

— Friml, măcelarul. Îşi ferea privirea de amîndoi bărbaţii. Deşi stăruise să-i înapoieze lui Willi cele optsprezece mărci, purtarea ei de atunci continua s-o ruşineze.

— De unde pînă unde Friml? întrebă Rudy mirat. Îl ştiu pe Friml de pe vremea cînd l-a lovit pe Rolf, cîinele pe care-l aveam cînd eram copil. Lui Friml nu-i plac cîinii.

— Nu l-a cumpărat de dragul lui, Rudy.
— Dar pentru ce?
— Pentru... pentru mîncare, bîigui ea.
Rudy se holbă la ea, înmărmurit.
— Mai devreme sau mai tîrziu, ar fi făcut-o altcineva, îi explică ea neliniştită. Nimeni nu mai poate ţine un cîine pe aici. Aşa că m-am gîndit: De ce să cîştige altcineva de pe urma lui? Friml era gata să mi-l plătească.
Rudy se opri din mestecat. Întrebă încet:
— Nimeni nu mai poate ţine un cîine?
— Ştii care e raţia noastră de carne? Hm! Să nu-ţi închipui că mîncăm în fiecare seară ca acuma!
— Cînd am plecat eu, raţia era — Rudy încreţi fruntea — era de şase sute de grame pe săptămînă. Nu-i aşa, mamă? Acum e altfel?
— Acum e de trei sute de grame, din aprilie.
— Trei sute de grame? O privi încruntat. Nu scria nimic despre asta în ziarul armatei.
— De aceea am vîndut cîinele. Începu să rîdă. Pisicilor le spunem acum „iepuri de acoperiş". Du-te de te uită la măcelărie.
Rudy lăsă cuţitul şi furculiţa din mînă. Tăcea, dar era vădit tulburat.
— Şi cu celelalte e tot aşa, continuă maică-sa. Pînă şi cartofii lipsesc din iarna trecută.
— De ce să lipsească tocmai cartofii?
— Cine ştie? Întreabă la Berlin, răspunse Berthe acră. Dar dacă a fost pretutindeni aşa ca aici... Am avut cea mai ploioasă vară pe care mi-o pot aminti şi apoi ger timpuriu. Am pierdut aproape jumătate din recolta mea de cartofi. Nu mai era bună nici pentru porci.
Rudy îşi turnă încet un pahar de şampanie. Spuse pe un ton mirat:
— În ziarul armatei scria că lucrurile merg bine acasă.
— Hm! mîrîi Berthe. Încearcă să porţi o zi pantofii mei. Încearcă să bei ceaiul pe care-l primim.

— În ziarul armatei scria că lucrurile merg bine, stărui Rudy. Scria că în Ucraina sînt acum ţărani olandezi care au şi recoltat o dată în vara asta.

— Şi unde e recolta ?

— Poate că o să sosească în curînd.

— N-ar fi rău. Pînă una alta, ziarul tău minte.

— Ziarul armatei nu minte! spuse Rudy tăios. Berthe dădu din umeri. Timp de o clipă tăcură cu toţii.

— De ce nu mi-ai scris despre toate acestea ? întrebă el.

— Nu-i voie. La poştă sînt lipite pretutindeni afişe: „Civilii trebuie să păstreze moralul soldaţilor ridicat. Nu vă plîngeţi în scrisori!"

— Înţeleg, spuse Rudy. S-a micşorat şi raţia de tutun ? îl întrebă el pe Willi.

Willi dădu din cap.

— Trei ţigări pe zi.

— Trei ? Ce să faci cu trei ţigări pe zi ?

— Eu le păstrez pe ale mele pînă duminică şi atunci le fumez pe toate.

Rudy se scotoci în buzunarul de la piept. Aruncă un pachet pe masă.

— Păstrează-le. Eu mai am. E tutun turcesc veritabil.

Willi dău din cap, recunoscător.

— Care va să zică, sînteţi cam strîmtoraţi aici, spuse Rudy... Ei, nu face nimic. Sînt sigur că e adevărat ce scrie în ziarul armatei. De Crăciun o să mîncaţi cu toţii pîine rusească. O să fie totul mai uşor.

— Să sperăm.

— Cred că am noroc să fiu acum în armată. Căpătăm roşii în conserve, pîine proaspătă, un kilogram de carne pe săptămînă... tot ce e mai bun.

— Pot să aduc cafeaua ? întrebă Berthe.

Bărbaţii dădură din cap. Berthe începu să strîngă masa.

— Grozavă cină, mamă. Nu-i aşa, Willi ?

Willi zîmbi.

— Ştiţi cine a avut noroc? Cei dintîi soldaţi care au intrat în Franţa. Mi s-a spus că ungeau untul pe prăjituri. Cînd am sosit eu, prăvăliile erau pe jumătate goale.

— Ce bogaţi trebuie să fi fost franţuzii ăia, spuse Berthe cu invidie.

— Bogaţi, graşi şi proşti, adăugă Rudy dispreţuitor. Francezii s-au lăudat întotdeauna cu cultura lor. Care cultură? Lovi mînios în masă cu palma lui puternică. Nu sînt decît nişte barbari. Se gîndesc numai la trai bun şi la bani. Rîgîi de cîteva ori la rînd. Apoi începu să rîdă. Dar şampania asta a lor e teribilă, nu-i aşa, Willi?

Willi aprobă.

— Iertaţi-mă. Se sculă brusc, cu faţa congestionată de mîncare şi de vin. Ieşi grăbit din odaie.

Berthe şopti repede:

— Familia Guttmann poate veni în orice clipă. Trebuie să vorbeşti cu el.

— Am să vorbesc, n-avea grijă.

— Acum se simte bine. Ţine-te de el. Nu-l lăsa să te ducă cu vorba.

Willi îi strînse mîna.

— Am aşteptat dinadins. Am să-l întreb chiar acum.

Se aplecă şi o sărută cu dragoste.

— Dacă nu ies lucrurile bine, am să mor, Willi, spuse Berthe cu patimă acoperindu-i mîna cu sărutări scurte şi apăsate. Willi îi mîngîie cozile negre, cu inima plină de iubire şi de mîndrie.

— Nu fi îngrijorată, draga mea. Ne-am necăjit trei luni, dar acum a trecut. Mi-am dat seama de cum l-am văzut. E băiat bun. Nu ne va sta în cale. Încearcă doar să amîne discuţia ca să-şi dea importanţă. Îşi lipi buzele de obrazul ei. Nimeni nu mai poate să te ia de lîngă mine... Nimeni, Berthe.

— Ei, ei, spuse Rudy din pragul uşii: iată şi turturelele! Vă binecuvîntez, copiii mei.

Willi își drese glasul.

— Rudy, mama ta ți-a scris cred. Se sculă în picioare. Avem de gînd să ne căsătorim. Te asigur...

— Omule! Rudy clipi de parcă l-ar fi văzut pe Willi pentru întîia oară. Măi, voinic derbedeu mai ești, Willi! Iartă-mă, mamă. N-am vrut să zic asta. Sînt prea amețit ca să mă port frumos. Dar de unde ai găsit asemenea taur? Începu să rîdă. Privește-l, crapă pînă și haina de pe el.

— Rudy, spuse Willi cu un zîmbet răbdător, spune, te rog, da sau ba. Pleci la noapte. Acum trebuie să sosească lumea. E timpul să ne spui.

Rudy se așeză greoi.

— Da, la noapte plec, repetă el posomorît. Îmi părăsesc casa. Ridică, trist, privirea spre ei. Sigur, de ce nu? Căsătoriți-vă. Ce-mi pasă mie? O să mă trimeată probabil pe front. Tot o să fiu ucis. Tinerii n-au noroc. Norocul e de partea bătrînilor.

— O, nu, strigă maică-sa. Ce tot vorbești? Ai să rămîi în țară. Așa ai spus. Nu vorbi prostii, Rudy!

— Cine știe? răspunse Rudy. Își ținea capul în palme. Sînt beat. Aerul rece mi-a urcat vinul la cap. Îi privi cu ochii injectați, cu un rînjet pe față. Ei, cum rămîne, Willi? Pe unde dă vaca lapte? Încă nu mi-ai spus.

— Pe unde-l dă, știu și eu, răspunse Willi cu răbdare și voie bună, dar laptele nu-i pentru mine.

Rudy hohoti.

— Vaca nu lucrează cu electricitate, nu-i așa? Nu ajunge să apeși pe buton.

— Și ce-i cu asta, Rudy? Tot ceea ce cer eu e dreptul de a munci aici în gospodărie. Sînt un lucrător bun, ai să vezi. Sînt îndemînatic. Ai să vezi c-am să învăț și plugăria.

— Vreau să fim înțeleși asupra unui lucru, spuse Rudy deodată, aproape mînios. Eu conduc gospodăria. Ce spun eu, e lege.

— Bineînțeles. Willi se îndreptă repede spre el. Îți dau cuvîntul meu. Ce spui tu, e lege. Ascultă, toată

viaţa am avut cîte un şef. De ce n-aş prefera să-mi fii tu şef ?

Rudy rîgîi şi începu să rîdă.

— Dar ţine minte: găinile dau numai ouă. Nu încerca niciodată să le mulgi. Nu le place. Pufni în rîs şi-l plesni pe Willi pe spate. Dă-i înainte. Sărut-o pe mama. Vreau să vă văd sărutîndu-vă, aşa ca o pereche tînără. Măi, ce mai umeri are, mamă. Dacă la primăvară n-ai să ai cal, înhamă-l pe el. O să are.

Fericită, Berthe se îndreptă spre fiul ei.

— Intîi e rîndul tău, spuse ea din toată inima. Il sărută. Mă rog lui Dumnezeu să te binecuvînteze şi să ni te aducă înapoi, ca să poţi şedea în capul mesei şi să fii capul familiei. Il sărută din nou.

Rudy zîmbi.

— Eşti o mamă drăguţă. Şi tu eşti un băiat bun, Willi. Hai, sărut-o.

Willi îşi petrecu braţul în jurul Berthei, se aplecă şi o sărută pe gură.

— O iubesc pe mama ta, spuse el vesel. Iţi promit că am să fiu bun cu ea.

— Nu prea bun, îl sfătui Rudy. O femeie trebuie ţinută din scurt. Aşa-i mamă ?... Ei, acum sîntem cu toţii mulţumiţi. Sper că ai să te poţi muta imediat aici, Willi. Mama are nevoie de ajutor. Mi se rupe inima cînd văd în ce hal e gospodăria.

— De îndată ce vom fi căsătoriţi, am să mă duc la Rosenhart, spuse maică-sa. Mi-a promis să mă ajute.

— Bine. Rudy se legănă pe cîlcîie, zîmbind. Frumoasă mireasă, Willi, dacă o spun pînă şi eu...

Willi rîse. Seninătatea din inima lui, depăşea bucuria. „Asta e adevărata fericire", îi şoptea o voce lăuntrică. „Numai după ce ai suferit, îţi dai seama ce e fericirea."

— Dar puloverul ăsta, spuse Rudy vesel, e cam strîmt. Nu găseşti, Willi ?

Willi zîmbi. Socotea că e oarecum grosolan din partea lui Rudy s-o spună, dar nu-i păsa. Las' să vorbească băiatul. La noapte avea să plece.

— Ehei, puloverul ăsta, spuse Rudy. Rîse cu o bucurie ascunsă. Voi doi nu-l puteți aprecia. Nici nu știi, mamă, prin ce am trecut ca să ți-l iau. Ce eveniment a fost. Rîse în hohote. Chiar dacă e prea strîmt.

Încurcată, Berthe se întoarse spre masă.

— Trebuie să ținem un discurs, Rudy. Fără asta nu se poate.

Stăteau cu paharele în mînă.

— Am să vorbesc eu, spuse Rudy. Timp de o clipă, fața îi deveni gravă, caldă și duioasă. În cinstea ta, mamă, și într-a ta, Willi. Vă urez o viață bună și multă fericire.

Băură în tăcere, gravi.

— *Ach*, îmi vine să plîng, exclamă Berthe. Se întoarse spre Willi, lipindu-și fața de umărul lui. Ai văzut vreodată un fiu mai bun ?

— Nu, răspunse Willi cu un nod în gît.

— Liniște, mamă, spuse Rudy. Aud pe cineva la poartă. Or fi ei ?

Berthe alergă la ușă.

— Da, au sosit, anunță ea agitată și fugi afară. Rudy se repezi la oglindă. Își încheie iute tunica, își șterse o urmă de mîncare de pe gură și-și aprinse o țigară. Apoi se întoarse. Stătea foarte drept, cu un zîmbet larg pe buze.

Întîi intră *Herr* Guttmann. Era un țăran de vreo șaizeci de ani, chel, cu ceafa groasă, fața cărnoasă și nasul borcănat. Zîmbi, văzîndu-l pe Rudy, și îi întinse mîna umflată și bătătorită.

— Ei, băiete, văd că te-ai întors voinic și sănătos, spuse el afectuos, cu o voce răgușită. Asta-i bine, tare bine.

Rudy rîse și el, dar continuă să se uite stăruitor spre ușă. *Herr* Guttmann îl salută plin de politicoasă seriozitate pe Willi, care îi răspunse ; dar Rudy era prea ocupat ca să se mai gîndească să-i prezinte unul altuia.

Apoi intră Berthe (spre necazul lui Rudy), cu brațul petrecut pe după mijlocul doamnei Guttmann. Mama era o femeie slabă, de vreo cincizeci de ani, cu o față morocănoasă, arătînd de parcă ura întreaga omenire — ceea ce era, în parte, adevărat. Fusese pe vremuri cea mai frumoasă fată din sat, dar cinci copii și treizeci de ani de trudă, îi storseseră toată vlaga. Il salută pe Rudy, îl sărută, dădu să spună ceva — dar în cele din urmă tăcu. Berthe își dădea limpede seama că se gîndea la proprii ei feciori care erau în Rusia.

Cînd Rudy văzu că persoana care tocmai intra era Martha Guttmann, și că în urma ei nu mai apare nimeni în pragul ușii, îi veni să țipe de ciudă. Se așteptase ca Hedda să năvălească pe ușă cea dintîi — o fată dornică să ureze bun-venit luptătorului întors acasă. Strînse mașinal mîna Marthei și abia răspunzînd salutului ei, îi șopti :

— Unde e Hedda ? Doar n-ai să-mi spui că n-a venit ?

— Desigur c-a venit, răspunse Martha. Se întoarse și strigă :

— Hedda ! De ce nu vii înăuntru ?

După toată înscenarea asta, Rudy se aștepta ca Hedda să intre rușinoasă. Dar se înșelă. Zîmbetul cu care intră Hedda pe ușă, era departe de a fi sfios. Era, dimpotrivă, obraznic și oarecum lipsit de prietenie, ca și întreaga ei expresie. Iși luase o atitudine teatrală, înfigînd o floare de cîmp în părul ei roșcat și cercetînd încăperea cu un aer trufaș, de prințesă. Inmărmurit de frumusețea ei, Rudy nu mai încercă să cerceteze sensul acestui surîs ciudat. Abia mai tîrziu avea să-și amintească înțelesul lui amar. La plecarea lui, Hedda era o fată vioaie și nostimă de șaisprezece ani ; dar Hedda de acum, numai cu un an mai în vîrstă, strălucea de o frumusețe aproape impunătoare.

Nu numai Rudy rămase uimit de înfățișarea Heddei. Simțind cum i se urcă un nod în gît, Berthe aruncă o privire spre mama fetei. In Hedda vedea din

nou pe Elsie Guttmann, cea de acum douăzeci de ani — o fată zveltă care, din întîmplare, nu avea şoldurile late ale ţărăncilor — o fată cu trupul drept ca mesteacănul, cu braţele şi picioarele mlădioase şi cu sînii uşor rotunjiţi — o fată al cărui obraz nu era lat, cu nasul gros şi cu pielea aspră, ci îngust, sculptural şi clasic în drăgălăşenia lui.

Plin de avînt, Rudy se repezi la uşă. Nu avusese de gînd să-i arate atîta interes. Fusese hotărît să stea mai la o parte, în chip de soldat demn, şi să primească omagiile Heddei.

— Hedda, strigă el încîntat, apucîndu-i mîinile, ce s-a întîmplat cu tine ? Te-ai făcut frumoasă ca o actriţă. Se întoarse emoţionat spre *Frau* Guttmann. Acuma ştiu de ce spunea mama că erai cea mai frumoasă fată de pe aici.

Spre mirarea lui, *Frau* Guttmann nu răspunse, iar faţa ei arăta o dezaprobare totală. Rudy se întrebă, speriat, dacă nu spusese cumva vreun lucru nelalocul lui. De acum încolo dorea să rămînă în termeni buni cu bătrînii Guttmann.

— Ei, îţi pare bine că mă vezi ? întrebă el îndrăzneţ.

— Da, desigur, răspunse ea, şi de data asta zîmbetul ei era sincer prietenos. Imi pare foarte bine că te văd. Şi tu te-ai schimbat. Arăţi bine. Ca un adevărat soldat.

Rudy zîmbi, mut de bucurie.

— Doamne, strigă Berthe. Ce proastă sînt. Am uitat să vi-l prezint pe Willi. Apucîndu-şi mîndră iubitul de braţ, începu să-l prezinte în mod formal.

— Mamă, o întrerupse Rudy rîzînd, de ce eşti aşa ruşinoasă ? E drept că *Herr* Wegler e la fabrică... dar încolo nu mai e nimic ?

Obrajii Berthei se făcură purpurii.

— Da, spuse ea, mai este ceva... Willi şi cu mine... ne vom căsători.

Oaspeţii tăcură o clipă, surprinşi, apoi Elsie Guttmann zîmbi pentru prima oară.

— Draga mea Berthe, spuse ea sărutînd-o, asta e minunat. Îţi urez multă fericire. Din toată inima.

Cu un surîs vesel şi puţin stînjenit, Willi strînse mîna fiecărui membru al familiei Guttmann în parte.

— Trebuie să ştiţi că sînt un vechi agricultor, le spunea el. Ştiu să cultiv ceapă în lădiţe, la fereastră.

Herr Guttmann începu să rîdă în hohote şi chiar şi soţia lui zîmbi.

— Aşa, Willi, spune-le de unde vine laptele, zise Rudy.

— Laptele vine din bidon, răspunse Willi glumeţ. Cartofii cresc în pom şi ouăle se fac la fabrică. Sînt un vechi agricultor din Düsseldorf şi ştiu.

Familia Guttmann se prăpădea de rîs. Modestia lui în ceea ce privea problemele ţărăneşti, le plăcea tuturor.

— Nu face nimic, spuse Berthe, bătîndu-l uşor pe braţ. Era încîntată de impresia bună pe care o făcea Willi. O să vedeţi ce mai ţăran o să fie peste un an.

— Ce-aţi spune să ciocnim un pahar de şampanie franţuzească veritabilă ? întrebă Rudy.

— Şampanie franţuzească ? Cu adevărat ? spuse repede Hedda. Se înfioră rîzînd. Ce gust are ?

— Un gust dumnezeiesc, răspunse Rudy pe un ton categoric şi destupă o sticlă. Ai auzit ? Începu să toarne vinul, cu ochii ţintă la Hedda. Deodată ea roşi şi-şi întoarse privirea. Spuse supărată.

— Fii atent la ceea ce faci. Ai s-o verşi.

Rudy turnă şampania, încruntîndu-se. Se întreba cu ce greşise. El şi Hedda fuseseră întotdeauna prieteni buni. Iar dacă acum era sincer în admiraţia lui, ce motiv avea Hedda să fie atît de — nu găsea cuvîntul — atît de întoarsă pe dos ? Ba părea să se bucure că-l vede, ba era supărată.

— Să închinăm un pahar pentru mireasă şi pentru ginere, spuse *Herr* Guttmann cu vocea lui răguşită. Multă fericire şi... Se opri. Fusese cît p-aci să spună în mod maşinal :... şi mulţi feciori. O întoarse însă şi-şi încheie urarea, înecîndu-se cu cuvintele : şi o

viață lungă amîndurora. Goli paharul. Fața îi năduşise, dar rîdea pe sub mustață. Scăpase cu bine. La urma urmei, nu mai erau aşa tinerei.

— Dumnezeule ceresc, ce mai băutură! exclamă el. Vrei să spui că francezii beau de asta tot timpul?

— Acum nu mai beau, răspunse Rudy. Căci bem noi.

— Seamănă cu... nu ştiu cu ce seamănă, spuse Hedda încîntată. Rigîi uşor, apoi rîse. Poți să-mi mai dai un pahar, Rudy?

— Cîte vrei, spuse el, arătînd sticlele. E toată pentru tine.

— Hedda, spuse mama ei cu glas tăios, nu uita!

— Bine, bine, răspunse fata pe un ton alintat.

— Hai să ne aşezăm şi să stăm mai la largul nostru, strigă Berthe veselă. Ia scaunul ăsta, Elsie. Şi tu pe-acela, Hugo. Copii, luați-vă şi voi cîte-un scaun. Rudy, umple iar paharele. Avem ce sărbători în seara asta!

Elsie Guttmann oftă.

— Dacă ar fi şi băieții noştri acasă!

— Mamă! spuse Martha aspru, privind-o cu severitate. Martha era o fată de vreo douăzeci şi doi de ani, nici pe departe atît de frumoasă ca sora ei, dar cu un corp drăguț şi bine făcut.

— Ei cum stau lucrurile în Franța? îl întrebă ea repede pe Rudy.

— In Franța e o excursie, răspunse Rudy rîzînd din toată inima. Pînă acum a fost o adevărată vacanță. Nu pot să mă laud cu vrea victorie.

— Nu? Dar cum sînt fetele în Franța? întrebă Hedda, înclinînd obraznic capul.

— Franțuzoaicele sînt... Se opri... Avusese de gînd să se laude, dar se răzgîndi. N-ajung nici măcar la degetul mic de la mîna unei fete germane ca tine, îşi încheie el, curtenitor, fraza.

— Ştii precis? Eşti sigur? întrebă ea cu o privire ațîțătoare.

La asta nu mai putea rezista.

— Ştiu precis. Sînt sigur.

— Atunci e linişte în Franţa? întrebă *Herr* Guttmann.

— Bineînţeles că sîntem bombardaţi, dar lîngă Orléans, unde am fost eu, nu-i aşa grav. Nu sînt fabrici în preajma barăcii mele. Avem însă neplăceri cu actele de sabotaj.

— Sabotaj? întrebă Willi încet, aţintindu-şi privirea asupra lui Rudy.

— În ziare scrie că în Franţa e linişte, spuse *Herr* Guttmann. Am citit că francezii acceptă noua ordine.

Rudy rîse cu un aer superior.

— Desigur c-o acceptă! Cît timp stăm cu ochii pe ei, o acceptă! Şi cînd îi împuşcăm, o acceptă şi atunci. Dar altminteri nu. Poţi să mă crezi.

— Aşa? întrebă Willi încruntîndu-se.

— De ce să vorbim de lucruri neplăcute? îl întrerupse Berthe. Elsie, ce fel de legume ai semănat în vara asta?

— Dar ce se întîmplă cu francezii? întrebă *Herr* Guttmann, neţinînd seama de întrebarea Berthei. Nu-şi dau seama că sînt la pămînt?

Rudy dădu din umeri.

— Ar trebui să-şi dea seama! Ştiţi ce ni s-a spus nouă, soldaţilor, cînd am ajuns prima oară în Franţa? Ordin militar strict: „Fiţi buni cu francezii; fiţi politicoşi; arătaţi-le că germanii le sînt prieteni." Şi care a fost rezultatul? Sabotaj. Fac să deraieze trenurile oriunde pot; dau foc grînelor; bagă un cuţit în orice soldat german pe care-l prind singur noaptea. Şi pot să vă spun că în privinţa asta nu-i de glumit.

— Hm! Şi tu spuneai că-i o vacanţă, comentă Berthe, necăjindu-se imediat din pricina necazurilor prin care trecuse Rudy. Halal vacanţă!

Rudy rînji.

— Orléans nu-i Berlin, răspunse el cu o expresie vicleană pe faţă, dar nici Leningrad nu-i. Începu să rîdă.

— Auzi! exclamă Martha indignată. Frumos fel de a răsplăti bunătatea noastră.

— Nu te necăji, spuse Rudy, dînd din cap cu aerul cuiva care e gata să facă o mărturisire, căci acum nu mai scapă uşor. Pentru fiecare act de sabotaj, plătesc înzecit. Le arătăm noi cine-i stăpînul!

— Rudy, întrebă Hedda, fixîndu-l cu privirea ei aprinsă, tu ai împuşcat vreun francez?

Rudy dădu din cap.

— Am făcut şi eu parte din cîteva plutoane de execuţie, spuse el pe un ton oarecare. Fiecăruia îi vine rîndul.

— De mai multe ori?

— De trei.

— Şi ce simţi?

— Ce să simţi? Te obişnuieşti. Prima dată... da, prima dată n-am fost în apele mele. Dar apoi te obişnuieşti.

— Ce fac condamnaţii? stărui Hedda. Plîng, sau...

— Of, destul cu discuţia asta, întrerupse cu glas tăios Elsie Guttmann. De ce trebuie să vorbim despre astfel de lucruri? Dacă nişte nenorociţi sînt împuşcaţi, e nevoie să ştii toate amănuntele?

— Nişte nenorociţi? întrebă Martha indignată. Ştii că-mi placi! Bine, dar ăştia sînt sabotori, oameni care îi înjunghie pe la spate pe băieţii noştri germani. Împuşcarea e încă prea bună pentru ei.

Willi spuse încet.

— Dacă e aşa cum zici, dacă poporul francez sabotează, atunci... în cazul unui al doilea front... ei ar...

— N-avea grijă, răspunse tînărul, ofiţerii noştri ne-au explicat totul. Există planuri. În cazul unui al doilea front, îi vom azvîrli pe englezi înapoi în Canal, în doi timpi şi trei mişcări. Nu vor trece niciodată dincolo de fortificaţiile noastre. Şi orice porc de francez ar încerca să facă ceva — ei, o să-i pară rău, atît vă spun.

— Hm! exclamă Martha cu amărăciune. Iţi vine să te sufoci de indignare. Dăruim francezilor pacea şi

ordinea, le dăm o mînă de ajutor — deşi ei au dezlănţuit războiul — şi care e rezultatul ? Sînt gata să ne înjunghie pe la spate. Ăştia sînt francezii.

Urmă o clipă de tăcere.

— Şi voi ce credeţi c-am face dacă armata franceză ar ajunge pînă aici ? întrebă deodată *Frau* Guttmann. Aţi uitat cum era în 1918 !

— Dar ce vorbă este asta, mamă ? întrebă Martha uimită. Compari ocuparea regiunii Rinului de către trupe de negri francezi, cu ceea ce se întîmplă acum? Poate găseşti c-ar trebui să ne retragem şi din Polonia ca să-i lăsăm să se mai înarmeze o dată împotriva noastră ?

— Vreau să se sfîrşească războiul şi atîta tot, răspunse maică-sa încet. Vreau să-mi vină băieţii acasă. Nu-mi pasă de Polonia — şi nici de Franţa.

— Toţi vrem să se sfîrşească războiul, răspunse Martha înţepată. Dar ca Germania să poată trăi în pace, trebuiesc nimiciţi toţi duşmanii ei !

— Asta e adevărat, Elsie, aprobă şi bătrînul Guttmann. Dumneata ce părere ai, *Herr* Wegler ?

Willi tăcu. Şedea ţeapăn pe scaun, ţinînd paharul gol în mîinile lui mari şi privindu-l absent. Iar cînd ridică, în cele din urmă, capul, inima Berthei se strînse văzînd expresia aceea de nefericire din ochii lui.

— Calea cea mai bună e calea care-ar aduce cît mai repede pacea, răspunse el, ocolind întrebarea.

— Willi — ce-ar fi să cînţi la acordeon pentru oaspeţii noştri ? întrebă Berthe. Nici nu ştiţi ce bine cîntă Willi, începu ea să-l laude.

— Foarte bine. Să-l auzim, spuse *Herr* Guttmann.

— Rudy, întrebă Martha înainte ca Willi să fi putut face vreo mişcare, ai auzit ce-au făcut americanii ?

Rudy scutură din cap.

— E de necrezut. Au scos o lege conform căreia orice ins de origine germană e obligat să poarte o zvastică neagră în dreptul inimii !

— Gangsterii! strigă Hedda indignată.
Rudy dădu din cap, atotştiutor.
— După cum spunea şi maiorul nostru, adăugă el cu limba încleiată de beţie, Germania nu poate avea granițe. Ori domneşte cultura germană, ori cultura oamenilor de rasă inferioară. Nu poate exista nici un compromis!
— Atunci, cînd se va termina războiul? întrebă încet Elsie Guttmann. Cum poate cuceri Germania lumea întreagă?
— O să se termine cînd o să fie cazul, o repezi Martha. N-ai încredere în Führer?
Maică-sa înălţă capul.
— Vreau să-mi vină băieţii acasă.
— Băieţii tăi, băieţii tăi, spuse Martha cu amărăciune. Mi-e ruşine cu tine, mamă! Şi încă faţă de alţii. Crezi că eu n-aş vrea să-mi vină soţul?
— Rudy, umple paharele, spuse Bertha. În seara asta e sărbătoare. Să nu fim atît de gravi.
— Aşa-i, spuse Rudy. Hugo — goleşte-ţi paharul. Willi — încă unul?
Willi scutură din cap în tăcere. Ura acest soi de discuţii. Ar fi vrut să găsească un motiv pentru a ieşi afară. Altora putea să le turuie gura despre cucerirea lumii — dar lui îi rămase în oase amintirea anului 1918. Pentru dînsul cuvintele lor cuprindeau un singur înţeles: aveau să mai urmeze luni de război, aveau să mai moară oameni, va mai fi foamete — se va repeta toată nebunia aceea sîngeroasă. Şi pentru ce? Iată întrebarea pe care începuse să şi-o pună. Cu ce scop? Incotro se îndrepta Germania? Cînd veniseră naţional-socialiştii la putere, el nu-i primise cu entuziasm, dar îi acceptase. Cînd Richard îi spusese: „Tată, nu mai pot avea faţă de tine aceleaşi sentimente ca în trecut", se întristase şi acceptase. Cînd murise Käthe, ridicase pumnii spre cer într-un neputincios semn de protest — iar apoi, cu mintea năucă şi inima zdrobită — acceptase şi asta. Dar acum, în timp ce asculta în baracă, la cantină, în bucătăria Berthei, pe

acești arhitecți ai ordinei noi, simțea cum îl doare tot trupul și-și punea întrebarea, pentru prima oară în viața lui: „Încotro duc toate astea? Spre care sfîrșit?"

— Berthe, spuse *Herr* Guttmann, era cît p-aci să uit. Am vești pentru tine, de la Rosenhart. Întîi, ceva mai puțin important — trebuie să tunzi cozile vitelor. Ai să primești o înștiințare. Le lași doar un smoc, ca să se apere de muște. După aceea pui părul într-un sac și-l duci la biroul de colectări.

Berthe izbucni în rîs.

— Să vedem ce-o să mai urmeze după asta. Ai auzit, Rudy? Așa se duce azi o gospodărie. Ce prostie!

— Dă-mi voie, Berthe, spuse Martha, căreia i se urcase sîngele în obraz. Ar trebui să știi că nici o lege nu apare fără rost. Din întîmplare, cunosc toate acestea. Părul e necesar fabricilor de textile — pentru confecționarea hainelor. Unde vezi prostia?

— Desigur, desigur, răspunse repede Berthe, de parcă și-ar fi cerut iertare. Legea e lege. Să nu crezi cumva... Dar care sînt celelalte știri, Hugo?

Guttmann zîmbi.

— Cum te descurci singură în gospodărie?

— Simt că-mi pierd mințile. Fînul meu o să fie pai curat. Iar cartofii...

— Începînd de săptămîna viitoare, vei avea un ajutor.

— Vorbești serios? De unde știi?

— Am fost azi la Rosenhart. Sosesc detașamentele de muncă.

— Slavă Domnului! strigă ea din toată inima. Rudy, Willi, ați auzit?

Rudy dădu din cap mîrîind.

— Era și timpul. Cînd s-o termina războiul, vreau să găsesc aici o gospodărie, nu douăsprezece pogoane de buruieni.

Berthe scoase un suspin de fericire.

— Strașnică veste! Ce zi minunată-e azi!

Frau Guttmann spuse încet:

— Şi celelalte ştiri de la Rosenhart ? De ce nu vorbeşti şi de ele, Hugo ?
— Elsie... parc-a fost vorba să nu discutăm asta, nu-i aşa ?
— Ce veşti ? întrebă Berthe.
Guttmann dădu din umeri.
— Nimic. Am să-ţi povestesc altă dată. Rudy, ce ai zice de încă un pahar ? Mai ai ?
— Te cred, răspunse Rudy cu căldură.
— Rudy, ai auzit de Ernst al meu ? întrebă Martha întinzîndu-i paharul. A fost decorat.
— Serios ? Asta-i grozav, Martha, răspunse el cu invidie. Unde-i acum ?
— Unde era şi cînd ai plecat. În Africa. Rîse. Îi fugăreşte pe englezi. Îmi scrie că la viitorul atac vor fi în Egipt.
— Grozav mai ştiu să fugă englezii ! exclamă Hedda. Rudy dacă şampania asta minunată mă va îmbăta, o să fie din vina ta. Englezii ştiu să pună pe alţii să lupte pentru ei... şi mai ştiu să şi fugă. Asta-i tot.
— Englezii sînt lipsiţi de simţ moral, adăugă Martha. N-au onoare. Pe cuvîntul meu, i-am scris lui Ernst că nici nu-l las să vină acasă dacă nu obţine încă o decoraţie în luptele împotriva lor.
— Decoraţii ! o îngînă încet maică-sa. Îşi aţinti ochii trişti şi frumoşi asupra fiicei ei. Îţi închipui că războiul e făcut numai din decoraţii, nu-i aşa ? Familia noastră are patru bărbaţi în războiul acesta. Crezi cumva că se vor alege numai cu decoraţii ?
— Mamă, asta e defetism curat ! răspunse fiica ei, mînioasă. Mă socoteşti copil ? Nici o lume nouă nu poate fi făurită fără suferinţă.
— S-au publicat diferite statistici în ziare, Elsie, interveni *Herr* Guttmann încurajator. Pînă acum am avut, pe toate fronturile, numai trei sute cincizeci de mii de pierderi, dintre care cea mai mare parte răniţi. Iar Rusia are opt milioane de morţi.

— Statistici! repetă cu dispreț *Frau* Guttmann. Ai auzit ce i s-a întîmplat săptămîna trecută Gertrudei! Se întoarse spre Berthe. Lutz al ei a murit.

— Băiatul Gertrudei Brandit?

Obrazul Elsiei Guttmann se înroșise de furie.

— Și Walter Baecker vine acum acasă, tocmai la timp ca să-i ajute lui taică-său în septembrie la scosul cartofilor. Atît doar că nu mai are picioare, așa c-o să-i vină cam greu.

— Mamă, vrei să faci bine să încetezi? Asta e o prostie, spuse Hedda. E defetism.

— Iar gemenii lui Rosenhart... continuă mama ei, neîndurătoare, ți-i amintești?

— Elsie! spuse soțul ei. Ai promis doar!

Berthe își mută privirea de la unul la altul. Se făcuse foarte palidă.

— Au fost răniți?

Elsie surîse amar.

— Nu. Nici răniți, nici prizonieri, nici dispăruți... numai încă două cifre statistice.

Berthe duse nervoasă mîna la gură.

— Doar nu... nu sînt morți, Elsie? Băieții aceia voinici și frumoși?

— Morți amîndoi. Amîndoi, auzi? N-aveau nici douăzeci și doi de ani și sînt morți amîndoi.

— O, sfinte Dumnezeule! șopti Berthe. Privi speriată spre Rudy. O, sărmanul Erich!

— Dar sfîrșiți o dată cu discuția asta, explodă Rudy furios. Hai să ne distrăm.

— *Herr* Wegler, spuse Guttmann cu vocea răgușită, Berthe zice că știi să cînți. Cîntă-ne ceva. Privi încruntat spre nevastă-sa.

Willi se ridică. Se uită țintă la Elsie Guttmann, cu ochii și fața ca de piatră. Apoi se îndreptă spre cutia unde țineau acordeonul. Pășea cam nesigur, căci era amețit.

— Ceva vesel, Willi! strigă Rudy. Ceva săltăreț. O privea pe Hedda, întrebîndu-se dacă și-ar putea

apropia scaunul de al ei, fără ca scorpia ei de mamă să-l repeadă.

— Hai să ne întoarcem cu toții, ca să-l putem vedea mai bine, propuse el cu glas tare, în timp ce Willi se înapoia cu acordeonul. Își trase scaunul lîngă al Heddei și începu să aplaude.

— Cortina, cortina, spuse el. Sau cum zic francezii: *Voilà!*

Willi se așeză și începu să cînte.

— Hedda, șopti Rudy sub pavăza muzicii, acum ești cea mai drăguță fată pe care am văzut-o în viața mea. Pe cuvîntul meu.

Hedda zîmbi și-și dădu ușor capul pe spate.

— Ce n-aș da să nu plec la noapte! Solda pe un an, zău așa.

— Pleci? șopti ea. Mama ta a spus...

— Da, la noapte. Hedda, dacă-ți scriu, ai să-mi răspunzi?

Fata tăcu. Zîmbetul îi pierise de pe față.

— Ce s-a întîmplat? Ești atît de... ciudată astă seară, Hedda. Nu-ți mai plac?

— Ba-mi placi, răspunse ea încet. Mi-ai plăcut întotdeauna. Dar nu mi-ai scris niciodată în anul care a trecut. Am așteptat degeaba.

— Am... nu știu ce să-ți spun, bolborosi el. Voiam să-ți scriu. M-am gîndit mereu la tine. Dar... s-a întîmplat ca...

— Prea multe franțuzoaice, nu-i așa? întrebă ea provocătoare.

— Nu. Pe cuvîntul meu. Nici nu mă gîndesc la ele.

— Hm! răspunse ea. Aplaudă puternic, cînd Wilii sfîrși primul cîntec.

— Frumos mai cînți! spuse ea tare. Zîmbi batjocoritor către maică-sa. *Frau* Guttmann stătuse încruntată tot timpul discuției ei cu Rudy.

— Willi, cîntă-ne o melodie de dans, spuse Rudy. Știi vreo melodie de dans?

— Știu un vals, răspunse Willi calm.

— Foarte bine. Sări în picioare. Hai, Hedda!

— Nu, răspunse ea tăioasă.
— Ce ? Nu vrei să dansezi cu mine ?
— Nu, repetă ea. Fața ei era vădit neprietenoasă. Martha se ridică repede.
— Am eu chef de dans, Rudy. Dansează cu mine.
— Nu, stărui el cu încăpățînare. Am invitat-o la dans pe Hedda și vreau să dansez cu ea, nu cu tine. Nu vreau să te jignesc, adăugă el în grabă, dar de ce nu dansează Hedda cu mine ? Sîntem prieteni sau nu ?
— Rudy, spuse Elsie Guttmann cu vocea stăpînită. Hedda nu se simte bine. N-o invita la dans.
— O ! exclamă el stingherit. Îmi pare rău. Iartă-mă. Atunci, Martha, dacă vrei...
— Minciuni, minciuni, minciuni ! strigă deodată Hedda sărind în picioare. M-am săturat de minciuni.
— Ține-ți gura ! îi strigă Elsie.
Pielea albă a Heddei se înroșise ca para focului.
— Ție să-ți fie rușine, prăjină bătrînă ! zbieră ea către maică-sa. Eu sînt mîndră ! Se răsuci pe călcîie, cu fața spre Rudy. Vrei să știi de ce nu pot dansa ? Pentru că sînt însărcinată. Peste șapte luni voi fi o mamă germană.
— Ticăloaso ! strigă maică-sa, izbucnind în plîns. O, doamne, ce viață mai e și asta !
— Ei, n-ai de gînd să mă felicități ? îl întrebă Hedda pe Rudy. Pe fața ei apăruse același surîs neprietenos pe care-l avusese și cînd intrase în odaie. Un surîs rece, obraznic și plin de trufie.
— Ești... măritată ? întrebă el.
— Nu, nu sînt măritată. E nevoie ca o fată să fie măritată pentru a-și face datoria față de Führer ? Nici n-am vrut s-aud de-așa ceva !
— Of, se tîngui maică-sa, te mai și lauzi ? Spune-mi măcar atîta lucru, de ce te lauzi față de străini ?
— Taci, Elsie, spuse bărbatul ei cu vocea răgușită. Fața lui cărnoasă se făcuse cenușie. Își mușca buzele.
— Vremurile s-au schimbat.
— Nu, vremurile nu s-au schimbat, strigă Elsie cu patimă. Un copil din flori rămîne tot un copil din flori.

— Mamă! Termină cu vorba asta necuviincioasă, strigă Martha indignată, sărind în ajutorul soră-si. Copilul va fi înfiat de Führer, o ştii prea bine.

Frau Guttmann izbucni într-un hohot isteric de rîs. Se adresă Berthei, frîngîndu-şi mîinile:

— Au înnebunit tinerii ăştia. Vorbesc cu toţii ca o placă de patefon. Negrul e alb — iar un copil din flori e o medalie de onoare. Ce zici de asta?

— Eşti o babă smintită, spuse cu dispreţ Martha. Germania merge înainte, dar mama stă pe loc.

— Iar fata mea tot nu-i mulţumită. Ar vrea ca şi maică-sa să fie o tîrfă.

Un ţipăt de furie scăpă de pe buzele Heddei.

— Cum îndrăzneşti să-mi spui tîrfă? Toţi germanii cinstiţi mă respectă.

— Toţi germanii cinstiţi vor rîde uitîndu-se la burta ta, curvă ce eşti!

— O să te denunţ la poliţie, strigă fata, o să povestesc Annei Mahnke fiecare cuvînt. Eşti un duşman al statului!

— Denunţă-mă, denunţă-mă, scrîşni maică-sa.

— Vă rog... liniştiţi-vă... vă rog, le implora *Herr* Guttmann, nenorocit. Se întoarse spre Berthe cu o privire deznădăjduită. Iţi cer iertare. Fata e tînără. Nu înţelege...

— Dar asta e insuportabil, strigă Hedda, izbucnind furioasă în plîns. Ar trebui să fiu onorată de părinţii mei. Dăruiesc statului un copil, poate un viitor soldat. Toate cheltuielile vor fi suportate de un cămin pentru fetele hitleriste. Orice om mă respectă în afară de părinţii mei.

— Şi de tatăl copilului, spuse *Frau* Guttmann. Pe el îl uiţi. Nu te respectă îndeajuns pentru a face cheltuiala formelor de căsătorie.

— Asta e-o minciună! ţipă fata mînioasă. N-am avut niciodată intenţia să ne căsătorim.

— Fir-ar al dracului, dar ţine-ţi o dată gura! zbieră tatăl ei. Stătea cu pumnii încleştaţi, stacojiu la faţă. Să nu mai aud un singur cuvînt. Nu, ţine-ţi gura şi tu,

Elsie. M-am săturat. Am şi eu dreptul la puţină linişte în viaţă. Am să mă omor!

În cameră se aşternu o tăcere adîncă. Elsie plîngea cu sughiţuri. Gura Berthei tremura. Se uita la Willi, iar Wili, purtînd pe obraz expresia aceea împietrită, lipsită de viaţă pe care i-o cunoştea şi de care se temea — se uita absent în podea. Rudy îşi turnă încet un pahar de şampanie. Dădu paharul pe gît dintr-o înghiţitură, apoi îşi turnă altul.

— Bei în cinstea mea, Rudy? întrebă Hedda arţăgoasă.

Se uită ţintă la ea. Apoi spuse, posac:

— De ce nu? Şi bău repede vinul.

— Acum mergem acasă! anunţă cu glas răguşit *Herr* Guttmann. Hai, Elsie. Veniţi, fetelor. Se sculă.

— Nu, începu Berthe, vă rog să nu... Dar se opri cînd *Herr* Guttmann îşi întoarse spre ea faţa-i pămîntie.

— În orice caz, vă mulţumesc... pentru că aţi venit, se bîlbîi ea.

Hedda rămase pe loc cu ochii ţintă la Rudy.

— Ei, îl întrebă ea rece, tot mai vrei să-mi scrii? Aş vrea să ştiu.

Rudy zvîrli paharul spre sobă, făcîndu-l ţăndări.

— Nu, fir-ai a dracului să fii, nu vreau. Şterge-o de aici!

Cu o privire plină de ură şi de dispreţ, Hedda spuse:

— Porcule!

Se repezi afară. Soră-sa o urmă în grabă. *Herr* Guttmann îşi trecu braţul pe după mijlocul soţiei lui şi o conduse spre uşă. Acolo se opri o clipă, o privi pe Berthe şi făcu o mişcare cu mîna lui mare şi bătătorită. Era un gest care dovedea neînţelegere, neputinţă, furie zadarnică.

Uşa se închise în urma lor.

Rudy se aşeză la masă. Muşchii feţei îi zvîcneau. Ochii îi erau turburi de gelozie.

— Rudy, începu Berthe. La urma urmei, Hedda nu-i singura...

— Nu vreau să vorbesc despre asta ! o întrerupse el tăios. Trînti cu pumnul în masă. Auzi ? Nu vreau să vorbesc despre asta !

— Sigur, sigur, spuse repede maică-sa. Era gata să plîngă de mila lui. Rudy începu să destupe cu înfrigurare altă sticlă. Era ultima din cele şapte sticle pe care le adusese acasă.

— Willi, şopti Berthe, cîntă puţin.

Willi o privi prosteşte şi tăcu.

— Willi ?

El se sculă încet şi se îndreptă spre masă. Îşi turnă un pahar de şampanie. Îl bău, mai umplu unul, îl bău şi pe acesta.

— De ce-a trebuit să ne fie tulburată seara asta ? scînci Berthe supărată. Lua-i-ar naiba să-i ia ! De ce-au venit la noi cu certurile lor familiare ? Rudy, tot trebuie să-ţi spun : o fi drăguţă Hedda, dar nu face nici cît unghia de la degetul tău. Crezi că n-o să se găsească şi alte fete pentru un băiat frumos ca tine ?

Rudy strîmbă din gură, mîndru şi mînios în acelaşi timp.

— Şi de ce nu ? Adăugă cu gura încleiată : Şi ce-mi pasă ? Te pomeneşti c-o mai fi şi bolnavă, curviştina.

— Bravo ! spuse Berthe. De-acum am terminat cu familia Guttmann. Hai să fim veseli. Începusem seara atît de bine ! Pentru noi nu s-a schimbat nimic, nu-i aşa ? Tu intri în S.S., Rudy, şi ai să fii mobilizat în ţară. Iar noi, Willi, ne putem căsători. Vei veni să lucrezi aici. Aşadar, acum să uităm de ceilalţi şi de necazurile lor. Întotdeauna sînt necazuri pe lume. N-ai mai putea trăi dacă ai sta să te gîndeşti la supărările altora.

— Desigur, spuse Willi, desigur... Dar glasul îi contrazicea cuvintele. Se uită ţintă la Berthe, dar privirea îi era absentă, întoarsă înăuntru. Şi pe buzele lui juca un surîs strîmb, batjocoritor. Zîmbetul acesta o înfurie pe Berthe. Îi venea să strige la el, să-i spună : „Pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a mai

întîmplat acum şi cu tine, Willi?" Dar în schimb spuse, cu aprindere:

— Rudy, toarnă-mi şi mie un pahar. Vreau să petrec. Mai sînt doar cîteva ore pînă la plecarea ta. Hai să fim veseli! Îl privi din nou pe Willi. Surîsul strîmb şi batjocoritor îi flutura încă pe buze.

— Willi cîntă-ne ceva, ordonă ea cu glas tare. Ceva plăcut.

Willi dădu absent din cap. Se aşeză, potrivindu-şi degetele pe clape.

— Ce mai şampanie! exclamă Berthe. Rudy, ce fiu bun eşti tu. Să te cari cu sticlele astea din Franţa pînă aici. Cîntă, Willi, cîntă ceva pentru noi!

Încet de tot, Willi începu să cînte: *„Era dispreţuit şi hulit de oameni"*, cîntă el: *„un om al tristeţii şi cunoscînd durerea."* Surîsul strîmb îi mai stăruia încă pe buze.

3

Potrivindu-şi pentru ultima oară raniţa, Rudy se ridică.

— Ei, mamă, acum e timpul să ne despărţim.

Berthe îl îmbrăţişă năvalnic.

— M-am răzgîndit. Am să merg şi eu pînă la gară. Ca să mai fiu încă o jumătate de oră cu tine.

— Nu, asta n-are nici un rost. Eşti obosită moartă. Şi cu pantofii ăştia... Începu să rîdă. Asta ar însemna ca Willi să te aducă acasă în braţe. Nu, tu te duci la culcare. Tot mai trebuiesc mulse vacile, nu-i aşa? Asta n-a schimbat-o încă războiul. Rămîi cu bine, mamă! O sărută, bătînd-o uşor pe umăr. Şi ai grijă de tine.

— Să-mi scrii noua ta adresă.

— Imediat ce sosesc.

— Îmi pare atît de rău că ne-au stricat seara!

— Cine spune că ne-au stricat-o? Cu un gest larg,

de bețiv, Rudy mătură amintirea întregii seri. Vrei să-ți spun adevărul? Nu-mi pasă de Hedda nici cît negru sub unghie. Lumea e plină de fete.

— Bun! Așa vreau să te aud vorbind.

Willi ridică ranița și și-o aruncă pe umăr.

— E timpul să mergem, Rudy. Doar nu vrei să pierzi trenul. Le zîmbi amîndurora cu același zîmbet ciudat și strîmb pe care i-l zărise și Berthe în timp ce cînta la acordeon. Zîmbetul acesta o tulbură. Parcă nici nu era zîmbet adevărat. Era un fel de intenție de zîmbet. Și lucrul acesta îi trezea dorința ca Willi să fie un om mai simplu, cu mai puține lucruri tăinuite în cutele adînci ale sufletului.

— Ascultă — ai uitat să mă înveți șmecheria cu batista, spuse Rudy. Ei lasă, am s-o învăț data viitoare. Oricum, sînt prea beat acum. Se întoarse către maică-sa. Ai grijă de puloverul tău, o dăscăli el vesel. Vezi cum îl speli. Dacă mai intră doi centimetri, m-am ostenit degeaba să ți-l aduc!

— Nu-ți bate tu capul cu asta, spuse ea, lovindu-l drăgăstoasă peste mînă.

Rudy își petrecu brațul pe după mijlocul ei și ieși împreună cu ea. Pe cînd treceau prin curte, lăsîndu-l pe Willi cu cîțiva pași în urmă, Berthe îi șopti la ureche:

— Iți place Willi?

— Cum să nu... E un om cumsecade... Faceți bine că vă căsătoriți.

— Vai, cît mă bucur, Rudy! Willi te socotește un băiat bun. Mi-a spus-o chiar el.

Se opriră la poartă.

— Mamă...

— Am să mai merg cu tine o bucată de drum.

— Nu. Tu rămîi aici. Poarta mărginește gospodăria noastră. Aici ți-e locul. Acum, rămîi cu bine. Și nu plînge.

Se îmbrățișară strîns.

— Să nu plîngi, repetă el. Hai, Willi. Dacă pierd trenul...

Ieşiră pe şosea.

— Frumoasă noapte! spuse Rudy. Luna şi stelele strălucesc în cinstea mea. Şi nici un avion britanic. Unde sînt avioanele de care-mi tot vorbeai, mamă?

— Am telegrafiat regelui Angliei să nu trimeată avioane noaptea asta. Îl privi cu buzele tremurînde. Ţine minte, Rudy, dacă trebuie să lupţi, nu încerca să faci pe eroul. Caută doar să vii sănătos acasă.

— Nu-ţi face griji, rîse el. La revedere!

— La revedere, la revedere, dragul meu. Am să mă rog pentru tine în fiecare seară.

Rămase la poartă, stăpînindu-şi lacrimile pînă în clipa în care cei doi bărbaţi nu mai fură decît două umbre nedesluşite pe şoseaua luminată de lună. Apoi începu să plîngă încet. Privi în urma lor pînă ce umbrele pieriră şi ele. „Doamne Dumnezeule", îşi spuse ea, „cine a dorit războiul ăsta? Cine avea nevoie de el? O, blestemaţi fie englezii! Bestii ce sînt!"

Se întoarse plîngînd în casă. Se aşeză la masa plină de restul mîncărurilor şi-şi sprijini capul pe braţe. „Dumnezeule bun", murmură ea, „apără-l pe Rudy. Nu-i lăsa pe Americani să aducă nici un soldat peste ocean. Scufundă-le toate vapoarele, Dumnezeule mare. Învaţă-i să ne lase în pace! De ce nu le e dat oamenilor sărmani şi cinstiţi ca noi să trăiască în linişte măcar o viaţă de om?"

Deodată conteni cu plînsul. Se îndreptă din şale şi-şi şterse ochii. Se uită prin bucătărie, neştiind dacă ar fi mai bine să se ducă la culcare sau să strîngă mai întîi prin casă. Era foarte obosită, dar nu-i era somn. Mintea ei lucra cîntărind întîmplările de peste zi. Hotărî să spele vasele înainte de a se culca. Era sîmbătă seara şi Willi nu trebuia să se întoarcă la baracă. Iar a doua zi dimineaţa, n-aveau decît să se culce din nou după terminarea treburilor din gospodărie. Afară de asta, i-ar fi plăcut să mai stea de vorbă cu Willi după întoarcerea lui de la gară. Aveau atîtea de vorbit acum... atîtea planuri de făcut. Poate

că aveau să meargă a doua zi la oraş, să-l vadă pe Rosenhart. Avea să se lămurească ea şi în privinţa echipelor de muncă despre care vorbise Hugo. Şi va pune la cale şi transferarea lui Willi în gospodăria ei.

„Of, şi familia Gutmann asta!" — gîndi ea cu parapon. „Ce oameni nesimţiţi. Hedda e cea mai rea dintre toţi. Şi un orb ar fi văzut că Rudy era mort după mutra ei frumuşică. De ce nu şi-a ţinut gura măcar în seara asta cînd era şi dînsul acasă? De ce n-a fost drăguţă cu el, de ce nu i-a dat şi lui o sărutare? Faţă de alţii a fost destul de darnică cu sărutările, tîrfa!"

Berthe oftă. Nimic nu mergea uşor în viaţă. Uite-l pe Willi al ei, de pildă, cîte griji îşi mai făcea. Discuţia despre război îl răscolise... i-o citise pe faţă. De ce-şi băteau întotdeauna capul cu lucruri care nu-i priveau? Totul în viaţă era să te gîndeşti la lucrurile plăcute. „Lasă", îşi spuse ea deodată, „îţi vin eu de hac. Să nu-ţi închipui c-ai să te întorci de la gară ca să mă faci să vorbesc despre moartea băieţilor Rosenhart sau despre ziua cînd se va sfîrşi războiul. Am eu ac de cojocul tău!"

Începu să rîdă în hohote. Cel mult peste o oră, Willi va fi acasă. Ea se va preface că doarme. S-o vadă o clipă într-una din cămăşile acelea noi de noapte, din Franţa. Şi-şi va da el seama cîtă valoare au gîndurile lui adînci! În cursul după-amiezii, Berthe încercase cămăşile. Ca şi puloverul, îi erau puţin strîmte, mai ales la piept. Cînd o va vedea în cămaşa cea roză, îşi va închipui că cine ştie ce elegantă cocotă franţuzoaică s-a urcat din greşeală în patul lui.

Gîndul acesta o făcu să rîdă încet, în odaia cufundată în tăcere. Cînd îl va auzi deschizînd poarta, va da pătura la o parte şi-l va aştepta ispititor culcată în cămaşa aceea de noapte. Şi pînă în zori, Willi avea să uite toate gîndurile lui negre.

Zîmbi, şi în timp ce spăla vasele începu să îngîne încetişor un cîntec.

4

Scîrţîitul porţii o trezi. Îşi spuse, somnoroasă, că trebuie să se fi întors Willi de la gară. Stătu nemişcată, pe jumătate adormită, pînă ce-i auzi pasul greu în bucătărie. Apoi, reamintindu-şi tot ceea ce plănuise, dădu repede pătura la o parte. Îşi netezi cămaşa de noapte care se boţise pe alocuri. Se întinse cu un zîmbet calm, pîndind din nou scîrţîitul pantofilor lui, şi aşteptă să intre în dormitor.

Willi nu intră. Mirată, se răsuci în pat şi aruncă o privire prin uşa întredeschisă. Îi văzu umbra înaltă lîngă chiuvetă. Stătea nemişcat, cu spatele spre dormitor. În timp ce Berthe îl urmărea, se îndreptă spre masă şi se aşeză, pe jumătate luminat de razele argintii ale lunii care străbăteau prin geam. Nu-i putea zări faţa, dar îl văzu cum îşi sprijină mîna pe masă. Pumnul lui puternic era încleştat. O străbătu un val de mînie. Ce s-o mai fi întîmplat? gîndi ea. Cît de puţin îi trebuie unui bărbat ca să fie nefericit. Să-i fi spus oare Rudy ceva? Sau continua să se gîndească la război?

Berthe se dădu jos din pat şi intră în bucătărie, cu picioarele goale. Willi nu se mişcă, dar o uşoară tresărire a trupului îi dădu de veste că o auzise. Se opri tăcută lîngă scaunul pe care şedea, apoi se aplecă şi-şi apăsă buzele pe fruntea lui. Îi trecu degetele prin păr. Berthe surîdea cu un surîs drăgăstos, dar în acelaşi timp uşor dispreţuitor.

— Rudy a plecat cu bine? întrebă ea încet.

După o clipă de tăcere, se auzi răspunsul:

— Da.

— Nu vrei să te culci?

Nu răspunse. Se îndepărtă puţin, ca să poată fi văzută.

— Aveam de gînd să-ţi fac o surpriză cu noua mea cămaşă de noapte. Voiam să vii în dormitor şi să mă vezi întinsă în pat ca o nobilă franceză.

Un fior scutură trupul masiv al lui Willi. O privi țintă, cu mîhnire în ochi, dar fără a scoate o vorbă.

Supărată, Berthe izbucni:

— Ei, acum ce s-a mai întîmplat? Apoi, văzînd că nu răspunde nimic: Of, şi tu! Ce-ai păţit? De ce te porţi aşa?

— Trebuie să-ţi vorbesc, Berthe, spuse el cu glas scăzut. Trebuie să-ţi vorbesc.

Berthe îi zîmbi, deşi în inima ei îi purta pică.

— Atunci, hai să ne culcăm, Willi. Putem vorbi acolo.

— Aici, spuse el. Şi acum, te rog.

— Mi-e frig. Se apropie şi se aplecă spre el ațîțătoare. Am să stau pe genunchii tăi şi tu ai să mă încălzeşti.

— Nu, răspunse el. Vreau să-ţi vorbesc. Pune-ţi ceva pe tine, dacă ţi-e frig. Te rog!

Berthe se îndreptă brusc.

— Nu! spuse ea apăsat. Dacă tu spui „Nu", am să-ţi spun şi eu tot aşa. Sînt obosită. Putem vorbi mîine. Mă duc să mă culc. Stătea nemişcată sub privirea lui. Ochii lui căpătaseră deodată o strălucire ciudată, înfrigurată. Avea înfăţişarea unui om scîrbit pînă în adîncul ființei lui.

— Willi, îl întrebă ea cu vocea schimbată, ce s-a întîmplat? Dacă e ceva rău, dragul meu, spune-mi-o. Am să te ascult. Sigur c-am să te ascult. Adineauri eram supărată. Cînd ai sosit acasă, credeam c-ai să ai chef de dragoste. Am fost dezamăgită... Deodată se opri.

— Te rog, Berthe, spuse el cu voce sfîrşită. Te rog... pune ceva pe tine. Cămaşa asta frumoasă de noapte pe care o porţi... nu vreau s-o văd.

Adînc mirată, Berthe îi cercetă faţa cu privirea, dar el îşi feri ochii.

— Bine, Willi, murmură ea. Se duse în dormitor şi-şi trase pe ea capotul ponosit. Se înapoie în tăcere.

— Vrei să aprind lampa?

— Nu, răspunse el răguşit. Ceea ce am să-ţi spun, trebuie spus pe întuneric. N-ai să vrei să mă vezi — şi nici eu nu vreau să te văd.

Berthe se aşeză la masă uitîndu-se ţintă la el. De enervare, mîinile începuseră să-i tremure puţin.

— Te-ai certat cu Rudy? Era singurul lucru care-i putea trece prin minte.

— Nu. Nu m-am certat cu Rudy, răspunse el greoi... Berthe... Răsuflă adînc. Berthe — nu ştiu cum să-ţi spun, draga mea. Vreau doar să mă asculţi.

— Am să te ascult, Willi. Se întreba dacă nu era cumva tare beat. Dar nu părea. Ce s-a întîmplat, Willi? Spune-mi.

— S-a dus dracului totul, asta s-a întîmplat, răspunse el pe un ton nefericit. Tu şi cu mine... am vrut să clădim o viaţă bună. Mă obişnuisem cu gîndul c-am putea trăi aici ca pe... ca pe o insulă, departe de toţi. Acum nu mai putem.

— De ce? întrebă ea încet. Spune-mi tot ce gîndeşti. Nu te ascunde de mine. Sînt femeia ta, Willi. Se întoarse s-o privească. În ochii lui se citea recunoştinţă pentru dragostea ei.

— Ţine-mă de mînă, Berthe. Îi întinse mîna peste masă. Să încercăm să ne ţinem acum de mîini, scumpa mea. Să nu-ţi iei mîna de pe a mea, orice ţi-oi spune.

Berthe îi prinse mîna lui mare între mîinile ei.

— Nu, n-am să-ţi dau drumul, şopti ea. Nimic din ceea ce vei spune nu mă va face să-mi trag mîna... atît timp cît mă iubeşti, Willi.

— Da, te iubesc. Nu ştiu ce m-aş face dacă nu te-aş iubi, spuse el pătimaş. Apoi oftă... Ei bine, ascultă... Începu cu glas monoton: În seara asta am avut o petrecere. E atît de plăcut să bei şampanie, să fumezi o ţigară ca lumea! Şi Rudy ţi-a adus daruri: parfum, nişte cămăşi de noapte. Am să-ţi spun cum a pus Rudy mîna pe lucrurile astea, Berthe. Fiindcă Rudy mi-a povestit tot. Rudy era beat. Şi-a început să se laude, aşa cum fac uneori bărbaţii între ei.

Cred că era şi furios din pricina Heddei. Şi eu sînt bărbat. Aşa că mi-e uşor să-mi dau seama ce gîndea. Era gelos. Dacă fata era gata să facă dragoste cu altul, atunci de ce nu cu el? Aşadar, ca să-mi arate că nu-i gelos, mi-a spus o poveste. N-avea nevoie să se ploconească în faţa unei fete ca Hedda, mi-a spus el. Mi-a vorbit despre franţuzoaicele lui.

Mîinile Berthei îi strînseră mîna.

— Înţeleg! îl întrerupse ea cu amărăciune. Vezi... fiii nu povestesc mamelor astfel de lucruri, şi nici soţii nevestelor. Dar femeile nu sînt atît de proaste. Ştim şi noi cum sînt bărbaţii. Bărbaţii sînt bărbaţi. Ce putem face? Vrei să spui că n-ai fost niciodată la o prostituată înainte de a te însura?

— Ba la prostituate am fost.

— Atunci? Vrei ca Rudy să fie altfel? E în armată. E în război. O femeie ca mine încearcă să nu se gîndească la lucrurile astea. La ce-i folosesc?

— Cu cîteva zile înainte de a veni acasă, Rudy a fost trimis să aresteze pe cineva. O femeie. Erau şi alţii cu Rudy, vreo doisprezece. Rudy spunea că femeia locuia împreună cu băiatul ei, în vîrstă de paisprezece ani. S-au dus dis-de-dimineaţă, pe cînd femeia şi băiatul dormeau încă.

— Willi, de ce-mi povesteşti toate acestea? îl întrebă ea cu amărăciune.

— Berthe, dacă dai drumul mîinii mele înainte de-a sfîrşi de povestit, am să... nu ştiu ce am să fac...

Berthe tăcu o clipă, speriată. Apoi spuse, cu o voce chinuită:

— Şi?

— Era o femeie bogată, a spus Rudy. Trăia la marginea unui orăşel. Avea o moşie cu gospodărie mare şi o casă mare. Hambarul îi era plin de grîne. Cu o zi înainte de a veni camioanele să-i ia grînele — pentru că nu avea voie să păstreze nimic — ea a dat foc hambarului care a ars pînă în temelie. De aceea au fost trimişi Rudy şi ceilalţi s-o aresteze.

Willi îşi sprijini capul în palma mîinii libere. Vocea îi suna acum foarte obosită.

— N-au aşteptat să le deschidă cineva uşa. Au spart-o. Femeia a sărit din pat în cămaşă de noapte, o cămaşă roz, a spus Rudy — Berthe gîfîia — şi le-a ieşit în întîmpinare la capătul de sus al scării. Băiatul era şi el acolo. Apoi, caporalul lui Rudy, care era de servici, i-a spus femeii că e arestată. Ea n-a răspuns nimic, mi-a spus Rudy. Arăta ca şi cum s-ar fi aşteptat la asta. L-a întrebat pe caporal dacă îi dă un răgaz de cîteva minute ca să se îmbrace. I l-a dat. Apoi, după ce femeia a intrat în dormitor, caporalul şi-a adunat oamenii. „Ascultaţi", le-a spus el — aşa mi-a povestit Rudy — „femeia asta va fi împuşcată în zori. Ştiu asta sigur. De ce s-o lăsăm să meargă la moarte nemîngîiată ? Aţi văzut-o şi voi, e nostimă muierea ! Ei, ce spuneţi, ne distrăm puţin cu ea, sau nu ?" Aşa mi-a povestit Rudy. Aşa că au intrat.

— O, termină, termină o dată ! strigă Berthe. Lacrimi fierbinţi picurau pe mîna lui. La ce bun ?

— Rudy mi-a spus că băiatul femeii a încercat să-i oprească. Atunci unul din soldaţi l-a tîrît lîngă pat. Şi caporalul spunea într-una băiatului : „Fii atent ! Aşa aduce barza copiii !" Asta i se păruse lui Rudy atît de amuzant, încît a început iarăşi să rîdă pe cînd îmi povestea.

Berthe plîngea amarnic, în tăcere.

— Apoi, înainte de a o lua cu ei, soldaţii s-au îndreptat spre dulapul femeii. Caporalul le-a spus : „Serviţi-vă, băieţi. De ce să lăsăm lucrurile astea vreunui francez ?" Şi datorită întîmplării acesteia a primit o mamă germană un pulover elegant, două cămăşi de noapte şi o sticlă de parfum.

Trupul Berthei se cutremură.

— Nu mi-am tras mîna, spuse ea cu vocea frîntă. Eşti mulţumit ?

Şi timp îndelungat nu mai avură să-şi spună nimic. Berthe plîngea chinuită şi scîrbită. Apoi izbucni furioasă :

— Ce vrei să spun? Nu femeile fac războiul, ci bărbații. Noi femeile naștem băieți, încercăm să-i creștem cinstit — și ce devin după aceea? Bărbați, iată ce devin, bărbați! Iar cei mai în vîrstă îi învață pe cei tineri cum trebuie să se poarte. Ce vrei de la mine?

Cu greutate, căutîndu-și cuvintele, Willi spuse:

— Nu înțelegi, Berthe? Nu e vorba de Rudy. Am fost pe front în războiul trecut. Cred că atunci cînd bărbații pornesc la război, unii din ei se poartă întotdeauna așa cu femeile străine. Am văzut și eu.

— Femeile străine? îl întrerupse ea sălbatică. Ia retrage poliția și-ai să vezi ce s-ar întîmpla aici. Crezi că bărbații germani nu s-au purtat tot așa cu femeile germane? Păi, vecina mea, Irma Winz... Voi sînteți de vină... voi bărbații... ceea ce zace în inimile voastre!

— Nu, spuse Willi aspru, n-ai dreptate, Berthe, n-ai înțeles nimic.

— Ce n-am înțeles? întrebă ea furioasă.

— Faptul că lui Rudy nu-i era *rușine*, spuse el cu glas scăzut și plin de durere. Bărbații fac uneori lucruri îngrozitoare, știu bine asta. Știu, de asemenea, că atunci cînd ai fost în război și ai văzut oamenii murind în jurul tău, te schimbi. O dată, am omorît și eu un francez, cu cuțitul, i-am străpuns beregata. Cînd bărbații fac astfel de lucruri și stau în tranșee cu lunile, atunci uită cu ușurință de omenie. Poate că nici nu le vine greu să violeze o femeie. Dar după ce l-am ucis pe francezul acela, n-am fost fericit. L-am omorît, fiindcă altminteri m-ar fi omorît el pe mine — dar n-am fost fericit. Am văzut soldați după ce se purtaseră cu o femeie în felul în care s-au purtat Rudy și ceilalți cu franțuzoaica aceea. Pe fețele lor se zugrăvea întotdeauna un fel de scîrbă. Doreau să uite fapta lor. Ridică vocea din care se deslușea chinul. Nu erau mîndri de fapta lor, Berthe. Și ei nu luau cămașa de noapte a femeii, sau puloverul ei, ca să le aducă în dar propriei lor mame.

Berthe tăcea, muşcîndu-şi buzele. Willi se ridică. Începu să umble în sus şi în jos.

— Ascultă-mă, Berthe, spuse el aspru. E ceva putred aici, şi ştiu şi unde anume. Pe cînd îmi istorisea Rudy întîmplarea, rîzînd şi fălindu-se, am simţit dorinţa să-l omor. Am luat o piatră de pe jos. Am ţinut-o în mînă. Ştiam c-o pot răzbuna pe femeia aceea cu o singură lovitură.

Berthe sări de pe scaun, scoţînd un ţipăt înăbuşit:

— Nu cumva l-ai rănit pe Rudy?

Willi se uită drept la ea. Berthe se aşeză din nou.

— Dar să zicem că aş fi făcut-o? Se apropie de ea ţintuind-o cu privirea. Să zicem că l-aş fi omorît?

— O, Doamne, lasă-mă în pace, strigă ea, ferindu-şi ochii de ai lui.

— Închipuieşte-ţi că aş fi făcut-o, Berthe?

— Atunci, pe cuvîntul meu, aş avea grijă să fii spînzurat, răspunse ea într-o izbucnire de ură. Ar însemna că eşti ucigaşul propriului meu fiu.

— Da, spuse el încet, privind-o fix. Zîmbetul strîmb şi ironic îi jucă din nou pe buze. Nu mă înţelegi. Nu înţelegi ce-ţi spun. Eşti singura fiinţă din lume pe care o iubesc acum, dar nu înţelegi ce vorbesc.

— Înţeleg totul. Dar franţuzoaica aceea a murit. Ce i s-a întîmplat, a trecut. Dacă l-ai fi omorît pe Rudy, ai fi făcut o faptă mai rea ca a lui!

— Dar putregaiul? întrebă Willi adînc mirat şi surprins. Tu nu înţelegi unde zace putregaiul? Deci nu-i vorba de ceea ce a *făcut* Rudy. El nu-i un băiat rău. Tocmai faptul că Rudy e ceea ce tu şi cu mine numim un băiat bun; că Rudy îşi iubeşte mama, că Rudy a fost drăguţ cu mine, că acest Rudy nu e o fiară sau un criminal — dar că *nu i-a fost ruşine de fapta lui,* Berthe. Iată unde e putreziciunea. Mînia i se auzea în glas; cuvintele lui o izbeau parcă. Ascultă-mă: eu nu sînt Goebbels. Nu-s general şi nici profesor universitar. Eu nu citesc cărţi. Nu ştiu să

folosesc cuvinte mari. Nu sînt dintre aceia care înțeleg numaidecît lucrurile. Dar știu ce e cinstit, ce e drept! Știu și ce e nedrept, ce e rușinos, ceea ce se numește păcat. Cînd un tînăr aduce hainele unei femei pe care a siluit-o propriei sale mame, atunci înțeleg că e putred pe dinăuntru. Cînd o fată face un copil de parcă ar coace o pîine în cuptor, atunci înțeleg! Se opri, cu vocea sugrumată.

— Willi...

— Și mai știu un lucru, o întrerupse el aspru. N-am de gînd să trăiesc în putreziciunea asta! *N-am să trăiesc așa!* Nici o singură clipă. Mă auzi, Berthe? *Pe mine nu mă va molipsi.* Nu pot trăi așa. Eu sînt un om cinstit.

Berthe îl privea, îngrozitor de speriată, înțelegîndu-l greșit. Temerile ei se strînseră într-o singură întrebare, chinuitoare:

— Ce ai de gînd să faci?

Nu răspunse.

— Ai să mă părăsești, nu-i așa?

Privirea lui uimită o întîlni pe a ei. Timp de o clipă, întrebarea ei izgonise orice alt gînd din mintea lui.

— Să te părăsesc? Nu vorbi prostii.

— Ai de gînd să mă părăsești, strigă ea înnebunită. Ți-o citesc pe față. Arăți ca în noaptea în care ai intrat pentru întîia oară în casa mea. Am observat asta de aseară.

— Berthe, draga mea, răspunse el aprins, asta e nebunie curată. Îi prinse mîinile și i le sărută. Nu! Cum să te părăsesc? Nici n-aș putea trăi fără tine.

— Dar se petrece ceva, spuse ea cu același glas înfricoșat. Văd eu. Ești pe cale să faci ceva. Știu.

— Da, șopti el. Îi sărută din nou mîinile, apoi își acoperi obrazul cu ele. Trebuie să înțelegi, murmură el, de parcă s-ar fi temut să vorbească tare. Fiul meu... Richard... În tot timpul în care îți povesteam ceea ce făcuse Rudy, mă gîndeam la Richard. E ca și cum... nu știu cum să spun... e ca și cum... ceea ce

mi s-a întîmplat mie cu Richard şi cu Käthe ar fi acelaşi lucru... de parcă ar fi la fel cu Rudy, ca atunci cu Richard... parcă totul ar fi, într-un fel, unul şi acelaşi lucru.

— Dar, Willi, ce tot vorbeşti acolo ? întrebă Berthe zăpăcită. Soţia ta a murit într-un bombardament, este...

— Ştiu, o întrerupse el, dar e totuşi la fel. Şi eu... Vocea îi răsună deodată : Vreau să plec de aici !

— Să pleci ? De aici ? Din casa mea ?

— Cu tine, Berthe. Tu şi cu mine. O să mergem în altă parte.

— *Să-mi părăsesc casa ?*

— O să luăm alta. Asta e casa *lui.* Nu vreau să lucrez în gospodăria lui.

— Păcatele mele, Willi, strigă ea. Mintea ei căuta cu înfrigurare un argument. Bine, nu vrei să locuieşti cu Rudy. Dar Rudy nu-i aici.

— E casa lui. Eu nu...

— Dumnezeule, hai să vorbim deschis, îl întrerupse ea. De unde ştim noi că Rudy se va mai întoarce vreodată acasă ? Şi noi de ce să plecăm între timp ? Crezi că gospodăriile sînt ca pietrele — ieşi în drum şi ridici una de jos ?

— Nu înţelegi, mormăi el.

— Inţeleg mai mult decît crezi. Putregaiul de care vorbeai — crezi că eu sînt oarbă ? Dar mintea ta e încîlcită, Willi. Dacă Rudy ar fi aici, atunci ar fi altceva. Dar să amesteci pe soţia ta moartă şi pe fiul tău mort cu toate lucrurile astea...

Willi îşi acoperi faţa cu mîinile.

— Isuse Christoase, nu mai ştiu nici eu ce să cred. Nici nu mai ştiu ce sînt.

— Dragul meu, spuse Berthe. Eşti un bărbat bun, un om cinstit, asta eşti. Iţi jur că noi doi putem fi fericiţi. N-avem decît să-i dăm dracului pe toţi ceilalţi. Şi putem... Se opri. Minciuna care-i trecuse prin minte o înspăimînta... Apoi, spuse încet : Şi putem fi fericiţi cu copilul nostru.

Nu atît cuvintele cît tonul cu care le rostise, îl sili să se uite la ea.

— Da, spuse ea blînd, port copilul tău, Willi. Aveam de gînd să-ţi spun în noaptea asta. Acum vezi de ce nu putem pleca de aici pînă la naşterea copilului, nu-i aşa ? Unde să ne ducem ?

— Un copil, Berthe ? Copilul nostru ? şopti el.

— Da, dragul meu, minţi ea.

— Ah, spuse el, ah !

O privi în tăcere. Apoi, după cîteva clipe, dînsa îi întinse mîna.

— Vrei să mă ţii şi tu acum de mînă, Willi ? Eu n-am tras-o pe a mea adineauri, deşi mi-a fost îngrozitor de greu să ascult ceea ce-mi spuneai. Ia-mi şi tu mîna acum, Willi, şi spune-mi că vom rămîne împreună aici.

Încet, el îi dădu mîna. O strînse pe a ei, apoi îi întinse braţele. Berthe se apropie de el. Îi sărută faţa, fruntea fierbinte, şi simţi cum i se umple sufletul de dragoste pentru acest bărbat bun, cinstit, plin de omenie, şi pentru inima lui rănită.

— O, Willi, spuse ea, dragul meu, iubirea mea.

El nu răspunse, dar îi strînse trupul lîngă al lui.

— Iubitule, spuse ea, du-te puţin pînă afară. Lucrurile acestea pe care mi le-a adus Rudy — nu vor mai fi aici cînd te veil întoarce. Le voi arde şi vor fi uitate. Şi cînd vii înapoi, adu-mi inima ta întreagă, dragul meu. Vino în dormitor unde am să fiu şi eu. Culcă-te lîngă mine şi ia-mă în braţe şi numeşte-mă femeia ta. Du-te acum, şi stai pînă ce te voi chema.

O sărută, pătimaş, iar mîna lui îi mîngîia faţa. Apoi ieşi.

Berthe se îndreptă repede spre dormitor. Îşi scoase capotul. O durere lăuntrică o făcu să tresară în timp ce-şi trăgea cămaşa roză peste cap. „Propriul meu fiu !“ se gîndi ea, aruncînd cămaşa pe jos. „Ce bestii mai sînt şi bărbaţii !“

Îşi puse din nou capotul. Scotoci printr-un sertar, în căutarea celei de a doua cămăşi. Apoi alergă la

dulap. Smulse puloverul moale, de culoarea vinului, din cui. În cele din urmă, în drum spre bucătărie, luă şi sticluţa de parfum care numai cu o oră înainte îi fusese atît de scumpă.

Ridică rotiţa de pe plită, vîrî o bucată de ziar în gaura neagră şi îi dădu foc. Urmări furioasă hîrtia care se aprindea. Aruncă în flăcări cămaşa roz. I se părea că acolo, pe mătase, arde obrazul lui Rudy. Acoperi chipul cu cealaltă cămaşă şi un hohot sec de plîns i se opri în gît cînd privi flacăra luminoasă care cuprindea ţesătura strălucitoare. Apoi se opri. Cîntări puloverul în mînă. „Dar asta e caraghios!" strigă mintea ei. „Hainele nu-s decît haine. Un pulover e doar un pulover. Nu poate purta răul în el. Ce fac eu aici? E o nebunie să arzi nişte haine bune ca astea!"

O cuprinse o ameţeală trecătoare. Ce va spune Willi... Işi răspunse singură, repede şi cu uşurinţă: „Willi nu va trebui să afle niciodată!" Va ascunde puloverul. Mai tîrziu, va pune mîna pe un pachet de vopsea. O dată culoarea schimbată, va fi cu totul alt pulover. Putea să născocească o poveste — o verişoară care i l-a trimis. Peste şase luni, cînd avea să fie tare frig şi ei o să-i trebuiască neapărat un pulover, Willi nu-şi va aminti de nimic. Ceea ce făcuse Rudy... era făcut şi gata. Îl ura pentru fapta asta. Dar ce rost să faci pe moralistul şi cînd e vorba de un pulover? Era o copilărie. Cămăşile de noapte erau pierdute acum, dar asta nu era mare pagubă. Fuseseră doar nişte jucării care n-ar fi rezistat nici la două spălături. Dar să distrugi un pulover bun ca ăsta, sau parfumul — ar fi o nebunie.

Puse rotiţa înapoi. Se repezi în dormitor, împături frumos puloverul şi-l ascunse într-un sertar, sub un teanc de alte lucruri. Aruncă sticla de parfum în alt sertar. Apoi se întoarse repede în bucătărie. Constată, cu bucurie, că încăperea miroase a haine arse. Willi nu va afla niciodată adevărul. Merse tiptil spre uşa

din faţă. Îl văzu pe Willi stînd în poartă, cu spatele lui lat întors spre ea, cu capul plecat.

— Dragul meu, strigă ea. Willi se întoarse încet.

— Vino înăuntru, iubitule. Apoi fugi în dormitor.

Willi intră în bucătărie. Mirosul puternic din odaie îi gîdila nările. Prin găurile din portiţa sobei, putea să vadă jarul. Intră în dormitor şi închise uşa. Berthe era culcată, goală, şi un zîmbet drăgăstos îi flutura pe buze. Willi se aşeză. Degetele lui se jucau cu cearşaful.

— Berthe, draga mea, spuse el încet, îţi mulţumesc pentru... pentru că ai ars hainele.

— Ssst ! spuse ea. Acum totul e uitat. N-am făcut-o numai pentru tine, ci şi pentru mine, Willi.

— Da, răspunse el şovăind. Ştiu. De aceea... De aceea te iubesc, Berthe.

Ea îşi lipi buzele de mîna lui.

— N-aveai de gînd să mă părăseşti, Willi, nu-i aşa ?

— Nu. Cum poţi crede una ca asta ?

— Mi-era atît de frică !

— Dar după război...

— Ssst ! spuse ea. Nu acum. Culcă-te lîngă mine, Willi. Ţine-mă strîns !

— Te rog, spuse el aproape sfios. După război, cînd s-o întoarce Rudy, aş vrea să... va trebui să plecăm de aici, Berthe. Jur că-ţi voi găsi altă gospodărie, draga mea. Sau poate chiar... să plecăm în altă ţară. Poate. Prea multe mi s-au întîmplat aici. Mă simt ca şi cum n-aş mai putea respira. Nu sînt atît de bătrîn. Sînt sigur că-mi pot cîştiga existenţa oriunde.

— Ssst, spuse ea. Avem timp destul să vorbim despre asta.

— Dar vreau să ştiu. Ai să mergi cu mine, Berthe ?

— Da, răspunse ea încet. Atît timp cît mă vei numi soţia ta, voi rămîne cu tine.

— Îţi mulţumesc, murmură el, îţi mulţumesc, Berthe. Dumnezeu să te binecuvînteze.

— Dragul meu, şopti ea, scoate-ţi acum din cap toate gîndurile astea. Culcă-ţi obrazul pe mine... Aici, unde e copilul nostru.

Incet, cu obrajii aprinşi, îi trase capul spre trupul ei.

— Copilul nostru va fi ca tine, spuse ea. Vom face din el un om cinstit şi bun, nu-i aşa, iubitule? Nu-i aşa scumpul şi bunul meu Willi?

Ii apăsă capul pe pîntecele ei cald şi moale.

Capitolul XII

Luni la amiază, urletul sirenei răsună ca de obicei. Curentul se întrerupse în atelierul de forjă. O clipă, Willi stătu locului, obosit, clipind din ochi și simțind în trup loviturile ritmice ale unui ciocan care-și încetase activitatea. Puse cleștele jos, își șterse cum putu fața și pieptul cu o cîrpă pe care o ținea în buzunar și merse repede spre vestiar pentru a-și lua haina. Cantina era destul de departe, iar într-o jumătate de oră trebuiau să fie înapoi, la mașini.

Toate acestea se petreceau ca de obicei. De șapte luni încoace, fiecare zi de lucru fusese astfel. Iar dacă cineva l-ar fi întrebat pe Hartwig, contramaistrul, sau pe Hoiseler care lucra la o presă de fasonare lîngă Willi, ei ar fi răspuns : „Willi ? Păi, Willi e ca întotdeauna. Unde-i ciocanul, acolo-i și el. Va rezista cît rezistă și ciocanul. E un băiat și jumătate, Willi ăsta, parcă ar fi el însuși o bucată de fier !"

Dar în inima lui Willi, nimic nu era ca de obicei. Fapta lui Rudy îl chinuia, ca și cum ar fi purtat el însuși semnul rușinii. Orice ar fi spus Berthe, Rudy i-l amintea pe Richard, și pe fiul lui Richard și pe Karl și pe Arthur Schauer. Înainte, acestea toate erau amintiri dureroase, dar fără legătură între ele ; acum însă Rudy le împletise unele cu altele și Willi avea

impresia că erau întocmai ca piesele, împrăştiate, ale unui mozaic care trebuiau adunate la un loc.

Nu era uşor să începi să te gîndeşti. Nu-i uşor să găseşti o formă sau un înţeles acolo unde n-au existat niciodată forme şi înţelesuri. Acum, cînd se gîndea la asta, Willi ştia că în ţara şi poporul lui zăcea putregaiul. Dar nu ştia de unde pornise, nu cunoştea mîna care otrăvise izvorul. Da, ar fi putut răspunde: „Partidul naţional-socialist." I se părea însă că asta ar fi prea simplu. Şi el trăise sub conducerea partidului, în toţi anii aceştia. Dar tot nu putea înţelege bine şi nici nu-şi putea explica propria-i nelinişte. Acum ar fi dorit să ştie ce se petrecuse în anii în care umblase ca un somnambul, lipsit de griji, trăind de pe o zi pe alta şi fluierînd într-una. Acum ar fi dorit să-şi reamintească ceea ce-i spusese Karl în 1931 sau conţinutul manifestului ce-i fusese vîrît în mînă a doua zi după incendierea Reichstag-ului... sau să adune şi să scadă nenumăratele evenimente care alcătuiseră putreziciunea aceasta. Şi mai mult ca orice, mintea lui revenea mereu la o singură întrebare: „Care îi era calea de acum încolo? Încotro trebuia să meargă?"

Creierul nu găsea nici un răspuns. Nu-i oferea decît un singur adăpost: pe el însuşi şi iubita lui Berthe, şi copilul care era carne din carnea lor. „Cel puţin *eu* sînt nepătat", îşi spunea el, „iar Berthe e şi ea neprihănită. Copilul care avea să se nască... da, ne vom închina vieţile noastre sarcinei de a feri inima copilului de acest putregai."

Dar deocamdată mai era şi lumea dinafară de care trebuiai să ţii seamă, mai erau alţi bărbaţi şi alte femei. În tot cursul dimineţii încercase să cerceteze lumea şi oamenii din jurul lui. De pildă Hoiseler... Hoiseler îi dăduse mereu de gîndit. Pînă atunci, bărbaţii din baraca lui nu fuseseră pentru dînsul decît chipuri şi voci. Dar acum voia să ştie ceva mai mult despre ei — nu lucruri complicate, ci doar cîteva date simple. Dorea să ştie dacă existau printre ei unii care

ar spune: „Da, un copil e un copil. Un copil e un lucru de preț. Nu trebuie să umbli cu el de parc-ar fi o pîine." Dacă erau vreunii care să mai poată spune: „Desigur, pînă aici am mers cu naziștii, dar atunci cînd un om se poartă ca o bestie, nu-l iartă nici gloria celor o mie de ani care vor veni. Crima e crimă. Binele este bine. Răul este rău. Știu bine asta." Și dacă erau unii care să spună: „Există un lucru în care credem: omenia nu-i o vorbă goală. Oamenii trebuie să fie omenoși. Oamenii nu-s lupi."

Iată lucrurile pe care ar fi vrut Willi să le știe. Cu aceste simple dar arzătoare întrebări în minte, urmărise toată dimineața pe lucrătorii din jurul lui și privise oamenii pe lîngă care trecea în drumul spre cantină, șoptindu-și singur: „Trebuie să fie și din ăștia. Am să vorbesc cu Pelz. Și pastorul — am să stau cu el de vorbă duminică. În barăci, ăștia nu spun niciodată un cuvînt împotriva național-socialiștilor. Dar nici eu nu spun. Poate că și ei își țin gîndurile pentru dînșii. Poate că în sufletele lor sînt ca și mine."

Dimineața fusese ca întotdeauna, dar prînzul nu. Cînd Willi își puse farfuria pe locul rezervat, de obicei, celor din baraca lui, auzi o discuție aprinsă. Era un lucru ciudat și îi atrase atenția. În celelalte zile, muncitorii ședeau aplecați peste farfuriile lor, înfulecînd în tăcere. Numai afară, în timp ce-și răsuceau cîte o țigară sub razele fierbinți ale soarelui, se puneau pe vorbă. Dar acum, un zumzet mereu crescînd de voci pornea din toate colțurile încăperii uriașe.

— Iată-te și pe tine, Willi, spuse cu vioiciune Keller, șeful boxei lui. Te așteptam. Stai jos, băiete, și scoate-ți ceara din urechi.

— Azi avem o ședință politică împreună cu lintea, explică Pelz. Este...

— Gata, termină palavrageala, îl întrerupse Hoiseler. Ne-ai ținut destul timp încordați, Fritz. Dă-i drumul. Fața prelungă și negricioasă a lui Hoiseler era posacă, ca întotdeauna, deși curiozitatea îi sclipea în ochi.

— Ştiu de ce arde Hoiseler de nerăbdare, spuse Pelz, rîzînd, către Keller. Crede că ai înaintat cererea lui, Fritz. Au să ne trimită ceva grecoaice, nu-i aşa ?

— Fecioare, sări vesel şi bătrînul Rufke. Nu-i aşa, Fritz ? Dinţii falşi îi clănţăneau în gură.

— Domnilor, spuse Keller, ar fi timpul să găsim cîteva glume noi. Asta cu fecioarele grecoaice e atît de veche, încît s-a împuţit. Ascultaţi acum : vin tocmai de la o întrunire politică din biroul Frontului muncii. Au participat toţi şefii.

— Ne-ai mai spus asta de două ori, observă Hoiseler enervat. Treci la chestiune.

— Dar Willi n-a auzit.

— Bine. Acum a auzit.

— S-a terminat războiul, spuse Rufke, asta-i noutatea. Aşa-i Fritz ? Bolşevicii s-au predat. Anglia cere pace, în America a izbucnit o revoluţie împotriva jidanilor.

— Ţine-ţi gura, mă !

— Iată noutatea, spuse Keller. Mica noastră comunitate s-a mărit de ieri pînă azi cu patru mii de persoane.

— Ce ? întrebă Rufke. Cîte-o pereche de pulpe la patru bărbaţi ? Ce atenţie ! Ce grijă pentru buna noastră stare !

— S-a mărit cu patru mii de prizonieri polonezi.

Se făcu pe dată tăcere. Ceilalţi îl priveau încordaţi. Willi se uita ţintă la ciorba neagră de linte din faţa lui.

— Pentru ce ? întrebă Pelz. Ce vor să facă aici cu polonezii ?

— Unii vor fi folosiţi la munca cîmpului. Dar cei mai mulţi vor fi repartizaţi în fabrică, să se deprindă cu maşinile.

Hoiseler plescăi din limbă.

— Aşadar, pentru fiecare polonez, pleacă unul din noi pe front, este ?

Pelz rînji acru şi-şi flutură mîneca goală.

— Asta înseamnă Rusia pentru voi, băieţi. Drum bun!

Keller dădu din cap.

— Baumer n-a pomenit nimic despre front. Poate că unii din noi vor fi transferaţi la alte fabrici.

Pelz începu să rîdă.

— Ascultaţi-mă pe mine. Pînă într-o săptămînă soseşte şi ordinul de mobilizare. Campania din vara asta ne-a pricinuit multe pierderi.

— Aiurea, exclamă bătrînul Rufke pe un ton plin de reproş. N-am avut aproape nici o pierdere. Abia ieri am citit în ziare. Am intrat în bolşevici ca-n brînză.

Pelz îşi scutură din nou mîneca goală. Rîse batjocoritor.

— Pregăteşte-te de front, îi spuse el lui Willi, care şedea alături. Ştiu eu ce spun.

Willi nu răspunse. Se uita la Keller, cu fruntea încreţită. Îşi amintea acum cele spuse de *Herr* Guttmann despre detaşamentele de muncă.

— Orice-ar fi, o s-o aflăm la timp, spuse Keller. Deocamdată, iată instrucţiunile. Fiţi atenţi. Scoase o bucată de hîrtie din buzunar. Întîi: nu trebuie să existe nici un fel de prietenie între noi şi prizonieri. În grija specială a celor dintre noi care vor primi, individual, cîte un polonez pentru instruire. S-a înţeles?

— Desigur, mîrîi bătrînul Rufke. Drept cine ne iei?

— Cum să-i înveţi pe polonezi, dacă nu le cunoşti limba? întrebă Pelz.

— Vom avea interpreţi... după cum am înţeles, unii dintre ei sînt de pe la graniţă. Aştia vorbesc germana. Keller îşi drese glasul. În al doilea rînd, ceva foarte important: trebuie să fim cu ochii în patru pentru a preveni actele de sabotaj. De acum încolo, gărzile S.S. vor sta în permanenţă în toate sălile de maşini. Dar nu poate fi o gardă pentru fiecare prizonier în parte. De aceea, avem şi noi obligaţia să ne facem

datoria. Polonezii ăştia sînt inamicii noştri. În calitate de germani, trebuie să avem grijă ca...

— Ascultă, îl întrerupse Hoiseler, nu sîntem copii. Îţi închipui c-o să stăm cu mîinile în sîn, privind la actele de sabotaj ?

— Nu-mi sări în cap, omule. Vă spun doar ceea ce sînt pus să vă spun. Orice acţiune suspectă trebuie raportată numaidecît.

— Termină o dată, spuse Hoiseler, vreau să mă duc la culcare.

— In al treilea rînd, trebuie să păstrăm ritmul muncii, mai ales acolo unde nu se lucrează în acord. Polonezii sînt în stare să încerce încetinirea producţiei. Asemenea cazuri urmează a fi raportate.

— Dacă fac aşa ceva, n-avem decît să le repezim un picior în spate, spuse Rufke vesel. Asta se înţelege în toate limbile, nu-i aşa, fraţilor ?

— Al patrulea şi cel din urmă punct, spuse Keller. Trebuie să fim atenţi ca în perioada de instruire să nu se micşoreze producţia prea mult. De aceea, în timp ce prizonierii învaţă, urmăriţi cu grijă fiecare operaţie. Nu putem avea o lună în care să scoatem doar deşeuri.

— Asta depinde, spuse Hoiseler. Ce sînt ăştia, muncitori sau ţărani ? Au mai fost vreodată în vreo fabrică ?

— Nu ni s-a spus. Probabil că sînt şi de unii şi de alţii.

— Dă-o dracului, n-am chef să învăţ pe cine ştie ce ţăran meseria mea, spuse Hoiseler cu dezgust.

— Uite cine vorbeşte, observă Pelz. Hoiseler, reprezentul articolelor de fierărie. Te lăudai că pînă acum trei ani n-ai fost niciodată într-o fabrică ! Sau te pomeneşti că tu n-ai avut nevoie să înveţi ?

— Ba da. Dar eu sînt german, nu polonez, răspunse Hoiseler furios. Nu crezi că e oarecare deosebire ?

Willi se uită la Hoiseler. „Un german, nu un polonez." Cuvintele acestea îi sfredeleau creierul. Cu

două nopți înainte, îl oprise pe Rudy în drum și strigase la el mînios: „Dar cum poți rîde, Rudy? Nici nu ți-e rușine măcar? Ai face așa ceva și cu alte femei? Ce ai spune dacă alții ar fi făcut asta mamei tale?" Iar Rudy se înfuriase și răspunse: „Ai înnebunit? Ești beat, porcule. Dar ce, o femeie germană e tot una cu o franțuzoaică? Vrei să am față de o sabotoare franceză, respectul pe care-l am față de propria mea mamă?" Da, Rudy părea jignit, așa cum arăta acum și Hoiseler. Willi se uită rînd pe rînd, la Hoiseler, la Rufke, la Pelz ciungul, la Keller. „Da". își șopti el. „Așa stau lucrurile. Putregai se găsește și aici. Un german, nu un polonez. Unui polonez sau unei franțuzoaice poți să-i faci ce vrei. Orice le-ai face, nu-i nici o rușine." Și deodată, în timp ce-și privea camarazii, Willi înțelese un lucru straniu și îngrozitor: înapoia fețelor și vocilor lor diferite, se ascundea o singură față și o singură voce care le era comună tuturor. O față rînjită și o voce aspră, mîrîită... care spunea: „Un german, nu un polonez." Iar fața rîdea în timp ce vocea mîrîia. Și pe cînd își privea camarazii și le auzea rîsul metalic, Willi începu să-i urască, cu o ură violentă, distrugătoare, care-l ardea ca o flacără lăuntrică. Dar în același timp, gîndul acesta îl făcea să se simtă îngrozitor de singur și părăsit. Se uită de jur împrejur la celelalte mese, căutînd o față care să nu rîdă, care să fie tristă, care să-i atragă privirea și să-i spună: „Da. *Asta* e putreziciune. Sînt de acord cu tine." Dar nici un ochi nu-l întîlnea pe al lui. Erau doar fețe care nu-i spuneau nimic. Il cuprinse teama și deznădejdea, o milă cumplită de el însuși.

Deodată se auzi un strigăt: „Vin prizonierii!" Imediat odaia se umplu de zarvă. Oamenii săriră în picioare și începură să alerge spre ușă.

— Hai, spuse tînărul Pelz, agitat. Vino să-i vedem pe cei cu care va trebui să lucrăm.

— Mare lucru n-o să fie de capul lor, asta pot să vă spun de pe acum, zise Hoiseler, sculîndu-se de pe

scaun. În războiul trecut am luptat pe frontul de Răsărit. N-aţi văzut în viaţa voastră porci mai tîmpiţi.

— Ei, Willi, spuse Keller în timp ce ieşeau, cum o mai duci?

Willi mîrîi. Tînjea să spună: „Mi-ai plăcut întotdeauna, Keller. Tu nu vezi putregaiul de aici?" Dar se temea.

— Ştii, acum vreo două săptămîni te-am văzut în oraş cu femeia ta. Eram beţi, şi de aceea le-am spus băieţilor să te lase în pace. Nu voiam să te deranjăm. Îl împinse pe Willi cu cotul. Frumoasă femeie! Ai avut noroc.

— Ne căsătorim, spuse Willi deodată. Mă mut la ea.

— Zău? Keller îl bătu pe spate. Îmi pare bine, Willi. Îţi urez multă fericire. Dar ascultă, eşti sigur că Baumer îţi va da voie să părăseşti ciocanul? Ştii, eşti un om preţios!

— Da, mormăi Willi. Sînt sigur. Au nevoie de muncitori la cîmp. O dată ce vom fi căsătoriţi...

Nu apucă să continue. Din mulţimea de muncitori adunaţi în faţa cantinei se ridică un murmur puternic — apoi discuţiile încetară brusc. Apăruse primul grup de polonezi.

Erau vreo douăzeci, precedaţi şi urmaţi de cîte un S.S.-ist cu puşcă automată. La dreapta şi la stînga lor erau alţi doi S.S.-işti, cu revolvere la brîu şi cu cîte un bici greu de piele, care se bălăbănea de un laţ prins la încheietura mîinii.

Polonezii mergeau tăcuţi, iar muncitorii germani se zgîiau la ei în tăcere. Cea mai mare parte dintre prizonieri erau bărbaţi înalţi, ţărani cu trupuri puternice. Capetele le erau rase la toţi, iar la mulţi dintr-înşii le erau zgrunţuroase şi buboase. Nu priveau înainte, nici spre cer, şi nici unul la altul, ci doar în pămînt. Feţele lor nespălate erau slabe şi scofîlcite, li se vedeau vinele gîtului, şi păşeau ţeapăn, ca oamenii care au fost încuiaţi timp de cinci zile în vagoane de vite. Unii erau cu picioarele goale, alţii

aveau ghete rupte, iar alții își înfășuraseră picioarele în zdrențe. Purtau cămăși și pantaloni, dar asta era tot — în afară de litera P, marele semn galben al inferiorității lor, cusut pe piept. Iar cînd ajunseră în dreptul grupului compact de lucrători care-i observau, ei nu-și ridicară ochii, nu întoarseră capul, nu se uitară unul la altul, ci rămaseră cu privirea ațintită în pămînt și-și continuară drumul în tăcere.

Nu era greu să știi de ce mergeau astfel prizonierii. Willi pricepuse. Trupurile lor încovoiate care se tîrșeau, strigau adevărul, după trei ani de robie; iar unii din ei erau atît de învinși, încît inimile le erau pustiite; nu mai știau unde sînt și nici nu le păsa; de aceea priveau mereu în pămînt, așa cum fac învinșii. Erau însă alții pe care robia îi întărise, care știau exact unde se află și ale căror inimi zvîcneau pline de o ură pe care nici o limbă n-o putea exprima și de aceea țineau și ei privirile în pămînt, căci se temeau de ceea ce s-ar fi putut citi în ochii lor. Dar mai înainte aproape ca primul din ei să fi trecut, Willi nu se mai uita la prizonieri, ci la camarazii lui germani. Ce gîndeau ei? Pe fețele lor puteai desluși limpede batjocura și disprețul. Cunoștea acum fețele acestea. Ele spuneau: „Un german nu e un polonez", și rîdeau. Dar ce era cu ceilalți — bărbații aceia cu fețele de piatră și ochii fără expresie? Se ascundea oare mila înapoi lor, sau doar un suflet căruia nu-i mai păsa de nimic? Erau oare și printre dînșii unii care strîngeau din dinți, care simțeau, ca și dînsul, că e neomenos să lași să moară oamenii de foame așa cum erau lăsați prizonierii aceștia? Că era rău să-i împingi la muncă cu pușca din spate ca și cum ar fi fost sclavi? Și în timp ce fluierul centralei electrice îi chema pe toți la mașini — germani și polonezi laolaltă — Willi tresări de parcă îl lovise cineva; simți cum încep să-i tremure mîinile și o porni, gîndindu-se: „Dar S.S.-iștii ăștia aveau bice!"

Sirena șuiera, spunînd: „Veniți, mașinile vă așteaptă."

2

Deşi în cursul primei după-amieze cea mai mare parte dintre polonezi fuseseră repartizaţi la fabrică, numai cîţiva fură trimişi în atelierul de forjă — şi aceştia doar la munci necalificate. Directorul Kohlberg dăduse ordinul acesta, după o consfătuire cu *Arbeitsfrontführer*-ul Baumer. Maşinile din atelierul de forjă erau dintre cele mai costisitoare din fabrică şi Kohlberg voia să verifice mai întîi pe toţi polonezii destinaţi secţiilor importante. De aceea, în timp ce în alte locuri proporţia era de un S.S.-ist la zece prizonieri, în atelierul de forjă se găseau cinci gărzi pentru treizeci de polonezi; trei stăteau jos, înarmaţi cu revolvere şi bice, iar doi sus pe galerie, cu carabine.

Unul din prizonieri urma să fie ajutorul lui Willi. Willi dorise din toată inima acest lucru. In drumul de la cantină la fabrică el îşi concepuse un plan, iar cînd îl văzu pe Hartwig, contramaistrul, apropiindu-se de el cu un prizonier, inima începu să-i bată de emoţie. Voia să împărtăşească măcar unuia din aceşti prizonieri ceva despre care era sigur că poate fi înţeles de orice om. Era simplu. Avea de gînd să spună doar atît: „Frate!" — să spună, „Uite, omule... mi-e milă de tine. Ştiu prin ce suferinţe treci. Te înţeleg." Willi ştia că nu-şi va găsi liniştea înainte de a putea comunica acest lucru mărunt unuia dintre polonezi, pentru ca omul să-l poată spune apoi şi celorlalţi. Iar dacă ar fi stat să se gîndească de ce un lucru atît de neînsemnat devenise deodată atît de important pentru dînsul, n-ar fi ştiut ce să-şi răspundă. Nu era conştient decît de nevoia arzătoare de a se dezice de tot putregaiul pe care-l simţea în jurul lui: de S.S.-iştii de pe galerie, de Rufke şi de Hoiseler... şi de toţi ceilalţi care-i priviseră cu batjocură vădită pe aceşti polonezi.

Nevoia era mai adîncă şi mai veche decît îşi dădea Willi seama. Nevoia aceasta dăinuia de patruzeci şi doi de ani şi reprezenta dorinţa de izbăvire adînc săpată în el. Căci aceasta era obligaţia pe care nu şi-o îndeplinise cu ani în urmă, atunci cînd stătuse pe bancă şi ascultase conversaţia celor două guvernante... în dorinţa aceasta se contopiseră toate clipele de ruşine ale vieţii lui: căci tăcuse atunci cînd îi smulseseră fiul de lîngă dînsul... tăcuse şi cînd un copil îşi jurase să moară la optsprezece ani... şi tăcuse şi cînd auzise de asasinarea lui Karl. Acum, dintr-o dată, inima lui Willi începuse să înţeleagă lucrurile acestea — nu din punct de vedere politic — ci drept ceea ce erau ele, adică neomenii care se contopeau într-o singură şi uriaşă neomenie, în putreziciunea care se întindea spre el încercînd să-l cuprindă. Şi, în sfîrşit, în faţa acestor polonezi, sufletul lui tînjea după un gest elementar de protest.

In prima jumătate de oră, Willi urmări activitatea ajutorului său. Munca prizonierului era simplă: trebuia să împingă o roabă de-a curmezişul sălii pînă la platforma de încărcare, s-o umple cu piese de oţel şi să ducă încărcătura înapoi spre ciocanul pneumatic. Aici răsturna piesele pe podea, lîngă Willi. Prizonierul, era un băiat tînăr, îndesat şi musculos, deşi vizibil subalimentat şi suferind de o tuse hîrîitoare. Willi îl observă şi începu să se întoarcă spre el ori de cîte ori omul se apropia. Avea de gînd să intre în vorbă cu el şi devenise nerăbdător.

Polonezul nu-l lua în seamă. Işi privea supus roaba. In cele din urmă, după o privire rapidă aruncată celor doi S.S.-işti de pe galerie, Willi se întoarse spre prizonier imediat ce acesta ajunse în dreptul lui. Intinse mîna, atingîndu-i braţul păros.

— Polonezule, spuse el.

Prizonierul se opri. Ridică încet privirea. Faţa lui lată şi puhavă rămase nemişcată, dar în ochii lui se citea o întrebare mută.

— Bine, spuse Willi. Il bătu uşor pe braţ şi arătă spre grămada de piese. *Foarte bine*. Articula cuvintele exagerat de rar, convins fiind că în felul acesta polonezul va înţelege. In acelaşi timp zîmbea cu căldură, dînd din cap şi bătîndu-l uşor pe braţ în semn de prietenie.

Polonezul înţelese. Faţa lui inexpresivă de ţăran căpătă o înfăţişare animalică. Gura largă se deschise, dezvelindu-i dinţii: şi ochii şterşi răspunseră zîmbetului lui Willi printr-o străfulgerare de ură violentă. Apoi, ca şi cum ar fi fost un lup ce caută locul vulnerabil din carnea lui Willi, privirea polonezului coborî spre beregata acestuia. Stătură amîndoi aşa, privindu-se ţintă.

Cu aceasta totul luă sfîrşit. Se auziră paşi lîngă dînşii. Prizonierul se îndepărtă în grabă. Răsturnă încărcătura, îndreptă roaba şi porni repede de-a lungul sălii.

S.S.-istul Latzelburger se îndreptă spre Willi. Furia la care-i dădea dreptul autoritatea îi înroşise faţa de cîine buldog.

— Ce se petrece aici? întrebă el răstit. Vrei să te raportez?

— Eu... trebuia să-i spun... unde să pună piesele, se bîlbîi Willi.

— Nu zău? Vorbeşti cumva poloneza?

— Nu. Dar... i-am arătat. Era doar un fleac.

— De acum încolo, cheamă-mă pe mine cînd eşti nevoit să vorbeşti cu un prizonier. Am să-i spun eu ce trebuie să afle, sau am să chem un interpret. Să nu te prind cumva că mai vorbeşti cu vreunul din ei. Plecă, plesnindu-şi furios cizma cu biciul.

Asta fu totul. Trecu şi după-amiaza.

„Totul a decurs ca de obicei“, suna raportul contramaistrului Hartwig.

3

Cîteva ore mai tîrziu, Willi mergea încet de-a lungul drumului ce ducea spre casa Berthei. Sub un cer senin şi ţintuit de stele, mergea cu capul plecat şi cu umerii încovoiaţi. Era nebărbierit, iar obrazul şi mîinile îi erau încă mînjite de unsoarea maşinilor. Purta tot salopeta îmbibată de sudoare, şi o jachetă de doc. Simţămîntul ascuţit de ruşine îl făcea să se simtă bolnav. Nu vedea în faţa ochilor decît o singură imagine: chipul de lup al polonezului, ura oarbă din privirea lui.

În cursul după-amiezii, Latzelburger biciuise pe unul din prizonieri. Willi nu ştia de ce şi nici nu fusese de faţă, dar îl văzuse pe polonez în timp ce-l tîrau cu brutalitate afară. Văzuse sîngele de pe obrazul lui, ochii sticloşi şi îndureraţi.

Mai tîrziu, cînd Hoiseler îi spuse:

— Ai auzit ce-a făcut scîrba aia de polonez? A refuzat să execute un ordin. Spunea că-i prea greu pentru el aşa ceva. Willi fu cuprins de o furie cum nu mai cunoscuse pînă atunci în viaţă. Nici în tranşee, nici la moartea lui Käthe, nici măcar cînd îi istorisise Rudy povestea franţuzoaicei nu simţise asta. Timp de o clipă, faţa lui Hoiseler se topi în ceaţa furiei oarbe a lui Willi. Dar apoi, mintea lui şopti cuvintele vechi, cunoscute: „Fii prudent... fii prudent..." Tremura îngreţoşat şi ameţit.

Acum se îndrepta spre Berthe, căutînd un sprijin. Voia să-i spună: „Ajută-mă, Berthe. Viaţa m-a părăsit. Nu mai suport nici o singură zi în fabrică. Ori îmi obţii transferarea la gospodăria ta... ori nu ştiu ce-am să fac. Aşa nu mai pot trăi."

Casa era cufundată în întuneric. Trecu de poarta care scîrţîia şi intră în curte. Se uită în bucătărie, apoi în dormitor. Berthe nu era acasă. Aprinse o lampă, lăsînd ferestrele necamuflate. Nu-i păsa c-ar

putea fi pedepsit pentru nerespectarea camuflajului. Dacă Berthe era pe cîmp, avea să vadă lumina. Apoi găsi un bilet întitulat: „Dragă Willi". Berthe plecase în sat. Îl ruga s-o aştepte. Biletul era semnat: „Soţia ta".

Willi se aşeză abătut. Ţinea biletul în mîinile lui mari şi privea ţintă semnătura, „Soţia ta". Tînjea după aceste cuvinte iubitoare, ca să-i şteargă imaginea din minte. Supărat, mîhnit, îşi puse din nou întrebarea care-l urmărise toată după-amiaza: „Ce-i cu tine, Willi? Polonezul n-a înţeles — atîta tot. Ai să vorbeşti cu alt polonez. Ai să-i explici."

Se sculă încet în picioare. Stinse lampa, intră în dormitor şi se culcă. Închise ochii. Gîndul i se întoarse spre o după-amiază însorită, pe o pajişte, cînd un copil strigase: „Uite, tăticule, mămico, uite... flutulele zboală." Plin de teamă şi de milă pentru el însuşi, se întrebă: „Ce s-a întîmplat? Unde este binele acum? Ce fel de lume e aceasta?"

Un zvon de voci îl trezi pe Willi dintr-un vis tulbure. Auzi uruitul unui camion pe şosea. Motorul tăcu. Willi stătea liniştit, ameţit şi nepăsător. Apoi auzi vocea Berthei. Părea să vie din faţa dormitorului. Se ridică în capul oaselor şi privi pe geam. În lumina lunii, o văzu la oarecare depărtare, mergînd repede de-a curmezişul cîmpului, însoţită de cîţiva bărbaţi. Ghici că se îndreptau spre şură şi se întrebă pentru ce. O clipă se gîndi să-i urmeze, apoi se hotărî să rămînă pe loc. Voia să vorbească doar cu Berthe; n-avea chef de străini.

Se sculă greoi. Merse în bucătărie şi începu să-şi spele murdăria de pe mîini şi de pe faţă. Îşi vîrî capul sub robinet şi lăsă apa rece să curgă şiroaie. În timp ce se ştergea, auzi din nou vocea Berthei. Se îndreptă spre fereastră. Berthe mergea cam la vreun metru în urma a doi bărbaţi foarte grăbiţi. În drum spre poartă, trecură pe lîngă casă. Unul din ei era S.S.-ist şi purta o carabină.

Willi simţi o durere surdă în capul pieptului.

Berthe fusese însoţită de trei bărbaţi cînd se îndreptase spre şură. Era sigur de asta. Mintea lui stătu locului, refuzînd să gîndească mai departe. Nu era în stare decît să privească pe S.S.-istul cu carabina... şi să-şi amintească de S.S.-iştii din atelierul de forjă. Îi urmări pînă ce trecură de uşa de la intrare. Apoi se strecură afară.

Camionul pe care-l auzise stătea în faţa porţii. Spre deosebire de majoritatea vehiculelor de transport ale fabricii, era închis ca un camion de mobile. Îl văzu pe S.S.-ist ocolind camionul şi încercînd drugul care-i fixa uşile din spate. Apoi o auzi pe Berthe spunînd, vioaie, către celălalt bărbat :

— Noapte bună, Erich. Mulţumesc, Erich.

Motorul porni cu un bubuit. Cei doi bărbaţi se îndreptară spre partea din faţă a camionului. Uşa fu trîntită şi camionul o luă în josul şoselei, spre fabrică.

Willi stătu în loc. Durerea aceea surdă îl frămînta şi simţea cum i se acoperă tot corpul de sudoare.

— Willi, strigă Berthe cînd îl văzu, ai fost aici tot timpul ? De ce nu mi-ai spus ? Asta era *Ortsbauernführer*-ul Erich Rosenhart. Aş fi vrut să te cunoască. Îl îmbrăţişă drăgăstoasă, înălţîndu-se în vîrful picioarelor ca să-l sărute pe obraz. Willi observă că era îmbrăcată cu rochia neagră pe care o păstra pentru ocazii importante.

— Păcatele mele, Willi, continuă ea pe un ton vesel, aproape strident, ia priveşte-te... eşti încă în salopetă. *Pfui,* zău dacă nu miroşi. Rîse, în glumă, de el. Las' că ştiu eu. Acum cînd, în sfîrşit, ţi-am promis să mă mărit cu tine, nu mai e nevoie să te îmbraci pentru mine, nu-i aşa ? O, voi bărbaţii ! Îl prinse de braţ. Vino înăuntru, dragă. Cred că ai mîncat la fabrică ? Eu sînt moartă de foame. Ai găsit biletul ? La ora cinci a trebuit să plec în sat. Noroc că m-a adus Rosenhart acasă cu camionul.

— Berthe, o întrebă el încet, pe cînd intrau în bucătărie, pentru ce te-ai dus în sat ?

Ea se aplecă spre lampă şi aprinse un chibrit.

— Pentru ce ? Începu să rîdă, dar rîsul îi suna cam forţat. De ani de zile n-am mai trăit ceva atît de interesant. Parcă eram la carnaval. Dar lasă-mă să aduc întîi ceva la masă. Am atîtea noutăţi, că nici nu ştiu de unde să încep.

Willi se aşeză, privind-o în timp ce trebăluia prin bucătărie. Stătea nemişcat.

— Vrei un pahar cu lapte, Willi ? A mai rămas şi puţină carne de porc. Vrei s-o mîncăm împreună ? E ultima bucăţică de porc pe care-o mai pot oferi pînă Dumnezeu ştie cînd.

Willi scutură din cap.

— Eşti obosit, dragul meu ? A fost tare grea ziua de azi ?

— Da, spuse el.

Berthe se opri şi-l privi compătimitoare.

— Nici nu-i de mirare. Toată ziua în aer închis, cu zgomotul şi maşinile alea. Eu nu ştiu cum poţi răbda. Se aşeză la masă. Deodată, faţa ei luă o expresie poznaşă. Ochii îi sclipeau şireţi. Dar poate că acum s-a terminat cu toate acestea. Ce-ai spune de asta, Willi ?

El o privi întrebător. Berthe strălucea de bucurie.

— Da, dragul meu, izbucni ea, astă seară, poate chiar în clipa asta, Erich se întîlneşte cu *Arbeitsfrontführer*-ul fabricii voastre. Aşa mi-a promis. Dat fiind că urmează să ne căsătorim, e sigur că va putea să aranjeze totul. Gîndeşte-te : peste cîteva zile vei fi transferat aici. Sînt sigură că nu va interveni nimic. Ei, dragă, n-ai nimic de spus ?

— Berthe, întrebă el cu teamă, ai lăsat pe cineva în şură ?

Berthe se înfurie de-a binelea. De luni de zile aşteptau ca dînsul să fie transferat la fermă. Iar acum, cînd sosise clipa dorită, el trecea peste ştirea asta de parcă ar fi fost buletinul meteorologic.

— Da. E cineva în şură, răspunse ea tăioasă. Un polonez. Va lucra la mine. De aceea m-am dus în sat.

— Fiecare... toţi sătenii au polonezi acum ? întrebă el, nemişcat.

Berthe privi în farfurie. Răspunse sec :

— Toţi cei care-şi pot permite. Nu sînt ieftini. A trebuit să plătesc şaptesprezece mărci.

— Să plăteşti ? şopti Willi. I se părea că inima încetase să-i mai bată, în aşteptarea răspunsului.

Berthe rîse tare.

— Se pare că nu cunoşti organizaţia noastră ţărănească locală. Ar trebui să-i ajute pe ţărani, dar de fapt e o afacere ca oricare alta. Doamne, cred că au cîştigat o avere la vînzarea de azi. Desigur că toate sumele astea merg la guvern.

— Berthe, gemu Willi. Berthe.

— Ce este ?

— Cum poţi... — glasul îi era răguşit — cum poţi s-o *spui* măcar ? *Ai cumpărat un om,* Berthe ? Ai dat bani pentru un om ?

— Prost mai eşti ! răspunse ea aspru. Ăştia-s prizonieri. N-am cumpărat un om în felul în care crezi tu. Am plătit doar guvernului pentru a obţine un lucrător atîta timp cît va dura războiul. Toţi fac asta. Dădu capul pe spate şi vocea ei căpătă alt ton, vesel şi strident. O, Willi, aş fi vrut să fi fost şi tu cu mine în sat. M-am întîlnit azi cu o mulţime de prieteni vechi, cu mai mulţi decît am întîlnit de la începutul războiului încoace. Aş fi vrut să mă mîndresc cu tine. Şi ce forfotă era acolo ! Spre ghinionul meu, am ajuns tîrziu, fiindcă blestemaţii ăştia de S.S.-işti, care urmau să-i anunţe pe toţi sătenii, au venit la mine la urmă. Iar cînd am sosit eu, nu mai era nici unul voinic. Să-l vezi pe Winz, vecinul meu ! A luat patru polonezi — patru, închipuie-ţi ! Şi o fată pentru nevastă-sa, ca s-o ajute în casă. Doamne, nici n-au să mai aibă nevoie să facă o singură mişcare. Ăştia o să trăiască acum ca regii.

— Unde a avut loc vînzarea, Berthe ? întrebă Willi cu vocea schimbată. În biserică ?

Fața ei se făcu stacojie, dar continuă să palavragească!

— Nu. N-ar fi fost destul loc în biserică pentru atîta lume. Ci în piață, acolo unde e monumentul eroilor. Se ridicase o estradă, ca să poată fi văzuți — apoi Erich i-a scos la licitație. Dumnezeu știe cu ce specimen m-oi fi ales eu. Probabil o secătură leneșă.

— Dar acum îți aparține, șopti Willi.

— Nu, nu-mi aparține, răspunse Berthe, din nou tăioasă. L-am *închiriat* doar și dacă n-o fi bun de nimic, m-am ars cu șaptesprezece mărci. Autoritățile astea au fel de fel de regulamente. Dacă polonezul fuge, noi sîntem trași la răspundere. Iar organizația ni-l poate închiria nouă, dar noi nu-l putem închiria altcuiva. Cum îți place asta? Dacă n-o fi bun de nimic, îmi rămîne mie pe cap. Făcu o mișcare și continuă fără să se oprească: Oricum, pentru șaptesprezece mărci, tot am să m-aleg cu ceva. Cei de la organizație au jurat că e țăran. Și mi-au dat un certificat medical care dovedește că e sănătos. În orice caz, al meu vorbește nemțește și înseamnă și asta ceva. Izbucni într-un hohot de rîs. Îmi pare rău că nu l-ai văzut pe Winz. Era tare caraghios. Winz îl examina pe ultimul polonez pe care-l cumpărase, îi pipăia mușchii și toate celelalte și-l întreba pe Rosenhart: „Nu-i bolnav? N-are cumva picioarele plate?" Iar Rosenhart răspundea: „E sănătos. E voinic ca un bou, asta o vede oricine." Și deodată, Winz spuse: „Deschide gura!" Polonezul nu se mișcă. „Deschide gura!", spuse interpretul în poloneză. Omul stă tot nemișcat. În cele din urmă Erich zice: „A, da, în certificatul medical scrie că polonezul e cam tare de urechi!" „Tare de urechi?" zbieră Winz. „Știi că-mi placi. Ia-l de aici. Nu l-aș cumpăra în vecii vecilor. Pînă și un bou îți aude poruncile!" Îți dai seama, Willi? Toți se tăvăleau de rîs.

— Spune-mi, Berthe, zise el, au rîs și polonezii?

Berthe amuți. Întrebă cu buzele strînse:

— Te supără ceva, Willi ?

— Da, răspunse el pe un ton sec şi aspru. Sînt supărat, *Frau* Lingg. Găsesc că organizaţia ţărănească te-a păcălit. Nu-ţi dai seama ? Cînd ţi-am omorît cîinele, ţi-am plătit optsprezece mărci. Iar acum ai dat şaptesprezece mărci pe un om. Care-i raportul ? Să plăteşti un cîine numai cu o marcă în plus faţă de un om ? Ai fost păcălită, *Frau* Lingg.

— Ce tot baţi cîmpii ? întrebă ea furioasă. Ce vorbă-i asta cu *Frau* Lingg ? Crezi cumva că ai haz ? Eu găsesc că n-ai de loc. Unde vrei să ajungi ?

Bineînţeles că Berthe pricepu totul. Nu era proastă. Îşi avusese şi ea conflictele ei interioare în privinţa celor făcute. Să plăteşti pentru un om scos la licitaţie — i se părea o faptă urîtă, deşi era vorba doar de închirierea unui prizonier de război. Simţise instinctiv că Willi avea să se înfurie. Elsie Guttmann avusese aceeaşi reacţie faţă de vînzare. Spusese tuturor că e păcat să închiriezi un om. Îi spusese lui Rosenhart că e un ticălos şi strigase atît de tare, încît bărbatu-său o trăsese cu forţa de acolo, de frică să nu fie arestată. Şi mai erau şi alţii care nu cumpăraseră. Dar lui Elsie Guttmann îi dădea mîna să facă pe moralista — ea nu era ameninţată să-şi piardă gospodăria. Berthe trebuia să facă faţă cotelor de colectare. Rosenhart le-o spusese făţiş tuturor : echipele de secerători aveau să vină în primul rînd în gospodăriile ai căror proprietari închiriaseră polonezi. Ceilalţi vor fi socotiţi a nu-şi fi îndeplinit datoria faţă de stat. Aşa că ce-i rămăsese de făcut ? Fără polonez, pierdea echipa de secerători. Fără recoltă, nu putea completa cotele. Şi atunci avea să-şi piardă gospodăria, deşi era moştenită din moşi-strămoşi.

— Ei bine, hai să vorbim despre asta, spuse ea oftînd. Ştiu ce gîndeşti. Mai bine să lămurim lucrurile acum... Fii doar atît de bun şi lasă-mă pe mine să vorbesc întîi, Willi.

Willi nu răspunse. O privea ţintă pe Berthe şi stătea nemişcat pe scaun, cu mîna sprijinită de piept. În

timp ce se uita la femeia pe care o iubea, i se părea că-i înghețase sîngele în vine, că se prefăcuse, pînă la ultima picătură, într-un sloi de gheață, sub apăsarea deznădejdii lui.

Berthe roși privindu-l, dar își păstră cumpătul.

— Sînt țărancă, Willi. Tu nu ești. Dacă nu-mi predau cotele, au să-mi ia gospodăria. Asta vrei?

— Vreau... vreau să-l duci înapoi pe polonez, izbucni Willi răgușit.

— Să-l duc înapoi?

— Da.

— Willi, ești nebun? Doar am plătit pentru el.

Willi tăcu. Își mușcă buzele, uitîndu-se fix la dînsa.

— Tot nu înțelegi, strigă Berthe. Trebuie să mă asculți, Willi.

— Da, te ascult.

— Mîine dimineață îmi trimit o echipă de prizonieri să-mi cosească fînul. Vorbea repede și vocea îi tremura. Atitudinea lui Willi începuse s-o sperie.

— Tu știi în ce hal mi-e fînul, Willi. O parte a și înflorit... s-a uscat și nu mai e bun de nimic. Așa că vor încerca să salveze restul cosindu-l într-o singură dimineață. Dar știi de ce mă ajută? Pentru că am închiriat un polonez. „Fără polonez nici un ajutor la lucru", iată ce a spus Rosenhart. „Dacă vreți ca statul să vă ajute, trebuie să vă faceți datoria față de stat." Acum spune drept, Willi, ce ar trebui să fac? Ar trebui să dau polonezul înapoi și să-mi las fînul să putrezească?

— Da, murmură el.

— Ce? Pentru ca vitele mele să nu aibă ce mînca la iarnă? Ți-ar conveni?

— Da, spuse el. Da, da.

— Sigur. Cît de ușor îți vine să vorbești, răspunse ea cu amărăciune. Nu e gospodăria *ta*. N-ai udat fiecare petic de pămînt cu sudoarea și cu sîngele tău. Ce-ți pasă?

— Îmi pasă! izbucni Willi cu vocea gîtuită. Îmi pasă... îmi pasă. Se opri. Apoi vorbi din nou, în

șoaptă, rugător. Berthe, draga mea, du polonezul înapoi. Te rog. E un păcat. Ai cumpărat un om cum ai fi cumpărat o capră sau un cal, Berthe.

— Nu l-am *cumpărat*, îl întrerupse ea. L-am închiriat doar.

— Berthe, strigă el, te rog, draga mea, du-l înapoi. Am să muncesc pentru tine noaptea, duminicile. Cînd voi fi transferat, am să...

— Ia termină cu prostiile astea ! strigă ea furioasă. Trebuie să fiu cu picioarele pe pămînt. Chiar dacă te transferă, îți închipui oare că și ești țăran ? Dacă ar fi Rudy aici, atunci ar fi altceva, dar nu-i aici. Noi doi, singuri, nu mai putem salva fînul și nici secera luna viitoare. Așadar, ce vrei să fac ? Să-mi pierd pămîntul — să mor de foame — din pricina unui împuțit de polonez ? Iar dacă guvernul îmi închiriază un prizonier polonez și-mi spune: „Nu-i vei plăti lui leafa, ci *nouă*", ce vrei să fac ? *Eu* l-am făcut prizonier? E vina mea c-a pornit la război împotriva noastră ? Nu, nu e vina mea ! Eu știu atît : acum pot să cer ajutoare pentru lucru și n-am să-mi pierd gospodăria.

Willi tăcu. O culoare cenușie îi acoperea treptat fața. Berthe îl privea cu îndrăzneală, plină de furia pe care ți-o dă un simțămînt de vinovăție.

— Aha ! exclamă ea, văd că ți-a pierit piuitul. Judecînd practic, recunoști că am dreptate. Știi că fac singurul lucru cuminte, că nu pot face nimic altceva.

Willi continuă să tacă, tot cu mîna pe piept. Cu o senzație de groază și de uimire, își dădea seama că șade într-o bucătărie alături de o femeie străină, numită Berthe Lingg. Observă că ea îl privea cu ochii ei frumoși, negri și pătrunzători și că obrazul i se roșise. Știa că sărutase buzele acestei femei, îi îmbrățișase trupul, își lipise ochii de carnea caldă și plăcut mirositoare a sînilor ei. Și știa că pînă în seara aceasta nu fusese în stare s-o privească decît cu dragoste, cu o flacără lăuntrică de recunoștință și adorație... Dar acum îi era străină... Își dădu seama de

asta cu groază. Se sculă de pe scaun, în tăcere, căci nu mai avea de spus nimic acestei străine. Apoi, fără a arunca o singură privire înapoi, ieşi din odaie.

Berthe fugi după dînsul. Cînd ajunse la uşă, îl apucă de braţ.

— Ascultă ! strigă ea furioasă. Nu pleca atunci cînd îţi vorbesc. Ai şi tu o răspundere ! Sau îţi închipui că n-ai ? Nu uita că ne vom căsători. Port copilul tău. Trebuie să lămurim totul acum. M-am săturat de apucăturile astea ale tale.

Willi se întoarse.

— Ia-ţi mîna de pe mine, *Frau* Lingg, răspunse el încet.

Ea se dădu înapoi, înspăimîntată de ceea ce văzuse în ochii lui.

Willi ieşi. Îi auzi paşii în curte, apoi scîrţîitul porţii...

— O, Dumnezeule, murmură ea. Odaia începu să se învîrtească în cercuri ameţitoare. Dar asta e nebunie !... Willi. *Willi.* Trebuie să mă asculţi, Willi. Te iubesc... Începu să gîfîie, scoase un ţipăt înăbuşit şi căzu pe podea hohotind.

4

Willi nu se opri nici după ce ieşi din casă. Ultimul strigăt de deznădejde al Berthei, pe care-l auzi cînd ajunse pe şosea, nu făcu decît să-i întărească hotărîrea.

Odinioară, în timpuri străvechi, mai mersese un om aşa cum mergea Willi acum. Abraham urcase muntele singuratic şi venise la altarul sfinţit, purtînd în braţe trupul fiului său pentru a potoli mînia lui Jehova. Astfel şi Willi trecu de pe şosea, pe cărarea ce ducea la şură. În şură se găsea un om care fusese cumpărat în piaţa satului de către o anumită Berthe

Lingg, cu suma de şaptesprezece mărci. Willi se îndreptă spre el, purtînd în suflet jertfa închinată focului.

Avea o datorie de împlinit. Fiecare cuvînt rostit de Berthe pentru a se apăra îl făcuse să înţeleagă şi mai limpede acest lucru. În clipa aceea în inima lui nu era loc pentru milă faţă de Berthe, pentru amărăciune sau furie. Ele aveau să vină mai tîrziu. Pentru prima oară în viaţa lui, Willi acţiona împins de o pornire lăuntrică, o pornire care depăşea ceea ce simţea sau dorea el : dragostea unei femei, siguranţă sau teamă. Timp de patruzeci de ani, fusese Willi Wegler, un bărbat ca milioane de alţi Willi, care spunea : „Trebuie să am grijă de familia mea, de mine şi de ai mei... trebuie să mă feresc de orice neplăcere!" Dar acum se înălţase deasupra acelui Willi : devenise dintr-o dată — un anonim. Şi omul zvîrlise înţelepciunea încîlcită a oamenilor înţelepţi, ale căror măsuri de prevedere le respectase întotdeauna. Acum nu mai avea decît o singură sarcină : să aducă la îndeplinire un anumit lucru, fără zăbavă.

Găsi uşa şurii închisă şi încuiată. Se gîndi o clipă să se arunce cu toată puterea asupra ei şi s-o spargă. Dar sentimentul care pusese stăpînire pe el nu era orb, aşa că renunţă. Berthe era acum duşmana lui şi casa se afla la mai puţin de o sută de metri. Ceea ce avea de făcut, trebuia făcut cu socoteală.

Înconjură şura în tăcere, strecurîndu-se de-a lungul zidurilor pentru a rămînea în umbră. Sus de tot, văzu într-unul din pereţi uşa prin care se arunca fînul în pod, dar cînd căută o scară pe jos, nu găsi nici una. În sfîrşit, pe latura luminată de lună a şurii, zări o ferestruică oblonită, ca la vreo treizeci de centimetri mai sus de capul lui. Pipăi pămîntul de jur împrejur, în căutarea vreunui bolovan sau a unei lăzi, dar nu găsi nimic care să-i poată folosi. Tîrîndu-se în patru labe, ascunzîndu-se prin gropi ca un soldat care străbate cîmpul de luptă, porni înapoi spre fermă. Trecînd pe lîngă fîntînă, privirea îi fu atrasă

de luciul mat al unei găleţi. Nu avea cuţit ca să taie frînghia groasă cu care era legată găleata, dar desfăcu, plin de răbdare, şuviţele, apoi le rupse una cîte una.

Se întoarse la şură. Puse găleata jos şi se urcă pe ea cu grijă, căutînd să-şi ţină echilibrul. Ferestruica era chiar în bătaia lunii. Aruncînd o privire înăuntru, văzu jocul argintiu al razelor de lună pe podea, dar nici o urmă de prizonier. Se uită cu băgare de seamă înapoi, spre casa adormită. Apoi spuse, în şoaptă :

— Polonezule... polonezule.

Auzi un rîcîit ca de şobolan, însă nu primi nici un răspuns. Bătu uşor cu încheietura degetelor în şipcile obloanelor de lemn.

— Polonezule, strigă el ceva mai tare, polonezule !

Dinăuntru se auzi un geamăt, apoi o tuse înfundată. Ştefan Bironski, fost farmacist, fost licenţiat al Universităţii din Cracovia, se trezi din somnul lui neliniştit pe o saltea prăpădită de paie.

— Ei, polonezule, strigă Willi din nou, polonezule !

— Da... ce... cine e ? răspunse Bironski în limba poloneză.

Willi oftă la auzul cuvintelor străine. Berthe spusese că prizonierul vorbea nemţeşte. Avea să fie oare din nou împiedicat de bariera limbii necunoscute ?

— Aici la fereastră, polonezule, murmură el deznădăjduit, la fereastră.

— Cine-i ? veni răspunsul în germană curată. Cine eşti tu ?

De emoţie, Willi strigă aproape :

— Aici sus. Ferestruica din perete, cu şipci de lemn. Aceea prin care intră lumina în şopron. O vezi ?

— Da, o văd, se auzi răspunsul.

— Vino pînă aici. Poţi să te urci pe ceva ? Vreau să-ţi vorbesc.

De data asta nu veni nici un răspuns, dar Willi auzi cum omul se mişcă şi tîrăşte ceva. Apoi, capul lui Bironski apăru la ferestruică.

Ca şi toţi ceilalţi pe care îi văzuse Willi înainte, Bironski purta pecetea chinuită a prizonierilor: craniul ras şi zgrunţuros, obrajii scofîlciţi, faţa pămîntie. Dar bărbatul acesta era mai bătrîn decît cei din atelierul de forjă.

— Ascultă, polonezule, şopti el agitat. Mă auzi?

— Da, domnule.

— Nu-mi mai spune domnule, mormăi Willi. Nu sînt stăpînul tău. Spune-mi oricum, numai aşa nu. Mă cheamă Willi. Spune-mi pe nume.

Polonezul tăcu.

— Cum te cheamă?

— Ştefan Bironski... polonez, domnule.

Willi îşi muşcă buzele.

— Ascultă, Bironski. Bolborosea, căutîndu-şi cuvintele. Eu sînt german, dar nu te urăsc. Nu te-aş încuia într-un şopron şi nici nu te-aş cumpăra de parcă ai fi un animal. Tu eşti om şi eu sînt tot om. Vreau să te ajut. Mă înţelegi, Bironski? Sînt german, dar vreau să-ţi dau o mînă de ajutor. Mi-e milă de tine.

Tăcere... Apoi, în şoaptă, ca un ecou slab şi pierdut al propriei lui voci, cuvîntul fu repetat:

— Ajutor?

— Da, vreau să te ajut să fugi, strigă Willi plin de exaltare.

O nouă clipă de tăcere, apoi din nou ecoul:

— Să fug?

— Nu înţelegi? Să fugi de aici. M-am gîndit la toate. Eu ştiu...

— Vă rog, îl întrerupse sfios polonezul, mi-e foame. N-am mîncat nimic toată ziua. A trebuit să umblăm...

— Imi pare rău, oftă Willi. Aş vrea să-ţi pot da ceva de mîncare, dar n-am nimic... Stai! Am o idee.

Am să mă duc la cuibar, poate-ţi găsesc cîteva ouă. Dar nu acum, mai tîrziu.

— Da, ouă, răspunse Bironski, ouă, vă rog, domnule. Sînt bolnav. Ouăle mi-ar face bine. Am nevoie de un doctor.

— Ai vrea să fumezi ?

— Să fumez ?

— Îţi răsucesc eu o ţigară.

— Nu... nu, domnule. Fumatul e interzis. Dar nişte ouă...

— Nu le pot lua acum. Trebuie să aştept pînă mai tîrziu. Aş putea fi văzut.

— Da, domnule, mai tîrziu... vă rog.

— Dar acum ascultă-mă, Bironski. N-ai vrea să fugi ? Uite, am plănuit totul. Îţi aduc ceva bani şi alte haine. Îţi dau legitimaţia mea. Şi nişte merinde. Apoi, cînd eşti gata, sparg uşa. Lacătul nu-i prea solid. N-o să fie greu. Pot să fac asta în orice noapte vrei. Şi pot scrie şi o scrisoare la tine acasă, ca să ştie că vii.

Polonezul tăcea. Îl privea ţintă pe Willi printre crăpăturile oblonului.

— Ei, ce spui ? Vorbeşti nemţeşte. Cu legitimaţia mea, reuşeşti aproape sigur.

— Fuga e interzisă, spuse Bironski abătut.

— Desigur că e interzisă. Dar aici o să te pună să munceşti ca un cîine pînă ce-ai să mori. Cu legitimaţia mea, ai o posibilitate de scăpare. Ce ai de pierdut ?

— Or să mă prindă, răspunse Bironski. Or să mă bată. Deodată ochii i se aprinseră, strălucind înfriguraţi. Pentru ce faceţi asta ? De ce vreţi să mă băgaţi în încurcătură ? Da, o să-mi aduceţi ouăle şi după aceea o să mă bată fiindcă am furat. Plecaţi de aici, nu v-am făcut nimic.

— Nu... ascultă, vreau doar să te ajut. De ce n-ai încredere în mine ? gemu Willi. Nu înţelegi că şi pentru mine e primejdios ? De ce nu mă crezi ?

Prizonierul deschise gura. O clipă nu ieşi nici un

sunet din gura căscată. Apoi răspunse cu un strigăt răguşit, veninos :

— Să te cred ? Să cred un german ? Să am încredere într-un german ? Gîfîia de parcă s-ar fi sufocat. O, ce-am spus ? N-am vrut să spun asta. Vă cred. Vă cred, domnule. Bineînţeles. Dar vă rog să plecaţi. Pieri în întuneric, dar vocea i se mai auzea încă, tînguindu-se jalnică şi pierdută. Plecaţi, nu mă băgaţi în bucluc. Vă rog, domnule. Nu vreau nici măcar ouă.

Willi se prăbuşi de pe găleată de parcă l-ar fi lovit cineva. Căzu în genunchi. Îşi cuprinse faţa în mîini şi începu să plîngă.

CARTEA A TREIA

VIZIUNEA LUI JAKOB FRISCH

O dimineață de august din anul 1942, de la ora 6 pînă la 11.

Capitolul XIII

Ora 6 dimineața.

Exact la ora fixă, sirena fabricii anunță șuierînd nașterea unei zile noi. Pe ceasornicul naturii era încă prea devreme ca soarele să fi pornit la drum, deși primele lui raze împurpurau zarea. Pentru oameni însă, era de mult timpul să se scoale. Din pricina aceasta, sirena șuiera prelung și ascuțit pentru toți cei din împrejurimi, înștiințîndu-i că e ora șase, oră germană, oră de război, amintindu-le că patria lor e în luptă și că îi așteaptă lucrul.

În barăcile fabricii, muncitorii se răsuceau în culcușurile lor. Oftau, încercînd să-și ridice pleoapele grele, să-și deschidă ochii lipiți de somn. Așteptau ca viața să revină în mădularele lor amorțite și se gîndeau cu dor la alte dimineți — la bucuria adîncă a trezirii de acasă, la zîmbetul unei neveste cu trupul cald, la hîrjoneala veselă a unui copil, la mireasma unei cafele adevărate. Apoi se ridicau, gemînd, în capul oaselor și înjurau grosolan, tușind și scuipînd flegma de peste noapte, mișcîndu-se cu gesturi automate în ritmul unei zile care avea să fie tot atît de automată ca și cea dinaintea ei, ca și cea următoare. Somnul unui om era proprietatea lui personală — căci altceva nu-i prea rămînea în această lume nouă. „Așa-i războiul“, spuneau ei, fiecare pe alt ton. Dar se grăbeau cu toții să-și tragă hainele îmbîcsite de mirosul rînced al nădușelii din zilele trecute și alergau

spre spălătoare, spre closete, spre cantină. Era război și mașinile așteptau.

In fabrică, lucrătorii din schimbul de noapte clipeau și se mișcau cu energie sporită la auzul sirenei. Peste jumătate de oră venea mîncarea, o țigară, somnul. Mîncarea va fi neîndestulătoare, tutunul prost, iar somnul greu și agitat. Dar era război și o dată și o dată, se sfîrșesc și războaiele. „Pînă atunci", spuneau contramaiștrii și directorii, șefii politici și magnații finanței ca von Bildering, „pînă atunci trebuie să rezistați. Cît mai puține rebuturi ! Mențineți nivelul producției. Altminteri vom pierde războiul și atunci vă veți gîndi la vremurile grele de acum, ca la o vacanță. Avem aceeași soartă, camarazi, la bine ca și la rău. Așadar, munciți înainte dacă vreți să rămîneți liberi, voi muncitorii. Munciți înainte dacă vă iubiți familiile, dacă vreți să mai vedeți vreodată banii dați pentru împrumutul de război. Munciți înainte, căci vă amenință călcîiul sovietic..."

In gospodăriile de prin împrejurimi, vitele tropăiau în grajduri la auzul sunetului ascuțit al sirenei. Il auzeau de șapte luni, dar tot se mai speriau. Berthe Lingg, care mulgea o vacă, văzu laptele cald țîșnind din țîțe, apoi oprindu-se brusc. In alte dimineți ar fi rîs, dar acum își sprijini capul de burta vacii și-și spuse : „Aș vrea să mor." Privea țintă găleata pe jumătate plină și înspumată, iar gîndurile îi fugeau spre Willi, întins pe patul lui de spital. „Dar sînt numai cîteva zile de cînd a venit Rudy și de cînd urma să ne căsătorim", spuse ea în șoaptă. Văzu capul unui bărbat pe butuc, și o secure care se ridica și cădea. Murmură : „Doamne Dumnezeule, ce am făcut ?..." Apoi se apucă din nou de muls, căci fluieratul sirenei încetase. Avea o cotă de predat și cotele nu cunosc mila.

In baraca lui Wegler, Fritz Keller își încheia haina murdară ; își trase pantalonii peste pîntecele căzut și spuse, obosit :

— Ei, băieţi, e timpul ca frontul intern să-şi facă datoria. Era o frază compusă de el însuşi şi pe vremuri fusese mîndru de ea. I se părea foarte potrivită pentru un şef politic care-şi îndeamnă camarazii la o nouă zi de muncă. Ca să-i păstreze nota veselă, o spunea întotdeauna pe tonuri diferite, dar în dimineaţa aceasta suna de parcă îngrijitorul de la morgă ar fi spus : „Prieteni, cadavrul e gata !" După o clipă, adăugă printre dinţi :

— Nu... cu inima mea şubredă, nu rezist la încă o noapte ca cea de ieri. Dracu să-l ia pe Wegler.

Iar tînărul Pelz strînse buzele, aruncă o privire spre patul gol al lui Wegler şi murmură :

— Tot nu-mi vine să cred — Willi, un trădător !

Bătrînul Rufke îşi pieptăna părul alb şi frumos iar ochii lui, deschişi la culoare, sclipeau. Spuse vesel :

— Ţin să vă reamintesc că ni s-a ordonat să nu vorbim despre asta. Totuşi...

— Şi ce are a face ? îl întrerupse Hoiseler. *Noi* ştim. Cu ceilalţi n-o să vorbim.

— Totuşi, continuă bătrînul Rufke, acum vă pot spune că Wegler nu mi-a mirosit niciodată a bine. Nu l-am prins cu nimic, dar îmi mirosea.

— *Gestapokommissar* Rufke, exclamă Hoiseler şi lăsă să-i scape ceva. Miroase-o pe asta, copoiule !

— Oricum, spuse Keller îndreptîndu-se spre uşă, Wegler o să-şi primească pedeapsa cuvenită. Hai să mergem, băieţi. E timpul ca frontul intern să-şi facă datoria.

Astfel începu ziua în fabrică. Cerul se lumina treptat şi privea această pădure care scuipa tancuri, se uita cu nepăsare senină la plasele de camuflaj şi la copacii artificiali, la pajiştile pictate, la tufişurile făcute din sîrmă şi pînză... şi nici nu se sinchisea. Cerul acesta văzuse multă brutalitate şi avea să mai vadă. Nu-i păsa de oameni, de binele sau de răul lor.

2

Ora 6,05 dimineața.

Baumer stătea la telefon în aripa clădirii administrației, ocupată acum de *Gestapokommissar*-ul Kehr. Il asculta pe doctorul Zoder de la celălalt capăt al firului și bătea nervos cu degetele în masă. In dosul mesei, sorbind o cafea de orz călduță, ședea comisarul. Ochii lui frumoși erau cam înroșiți, cu pleoapele grele, dar fața porcină îi rămăsese calmă, liniștită și netulburată — o atitudine potrivită pentru un păzitor al ordinei în stat. Era tocmai pe cale de a studia o pagină din carnetul lui negru.

Expresia de adîncă concentrare pe care și-o însușise Kehr era înșelătorie curată. Ar fi putut citi tot atît de bine și cronica bursei. Era foarte descurajat. Față de sine însuși, recunoștea că în cazul Wegler nu pricepea cu nimic mai mult decît cu cinci ore înainte. După cum îi plăcea să spună colegilor săi : e o adevărată artă să așezi diferite puncte de sprijin într-o ordine anumită, să le combini cu o logică strînsă, cu filozofia și psihologia, pentru a obține adevărul. E o treabă ordonată și curată care face ca viața să-și urmeze cursul ei obișnuit. Dar un inspector de poliție trebuie să înregistreze succese pentru a cîștiga încredere. După cum un preot nu s-ar bucura văzîndu-și credincioșii căzînd pradă beției și păcatului, nici Kehr nu putea fi mulțumit la vederea unui act de sabotaj reușit. Aici nu era vorba de mîndrie personală sau de teamă în privința slujbei lui. Era prea bine văzut pentru ca un singur eșec să-i poată dăuna. Dacă îl supăra gîndul de a fi nevoit să raporteze un insucces, aceasta se datora faptului că mai avea încă idealuri în profesia lui. Era un medic al statului, cum îi plăcea lui să creadă, și nu putea admite o celulă criminală în corpul societății. Și de aceea — deși era nelămurit și extrem de obosit — continua să-și cerceteze notele,

să analizeze maldărul de dosare de pe birou... şi să-şi spună ori de cîte ori îi scădea energia : „Ţine-te bine, omule, trebuie să fie un punct de sprijin pe undeva. Ai datoria morală să-l găseşti !“

Cînd Baumer agăţă receptorul, Kehr ridică întrebător privirea.

— Ceva nou ? spuse el plin de nădejde.

Arbeitsfrontführer-ul scutură din cap. Ciocănea nervos masa.

— Wegler e tot inconştient.

— Eşti sigur că doctorul dumitale se pricepe ?

Baumer înclină afirmativ capul. Faţa lui frumoasă şi fină părea rătăcită, iar ochii albaştri erau sticloşi.

— Da, Zoder îşi cunoaşte meseria. O să încerce mai tîrziu cu un fel de injecţie. Dar nu poate să promită nimic. Avem ghinion, asta e. Se strîmbă. S-ar putea spune că e norocul sabotorilor.

— Ar fi mult mai bine dacă aş putea vorbi cu Wegler. Altfel nu mă pot urni din loc.

„Pretexte, pretexte“, gîndi Baumer iritat. „Dacă n-ai avea capul tot atît de înecat în grăsime ca şi dosul, ai fi găsit de mult ceva.“ Apoi, cu glas tare :

— Acum eu am să plec. Inainte de a te apuca de altceva, cred că e cazul să chemi oamenii care sînt la curent cu cazul Wegler. Trebuie să li se închidă gura.

Kehr dădu din cap.

— Ai vreo propunere în privinţa liniei pe care trebuie s-o urmez ?

— Da. Ce părere ai de asta ? Să nu le spunem minciuni, ci să le dăm o explicaţie politică sinceră : că moralul muncitorilor ar scădea dacă s-ar afla că purtătorul unei Cruci de război a comis un act de sabotaj. De aceea, le ordoni să-şi ţină gura. Dacă scapă ceva despre Wegler, vom trage la răspundere pe fiecare în parte.

Kehr îşi mîngîie bărbia grăsuţă.

— E în regulă, dar...

— Dar ce? Baumer privi cu un surîs enigmatic fața lui Kehr, care părea cam stînjenit. Ei? parcă voiai să spui ceva?

— Dacă ai intenția să-l faci răspunzător pe polonezul lui Frau Lingg, după cum ai propus lui Kohlberg... Kehr se opri din nou, cu sprîncenele ridicate.

— Da, am intenția!

— În cazul acesta n-ar fi oare mai bine să spunem oamenilor că am descoperit ceva nou? Înțelegi? La ce bun să le spunem că noi... Tuși și tăcu din nou.

— ... vrem să spînzurăm un polonez nevinovat? completă Baumer calm.

Kehr dădu din umeri.

— Ei, da!

Baumer începu să rîdă:

— Desigur, o idee originală. Felicitările mele.

— Atunci s-a făcut?

— Spune-mi, te rog, întrebă Baumer, ce părere ai *dumneata* despre soluția cu polonezul?

Kehr dădu din umeri.

Baumer spuse zîmbind:

— Dragul meu, cînd eram la Kohlberg, ți se putea citi pe față ca într-o carte deschisă. Nu ți-a plăcut de loc ideea mea. Ești un cetățean cinstit și burghez, nu-i așa? Nu-i pe gustul dumitale să spînzuri un om nevinovat.

Kehr răspunse înțepat:

— Eu sînt detectiv. Hotărîrile politice nu fac parte din atribuțiile mele.

Baumer rîse.

— Nu e nici măcar un pretext ca lumea, Kehr. Dar eu știu ce gîndești: te întrebi de ce nu răspîndim o poveste care să servească scopurilor noastre — dar în același timp să-l expediem pe polonez în altă parte, în loc să-l spînzurăm. Așa-i?

Kehr ridică din umeri.

— Am să-ți explic de ce. Zîmbetul pieri de pe fața lui Baumer. Se așeză pe marginea biroului și se aplecă spre Kehr. Nu din motivul pe care ți-l închipui,

spuse el batjocoritor. Nu-ţi permit să faci aprecieri asupra *mea*. Eu nu sînt Kohlberg. A, cu toate că şi el e gata să-l spînzure pe polonez. Dar ştii de ce? Ştii ce e Kohlberg? Strîmbă dispreţuitor din buze. Kohlberg e un om al banului. Arată ca o fiinţă omenească, are un creier cu care gîndeşte ca şi dumneata, ca şi mine... şi un ficat şi plămîni, şi chiar dureri de stomac. Dar ţine minte... Zîmbi din nou în batjocură şi bătu cu arătătorul în masă. Tot mecanismul ăsta există numai pentru a-i servi pe cei din tagma lui Kohlberg — nu, nici asta nu-i just — situaţia e şi mai ridicolă : pentru a servi contul de bancă pe care, la rîndul lui, îl slujeşte Kohlberg. Popor, naţiuni, principii — toate acestea nu sînt decît cifre în sufletul lui de contabil. Arată-i lui Kohlberg cum poate profita de pe urma unui evreu, şi va face afaceri cu evreul. Arată-i cum poate cîştiga de pe urma persecuţiei evreilor, şi va susţine partidul naţional-socialist. Arată-i că partidul e în declin, şi el îl va lăsa baltă şi va îmbrăţişa un evreu. Aceasta este structura celor din tagma lui Kohlberg, prietene — precum şi a politicii lor. De aceea e de acord să-l spînzurăm pe polonez — maşina de adunat zăreşte un profit în duşmănia dintre germani şi polonezi. Baumer lovi deodată cu latul palmei în masă. Dar eu sînt altfel de om, Kehr ; şi te rog să n-o uiţi !

Kehr zîmbi uşor, dînd politicos din cap. „Foarte bine", îşi spuse el amuzat, „dar de ce te aprinzi aşa, camarade Baumer ? Cine ţi-a cerut să te justifici ? Ce încerci să dovedeşti — că eşti un om cu principii ? Şi cui vrei s-o dovedeşti ?"

— Am să-ţi povestesc ceva, spuse Baumer în şoaptă. Poate că-ţi va lămuri cazul cu polonezul, prietene.

„Prietene, prietene", gîndi Kehr ironic, „nu sînt prietenul tău. M-ai spînzura şi pe mine dacă ţi-ar veni la socoteală. Kohlberg are o maşină de adunat în loc de inimă, dar cel puţin afacerea e limpede. Dar ce este în inima ta, idealistul meu asasin ?"

— Cu ani în urmă, cînd am intrat în partidul național-socialist, mi s-a dat o însărcinare, spuse Baumer încet. In orașul nostru era un șef comunist care ne stătea ca un ghimpe în carne. Afurisitul avea o limbă ca un bici al diavolului ; dacă-l ascultai, plecai de acolo complet răscolit. Așa că a venit de sus ordinul : „Lichidați-l. Scăpați de el !" Pe fața lui Baumer se așternu o expresie dură, fanatică. Misiunea fu încredințată unui camarad de partid cu experiență și mie. Înțelegi, trebuia să fiu pus la încercare... Să nu crezi că n-am șovăit să omor, cu sînge rece, un om... n-am fost crescut în astfel de idei. Dar după aceea am stat de vorbă cu mine însumi. Ori credeam în principiile mele, ori nu eram decît un fățarnic scîrbos. Am chibzuit bine. Și așa am început să văd cît de simplu era totul dacă nu lăsai să se strecoare nici un văl între creierul tău și fapte. De ce să fie un omor cu premeditare ceva atît de îngrozitor ? Păi, în fiecare zi vedeam pe străzi mii de germani cinstiți care se prăpădeau din pricina șomajului ; vedeam asasinarea premeditată a unei națiuni de către niște paraziți. Și atunci mi-am spus : „Oare aceste lucruri nu te privesc și pe tine, păduche mic și burghez ce ești ?" Așadar, m-am hotărît. Cînd celălalt camarad mi-a spus : „Tu îi ceri o țigară, Baumer, iar eu îi vîr cuțitul în spate", i-am răspuns : „Nu — îmi dai mie cuțitul !"

Baumer oftă și tăcu o clipă. Apoi continuă, cu amărăciune :

— E mult de atunci, Kehr. Dar îmi amintesc ce am gîndit după ce l-am înjunghiat. Ticălosul acela de bolșevic, era un flăcău voinic, un bavarez blond. Il priveam cum zăcea și mă gîndeam : „Măi, amărîtule, ai fi putut fi un german cinstit dacă nu ți-ar fi umplut cineva capul cu atîtea baliverne. Dar ți-ai așternut un pat marxist, iar acum n-ai decît să zaci în el, blestematule !"

Arbeitsfrontführer-ul zîmbi rece.

— Sigur, asta era omor cu sînge rece, nu-i așa Kehr ? Și ce este războiul ăsta pe care-l ducem acum ?

Oare nu sînt omorîţi germani în fiece zi ? In războiul acesta există o singură morală: victoria! Necesită victoria importarea braţelor de muncă din Rusia? Bun — atunci e moral. Necesită victoria menţinerea moralului ridicat? Atunci e moral să-i dai lui Wegler Crucea de război — şi e imoral să admiţi că a comis un act de sabotaj. Oamenii nu sînt decît zăloage, Kehr. Tu eşti un zălog şi eu sînt un zălog şi polonezul de la ferma Berthei Lingg de asemenea. Iar pînă ce n-am înţeles asta, n-am ştiut ce înseamnă *adevărata* moralitate... Naţiunea e cea care trebuie să supravieţuiască — asta înseamnă moralitate. Naţiunile nu există pentru cîştigul cîtorva, ca alde Kohlberg sau von Bildering, chiar dacă ei îşi închipuie asta. Naţiunile există pentru destinul lor rasial. Iar dacă oamenii nu slujesc acest destin, atunci sînt imorali... Iată de ce va fi spînzurat polonezul, prietene. Se ridică brusc. Am să-ţi dau de ştire cînd să-l arestezi. Vreau ca ordinul să vină de la dumneata şi nu de la mine. Şi vreau să fie purtat pe tot terenul fabricii, cu cătuşe la mîini.

Kehr dădu din cap.

— Anunţă-mă dacă găseşti ceva, spuse Baumer scurt. Acum trebuie să organizez săparea tranşeelor.

Ieşi din odaie.

„Ei, grozav discurs a mai fost şi ăsta“, îşi spuse Kehr. „Cam lung, însă atît de poetic şi plin de sensibilitate! Dar te pomeneşti că sufletul tău naţional-socialist e oarecum neliniştit, camarade Baumer? O fi ceva care te tulbură undeva, adînc înăuntru?“ Incepu să rîdă cu glas tare. „Nu, dragul meu fanatic, simt un uşor iz de vină. Prea multe cuvinte pentru o conştiinţă împăcată. In interesul noii tale morale, ai desfiinţat cele zece porunci; dar dormi prost, ca un bărbat însurat în patul unei prostituate. Ha! Ha! Mă socoteşti un detectiv cu cap pătrat — dar am văzut oameni de soiul tău încheindu-şi existenţa pe butucul călăului. In ultima clipă le citeşti în ochi vina, sufletul care tînjeşte după pedeapsă. Continuă, fanaticule. Spală-ţi mîinile cu vorbe. Pata va rămîne!“ Kehr începu să

îngîne o melodie. Întoarse paginile carnetului său negru. „Bărbaţi ca Ebert şi Stresemann", gîndi el, „ca Brüning[1] şi Hindenburg[2] — s-au dus cu toţii. Şi poate că în curînd se vor duce şi cei ca Baumer. «Cînd sus, cînd jos», cum spune proverbul. Dar oamenii ca Kehr — ăştia sînt o specie rezistentă ! Nu, oamenii ca Kehr vor merge înainte, formînd coloana vertebrală a statului."

Apăsă butonul de pe birou. *S. S.-Unterführer*-ul Zimmel deschise imediat uşa dinspre camera exterioară.

— Fulgere Zimmel ! Te rog să intri rapid în acţiune. Pînă în zece minute vreau să vorbesc cu următorii domni : Fritz Keller, Hoiseler, Rufke, Pelz, Jakob Frisch, Weiner, Eggert. Pe la... se uită la ceas... ora opt, mi-o aduci pe femeia aceea, Berthe Lingg. Rînji prosteşte. Vezi să-şi pună tot puloverul ăla. La ora aceea am să am nevoie de ceva care să mă ţină treaz. Ei, porneşte-o, Fulgere Zimmel. Şi ai grijă să nu-ţi pierzi dinţii falşi.

— Da, domnule comisar, rîse Zimmel încîntat. *Heil Hitler !*

Kehr mormăi ceva.

3

Ora 6,35 dimineaţa.

De cinci minute, lucrătorii din echipa de noapte se scurgeau mereu din clădirile uzinei. Bărbaţii se îndreptau cu toţii spre cantină. Femeile, care erau de la ţară, mergeau grăbite spre poarta principală unde le aşteptau camioanele ca să le ducă la casele lor.

Doctorul Zoder stătea lîngă uşa unuia din ateliere.

---

[1] Brüning, prim-ministru în Republica de la Weimar.
[2] Hindenburg, preşedintele Republicii de la Weimar.

Înalt, puţin adus de spate, cerceta încruntat feţele mînjite de ulei ale muncitorilor care ieşeau. Îl căuta pe pastorul Frisch. Cînd şirurile se răriră şi văzu că pastorul tot nu apare, Zoder renunţă la discreţie.

— Îl cunoşti pe Jakob Frisch? întrebă el aproape pe fiecare.

— Nu... E înalt ?... N-aş putea spune, erau răspunsurile, dezamăgindu-l.

În cele din urmă, aproape ultimul, ieşi Bednarick, bătrînul contramaistru. Zoder şovăi, apoi îl strigă :

— Ei, bună dimineaţa !

— *Herr Doktor !* Bună dimineaţa, domnule doctor, *Heil Hitler,* spuse Bednarick respectuos.

— *Heil Hitler,* răspunse repede Zoder, ca un ecou. Te căutam. Ce-ţi face pecinginea ? Credeam c-ai să vii pe la mine să te mai examinez ?!

— S-a curăţat atît de bine, încît n-am vrut să vă mai plictisesc. Alifia aceea pe care mi-aţi dat-o...

— N-ai vrut să mă plictiseşti ! Vă ştiu eu pe voi, bavarezii. Nu vreţi să mergeţi la doctor, nici dacă-i gratuit. Te mai mănîncă ?

— Nu, domnule doctor. De loc.

— Au mai apărut şi alte pete pe piept ?

— Nu, domnule doctor.

— Bine. N-ai să mori. De altfel... mai e un pacient pe care-l caut. Lucrează în sala voastră. Încearcă să fugă de mine, laşul. Are nevoie de o mică operaţie. Frisch, Jakob Frisch. Nu l-am văzut ieşind.

Bednarick şovăi.

— Cred că-l găsiţi în clădirea administraţiei.

— Ce face acolo ? L-au transferat la contabilitate ?

Bednarick privi cu băgare de seamă împrejur şi coborî vocea :

— Se petrece ceva. Un S.S.-ist l-a luat pe pastor pe la ora 2,30 azi-dimineaţă, l-a adus înapoi la cinci şi l-a luat din nou acum un sfert de oră.

— *Hm !* spuse Zoder, încercînd să pară calm. Crezi că este... *hm ?*

— Cînd au venit să-l ia prima oară, credeam ce-i mai rău. Dar între timp am aflat de la... am auzit de la cineva că un grup întreg de oameni a fost dus la biroul central. Are loc un fel de anchetă. Şi mai ştiţi ceva ?

— Ce ?

— Toată echipa de zi trebuie să se apuce să sape tranşee antiaeriene. Cum vă place asta ? Cu întreruperea lucrului şi aşa mai departe. Se aşteaptă, desigur, un bombardament. Dumneavoastră ce credeţi ?

Zoder dădu din umeri.

— Auzi ! Mi se moaie picioarele la gîndul ăsta, spuse Bednarick. Aţi fost la Düsseldorf ?

— Nu.

— E asasinat curat. Războiul trecut l-am făcut în tranşee. Era rău. Dar să stai pe loc şi să fii bombardat...

— Ei... nu merită să te necăjeşti dinainte, îl întrerupse Zoder, care acum era dornic să scape. Fiindcă veni vorba... dacă aş fi în locul dumitale, n-aş palavrăgi despre asta. Tonul lui era cam sever.

— Bineînţeles că nu, *Herr Doktor*. Eu... cu dumneavoastră, am...

— Desigur, desigur, spuse Zoder bătîndu-l pe umăr. Nu vreau ca un om cumsecade ca dumneata să dea de bucluc, atîta tot. Cu mine poţi vorbi liniştit.

— Vă mulţumesc, *Herr Doktor*.

Zoder rînji ca un nerod şi porni în goană spre clădirea administraţiei. Era foarte tulburat de cele spuse de Bednarick. Dacă îl anchetau pe Frisch, nu era bine să fie amestecat şi el în afacerea asta. La urma urmei pastorul avea cazier. „Totuşi... totuşi", îşi spuse el, „mai erau anchetaţi şi alţii. Dacă ar fi găsit ceva împotriva lui Frisch, nu l-ar fi lăsat să se înapoieze la lucru." Atîta vreme cît el însuşi era prudent...

Zoder se opri din goană. „Dar ce naiba caut eu aici ?" se întrebă el singur. Era absurd să alerge după Frisch. Pentru ce voia să-l vadă, la urma urmei ? Stătu locului prosteşte, cu mintea şi cu privirile goale. Apoi

începu să rîdă înfundat. „Zoder“, își spuse el, „ai pierdut partida. Coardele îți sînt dezacordate, cutia de rezonanță ți-a plesnit. De ce nu adopți soluția cea mai rapidă ? O ușoară incizie în carotidă, bunăoară ? Sau un pic de cianură în cafeaua de orz, ca s-o mai îndulcească... Da, da — atunci ți-ai găsi și tu liniștea.“

Un zîmbet mulțumit îi apăru pe buze la gîndul acesta. Luase obiceiul să poarte întotdeauna o pilulă de cianură în buzunarul jiletcii și ideea sinuciderii îi procura în ultima vreme o mare satisfacție. Cu deosebită plăcere își imagina sinuciderea lui în public — la cantina fabricii, la un miting sau la biserica din oraș. Îl bucura în special gîndul la tulburarea pe care moartea lui ar fi provocat-o printre ceilalți. Va striga ceva ca : „am otrăvit supa“, sau „apa din robinete e infectată“, apoi va cădea țeapăn ca o scîndură. Ce ar mai fugi toți încolo și încoace, ca șoarecii ! O mulțime de oameni vomitînd înspăimîntați, cum nu s-a mai văzut de la ciuma neagră încoace...

„Of, Dumnezeule, dar nu te mai învîrti în cerc ca o găină cu capul tăiat !“ își spuse el furios. „Te-ai hotărît să-l vezi pe Frisch. De ce ? Din cauza ticălosului de Baumer, nu-i așa ? Baumer vine la ora opt. Trebuie să te hotărăști ce ai de gînd să faci cu el și cu Wegler. Foarte bine ; atunci vorbește cu Frisch. Vino-ți în fire ! Ce se petrece cu tine în ultima vreme ? Nu ești în stare să te concentrezi mai mult de cinci minute asupra unui lucru.“

Cînd ajunse în dreptul clădirii administrației, ușa din aripa cea mai îndepărtată se deschise, lăsînd să treacă un grup de bărbați. Frisch era printre dînșii. Zoder încetini pasul, se încruntă și-și frămîntă mintea cum să-l îndepărteze de ceilalți.

— *Heil Hitler,* spuse el, apropiindu-se de ei.

— *Heil Hitler,* răspunseră cîțiva.

— V-ați sculat de dimineață, *Herr Doktor,* observă bătrînul Rufke.

— Iată-l și pe omul pe care-l caut ! strigă Zoder prefăcîndu-se mirat. *Herr* Frisch, de ce n-ai venit ieri

la mine, după cum ţi-am spus? Laşi boala să facă progrese pînă va deveni cronică. N-ai să mai fii în stare să munceşti şi va fi nevoie de operaţie.

Frisch îl privi drept în ochi şi răspunse liniştit:

— Vă rog să mă scuzaţi, domnule doctor. Pot veni în dimineaţa asta?

Zoder rîse.

— Te cunosc eu. Dacă-mi scapi acum din mînă, mai trece o săptămînă. Făcu un semn celorlalţi. Duceţi-vă la masă, băieţi. Nu-l mai aşteptaţi. Acum nu-i mai dau drumul.

Ceilalţi începură să rîdă şi se îndepărtară.

— Hai cu mine, şopti Zoder. O porniră unul lîngă altul. Trebuie să-ţi vorbesc imediat, explică el stăruitor.

— De ce?

— Ceva important. Cred că ştii ce se petrece.

— Ce? întrebă Frisch ţeapăn. Nu avea încredere în Zoder.

— Am un pacient... Zoder aruncă priviri în jurul lui. Wegler.

— Ce-i cu el?

— A comis un act de sabotaj. Încă nu ştiai?

— Şi ce-mi pasă mie?

Zoder se înfurie.

— Dar ce-i cu dumneata? Ţi-ai schimbat părerile de cînd te-am văzut ultima oară? Ce fel de joc mai e şi ăsta?

Frisch răsuflă adînc.

— Dar dumneata? Ultimile cuvinte pe care mi le-ai spus, au fost „du-te dracului!"

— O, spuse Zoder, care va să zică asta e? N-ai încredere în mine? Ascultă, nu fi caraghios. Am venit la dumneata, pentru că... Isuse Christoase, nu ştiu de ce am venit. Am nevoie de un sfat. La ora opt trebuie să dau ochi cu Baumer. Înţelegi, Wegler e într-un fel de comă. Baumer vrea să-l trezesc.

— O poţi face? întrebă Frisch repede.

— Cred că da.

— Şi ?

— Nu ştiu ce să fac, asta este. Îşi muşcă buzele. Mă crezi nebun. Poate că şi sînt. Dar mi-a rămas şi mie o mîndrie: mintea mea. Vreau să gîndesc limpede. Sînt un om de ştiinţă. Totul ar trebui să fie logic. De aceea am venit la dumneata. Crezi că sînt de partea dumitale ? Te înşeli. Nici nu-mi placi măcar. Ai un aer nesuferit de superioritate. Şi nici Wegler nu-mi place mai mult ca dumneata. Dar sînt tulburat. Nu pot chibzui singur. Îmi răneşte mîndria... Ei... hm ! Ce ai de spus ?

Amuţiră amîndoi cînd un grup de muncitori cu lopeţi şi tîrnăcoape trecu pe lîngă ei. Mintea lui Frisch gonea. Îl socotea într-adevăr pe Zoder un zănatic. Şi numai pentru motivul acesta şi tot n-ar avea încredere în el. Cînd stătuseră de vorbă ultima oară, doctorul îi povestise viziunea lui fantastică : el, Zoder, aştepta ziua în care o molimă va distruge pe toţi germanii. La care Frisch răspunse : „Foarte bine, prietene ; dat fiind că mi-ai spus asta atît de serios, îţi pot da un sfat : ori te duci la balamuc — unde ţi-e locul — ori înghiţi nişte otravă. Nu eşti de folos nimănui." „Du-te dracului !" izbucnise Zoder furios. „Tare aş avea chef să te raportez !" „Sigur", răspunse Frisch. „In memoria fiicei dumitale, vrei să intri acum în rîndurile Gestapo-ului. Foarte bine. O concluzie logică la nebunia dumitale."

Nu i se întîmplase însă nimic şi în felul acesta îşi dăduse seama că Zoder nu scosese o vorbă. De atunci încoace, timp de şase luni, se ocoliseră unul pe altul. Acum Frisch se ferea să discute cu un om care, cel puţin dintr-un anumit punct de vedere, era dezechilibrat. Pe de altă parte, dacă Baumer...

— Bine, spuse el repede, am să vin în cabinetul dumitale. Dar nu acum. După masa de dimineaţă.

— N-avem timp, pastore, insistă Zoder. Ţi-am spus că Baumer vine la opt.

Frisch scutură din cap.

— Trebuie să apar la masă ca de obicei. Toţi oamenii din baraca mea au fost interogaţi de Gestapo în ultimele ore. Fiecare se uită bănuitor la celălalt. Absenţa mea ar da naştere la fel de fel de întrebări.
— Cît o să dureze ?
— Cincisprezece pînă la douăzeci de minute. Am să mă grăbesc. Dacă mă întreabă cineva ceva, spun că mă supără din nou boala mea veche.
— Imi amintesc.
— Vreau să-l văd pe Wegler. S-ar putea ?
— Nu ştiu. E primejdios.
— N-am întrebat asta.
— De ce vrei să-l vezi ?
— Am să-ţi spun mai tîrziu.
— Inţeleg. Nici nu ştiu dacă-şi va recăpăta cunoştinţa.
— O să trăiască ?
— Nu se prezintă prost — dar starea de inconştienţă persistă. Bănuiesc o leziune craniană, deşi nu se vede nici o fractură.
— Cu bine, doctore.
— Vii sigur ?
— Da.
Zoder privi după Frisch care se îndrepta spre uşa cantinei. In spatele clădirii, S.S.-iştii aliniau un grup de muncitori înarmaţi cu lopeţi. Un ofiţer le dădea instrucţiuni. Zoder nu putea auzi ce spune, dar ştia despre ce poate fi vorba : se pregăteau pentru un eventual atac al avioanelor britanice. Şoarecii săpau găuri ! Rîse singur, mulţumit. Ca de atîtea ori în ultima vreme, îi trecu prin minte un citat din Biblie. Timp de treizeci de ani nu deschisese Biblia, dar acum o citea pe ascuns în fiecare noapte. Vechiul Testament era străbătut de o mînie pe placul lui. Ar fi vrut să-l poată apuca pe ofiţerul din S.S. de braţ şi să-i scuipe în faţă :
Iar Domnul a auzit cuvintele voastre şi s-a mîniat şi a spus :

„Într-adevăr, nici unul din neamul acesta nevrednic nu va vedea pămîntul făgăduit, pe care am jurat să-l dau părinţilor voştri..."

„Nu, nu prea e logic", gîndi Zoder vesel. „Dar de potrivit, se potriveşte. O să vadă ei, lupii ăştia!"

Bucuria i se stinse. Wegler? Unde se potrivea? Parcă nu-şi avea nici el locul în logica lui. Nu, Wegler nu se potrivea nicăieri. „Dumnezeu să te bată, Wegler", gîndi el. „De ce nu dai o dată ortul popii? Te aşteaptă străbunii tăi prusaci, porcule!"

Brusc, ca o marionetă trasă de sfoara meşterului, făcu stînga împrejur şi alergă înapoi spre spital.

4

Ora 6,40 dimineaţa.

Cînd se deschise uşa, sora Wollweber ridică ochii ei miopi şi saşii. Tocmai ştergea faţa lui Wegler cu un prosop ud.

— Aveţi nevoie de mine, domnule doctor? întrebă ea.

— Da. Vreau să vizitez salonul, spuse Zoder. Vino cu mine! Poate va fi nevoie să-ţi dau unele instrucţiuni.

— Domnule doctor, răspunse ea calmă, de ce schimbaţi orarul? Acum nu e ora de vizită, ci ora mesei de dimineaţă. Ora de vizită e la 7,30. Aşa a fost de luni de zile.

Zoder rînji şi se înclină.

— Alteţă, spuse el bîlbîindu-se în bătaie de joc, daţi-mi voie... dacă nu vă supăraţi, daţi-mi voie să vă explic: la ora opt vine Baumer, şeful organizaţiei partidului naţional-socialist de la noi. La ora şapte vine un om cu o fisură rectală gravă, caz de urgenţă. Sîntem în război. Trebuie să fim pregătiţi pentru situaţii

neprevăzute. Patria noastră e în primejdie. *Heil Hitler.* Vii ?

— *Heil Hitler.* Da, vin. Desigur, domnule doctor. Vă rog să mă iertaţi.

— Ia-i întîi pulsul lui Wegler.

— L-am luat chiar acum. Pulsul 112, temperatura 38,1, respiraţia 24.

— Şi ce spune intuiţia dumitale ariană despre asta, Alteţă ? Face peritonită ?

— Vă bateţi joc de mine, domnule doctor. Eu caut doar să...

— Lasă-i o bucată de tifon umed pe buze. Presupun că n-a dat nici un semn de viaţă, altfel mi-ai fi comunicat, nu ?

— Zace ca un mort, domnule doctor.

— Hm ! Trebuie să fie o leziune cerebrală, ce zici ? Altfel ar urla acum după apă.

— Aşa cred şi eu, domnule doctor. Bestia ! Nici nu merită apă. Merită să moară de sete. Ar trebui să sufere pentru ceea ce a făcut.

— Aşa-i, aşa-i. Ochi pentru ochi — ca şi mine.

— Ca şi dumneata, domnule doctor ?

— N-ai băgat de seamă ? Se apropie de ea. Durerile mele de spate. Vrei să spui că am reuşit să le ascund faţă de dumneata ?

— Durerile dumitale de spate... nu ştiam...

— Vai, draga mea, parcă n-ai fi fost măritată. In tinereţe mi-am făcut de cap, soră. Întinse mîna şi o ciupi de obraz. Şi acum îmi plătesc păcatele. Sînt convins că cei doi fii ai dumitale...

— Plecaţi de aici, spuse ea, dîndu-i peste mînă. Mare prost mai sînteţi !

— Alteţă, spuse el clipind din ochi, frumoaso, într-o noapte am să-ţi bat la uşă. Am să mă furişez în patul dumitale luteran, eu şi şancrul meu... Ieşi din cameră. Hai, vino, porumbiţo !

Zîmbind şi dînd din cap, gemînd puţin din cauza înţepenelii pricinuite de o noapte de nesomn, sora Wollweber îl urmă cu ligheanul în mînă. Cînd în-

chise uşa şi zări silueta înaltă şi slabă a lui Zoder, care ajunsese la jumătatea coridorului, îşi spuse cu mîndrie: „E cam nebun, ce-i drept, dar cît devotament faţă de pacienţi! Ce mîndră poţi fi cînd îţi slujeşti patria sub ordinele unui asemenea om!" Alergă gîfîind după el.

Willi scoase un suspin de uşurare şi deschise ochii. Sora Wollweber stătuse aproape zece minute în camera lui. Prosopul umed îi răcorise fruntea înfierbîntată şi gîtul uscat, dar în schimb fusese nevoit să facă sforţări supraomeneşti ca să stea liniştit. Niciodată nu suferise trupeşte atît de mult. În primele ore după recăpătarea cunoştinţei, narcoticul continuase să-i amorţească simţurile. Durerea şi setea îl supăraseră, dar fuseseră suportabile. Fluieratul sirenei, la ora şase dimineaţa, marcase parcă o cotitură. Pentru prima oară în viaţă, suferea acum tortura unui chin fără margini. Şi tot acum îşi dădea seama că hotărîrea lui de a nu vorbi era pe cale să se năruie. La ce folos? începu el să se întrebe. Ar fi de ajuns să spună ceva şi doctorul i-ar da morfină. Somnul lui n-ar schimba drumul avioanelor britanice. Vor veni sau nu vor veni. În cursul nopţii mai fusese în stare să se gîndească la una şi la alta. Dar acum setea devenise insuportabilă. Cu cîteva minute înainte, cînd sora îi storsese bucăţica de tifon ud între buze, fusese cît p-aci să răcnească. Pentru ce atîta suferinţă? întreba trupul lui. Trupul nu era curios, nu avea nici mîndrie şi nici ură care să-l susţină. Şi în văpaia flăcării care-i pîrjolea trupul, hotărîrea se topea şi ea, ca ceara unei lumînări.

Slăbit, doborît de durere şi de milă faţă de sine, Willi începu să plîngă. Dar lacrimile nu voiau să vină. Corpul lui nu mai avea destulă umiditate pentru lacrimi. Îşi ridică cu greutate braţul drept; îşi vîrî degetele între dinţi şi le muşcă. „Nu te lăsa, Willi," îi spunea mîndria. „Gîndeşte-te la clipa în

care ar putea veni avioanele britanice. Atunci nu-ţi va mai păsa de sete!"

„Apă" răspundea carnea lui, „apă".

Iar mîndria spunea: „Gîndeşte-te la ceva. Cîntă vreun cîntec. Gîndeşte-te la Käthe sau la Berthe. Nu trebuie să cedezi, Willi. Dă dovadă de curaj în ultima zi de viaţă, chiar dacă n-ai făcut-o pînă acum. Dacă ai zăcea acum pe un cîmp de luptă, nici un doctor n-ar fi acolo să te ajute. Un dram de curaj, pentru numele lui Dumnezeu. E ora şapte dimineaţa. Noaptea a trecut, va trece şi ziua. Trebuie să aştepţi numai pînă la miezul nopţii. Asta înseamnă cinci... şaptesprezece ore. Sau vor veni atunci avioanele, sau îţi vei smulge pansamentul. Nu fi laş, Willi, nu fi miorlăit!"

Ideea că fusese un laş, începuse să-l roadă în cursul ultimei ore. Era ca şi cum mintea lui ar fi stat în slujba a doi oameni diferiţi şi nu a unuia singur — iar cel de al doilea îi era duşman, pornit să-l chinuiască. Şi aceşti doi oameni se luptau pentru mîndria lui, pentru ultimele fărîme de demnitate care-i mai rămăseseră.

„Tu!" spunea duşmanul lui. „Cînd ai avut tu vreodată un grăunte de curaj?"

„Am fost în război", răspundea Willi.

„Război! Ce prostie. Erai înspăimîntat — ca şi toţi ceilalţi."

„In orice caz am fost un om cinstit. Am trăit cinstit. N-am făcut nimănui nici un rău."

„Zău? Ai fost cinstit atunci cînd ai rămas aşezat pe bancă? Ai înştiinţat-o pe mama copilului?"

„Un om poate greşi. Cînd m-am dus să vorbesc cu polonezul, am dat dovadă de curaj, nu? Eram gata să-l ajut. Dacă polonezul ar fi vrut, aş fi făcut tot ce-i promisesem: i-aş fi dat alimente, bani, propria mea legitimaţie şi aş fi spart uşa hambarului. Nu-i vina mea dacă polonezul a refuzat. Şi semnalul pe care l-am dat avioanelor britanice — tot laşitate a fost?

Cred că cerea curaj — sau nu ? De asta pot fi mîndru !".

„Bine, bine", răspundea duşmanul lui cu dispreţ, „acum plesneşti de îngîmfare! Spune-mi, Willi Wegler, ce părere ai despre viaţa ta ? Eşti mulţumit de felul în care ţi-ai trăit-o ? Poţi privi înapoi spre ea fără să te ruşinezi ? Ai procedat oare inteligent, te-ai gîndit la semenii tăi ?"

„Nu sînt decît un om", bîigui Willi. „Ce vrei cu mine ? Nu sînt un înger. Cine a pretins asta ? Acum e uşor să priveşti în urmă şi să spui că ar fi trebuit să procedez altfel..."

Willi gemu, dîndu-şi seama că vorbea cu glas tare. Era foarte primejdios să facă aşa ceva. Trebuia să se supravegheze, altminteri era pierdut. Sora spusese că avea numai 38° temperatură. Asta nu era atît de mult încît să delireze. Nu avea deci nici o scuză pentru slăbiciunea lui.

„Ah, Willi, Willi", murmură el, „dă şi tu dovadă de oarecare mîndrie în ultima zi. Du lupta pînă la capăt. Polonezul acela e mai nenorocit ca tine. Zău că e ! De ce plîngi ? Cînd ţi-a dat Baumer Crucea de război — atunci trebuia să plîngi, nu acum. Acum n-are de ce să-ţi fie ruşine, nu-i aşa ? Ai făcut ceva. Cel puţin asta o ştii. Iar dacă nu există Dumnezeu, vor şti oamenii. Măcar unii dintre ei. O să se audă despre asta, va fi desigur scris pe undeva. O crezi şi tu Willi, nu-i aşa ?"

Ruşinea e un lucru subtil. Cu două seri înainte ca Willi să comită un act de sabotaj împotriva statului său, nici nu-i trecuse prin minte ideea sabotajului. Cînd se dusese la şopronul Berthei Lingg, nu o făcuse atît ca să-l ajute pe prizonierul polonez, cît ca să se uşureze el de o povară morală. Iar dacă polonezul i-ar fi primit ajutorul, e posibil ca Willi să-şi fi găsit izbăvirea în acest unic act de milostenie — iar după

aceea să fi închis ochii față de lumea înconjurătoare. Sau poate că nu. E greu de spus.

Dar polonezul îl respinsese. Era ca și cum un catolic în suferință ar fi fost respins de către preotul său. Și pe cînd bîjbîia prin noapte, mergînd orbește spre barăci, Willi își repeta mereu, plin de mîndrie rănită, că i se făcuse o nedreptate. Striga la ceruri că nu fusese o bestie ca Rudy, că nu cumpărase un om pe bani, ca Berthe. Cu ce greșise dînsul ? se întreba el. Nu era oare nedrept ca polonezul să-l pună în rînd cu ceilalți ? Polonezul era înspăimîntat și nu înțelegea ; asta era tot.

Dar nici una din aceste justificări nu-i aducea ușurarea. Inima lui înțelegea adevărul pe care mintea refuza încă să-l accepte. Ca o ironie a soartei, Julius Baumer fu acela care-i dezlegă enigma, care dărîmă ultima apărare necinstită ridicată în mintea lui. Iar dacă fusese sortit ca Willi Wegler să stea în noaptea următoare pe un cîmp și să aprindă un semnal pentru dușmanii țării lui, atunci era, de asemenea, scris ca *Arbeitsfrontführer*-ul Baumer să-i pună la îndemînă fitilul.

Willi se înapoie la baracă și zăcu cu ochii larg deschiși, fără să poată adormi. Îi închise abia cînd fluieră sirena și camarazii lui se treziră. Nu putea suporta priveliștea lor. Nu-și luase rămas bun de la simțurile sale. Știa că dorința care-l cuprinsese la auzul palavrăgelii lor — aceea de a sări în sus și de a-i pocni în cap — era nebunie curată. Știa că creierul lui zbîrnia, plin de gînduri nesăbuite, ca o mașină scăpată de sub control. Nu dorea asta. Îl speria îngrozitor.

Ca un adevărat șef, Keller nu-l putea lăsa pe Willi în voia lui. Văzînd că vremea trece și că dînsul tot zace pe pat, se duse la el și-l scutură.

— Ei, Willi, strigă el prietenos, mai dormi ? E timpul să te scoli !

Fără să deschidă ochii, Willi răspunse :

— Sînt treaz.

— Doar cam obosit, nu-i așa? spuse bătrînul Rufke, vesel, pieptănîndu-și părul alb și frumos. Ce-i cu tine Keller? Nu știi cum arată un bărbat cînd visează despre iubita lui? Dar tu, Willi, nici tu nu te mai saturi, așa-i? Ți-e săptămîna prea scurtă?

— Hai, omule, spuse Keller. Ai să pierzi masa de dimineață.

— N-am nevoie de masă.

— Nu cumva ești bolnav? Keller începuse să fie îngrijorat. Cu o seară înainte, Baumer îl chemase la biroul Frontului muncii. In prezența cîtorva granguri adunați acolo, i se ceruse un raport politic definitiv asupra lui Wegler. Știa că se luase hotărîrea să i se acorde lui Wegler Crucea de război.

— Omule, dacă ești bolnav...

Willi nu răspunse.

— Iți aduc îndată doctorul.

Willi deschise ochii și-l privi absent pe Keller.

— Nu sînt bolnav, Fritz. Am să fiu la timp la lucru. Atît doar că nu mi-e foame în dimineața asta.

— Bine, băiete, spuse Keller binevoitor. Ne vedem mai tîrziu.

Ceilalți plecară și Willi se decise dintr-o dată. Avusese de gînd să se prefacă bolnav pe ziua aceea. Voia să aibă timp să fie singur ca să poată ticlui un plan. Nu putea îndura gîndul de a lucra alături de acești polonezi — aceste făpturi jalnice, care îl urau și pe care începea și el să le urască acum, dintr-un simțămînt de răzbunare oarbă. Era convins că ar putea găsi, cu vremea, un plan iscusit, pentru a fi transferat la altă fabrică.

Propunerea lui Keller de a aduce un doctor îl trezi la realitate. Doctorul l-ar examina și și-ar da imediat seama că simulează. O asemenea notă proastă în fișa personală, ar fi de ajuns pentru a împiedica transferarea. Se gîndi că va trebui să dea dovadă de chibzuință. Își va impune voința de a-i mai suporta cîteva zile pe acești polonezi.

Cu această hotărîre, Willi își smulse trupul istovit de pe pat. Scotoci în dulap după prosop, își luă bucățica de săpun și aparatul de ras, apoi se tîrî printre copaci, pînă la spălător. Adîncit în gîndurile sale, nici nu băgă de seamă ce se petrecea de-a lungul potecii. Pădurea era presărată cu bolovani ; vreo șase S.S.-iști nădușiți se zoreau acum să-i vopsească pe toți în verde. Dacă Willi ar fi fost atent, și-ar fi închipuit că scopul lor era să-i camufleze. Intotdeauna se făceau astfel de lucrări în jurul fabricii, deși de obicei nu le executau S.S.-iștii. Abia cînd intră în sala mare a spălătorului și văzu niște băieți în uniforme negre vopsind și pereții interiori, se interesă despre ce este vorba.

— Ce-i pe aici ? întrebă el. Tot camuflaj ?

— Vezi-ți de treabă, răspunse furios unul din S.S.-iști.

Mirat, Willi bîlbîi :

— Eu... voiam doar...

— Ține-ți gura, dacă nu vrei să dai de bucluc, îl întrerupse tînărul supărat. Cunosc eu bancurile astea. Voi muncitorii nu sînteți chiar atît de șmecheri cum vă închipuiți.

Willi nu mai adăugă nimic. Bucluc ? Nu, nu voia așa ceva. Nu dorise asta niciodată. Începuse chiar să regrete nebunia care-l făcuse să ofere polonezului actele lui de identitate. Asta i-ar fi adus într-adevăr neplăceri. Din partea lui, n-aveau decît să vopsească toată fabrica în verde. El n-avea să-i mai întrebe nimic.

Se bărbieri, ținu capul sub robinet pînă se auzi cel de al doilea fluierat al sirenei, apoi porni repede spre atelierul de forjă. Așa că, nefiind de față la discuțiile aprinse ale celorlalți lucrători în timpul mesei, nu află nimic despre zvonul care pusese în mișcare toată fabrica : anume că, în cursul nopții, fuseseră scrise pe cîțiva bolovani din pădure și pe pereții spălătorului o serie de lozinci subversive. Observă că în dimineața aceea, atelierul nu arăta ca de obicei. Oa-

menii din schimbul de noapte, care se grăbeau întotdeauna să iasă din fabrică, stăteau acum frumos aliniaţi de-a lungul zidurilor. Iar pe de altă parte, polonezii fuseseră scoşi din sală sub pază, iar prizonierii din schimbul de zi nici nu apăruseră. Dezordinea atinse culmea cînd lucrătorii îşi luaseră în primire maşinile, la ora şase treizeci, şi cînd Hartwig întrerupse curentul principal. Maşinile amuţiră pe loc, ţăcănitul aparatelor de sudură încetă şi numai tuburile fluorescente continuară să lucreze normal, aruncînd lumina lor albastră peste caverna tăcută.

Un minut mai tîrziu, sosi şi explicaţia. Toate privirile se ridicară spre galeria de oţel de deasupra lor, care ducea la clădirea alăturată şi unde apăruseră patru S.S.-işti. Pocnind din călcîie, merseră ţepeni pînă în mijlocul încăperii şi luară poziţia de drepţi. După ei venea Kohlberg, cu o expresie preocupată şi solemnă pe faţa lui bărboasă, iar după Kohlberg venea Baumer. Atunci muncitorii înţeleseră : avea să urmeze un miting.

O dată cu înţelegerea, apăru şi încordarea. Pentru Baumer, încordarea fu atît de palpabilă şi de bruscă, încît avu sentimentul că între el şi muncitorii de jos se ridicase din senin un zid menit să împiedice orice contact. Cît de bine cunoştea aceste semne : tîrşîitul neliniştit al picioarelor, trupurile care înţepeneau, feţele care priveau în sus ca nişte măşti neînsufleţite de lut. I se părea că dacă ar întinde pumnul, n-ar lovi în aer ci într-o baricadă solidă de duşmănie. Gîndul acesta îi aduse un surîs amar pe buze. Ştia ce-i neliniştea pe oamenii aceştia. Cu o zi înainte, la mai puţin de o oră după sosirea polonezilor la fabrică, începuse să primească rapoarte : „Patru mii de polonezi", îşi şopteau muncitorii între ei, „drace, asta înseamnă că patru mii dintre *noi* pleacă pe front." Baumer se aştepta la asemenea reacţie, indiferent că ar fi fost membri ai partidului naţional-socialist sau nu. Mulţi dintre ei luptaseră în războiul trecut ; pe acesta preferau să-l cîştige acasă.

Tocmai pentru că simțea totul atît de limpede, Baumer insistase să aibă loc o serie de mitinguri. Subliniase și față de Kohlberg că ar fi o crimă să se trateze această mobilizare în modul obișnuit. Muncitorii ghiciseră exact: ordinele secrete, pe care Baumer le avea la dînsul de două săptămîni, prevedeau ca la cinci zile după sosirea polonezilor, o mie de lucrători germani să pornească spre cazărmi. În următoarele patru luni, aveau să plece alte trei mii și numai Dumnezeu știe cîți alții după aceea.

Pentru Baumer asta reprezenta mai mult decît obișnuita instruire și înlocuire a forțelor de muncă. Era o problemă politică și necesita chibzuință. Simțea că avea o obligație morală: oamenii care părăseau fabrica *lui* pentru a pleca pe front, trebuiau să facă lucrul acesta cu entuziasm. Și de aceea îi expusese lui Kohlberg un plan bine gîndit: cu cîteva săptămîni în urmă, adusese la cunoștința directorului că luase legătura cu Ministerul Înarmărilor, pentru a le cere permisiunea de a înmîna unuia dintre muncitorii lui o Cruce de război. Primise aprobarea și așteptase ocazia favorabilă. Acum sosise. Primul pas va fi înmînarea decorației. La mitingul acesta, nu va spune nimic despre mobilizare. În consecință, muncitorii vor fi liniștiți și bucuroși. Dar în ziua următoare avea să aibă loc un al doilea miting, în cursul căruia se va anunța mobilizarea și unde Wegler, lucrătorul acela simplu care fusese decorat, avea să se prezinte ca voluntar.

— Înțelegi? îl întrebase Baumer pe Kohlberg. Te-ai lămurit?

— Desigur că m-am lămurit, răspunsese Kohlberg rece. Generații întregi de germani au fost chemați la arme pe contingente. Dar acum dumneata schimbi sistemul. Am înțeles perfect... o idee minunată! Ar trebui să dai sfaturi marelui stat-major.

— Prostii, răspunsese Baumer. Nu-mi răstălmăci cuvintele. Desigur, după aceea vor fi aleși pe contingente. Trebuie să-i examinăm și din punct de vedere

al sănătății și al calificării, nu-i așa? Eu vreau doar atît: să prefacem această mobilizare din ceva înfricoșător într-o demonstrație de patriotism. O dată ce omul nostru se va prezenta voluntar, îl vor urma și alții. Principalul e ca cei ce vor părăsi fabrica s-o facă plini de înflăcărare, plini de sentimentul unei victorii. Acum ai priceput, Edmund?

— Am priceput, am priceput, răspunsese Kohlberg și deși totul i se părea complet absurd și o pierdere zadarnică de ore de lucru, cedă ca întotdeauna în fața poziției politice a lui Baumer.

Acum Baumer privea cu un surîs amar pe buze la lucrătorii de jos, din atelierul de forjă, gîndindu-se cum să înceapă. De la întrevederea cu Kohlberg, un element nou și urît pătrunsese în viața uzinei (și asta va trebui discutat chiar astăzi): lozincile subversive care fuseseră scrise în pădure și pe pereții closetelor. Atît de mulți muncitori le văzuseră înainte de a i se fi raportat și atîția alții auziseră de ele, încît această ultimă manifestare de activitate ilegală nu putea fi trecută sub tăcere.

Baumer privi calm în jos, spre muncitori, iar muncititorii priviră calm sus, spre galerie, la *Arbeitsfrontführer*-ul lor, cu micul lui surîs pe buze, și la cei doi ingineri care făceau legătura cu microfonul ce avea să transmită discursul în toate clădirile uzinei. Iar cînd Baumer se apropie de rampă pentru a fixa înălțimea microfonului, un suspin străbătu sala ca o pală de vînt. „Ei, acum vine", se gîndeau toți muncitorii apți pentru front. „Acuma vine și asta este!" Cu fețe dure, lipsite de expresie, așteptau supuși să-și afle soarta. „E război", își spuneau ei, „n-avem de ales."

Baumer începu să vorbească cu tonul lui obișnuit, calm și serios.

— Compatrioți germani — camarazi muncitori din industria de armament — ne întrunim astăzi cu un prilej deosebit...

Un nou suspin străbătu clădirea.

— Lumea de dincolo de hotare se cutremură din temelie la vederea victoriilor noastre. Gîndiţi-vă: întreaga Europă ne aparţine. Stăpînim colosul rusesc pînă la o adîncime de o mie cinci sute de kilometri. În clipa de faţă, în oraşul lui Stalin însuşi, dăm ultima lovitură de pumnal care va elibera Europa de ameninţarea bolşevică. Şi Anglia? Tonul lui deveni ironic. Ţara negustorilor şi a imperialiştilor? Anglia aşteaptă, tremurînd înspăimîntată, ziua răzbunării noastre — răsplata pe care le-a promis-o Führer-ul pentru bombardarea samavolnică a oraşelor noastre.

Baumer se opri. Vocea îi deveni şi mai calmă, iar faţa lui frumoasă începu să strălucească de mîndrie:

— Vă întreb: cum s-au putut întîmpla toate acestea? Duşmanii noştri îşi frîng mîinile şi caută o explicaţie. Dar fiindcă sînt tot atît de proşti pe cît sînt de corupţi, ei nu vor găsi niciodată răspunsul. „Tancuri", spun ei, „avioane, strategie militară." Caraghioşii! Nici metalul, nici petrolul şi nici aurul nu cîştigă un război. Căci duşmanii noştri au aceste lucruri. Nu, războaiele sînt cîştigate de *oameni, numai de oameni*. Vocea îi vibra, plină de mîndrie. Şi nu orice fel de oameni cîştigă războaiele, ci numai acei care au un scop înalt şi care sînt gata să jertfească totul pentru atingerea acestui scop.

Se opri la ropotul de aplauze dezlănţuit de membrii înflăcăraţi ai partidului. Apoi spuse, foarte grav:

— Astăzi noi cinstim acest spirit german. Cunoaşteţi ca şi mine faptele strălucite ale ostaşilor noştri. Le admirăm. Dar uneori trecem cu vederea realizările frontului intern. Ne gîndim poate la sacrificiile noastre, la raţionalizare, la orele suplimentare — dar uităm că toate acestea nu sînt numai greutăţi, ci însăşi chezăşia glorioasă a victoriei. Fără noi, armatele germane n-ar lupta la o mie cinci sute de kilometri în adîncul Rusiei. Fără şuvoiul nostru neîntrerupt de muniţii, soldatul german nu s-ar bate în faţa oraşelor Stalingrad şi Cairo — ci în faţa Dresdei, a Berlinului şi a Stettinului. Dar vă pot asigura de un

lucru: dacă noi uităm vreodată frontul intern, Führer-ul nu-l uită. Și de aceea Führer-ul cinsteşte pe unul din reprezentanţii bărbaţilor şi femeilor care luptă eroic în fabricile noastre. Vocea îi răsuna cu putere. Willi Wegler! Lasă-ți, te rog, mașina și vino sus!

Un murmur străbătu sala. Lucrătorii care-l cunoşteau pe Willi se întoarseră să-l privească; ceilalţi se uitau curioşi împrejur. Willi stătea pironit în faţa ciocanului, tot atît de împietrit ca şi monstrul de metal pe care-l mînuia. Tăcerea se prelungea, începînd să devină neplăcută.

— Wegler! repetă Baumer la microfon. Se întreba dacă nu fusese cumva o greşeală şi Wegler nu era prezent.

Dar Willi stătea tot nemişcat. Cuvintele lui Baumer îi sunau în urechi; mintea i se zbătea tulburată, întrebînd: „Eu? E vorba de mine?"

Hartwig se îndreptă repede spre el.

— Wegler, șopti el speriat, n-ai auzit? Du-te sus.

Toţi izbucniră în rîs cînd Willi se repezi la scara ce ducea spre galerie. Baumer îl urmărea cu plăcere şi cu o uşoară înduioşare. Desigur că omul era modest; nu-i venea să creadă că tocmai el fusese ales pentru această onoare.

Cei cîţiva reprezentanţi oficiali zîmbiră şi se dădură la o parte, lăsînd o cărare liberă pentru Willi care venea repede de-a lungul galeriei. Se opri în faţa lui Baumer pe care-l depăşea cu un cap. Prin contrast cu *Arbeitsfrontführer*-ul, zvelt şi frumos, Willi arăta tocmai ca un muncitor tipic de fabrică. În salopeta lui unsuroasă, cu braţele goale şi musculoase spînzurînd de o parte şi de alta a trupului, Willi îi apăru lui Baumer ca însuşi simbolul vieţii de fabrică — forţa creatoare, anonimă, a oamenilor şi a maşinilor. Era încîntat de alegerea făcută.

— Wegler, spuse el încet — dar fără a uita să vorbească în dreptul microfonului — am cinstea să-ţi înmînez dovada aprecierii Führer-ului — şi prin dum-

neata, tuturor bărbaţilor şi femeilor din această întreprindere.

Un ropot de aplauze, condus de Hartwig, răsună în sală. Baumer aşteptă pînă cînd se făcu linişte.

— Willi Wegler, ai fost ales ca reprezentant al muncitorului model din acest mare arsenal de tancuri. Baumer îşi întoarse privirea de la Willi, spre oamenii adunaţi jos. Daţi-mi voie să vă spun cîte ceva despre acest Wegler, care stă atît de modest lîngă mine. Wegler e un bărbat de patruzeci şi doi de ani. Tînăr fiind, a luptat în primul război mondial. Ani de-a rîndul a muncit simplu şi liniştit şi a crescut un fiu admirabil. Fiul acesta, abia trecut de douăzeci de ani, a căzut în Norvegia pentru Führer şi patrie. Cîteva luni mai tîrziu, soţia lui Wegler, iubita lui tovarăşă de viaţă în cursul a douăzeci de ani, a fost ucisă în bombardamentul de la Düsseldorf. Vă povestesc toate amănuntele, fiindcă nici acei care-l cunosc foarte bine pe Wegler, n-au ştiut de încercările sufleteşti prin care a trecut omul acesta. Nu, Wegler nu se plînge. Nu se văicăreşte. Dacă simte amărăciune, ştie împotriva cui s-o îndrepte — împotriva duşmanilor ţării noastre. Iată concluzia la care a ajuns Wegler. A luat singur hotărîrea, în tăcere. Fără lacrimi, fără vorbe mari — cu îndîrjire mută.

Baumer se opri o clipă. Wegler se holba la parapetul de fier, cu faţa golită de orice expresie. Baumer fu oarecum mirat. Se aştepta la o oarecare reacţie faţă de cuvintele lui atît de simţitoare.

— Camarazi de muncă... continuă el cu vocea ceva mai ridicată, iată ce se înţelege prin caracterul naţional german. Aceasta nu este o chestiune politică. Willi Wegler nu este încă membru al partidului naţional-socialist. Şi-a îndurat cu atîta tărie nenorocirile, pentru că inima lui este pur germană şi sîngele lui un sînge pur german — pentru că mai presus de orice, îşi iubeşte ţara. Glasul lui căpătase accente patetice. De aceea cinstim astăzi pe omul din faţa voastră. Un om în vîrstă de patruzeci şi doi de ani care

s-a prezentat voluntar — fără a i se fi cerut — la una din cele mai grele munci din fabrică: ciocanul pneumatic de aici, din atelierul de forjă. De şapte luni încoace, fără să lipsească o zi, fără să întîrzie un minut, fără să se plîngă de nimic, Willi Wegler a ţinut piept unei maşini care a doborît mulţi muncitori mai tineri decît dînsul. Iar dacă tancurile noastre zdrobesc astăzi liniile ruseşti din faţa Stalingradului, aceasta se datoreşte faptului că tu, Willi Wegler, şi voi, cei cincisprezece mii de muncitori din fabrică, v-aţi făcut datoria în mod atît de strălucit.

Deodată Baumer se întoarse. Un S.S.-ist făcu un pas înainte, ţinînd în mîna întinsă o cutie mică şi plată.

— Willi Wegler, în numele Führer-ului, am cinstea să-ţi înmînez Crucea de război. Este un simbol de recunoştinţă al frontului de luptă, faţă de frontul intern. Prin tine s-a putut ajunge la victorie.

Cînd Baumer prinse Crucea de război pe pieptul lui Willi, aplauze puternice izbucniră în sală. Unul din ingineri inversă repede sistemul de amplificare şi într-o clipă întreaga hală răsună de aplauzele furtunoase transmise din celelalte clădiri.

Baumer îl privi zîmbind pe Wegler. Dar înapoia zîmbetului lui, se ascundea o uşoară teamă. Începuse să-l îngrijoreze gîndul că Wegler ar putea fi un nătîng. Chiar şi acum stătea nemişcat, fără vreun semn de emoţie zugrăvit pe faţă. Ar fi fost natural ca un om în situaţia lui să surîdă, sau — dacă era sentimental — să-l podidească lacrimile; în orice caz, să exprime vreunul din numeroasele sentimente potrivite momentului. Dar nu era normal să stea ca o statuie sau ca un surdo-mut care nu ştie ce s-a întîmplat. Oare acest calm erou ales de dînşii, era făcut numai din muşchi şi complet lipsit de creier? Ar fi îngrozitor dacă s-ar dovedi prea prost pentru a putea vorbi muncitorilor în ziua următoare.

Aplauzele încetară. Intenţionat, Baumer se întoarse spre Willi, îl privi cu seriozitate şi spuse liniştit:

— Ei, Wegler, ai să ne spui ceva ?

In liniştea care urmă, Willi nu făcu decît să deschidă şi să închidă cutia conţinînd decoraţia. Era încă prea înmărmurit pentru a putea gîndi.

— Ei, repetă Baumer, rîzînd stînjenit. Nu se simţea de loc la largul lui. Eşti oare atît de copleşit de această onoare încît ţi-a pierit graiul ?

Cu privirea aţintită tot în jos, Willi deschise gura ca un peşte scos din apă, o închise, o deschise din nou.

— Vă rog... aş vrea.. vă rog....

— Da, spuse Baumer încurajator. Spune ce ai de spus.

— Aş vrea... să mă întorc la maşina mea... vă rog.

Urmă o clipă de tăcere penibilă. Baumer, mişcat pînă în adîncul inimii de ceea ce i se păruse a fi înţelesul răspunsului lui Wegler, se repezi la microfon şi-l apucă cu amîndouă mîinile.

— Aţi auzit cu toţii, nu ? „Lăsaţi-mă să mă întorc la maşina mea !“ Acest erou al muncii are o singură dorinţă : să continue construcţia tancurilor — lăsaţi-mă să-i ajut pe fraţii mei de sînge de pe front !

Vocea lui Baumer răsuna triumfătoare :

— Camarazi, iată glasul unităţii poporului german ! Unii din noi sîntem membri a partidului şi alţii nu — dar sîntem cu toţii naţional-socialişti. Iar dacă duşmanii noştri tot nu înţeleg această unitate, avem posibilitatea să le-o demonstrăm. O vor simţi pe pielea lor !

Hartwig dădu să înceapă un nou ropot de aplauze, dar Baumer era prea pornit acum pentru a se mai putea opri. Patriotismul lui Wegler atinsese tocmai miezul îndoielilor lui în privinţa devotamentului sincer al muncitorului german. Demonstraţia aceea de patriotism îl îmbătase.

— Trebuie să mai aflaţi ceva în legătură cu unitatea noastră, camarazi. Ştiţi ce au spus duşmanii noştri cînd a început războiul ? Au spus : „Muncitorii germani urăsc partidul naţional-socialist ; ei vor refuza să lupte, Fabricile vor fi distruse prin sabotaj !“ Şi ce

am spus noi? Am spus că partidul național-socialist i-a cîștigat pe muncitori. Am spus că după 1933 a fost creat un nou popor german, în care nu există clase, ci numai frați de sînge. Vocea-i suna semeață, triumfătoare. Ei bine? Cine a avut dreptate — dușmanul sau noi? Voi ce credeți?

— Noi! Noi! răspunseră îndată cîteva glasuri de jos.

— Și unde au dezertat ai noștri? continuă Baumer. In lupta pentru Norvegia sau Franța? Sau cumva la Dunkerque?

De jos se auziră hohote de rîs.

— Ori cu prilejul înaintării noastre de mii de kilometri din Rusia? Oare n-au fost mulți dintre ostașii noștri muncitori sau fii de muncitori? Au dezertat cumva?

— Nu! Nu!

— Acesta e răspunsul pe care-l dăm dușmanilor noștri, strigă Baumer. Același răspuns îl dăm și ploșnițelor nenorocite care s-au tîrît astă-noapte în jurul fabricii, cu jalnica lor misiune. Poate că unii dintre voi nu știu despre ce e vorba? Am să v-o spun deschis: noaptea trecută — căci asemenea ploșnițe nu îndrăznesc să lucreze decît la adăpostul întunericului — cîteva lozinci subversive au fost mîzgălite pe unul sau doi pereți, ori lăsate, ca o murdărie, pe cîte un bolovan din pădure. Unii din camarazii mei de partid s-au înfuriat. „Asta e îngrozitor“, au spus dînșii. „Nu“, le-am răspuns eu. „Nu este îngrozitor. Inseamnă doar că în casa noastră germană au mai rămas cîteva ploșnițe. Foarte bine. Dacă le vom prinde — le vom strivi. Iar dacă nu le prindem — căci ploșnița e mică și casa noastră e mare — atunci lasă-le să mînjească din cînd în cînd cîte un zid cu murdăria lor. N-o să le fie de nici un folos.“

De jos se auziră hohote de rîs și aplauze.

— Așa-i? întrebă Baumer.

— Așa! veni răspunsul.

— Şi încă ceva: robim noi oare pe alţii? Sau eliberăm toate popoarele de sub jugul jidanilor şi al democraţilor — din robia bolşevicilor şi a capitaliştilor?

— Bravo, bravo, strigă cineva.

— Voi sînteţi germani, continuă Baumer pătimaş, şi trebuie să înţelegeţi: va fi o ordine nouă şi dreaptă în lume şi voi sînteţi meniţi s-o desăvîrşiţi. Războiul acesta este o luptă între vechi şi nou; ori va pieri tot ce este vechi, ori vom pieri *noi*. Iar dacă vom fi nimiciţi, amintiţi-vă vorbele mele: nu va fi distrus numai partidul naţional-socialist, ci noi toţi, *voi*, întregul popor, întreaga naţiune — căci asta au jurat duşmanii noştri. Dar vă spun că nu vom pieri. 1918 nu se va repeta niciodată! O dată ce vom duce acest război pînă la izbîndă, vom începe o viaţă nouă şi glorioasă. E limpede, camarazi?

— Da! Este! se auziră vreo duzină de voci.

— Şi care e situaţia acestor prizonieri polonezi? Avem oare motiv să le plîngem de milă? I-am îndemnat noi să pornească la război împotriva noastră? Nu! Aceste mizerabile unelte ale Angliei şi-au pierdut dreptul de a guverna ca naţiune. In viitor toate popoarele de felul lor vor fi guvernate de către cei care şi-au cîştigat dreptul s-o facă. S-a înţeles şi asta?

— Da! Da!

— Aşa să fie! strigă Baumer înflăcărat. Iată răspunsul pe care-l dăm ploşniţelor de pretutindeni!... Cu asta am terminat, camarazi. In zilele care vor veni, amintiţi-vă de forţa morală şi de patriotismul lui Willi Wegler. Acum întoarceţi-vă la lucru. Maiştri din toate clădirile — daţi drumul la curent! Trăiască Führer-ul nostru — *Sieg Heil!*

— *Heil!* răsună de jos răspunsul, într-un cor puternic şi bine instruit.

— *Sieg...*

— *Heil!*

— *Sieg...*

— *Heil!*

Baumer coborî braţul. Muncitorii rupseră rîndurile, se înapoiară la maşinile lor şi atelierul de forjă îşi reluă înfăţişarea zilelor de lucru. Baumer se întoarse spre Willi, cu faţa năduşită şi strălucind de mulţumire.

— Vino cu mine, Wegler, şopti el. Am să-ţi dau ceva de făcut...

Nu trecuseră decît douăzeci şi patru de ore de la miting, dar acum Willi zăcea pe un pat de spital, ars de sete, cu limba umflată şi buzele uscate, cu o durere în burtă şi în şale. Şi tot acum, se gîndi la clipa în care Baumer strigase la microfon: „Willi Wegler, lasă-ţi, te rog, maşina şi vino pînă sus!" Timp de cîteva minute uită de durere şi de sete, căci amintirea era şi mai dureroasă... înţelegerea chinuitoare care îi străfulgerase mintea atunci cînd i-au prins pe piept crucea scînteietoare. Căci în momentul acela a fost silit să afle, în sfîrşit, adevărul: *că era şi dînsul vinovat, nu mai puţin vinovat ca toţi ceilalţi... că prin munca lui devotată la ciocanul pneumatic, robise şi el pe polonezi... că şi el îi adusese Berthei Lingg puloverul unei femei moarte, ca şi Rudy... că şi el cumpărase un polonez, în tîrg, cu şaptesprezece mărci — şi că făcuse toate aceste lucruri prin complicitatea, prin munca şi tăcerea lui — că purta şi el pecetea vinovăţiei.*

De aceea plîngea acum de ruşine. Plîngea şi-şi spunea cu ură: „In toţi anii în care ţi-ai purtat capul sus, în care ai crezut că eşti un om cinstit — nu erai un om cinstit, ci un orb care orbea din ce în ce mai mult, pe an ce trecea. In toţi anii în care spuneai către Richard şi soţia lui: «Principiile voastre nu sînt şi ale mele» — aveai şi tu un principiu. «Nu sînt paznicul fratelui meu» — acesta ţi-era principiul. Şi de aceea ai sfîrşit cu Crucea de război pe piept — un vătaf peste robi. Şi asta nu mai poate fi desfăcut. Morţii care au murit de mîna germanilor; ai ajutat

la uciderea lor, ai ajutat la bombardarea lor. Orașele bombardate de avioanele germane: ai ajutat la bombardarea lor. Așa ți-ai sfîrșit viața ta cinstită, Willi Wegler, numai așa..."

Plîngea, și în frigurile și chinul lui, vorbea din nou cu glas tare, rugîndu-se: „Te rog, Dumnezeule mare, te rog, fă să vină înapoi avioanele britanice. Fă să bombardeze fabrica. Lasă-mă să trăiesc pînă văd și eu asta! Lasă-mă să fi făcut măcar lucrul acesta în viața mea. Te rog! Căci în inima mea, n-am dorit niciodată ca lucrurile să ajungă aici."

Capitolul XIV

Ora 6,55 dimineața.

Căpitanul Schnitter intră în biroul *Arbeitsfrontführer*-ului. Mergea sprijinit în baston și cu o legănare de șold caracteristică oamenilor cu un picior artificial.

— Bună dimineața, frumoaso, spuse el telefonistei. Ce se mai aude în această minunată zi de vară?

Frieda rîse fără să se întoarcă, spuse: Da, domnule! în microfonul din fața ei și trase de un fir din tabloul de comandă. Apoi se întoarse zîmbind către ofițerul destul de frumușel care rîdea.

— Nimic, domnule căpitan, răspunse ea. Liniște ca în mormînt. Atîta că lucrez într-una de șaisprezece ore și simt c-am să pic jos dacă înlocuitoarea mea nu vine mai repede.

— Biată Frieda, spuse căpitanul. Dacă ai fi prietena mea și nu a lui Blumel, aș avea grijă de tine. Cînd ai de gînd să-l dai dracului și să mă iei pe mine în loc?

— De îndată ce vi se va naște al doilea copil, domnule căpitan. Cum îi merge, de altfel, soției dumitale?

— Bine! Bine! Aș vrea să vorbesc cu camaradul Baumer.

— Da, domnule căpitan. Făcu legătura. *Herr* Kohlberg e acum la dînsul... Domnule Baumer, căpitanul

Schnitter vrea să vă vorbească. Scoase firul. Sper că bateria dumitale antiaeriană e pusă la punct, domnule căpitan.

— Este. Frieda, dăruiește-mi un zîmbet.

Îi făcu pe plac, schițînd obosită un surîs.

— Asta nu-i zîmbet. O dimineață de vară, o fată drăguță ca tine... nici măcar soția mea n-ar... Se întoarse politicos spre ușa dinăuntru care tocmai se deschisese. Baumer ieși cu un aer obosit și hărțuit. Tîrîndu-și piciorul, Schnitter se îndreptă spre el.

— Ce este ? întrebă Baumer calm. Avea înfățișarea încordată și preocupată a unui om care se străduiește să-și adune puterile.

— Au sosit excavatoarele pentru șanțurile de apărare destinate mașinilor. Avem nevoie de oameni care să lucreze cu ele... adică să le urmărească.

— Înțeleg. Baumer se încruntă. Apoi strigă : *Herr* Kohlberg... fii atît de bun. După o clipă Kohlberg ieși din biroul lui Baumer. Sub umbra întunecată a feții bărboase, pielea de pe obrazul directorului era cenușie. Arăta ca un om cu un ulcer avansat.

— Iată care e situația, explică Baumer. Căpitanul Schnitter spune că au sosit mașinile.

— Care mașini ? întrebă Kohlberg absent. Mintea lui, de obicei ascuțită, fusese împrăștiată tot cursul dimineții. Spectacolul oamenilor care săpau tranșee antiaeriene pe terenul fabricii îl făcea să-și piardă cumpătul.

Baumer răspunse supărat :

— Abia acum o jumătate de oră am vorbit despre asta. La telefon.

— Nu-mi amintesc să fi vorbit despre mașini.

— Ascultă, spuse Baumer stăpînindu-se cu greu, ai cerut să fie săpate șanțuri, pentru ca în cazul unui atac aerian să putem scoate din ateliere cîteva din uneltele dumitale preferate și să le băgăm înăuntru !

— A, da... Și ?

— Ți-am răspuns că pentru asta va trebui să procur cîteva excavatoare.

— Da, desigur. Scuză-mă. Nu ştiu unde mi-e capul în dimineaţa asta. Excavatoarele au... ? Asta-i minunat.

— Două din ele au şi început să lucreze.

— Perfect. Eşti foarte capabil, Baumer.

— Dar mai e o problemă, spuse Schnitter. O groapă mare în pămînt v-ar apăra maşinile, nu însă complet. Ne trebuie deci saci cu nisip, reţele de camuflaj, fulgi de găină şi sîrmă. Pentru asta avem nevoie de mai mulţi oameni. Doar nu e o lucrare măruntă de construcţie pe care s-o poţi face într-o singură zi.

— Ce-ar fi să punem echipa de noapte ? îl întrebă Baumer pe Kohlberg.

Directorul scutură energic din cap.

— Dacă îi punem să sape toată ziua, înseamnă să ţinem fabrica închisă şi la noapte. Aminteşte-ţi că *Herr* von Bildering trebuie să sosească.

— Eu n-am nimic împotrivă, spuse Baumer. Dacă nu te interesează pe tine maşinile tale, mie de ce să-mi pese ?

— De ce nu-i folosim pe cei din echipa de zi ?

— Fiindcă sapă adăposturi pentru protecţia muncitorilor.

— Pune-i mai întîi la gropile pentru maşini.

— Nu ! răspunse Baumer categoric. Protecţia personalului mă priveşte pe mine. Pînă nu vor fi săpate adăposturile nici unul din muncitori nu va face nimic altceva.

— Foarte bine, spuse Kohlberg oftînd şi se dădu bătut. Pune-i atunci pe cei din schimbul de noapte. Nu ne rămîne decît să închidem fabrica pe douăzeci şi patru de ore. Of, totul e atît de absurd ! Nici nu vom fi bombardaţi. Sînt convins că totul este inutil, nu-i aşa, căpitane ?

Căpitanul Schnitter zîmbi cu un uşor dispreţ.

— Drept să vă spun — nu.

— Ascultă, spuse Kohlberg, nu afirm că n-ar trebui să luăm măsuri de precauţie. Dar graba asta

care i-a cuprins pe toţi... o adevărată isterie... Eu m-am gîndit aşa: să presupunem că englezii au văzut semnalul trădătorului; tot nu vor bombarda fără un zbor de recunoaştere. N-o pot face.

— Domnule director, răspunse Schnitter calm, gîndiţi-vă că aţi fi dumneavoastră comandantul forţelor aeriene britanice. Aţi primit un raport că la poziţia X Z a fost lansat un semnal. Ce aţi face?

— Exact ceea ce am spus: aş ordona un zbor de recunoaştere. Englezii nu sînt nătărăi. De unde pot şti, bunăoară, că semnalul n-a fost un truc menit să-i atragă într-o capcană... un atac antiaerian? Afară de asta raidurile trebuiesc pregătite.

— Just, răspunse Schnitter. Dar nu uitaţi că săgeata era îndreptată spre o pădure. Recunoaşterea este una din metodele de cercetare, dar îl avertizează întotdeauna pe inamic. Altă metodă ar fi folosirea bombelor incendiare în cursul unei incursiuni rapide. Vă rog să mă înţelegeţi — nu mă aştept la un atac masiv fără recunoaştere premergătoare. Dar o ieşire experimentală, cu cîteva avioane Mosquito[1] — asta ar fi foarte posibil. Totul depinde de mentalitatea comandantului forţelor aeriene engleze. Dacă-mi permiteţi să vi-l reamintesc pe Clausewitz[2]: *Principiul de bază al războiului este surpriza*... Şi englezii l-au citit şi ei pe Clausewitz.

— Atunci te aştepţi chiar în noaptea asta la un atac? întrebă Kohlberg cu o voce care nu reuşea să-i ascundă teama.

Schnitter zîmbi din nou, dispreţuitor.

— La adică — nu. Voiam să vă indic doar cele două posibilităţi.

— Mai avem ceva de discutat? îl întrerupse Baumer nerăbdător.

— Eu nu mai am nimic, răspunse Kohlberg. Fiindcă veni vorba, ai aranjat chestiunea camioanelor?

[1] Mosquito, avion britanic uşor.
[2] Clausewitz, strateg şi teoretician militar german.

— Încă nu.

— Of, Doamne...

— Te rog, îl întrerupse Baumer căruia i se urcase sîngele în obraz, ia lucrurile pe rînd! Dă-o dracului, nici nu sînt gata șanțurile. Îți promit că am să-mi duc însărcinarea pînă la capăt. Șanțurile vor fi adînci, vor avea rampe de lemn pentru ca să poată intra camioanele, iar acestea vor sta zi și noapte lîngă orice clădire ne vei indica. Tot ce ai de făcut, e să organizezi echipe de lucrători care să încarce mașinile. Fă-ți datoria ta și eu am s-o fac pe a mea. Dar nu-mi mai bate capul.

— Bine, bine, murmură Kohlberg țîfnos. Față de telefonistă și de alții! Trebuie neapărat să-ți ieși din fire? Se răsuci pe călcîie și ieși din odaie.

Baumer făcu o strîmbătură de oboseală și dezgust. Apoi îi spuse liniștit lui Schnitter:

— Uite, eu am altceva de făcut. Vrei să stai aici cu Frieda? Ea știe pe cine trebuie să cheme ca să-ți pună la dispoziție oamenii din echipa de noapte și materialele de care ai nevoie.

Căpitanul dădu din cap.

— Ai auzit, Frieda? întrebă Baumer.

— Da, domnule Baumer. Știu cui trebuie să-i telefonez.

— Eu sînt, la *Gestapokommissar*-ul Kehr.

— Domnule Baumer... întrebă ea șovăind.

— Da?

— Mi-e neplăcut să vă plictisesc tocmai acum...

— Tu nu mă plictisești niciodată, Frieda, spuse el oftînd. Ești unul din puținii oameni de aici pe care mă pot bizui și care nu-și pierd cumpătul. În afară de căpitanul Schnitter. Pe tine nu te scoate nimic din sărite, nu-i așa, Franz? Despre ce-i vorba, Frieda?

— Martha Guttmann ar trebui să fie acum aici, ca să mă înlocuiască. A întîrziat, ea care nu întîrzie niciodată. Lucrez de atîtea ore fără întrerupere... n-am nimic împotrivă, domnule Baumer, dar cînd sînt

prea obosită, încep să greşesc. Dacă aş putea dormi măcar cîteva ore...

— I-ai telefonat Marthei?

— N-are telefon acasă.

— Spune-i lui Zimmel să trimeată o maşină după ea.

— Mulţumesc, domnule Baumer, spuse ea zîmbind recunoscătoare.

— Ce zîmbet are fata asta! exclamă Schnitter. Ce zici de zîmbetul ei, Julius? Nu-i aşa că-i frumuşică?

Baumer rîse.

— Franz, perspectiva unui bombardament te bucură, nu? Puţină mişcare după şapte luni de linişte.

— N-aş vrea să mint, răspunse căpitanul. Dar nu mă prea bucur. De fapt: mă încearcă încă frigurile bombardamentului pe care l-am trăit la Smolensk. De altfel... moralul muncitorilor nu mi se pare ridicat. Lucrează la tranşeele astea, de parcă ar fi nişte gropari.

— Ştiu, mormăi Baumer, mi s-a şi raportat. Voi fixa mitingul mai devreme, la zece şi cincisprezece.

Schnitter dădu din cap şi Baumer se îndreptă spre uşă. Cînd ajunse la uşă, Martha Guttmann tocmai intra.

— Iată-te, spuse el, chiar în ziua în care n-ar fi fost cazul să întîrzii. Nu face nimic. Apucă-te imediat de treabă!

Martha întinse mîna, atingîndu-i braţul în momentul în care voia să treacă pe lîngă ea.

— Vă rog, domnule Baumer, spuse ea cu o voce slabă şi sugrumată.

— Ce-i? O privi mai de aproape. Ce s-a întîmplat? Nu arăţi bine.

— Nu, domnule Baumer, răspunse Martha tremurînd. Îmi pare rău c-am întîrziat. Am venit să întreb... dacă mă puteţi învoi astăzi.

— Fetiţo, spuse el răguşit, dacă eşti în stare să umbli, eşti în stare să şi lucrezi. Azi am nevoie de

tine. S-ar putea să fim bombardaţi. Friedei îi trebuiesc cîteva ore de somn, iar după aceea veţi sta amîndouă la centrala telefonică.

— Să fim bombardaţi? repetă Martha, căscînd ochii.

— Da. Inţelegi? Acum...

— Dar, domnule Baumer, nu sînt bolnavă. E ceva deosebit.

— Martha, sînt grăbit.

— Vă rog, domnule Baumer. Izbucni în lacrimi. Soţul meu a căzut pe front. Am aflat chiar acum.

Baumer îşi muşcă buzele. Şovăi, apoi îşi trecu braţul în jurul fetei care plîngea în hohote şi o duse în biroul lui. Inchise uşa trîntind-o cu piciorul, ajută Marthei să se aşeze pe un scaun şi îi aduse puţină apă. Mîinile fetei tremurau în timp ce ducea paharul la gură.

— Cînd ai aflat? întrebă el blînd.

— Aseară, domnule Baumer. Era în Africa.

— Da... Ascultă, Martha: nu va fi uşor pentru tine, orice ai face. Dar te asigur... dacă-ţi aduni puterile şi continui să munceşti, îţi va ajuta mai mult decît orice altceva.

— Ştiu, domnule Baumer. Aşa e, ştiu asta, răspunse ea printre sughiţuri. Vreau să muncesc mai departe. Dar astăzi, domnule Baumer, e foarte important pentru mine... vreau să mă duc la biserică.

— La biserică? repetă Baumer uimit.

— Da, şopti ea pierdută. Nu ştiu de ce vreau să mă duc, dar vreau.

— Nu ştiam că obişnuieşti să mergi la biserică. Parcă eşti conducătoare în B D M[1], nu-i aşa?

Dădu, tremurînd, din cap.

— N-am mai fost la biserică de cinci ani. Nu ştiu de ce vreau să mă duc acum, dar simt că trebuie s-o fac... trebuie... Zace acolo departe... poate chiar neîngropat. Dacă rugăciunea mea îi poate ajuta...

[1] BDM, *Bund Deutscher Mädchen* = Organizaţia hitleristă a tinerelor fete.

— Nu, nu poate, spuse Baumer tăios. Ştii bine că nu poate. Eşti pe cale de-a deveni proastă şi isterică. Du-te la biserică oricît pofteşti. Puţin îmi pasă. Dar azi îţi vezi de treabă. Dă-o dracului, fato, s-ar putea să ne trezim cu un bombardament. Trebuie să fim pregătiţi.

— Nu-mi pasă, izbucni ea, ieşindu-şi din fire. Ce mă priveşte pe mine dacă e bombardată fabrica? Nu mai am pentru ce trăi. O, Doamne, nu ştiţi cît de mult îl iubeam!

— Martha — soţul tău a murit ca un ostaş. Tu nu prea te arăţi vitează.

— Nu vreau să fiu vitează, suspină fata. Il vreau numai pe bărbatul meu. Doamne — de ce a trebuit să fie război? Ce avem de pe urma lui? Faţa îi era ca para focului. Ce mă interesează pe mine dacă luăm Egiptul? Ce e Egiptul pentru mine? Să vadă de asta grangurii de la Berlin...

— Martha! o întrerupse el aspru.

— E adevărat! E adevărat! Intreaga Africă nu face cît bărbatul meu.

Baumer o apucă de încheietura mîinii. Buzele îi erau albe, cînd îi spuse tăios:

— Ţine-ţi gura! Dacă vorbeşti aşa faţă de alţii, te arestează.

— O! ţipă ea. Mă doare mîna.

— Ai auzit ce ţi-am spus? Vreau să te doară. Să-ţi vii în fire. Ii dădu drumul. Crezi că eşti singura femeie care şi-a pierdut bărbatul? Aşa-i *războiul!* Nu ştiu ce era în capul tău pînă acum, dar prea mult nu era. Atît de adînci erau convingerile tale? Crezi că Führer-ul nostru duce războiul degeaba?

— Nu... nu, hohoti ea.

— Atunci ţine-ţi firea!

— Dacă mi-aţi da voie... măcar azi...

— Nu, răspunse el aspru. Tocmai astăzi insist să lucrezi. Acum rămîi aici. Eu plec. Cînd mă întorc, vreau să te găsesc la lucru.

Ieşi din birou, închizînd uşa în urma lui. Se duse spre centrala telefonică.

— Las-o pe Martha singură vreo zece minute, îi spuse el Friedei. Apoi intri înăuntru şi-i spui să se apuce de treabă. Stai puţin cu dînsa, să vezi dacă şi-a revenit cu adevărat. După aceea te poţi odihni cîteva ore.

— Da, domnule Baumer.

— Iar dacă Martha spune ceva ce n-ar trebui să spună, mă înştiinţezi.

— Nu înţeleg, domnule Baumer.

— Ai să înţelegi.

O porni încruntat pe coridor. Ducînd o ţigară la gură, văzu că-i tremură mîna. Strînse buzele pînă ce formară o linie îngustă. Era furios pe Martha. Fusese secretara lui timp de şase luni; o socotea devotată, gata de orice sacrificii şi cu mai multă înţelegere politică decît majoritatea fetelor de vîrsta ei. Pierderea asta bruscă a echilibrului şi prăbuşirea ţelurilor ei... îl tulbura. Semăna oarecum cu sabotajul lui Wegler: un lucru mărunt dar care-i zdruncina încrederea.

Mînios, dădu buzna în anticamera biroului lui Kehr. Nici nu văzu muncitorii care aşteptau acolo, şi nici pe Berthe Lingg care sări în picioare la trecerea lui. Trînti de perete uşa interioară şi spuse cu voce tare şi răguşită:

— Vreau să-ţi vorbesc!

Kehr dădu liniştit din cap şi făcu semn omului pe care tocmai îl interoga. De îndată ce uşa se închise în urma lui, Baumer întrebă:

— Ei?

Kehr scutură din cap.

— Pînă acum — o pagină albă... în afară de...

Nu-şi termină fraza.

— În afară de ce?

— În afară de cazul că eşti dispus să asculţi teoria mea despre nebunia lui Wegler şi s-o discuţi calm.

Baumer respiră adînc. Apoi răspunse cu vocea scăzută :

— Am știut asta ! Tot ce te interesează este o mică teorie curățică pe care s-o poți trece în raport. Cazul lichidat, dosarul închis. Totul e în perfectă ordine. Kehr e înaintat... Numai că legăturile lui Willi Wegler cu ceilalți muncitori n-au fost descoperite. Nu se știe cine a scris lozincile marxiste pe pereți. Țevile înfundate, întreruperea curentului la centrala electrică, focul de la cantină — toate lucrurile astea mărunte din ultimile luni care sînt tot atît de puțin rezultatele unei nebunii ca și actul lui Wegler... Cuvintele i se rostogoleau unul după altul din gură. Apoi nu-și mai putu stăpîni furia și izbucni : Dracu să te ia, Kehr, ești un imbecil ! Nu înțelegi că aici este o celulă ilegală ? De ce n-au trimis pe cineva cu simț politic ?

— Te-aș ruga să te stăpînești și să-ți măsori cuvintele, răspunse Kehr calm și înțepat. Sînt aici de vreo șase ore. Ai pretenția ca în timpul acesta să rezolv probleme de sabotaj vechi de cinci luni ?

— N-am spus asta ! strigă Baumer. Încerc să-ți arăt *natura* faptei lui Wegler. Cum poți rezolva ceva, dacă ai o teorie atît de ridicolă în privința ei ? Ceea ce s-a întîmplat aici, este un fapt politic, politic — izbi cu pumnul în masă — *politic*. Înțelegi măcar cuvîntul ?

Kehr răspunse calm :

— N-ai decît să pui mîna pe telefon și să chemi conducerea. Sînt sigur că-ți vor pune pe altcineva la dispoziție. Pînă atunci, eu continuu să cercetez cazul acesta pe baza experienței mele de polițist, veche de treizeci de ani. Iar acum, dacă nu mai ai nimic altceva de spus, te-aș ruga să mă lași să lucrez. Și eu sînt obosit.

Baumer șovăi. Îi tremurau buzele. Apoi spuse, încurcat :

— M-am enervat, știu. Intotdeauna am fost așa. Sînt sigur că faci tot ce poți. Dar vezi că în zilele

noastre nu ajungi nicăieri, chiar dacă faci tot ce-ţi stă în putinţă. Tăcu şi oftă. E ca şi cum te-ai urca pe un munte, în vis... urci şi urci... Fir-ar al dracului! Arestează-l, te rog, pe polonezul de la ferma femeii. Să fie purtat prin locurile unde poate fi văzut de muncitori. Paznicii lui să împrăştie zvonul că a făcut un semnal luminos englezilor... Peste o oră vorbesc cu Wegler. Am să-ţi comunic dacă am scos ceva de la el. Părăsi brusc camera.

Kehr se sprijini liniştit de speteaza scaunului şi închise ochii. „Asta-mi mai lipsea", îşi spuse el. „Nu era un caz destul de greu şi aşa. Îmi mai lipsea javra asta cu un cumnat în statul-major al lui Himmler, ca să-mi poată spune orice şi eu să nu-i pot răspunde!" Îşi frecă ochii cu dosul palmelor. Apoi chicoti. „Foarte bine", gîndi el filozofic... „Să mai aşteptăm cîţiva ani, camarade Baumer. După aceea vom vedea."

2

Ora 7 dimineaţa.

Doctorul Zoder şedea aplecat peste biroul lui, sprijinit în coate şi cu obrazul prins în căuşul palmelor lui mari. Purta halatul lung şi alb cu care inspecta întotdeauna salonul bolnavilor. Lîngă el se răcea o ceaşcă de cafea tulbure, pe care i-o pregătise sora Wollweber.

Afară totul era ciudat de liniştit. Era zi de lucru, dar dincolo de uruitul excavatoarelor se putea auzi ciripitul păsărilor şi chiar foşnetul frunzelor în vîntul dimineţii. Nici un tanc nu zornăia pe panta de încercare, nu se auzea nici un ciocănit din atelierul de forjă. O adevărată minune.

Doctorul Zoder ţinea ochii închişi, dar nu dormea. Visa treaz şi cutele amare din jurul gurii i se des-

tinseseră într-un zîmbet slab. Nu mai era vara anului 1942. Era în 1927. Zoder descoperise că timpul poate fi înşelat. „Ce?" întreba mereu un colţ al minţii lui, „1927? 1919? Prostii! Sîntem în 1942."

„Nu face nimic, nu-mi strica plăcerea. E atît de bine", răspundea restul fiinţei lui.

Aşadar era în anul 1927 şi Zoder se găsea în căsuţa lui de vară, lîngă un lac din Pădurea Neagră. Era dimineaţă şi el abia se trezise dintr-un somn lung.

„Doamne, ce coşmar ai avut", îi spunea soţia lui. „Ce ai visat"?

Desigur că răspunsul lui era vesel.

„O prostie. Închipuie-ţi — am visat că şleahta lui Hitler. a intrat în guvern şi... hm... am uitat. Un vis foarte urît."

„Ei, scoală-te acum, leneşule, şi vino la masă. Elli şi cu mine sîntem moarte de foame."

Iat-o pe Elli care intra fuga în dormitor.

„Tăticule, ştii ceva? Otto a prins o broască ţestoasă. Una adevărată care muşcă. Vino îndată afară. Trebuie s-o vezi."

Stăteau în tindă, cu cîinele lătrînd năuc la broasca ţestoasă şi cu copiii care ţipau cît îi ţinea gura.

„Unde ai prins-o, Otto?"

„Era pe pluta noastră, domnule doctor, azi dimineaţă cînd am înotat în lac. (Otto fusese întotdeauna un băiat politicos. Ce o fi devenit? Acum era probabil mort. Sovieticii nu înţelegeau, desigur, manierele germane.)

„Aşa, aşa. O broască ţestoasă pe plută. Poate că o s-o arătăm sîmbătă seara la teatrul nostru de păpuşi."

Un ţipăt din partea fetiţei:

„Tăticule, pot s-o cumpăr? Otto spune că mi-o dă dacă-i plătesc."

„Aşadar, eşti şi negustor la vîrsta de zece ani, Otto? Cît costă?"

„O marcă ar fi prea mult, domnule doctor?"

„O marcă pentru o broască ţestoasă nou-nouţă care ştie să şi muşte? Încă nu te pricepi la negustorie, Otto. Am să-ţi dau două."

Elli scoase alt ţipăt de bucurie. Îşi amintea că la vîrsta de opt ani, Elli nu putea face nimic în linişte. Anii ei zgomotoşi au fost între opt şi unsprezece.

„Şi cum ai să ţii broasca ţestoasă, Elli?"

„Am să-i fac o baltă, cu pietre. Şi am să-i prind muşte şi lăcuste."

„Facem o supă din ea cînd s-o îngrăşa?"

Alt ţipăt de spaimă:

„Tăticule, eşti groaznic!"

„Sau o disecăm?"

„Tăticule, eşti de trei ori groaznic!"

„Foarte bine. Dacă n-ai spirit ştiinţific... Otto, eu mă duc la masă. Aminteşte-mi după aceea... îţi datorez o marcă."

„Hm... da..."

„Vai de mine, am spus *o* marcă? Două, desigur, două mărci. Hai, Elli, Otto o să păzească broasca pînă terminăm."

Şi astfel închipuirea lui depăna firul trecutului, inventînd uneori mici întîmplări din zilele acelea bogate şi fericite — şi ştiind tot timpul că nu e adevărat. Dar astăzi, pe cînd intra în casă în urma fetiţei lui care ciripea voioasă, nu o găsi la masă pe soţia lui, ci pe pastorul Frisch. Pe loc, surîsul îi pieri de pe buze. Căscă, îşi frecă ochii şi îşi dădu seama că cineva bate la uşa cabinetului.

— Intră, strigă el răguşit.

Cel care intră era pastorul. Se apropie şovăielnic şi ochii lui miopi cercetau camera cu o privire neîncrezătoare.

Zoder sări în picioare.

— Inchide uşa, pastore. Vino încoace. Trecu repede prin camera de consultaţie de alături şi intră într-o încăpere îmbîcsită pe care o folosea pentru tratamentele de electroterapie. Frisch îl urmă încet,

rămase în pragul odăii întunecate şi scutură din cap cînd Zoder îi oferi un scaun.

— E o dimineaţă minunată, spuse el liniştit. De ce să nu ne plimbăm pe afară? Putem vorbi acolo. Aşteptă cu capul puţin înclinat, cu umărul drept lăsat în jos.

— Nu pot pleca de aici ca să mă plimb, răspunse Zoder enervat. Ce-i cu dumneata? Ţi-am spus doar că Baumer trebuie să vină la opt.

— Acum e abia şapte. Tonul pastorului rămînea calm, dar încăpăţînat.

— Inchipuie-ţi că Wegler şi-ar reveni în simţiri? Sau ar avea nevoie de vreo intervenţie urgentă? Găseşti că acum e cel mai potrivit moment de plimbare?

— Atunci, putem sta mai comod în celălalt cabinet al dumitale, nu?

— De ce eşti... Zoder se opri căci începuse să înţeleagă. A, asta este. Tot n-ai încredere în mine. Vrei să vorbim în altă parte fiindcă te temi că aici înăuntru, printre instrumentele acestea, ar putea fi ascuns un dictafon?

— Nici gînd, minţi Frisch.

— Dă-mi voie să-ţi spun ceva, zise doctorul pe un ton superior şi neprietenos, securitatea dumitale este, oricum, în mîna mea. Il ameninţă glumeţ cu degetu-i lung şi osos. Eşti un mare şmecher, ştiu! Lozincile acelea subversive care au produs atîta agitaţie deunăzi — „Germani, dacă robiţi pe alţii, veţi fi voi înşivă robiţi!" Ha! Ha! Pe vremuri, cînd un pastor scria lozinci, sentimentele lui erau ceva mai apropiate de Evanghelie: „Veniţi spre Isus, voi cei întristaţi", sau altceva în genul ăsta. Dar acum v-aţi politizat şi voi, predicatorii. In ultima vreme predici ca un marxist, nu-i aşa, pastore?

— Prostii, răspunse Frisch tăios. De ce vrei să mă acuzi? Să ştii că plec imediat. Crezi că am de-a face cu...

Zoder îl întrerupse printr-un hohot de rîs:

— Prietene, am studiat una din aceste lozinci, înainte de a fi ştearsă. S.S.-istul se scărpina la cap şi spunea: „A furat cineva nişte vopsea. Dar cum? Toate vopselele folosite pentru camuflaj se încuie peste noapte!" Ha! Ha! *Eu* i-aş fi putut spune cum. Zoder se aplecă cu o licărire şireată în ochi. Ce-ţi fac gingiile, dragul meu? Tot mai sîngerează? Nu ţi-a fost teamă că mi te raportează sora Wollweber? Să ştii că a şi făcut-o. Mi-a spus: „Vă amintiţi de Frisch, cel care venea încoace pentru electroterapie — cel cu fisura aceea rectală? A fost azi pe aici şi s-a plîns de o infecţie în gură. M-a întrebat dacă am ceva hipermanganat de potasiu. I-am dat cîteva cristale. Am făcut bine, domnule doctor?"

Frisch nu răspunse. Îşi scoase ochelarii şi începu să-i şteargă.

Zoder rînji.

— Ai fost deştept, pastore. Desigur că aveai nota zece la chimie, cînd erai la şcoală. Cîteva cristale de hipermanganat de potasiu dizolvate în apă, dau o vopsea destul de satisfăcătoare, nu-i aşa? Cu care poţi scrie multe pe un bolovan sau pe pereţii unui spălător? Ascultă, pastore: nu crezi că aş fi putut raporta asta? Ar avea oare Gestapo-ul nevoie şi de alte dovezi, atunci cînd e vorba de un om cu un dosar ca al dumitale?

Luîndu-şi deodată inima în dinţi, Frisch spuse încet:

— Acum şase luni, cînd am stat prima dată de vorbă, te-am rugat să foloseşti izolarea de care te bucuri în spital, ca să asculţi emisiunea radiofoniei britanice pe unde scurte... şi să raportezi despre situaţia generală din fabrică. Eşti de acord să faci asta acum?

— Nu, fir-ar al dracului, nu sînt, răspunse Zoder agresiv. Nu încerca să mă bagi şi pe *mine* în cruciada dumitale.

— Mai am nevoie de ceva hipermanganat de potasiu pentru gingiile mele. Vrei să mi-l dai, doctore?

— De ce mă ațîți? întrebă Zoder furios. Ți-am spus-o și azi-dimineață: nu țin cu dumneata și cu nimic din ceea ce faci. Crezi că am de gînd să sfîrșesc într-un lagăr de concentrare de dragul absurdităților dumitale? Oi fi eu nebun, dar nu pînă într-atît.

— Foarte bine, răspunse Frisch care se hotărîse brusc. Se așeză pe un scăunel. Atunci de ce vrei să vorbești cu mine? Eu te cred. Ai fi putut să raportezi despre potasiu și n-ai făcut-o. Ce vrei acum?

Zoder se ridică.

— Lasă-mă să pregătesc întîi lucrurile, șopti el. Infirmiera asta a mea... nu pot fi sigur că n-o să dea buzna aici. La asemenea oră trebuie să am o scuză pentru a nu fi lîngă Wegler. Te supără din nou durerile din regiunea osului sacral... ai înțeles?

Frisch dădu din cap.

Zoder puse o placă electrodică pe masa de consultație.

— Dă-ți jos pantalonii și așază-te aici. Am să dau drumul unui curent slab. Nu putem vorbi ca lumea dacă stai culcat, așadar — dacă intră sora — faci ca și cum te-ai fi ridicat chiar atunci. Totul va părea normal. De altfel e mioapă.

— De ce un curent slab? întrebă Frisch cu tristă ironie. În ultimile zile am avut din nou dureri. Să facem un tratament adevărat, dacă tot ne-am apucat...

— Da?... Oricum, dragul meu, la patruzeci și cinci de ani vei avea un cancer al intestinului gros.

— Iți mulțumesc.

— De ce mi-o iei în nume de rău? Mulțumește fraților dumitale germani din lagărul de concentrare.

Frisch se așeză pe placă și-și puse celălalt electrod pe burtă.

— Ce boli interesante s-au dezvoltat în lagărele noastre de concentrare, spuse Zoder în timp ce făcea contactul cu aparatul de raze ultra-scurte. Taina oaselor dinosauriene va păli în fața sarcinei pe care vor trebui s-o înfrunte antropologii viitorului. „Stai

să vedem", vor cugeta ei. „Avem în mod vădit de-a face cu o groapă comună a germanilor din secolul al XX-lea. Dar ce ciudată varietate de leziuni : rotule sparte, falange strivite, fracturi pelviene... foarte interesant. Să fi determinat oare clima o şubrezire a sistemului osos la germani ? Sau vreo lipsă de calciu ?" Zoder chicoti fără veselie. Trase un scăunel lîngă masă şi se aşeză aproape de Frisch, privindu-l supărat.

— Dumneata ! spuse el dispreţuitor. *Dumneata* ai trecut prin asta, nu eu. De ce vrei să salvezi asemenea monştri ?

Frisch dădu din umeri.

— Nici nu vreau... Despre asta aveai de gînd să-mi vorbeşti ?

— Nu, mîrîi Zoder. Tăcu o clipă. Ascultă, spuse el deodată, fii sincer cu mine. Atunci cînd ne-am certat, mi-ai spus că sînt nebun. O credeai într-adevăr ?

Frisch minţi liniştit.

— Nu, eram furios. Îl pot vedea pe Wegler ?

— Bineînţeles că nu. E prea primejdios.

— Asta e treaba mea.

— De ce vrei să-l vezi ?

— Din felurite motive.

— Exclus. Infirmiera mea îl păzeşte ca un copoi. Găseşti că sînt logic, nu-i aşa ?

— Da. Dacă ai vrea să mă ajuţi, am putea găsi un mijloc ca să-l pot vedea.

— Sînt un om chinuit, pastore. Am să-ţi vorbesc deschis. Mă gîndesc deseori la sinucidere în ultima vreme. Are viaţa vreun preţ ? Dumneata ai pentru ce trăi, pastore ?

— Da, pentru multe.

— A, da ! Zoder chicoti sarcastic. Eliberarea poporului german, nu-i aşa ? Şi cancerul dumitale ?

— Ce-i cu Wegler ? Poate c-ar fi bine să vorbesc cu el.

— Totul trebuie să se desfăşoare în mod logic, mormăi Zoder. Ascultă : poate că sînt cam rătăcit, dar sînt

un om de ştiinţă şi pot observa ce se petrece cu mine. N-am uitat că am fost într-un sanatoriu. Paralizia pe care am avut-o în Polonia era de natură pur psihoneurotică, asta o ştiu.

— Wegler, repetă Frisch calm. Te rog... acum n-avem timp de conversaţii amicale.

— Ajung şi acolo. Ceea ce-ţi spun, face parte din asta. După cum vezi, mă pot înţelege pe mine însumi. Ştiu că uneori îmi trec gînduri ciudate prin minte. Nu dorm bine. Sînt nervos. Dar, pe de altă parte, rămîn logic. Dacă vrei să fii şi dumneata logic cu mine... vrei, nu-i aşa ?

— Sigur că vreau, spuse Frisch care nu ştia despre ce vorbeşte.

— Iată cum se prezintă cazul Wegler ; ori e într-adevăr inconştient, ori simulează. Inainte de-a veni dumneata, m-a chemat infirmiera. S-a jurat că l-a auzit vorbind pe cînd trecea prin dreptul uşii lui. Am intrat să-l văd. I-am spus ceva, dar nu mi-a răspuns. Nu — nu e ceea ce crezi. Are într-adevăr febră, dar nu atît cît să delireze. Nu găsesc nici un motiv vădit pentru starea asta de prelungită inconştienţă. Dacă există însă vreunul, îl pot constata făcîndu-i o injecţie cu stricnină. Atîta doar că asta i-ar da posibilitatea lui Baumer de a vorbi cu el.

— Şi ?

— Iată întrebarea : s-o fac sau nu ?

— Dacă să-l ajuţi pe Baumer ? întrebă Frisch cu dispreţ rece. Asta ţi-e marea problemă ? Desigur, ajută-l pe Baumer ! Poartă-te aşa cum ar fi făcut şi fiica dumitale moartă. Bineînţeles că ea ar fi de acord să ajuţi pe de-alde Baumer ! Poate că în starea lui de slăbiciune Wegler va spune şi ceea ce ştie despre mine — căci de ştiut ştie ceva. Asta ar trebui să te bucure. Baumer o să-ţi mărească raţia de tutun.

— Uite, spuse Zoder cu o voce răguşită, te rog să mă asculţi. Faţa lui brăzdată şi urîtă luase deodată o înfăţişare nenorocită. De ce crezi că l-am amînat pe Baumer pînă dimineaţa ? Numai că să pot vorbi cu

dumneata. Ştiu că nu sînt lămurit. Vreau să fac ceea ce trebuie. Nu e logic să-l ajut pe Baumer — dar nici să-l ajut pe Wegler nu e logic. Trebuie să fiu consecvent în principii. Atîta mi-a rămas din viaţă, principiile mele. Nu ştii ce vulcan de neîncredere clocoteşte în mine, pastore.

— Faţă de cine?

— Faţă de cine? Chiar şi faţă de dumneata, spuse Zoder care nu-şi mai putea stăpîni furia. Faţă de dumneata, fiindcă eşti un german. Faţă de Wegler, fiindcă este german. Faţă de mine însumi, fiindcă sînt german. Nu, cu asta n-ai să mă prinzi, adăugă şiret. Sînt prea logic pentru asta. Eu ţin seama de principiile mele omeneşti. Nu mă poţi abate de la ele.

Frisch gîndea cu tristeţe: „Iată unde am ajuns: să stau într-o odaie cu un nebun şi să discut etica nebuniei lui."

— Ascultă, spuse Zoder, dacă mă consideri nelogic, dovedeşte-mi-o. Îmi dau seama de ceea ce a făcut Wegler. Dar crezi că nu i-am urmărit pe Wegleri şi în Polonia? Wegler e german. Cine a lăsat cadavrele bătrînilor pe uliţele satelor? Cine s-a distrat sfărîmînd capetele evreilor cu lopeţile? „Ordin" spuneau ei atunci cînd binevoiau să spună cîte ceva, şi dădeau din umeri. Nu, mie nu-mi poţi povesti nimic despre Wegleri. Cînd i se ordonă să străpungă un copil cu baioneta, un om cinstit va răspunde: „Omoară-mă dacă vrei, asta n-o fac!" Sau îşi va împuşca superiorul şi va trage consecinţele. Dar ce au făcut Weglerii în Polonia? Au dat din umeri şi au spus: „Ordin!". Atîta doar că n-am văzut nici un soldat german căruia să i se fi ordonat să siluiască o ţărancă. Poţi fi sigur că o făcea cu plăcere, ba îşi mai ruga prietenii să fotografieze isprava. Gura lui Zoder se strîmbase; ochii, de obicei atît de lipsiţi de viaţă, luceau plini de o mînie pe care nu o putea exprima prin cuvinte. Şi cine sînt aceşti monştri germani — aceşti canibali care umblă şi arată ca oamenii, dar nu ştiu decît să

împroaşte gloanţe dintr-o puşcă? Cîţiva S.S.-işti? Nu fi naiv! *Intreaga armată germană* — carne din carnea poporului. I-am văzut în plină acţiune. Şi deunăzi le-am văzut părinţii în piaţa satului. În toată Germania, gospodinele pipăie muşchii fetelor poloneze, iar bărbaţii cercetează dinţii ruşilor, slovacilor şi Dumnezeu ştie căror alte fiinţe nefericite, pentru a-i cumpăra apoi ca sclavi. Iţi vine a crede? Şi totuşi aşa este. Pe străzile noastre se vinde carne omenească. Baumer mi-a spus că şase milioane de străini lucrează acum înăuntrul graniţelor noastre. Şi zilnic vin alte trenuri pline. În colţurile gurii îi apărură picături de salivă. Să fie blestemaţi! strigă el. Să fie blestemaţi!

— Taci! îl întrerupse Frisch. Te poate auzi cineva.

— Să fie blestemaţi, şopti Zoder, acum şi de-a pururea. Să fie blestemaţi. E un popor stigmatizat! O rasă închinată cuceririlor. De şaptezeci de ani, nu facem decît asta. Noi toţi. Dacă au să te bage în armată, ai să dai şi dumneata din umeri. Ai să spui: „Trebuie să execut ordinul!"

— Dar Wegler? întrebă Frisch blînd. E şi el ca ceilalţi? Vezi doar bine că nu-i ca ceilalţi. A făcut semnale englezilor. Nu, logicul meu prieten, nu l-ai explicat pe Wegler şi nici pe germanii antihitlerişti care au murit în faţa ochilor mei în lagărul de concentrare. De altfel, ştii bine că nu mi-ai explicat lucrul acesta.

Zoder tăcea, muşcîndu-şi buzele.

— Ascultă-mă, spuse pastorul. Trăim într-o epocă păcătoasă. Oare tăgăduiesc eu asta? N-am fost în Polonia, dar ştiu să citesc ziarele noastre. „Rotterdam va fi curăţit de evrei la 12 iulie..." „Trupele S.S. au pedepsit un sat în care se ascundeau partizani." Istoria nu va fi în stare să ţină seamă de crimele acestor ani îngrozitori...

— Crimele germanilor, îl întrerupse Zoder.

— Da, ale germanilor. Dar ţi-e oare atît de necunoscută lumea încît îţi închipui că abia acum s-a născut răul? Ai trăit în timpul ciumei, Zoder. Vocea îi

deveni mînioasă. Ai văzut cum aceşti ticăloşi au venit la putere prin chinurile poporului nostru. Ai văzut cum a fost înşelat poporul, cum i s-a pus căluşul în gură. Nu este nici o taină. S-a mai întîmplat şi aiurea. Se poate întîmpla din nou. Iar acum, poporul nostru dezamăgit şi îndobitocit răspîndeşte plaga peste întreaga lume. Da, de aceasta sîntem vinovaţi ! Trebuie să căutăm mîntuirea ? Trebuie să curăţim cultura noastră de militarism, de trufia rasistă ? Da, de o mie de ori da ! Şi trebuie să îndreptăm...

— Să îndreptăm ? îl întrerupse Zoder aproape strigînd. Poate fi readus oare la viaţă măcar unul din nevinovaţii ucişi ? Işi pot regăsi o sută de milioane de inimi liniştea prin pocăinţa noastră ?

— Taci ! răspunse Frisch. Dumneata trebuie...

— Ce bazaconii ! îl întrerupse din nou Zoder. dar cu vocea mai scăzută. Asta ţi-e etica, om al Domnului, această pocăinţă vană ?

— Nu, răspunse Frisch cu tristeţe. Nu vrei să asculţi şi nici nu pricepi.

— Ce nu pricep ?

— Că răul nu este ceva nou în lume ! Vocea pastorului începu să tremure de emoţie. Că în vechea Romă au fost arşi creştinii, iar Roma a fost devastată de Goţi ; că în Anglia protestanţii au omorît pe catolici, iar catolicii din Franţa i-au măcelărit pe protestanţi ; *că răul nu este nou*, prietene, şi că nici un popor nu a avut vreodată monopolul binelui ; că răul trebuie înţeles ; nu vine din aer sau din vînt, ci are un izvor şi o creştere, are o raţiune şi o existenţă... trebuie să fie înţeles !

Gura cu cute amare a doctorului se strîmbă din nou.

— Asta ţi-e logica ? Societatea a progresat. Azi sifilisul nu se mai tratează cu descîntecul vracilor. Şi nici un popor modern nu poate fi izbăvit, dacă se poartă ca un trib de canibali.

— Just ! spuse Frisch. Dar ce *concluzie* tragi din toate acestea ?

— Trebuie să se facă *dreptate!* şopti Zoder apropiindu-şi obrazul de cel al pastorului. Omenirea trebuie apărată. Acest focar al crimei trebuie şters de pe faţa pămîntului. Pentru asta trăiesc — pentru ca să văd că se face dreptate.

— Da, spuse Frisch, trebuie să existe dreptate. Dar totuşi te întreb: Baumer vine la opt. Pe cine vrei să ajuţi — pe el sau pe Wegler?

— Nu ştiu, gemu Zoder. Îşi acoperi ochii cu mîna care tremura. Nu e logic. Trebuia să-l las pe Wegler să moară şi totul s-ar fi terminat. Ştiu... ştiu... Wegler e duşmanul lui Baumer. Şi eu de asemenea. Asta mă zăpăceşte. Voiam să-ţi vorbesc...

Frisch întinse deodată mîna şi atinse umărul lui Zoder.

— Priveşte-mă, spuse el blînd.

Zoder îşi trase mîna de pe ochi.

— *Ştii* că Wegler nu este Baumer. Da, e german, dar nu-i Baumer.

Zoder dădu din cap.

— Omule — să nu-ţi închipui că nu te înţeleg.

Ochii pastorului, care fuseseră atît de duşmănoşi cu cîteva clipe înainte, deveniră calzi şi luminoşi în timp ce priveau faţa chinuită a lui Zoder.

— Fii sincer; ştii şi dumneata că nu Wegler constituie problema. Ştii că dînsul urăşte aceste crime ca şi dumneata. Problema este în propriul dumitale suflet. Nu poţi îndura neomenia timpurilor noastre şi în furia dumitale simţi nevoia să condamni — orbeşte şi în întregime. Dar cazul lui Wegler îţi năruie argumentele. Şi de aceea eşti tulburat. Nu, problema nu este Wegler şi nici măcar Germania — ci felul de a fi al Omului este ceea ce te tulbură.

Zoder îşi întoarse privirea de la dînsul.

— Nu sînt tulburat, bombăni el. Principiul e limpede. Eu...

— Ascultă-mă, spuse Frisch încet. Odinioară am avut şi eu un crez. Aşa cum a spus profetul Mica: „Ce cere Domnul altceva de la tine, decît să fii drept,

milos şi supus în fața lui Dumnezeu?" Purtam cuvintele acestea în inimă. „Ce minunat", gîndeam eu. „Iată morala care mă va călăuzi!" Ce prostie! Am înțeles oare morala lui? Nu. Şi ştii de ce? Pentru că nu ştiam nimic despre Om şi despre nevoile vieții lui. Nu-l cunoşteam nici pe Dumnezeu, căci sînt convins că nu-l poți înțelege pe Dumnezeu, dacă rămîi orb față de Om.

— Eu cunosc Omul, spuse Zoder. E josnic. I-am văzut urma piciorului. E plină de sînge. În noi zace mîlul timpurilor străvechi. Dumnezeu să ne ajute, dar sîntem plini de putregai. Unde poți găsi în lumea animalelor cruzimea *lipsită de conştiință* a soldaților noştri germani? Nicăieri! Animalul sfîşie pentru hrană dar niciodată fără rost. Nu, nu cred în Dumnezeul dumitale sau în conştiința dumitale — şi nici în Omul dumitale.

Frisch spuse încet:

— A fost o vreme cînd simțeam şi eu ceea ce simți dumneata acum. Dar eu nu sînt atît de laş ca dumneata, Zoder — şi nici atît de lipsit de logică.

— Cum? Buzele lui Zoder tremurau. Dacă-mi spui din nou că sînt nebun, te lovesc. Jur c-am s-o fac. Oricum, tot nu-mi place mutra dumitale. Ştii ce fel de obraz ai? Ca un desen nereuşit. Fără trăsături, fără caracter. Lipsit de culoare. Nici nu ştiu de ce stau să te ascult.

— Mă asculți pentru că eşti un om cinstit, răspunse Frisch calm. Dar îți repet, eşti în acelaşi timp un laş. Chiar dacă te-am socotit vreodată nebun, te pot asigura că acum n-o mai fac. Te înțeleg mai bine. Nu te voi dezlega de răspunderea morală. Eşti vinovat şi eşti laş... iar logica cu care te făleşti, o ții în buzunar ca s-o foloseşti cînd îți vine la îndemînă. Frisch se opri. Privirea îi deveni prudentă. Afară se auzeau voci care se apropiau.

— Nu, nu acolo... dincolo, se răsti cineva. Nu înțelegi? Nu în linie dreaptă, ci în zig-zag. Tot nu înțelegi?

— Sapă adăposturi antiaeriene, spuse Zoder.

Frisch dădu din cap. Încordarea îi pieri de pe obraz. — Cît timp mai avem?

— E şapte şi douăzeci şi cinci.

— Bine. Tuşi şi se strîmbă puţin. Zoder, stai liniştit şi ascultă-mă doar cîteva minute.

Doctorul dădu din umeri.

— Nu sînt aliatul dumitale, mormăi el, şi nici dumneata nu eşti al meu.

— Cînd eram la seminar, spuse Frisch repede, aveam o ţintă: să-l înţeleg pe Dumnezeu. Credeam că am reuşit. Dar a venit o noapte în care n-am mai înţeles nimic. Îţi aminteşti? Era atunci cînd m-au dus cămăşile brune spre gară. Te întreb acum, Zoder, ce simte un om cînd a fost bătut şi umilit tocmai de făpturile Domnului, silit să se poarte ca un animal în faţa altora care stau şi privesc în tăcere? Ce alta simte decît deznădejde? „De ce să trăiesc?" mi-am spus eu. „Pentru ce? Dacă acesta e Omul, atunci nu are suflet, ci e o fiară şi cum poţi trăi în mijlocul fiarelor?"

Vocea răguşită de afară zbiera:

— Dacă şanţul nu-i destul de adînc ca să încapă un om pînă la umeri, atunci nu foloseşte la nimic. Ei, voi de colo, mişcaţi-vă şi puneţi şi voi umărul!

— Dar după aceea m-au dus într-un lagăr de concentrare, continuă Frisch liniştit. Timp de doi ani, am cugetat acolo asupra înţelesului moralei. Am vorbit şi cu alţii despre asta. Treptat — treptat, mi-am dat seama cît de străină îi este omului viu etica din seminarul meu. „Bine şi rău" obişnuiam noi să spunem. „Omul trebuie să fie virtuos!" Ce ştiam noi despre rădăcina binelui sau a răului? Îţi pot spune că morala nu are nimic de-a face cu amvonul. Biserica este doar un loc de întîlnire unde morala poate fi discutată, în mod înţelept sau prostesc. Morala vine din felul de a trăi al oamenilor, Zoder. Binele şi răul lor sînt ca nişte fructe care cresc în pămîntul propriei lor existenţe. Omul bogat nu fură niciodată pîine.

N-are nevoie. Morala lui este să fure imperii, dacă poate. Care este virtutea unui tată care-şi priveşte copilul murind de foame? Ca pastor, răspund că trebuie să fure. Aceasta este dincolo de opreliști — căci e de neînlăturat. Şi care e morala unui rus care-şi vede patria cotropită? Trebuie să ucidă. Şi care este morala pe care a învăţat-o un pastor trecut printr-un lagăr de concentrare? Îţi voi răspunde sincer, Zoder, fără umilinţă: aceea de a urî răul în viaţă, de a urî oamenii care folosesc puterea pentru a face rău, de a urî crezurile care dau naştere răului. Frisch se opri. Ochii lui umezi şi stăruitori erau aţintiţi asupra lui Zoder. Ascultă, şopti el pătimaş, dacă spui „Să nu ucizi" şi apoi închizi ochii în faţa întrebării „De ce?", atunci nu eşti moral, ci imoral. Oamenii fac războaie, dar de ce? Nu nenorocitul de ţăran german, care moare în Rusia indus în eroare în patriotismul lui, este cel ce rîvneşte la grîne şi la petrol. Şi chiar dacă o face, înseamnă că e de două ori înşelat, căci dacă ar trăi, ele nu i-ar folosi lui ci în primul rînd celor care s-au servit de dînsul. Nu înţelegi asta, Zoder? Cine le-a vorbit copiilor noştri despre gloria războiului? Cine avea nevoie de garanţii de viitor? Dumneata eşti un om de ştiinţă. Cînd vine un om cu o rană purulentă, e urît, dar cauţi germenul bolii. Aici nu vezi celulele germenului? *Sînt mînuitorii,* Zoder! Cine a căutat cuceriri — dumneata, eu, Wegler? O, Doamne Dumnezeule, nu vezi? Cînd copiii flămînzesc, tatăl fură. Cînd un popor ca al nostru a fost pervertit prin foame, apoi înşelat, apoi îndopat cu trufie, e uşor să-l faci hrăpăreţ. Aceasta e *metoda* actuală a răului, Zoder, şi rădăcinile lui pot fi găsite; ele sînt reale, au o istorie şi o origine.

Zoder răspunse rece, cu buzele strînse:

— Nu-mi vorbi de ceea ce au făcut poporului german conducătorii ţării. Un popor are conducătorii pe care-i merită. Ii cunosc tot atît de bine ca şi dumneata pe tîlharii de imperii. Dar un om care ucide un copil nevinovat, nu se poate scuza de o proastă creş-

tere. El ştie ce face! E corupt şi josnic şi nu poate fi mîntuit. Morala sufletului nostru german este cucerirea lumii. Nouă ni se cuvine orice ţară frumoasă, orice femeie frumoasă, orice ciorchine, orice viţă. Iată adevărata noastră morală.

— Nu, răspunse Frisch aprig, nu acesta e sufletul german! Nici un popor nu are un destin scris dinainte. Crezi cumva că eu iert crimele? Există germani care nu au dreptul la mîntuire, e adevărat! Cine ştie asta mai bine ca mine? Cine mi-a frînt oasele dacă nu germanii? Dar te întreb: oare n-au mai fost pe lume oameni josnici? N-au existat şi în sînul altor popoare? Şi te întreb mai departe: cum s-au putut întîmpla toate acestea? Spui că eşti un om de ştiinţă. Vrei să-mi arăţi şi mie destinul acesta în sîngele german? Este cumva vreo infecţie mistică?

— Ce?

— Această corupţie naţională... Ţin neapărat să mi-o arăţi în sînge!

— Despre ce tot ce vorbeşti? întrebă Zoder, înfuriat. Deodată începu să rîdă. Bătu din palme. Aveam pe vremuri un vis, spuse el fără nici o legătură, pierdut dintr-o dată în firul propriilor lui gînduri. In visul meu, îl tîram pe Hitler într-o sală de tribunal. Acolo strîngeam în diferite eprubete probe din sîngele lui şi din sîngele unui francez, al unui evreu, al unui chinez şi al unui negru. Apoi spuneam: „Şi acum, zugrav afurisit, pune probele astea de sînge la microscop şi spune-mi care e diferenţa dintre ele! Veselia sălbatică îi pieri din obraz tot atît de repede cum apăruse. Dar nu există tribunal în Germania, se văietă el. Şi nu sînt microscoape. Nici unul!

— Atunci, cum de s-au putut întîmpla toate acestea? întrebă Frisch încet. Fiecare generaţie se naşte simplă şi inocentă. De ce se prefac atunci adulţii în barbari?

— Cine ştie? murmură Zoder. Să răspundă alţii, dacă le pasă. Eu nu vreau decît să se facă dreptate.

— Nu, spuse Frisch dispreţuitor, cu o străfulgerare în ochii lui blajini, nu ţii cu tot dinadinsul să se facă dreptate. Eşti un cinic şi cinicii sînt totdeauna laşi. Te-ai spălat pe mîini în ceea ce priveşte viaţa. Crezi că toţi germanii sînt vinovaţi în afară de dumneata? Eşti şi dumneata vinovat. Ascultă acum: dacă Wegler simulează starea de inconştienţă, înseamnă că are motive. Dumnezeu să-i ajute, dar dumneata trebuie să-l aperi. Iar dacă nu simulează, tot trebuie să-l ajuţi. Am străbătut un drum lung şi greu, Zoder, pentru mine Wegler înseamnă ultimul meu profet. Acum ştiu ce este Omul şi care este morala lui, ştiu cum poate fi viitorul Omului. Şi acum, cred că-l pot înţelege din nou pe Dumnezeu. Ca om moral, îl voi apăra pe Wegler cu propria mea viaţă, împotriva cinismului şi a laşităţii dumitale.

O clipă tăcură amîndoi, privindu-se ţintă. Apoi Frisch spuse, sfios:

— Trebuie să mă asculţi, Zoder. Te rog. Mai avem doar cîteva minute. Acordă-mi o şansă. Ştiu că m-am lăudat adineauri. De fapt, Wegler este în paza dumitale.

Zoder dădu din umeri.

— Nu-ţi promit nimic. Dacă ai o conştiinţă, ei bine, am şi eu una. Dacă ai morala dumitale de pastor, eu am dezgustul meu.

— Foarte bine. Dar ascultă: ai spus că întreaga armată germană e compusă din oameni ca Wegler. Nu vrei să înţelegi? Wegler este şi el german, dar a comis un act de sabotaj. Şi eu ştiu de ce. Ştiu ce se petrecea în sufletul lui.

— De unde ştii?

— Ştiu pentru că a venit să-mi ceară ajutor!

— Cînd?

— Ieri.

Zoder tăcu bănuitor. Apoi spuse:

— Aşa e?

— Ieri după-amiază, dormeam în baracă, spuse Frisch. A intrat înăuntru şi m-a trezit. Mi-a spus că

vrea să-mi vorbească. Ne-am dus în pădure. Ştiam că primise Crucea de război. N-aveam încredere în el. Cînd l-am întrebat de ce nu-i la lucru, n-a găsit nici o explicaţie. Apoi mi-a povestit ceva care m-a speriat. A spus: „Astă-noapte am venit tîrziu acasă, pastore... prin pădure. Te-am văzut. Eram la oarecare depărtare, dar am ştiut că eşti dumneata!" Apoi s-a oprit. Şovăia. Mă privea de parcă ar fi încercat să-mi pătrundă în suflet. „De ce nu erai la lucru, pastore?" m-a întrebat el. I-am răspuns că eram bolnav. Era motivul pe care mi-l pregătisem. Şeful meu mă învoise pentru o jumătate de oră. Aveam cristalele de potasiu la mine şi destul timp pentru a scrie lozincile.

Zoder dădu din cap.

— Apoi, Wegler zise: „Pastore, spune-mi adevărul. Dumneata eşti acela care a scris lozincile?" Ce puteam face? Nu-l cunoşteam pe Wegler. Un om tăcut ca atîţia alţii pe aici. Tot ce ştiam despre el pleda împotriva lui: fiul în S.S. şi apoi decoraţia pe care o primise. Aşa că am tăgăduit. Eram convins că sînt suspectat şi că vor să-mi întindă o cursă, de altminteri nedibace.

Frisch se opri. Privirea îi era tristă.

— Pe urmă, cînd m-a chemat *Gestapokommissar*-ul, am înţeles pentru ce fusese Wegler la mine. Era un om singuratic, Zoder, un om părăsit. Trăim într-o junglă în care nimeni nu cunoaşte gîndurile şi sufletul celorlalţi. A venit la mine în deznădejdea lui, împins de chinul lui sufletesc — dar se temea de mine, după cum mă temeam şi eu de el. După aceea, cînd l-am respins, a lucrat singur — ca un om care nu se mai putea bizui decît pe el însuşi.

— De unde ştii? întrebă Zoder bănuitor.

— Ştiu! Wegler urma să se însoare cu o săteancă. Ea i-a spus comisarului că Wegler se simţea vinovat din pricina unui polonez pe care îl cumpărase dînsa. Comisarul n-a înţeles nimic. M-a întrebat: „Cînd se simte un om vinovat?" „Cînd a păcătuit faţă de Dum-

nezeu sau față de semenii lui“, i-am răspuns eu. „Asta n-are nici un sens“, mi-a răspuns comisarul. „Cum putea să se simtă Wegler vinovat față de un polonez cu care nu avea nici o legătură ?“ Dar eu am înțeles. Dumneata nu, Zoder ? Wegler se simțea vinovat, după cum te simți și *dumneata* vinovat. Nu putea îndura gîndul că germanii cumpărau ființe omenești ca și cum ar fi fost vite. Nu există altă explicație ! De aceea a sabotat ! Voia ca Germania să fie înfrîntă după cum vreau și eu să fie înfrîntă. Fiindcă numai pe ruinele acestui balamuc se poate clădi ceva nou. Ochii pastorului ardeau. Dar din punct de vedere moral dumneata nu ești deopotrivă cu Wegler, Zoder, și nici deopotrivă cu mine. Ți-ai spălat mîinile de răspundere. Pierzînd orice nădejde în privința Germaniei, ai pierdut și nădejdea în privința omului. Ești orb — nu tinzi decît spre ură. Și asta este fie lașitate, fie nebunie. Te las să alegi.

— *Ce* poate fi clădit ? mîrîi Zoder furios. Ce poate ieși dintr-un popor atît de stricat ? Un om a comis un act de sabotaj. Altul a mîzgălit ceva pe pereții spălătorului. Cît cîntărește asta față de corupția masei ?

— Totul ! strigă Frisch cu patimă. Omul e mai prejos de îngeri, e adevărat. Dar după cum poate fi călăuzit spre rău, tot astfel poate fi îndrumat și spre bine. De-a lungul istoriei, omul a progresat în chip minunat ; din păcate, a mers uneori și înapoi. *Nu poți înțelege asta ?* Nu mai vorbesc acum despre poporul german. Vorbesc despre Om. In lagărul de concentrare am aflat cît de josnici pot deveni oamenii, dar am aflat, de asemenea, cît pot fi de măreți. Iar dacă unii pot fi josnici și alții măreți — asta înseamnă că pot fi cu toții măreți. Crezi că eu nu am nici o vină ? Am ! Da, de o mie de ori da. Unde era revolta mea morală atunci cînd a fost asasinat primul evreu ? Frisch se lovi deodată cu pumnul în piept. Am tăcut după cum ai tăcut și dumneata, după *cum a tăcut întreaga lume.* In parohia mea nu aveam

evrei și niciodată nu-i socotisem pe evrei ca pe frații mei întru umanitate. Și de ce n-o făcusem? Pentru că buna și blînda mea mamă îmi băgase și mie în cap o prejudecată absurdă și fără sens pe care, la rîndul ei, o învățase de la propria ei mamă... pentru că pînă și în seminarul meu cu frica lui Dumnezeu, am găsit această prejudecată. Și abia cînd mi-au pus o frînghie în jurul gîtului, cu inscripția lor ridicolă, „Sînt sluga jidanilor", am înțeles că-mi pusesem singur frînghia de gît și că aceasta trebuia să fie urmarea tăcerii mele, după cum ziua urmează nopții.

Trupul firav al lui Frisch începu să tremure. Întinse mîna, de parcă s-ar fi rugat.

— Dar așa e omul, Zoder, și așa e felul rătăcirii lui. Nu-ți cer să crezi în bunătatea omului așa cum este — ci în puterea lui lăuntrică de a fi bun atunci cînd societatea nu-l mai împinge la rău. Crezi oare că Wegler nu este și dînsul vinovat? Ba este. Și-a meritat Crucea de război. Nu este nici o comedie aici, doar ironia amară a vieții omenești. Crezi că alte națiuni și alte guverne nu-și au și ele partea lor de vină pentru existența monstrului german? Unde au fost mîntuitorii Cehoslovaciei? Unde era conștiința omenirii în timpul războiului din Spania [1] sau în timpul întrevederii de la München [2]?

Frisch își duse, îndurerat, mîna la frunte.

— E greu pentru un om să fie bun, Zoder. Căci ce e omul? O ființă care s-a ridicat din barbarie. A trebuit să învețe folosirea focului și a celor mai simple unelte. La fiecare pas, se lovea de sălbăticia moștenită de la strămoșii lui. Numai treptat-treptat a învățat să cunoască drumul binelui, tocmai fiindcă este ceea ce este și nu are o înțelepciune supranaturală. Și adesea

---

[1] Autorul se referă la războiul civil din Spania, 1936—1937, în care Hitler a susținut armatele fasciste ale lui Franco.

[2] München — Aici a avut loc, în 1938, întrevederea dintre premierul britanic, Chamberlain, și Hitler, cînd a fost semnat acordul prin care puterile occidentale recunoșteau ocuparea unei părți din Cehoslovacia de către Germania.

urmează dumnezei mincinoşi, căci cum le-ar putea sta împotrivă? Il împiedică însăşi firea lui şi lumea în care s-a născut. Şi întotdeauna se găsesc inşi dornici să-l corupă — dintre cei care-l învaţă să fie supus; *supus,* pentru ca atunci cînd dumnezeii mincinoşi îl vor chema, el să le dea ascultare; şi apoi ucide evrei sau poartă războaie pentru stăpînii lui şi în amăgirea lui, spune: „Slujesc dreptatea, îmi apăr căminul..."

Frisch plîngea încet. Işi scoase ochelarii.

— Acum stau aici ca un orb, spuse el. Sînt un om bolnav. Trupul mi-a fost zdrobit de alţi oameni. Nu cunosc viitorul. Nu-l pot prezice. Sîntem în vara anului 1942 şi omenirea este în plin război. Dacă Germania cîştigă războiul, dumneata şi cu mine nu putem şti ce se va întîmpla cu oamenii, timp de generaţii întregi. Dacă Germania e înfrîntă, cine poate şti ce-i vor face învingătorii? Poate că vor cîntări crimele ei îngrozitoare cu înţelepciune, sau poate că vor pierde şi dînşii măsura. Dar tot atît de sigur cum stau aici, orb şi bolnav şi neştiutor, am o credinţă nezdruncinată: ştiu că vremea răului va trece. Ştiu că soarele s-a întunecat pe cer, că osemintele celor măcelăriţi zac risipite ca pietrele pe suprafaţa pămîntului — dar ştiu că toată violenţa aceasta va trece. Ştiu că Omul se va strădui să-şi croiască o soartă minunată. O pot vedea în ciuda orbirii mele. Şi dacă în toată Germania n-ar fi decît un singur om cu suflet mare şi omul acesta s-ar numi Wegler, atunci aş spune: *„In fapta lui văd etica viitorului!"* Şi cred asta. Iar dacă nu-i ajuţi acestui om, Zoder, dacă cu ajutorul priceperii dumitale nu-l salvezi de la ceea ce îl aşteaptă — atunci, cu morala mea, ca pastor, te voi urmări şi te voi ucide. O jur!

Işi plecă fruntea şi plînse.

De afară se auzeau loviturile neîntrerupte ale tîrnăcoapelor şi lopeţilor care săpau pămîntul pentru adăposturi; se auzeau vocile neliniştite şi încordate ale oamenilor. Vorbeau încet, ca să nu tulbure liniştea cerului.

Capitolul XV

Ora 7,55 dimineața.

Nu-i mai venea atît de greu să rabde durerea și setea. Cînd își dădu seama de asta, rîse încetișor în sinea lui; era rîsul celor foarte bătrîni, cărora nu le mai pasă de nimic. In primele clipe, după ce sora se repezise în camera lui și Willi își dăduse seama că-l bănuiește, simțise doar groază. Dar cînd veni și doctorul Zoder să-l cerceteze, cînd îi vorbi și îi ridică pleoapele, spaima lui se prefăcu în ură. Își aducea aminte de Zoder. După înmînarea Crucii de război, Baumer îl luase în biroul lui particular. Fusese chemat și acest doctor Zoder.

„Ascultă, Zoder", spusese Baumer în fața lui Willi, „aș vrea să-i faci omului ăsta un examen medical. Trebuia să mă gîndesc de mult. Ar fi nepotrivit ca Wegler să se prezinte ca voluntar pentru front, iar după aceea să nu fie primit în armată. Te rog să-l examinezi!"

In felul acesta făcuse Wegler cunoștință cu doctorul Zoder.

„Tușești?" îl întrebase Zoder fără să se ridice de pe scaun.

„Nu, domnule doctor", răspunsese el.

„Transpiri noaptea?"

„Nu".

„Hemoroizi? Adică ai scaune cu sînge?"

„Nu, domnule doctor."

„Consultaţia s-a terminat“, spusese Zoder rîzînd către Baumer. „Asta e tot ce-l va întreba la armată. Nu mai sîntem în 1939. Dacă un om trece examenul ăsta, poate fi repartizat într-un pluton de execuţie.“

Da, Willi îl cunoştea pe acest doctor. Iar ura sălbatică ce-l copleşise acum, îi dădea tăria să reziste. I se părea că toată viaţa văzuse în oamenii de felul lui Zoder, pe înţelepţii pămîntului. Un doctor e înţelept, spunea lumea, şi un doctor are o meserie care se sprijină pe milă. Dar în acea singură clipă din biroul lui Baumer, îi înţelesese pe toţi : pe medici, pe avocaţi şi pe profesori — şi pe cei din conducere care de felul lor erau înţelepţi şi plini de bunăvoinţă, făcuţi să guverneze — şi pe generalii pe care îi respectase întotdeauna şi legile cărora le dăduse ascultare — şi în momentul acela văzuse că totul era înşelăciune. Căci trăise sub cîrmuirea lor şi îi ascultase şi le urmase sfatul — numai pentru a sfîrşi acum în dezonoare şi ruină. Cu ani în urmă, circulase o glumă printre muncitorii de seama lui. Despre funcţionarul credincios care venea întotdeauna punctual la slujbă, care nu intra niciodată într-un sindicat, care nu făcea grevă, care accepta toate scăderile de salariu — totul în nădejdea că la vîrsta de şaizeci de ani va primi un ceas de aur drept răsplată pentru serviciile aduse. Iar apoi la miting, Willi Wegler îşi primise ceasul — Crucea de război a vătafilor de robi. Şi în biroul lui Baumer se recunoscuse, în sfîrşit, pe sine... îşi dăduse seama că el fusese şi mai prost şi mai jalnic şi mai caraghios decît lucrătorul acela cu ceasul de aur.

Dar Zoder îi trezise din nou acum ura. Il ridica dincolo de sete, dincolo de durerea tăioasă din pîntece. Da, viaţa lui fusese ridicolă. Şi avea să moară pentru această viaţă. Dar cel puţin le zvîrlise ceasul înapoi în obraz. Lasă-l pe Zoder să vină cu mutra lui urîtă. El, Willi Wegler, va tăcea. Certitudinea morţii îl va opri să vorbească. Nu-i mai era sete acum. Nu mai simţea durere. Simţea doar ură.

2

Ora 8 dimineața.

Baumer se așeză pe scaunul din fața biroului lui Zoder.

— *Heil Hitler!* spuse el răgușit.

— Bună dimineața, răspunse Zoder chicotind. Ceva oale sau cratițe vechi? Poate vreun ceas care nu merge sau o proteză dentară? Facem comerț cu de toate, domnule. Cele mai ridicate prețuri din oraș.

— Wegler e conștient?

— Tot atît de conștient ca și usciorul ușii. Vrei să încerc cu stricnină? Și începu să rîdă.

— Da.

Zoder sări de pe scaun și se îndreptă, prin spatele lui Baumer, spre o cămăruță în care era o chiuvetă, cîteva polițe pentru medicamente și instrumente, și un sterilizator.

— Doctore, vrei să-mi spui și mie de ce rîzi la aproape orice vorbă pe care o rostești? întrebă Baumer.

Zoder, care pescuia cu o pensă în sterilizator, se opri.

— N-aș putea să-ți spun. Chestie de obișnuință. Rînji în spatele lui Baumer. Bineînțeles, găsesc viața nemaipomenit de amuzantă.

— Într-adevăr?

Zoder așeză seringa pe un prosop.

— Ești mult prea serios, Baumer. Boala ta e, ca să spun așa, o încărcătură prea mare de idealuri. Fixă pistonul în cilindru, apoi introduse un ac lung. Idealurile îl apasă pe om, îl cocoșează. Aruncă repede o privire peste umăr.

Baumer răspunse obosit:

— Cine știe dacă le am? Eu nu mai știu. Pe vremuri, aveam capul plin de idealuri, dar acum e plin de probleme. Este ca și cum ai porni să vizitezi pe

cineva. Mergi atît de departe, încît nu mai ştii dacă nu cumva te-ai rătăcit. Aşa că mergi înainte. Nu-i oare aşa ?

— Exact, spuse Zoder vesel. Ce e un ideal ? Un ideal e o bomboană de ciocolată cu o problemă înăuntru. Se înapoie în cameră. Ţinea cu grijă seringa într-o mînă, sprijinind pistonul cu degetul mare. Mănînci bomboana, e dulce, dar în stomac rămîne ceva care nu se poate mistui. Ar trebui să fii cinic ca mine, Baumer. Desigur că cinicul e un laş. Îşi spală mîinile în privinţa vieţii. Un simplu spectator, cum s-ar spune. Ridică cu mîna liberă o fiolă cu gîtul retezat. Să-ţi dau cîteva picături de stricnină ? E amară la gust, dar îţi promit o sensibilitate mărită a pipăitului, a vederii şi a auzului.

Baumer zîmbi, strîmbîndu-se :

— Aş vrea să-mi poţi da ceva. Sînt sleit. Îmi sînt oasele obosite, zău aşa.

— Doctorul îţi prescrie odihnă. O călătorie pe Riviera, mult vin, soare şi ceva franţuzoaice. Desigur că asta ridică altă problemă. Ai putea să mi te întorci cu un sifilis.

— Eu ştiu ce aş vrea, spuse Baumer. Aş vrea să-mi pot opri procesul gîndirii. Aş vrea să fiu un soldat de rînd pe frontul de răsărit şi să-mi fac datoria. Să n-am nici o grijă... doar să ucid. Ai ucis vreodată pe cineva, Zoder ?

— Încă nu. Faţa urîtă a doctorului se schimonosi într-un rînjet.

— E o adevărată uşurare să ucizi. Am ucis în primii ani ai mişcării. Mi-a făcut mult bine. Brutalitatea îţi dă un fel de beţie. Un ostaş ştie că-şi face datoria. Nu e nevoie să mai ştie şi altceva. Se poate supune datoriei, ca o femeie care se supune în timpul actului sexual. Numai pe bărbat îl îngrijorează impotenţa. Femeii îi este indiferent. Îşi poate îndeplini funcţia şi moartă.

— Nu ştiu, spuse Zoder rîzînd. Aş vrea să încerc acum injecţia.

— La ce rezultat te aştepţi? întrebă Baumer, ridicîndu-se.

— Nu mă aştept la nimic. Nu fac decît să sper. Efectul stricninei diferă de la om la om. Depinde şi de starea pacientului. Sper că va produce o excitaţie a acţiunii cardiace, cît şi una a sistemului respirator, urmată de recăpătarea conştiinţei. Dar numai dacă se află încă în şoc. Dacă are o leziune craniană... Făcu un gest de neputinţă. Ei, mergem?

Baumer dădu din cap. O porniră tăcuţi de-a lungul coridorului, unul lîngă altul. În faţa uşii lui Wegler, Zoder spuse:

— Te rog să nu vorbeşti înăuntru. După ce-i fac injecţia, vreau să-i pot urmări bătăile inimii.

— Cît o să dureze pînă ce-şi revine?

— Nu prea mult — *dacă*-şi revine. Nu promit nimic.

Deschise uşa. Sora Wollweber şedea lîngă pat şi ştergea obrazul lui Wegler cu un prosop ud. Sări numaidecît în picioare, îşi şterse mîinile de halat (în ciuda recomandaţiilor de igienă ale doctorului) şi suflecă mîneca dreaptă a pijamalei lui Wegler. Apoi aduse o sticluţă de alcool şi puţină vată şi tamponă pielea.

— I se face o perfuzie cu ser fiziologic şi glucoză, îi şopti Zoder lui Baumer, arătînd către aparat. — Pentru a menţine nivelul lichidului din corp.

Baumer dădu din cap, fără nici un interes. Privea în jos spre Wegler, la faţa înfierbîntată, la buzele umflate, la pieptul lui uriaş, care se ridica şi cobora. Văzîndu-l din nou pe omul acesta, care cu douăzeci şi patru de ore înainte stătuse alături de el pe galerie, Baumer fu cuprins de o furie neputincioasă. Îi venea să-l lovească cu pumnii. Cum o fi avut neobrăzarea să primească Crucea de război!... Era îngrozitor. Cum te mai puteai încrede în vreun muncitor, cînd un om cu trecutul lui Wegler dădea la iveală o ură atît de neîmpăcată împotriva naţional-socialiştilor? Cine ştie cîţi alţii simţeau la fel? Da, munceau şi tăceau — dar nu puteai şti niciodată.

Il privi pe Zoder care se aplecase asupra brațului, strînsese vîna și apoi vîrîse acul înăuntru. Degetul mare al doctorului apăsa încet pe piston. După ce goli seringa, scoase binișor acul și se dădu un pas înapoi. Sora Wollweber se așeză lîngă Wegler și apăsă locul cu o bucățică de tifon. Rînjind și făcîndu-i lui Baumer semne, de parcă s-ar fi distrat grozav, Zoder scoase un stetoscop din buzunar. Trase un scaun de cealaltă parte a patului și se așeză.

„De-am avea puțin noroc!" își spuse Baumer. Scoase tabachera din buzunar și-l privi întrebător pe doctor. Zoder scutură cu putere din cap. Cu părere de rău, Baumer băgă tabachera înapoi și se apropie de pat; Zoder pusese stetoscopul pe pieptul lui Wegler. Arunca priviri pline de nădejde cînd spre Zoder, cînd pe fața lui Wegler. In ultimele ore, reușise să se convingă singur că Wegler era șeful elementelor opoziționiste din fabrică. Dacă ar putea stoarce acum adevărul din Wegler, ar avea posibilitatea să măture dintr-o dată tot gunoiul acesta criminal. De nu... cine știe ce s-ar mai putea întîmpla? Vor fi obligați să patruleze în fiecare noapte prin împrejurimi. Fapta lui Wegler ar putea fi repetată.

Trecu un minut. Două. Trei. Ceasul lui Baumer înaintase cu cinci minute. Zoder tot mai asculta, cu gura strîmbată într-un surîs batjocoritor — iar Baumer simțea că-și iese din fire. Wegler *trebuia* silit să vorbească. Atît timp cît tăcea...

Șase minute. Șapte. Opt.

Exact după ce trecuseră zece minute, Zoder se întoarse spre Baumer cu un zîmbet vesel.

— Noroc în dragoste, ghinion la sabotaj, spuse el tare. Nimic de făcut, Baumer. O foarte ușoară creștere în activitatea inimii... Dar omul nu reacționează. N-am reușit cu stricnină. De acum încolo, depindem de natură. Nu ne rămîne decît să așteptăm.

— Să așteptăm? Nu, eu n-am să aștept! izbucni Baumer. Scoase un briceag aurit din buzunarul ves-

tei. Dacă stricnina ta nu are efect, am eu un mijloc mai bun! Trase afară una din lame.

— Dumnezeule! strigă sora Wollweber îngrozită. *Herr* Baumer — ce vreţi să faceţi?

— Ieşi afară! îi spuse Baumer.

— O clipă. Zoder se sculă şi se aşeză între Baumer şi pat. Aici înăuntru eu dau ordine.

— *Ce?*

Mîinile lui Zoder, care-i spînzurau de-a lungul trupului, începură să tremure.

— Eu dau ordine aici, spuse el. N-ai să reuşeşti să-l aduci pe omul ăsta la cunoştinţă. Ai să-l omori. Aici, eu răspund. Te rog, Baumer. Numai cîteva ore şi s-ar putea să-şi recapete cunoştinţa.

— Tot aşa mi-ai spus şi astă-noapte, răspunse Baumer furios. De unde ştiu eu?

— N-ai de unde şti. Nu există nici o siguranţă. Dar dacă-l torturezi, îl omori. Asta e singura certitudine.

— Am s-o fac! E treaba mea.

— Orice se petrece în spital e treaba *mea,* strigă Zoder aproape fără nici o legătură. Nu vreau să mă trezesc în faţa Gestapoului cu zece medici care să depună împotriva mea. Vor spune că s-a pierdut prilejul de a ancheta un trădător, din pricină că n-am pus în aplicare nici cele mai elementare cunoştinţe medicale. Dacă ai de gînd să faci tîmpenia asta, nu te pot opri. Dar nu aici. Va trebui să aduci poliţia. Va trebui să-l scoţi din spital. Atunci o să cadă totul asupra ta, nu a mea.

— Dracu să te ia! exclamă Baumer. Bine, bine. Dădu desperat din umeri şi renunţă. Fie şi aşa! Anunţă-mă dacă-şi revine.

Ieşi din odaie cu umerii încovoiaţi.

Îngrozită, sora Wollweber şopti:

— Domnule doctor, avea într-adevăr de gînd să facă una ca asta?

Zoder nu răspunse. Mîinile îi tremurau încă ; sîngele îi pierise din obraz.

— Cum ar fi putut face un asemenea lucru ?

Un rînjet crud apăru încet pe fața lui Zoder.

— Hai, hai, spuse el, omul acesta e un trădător. Vrei să spui cumva că ți-e milă de el ?

— Nu, nu, desigur că nu, răspunse sora tulburată, dacă e un trădător... Dar totuși, nu e uman...

— Știi că-mi placi, spuse Zoder. Ce fel de germană ești dumneata ? În lagărele noastre de concentrare... acolo se știe cum trebuie să umbli cu trădătorii : bătăi cu biciul, țigări băgate în ochi, testicole strivite...

— Ce tot vorbiți ? îl întrerupse sora Wollwerber stăpînindu-și un țipăt. Să vă fie rușine să spuneți așa ceva. Germanii nu fac lucruri de astea !

Zoder rînji.

— De ce nu ? Dacă au de-a face cu trădători ? N-ai decît să-i întrebi pe băieții din S.S. !

Sora se holba la el. Fața ei plină și blajină trăda o adîncă tulburare.

— Îi poți lua din nou temperatura, soră. După aceea, mergi de-ți vezi de treburi. Nu-i nevoie să-ți mai bați capul cu el. Aflăm noi dacă se trezește, căci o să urle după apă.

Îi zîmbi și ieși. De îndată ce ajunse afară, zîmbetul îi dispăru de pe față și trupul i se frînse. Mergea de-a lungul coridorului de parcă ar fi avut lanțuri la picioare. Intră în biroul lui, se îndreptă spre camera alăturată și pătrunse în odăița de electroterapie. Pastorul Frisch stătea culcat pe masă. Se ridică numaidecît. Fiindcă Zoder tăcea, coborî de pe masă.

— Ei ? întrebă el.

Incet, fără să-l privească, Zoder răspunse :

— E în regulă. Se așeză, greoi. I-am injectat apă. Baumer habar n-a avut.

— A ! spuse Frisch. Il privi pe Zoder cu o sclipire în ochi.

Deodată, Zoder începu să plîngă. Şedea drept, muşcîndu-şi buzele şi lacrimi fierbinţi i se rostogoleau pe obraji.

— Nu mi-am ajutat fiica, spuse el cu o voce chinuită. L-am ajutat pe Wegler, dar pe propria mea fiică, nu. Am lăsat-o să moară nenorocită... nenorocită.

— Nu poţi îndrepta nimic, murmură Frisch. Acum şi-a găsit liniştea.

— Da, spuse Zoder, cu glasul înecat de lacrimi, dar n-am ajutat-o. Iar eu nu mi-am găsit liniştea.

— Nu, spuse Frisch, nu ţi-ai găsit-o. Ştiu asta. Se aplecă spre dînsul şi-l sărută. Ştiu că n-ai găsit-o.

3

Ora 8,15 dimineaţa.

În timp ce intra, în urma lui Zimmel, în biroul comisarului Kehr, Berthe Lingg îşi desfăcu şalul şi se sili să zîmbească. În sinea ei tremura de frică şi genunchii i se muiaseră de parc-ar fi fost de gumă. În orele care trecuseră de la primul ei interogatoriu, îşi examinase cu înfrigurare situaţia. Ştia că apărarea ei se bizuia pe faptul că dînsa fusese aceea care chemase santinelele din S.S. Dar, pe de altă parte, îl minţise pe Kehr în privinţa patriotismului lui Willi. Fusese nevoită s-o facă din spirit de conservare. Dacă ar fi recunoscut că Willi dăduse dovadă de atitudine potrivnică guvernului, ar fi urmat îndată întrebarea: „Şi de ce n-ai raportat acest lucru, *Frau* Lingg?" Nu-i rămăsese decît să mintă şi să ascundă — iar acum era speriată. Cine ştie ce e în stare să descopere un detectiv? Poate că a şi vorbit între timp cu Willi. Dacă o făcuse şi dacă ştia acum destule de la Willi,

dînsa ar fi într-o situaţie îngrozitoare. Ar putea s-o pedepsească luîndu-i gospodăria, sau Dumnezeu ştie ce. Trebuia să tăgăduiască cu orice chip că ar fi avut cunoştinţă de ideile trădătoare ale lui Willi. Acesta era planul de care avea să se ţină... Dar cînd îl văzu pe comisar ridicîndu-şi privirea din hîrtii şi uitîndu-se la ea zîmbind, inima începu să-i bată. „Dracu să-i ia pe bărbaţi cu zîmbetele astea ale lor", gîndi ea. „Acum îţi zîmbesc şi peste o clipă te înşală!"

— Bună dimineaţa, *Frau* Lingg, spuse Kehr, sărind de pe scaun şi venind în întîmpinarea ei. Îi întinse mîna ca unui vechi prieten. În acelaşi timp îi făcu semn lui Zimmel să iasă din cameră.

— Bună dimineaţa, *Herr Kommissar,* murmură Berthe. *Heil Hitler.* Încerca să surîdă cît mai prietenos.

— Trebuie să recunosc că după atîţia bărbaţi, e o adevărată plăcere să vezi o femeie drăguţă, *Frau* Lingg. Îi ţinea mîna, deşi dînsa încerca să şi-o tragă înapoi, şi i-o mîngîia cu degetul lui gros şi umed. Dar mi se pare c-ai plîns, nu-i aşa?

— O... puţin, spuse Berthe. Fusese pregătită pentru întrebare. În timp ce-l urma pe S.S.-istul Blumel spre maşină, aruncase o ultimă privire în oglindă şi-şi văzuse pleoapele roşii şi umflate. Sînt cam nervoasă, *Herr Kommissar.* Cu zăpăceala asta... oricine şi-ar pierde firea.

— Desigur, desigur, răspunse el cu bunăvoinţă. Îi lăsă, în sfîrşit, mîna şi aşeză un scaun lîngă al lui. Ne te voi ţine mult, *Frau* Lingg.

Berthe şedea ţeapănă, netezindu-şi şalul din poală, în timp ce Kehr îşi răsfoia carnetul negru. Privirea ei era îndreptată spre o gaură din perete, ceva mai sus de umărul lui. „Dacă îi plac, n-o să fie aşa de greu", gîndi ea mulţumită. Îşi amintea cuvintele lui de la prima întîlnire: spusese că e holtei. Cunoştea destul de bine bărbaţii ca să ştie că atunci cînd unul se grăbeşte să afirme că e neînsurat, înseamnă că

nu-i adevărat. Intenţia lui Kehr era limpede şi ea nu vedea de ce l-ar fi respins în clipa aceea. Dar îndată ce cazul va fi rezolvat, avea să-l trimită la plimbare cu poveştile lui despre holtei. Doar nu era o iapă gata să meargă după orice armăsar care trece. De altfel, cu cît te ţii mai departe de poliţie, cu atît mai bine. Asta o ştie orice ţăran.

— Ei, *Frau* Lingg, spuse Kehr, e vorba de polonezul ăsta al dumitale, Bironski... spuneai aseară că Wegler n-a avut nici un fel de legătură cu el ?

— Nici n-a avut, domnule comisar.

— De unde eşti atît de sigură ?

— Pot s-o dovedesc, răspunse ea, sigură de sine. Willi a aprins focul noaptea trecută. Pe polonez l-am adus acasă numai cu o seară înainte. *Ortsbauernführer*-ul Rosenhart era cu mine. L-am încuiat împreună în şură. Iar în ziua următoare Willi a fost tot timpul la fabrică. Cum putea, deci, să aibă de-a face cu polonezul ?

— Dînsul spune că Wegler a vorbit cu el chiar în prima noapte.

— Polonezul minte. Cine poate crede un polonez ? Willi nici nu l-a văzut. Asta ştiu precis.

— Wegler a stat la dumneata toată noaptea aceea ?

— Nu, domnule comisar. A plecat... puţin timp după ce-l adusesem pe polonez.

Kehr o privi în tăcere cîteva clipe. Apoi spuse :

— Ce părere avea Wegler despre faptul că ai cumpărat un polonez ?

— Ce părere ? Vocea îi deveni puţin stridentă. El... ce părere putea să aibă ?

— Dumneata spuneai că se simţea vinovat din cauza polonezului.

— Da... dar asta a spus-o abia seara trecută, nu în prima seară.

— Înţeleg. Kehr îşi scărpină mustaţa şi stătu puţin pe gînduri. Răspunsurile Berthei îl mulţumeau logic, dar nu-i miroseau bine, cum avea el obiceiul să

spună. Ochii ei negri care erau în acelaşi timp şi frumoşi şi prefăcuţi, continuau să-l tulbure. Totuşi nu avea nici un motiv temeinic de bănuială. La urma urmei, ea salvase fabrica.

— Aşadar, *Frau* Lingg, nu ştii că în seara în care l-ai cumpărat pe polonez, Wegler a vorbit cu el şi i-a oferit să-l ajute să evadeze ?

— Nu, răspunse ea uimită. E cu neputinţă. Cine a spus asta ?

— Polonezul.

— *Ach*... dumneavoastră credeţi ce spune un polonez ? V-am spus doar că era încuiat în hambar.

— Polonezul spune că Wegler a vorbit cu el printr-o ferestruică... Nu... Işi consultă carnetul. O răsuflătoare din perete.

Exista vreuna prin care ar fi putut vorbi ?

— Păi... da, domnule comisar.

Berthe îşi aminti deodată ceva. Chibzui dacă ar fi bine să spună sau nu.

— Ei ? întrebă Kehr, care-i observase şovăiala.

— Îmi amintesc... nu m-am gîndit la asta înainte... că ieri dimineaţă am găsit găleata de la fîntînă lîngă şură. Am crezut că s-au jucat niscaiva copii, tăind funia şi aruncînd găleata în glumă. Dar e drept că dacă Willi s-a urcat pe găleată... e un bărbat înalt... Da, cred că putea să vorbească prin răsuflătoare.

— Ascultă, spuse Kehr agitat, eşti sigură de asta de povestea cu găleata ? Eşti sigură că nu era şi înainte lîngă şură ?

— Sînt sigură !

— Era *întotdeauna* legată cu o funie ?

— Da, domnule comisar.

— Şi zici că funia era tăiată ?

— Da, domnule comisar. Şuviţele erau toate rupte. Îmi amintesc bine, fiindcă le-am înnodat iar.

Kehr se sprijini de spătar şi închise ochii. Îi venea să scoată un strigăt de triumf. Teoria lui despre nebunia lui Wegler nu mai era o simplă presupunere.

N-are decît să turbeze Baumer — el, Kehr, avea acum o bază pentru expunerea lui către comandament.

— Ascultă, spuse el, privind-o grav pe Berthe, ceea ce mi-ai spus despre găleata de la fîntînă e mai important decît îţi dai seama. Polonezul mi-a istorisit o poveste pe care n-o cred. Pretinde că Wegler i-a oferit să-l ajute să fugă... că i-a oferit bani, haine şi chiar propriile lui acte. Asta e ridicol din toate punctele de vedere. De ce n-ar încerca un polonez să fugă, dacă i se dă asemenea prilej ? Înseamnă că, probabil, nici nu i s-a făcut o astfel de propunere şi c-a încercat doar să-mi cîştige bunăvoinţa, născocind toată povestea. Iar dacă privim lucrurile din punctul de vedere al lui Wegler, de ce să vrea un german să ajute un polonez pe care nici nu-l cunoaşte ? Bironski spune că lui Wegler îi era milă de el. E de necrezut. Cine dă unui străin propriile sale acte de identitate ? Care om *teafăr ?* Ei, *Frau* Lingg, iată răspunsul nostru. Şi tocmai aici avem nevoie de mărturia dumitale. De un lucru putem fi siguri acum : că Wegler a vorbit cu polonezul. Dacă a spus într-adevăr ceea ce susţine acesta — şi nu-mi vine a crede — atunci era nebun. Dacă a spus altceva, era tot atît de nebun. Numai nebunia poate face legătura dintre trecutul patriotic al lui Wegler şi povestea asta absurdă. Orice motiv ar fi avut Wegler de a vorbi cu polonezul, nu putea fi un motiv normal, de om în toate minţile... Aşadar, spune-mi, te rog : eşti gata să apari în faţa tribunalului şi să repeţi declaraţia despre găleată ? Căci tribunalul n-ar da crezare unui polonez, pe cînd dumitale, da.

— Da, domnule comisar. V-am spus adevărul curat, răspunse Berthe hotărîtă.

Kehr începu să rîdă de mulţumire. Îi străluceau ochii la gîndul celor ce avea să-i spună acum lui Baumer.

— Spune-mi, îți amintești oare de ceva — indiferent ce — care să te facă să crezi că Wegler ar fi fost nebun?

Fața Berthei se înroși de mînie.

— Da! izbucni ea. În momentul acela, sentimentul de a fi fost trădată o copleșea, lăsînd în umbră orice altceva. A încercat să mă omoare. A fugit după mine cu o furcă — după mine, propria lui logodnică. Păi, sigur că trebuie să fi fost nebun. Da, asta este! Acum înțeleg.

— Ce înțelegi?

— Acum înțeleg cum a putut un bărbat pe care-l cunoșteam atît de bine... pe care-l iubeam, criminalul... cum a putut să facă un lucru ca ăsta. Cînd un om cinstit devine deodată un trădător — ce altceva mai poți înțelege? A înnebunit din senin, asta este. Acum totul e limpede.

— Și înainte n-ai observat nimic, nici un semn de nemulțumire politică?

— Nu, domnule comisar, minți ea. Niciodată. Doar l-aș fi raportat numaidecît.

Kehr rîse înfundat.

— Bine, bine, spuse el mulțumit. Asta se potrivește și cu decorarea lui. Mi-ai fost de mare ajutor, *Frau* Lingg. Îți sînt cît se poate de recunoscător.

— El e... tot inconștient? întrebă Berthe nervoasă.

— Da.

Femeia scoase un suspin de ușurare.

Deodată Kehr pocni din degete.

— Vreau să încerc ceva. Ascultă: ești sigură că Wegler te iubea, nu-i așa? Nu crezi că s-ar putea să te fi mințit în tot timpul acesta, numai ca să aibă prilejul de a comite actul de sabotaj!

Berthe căscă gura, de parcă ar fi lovit-o.

— O, nu, domnule comisar, răspunse ea apăsat. Nu. El era... zău că era un bărbat bun. Cu siguranță că trebuie să fi înnebunit.

— Atunci am să-ți cer să faci ceva pentru mine, *Frau* Lingg. Vreau să te duci la Wegler.

Obrazul Berthei se albi ca varul.

— La el?

— Uneori, dragostea reuşeşte mai uşor ca medicina. Wegler e inconştient. Cine ştie dacă nebunia lui nu era trecătoare? Poate că împuşcarea — şocul, adică — să-l fi făcut să-şi recapete minţile. Merită încercarea. Dacă-i vorbeşti şi-ţi aude vocea, cine ştie? Trebuie încercat.

— O, nu, nu-mi cereţi asta, îl rugă ea.

— Ba eu stăruiesc. De ce nu vrei să-l vezi?

— Eu... să mă duc acolo... mi-e frică, strigă ea, căutînd o explicaţie.

— Frică de ce?

— Ar putea să mă omoare.

— Prostii. E în pat... grav rănit.

— N-are a face. Dumneavoastră nu-l cunoaşteţi. E voinic cît trei bărbaţi la un loc. Chiar rănit, dacă pune mîna pe mine... poate că e încă nebun, ce ştiţi dumneavoastră?

— Hai, linişteşte-te, spuse Kehr prietenos. Nu fi proastă. Trimit un om cu dumneata. O să stea în faţa uşii ca să nu fie văzut de Wegler, iar dumneata ai să fii în siguranţă. De fapt, aş putea paria o sută la unu că Wegler nici nu se va trezi. Nu, *Frau* Lingg, trebuie să-mi faci şi acest ultim serviciu. De la spital poţi pleca de-a dreptul acasă. Sînt sigur că nu va fi nevoie să te mai plictisesc. Cazul se apropie de sfîrşit.

Berthe tăcea. Îi venea rău la gîndul că avea să-l mai vadă pe Willi.

— Fă-mi acest mic hatîr şi-ţi voi face şi eu unul, *Frau* Lingg. Se sculă zîmbind de pe scaun şi se sprijini de birou, aproape de dînsa. Ţi l-am şi făcut, adică. Din prietenie pentru dumneata.

Berthe îşi feri privirea.

Vocea lui Kehr se făcu mieroasă:

— Azi-dimineaţă am avut o vizită... *Frau* Anna Mahnke, şefa ocrotirii sociale.

Berthe simţi că înţepeneşte.

— Mi-a adus nişte informaţii neplăcute despre dumneata...

— Eu...

— Te rog, o întrerupse Kehr surîzător. Fii liniştită... Informaţia doamnei Mahnke era... era destul de gravă. Se încruntă. La început nici n-am ştiut ce să-i spun.

Berthe şedea nemişcată. Buzele-i erau albe, iar mîinile frămîntau şalul.

— Dar după aceea m-am gîndit: „Cum să las o femeie cumsecade şi drăguţă ca *Frau* Lingg, să aibă neplăceri cu partidul? Chiar dacă a făcut reflecţii lipsite de respect despre Führer..."

— Eu... Berthe se ridică pe jumătate de pe scaun.

— Te rog! spuse Kehr cu severitate. În orice caz, am aranjat totul în privinţa dumitale, *Frau* Lingg. *Frau* Mahnke a părăsit biroul meu promiţînd că nu va spune nimănui nici un cuvînt. Şi o să-şi ţină promisiunea, pentru că ştie acum că *Frau* Lingg are un prieten sus-pus la Gestapo. Kehr zîmbi binevoitor. Iată, spuse el, punîndu-i uşor mîna pe umăr, ţi-am făcut un adevărat serviciu, nu-i aşa?

— Da, şopti ea recunoscătoare.

— Sînt un om bun. Însăşi firea mea mă sileşte să apăr o femeie încîntătoare ca dumneata. Îi strînse puţin braţul.

— Vă mulţumesc, murmură ea, stînd ţeapănă şi uitîndu-se peste umărul lui, la gaura din perete. Cine ştie ce poate face bîrfeala?

— Da, răspunse el. Cine ştie? Îndrăzneţ, simţind cum ii creşte dorinţa în faţa acestei cuceriri sigure, începu să-i mîngîie uşor părul. Eşti într-adevăr o femeie foarte drăguţă, *Frau* Lingg! Am înţelegere pentru toate încercările prin cîte ai trecut. Poate că ţi-ar face plăcere dacă aş trece pe la dumneata, după ce cazul va fi lichidat? Poate în vreuna din serile viitoare? Am putea bea o cafea împreună şi sta puţin de vorbă.

— Ar fi... foarte plăcut, răspunse ea.

— Bravo, spuse el încîntat, minunat. Nici nu știi cu cîtă nerăbdare am să aștept. Își luă cu greu mîna de pe părul ei. Acum, mai sînt cîteva amănunte. Vocea îi deveni aspră. Fără îndoială că moralul muncitorilor ar scădea, dacă ar afla că Wegler a sabotat. De aceea nu trebuie să spui asta nimănui. Li se va aduce la cunoștință că Wegler e bolnav.

Berthe dădu din cap.

— Vei auzi, de asemenea, că polonezul dumitale... cum îl cheamă ? A, da, Bironski — a comis actul de sabotaj. De fapt, a și fost arestat.

— Dar... dar n-a făcut-o el.

Kehr tăcea.

— Dar...

— Poate că ar fi mai bine dacă ai uita să pui întrebări, *Frau* Lingg. Polonezul a comis actul de sabotaj. Așa trebuie să răspunzi oricui te-ar întreba.

— Și eu rămîn fără polonez, nu-i așa ? întrebă ea cu amărăciune. După ce am dat șaptesprezece mărci pe el !

— Sînt sigur că vei primi altul în loc, spuse Kehr. Mîzgăli iar ceva în carnet. Am să vorbesc cu Baumer despre asta. Zimbi. Vezi cîtă grijă am de dumneata, *Frau* Lingg ?

— Vă mulțumesc.

— Ei, hai să-l chemăm acum pe Zimmel. Te duci cu el la spital.

Berthe se sculă în picioare. Kehr o măsură cu o privire mulțumită și triumfătoare.

— Dacă Wegler se trezește, vin și eu numaidecît. De nu, ne vedem într-una din serile viitoare, nu-i așa ?

Berthe dădu din cap, zîmbindu-i și dînsa cu o îndrăzneală neașteptată.

— Îmi va face plăcere, spuse ea — și adăugă în sinea ei, „bestie ce ești“ !

Kehr îi puse mîna pe braț.

— Dă-mi voie să te conduc pînă la ușă, *Frau* Lingg.

4

Ora 8,30 dimineaţa.

Aspectul fabricii se transforma acum cu repeziciune. Atît pămîntul bătătorit din jurul clădirilor, cît şi pajiştea din preajma pădurii, se prefăceau într-un şir nesfîrşit de şanţuri. Oamenii săpau mînaţi de teamă, folosind cele mai ciudate unelte pe care le puteau găsi în fabrică sau prin împrejurimi. Sub conducerea căpitanului Schnitter, miile de muncitori fuseseră împărţite în trei detaşamente. Fiecare detaşament lucra timp de zece minute într-un ritm infernal; apoi, cînd fluiera contramaistrul, îşi aruncau uneltele şi ieşeau din şanţ ca să se odihnească, în timp ce al doilea detaşament le lua locul. Nu fusese nevoie să li se explice situaţia. De îndată ce se aflase că ambele echipe ale fabricii au fost puse să sape, toţi îşi dădură seama că nu mai era vorba de o măsură de precauţie. Acum era URGENŢĂ... PRIMEJDIE... Era ameninţarea Düsseldorf-ului, atacul fulger asupra Coloniei... Mulţi din ei o simţeau în fiorii care le treceau prin spate. Oamenii care lucrau, săpau cu înverşunare, cu gurile căscate, gîfîind; ştiau cită însemnătate are adîncimea şanţului. Iar cei care se odihneau, îşi răsuceau ţigară după ţigară, uitînd că a doua zi îi va chinui lipsa tutunului. Fumau şi se măsurau unii pe alţii cu priviri încordate; îşi povesteau glume nesărate de care nimeni nu mai rîdea; şi-şi dădeau spaima pe faţă.

— Fir-ar al dracului să fie! Timp de şapte luni am trăit aici ca ploşniţele în lemn, spuse Hoiseler pastorului Frisch, în timp ce stăteau întinşi pe burtă, odihnindu-se. Ştii ce i-aş face lui Wegler dacă aş putea? Nu l-aş spînzura. Asta e prea uşor. Aş găsi eu vreun mijloc care să-l facă să sufere. Faţa lui negricioasă şi posacă era schimonosită de răutate.

Frisch îi făcu cu ochiul lui Keller, care zăcea mai la o parte, gîfîind istovit, deşi detaşamentul lor se odihnea de aproape zece minute. Era o muncă grea pentru Keller, care suferea de o boală de inimă.

— Ştii unde mi-ar plăcea să fiu acum? întrebă Frisch. În Grecia. Tu n-ai vrea, Fritz?

Keller zîmbi la auzul glumei răsuflate şi-şi şterse fruntea.

— Aţi auzit! Pînă deseară şanţurile trebuie să aibă o adîncime de un stat de om, spuse bătrînul Rufke. Fusese scutit de săpat din pricina vîrstei lui, dar ajuta la căratul apei. Asta înseamnă că la noapte ne trăsneşte.

— Ţine-ţi gura, zise Hoiseler nervos. N-are nici o importanţă ceea ce spui tu... Arde-l-ar focul pe Wegler! Trăieşte cu noi de...

— Termină o dată cu discuţia asta despre Wegler, spuse Keller răsuflînd anevoie. N-aţi auzit ce-a spus comisarul?

— Dar nu ne aude nimeni.

— Închide-ţi totuşi pliscul.

— Polonezul e de vină, spuse Rufke cu convingere. Face parte din serviciul de spionaj britanic. I-a oferit lui Wegler o groază de bani... de aceea a comis Wegler actul de sabotaj.

Weiner, care stătuse întins pe spate, cu ochii închişi, se întoarse deodată.

— Ce-ai spus? întrebă el. De unde ştii că i-a oferit lui Willi bani?

— Prin deducţie logică, răspunse Rufke. Ce altă explicaţie s-ar putea găsi? Am ghicit imediat ce ne-a povestit comisarul.

Weiner mormăi ceva, cu vădit dispreţ, şi se răsuci din nou pe spate.

„Ei, îşi spuse Frisch, „acum ai vorbit a doua oară în douăzeci şi patru de ore, mormăitule. Prima dată, a fost atunci cînd Rufke s-a legat de catolici. Nu ţi-a plăcut. Şi acum din nou. Asta e vorbărie multă la tine. Pe cuvîntul meu, cred că afacerea Wegler te-a

cam pus în mişcare!“ Privi spre prietenul lui Weiner, Eggert, care şedea mai la o parte şi trăgea dintr-o pipă stinsă, urmărind lucrătorii din tranşee. „Dar cu tine ce se petrece? Nu cumva se mişcă şi în tine ceva?“

Se auzi fluierul. Muncitorii ieşiseră din şanţuri cu feţele lucind de sudoare. Detaşamentul următor sări în picioare.

— Nu mai avem decît zece minute de odihnă, spuse Keller. Mie îmi vine tare greu. Dacă l-au scutit pe Pelz fiindcă are un singur braţ...

— Uite, îl întrerupse bătrînul Rufke, ce-i aia?

Arătă cu degetul.

— Unde?

— Acolo printre copaci.

La vreo douăzeci de metri, formînd un unghi faţă de ei, venea un grup de oameni. În cap mergea un S.S.-ist cu o puşcă automată pregătită de tragere, apoi tînărul Latzelburger tîrînd de o frînghie un om în cătuşe, iar în urma lor, alt S.S.-ist înarmat. Prizonierul era Ştefan Bironski.

Rufke scoase o înjurătură murdară.

— Asta-i polonezul cu sabotajul! strigă el. Sînt gata să pun rămăşag. Alergă spre grupul care înainta încet. Ceilalţi, care săriseră în picioare la cuvintele lui, îl urmară la fel de curioşi. Cînd ajunseră lîngă grup, şiruri de oameni se apropiau din toate părţile.

— Ce se petrece aici? strigă un muncitor către S.S.-işti.

— Faceţi loc, răspunse Latzelburger. Ei, băieţi — vreţi să ştiţi de ce săpaţi adăposturi antiaeriene? Ticălosul ăsta e de vină. A aprins un foc într-o fîneaţă — un semnal pentru avioanele britanice.

Un strigăt deznădăjduit izbucni din gîtul sugrumat de funie a lui Bironski.

— N-am făcut eu! E o greşeală, aşa să-mi ajute Dumnezeu! Altul a...

Latzelburgher se întoarse şi-l plesni cu latul palmei peste obraz. Polonezul se împletici şi făcu un pas

înapoi — numai pentru a primi o lovitură grea pe umăr. S.S.-istul îl izbise cu patul puştii. Bironski căzu în genunchi. Începuse să-i curgă sînge dintr-o nară şi din colţul gurii. Urechea lui dreaptă, umflată şi de trei ori mai mare ca una normală, arăta ca o ceapă.

— Nu ţi-am spus să-ţi ţii gura ? îl întrebă Latzelburger furios. Îl lovi cu cizma în coaste. Scoală-te, că-ţi rup gîtul, blestematule ! Trase frînghia, în timp ce Bironski se străduia să se ridice.

— Am să te omor, ticălosule, zbieră deodată Hoiseler. Alergă spre prizonier cu pumnul strîns.

— Cară-te, ordonă Latzelburger sărind între dînşii. E în stare de arest. Va fi judecat.

— Am să-l omor. Am să-l sfîşii în bucăţi, zbiera Hoiseler.

— N-ai grijă, o să primească ceea ce merită. Faceţi loc, strigă Latzelburger către muncitorii care murmurau. Maxilarul lui, de buldog era repezit înainte. Exercitarea autorităţii părea să-i facă o vădită plăcere.

Bătrînul Rufke ridică mîna în care ţinea un bulgăre de pămînt. Îl lovi pe prizonier drept în faţă şi izbucni într-un urlet de bucurie.

— Aţi văzut ? strigă el. Aţi văzut ce am făcut ?

— Ia vedeţi-vă de treabă ! se răsti Latzelburger care observase mai mulţi lucrători aplecîndu-se după pietre. Primul care mai aruncă ceva, va fi arestat... Acum căraţi-vă !

Cu sufletul îndurerat, cuprins de greaţă, Frisch privea în urma grupului care se îndepărta... privea şi la muncitorii care urmăreau scena, la feţele umflate şi furioase ale celor de teapa lui Hoiseler, la feţele împietrite şi absente ale celor de soiul lui Weiner. Apoi făcu deodată stînga împrejur şi alergă spre şanţul lui.

— *Herr* Bednarick, spuse el apropiindu-se de şeful lui.

— Ce se întîmplă acolo ? îl întrerupse Bednarick curios.

— Un polonez. Se spune că a comis un act de sabotaj. A semnalizat englezilor.

— A, de aceea trebuie noi să... I-auzi, porcul, izbucni el. Ar trebui să-l lege şi să-l lase pradă ciorilor.

— Domnule Bednarick, spuse Frisch. Vă rog să mă învoiţi pentru cîteva minute. Trebuie să mă duc la closet.

— Ascultă, pastore, spuse contramaistrul îmbufnat, ce înseamnă asta ? Nu-mi place sistemul tău. Mereu trebuie să te duci la closet, în timpul orelor de lucru. Asta e o şmecherie veche. Prea mă crezi prost.

— Zău, domnule Bednarick, nu-i nici o şmecherie, răspunse Fritsch smerit. Cunoaşteţi doar boala mea. Chiar azi-dimineaţă mi s-a făcut un tratament. Il puteţi întreba şi pe doctorul Zoder. De fiecare dată cînd..

— Bine, bine, nu mă interesează maţele tale, rîse Bednarick. Dar bagă de seamă, am să te aştept. Prezintă-te îndată ce te întorci.

— Da, domnule Bednarick, spuse Frisch recunoscător. Trebuie să mă duc la baracă să-mi iau o doctorie şi apoi...

— Pariez că e totuşi o blenoragie, spuse Bednarick vesel. Of, voi pastorii ! Intr-un sfert de oră, să fii înapoi.

— Sînt sigur c-o să dureze ceva mai mult, spuse Frisch. Avea o nevoie de o jumătate de oră ca să-şi aducă planul la îndeplinire.

— Bine. E în regulă.

Frisch o luă la goană. Bednarick îşi privi ceasul şi duse fluierul la gură. Fluieră de două ori.

— Daţi-i drumul, strigă el, nu sîntem în excursie ! Detaşamentele de lucru se schimbară.

Capitolul XVI

Ora 8,45 dimineața.

Pocnind din călcîie, *S.S.-Unterführer*-ul Zimmel luă poziție de drepți și spuse:

— *Heil Hitler!*

— *Heil Hitler,* răspunse doctorul Zoder.

Zimmel îi întinse ordinul scris al *Gestapokommissar*-ului Kehr, care fusese contrasemnat de Baumer. Zoder aruncă o privire asupra hîrtiei și mormăi:

— Foarte bine, dar e absurd. Apoi ridică ochii spre Berthe. Ea își feri privirea. Mușcîndu-și buzele, își strînse șalul în jurul umerilor.

— Haideți, spuse doctorul.

Il urmară de-a lungul coridorului. In fața ușii lui Wegler, Zimmel spuse respectuos:

— Domnule doctor, dînsa trebuie să intre singură.

Zoder dădu din cap.

— Poți să-i vorbești cît vrei, îi spuse el Berthei, dar n-ai voie să-l scuturi sau să-i faci ceva ca să se trezească. Deschise încetișor ușa. Berthe păli. Trase adînc aerul în piept și intră în odaie.

Perdelele erau coborîte. Tiptil, în vîrful picioarelor, Berthe se apropie de pat. Desluși conturul trupului lui Willi sub pătură... apoi îi zări fața.

Capul zăcea întors spre perete. Dar chiar și din profil, Berthe văzu umbra morții care-l învăluia: roșeața nefirească, buzele umflate, scobitura cada-

verică dintre cele două maxilare. Î se strînse inima de durere. Pe drumul de la clădirea administrației și pînă aici, ascultase cuvintele de laudă ale lui Zimmel în legătură cu eroismul ei și îi venise ușor să se gîndească mai curînd la trădarea lui Willi, decît la a ei. Dar acum, văzînd trupul lui voinic care zăcea atît de neputincios, avînd din nou în minte imaginea groaznică a capului culcat pe butuc și a securii strălucitoare care se prăvălea, ar fi vrut să-și acopere ochii și să fugă din cameră. Acum simțea din nou povara propriei ei vini. Se prăbuși pe scaunul de lîngă pat și izbucni în lacrimi, uitînd de Zimmel care stătea în fața ușii și o putea auzi.

Willi își dădu numaidecît seama că era Berthe. Cînd auzise ușa deschizîndu-se, crezuse că e doctorul sau infirmiera. Se pregătise sufletește, așa cum făcea ori de cîte ori intrau ei în odaie, și își încordase nervii în așteptare. Gîndul că era Berthe — o recunoscuse după plîns — îl zdruncină adînc. Nu voia ca ea să plîngă sau să fie nefericită. Ura pe care o simțise împotriva ei se topise aproape. Ar fi vrut să-i întindă mîna, să-i mîngîie părul și să-i spună: „Berthe, draga mea, nu plînge... Acum îmi pare atît de rău că porți copilul meu, Berthe!"

Berthe căzu în genunchi lîngă patul lui. Începu să-i vorbească în șoaptă. Glasul îi era înecat de simțămîntul de vinovăție și suna jalnic în ruga lui fierbinte:

— Willi, Willi, spunea ea. Willi, sărmanul, bunul meu Willi.

Degetele lui Willi se înfipseră în saltea. Îi simți deodată buzele pe mînă, pe mîna care era legată de pat. Apoi simți pe piele lacrimi fierbinți. Gemu fără să-și dea seama și capul i se întoarse spre dînsa. Era copleșit de milă față de el însuși, gîndindu-se la tot ce pierduse prin pierderea Berthei. De ce comisese oare asemenea nebunie? Își zvîrlise viața ca un idiot, luase viitorul lor frumos și îngemănat și-l nimicise cu bună știință.

— Sărmanul de tine, murmură Berthe, suferi, dragul meu, te chinuieşti! Plîngea amarnic. Willi, tu nu mă poţi auzi, dar poate că mă va auzi Dumnezeu. Te iubesc, Willi. Aş vrea să mor pentru ceea ce ţi-am făcut. Îi acoperi mîna cu sărutări. Dacă aş putea să desfac măcar ceea ce am făcut, Willi. Dacă s-ar întoarce din nou seara de ieri.

Printre pleoapele abia întredeschise, Willi se uită la ea. O auzi spunînd:

— Dar de ce ai făcut-o, Willi? Ce rost avea? Trebuie să-ţi fi pierdut minţile.

O auzi spunînd cuvintele acestea şi în acelaşi timp văzu puloverul pe care-l purta — puloverul franţuzoaicei, despre care spusese că l-a ars.

Willi închise ochii. O silă care depăşea amărăciunea îi străbătu vinele. Dragostea pe care o simţise pentru dînsa se prefăcu deodată în dispreţ adînc. Îşi aminti de cele petrecute între ei cu o noapte înainte, şi gîndi mînios: „Ar fi trebuit să te omor înainte ca tu să mă trădezi; eşti putredă ca şi toţi ceilalţi. Pînă şi dragostea ta e ieftină!“

Berthe conteni din plîns. Îşi suflă nasul şi se aşeză din nou pe scaun.

— Willi, Willi, şopti ea. Apoi amuţi. Privea la chipul lui suferind şi-şi spunea: „Dacă aş putea desface totul. De ce a trebuit să se sfîrşească aşa? De ce, Dumnezeule?“

În seara în care se certaseră din pricina prizonierului, atunci cînd Willi plecase fără un cuvînt, neînduplecat, Berthe luase o hotărîre dureroasă: Willi trebuia să cedeze în privinţa polonezului, altfel nu se va mărita cu el. Îşi spusese, cu inima grea, că ştia prea multe despre bărbaţi pentru a mai fi orbită de dragoste. În treizeci şi şase de ani văzuse destule în mica ei lume. Văzuse bărbaţi beţivi, care se ruşinau uneori de năravul lor, dar care continuau totuşi să bea. Fie că nevestele lor îi iubeau, îi mîngîiau sau îi dispreţuiau, dînşii beau mai departe şi

viaţa femeilor era un iad. Cu Willi nu era acelaşi lucru, îşi spusese dînsa în noaptea aceea. O căsnicie bună va fi cu neputinţă, dacă Willi nu izgonea diavolii care-l chinuiau. Cearta din pricina polonezului fusese curată nebunie. S-ar fi putut certa tot atît de bine din pricina raţiilor de carne sau a tălpilor de lemn de la pantofii ei. Viaţa e întotdeauna grea; fusese grea şi pe vremea cînd ea era copil, iar acum era şi mai grea. Şi viaţa ridica întotdeauna probleme neplăcute. Ea nu-şi găsise niciodată mulţumirea, decît închizînd ochii la tot ce era rău şi deschizîndu-şi inima la bine. Iar atît timp cît Willi nu va învăţa acest lucru, căsnicia lor n-avea să fie fericită.

În seara următoare, Berthe aşteptase neliniştită sosirea lui Willi, sperînd că-i va auzi fluieratul la ora obişnuită. După un ceas de singurătate îşi pierdu răbdarea şi începu să plîngă. Inima o împingea să-l caute la fabrică, dar mintea se împotrivea. Îi spunea că cearta lor fusese prea gravă pentru asta. „O să vină mîine seară", îşi spuse ea.

Se dezbrăcă şi se culcă. Dar deşi era istovită, nu fu chip să adoarmă. Se sucea pe o parte şi pe alta, iar la cîteva minute se ridica, sprijinindu-se în cot, ca să se uite la deşteptătorul vechi de pe masă. Din cînd în cînd, mintea îi era furată de aceeaşi închipuire: se făcea că adormise şi acum o trezeau sărutările lui Willi; deschidea ochii şi-l zărea, zîmbindu-i, uitînd de toată supărarea; o strîngea în braţe, ţinînd-o lipită de trupul lui tare şi cald şi îi şoptea: „Iartă-mă! Nu ne vom mai certa niciodată."

Apoi, puţin înainte de ora zece, auzi scîrţîitul porţii. Willi se întorsese, fără doar şi poate, pentru a-şi cere iertare. Era sigură de asta. Sări din pat şi-şi puse rochia. Tremurînd de bucurie, dădu fuga în bucătărie. Willi deschise uşa înainte ca dînsa să fi ajuns la ea şi timp de o clipă, se priviră amîndoi în tăcere. Noaptea era întunecoasă; Berthe nu putu să vadă ochii lui Willi şi nici să-i ghicească starea de spirit. Dar faptul că venise, îi spunea totul.

— Willi ! strigă ea. Se repezi la el şi-şi aruncă braţele în jurul lui.

Willi o îmbrăţişă fără un cuvînt. Berthe se lipi strîns de el şi se ridică în vîrful picioarelor, acoperindu-i faţa de sărutări.

— Dragul meu, şopti ea, te-am aşteptat. Hai să uităm ce-a fost noaptea trecută. Te iubesc, Willi. Dragule, te iubesc atît de mult, încît nu pot răbda să fim certaţi. Mă sfîşie în bucăţi.

Willi îi mîngîia, tăcut, părul. Se aplecă şi o sărută uşor pe gură. Apoi spuse :

— Berthe, vrei să-mi faci o cafea ? N-am mîncat nimic.

Rugămintea aceasta, oarecum nelalocul ei în prima clipă a împăcării lor, o uimi pe Berthe. Cu toate acestea, răspunse repede :

— Desigur, Willi. Trase perdelele şi aprinse lampa de gaz. Willi se aşeză la masă şi dînsa îşi făcu de lucru la plită. Dar cu coada ochiului îl privea cu atenţie. Tot nu ştia în ce toane se află. Părea liniştit — o îmbrăţişase şi îi zîmbise. Dar ochii îi erau înfriguraţi şi agitaţi ; priveau absenţi prin toată odaia. Şi deşi nu era decît un fleac... Berthe se necăji văzîndu-l în salopetă.

Tulburată de apăsarea unei zile întregi de nesiguranţă, nu se mai putu stăpîni. Se întoarse deodată de la sobă şi se uită ţintă la el.

— Mi-ai văzut cîmpul ? întrebă ea pe un ton provocator. Azi-dimineaţă au cosit fînul. Aşteptă nervoasă răspunsul lui.

— Da, l-am văzut, spuse el liniştit.

Tot nelămurită, Berthe continuă :

— L-a cosit un detaşament de prizonieri polonezi.

— Da ? întrebă Willi calm. Acum ai scăpat de grijă. Nu i se desluşea nici o batjocură în glas.

— O... eu nu-mi fac niciodată griji, răspunse ea zîmbind larg. Vocea i se schimbă, devenind duioasă. Tu eşti acela care-şi face griji. Apoi, fiindcă nu dorea s-o creadă lipsită de suflet, adăugă : Mi-e milă

de prizonierii ăştia! Păreau atît de nenorociţi, încît abia mă puteam uita la ei. Şi ştii ce le-a dat de mîncare la prînz? Doar o bucată de pîine şi o ciorbă mizerabilă. Un bărbat nu poate munci cu asta, nu-i aşa?

Willi nu răspunse. Faţa îi era tot atît de calmă ca şi purtarea, însă ochii lui aprinşi le desminţeau pe amîndouă.

— Dar ce putem face? spuse Berthe anume. Nu putem schimba nimic. Fiecare îşi are grijile lui. Bunăoară, fînul meu nu mai face doi bani. Jumătate a şi înflorit; parcă ar fi paie, nu fîn. Pe urmă, este şi polonezul ăsta al meu. Of, ce mincinos mai e şi Rosenhart. A jurat că polonezul e ţăran — dar după cinci minute mi-am dat seama că n-a muncit la cîmp în viaţa lui. De pildă, azi după-masă am clădit fînul; ei bine, ce făceam eu în zece minute, dura la el un ceas. Îţi dai seama?

Willi continua să tacă.

— Dar de ce să vorbim despre lucrurile astea? întrebă Berthe, cu un sentiment de izbîndă. Se îndreptă deodată spre el şi se aplecă să-l sărute pe gură.

— Dragule, şopti ea, tot mai eşti puţin supărat pe mine? Nu mai fi supărat.

Willi zîmbi uşor.

— Nu mai sînt supărat.

Bucuroasă, Berthe îi prinse mîna mare şi aspră între mîinile ei şi o sărută; apoi şi-o apăsă pe pîntece.

— Gîndeşte-te că aici e copilaşul nostru, şopti ea. Peste puţin timp, va începe să dea din picioare toată ziua, grăbindu-se să iasă afară. Rîse încet. Nu simţea decît o slabă remuşcare din pricina minciunii ei.

— Dacă e băiat, o să fie ca tine, nu-i aşa, Willi? Pariez că o să-mi rupă coastele cu picioruşele.

Willi oftă uşor şi spuse:

— Da.

— Willi... Aşteptă pînă ce întoarse capul spre dînsa. Ai vrea să ne căsătorim acum? Eu aş vrea. Acum nu ne mai împiedică nimic. Hai să ne căsătorim!

Willi o privi o clipă în tăcere. Apoi răspunse încet, cu un suspin adînc:

— N-am dorinţă mai mare decît să mă căsătoresc cu tine, Berthe... şi să fiu fericit. Dar ascultă... azi am vorbit cu Baumer.

— Da? întrebă ea cu îndoială, simţind apropierea unei primejdii. Cu *Arbeitsfrontführer*-ul?

— Nu voi fi transferat la gospodăria ta.

— Nu? Doamne Dumnezeule! De ce? Apoi, încercînd să se arate curajoasă, spuse: Ei, peste cîteva luni o să cerem din nou. Pînă atunci...

— Berthe, o întrerupse el blînd, m-au chemat la armată.

Femeia se făcu albă ca varul. Se holbă la el, fără să poată scoate o vorbă. Ar fi vrut să spună: „Nu face nimic, războiul se va sfîrşi curînd..." dar nu era în stare.

— Ah, zise ea în cele din urmă. Şi apoi, deznădăjduită: Aşadar am să te pierd şi pe tine!

Willi tăcea.

— Cine ştie dacă ai să te mai întorci vreodată? izbucni ea cu un aer rătăcit. Poate că vei lipsi ani de zile. Ai să mă uiţi. Sau ai să mori pe front. Da, asta o să mi se întîmple, ai să mori. Ştiu eu.

Willi scutură din cap şi zîmbi într-un fel ciudat care o întărîtă.

— Cum poţi să iei asta atît de uşor? întrebă ea supărată. Zîmbeşti, de parcă am vorbi de vreme. Ţie nu-ţi pasă, Willi?

— Nu mă duc în armata lor, spuse el încet.

Se uită la el fără să înţeleagă.

— Ascultă, Berthe... Se opri şi răsuflă adînc. Mîinile începură deodată să-i tremure; le luă de pe

masă şi le puse pe genunchi, ca şi cum ar fi vrut să şi le ascundă. Ascultă, draga mea, spuse el din nou, eu nu sînt... nu e ce crezi tu. O privi ţintă cu ochii lui înfriguraţi. De aseară pînă acum au fost multe... adică s-au întîmplat multe lucruri.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă ea.

Păru că nu i-a auzit întrebarea.

— Trebuie să mă stăpînesc, Berthe. Am ceva de făcut.

— Ce ? întrebă ea pierzîndu-şi răbdarea. Ce ai de făcut ? Şi ce vorbă e asta că n-ai să te prezinţi la armată ? Dacă te-au chemat, trebuie să te duci.

Willi scutură din cap.

— Eu... Se opri. Acum cînd trebuia să-i explice, nu ştia nici cum şi nici de unde să înceapă. Nu venise la Berthe în nădejdea că ea avea să înţeleagă hotărîrea pe care o luase ci fiindcă se simţea singur. Nu mai avea pe nimeni pe lume, nici o fiinţă omenească faţă de care să fi îndrăznit să-şi deschidă inima. De aceea venise la ea. Dar acum, cînd stătea în faţa ei, nu ştia ce să-i spună. Nu era numai Crucea de război pe care o primise... despre asta i-ar fi putut povesti ; şi nici ultima înjosire pe care i-o adusese Baumer cu propunerea lui de a se prezenta a doua zi voluntar, servind astfel drept momeală pentru ceilalţi muncitori. Poate că toate acestea i le-ar fi putut spune Berthei... dar cum să-i explice cei patruzeci de ani dinainte ? Aci nu mai era vorba de un singur lucru pe care nu-l putea îndura... era o viaţă, o lume, ruşinea unei întregi existenţe. Iar acum, cînd înţelegea totul, nu era în stare să expună nimic. Simţea doar furtuna dintr-însul, pe care n-o putea însă îmbrăca în cuvinte.

— Ce trebuie să faci, Willi ? întrebă Berthe din nou. Despre ce vorbeşti ?

— Trebuie să fac ceva, şopti el cu stîngăcie. O... faptă. Liniştea îl părăsea. Vocea începuse să-i tremure.

— Ce vorbă e asta — o faptă? Însuşi cuvîntul acesta neobişnuit o irita.

— Polonezul tău — polonezul pe care l-ai cumpărat...

— Ce-i cu el? întrebă ea, repezită.

— Ne ţine... bolborosi el, vreau să spun... sîntem vinovaţi. Şi eu. Sîntem răspunzători.

— Vorbeşti aiurea, Willi, strigă ea, ieşindu-şi din sărite.

— Nu înţelegi, Berthe?

— Nu.

— Este ca şi... adică... ceea ce a făcut Rudy, înţelegi... şi acolo sînt vinovat. E ca şi cum ţi-aş fi adus eu puloverul. Am luat parte la asta. Eu fac tancuri. Şi tu ai luat parte — cu gospodăria ta. Sîntem cu toţii vinovaţi. Am luat parte la toate crimele.

— Nu, eu nu înţeleg, răspunse ea furioasă. Cred că eşti beat. — Ia spune — nu cumva asta este? Willi, ai băut?

Dînsul scutură din cap.

— Atunci de ce nu vorbeşti aşa ca să înţeleg şi eu ce vrei să spui? De altfel, ce se petrece cu tine?

— M-au decorat azi cu Crucea de război, izbucni el deodată. Îşi lovi fruntea cu pumnul strîns. Dumnezeule, ce fel de om sînt eu? De ce n-am înţeles înainte? De ce nu mi-am dat seama de putreziciune, atunci cînd Richard al meu s-a îndepărtat de mine? Cum poate trăi un om o viaţă întreagă ca un caraghios? Sîntem nişte porci, Berthe! Ne-au prefăcut pe toţi în porci. Glasul i se înecă. După o clipă izbucni din nou: Şi acum îmi cer să mă prezint voluntar în armata lor. Vor şi mai mult război, şi mai multe omoruri, şi mai multe pulovere, şi mai mulţi oameni pe care să-i vîndă în sat cu şaptesprezece mărci. Izbi cu pumnii lui grei în masă. *N-am s-o fac. Aici mă opresc! Mă opresc chiar acum! Cineva trebuie să le spună: „Nu!"*

Zăpăcită, speriată, Berthe se dădu cu un pas înapoi.

— Berthe, strigă el înflăcărat. Tu... Se potoli brusc. Nu înţelegi? Trebuie să fac ceva. E nevoie.

— Ce anume? întrebă ea, cu un tremur în glas.

— E nevoie să li se spună... să li se spună „Nu", Berthe. Să se facă... o faptă. Să fii împotriva lor.

— Împotriva guvernului? întrebă ea. Asta vrei să spui?

Willi dădu din cap.

— Da. Împotriva putreziciunii.

Înspăimîntată, Berthe murmură:

— Doamne, îţi dai seama de ce vorbeşti? Au să te omoare, Willi.

Nu răspunse.

— Dumnezeule, ce vrei să faci?

— Ceva.

— Ce? Nici tu nu ştii. Vorbeşti în neştire.

— Nu, răspunse el foarte liniştit, eu ştiu. N-am ştiut pînă acum. Dar de cînd am venit încoace, mi-ai spus tu ce să fac. Acum ştiu. Este tocmai ceea ce trebuie. Şi ştiu.

— Eu ţi-am spus? Ce ţi-am spus eu?

— Berthe, o întrebă el trist, vrei să mă ajuţi? Ştia că dînsa n-avea să-l ajute. N-aş vrea să fiu singur.

— Ce ai de gînd să faci?

— Vrei să mă ajuţi? Un fior străbătu trupul lui puternic. Vrei?

— Eu... se opri şi se întoarse spre uşă. Sirena de alarmă a fabricii se trezise la viaţă, urlînd. Urletul suia şi cobora, spărgînd liniştea nopţii, avertizînd localnicii să se ferească — avioane britanice aveau să zboare în curînd deasupra lor. Berthe aruncă repede o privire spre Willi. Apoi, hotărîndu-se pe loc, făcu un lucru de care nu era nevoie, avînd în vedere perdelele ei groase de camuflaj: luă lampa de gaz, coborî fitilul şi suflă în flacără, stingînd-o.

— Willi, dragă, spuse ea cu liniştea deznădejdii, eşti necăjit şi eu de asemenea. Încă nu mă pot hotărî să răspund la întrebarea ta. Trebuie să mai vorbim

puțin despre asta. Se îndreptă spre el. Ai făcut bine c-ai venit. Acum știu că mă iubești cu adevărat... din moment ce vorbești cu mine despre un lucru ca acesta. Brațele ei îl înconjurară. Se lipi de el. Iubitule, îmi pot da seama cît ești de necăjit. Te înțeleg, crede-mă. Și am să te ajut. Dar mai întîi trebuie să știu dacă mă iubești. Se aplecă și-l sărută lung și apăsat pe gură, cu buzele fierbinți. Mă iubești, Willi?

Nu răspunse îndată. Apoi, oftînd:

— Da. Te iubesc atît de mult, încît asta e partea cea mai grea.

— Iți mulțumesc că mi-ai spus-o, dragul meu. Vino acum. O să stăm de vorbă. Vom hotărî ce e mai bine de făcut. Vino în dormitor, Willi. O să ne ținem strîns îmbrățișați și o să vorbim.

— Da, răspunse el liniștit. Dar întîi trebuie să mă duc puțin afară. Du-te tu dincolo și așteaptă-mă.

— Ai să vii, iubitule?

— Da, am să vin.

Berthe îi lipi capul de sînii ei.

— Tu și cu mine, șopti ea. Tu și cu mine. Ii dădu drumul și se duse repede spre dormitor. Inchise ușa anume, simțind că el avea nevoie de o clipă de singurătate.

Un minut, Willi stătu nemișcat. Apoi se ridică încet. Luă lampa de pe masă și merse în vîrful picioarelor spre chiuvetă. Se aplecă dedesubt, căutînd bidonul în care Berthe își ținea rația de gaz. Il scutură cu băgare de seamă, încercînd să audă cît lichid era înăuntru. Era pe jumătate plin. Apoi ieși, ținînd lampa și bidonul.

O dată ajuns în curte, începu să alerge. Își făurise planul imediat ce Berthe îi povestise despre fîn. Pînă atunci nu știa ce avea de făcut și nici cum... dar ea îl învățase... să folosească fînul cosit de prizonierii polonezi — iată ce trebuia să facă. In primele zile ale

războiului, citise despre oamenii din Polonia care țineau cu germanii și care așezaseră săgeți pe ogoarele lor ca să arate drumul bombardierelor din *Luftwaffe.*[1] Ziarele se lăudaseră cu asta. Acum avea să facă și el tot așa ceva.

Alergînd cît îl țineau picioarele, cu sudoarea încordării, a fricii și a groazei țîșnindu-i prin toți porii, Willi înconjură casa și se îndreptă spre cîmpul care mărginea terenul fabricii. Știa că nu avea decît puțin timp pentru a-și potrivi săgeata. Nu se gîndea că nu luase nici o măsură de precauție și nici la posibilitatea ca bombardierele să cîrmească spre altă regiune, după cum făceau adesea. Nici nu știa măcar dacă avea destul gaz sau dacă vîntul va fi îndeajuns de puternic pentru ca să întrețină flacăra săgeții după ce gazul va fi consumat. Nici nu-i păsa. Odinioară, cu mulți ani în urmă, șezuse pe o bancă într-un parc, convingîndu-se singur să fie prudent și să stea deoparte, în timp ce guvernanta maltrata un copil pe care dînsul ar fi avut datoria să-l apere. Inima lui nu uitase niciodată rușinea lașității de atunci, oricît ar fi încercat mintea să-i șteargă amintirea. Acum trebuia să dea socoteală de clipa aceea, ca și de atîtea altele. Iată-l pe Richard al lui, pe care-l pierduse ; pe Käthe, care murise, și pe Karl ; iată chipul unei franțuzoaice pe care n-o văzuse niciodată și ura neiertătoare din ochii unui polonez ; și iată-l pe el însuși... rușinea lui, care depășea toate celelalte, și nevoia lui de a se spăla de ea. Astfel se întîmplă uneori cu un om sau cu mai mulți oameni — sau chiar cu un popor : din trupul lui lînced și vlăguit răsare deodată un fruct amar... care nu mai poate fi oprit atunci cînd îi sosește timpul... și nu vine încet, ci năprasnic, nu cu rațiune, dar totuși cu o logică ancestrală. Clipa sosise și pentru Willi Wegler, după patruzeci de ani de existență ; și aceasta era fapta pe care simțea că trebuie s-o facă.

---

[1] *Luftwaffe,* Forțele aeriene germane.

Cîmpul nu era mare: avea vreo două sute de metri lungime şi o sută lăţime. La un capăt era gardul de sîrmă ghimpată care-l despărţea de fabrică; în cele două colţuri opuse erau casa şi hambarul. Cîteva zeci de căpiţe de fîn erau risipite pe ici-colo; într-una din ele stătea înfiptă o furcă, ca şi cum l-ar fi aşteptat pe Willi.

Willi se opri o clipă în mijlocul cîmpului, măsurînd din ochi depărtarea dintre căpiţe. Apoi alergă să ia furca. O înfipse cu furie într-o căpiţă pe care o desfăcu, apoi se repezi spre alta şi spre încă una, apropiată. Şi numaidecît, începu să se înfiripe latura unei săgeţi. Avea o înălţime de cîteva picioare. Willi lucra fără să se gîndească la timp; ştia doar că trebuie să se grăbească, pentru a putea da foc fînului la apropierea primei escadrile de bombardiere.

Abia trecuseră cinci minute şi nici nu terminase măcar cea de a doua latură a săgeţii, cînd auzi strigătul uimit al Berthei:

— Willi, Willi, ce faci acolo? Alergă spre el cu capotul pe jumătate descheiat, fluturînd în vînt, şi lăsînd să i se vadă picioarele goale.

Willi nici n-o băgă în seamă. Alerga între căpiţele de fîn mai îndepărtate şi săgeata neterminată, cărînd de fiecare dată un braţ mare de fîn.

— Willi... Doamne, ţi-ai ieşit oare din minţi? îi strigă Berthe. Fugea fără rost după el, încolo şi încoace, încercînd să-l prindă de braţ. Deodată, în timp ce el se oprise să aşeze un maldăr de fîn, ea îl ajunse din urmă şi-l apucă cu amîndouă mîinile de salopetă.

— Willi... Willi, strigă ea pe jumătate rîzînd şi pe jumătate sughiţînd de plîns, ce faci aici, pentru Dumnezeu?

— Lasă-mă! strigă el, smulgîndu-se din strînsoare.

— Willi... Willi... Willi... ţipă ea zadarnic în urma lui.

Din depărtare se auzi primul uruit al unei escadrile inamice. In clipa aceea Berthe înţelese totul. Văzu

forma în care fusese așezat fînul — o săgeată cu vîrful îndreptat spre fabrică — și zări apoi bidonul de gaz. O frică amețitoare, animalică, îi strînse inima.

— Aaa! țipă ea. Avioanele britanice! Asta făceai?

— Intră în casă! îi strigă Willi. Aruncă un braț de fîn la pămînt. Pleacă de-aici!

Berthe îl apucă de mîini, înconjurîndu-l cu brațele.

— O să ne bombardeze! zbieră ea scoasă din minți. O să ne bombardeze!

Willi se desfăcu din strînsoarea ei. Dar în timp ce se întorcea ca să mai aducă ceva fîn, ea îl prinse din nou. Willi se răsuci pe călcîie. Fără să spună o vorbă, o împinse cu toată puterea, trîntind-o la pămînt. Apoi o luă la goană.

Avioanele se apropiaseră. Săgeata nu era complet terminată, dar Willi știa că nu va mai îndrăzni să aducă alt maldăr de fîn. Nu se putea ști cîte escadrile aveau să treacă; dacă primele avioane nu-i zăreau săgeata, poate că nimeni nu va apuca s-o mai vadă.

Atunci o auzi pe Berthe. N-o văzuse alergînd spre gardul de sîrmă ghimpată, fiindcă luna intrase în nori, dar auzi strigătele ei fără șir, cerînd ajutor. Stătu o clipă locului, năuc, împietrit de uimire și îndoială. Apoi zvîrli snopul de fîn și apucă furca. Se repezi spre locul din care venea vocea ei stridentă. Nu știa că Berthe se împiedicase și căzuse, iar acum se tîra în patru labe spre sîrmă, dar îl călăuzeau țipetele ei.

Apoi se opri, Primele avioane ajunseseră aproape deasupra lor. Aruncă furca și fugi, înjurînd, înapoi spre săgeata de fîn. Ridică bidonul cu gaz, deșurubă capacul și merse apoi, scăldat de sudoare, de-a lungul săgeții, lăsînd lichidul să curgă din plin. Înainte de-a trece de mijlocul săgeții, bidonul fu aproape gol, ceea ce îl făcu pe Willi să toarne mai cu grijă, numai din loc în loc. După ce goli bidonul, îl aruncă și alergă spre capătul săgeții. Se lăsă în genunchi și scoase o cutie de chibrituri din buzunar. Cu o mînă care nu mai

putea tremura sau greşi, aprinse mai multe beţe deodată. Gazul luă foc numaidecît. Plin de-o sălbatică exaltare, alergă puţin mai departe şi dădu foc fînului în alt loc. Sări de partea cealaltă a săgeţii şi aprinse fînul şi acolo. Apoi sări înapoi, fugind astfel de la o latură la alta, de la un capăt la celălalt al săgeţii. Sîngele îi vîjîia în urechi. Nu mai auzea strigătele Berthei, nici bîzîitul celei de a doua escadrile de avioane care trecea pe deasupra lui. În cele din urmă, alergă înapoi spre lampă. Pe cînd deşuruba capacul, auzi un sunet pe care anii petrecuţi în tranşee i-l săpaseră pentru totdeauna în minte: şuierul unui glonte şi pocnetul sec al unei carabine. Se întoarse brusc. Văzu lîngă gard o umbră neagră, în uniformă, şi luciul unei ţevi de puşcă. Văzu şi înţelese. Scuturat de groază, se repezi spre un loc din săgeată unde fînul nu se aprinsese. Aruncă lampa deasupra şi căută un chibrit...

Dar atunci totul sări în aer.

„Da, acum plîngi", îşi spuse Willi cu amărăciune şi fără îndurare, în timp ce zăcea pe patul lui de spital şi auzea suspinele înăbuşite ale Berthei. „Nu... acum nu-mi mai este milă de tine şi de lacrimile tale. Nu sînt un bărbat prea aprig, Berthe. Mi-ar fi uşor să te iert pentru ceea ce mi-ai făcut. Ţi-era frică de avioanele britanice; asta pot înţelege. Dar nu-ţi iert puloverul. Chiar dacă aş fi Dumnezeu, nu ţi-aş ierta niciodată puloverul, Berthe!" Era o hotărîre rece şi neînduplecată. Inima lui nu simţea nimic pentru femeia aceasta pe care o iubise atît de mult, iar dacă ar fi putut să vorbească, nu i-ar fi spus decît: „Pleacă, Berthe; întoarce-te la gospodăria ta, la polonezul tău cumpărat, la puloverul tău. Ai ceea ce ţi-ai dorit; ceea ce am eu, e mai bine pentru mine!"

Berthe şedea lîngă pat. Acum nu mai plîngea. Degetele ei frămîntau şalul pe care-l ţinea în poală. Se gîndea deznădăjduită:

„Ce am să mă fac acum? Am să fiu singură şi porcul ăla de poliţist o să se ţină după mine. O, Doamne, ce îngrozitoare poate fi viaţa!“ Dar apoi îşi spuse: „Rosenhart m-a vrut întotdeauna. Nu este ca... Dar oricum, e un om bun. Şi-mi va fi un sprijin. *Ortsbauernführer*-ul comunei... Nu s-ar găsi multe sătence care să dea cu piciorul unei asemenea partide...“.

Doctorul Zoder intră în vîrful picioarelor. Se aplecă peste pat, privindu-l pe Willi. Berthe oftă şi tresări înfiorată. Se gîndea: „Imi vor spune să plec. N-au să mă lase nici să-i vorbesc măcar. Dacă s-ar trezi cel puţin o clipă... dacă i-aş putea spune un cuvînt cît de mic...“.

Zoder îi puse mîna pe braţ şi îi făcu un semn, arătîndu-i uşa.

— Vă rog, murmură ea.

Zoder scutură din cap.

— N-are nici un rost. Nu se va trezi.

Berthe privi în jos spre Willi. „Il vezi pentru ultima oară“, îi şopti o voce lăuntrică. Apoi, supunîndu-se mîinii lui Zoder, se îndreptă spre uşă. Abia ajunse în coridor, cînd i se tăiară picioarele şi se prăbuşi în braţele lui Zimmel.

2

Ora 8,55 dimineaţa.

In lagărul de concentrare, pastorul Frisch învăţase că oamenii au multe laturi şi de aceea nu-l mai mira nimic, nici măcar în ceea ce îl privea pe el. Asta era bine, fiindcă-l ajuta acum să-şi înţeleagă dorinţa de a rîde cu hohote. De fapt însă, era înspăimîntat.

Teama lui venea din ceea ce era pe cale să facă. Scria cu un ciot de creion pe nişte bucăţele de hîrtie, cu litere de tipar; mai tîrziu, după începerea mitingului, avea de gînd să împrăştie manifestele, făcute de el, prin barăcile goale şi prin pădure. Rîsul lui — de

altfel isteric — era o ironie. Căci în anul de grație 1942, un om trebuia să se ascundă în closet pentru a scrie adevărul.

Şedea cu pantalonii lăsaţi în jos, în ultima despărţitură a unui lung şir de closete. Dat fiind că nu exista nici o uşă care să-l ascundă, era nevoit să împăturească şi să ascundă fiecare petic de hîrtie, înainte de a începe să scrie unul nou. Şi în fiecare clipă, mormăia singur: „Jakob, dacă ai fi mai puţin speriat, scrisul ţi-ar fi mai citeţ!"

Folosea un căpeţel mic de creion fiindcă ştia cît era de important să-l poată rupe cu dinţii după ce va fi terminat şi să-l distrugă complet. Scria ţinînd hîrtia pe talpa unuia din pantofi. Dacă ar fi intrat cineva şi l-ar fi întrebat de ce şi-a scos pantoful, răspunsul îi era pregătit. Iar dacă l-ar fi prins intrînd şi ieşind din vreo baracă, avea de gînd să spună că un S.S.-ist al cărui nume nu-l cunoştea, îi dăduse ordinul să adune toţi oamenii din barăci, pentru miting. Dar în ciuda tuturor acestor precauţiuni şi în ciuda convingerilor lui că zăpăceala din fabrică îl punea la adăpost, începu să plîngă pe cînd scria primele cuvinte de pe a patra hîrtiuţă.

„Willi Wegler — nu polonezul — a semnalizat englezilor", scria el. „Dovadă — Wegler e în spital — împuşcat. Hitler ne duce spre dezastru. Urmaţi pilda lui Wegler — Sabotaţi!"

Se opri, ascunzînd repede hîrtia şi creionul, căci se auzeau paşi la capătul celălalt. Aşteptă pînă ce bănui că omul se aşezase. Apoi continuă.

Scria şi clipea din ochi, luptînd împotriva lacrimilor sărate, împotriva fricii. Îşi şoptea: „Cu toate ziarele lor, cu toată armata şi puterea lor, va veni o zi în care adevărul se va face auzit. Va creşte şi va pătrunde prin lespedea lor... Dar, Dumnezeule mare, cît de singur sînt acum... cît de îngrozitor de singur."

Impături încet un petic de hîrtie, apoi despături altul.

3

Ora 10,15 dimineața.

Discuția din biroul partidului se întrerupse o clipă. Sirena centralei electrice începu să fluiere puternic și prelung, înăbușind toate celelalte sunete. Baumer privi ceasul, căscă, își frecă obrazul și apoi exclamă :

— O să dureze vreo zece minute pînă să se adune toți lucrătorii.

Sorbindu-și cafeaua, comisarul Kehr spuse :

— Ziceai... Se opri înălțînd sprîncenele.

— A, da. Mă întrebam dacă n-ar fi bine să le vorbești muncitorilor dumneata. Știi doar... cercetările dumitale au dovedit că polonezul Bironski a comis sabotajul. De altfel, omul a recunoscut.

— Te pot asigura că nu e o idee fericită, răspunse Kehr. Discursurile nu sînt specialitatea mea. O să facă o impresie mai bună dacă vorbești dumneata.

— Bine. Atunci am să încep cu sabotajul ; după aceea am să trec la recrutare.

— A sosit ceva din antiaeriană ? întrebă directorul Kohlberg.

— Încă nu. Aștept trei baterii la prînz, și alte patru deseară.

Kohlberg își trosni încheieturile degetelor.

— Nu mi se pare prea mult.

Baumer zîmbi.

— Între noi fie vorba, nici nu este. Dar s-ar putea să primim și avioane de vînătoare.

— Așa, dă-o dracului de treabă ! strigă Kohlberg răgușit. Înjurase toată dimineața. Sînt sigur că englezii nu știu nimic despre existența noastră.

— Crezi, desigur, în puterea spiritului asupra materiei, dat fiind că repeți asta mereu, observă Baumer rîzînd. Ei, o pornim ?

— Tot în atelierul de forjă are loc adunarea ? întrebă Kohlberg în timp ce se ridicau.

— Nu. Vreau ca voluntarii să fie fotografiaţi. Se va ţine afară, pe terenul de experienţe. Noi ne vom urca pe acoperişul halei de montaj. Voiam să-ţi mai spun, Edmund, că un număr de polonezi au fost transferaţi la şanţurile tale pentru maşini. Săpatul avansează.

— Ştiu, spuse Kohlberg. Chiar acum am trecut pe acolo. Ai organizat totul cu multă pricepere.

Baumer dădu din cap.

— Dacă ne vor da şi englezii o mînă de ajutor, o să fim cu toţii mulţumiţi. Comisarul Kehr, aici de faţă, a reuşit să rezolve cît se poate de mulţumitor cazul Wegler — în ciuda amestecului meu care se datora, o recunosc, proastei mele dispoziţii. Kehr, dacă teoria dumitale despre nebunia lui Wegler e acceptată, scăpăm cu toţii de o critică severă, şi mai ales eu.

Kehr îşi mîngîie barba şi încercă să ascundă un zîmbet de triumf.

— În ceea ce te priveşte, Edmund, continuă Baumer aproape vesel, dacă izbuteşti să-l convingi pe *Herr* von Bildering să stea pînă mîine, va avea poate prilejul să vadă o uzină care face cinste talentului tău de administrator — şi care prezintă o garanţie de dividende pentru trustul oţelului din Reich. Izbucni în rîs — un rîs mai zgomotos decît cerea gluma.

— Să sperăm, mormăi Kohlberg .

— Cine ştie, s-ar putea chiar să fim citaţi ca fabrică model, spuse Baumer, luînd-o înainte. Dar se opri la uşă. Pe de altă parte însă, s-ar putea, de asemenea, să fim serios bombardaţi la noapte. Ieşi rînjind.

În biroul alăturat, cîţiva S.S.-işti săriră în picioare. Baumer îi salută înclinînd capul şi se îndreptă spre uşă. Ajungînd în dreptul centralei telefonice, se opri şi se uită cu atenţie la Martha Guttmann. Observîndu-i privirea, Martha continuă să se uite ţintă spre

tabloul de comandă, pînă ce-i simți mîna pe umăr. Chiar și atunci încercă să-și ferească ochii de el.

— Cum te simți?

— Mulțumesc, bine, domnule Baumer, răspunse ea, pe un ton silit.

— Sigur?

— Da, domnule Baumer... dar aș vrea...

— Ce anume?

— Aș vrea să retrag ceea ce am spus, murmură ea repede. Îmi vine să mor de rușine. Nu știu cum am putut... îmi pierdusem mințile, domnule Baumer.

— Nu face nimic, o întrerupse Baumer înțelegător. Nu mă așteptam să cînți în gura mare în clipa în care ai aflat de moartea soțului tău. Atîta minte am și eu. Și nici nesimțit nu sînt.

— Vă mulțumesc, domnule Baumer, răspunse ea recunoscătoare. Ochii ei înroșiți se umplură de lacrimi.

— Voi face tot ce-mi va sta în putință ca să țin locul soțului meu.

Baumer o bătu ușor pe umăr.

— Știi, spuse el cu glasul scăzut, cînd ai apucat-o pe o șosea, nu-ți rămîne decît un singur lucru de făcut: să mergi înainte. Cei care se întorc, își dau seama că șoseaua are o singură direcție. Și asta-i una din ironiile vieții, nu-i așa?

O bătu din nou pe umăr zîmbind, apoi ieși din birou.

„Ce șarlatan mai sînt și eu" își spuse el. „N-am crezut nici o clipă în teoria nebuniei lui Wegler. Sabotajul lui a fost un act politic. Dar sînt prea obosit ca să mai lupt."

Suita își potrivi pasul după al lui.

Cînd fluierase sirena centralei electrice, Wegler sperase, pentru o clipă, că e semnalul unui atac aerian. Dar după aceea, cînd recunoscu sunetul, dezamăgirea îi fu și mai adîncă.

Nu-i mai rămăsese prea mult curaj şi o ştia. Îşi dădea seama că se prăbuşeşte, că se sfarmă ceva înăuntrul lui; era ca o piatră lovită de baros, gata să se spargă în bucăţi.

Ar fi vrut să se sfîrşească o dată totul. Începuse să nu-l mai intereseze nimic. Invinsese durerea, setea, încordarea, teama — şi iată că fusese şi el învins de ele.

De două ori pînă acum îşi pipăise pansamentul de pe burtă. Il auzise pe doctorul Zoder vorbind despre un tub de cauciuc şi-l căutase. Atingîndu-l, simţi o durere care răspundea în adîncul trupului lui. Işi făcu socoteala că ar pierde tot sîngele dacă l-ar smulge, şi că ar muri. Dar de fiecare dată, îşi spuse: „Ba nu, am să mai aştept puţin."

Acum se apucase să numere. Numărase pînă la o sută; apoi de la o sută înapoi. Şi tot aşa, de cînd ieşise Berthe din odaie.

De cîte ori se oprea din numărat, îi trecea mereu prin minte: „Doamne, ce cîrpăceală a fost şi viaţa mea... ce prost am putut fi!" Apoi se grăbea să numere din nou, de la unu pînă la o sută şi înapoi, de la o sută pînă la unu.

Se agăţa cu toate puterile, luptînd pentru încă o oră, pentru încă un sfert de oră.

Dar ştia că începuse să-l obosească şi număratul.

Cînd Weiner intră în baracă şi-l văzu pe tînărul Pelz dormind, fluierul încetase de cîteva minute.

— Ei, strigă el, îndreptîndu-se spre dulapul lui, trezeşte-te, Pelz!

Pelz deschise ochii.

— Ştiu, spuse el, eşti al doilea binevoitor care mă trezeşte ca să-mi spună că are loc un miting. Iţi închipui că n-am auzit sirena? Işi scutură mîneca goală. Ce să caut eu la o recrutare?

— Eşti sigur că e vorba de o recrutare? Weiner scoase din dulap o pipă şi un pachet de tutun.

— Sînt gata să pariez, răspunse tînărul. Lucrurile astea le simt după miros. Sări din pat. Drace, acum tot m-am trezit. Pot să mă şi duc.

— Ar fi mai bine să ne grăbim, spuse celălalt. Am întîrziat. Trînti uşa dulapului. Apoi ieşiră.

Pelz trase cu nesaţ aerul în plămîni şi izbucni în rîs.

— Aşa viaţă mai zic şi eu. Nu lucrăm şi mîncăm ca de obicei. Ar fi trebuit să avem în fiecare săptămînă cîte-o asemenea panică provocată de o alarmă aeriană.

Weiner mîrîi, tăcînd ca întotdeauna. Cantitatea de cuvinte pe care o adresase lui Pelz, depăşea cota lui zilnică.

— A, să-ţi spun ceva, zise Pelz vesel, ştii că mă însor ?

Weiner se întoarse să-l privească.

— Felicitările mele, mormăi el.

— Prin telefon. Acum, duminică. Ce spui de asta ? Fata e în Prusia Orientală şi eu sînt aici. Grozav, nu ? Sau poate că te supără ? Poate că, fiind catolic, nu eşti...

Weiner dădu din umeri. Faţa lui pătrată şi gălbuie rămase cu totul nepăsătoare.

— De altfel, spuse Pelz, mi-a plăcut cum l-ai repezit aseară pe Rufke. Bărbierul ăsta bătrîn a început... Se întrerupse brusc şi arătă spre pădure. Ia te uită... ăla e Jakob, nu-i aşa ? Acolo... cel care intră în baracă ! Îl recunosc după mersul lui de miop.

Weiner privi într-acolo şi dădu din cap. Baraca era la vreo cincizeci de metri.

— Hai să-l luăm şi pe el, spuse tînărul. Dacă ne plictisim la adunare, îl punem să-l imite pe Kohlberg cînd se bărbiereşte.

Mergeau de-a lungul potecii.

— Bună dimineaţa, mătuşică ciocănitoare, spuse Pelz auzind un ciocănit în vîrful unui copac. Cum stăm azi cu colecţia de omizi ? O zăreşti cumva, Weiner ?

Weiner scutură din cap şi continuă să meargă înainte.

— O să întîrziem.

— Şi ce-mi pasă? spuse Pelz. E o zi minunată şi în pădure e linişte. Mă face să mă simt din nou ca un flăcău de la ţară care a plecat la pescuit. Se opri, se dădu un pas înapoi şi întinse mîna spre un tufiş. Un petic de hîrtie era înfipt în vîrful unei rămurele.

— Hai, spuse Weiner.

Pelz nu răspunse. Nu-şi putea desprinde ochii de pe hîrtie.

— Uite! spuse el tăios. Citeşte!

Weiner citi calm, cu faţa împietrită.

— Ei, ce spui de asta? întrebă Pelz mînios. Acelaşi lucru ca noaptea trecută. Trebuie să avem un adevărat cuib de ticăloşi în fabrica noastră.

Cu gestul lui obişnuit şi caraghios, Weiner se trăgea ba de o ureche, ba de cealaltă.

— Poate... cred c-ar fi mai bine s-o predăm îndată la biroul S.S.-ului.

Pelz dădu din cap.

— „Hitler ne duce la dezastru", citi el, plin de dispreţ. Ce mai... Se opri încruntat şi privi spre baraca în care intrase Frisch. Ascultă, spuse el posomorît, cît e de cînd a fluierat sirena? Vreo cinci sau şase minute, nu-i aşa?

Weiner dădu din cap.

— Păi atunci... înseamnă că hîrtia a fost pusă aici abia adineauri.

— De unde ştii? întrebă Weiner repede.

— Pentru că pînă acum un minut sau două poteca asta trebuie să fi fost plină de lucrători care mergeau de la barăci spre locul adunării.

Weiner nu răspunse. Îşi ciupea urechea.

— Ia spune, exclamă Pelz încordat, ce face, de fapt, Jakob în baraca aceea? Nu e baraca *noastră*. Şi nu e nici pe drumul care duce spre locul adunării.

Weiner dădu din umeri.

— O fi avînd el vreun motiv.

— Sigur, spuse Pelz, aşa cred şi eu. O porni repede spre baracă. Numai că eu am de gînd să-l şi aflu.

— Ascultă... spuse Weiner... Tăcu şi-l urmă.

Pelz se opri la cîţiva metri de intrare. Cînd Weiner îl ajunse, îi arătă ceva cu degetul.

— Numărul doi, spuse el furios. Dădu cu piciorul într-o piatră sub care era prins un petic de hîrtie. Se aplecă.

— Aceeaşi porcărie! bombăni el. Inchipuie-ţi: pastorul Frisch! Faţa i se înroşi de mînie. Nemernicul! Prefăcutul ăsta scîrbos! Tot el a scris şi lozincile celelalte. Sînt sigur că e vîrît şi în chestiunea cu polonezul.

— Nu te repezi, încercă Weiner să-l potolească. Nu sîntem siguri că el a pus aici hîrtiuţele.

— Ce vrei să spui cu asta? răspunse Pelz cu aprindere. Pentru ce a intrat acolo? Ai să vezi c-o să găsim cîte o hîrtie din asta în fiecare baracă. Hai să căutăm!

Weiner îl apucă de umăr.

— Stai! S-ar putea să fie încă înăuntru. Poate reuşim să punem mîna pe el. Intră încet şi stai liniştit. Putem vedea prin toată baraca, pînă la capătul celălalt.

Pelz dădu din cap. Cu buzele strînse, alergă spre intrare.

— Inchide uşa după tine, îi şopti el lui Weiner. Să nu vadă lumina.

Intrară repede înăuntru, fără zgomot. Weiner închise uşa. Clipind din pricina trecerii de la soare la întuneric, stăteau locului şi priveau de-a lungul coridorului central. Baraca era împărţită în boxe de cîte opt oameni, fără uşi între ele.

— Vezi ceva? întrebă Weiner.

Pelz scutură din cap.

— O fi ieşit pe partea cealaltă.

Weiner arătă spre boxa învecinată.

— Mergi încet, şopti el, ia-le pe rînd.

Păşeau tiptil de la o boxă la alta, pînă cînd ajunseră în mijlocul barăcii.

— Nu-i aici, spuse Pelz cu glas tare. Hai să vedem dacă nu-l prindem afară.

Weiner îl bătu pe umăr.

— Stai ! Ia uită-te acolo pe pat !

Pelz se îndreptă spre locul arătat.

— Ce ? spuse el. Eu nu... Scoase un gîlgîit înăbuşit. Braţul vînjos al lui Weiner îi înconjurase gîtul şi-l sugruma, făcîndu-l să-şi piardă echilibrul. Cu mîna cealaltă, Weiner îi împingea cu putere capul înainte. Pelz încercă să se agaţe cu mîna de braţul de fier care-i strîngea beregata. Dădu din picioare, spasmodic, dar în zadar. Simţi cum îi plesneşte ceva în ceafă, dar continuă să se zbată. Apoi, se muie deodată ca o cîrpă.

Weiner lăsă trupul închircit să cadă la pămînt. Căzuse cu faţa în jos — o privelişte grotescă şi hîdă.

Cu obrazul pămîntiu, mişcînd buzele într-o rugăciune mută, Weiner se închină o dată şi încă o dată.

Apoi îşi băgă mîinile tremurînde în buzunare şi se îndreptă calm spre ieşire.

4

Ora 10,30 dimineaţa.

Aşteptînd să înceapă mitingul, muncitorii stăteau liniştiţi pe terenul de experienţe, sub bolta de camuflaj care ascunsese tancurile timp de şapte luni, pentru a nu fi văzute de sus. Nu se prea auzeau discuţii şi nimeni nu rîdea.

Pe acoperişul halei de montaj, *Arbeitsfrontführer*-ul Baumer căscă, privi ceasornicul şi spuse :

— Se pare că sîntem aici cu toţii. Zîmbind ironic, se întoarse către Kohlberg : Crezi că va veni oare un

timp cînd vom înfiinţa o zi de vacanţă pentru discursuri ? Poate după război. O să avem o săptămînă festivă fără nici un discurs. Se îndreptă spre microfon. „Mereu probleme şi iar probleme“ îşi spuse el, privind masa aceea nedesluşită de feţe albe. „Credeam, pe vremuri, că lupta va deveni mai uşoară. Era o copilărie din partea mea. Dar ce trebuie să faci ca să nu oboseşti ?“

— Compatrioţi germani, începu el — şi se opri. Ca şi cum cerul s-ar fi desfăcut în două, sirena de alarmă scoase urletul ei prelung şi jalnic.

Baumer stătea nemişcat cu mîna încremenită pe microfon. In spatele lui, S.S.-iştii şi contramaiştrii din fabrică împietriseră. Iar în faţa lui, nici o undă nu străbătea masa compactă a muncitorilor.

Vaietul modulat al sirenei continua. Deodată izbucni un răget din mulţimea de oameni, un urlet animalic care se ridică, înfrăţindu-se cu urletul sirenei Rîndurile se clătinară şi se rupseră. Mugind ca vitele, lucrătorii o luară îngroziţi la goană.

Baumer se întoarse brusc.

— Adunaţi-i pe polonezi ! îi strigă el lui Zimmel. Polonezii trebuiesc supravegheaţi !

Alergă spre scara care ducea de la acoperişul halei de montaj pînă jos.

Sirena continua să urle.

In spital, Willi Wegler ajunsese tocmai la şaizeci şi trei, numărînd spre o sută. Auzi sirena, o ascultă şi continuă să numere. Abia la şaizeci şi şapte înţelese ce se întîmplase.

Căscă gura. Pieptul începu să i se umfle. Rîdea şi plîngea în acelaşi timp, iar degetele i se înfigeau, convulsiv, în saltea. „Fă-i să vină acum“, striga inima lui. „O, Dumnezeule mare, fă-i să vină acum. Nu-i lăsa să se ducă în altă parte. Aici *trebuie* să vină. Te rog, Doamne, fă să vină aici !“

5

Ora 10,40 dimineața.

Liniștit, cu mîinile în buzunar, Weiner mergea de-a lungul unei tranșee în zig-zag, privind trupurile ghemuite ale muncitorilor. Coborî și el. Eggert ședea cu o pipă stinsă în gură, privind în sus spre cer. Alături de el era un loc gol, pe care-l ocupase cu șapca lui. Weiner ridică șapca, o agăță de genunchiul lui Eggert și se așeză lîngă prietenul lui.

Pe o latură a șanțului îngust mai ședeau și alții, într-o tăcere încordată. Priveau în sus, cu fețele palide. Un singur om nu se uita spre cer. Își lăsase capul pe genunchi și plîngea înfundat.

Weiner își ciupea urechea. Deodată se aplecă, și-și lipi buzele de urechea prietenului său. Șoptea, ținînd mîna la gură.

Eggert îl asculta. Apoi se întoarse să-l privească pe Weiner în față.

— A ! spuse el. Ochii îi străluceau. Pastorul Frisch era deci ! Va trebui să vorbim cu el.

Își reluară amîndoi locurile. Ca și ceilalți, priveau spre cer.

6

Ora 10,45 dimineața.

In biroul lui, Baumer ședea liniștit lîngă telefon, ascultîndu-l pe căpitanul Schnitter de la capătul celălalt al firului. Cu glasul monoton — deși puțin sacadat — al ofițerului disciplinat, căpitanul Schnitter spunea :

— Nu, nu s-a stabilit încă direcția zborului. Un mic grup de avioane Mosquito se îndreaptă încoace,

dar e posibil să-şi mai schimbe direcţia. Avioanele noastre de vînătoare încearcă să le intercepteze. Asta e tot.

Baumer agăţă receptorul. Aproape nepăsător, spuse către S.S.-istul Blumel care stătea în pragul uşii deschise :

— Anunţă centrul de apărare antiaeriană că avioanele inamice continuă să se îndrepte încoace.

Blumel străbătu în pas alergător anticamera, ca să transmită ordinul fetelor de la centrala telefonică. Apoi alergă înapoi la uşă, să-şi reia postul. Stătea în poziţie de drepţi, ţeapăn, nădăjduind că faţa nu-i va trăda frica. Era primul lui bombardament.

Baumer şedea foarte calm, bătînd încetişor cu degetele pe masă. Aerul lui potolit, atitudinea liniştită de la telefon, nu dovedeau un calm adevărat ; erau rezultatul unei oboseli nervoase pe care nu şi-o mai putea stăpîni în clipa de faţă. În acel moment de criză, îşi dădea seama că era aproape indiferent faţă de evenimentele lumii înconjurătoare şi se întreba de ce. Nu avea nici un motiv logic de a sta acolo, aşezat în faţa biroului. Oricare altul l-ar fi putut înlocui la transmiterea notelor telefonice date de Schnitter. Ştia, de asemenea, că aveau nevoie de el la comandamentul apărării antiaeriene... şi că ar putea fi mai de folos circulînd printre muncitorii speriaţi din tranşee. Dar nu era în stare să se mişte. Pentru moment, nu-i păsa de ceea ce se întîmplă. Nu dorea decît să stea liniştit, nemişcat, ca un bătrîn în amurg, care aşteaptă şovăitor seara ce se apropie şi duce dorul zilei care s-a dus pentru totdeauna — fără să se gîndească la nimic.

Soneria telefonului — în legătură directă cu apărarea antiaeriană a fabricii — începu să zbîrnîie.

— Da ? întrebă el. Degetele încetară să mai bată în masă.

— Fără doar şi poate că englezii l-au citit pe Clausewitz, spuse Schnitter cu o voce satisfăcută. O

a doua escadrilă de Mosquito se apropie în tangentă. Comandamentul forţelor aeriene este sigur că ţinta sîntem noi. Zboară la mică înălţime. Fiţi, aşadar, pregătiţi pentru bombe cu acţiune întîrziată, bombe incendiare şi explozive. Mai aveţi vreo zece minute. Atenţiune !

— Blumel, atacul este aşteptat peste cîteva minute, spuse Baumer calm. Apărarea antiaeriană să fie pregătită pentru bombe incendiare, bombe cu acţiune întîrziată şi explozive. Nimeni nu-şi părăseşte postul. Atenţiune !

Blumel alergă la tabloul de comandă.

„Acum e timpul să te mişti“, spuse mintea lui Baumer. Dar continua să stea liniştit, în timp ce degetele băteau în masă. Deodată se sculă în picioare, cu privirea fulgerătoare, cu pumnii încleştaţi, ridicaţi către cer.

— Ei bine, n-aveţi decît să veniţi ! strigă el. Azi ne bombardaţi voi... dar mîine... mîine... mîine...

Şi fugi din birou.

7

Ora 11 dimineaţa.

Acum Willi nu mai avea nevoie să numere, nici să lupte împotriva setei şi nici să-şi pună măcar la încercare rezistenţa. Căci acum se auzeau de afară, din imediata lui apropiere, ca un fel de ciocane care izbeau în pielea întinsă a unei tobe. Era bateria antiaeriană care începuse să tragă.

Acum viaţa lui Willi se sfîrşise şi el nu se mai împotrivea. Asculta bubuitul tunurilor, simţea zvîcniturile patului şi se gîndea : „Am să aştept pînă ce vor cădea primele bombe. Atunci am să ştiu.“

Dar de fapt, ştia de pe acum. Ştia că semnalul lui fusese văzut... ştia că mica lui faptă va cîntări şi va fi cîntărită. Încet, mîna lui se îndrepta în jos, spre pansament.

Afară, înăbuşind zgomotul antiaerienei, se auzi, apropiindu-se, uruitul avioanelor zburînd jos, în roi. Trupuri metalice, pe care Willi nu le putea vedea, scuipau cu repeziciune bombe incendiare şi paraşute albe şi înflorite care purtau bombe explozive.

Pămîntul crăpa ! Spitalul se cutremura ! Afară era prăpăd : clădiri dărîmate, în flăcări — pădurea, fabrica, un ţinut întreg, răscolite.

Mintea lui Willi spuse un ultim cuvînt : *„Acum !"* Inima răspunse cu bătaia ei liniştită.

In sufletul lui era o pace nemărginită.

Responsabil de carte: Constanța Frunzetti
Tehnoredactor: Aurelia Vintu
Corector: C. Moldoveanu

*Dat la cules 02.03.57. Bun de tipar 15.07.57. Tiraj 12.110 ex. Hîrtie cărți școlare de 65 gr. m².
Ft. 540×840/16. Coli ed. 25,07. Coli de tipar 32,25.
Ediția I Comanda 2.972. A. nr. 0.355. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A.—31=R.*

Tiparul executat sub com. Nr. 360 de Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin", București — R.P.R.

Lei 10,50